

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משוחת "א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַוֵּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲדָךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַוֵּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַוֵּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה
אִם יי בָּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם
קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדוש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקי - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא־לנו כִּי־לְשִׁמּוֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמִתְךָ: ב לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אִי־הָיָה אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֵלֵהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם בַּסֶּף וְהֵב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פַּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵי לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: ו אֲזִנֵּי לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָף לָהֶם
וְלֹא יִרְחוּן: ז יְדִיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִחַלְכוּ לֹא־יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם: ח כַּמּוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר־בָּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בָּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּנָם הוּא: י בֵּית אֱהֲרֹן בָּטְחוּ
בַּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּנָם הוּא: יא יִרְאִי יְהוָה בָּטְחוּ בַּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּנָם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִכְרֹךְ
יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית אֱהֲרֹן: יג יִכְרֹךְ יִרְאִי יְהוָה הַקְּמָנִים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי־אָדָם: יז לֹא הִמְתִּים יִחְלְלוּ־יָהּ וְלֹא פָלִי־יָרְדֵי דוֹמָה:
יח וְאִנְחָנוּ | נִכְרֹךְ יְהוָה מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחיך דוד אמר ברין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל
הגמול שעשה עמו:

א אֶתְּבַתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי |
חֲבִל־מָוֶת וּמִצָּרִי שָׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיְגֹן אֲמָצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מְלִטָּה
נַפְשִׁי: ה חָנוּן יְהוָה וְצָדִיק וְאֵלֵהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דָּלַתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיךָ כִּי־יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינֵי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי
מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּץ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אֲמַרְתִּי בַחֲפוּי כָּל־הָאָדָם בֹּזֵב: יב מַה־אֲשִׁיב לַיהוָה כָּל־תְּגִמּוּלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה
לְחִסְדֵּיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמִתְךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסְרִי: יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ־יָהּ:

[מברק לקראת יו"ד שבת תשכ"ב]

התועודות פעילה ולנצל כדבעי האוצרות הטובים שמבזבזים לנו

בברכת הצלחה

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כב) משניות – מסכת ערלה/ביכורים	כב
ב) מזמורי תהלים קטו, קטז	ג	ביאור קהתי	רכח
ג) מאמר ד"ה באתי לגני		כג) עין יעקב מסכת ראש השנה	רלה
מוצאי ש"ק פרשת בשלח, יו"ד שבת, ה'תשי"ז	ז	כד) מסכת בבא בתרא עם ביאורים	
ד) שיחת יום ב' פרשת בשלח,		מדף ז עד דף יג	רלו
יו"ד שבת, ה'תשכ"ו	ל		
ה) שיחת אור ליום ד' פרשת בשלח		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
י"ב שבת, ה'תשכ"ו	לו	כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ו) שיחת שבת פרשת בשלח		אדמו"ר הזקן	רסד
ט"ו בשבת, ה'תשכ"ו	לח	כו) שולחן ערוך הלכות פסח	
ז) משיחות שבת פרשת בא		לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רסד
ד' שבת ה'תשנ"א	מח	כז) תורה אור	
ח) משיחת שבת פרשת בשלח		אדמו"ר הזקן	רסז
י"א שבת ה'תשנ"א	ס	כח) שערי תשובה	
ט) לקוטי שיחות פרשת בא – יו"ד שבת כרך טז	סו	אדמו"ר האמצעי	רסח
י) לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך טז	עג	כט) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	
יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ח המקובל		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסט
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	עו	ל) תורת שמואל תרל"ב	
יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא	עח	אדמו"ר מוהר"ש	רע
יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בא	עט	לא) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	
יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא	קטו	אדמו"ר מוהרש"ב	רעא
טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)		לב) ספר המאמרים קונטרסים חלק א	
לשבוע פרשת בא	קטז	אדמו"ר מוהרי"צ	רעב
טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא	קכו	לג) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק	
יז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קכח	אדמו"ר מוהרי"צ	רעג
שיעורי רמב"ם		לד) אגרות קודש	
יח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	קלא	אדמו"ר מוהרי"צ	רעד
יט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא	רב	לה) אגרות קודש	
כ) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא	רכב	מכתב הרבי מוהרי"צ לרבנית חיה מושקא	רעד
כא) נביאים וכתובים		לו) חומש לקריאה בציבור	רעח
ישעיה פרק לו, איוב פרק טז-יז	רכו	לז) קריאת התורה למנחת שבת קודש	רפה
		לח) לוח זמנים לשבת פרשת בא	רפו
		לט) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ה סדר מפורט ליום העשירי בשבט

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטי"ר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעט לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו. במשך המעט לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעט לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעט לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו. במשך המעט לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעט לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

ז) וְהִנֵּה הָאוֹת יו"ד שְׂבָאוֹת ד', מֵה שְׂבָעָה מִתְחַלֵּק תְּמוּנַת הַדְּלִי"ת מִתְמוּנַת הָרִי"ש, הוּא מֵאַחֲרָיו דּוֹקָא, וְהִי"ד אִם שֶׁהוּא אוֹת זַעֲרָאִי מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, הִנֵּה הוּא רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת, דְּכָל אוֹת הָרִי תַחֲלָתוֹ אוֹת יו"ד, וְהוּא מֵה שְׂבִי"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, דְּעַל זֶה אוֹמֵר "כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי", וְתִרְגָּם "דְּאַחֲדִיד בְּשָׂמִיָּא וּבְאַרְעָא"⁸, שֶׁהִיא סְפִירַת יְסוֹד שְׂבַחֲנִית הַמַּלְכוּת מִקְבֵּל מִמֶּנָּה, וּמֵה דְאַחֲדִיד בְּשָׂמִיָּא וּבְאַרְעָא, הִנֵּה שְׂמִים וְאַרְצֵי, שְׂמִים אֵשׁ וּמִים, בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, וְאַרְצֵי בְּחִינַת מַלְכוּת, וְהוּא שְׁעַל יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד הוּא יַחֲדוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה וּמַלְכוּת, אָבֵל "וְלָרֶשׁ אֵין כָּל", דְּבָאוֹת רִי"ש אֵין כָּל בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי, שְׂאֵין לָהֶם סְפִירַת הַיְסוֹד הַמְּחַבֵּר, וְגַם הַדְּבוּר הוּא בָּא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם וְהַהֶסְתֵּר, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְנִלְמַתִּי דוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי" כו', דְּגַם הַדְּבוּר בָּא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם, לְהִיּוֹת דְּהָאוֹר וְחִיּוֹת הַמְּחִיָּה אֶת הַסְּטָרָא אַחֲרָא, הוּא הָאֲרָה דְּהָאֲרָה, חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת, וּבָא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם. וְזֶהוּ דִּיעָקֵב אָמַר "יֵשׁ לִי כָל", וְעָשׂוֹ אָמַר "יֵשׁ לִי רַב", דְּבִקְדָּשָׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמִדְּרַגַּת יַעֲקֹב אָמַר "יֵשׁ לִי כָל", בְּחִינַת "כָּל" דְּאַחֲדִיד בְּשָׂמִיָּא וּבְאַרְעָא, אָבֵל בְּעָשׂוֹ שֶׁהוּא קִלְפָּה וּסְטָרָא אַחֲרָא אָמַר "יֵשׁ לִי רַב", שֶׁהוּא אֵין לוֹ בְּחִינַת "כָּל" הַמְּחַבֵּר כִּיעָקֵב, כִּי אִם "רַב", שֶׁהֵם רַבּוּי הַשְּׁפָעוֹת גְּשָׁמִיּוֹת, וּכְמֹאֲמַר רַב מִתִּבְתָּא⁹ "מֵאֵן דְּאִיהוּ זַעֲרִי אִיהוּ רַב, וּמֵאֵן דְּאִיהוּ רַב אִיהוּ זַעֲרִי", דְּבִקְדָּשָׁה דְּאִיהוּ זַעֲרִי דְּאִזְעִירֵת גְּרָמָא, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא", אִיהוּ רַב בְּגִלּוּי בְּחִינַת "כָּל", אָבֵל מֵאֵן דְּאִיהוּ רַב דִּישׁ לוֹ רַב אִיהוּ זַעֲרִי¹⁰, דְּ"לָרֶשׁ אֵין כָּל", וְהוּא רַק בְּהַשְׁפָּעָה גְּשָׁמִית. וְזֶהוּ דְּכְתִיב "כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ", וּפִרְשׁ בְּזִהְרָה¹¹ שְׂקָאִי עַל ע' פְּרִי הַחֵג, וְזֶהוּ "כְּפִירִים רָשׁוּ", שֶׁהֵם הוֹלְכִים וּמִתְמַעֲטִים. וְיִדּוּעַ דַּע' פְּרִים הֵם נִגְדַּ ע' שָׂרִים, דְּהַשְׁפָּעָה גְּשָׁמִית נִקְרָאת רָשׁוּ שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲנִי כו'. וּבְמִקְדָּשׁ מְלֶךְ אֵיתָא דְּקִלְפָּה וּסְטָרָא אַחֲרָא נִקְרָאִים "פְּרִים", וּשְׁנִיָּהֶם אָמַת, דְּלְהִיּוֹת כָּלּוּת חִיּוֹת שְׂמִחָה אוֹתָם הוּא רַק הָאֲרָה דְּהָאֲרָה מִהָאֲרַת הַקְּדָשָׁה, וְלִכְּן הַשְׁפָּעָה הוּא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁהוּא הַשְּׁפָעָה חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת. וְזֶהוּ שְׁנֵי גּוֹפָא עוֹשֶׂה אוֹתָם בְּבְחִינַת יִשׁוּת יוֹתֵר, וּכְמוֹ פְּרָעָה שְׂאָמַר "לִי יֶאֱרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי", שְׁנֵיהֶם הֵיפֹךְ הָאָמַת מִמֶּשׁ, דְּהָאָמַת הוּא שְׁנִתְּבָרָךְ בְּבְרָכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב (וּכְדָּאִיתָא בְּפִירוּשׁ רִש"י עַל פְּסוּק "וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב" כו'), וּפְרָעָה הוּא אוֹתִיּוֹת הָעֶרְף, הִנֵּה עוֹד כֹּחַ וְהִיא כְּפּוּי טוֹבָה לֹאמַר "לִי יֶאֱרִי" כו', וְהִינוּ שְׁעַל יְדֵי הַשְּׁפָעָה הָרִי הוּא נַעֲשֶׂה בְּבְחִינַת יֵשׁ יוֹתֵר.

קְצוֹר. יִמְשִׁיךְ דְּהִי"ד שְׂבָאֲחֹרֵי הַד' הוּא כָּל דְּאַחֲדִיד, "יֵשׁ לִי כָל". לָרֶשׁ אֵין כָּל. יֵשׁ לִי רַב דְּקִלְפָּה גּוֹרֵם יִשׁוּת.

(8) חלק ג רנט, א.

(7) זוהר חלק א קכב, ב. זוהר חלק ג קסח, א.

י. קטנה. יא. שמחבר ומאחד שמים וארץ. יב. וכמאמר ראש הישיבה (בגן עדן): מי שהוא קטן הוא גדול, ומי שהוא גדול הוא קטן, שבקדשה שהוא "קטן", כי הוא מקטין את עצמו, וכמו שנאמר "מי יקום יעקב כי קטן הוא", הוא גדול, בגלוי בחינת "כל", אבל מי שהוא "רב" (גדול) ש"יש לו רב" הוא קטן.

ביאור בדרך אפשר

הקדוש-ברוך-הוא אומר לבני ישראל (ב'שיר השירים):

1 **בְּאַתִּי¹ לִגְנִי אֶחָתִי כְּלָה². וְאֵיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה**
 2 **בְּמִקְוָמוֹ³ על פסוק זה לִגְנִי לִגְנִי,** מקום הייחוד שלי (היינו המקום
 3 שבו הקדוש-ברוך-הוא מתייחד, כביכול, עם בני ישראל, כשם שבתחילת
 4 הבריאה התייחד עם האדם **שְׁעִיקָר**
 5 **שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה,** בתחילת הבריאה, עיקר התגלות
 6 והשראת השכינה בעולם הייתה בעולם הזה הגשמי שהוא העולם התחתון
 7 ביותר שבאותה שעה היה כלי ראוי
 8 להשראת השכינה **אֲלֹא שְׁעַל-יָדֵי**
 9 **חֲטָא עַץ-הַדַּעַת וְהַחֲטָאִים** 2 **שְׁלֹאֲחָרָיו** בשש הדורות הבאים
 10 אחרי אדם הראשון נסתלקה ועלתה
 11 **הַשְּׁכִינָה מִן הָאָרֶץ עַד לְרָקִיעַ** 4 **הַשְּׁבִיעִי (כְּפִי שְׁמִפְרָשׁ**
 12 **בְּמִדְרַשׁ** 17 **וּמִפְרָשׁ מֵהַ חֲטָאִים** 18 שגרמו לסילוק השכינה מהארץ לרקיע,
 19 מהרקיע הראשון לשני וכן הלאה עד
 20 **הָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי), וְאַחֲרֵיכֵן עַל-**
 21 **יָדֵי עֲבוֹדַת הַצְּדִיקִים** שהיו
 22 בדורות הבאים, החל מאברהם אבינו
 23 שהוריד את השכינה מהרקיע השביעי
 24 לשישי **וְהוֹרִידוּ וְהִמְשִׁיכוּ אֶת**
 25 **הַשְּׁכִינָה מִלְּמַעְלָה** מהרקיע
 26 השביעי לַמָּטָה לרקיע השישי וכן
 27 הלאה, **עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה שְׁהוּא**
 28 **הַשְּׁבִיעִי** מאברהם אבינו (יצחק,
 29 יעקב, לוי, קהת, עמרם משה), **וְכָל**
 30 **הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין⁴,** ולמעשה של
 31 משה יש חביבות מיוחדת כי הוא
 32 השלים את המשכת וירידת השכינה
 33 לַמָּטָה **וְהוֹרִידָה מִרְקִיעַ הָרִאשׁוֹן לַמָּטָה בְּאָרֶץ, שְׁזוּהִי** השראת
 34 והתגלות השכינה לַמָּטָה בארץ תְּכֵלֶת המטרה הסופית והעיקרית של כָּל
 35 **הַהִמְשָׁכוֹת. וְעַקָר גִּלּוֹי הַשְּׁכִינָה** לַמָּטָה בעולם הזה שנפעל על ידי
 36 משה רבינו הִיָּה **בְּמִשְׁכַּן וּמִקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב⁵** בתורה בציווי על

ביאור בדרך אפשר

37 מלאכת המשכן וְעָשָׂה בני ישראל לִי לְקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוא בית שיהיה מִקְדָּשׁ
 38 ובו תהיה השראת והתגלות השכינה וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְכֶם, הֵינּוּ, ומכך שלא
 39 נאמר "ושכנתי בתוכך" (במקדש) אלא "ושכנתי בתוכם" (בתוך בני ישראל
 40 העושים את המקדש) למדו חכמינו ז"ל **שְׁעַל-יָדֵי הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשֶׂה**
 41 **"וְשִׁכְנֹתִי"** גילוי והשראת השכינה
 42 **גַּם בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁶** מבני
 43 ישראל - **עַל-יָדֵי עֲבוֹדַת**
 44 **הַצְּדִיקִים** העובדים את ה' בעולם הזה,
 45 **כְּפִי שְׁמִפְרָשׁ בְּעַל**
 46 **הַהֲלֹלָא** הרבי הרי"צ שנסתלק
 47 ביו"ד שבט (בשנת תש"י) **בְּאֶרְכָּה**
 48 **בְּמִאֲמָר שֶׁל יוֹם הַהֲלֹלָא⁷**
 49 באותן שנים הרבי הרי"צ היה נוהג
 50 למסור לפרסום מעת לעת מאמר
 51 חסידות בכתב, ולקראת הימים יו"ד
 52 י"ג שבט תש"י מסר את המאמר
 53 דיבור-המתחיל 'באתי לגני אחותי כלה
 54 – המאמר נועד לפרסום ליום
 55 היארציט של אמרזוקנתו הרבנית
 56 רבקה (נסתלקה ביו"ד שבט תרע"ד)
 57 ושל אמו הרבנית שטערנא-שרה
 58 (נסתלקה ב"ג שבת תש"ב) ולאחר
 59 פרסום המאמר לקראת ימים אלה,
 60 הרבי הרי"צ עצמו נסתלק ביו"ד שבט
 61 תש"י, והתברר למפרע שהמאמר נמסר
 62 ליום הסתלקותו (וביו"ד שבט מידי
 63 שנה, החל משנת תשי"א, הרבי נהג
 64 לומר מאמר חסידות בדיבור-המתחיל
 65 (זה) **מִאֲמָר הַדָּהָר⁸ כִּד אֲתַפְּקָא**
 66 **סְטָרָא-אַחְרָא** כאשר הצד האחר,
 67 הצד הנגדי לצד הקדושה, נכפה ונכנע
 68 (וְאִתְהַפְּקָא סְטָרָא-אַחְרָא ולא
 69 זו בלבד שה'סטרא אחרא' נכנעת אלא היא מתהפכת מרע לטוב) **אֲסִתְלַק**
 70 **יְקָרָא דְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא כְּכוֹלְהוּ עֲלֵמִין,** מסתלק ומתעלה
 71 כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות **שְׁעַל-יָדֵי הָעֲבוֹדָה**
 72 **ד'אֲתַפְּקָא'** כפיית הרע וְ'אֲתַהַפְּקָא' הפיכתו מרע לטוב נִמְשָׁךְ

בס"ד. מוצאי ש"ק פרשת בשלח, יו"ד שבט, ה'תשי"ז (הנחה בלתי מוגה)

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השביעי* מהמשך באתי לגני ה'ש"ת. (2) שה"ש ה, א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תרומה כה, ח. (6) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. (7) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פרק א. (8) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומתגלה יקרא דקודשא-ברוך-הוא כבודו של הקדוש-ברוך-הוא
 2 (גלוי אור אלוך נעלה בדרגה כזו) שהוא בכולהו עלמין המאיר
 3 בכל העולמות, העליונים והתחתונים, בשנה באותה מידה של התגלות,
 4 הינו, אור שלמעלה מעולמות ולא אור שמתלבש בתוך העולמות
 5 ומאיר בכל עולם לפי ערכו וענינו,
 6 למעלה גם מאור ה'סובב כל
 7 עלמין' האור האלוךי הבלתי מוגבל
 8 שלמעלה מהתלבשות בעולמות
 9 ובנבראים באופן פנימי, והוא כמו
 10 'מקין' ר'סובב' מעליהם. וכיוון שאינו
 11 מאיר ומתלבש בכל נברא לפי ענינו
 12 ולפי ערכו הרי הוא מאיר לכולם
 13 בשווה (כפי ששייך האור ה'סובב'
 14 לעולמות בבחינת 'סובב' על-
 15 כל-פנים⁹), ואילו כאן מדובר על
 16 אור יותר נעלה מאור ה'סובב', ובעוד
 17 שלאור ה'סובב' יש שייכות מסוימת
 18 לעולמות, אור זה הוא למעלה
 19 מעולמות לגמרי שזוהי המושבת
 20 עקר שכינה ולא רק הארה מועטת
 21 מהשכינה, ועד להארה והתגלות של
 22 השכינה למטה בארץ באופן נעלה
 23 יותר ממנו שהיתה ההמשכה
 24 בתחלת הבריאה לפני הסלקות
 25 השכינה מהארץ לרקיעים בגלל
 26 החטאים, כמבואר לעיל.
 27 וזהו¹⁰ האמור לעיל אודות התגלות
 28 והשראת השכינה למטה גם-כן
 29 ענין עבודת הקרבנות שהיתה
 30 במשכן ומקדש, שזוהי
 31 ההעלאה ההתגלות וההתקרבות
 32 למלמטה מצד הנבראים התחתונים
 33 למעלה לאלוקות שפועלת
 34 ההמשכה של האור האלוךי
 35 ד"ריח ניתח" שנפעלת על ידי
 36 הקרבת הקרבנות הנמשכת ויורדת
 37 למלמעלה מהאלוקות למטה
 38 לעולם הזה והנבראים התחתונים.
 39 וממשיך ומבאר הרבי הרי"צ
 40 בעל ההילולא של יו"ד שבט
 41 במאמר¹¹ הנזכר (באתי לגני תש"י) שזוהו מה שנגמר במשכן
- 1 ואתהפכא נמשך יקרא דקודשא-ברוך-הוא
 2 (גלוי אור) שהוא בכולהו עלמין בשנה, הינו,
 3 אור שלמעלה מעולמות, למעלה גם מאור
 4 ה'סובב כל עלמין' (כפי ששייך לעולמות
 5 בבחינת 'סובב' על-כל-פנים⁹), שזוהי המושבת
 6 עקר שכינה, ועד באופן נעלה יותר ממנו
 7 שהיתה ההמשכה בתחלת הבריאה. וזהו¹⁰ גם-
 8 כן ענין עבודת הקרבנות שהיתה במשכן
 9 ומקדש, שזוהי ההעלאה מלמטה למעלה
 10 שפועלת ההמשכה ד"ריח ניתח" מלמעלה
 11 למטה.
 12 וממשיך ומבאר במאמר¹¹ שזוהו מה שנגמר
 13 במשכן (שעליו נאמר⁵ ועשו לי
 14 מקדש) ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים
 15 עומדים¹², ד'שטה' פירוש 'נטיה'¹³, כמו
 16 שכתוב¹⁴ שטו העם, והינו הנטיה מדרך המלך
 17 מלכו של עולם, שהוא מצד הרוח שטות
 18 שנקנסה בהם, כמאמר¹⁵ אין אדם עובר עברה
 19 אלא-אם-כן נקנסה בו רוח שטות, והעבודה
 20 היא להפוך את ה'שטות דלעומת-זה' על-ידי
 21 'שטות ("שטים") דקדושה', שזוהי העבודה
 22 שעל-ידה נעשה המושבת "עיקר שכינה"
 23 בתחתונים.
 24 ומוסיף לבאר¹⁶, שבה מדיק גם שמ'עצי
 25 שטים עומדים" עשו קרשים דוקא.
 26 דהנה, תיבת 'ק'רש' מורפכת משלש אותיות ק'
 27 ר' ש', ואיתא בזהר¹⁷ דאות ש' היא מסטרא
 28 דקשוט, מה-שאין-כן אותיות ק' ור' הן מ'סטרא
 29 דלעומת-זה'. ומבאר במאמר, שלנגד אות ר'
 30 ז'ה' הצד של היפך הקדושה. ומבאר במאמר, שלנגד אות
- 42 (שעליו לגבי מלאכת עשיית המשכן נאמר⁵ הציורי ועשו לי מקדש
 43 המתיחס (גם) להשראת השכינה בעולם, כמבואר לעיל) ועשית את
 44 הקרשים למשכן עצי שטים עומדים¹², ד'שטה' פירוש
 45 'נטיה'¹³, כמו שכתוב¹⁴ שטו העם היינו שהיו בתנועה ובנטייה
 46 לכיוון מסוים, והינו כאשר הנטייה
 47 היא לכיוון לא רצוי, אזי 'שיטה'
 48 משמעה הנטיה מדרך המלך
 49 הקדוש-ברוך-הוא מלכו של
 50 עולם, שהוא העבירה על רצון ה'
 51 מצד הרוח שטות שנקנסה
 52 בהם, כמאמר¹⁵ חכמינו ז"ל
 53 בגמרא (לגבי אשה סוטה שנאמר בה
 54 'כי תשטה') אין אדם עובר
 55 עברה אלא-אם-כן נקנסה בו
 56 רוח שטות, והעבודה הרוחנית
 57 של האדם היא להפוך את
 58 ה'שטות דלעומת-זה' ה'שטות'
 59 של היפך הקדושה, 'שטות' במובן של
 60 למטה מטעם ודעת (על-ידי
 61 'שטות ("שטים") דקדושה',
 62 'שטות' במובן של למעלה מטעם
 63 ודעת שזוהי הפיכת ה'שטות' של
 64 היפך הקדושה ל'שטות דקדושה'
 65 העבודה שעל-ידה נעשה
 66 המושבת והתגלות עיקר שכינה
 67 האלוקות שלמעלה מעולמות
 68 בתחתונים בעולם הזה התחתון.
 69 ומוסיף הרבי הרי"צ במאמר הנזכר
 70 לבאר¹⁶, שבה לפי האמור
 71 שהעבודה היא להפוך את ה'שטות' של
 72 'לעומת זה' ל'שטות דקדושה' מדיק
 73 גם שמ'עצי שטים עומדים"
 74 עשו במשכן קרשים דוקא כפי
 75 שממשיך ומבאר. דהנה, תיבת
 76 'ק'רש' מורפכת משלש
 77 אותיות ק' ר' ש', ואיתא מובא
 78 בזהר¹⁷ דאות ש' היא
 79 מסטרא דקשוט מצד האמת, צד
 80 הקדושה, מה-שאין-כן אותיות
 81 ק' ור' הן מ'סטרא דלעומת-
 82 ז'ה' הצד של היפך הקדושה. ומבאר במאמר, שלנגד אות

(9) ראה תו"א מגילת אסתר צח, ב. סה"מ עטר"ת ע' שעא. תרפ"ט ע' 40. תרצ"ז ע' 192. ובכ"מ. 10) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פרק ב. 11) פרק ג. 12) תרומה כו, טו. 13) ראה המשך וככה תרל"ז פט"ל ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תעב ואילך). קונטרס ומעין מאמר א פרק א. 14) בהעלותך יא, ח. 15) סוטה ג, א. 16) בהמאמר - פרק ו. 17) ח"א בהקדמה ב, ב.

42 זו שנמצאת מצידה של האות דל"ת אך לא קיימת באות רי"ש, נעשה האדם
43 העובר את ה' פלי ראוי לקבל כל הענינים הנמשכים ומתגלים
44 מלמעלה, כמבאר בארוכה במאמר דיום ההלולא²¹ דיבור
45 המתחיל 'באתי לגני' תשי' והמשכו²² דיבור המתחיל 'היושבת בגנים'
46 שבא כהמשך אליו - בסעיפים

47 הקודמים סעיפים א-ו.
48 (ב) וממשיך במאמר בסעיף
49 החדש²³, סעיף ז (בהתאם למנהגו
50 של הרבי לעסוק במאמר 'באתי לגני'
51 בכל שנה בסעיף חדש, בשנת תשי"א
52 - המאמר מוסד בעיקר על סעיף א
53 ב'המשך', בשנת תשי"ב - על סעיף ב
54 וכן הלאה, ובשנה זו, שנת תשי"ז, על
55 סעיף ז) 'שהיו"ד שבאות ד'
56 'שהיא מאחוריו, עם 'שהיא
57 'אות זעירא' מכל האותיות
58 למרות שהאות יו"ד היא האות הקטנה
59 ביותר ('שהוא הקטנות ענין
60 הבטול, אועירת גרמה
61 שמקטינה עצמה, פנוצר לעיל),
62 בכל זאת הגה היא האות יו"ד
63 ראש לכל האותיות, דכל אות
64 מאותיות האלף בית' כולן הרי
65 תחלתה אות יו"ד וצורתה של כל
66 אחת מהאותיות היא המשך של האות
67 יו"ד, והוא התוכן הפנימי של הענין
68 מה שפיו"ד נברא העולם
69 הבא²⁴ כדרשת חכמינו ז"ל בגמרא,
70 על הפסוק "בטחו בה' עדי עד, כי ביה
71 ה' צור עולמים": "... אלו שני עולמות
72 שברא הקדוש-ברוך-הוא, אחד בה'
73 ואחד ב'י' ואיני יודע אם העולם הבא
74 ב'י' והעולם הזה בה', אם העולם הזה
75 ב'י' והעולם הבא בה', כשהוא אומר
76 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם,
77 אל תקרי בהבראם אלא בה' בראם, הוי
78 אומר העולם הזה בה' והעולם הבא

79 ב'י", וכפי שממשיך ומבאר.
80 וכללות הבאור בזה, ביאור הענין באופן כללי, דהנה לעיל
81 במאמר נתבאר ענין המשמעות הפנימית של אות ה'יו"ד, אועירת
82 גרמה, שמקטינה את עצמה 'שהוא הבטול של המציאות העצמית של

1 ר' 'שהיא מ'סטרא דלעומת-זה', ישנה אות ד' 'שהיא
2 מ'סטרא דקדושה', דאף שלכאורה התוכן והפירוש
3 דדלי"ת ורי"ש של שתיהן הוא מלשון דלות ורשות, ענין
4 העניות, הינו, ששתייהן גם דל"ת (שהיא מצד הקדושה) וגם רי"ש (שהיא
5 מצד הילעומת זה) מרמזות על

6 עוני ואם כן לכאורה התוכן של שתי
7 האותיות שווה, מכל-מקום הרי
8 הן שונות זו מזו לגמרי¹⁸,
9 עד כדי כך שבפאשר יחליף
10 דל"ת ברי"ש הרי זה מחריב
11 עולמות¹⁹ כמבאר במדרש כיצד
12 החלפת דל"ת ברי"ש גורמת החרבת
13 עולמות (כמובן הרוחני): בפסוק
14 "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד"
15 נאמר "אחד" בדל"ת, והמחליף את
16 הדל"ת ברי"ש ועושה מ"אחד" "אחר",
17 הרי זה מחריב עולמות, וכן בפסוק
18 "לא תשתחוה לאל אחר", המחליף את
19 הרי"ש לדל"ת והופך את ה"אחר"
20 ל"אחד", הרי זה מחריב עולמות.
21 ומוסיף לבאר גם ההפרש בין
22 תמונת הצורה של אות ד'
23 לתמונת הצורה של אות ר',
24 שבאות ד' 'שמ'סטרא
25 דקדושה', נתוסף יו"ד
26 מאחוריו מצידה הימני שאינו
27 נקודה שאינה קיימת באות ר'.
28 דאות י' היא נקודה קטנה
29 שענינה כלשון הזוהר אועירת
30 גרמה²⁰, הקטינה את עצמה, ותוכן
31 הענין בעבודת ה' הוא שאין לו
32 לאדם תפיסת מקום של חשיבות
33 בעיני עצמו, ענין הבטול של
34 המציאות האישית, שעל-ידי-זה
35 כאשר האדם הוא בענוה ושפלות
36 ובביטול נעשה פלי ראוי לקבלה
37 ולקליטה של עניני קדושה ואלוקות,
38 וכמשל התלמיד היושב לפני רבו שדוקא על-ידי בטולו כדבעי

39 כאשר התלמיד מתבטל כנדרש כלפי הרב נעשה התלמיד פלי לקבל
40 ולקלוט את השפעת הרב, וכן הוא בכללות סטרא דקדושה,
41 בצד הקדושה בכלל שדוקא על-ידי הבטול, נקודת ה'יו"ד כמו

(18) ראה פרס שער האותיות (שער כז) פרק כג. הובא בתו"א מגילת אסתר קיח, א. אוה"ת לך פח, א. (19) ויק"ר פי"ט, ב. (20) זח"א, כ. א. (21) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת. (22) ד"ה היושבת בגנים ה'ש"ת. (23) סעיף ז. וראה לעיל הערה 1 ובשוה"ג. (24) מנחות כט, ב.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **הַמִּקְבֵּל** את ההשפעה וְהַתְּלִמִּיד, שְׁעַל־יָדוֹ באמצעות הביטול
 2 נַעֲשֶׂה האדם העובר את ה' כְּלִי לְקַבֵּל כָּל הַהִשְׁפָּעוֹת וְהַהִמְשָׁכוֹת
 3 היורדות ומתגלות מִלְמַעְלָה. וְכָאֵן בסעיף ז של המאמר מוֹסִיף הרבי
 4 הַרִי"צ לְבָאֵר עֲנִין נַעֲלָה יוֹתֵר בָּאוֹת יו"ד - כְּמוֹ שֶׁהוּא מַצֵּד
 5 הַמִּשְׁפִּיעַ המגלה ומוריד את השפעה
 6 (הרב במשל, והאלוקות בנמשל),
 7 הֵינּוּ, שְׁגָם אוֹפֵן הַמִּשְׁכַּח
 8 הַהִשְׁפָּעָה מִהֶרֶב אל התלמיד
 9 שְׂיֻכָּל לְהִשְׁפִּיעַ לְמִטָּה אֶל
 10 הַמִּקְבֵּל, למרות שבין הרב לתלמיד
 11 יש ריחוק הערך וגם מצד הרב יש
 12 קושי, כביכול, לרדת אל התלמיד
 13 ולהשפיע לו, מְרוֹמְזוֹ בָּאוֹת יו"ד,
 14 שְׁזָהוּ מִה שֶׁהִי"ד הִיא רֹאשׁ
 15 לְכָל הָאוֹתִיּוֹת, כאמור שתחילת
 16 הכתיבה והצורה של כל אות היא
 17 ביו"ד קטנה, הֵינּוּ, שְׁכָּל
 18 הַהִמְשָׁכוֹת וְהַהִשְׁפָּעוֹת לְמִטָּה
 19 שֶׁהֵן עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת, כשם
 20 שהאדם מבטא ומגלה את פנימיותו
 21 (השכל והרגש שלו) אל הזולת
 22 באמצעות מילים, כך, כביכול,
 23 ההשפעה וההמשכה מלמעלה למטה
 24 היא באמצעות 'אותיות' שֶׁהִי
 25 אוֹתִיּוֹת הֵם מְלִשׁוֹן "אֵתָא
 26 בְּקָר" 25, מילולית: הבוקר בא, ולפי
 27 הפירוש הפנימי, הכוונה היא ש'אתא',
 28 האותיות הן המביאות את ה'בוקר',
 29 עניין האור והגילוי שְׁמוֹרָה עַל
 30 כָּלִלוֹת הַהִמְשָׁכָה וְהַהִשְׁפָּעָה
 31 לְמִטָּה, הִנֵּה הַהִתְחַלָּה בְּזֶה
 32 הַתַּחֲלֹת עֲנִין האותיות המגלות את
 33 האור ומורידות את ההשפעה הִיא
 34 מִנְקֻדַּת הִי"ד (שֶׁהִיא רֹאשׁ
 35 לְכָל הָאוֹתִיּוֹת). וּמוֹסִיף
 36 לְבָאֵר בְּנוֹגַע לְעֲנִינָנוּ, שְׁזָהוּ
 37 עֲנִין שְׁפִי"ד נִבְרָא הָעוֹלָם
 38 הָבָא, כפי שממשיך ומבאר.
 39 וְהַעֲנִין בְּזֶה, שְׁכָּלִלוֹת עֲנִין
 40 הַתּוֹכֵן הַכִּלִּי של אות הִי"ד,
 41 אֲזַעֲרִית גְּרָמָה, ההקטנה וההתבטלות העצמית שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּטוּל
- בְּתַכְלִית מצד התלמיד המקבל את השפעה - עֲנִינּוּ המקביל לו אֶצֶל
 הַמִּשְׁפִּיעַ הרב המגלה את השפעה (ובנמשל - ירידת והתגלות האור האלוקי
 מלמעלה למטה) הוּא צִמְצוּם של האור והגילוי וְעַד לְסִלּוֹק של
 הַהֶרֶב לְגַמְרִי, העלם מוחלט, מִהֶצְמָצוֹם והסילוק המוחלט של
 ההשפעה (כשלאחר מכן יורדת
 ומתגלית השפעה מצומצמת, בהתאם
 ליכולת הקליטה של התלמיד, ובנמשל
 - העולמות התחתונים) אֶפְשָׁר יכולה
 לִהְיוֹת הַהִשְׁפָּעָה וְהַהִמְשָׁכָה
 לְמִטָּה.
 וּכְפִירוֹשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹבָא עַל
 הַפְּסוּק 26 וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי
 אֹר (דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן
 מִהִי הַשִּׁיכּוֹת דְּשֵׁם 'אֱלֹקִים'
 שְׁעִינּוּ מִידַת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם לְאוֹר,
 שְׁעִינּוּ של האור שנברא בששת ימי
 בְּרֵאשִׁית הוּא אֹר וְגִלּוֹי,
 הַמִּשְׁכָּה וְהַשְׁפָּעָה, ולמה אם כן
 בְּרִיאַת הָאוֹר הִתְחַלְתָּה עַל־יְדֵי "וַיֹּאמֶר
 אֱלֹקִים"? ומפרש הבעל-שם-טוב),
 "וַיֹּאמֶר הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מִכַּחַ
 מִדַּת אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת
 גְּבוּרָה הַמִּצְמָצֵם הָאוֹר,
 מִחֲמַת זֶה מִכּוּחַ הָעוֹבֵדָה שֶׁבְּרִיאַת
 הָאוֹר הִיטָּה מִשֵּׁם אֱלֹקִים שְׁעִינּוּ
 צִמְצוּם "יְהִי אֹר" הַמִּתְקַנֵּם
 שְׂיֻכָּל הָעוֹלָם לְסוּבָלוֹ" ואם
 הָאוֹר הִיָּה נִבְרָא מִשֵּׁם הוֹי, מִידַת
 הַחֶסֶד וְהַגִּילּוֹי, הַגִּילּוֹי הִיָּה בְּתוֹךְ מוֹגֵבֵל
 וְהָעוֹלָם לֹא הִיָּה יָכוֹל לִהְיוֹת אוֹתוֹ.
 וְהֶרֶב הַמְּגִיד מִמְעוֹרִישׁ, תְּלִמִּידוֹ
 וּמִמְלֵא־מִקְוָמוֹ של הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב
 מוֹסִיף בָּאוֹר בְּסִיּוֹם הַפְּסוּק
 "וַיְהִי־אוֹר", דְּ"אִמְרוּ רַ"ל 27
 כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי",
 הוּא לְשׁוֹן צֶעַר, וְזֶה שְׁכָּתוּב
 וַיְהִי־אוֹר, רֹצֶה לִּזְמֹר מִכַּחַ הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא
 הָאוֹר אֵינֶנּה דָּבָר מִצֶּעַר אֵלָּא לַהֲפִיךְ,
 רֹצֶה לִּזְמֹר מִכַּחַ הַצִּמְצוּם
 שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּמוֹ צֶעַר לְעוֹלָם כו', כיוון שהצמצום ממעט ומגביל

א. כתר שם טוב ח"ב בסופו (סימן רמז). ב. אור תורה עה"פ (סוף סימן ב).

(25) לשון הכתוב - ישע' כא, יב. ראה תו"א מקץ מב, ב. לקו"ת במדבר יא, ג. שה"ש לג, ג. ובכ"מ. (26) בראשית א, ג.

(27) מגילה יו"ד, ב.

- 1 את האור אֲדַרְבֶּה מִמֶּנּוּ מהצמצום עצמו נַעֲשֶׂה הָאור והגילוי
2 הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וְכִמוֹ שאמר הכתוב וַיְהִי עֶרֶב
3 וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הֶזְמַן שֶׁבוֹ אֵין הָאור מאיר בגילוי
4 והוא מסמל ומבטא את הַצְמָצוּם נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, האור
5 והגילוי, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה האור
6 שהאיר בעולם עם תחילת הבריאה,
7 איננו הָאור שֶׁהִיָּה מְקוּדָם לפני
8 הצמצום לצורך הבריאה של עולם
9 מוגבל, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף
10 האור האלוהי הבלִי-גבול מִמֶּלֶא אֵת
11 מְקוֹם הַחֲלָל לַגִּמְרִי וְלֹא הִיָּה
12 נִתְּנָה מְקוֹם ואפשרות לַמְצִיאוֹת
13 שאיננה אלוהית בגלוי כָּל־כָּל²⁸, אֵלֶּא
14 האור שנברא עם בריאת העולם הוא
15 אור שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם של
16 האור האֵין-סוֹף, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
17 "וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן
18 צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם והמיעוט
19 של האור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
20 מהצמצום של האור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
21 מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
22 וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
23 הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
24 הצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
25 בסופו של דבר מביא לגילוי אור
26 שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
27 (ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
28 הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
29 קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
30 בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
31 לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
32 מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
33 שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
34 לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
35 מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
36 מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
37 בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
38 שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
39 אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
40 סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
41 וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- 42 "בְּרֵאשִׁית (בְּרֵא אֱלֹקִים)", שֶׁהוּא שֵׁם 'אֱלֹקִים' עֲנִין הַצְמָצוּם
43 (וההסתרה של האלקות) בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ "רֵאשִׁית",
44 שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³¹
45 בְּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹקֵיכֶם, וּבְשִׁבְלֵם לְטוֹבָתָם וּלְמַעַנֵם מְצִמְצִים
46 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא אֵת עֲצָמוֹ
47 וְכוּרָא עוֹלָם מוֹגֵבֵל. וּמִסִּים הָרֵב
48 הַמְּגִיד שֶׁ"צִמְצוּם נִקְרָא
49 חֲכָמָה, כִּי הַחֲכָמָה הוּא הָאֵין
50 הֵלֵא מוֹשֵׁג, עַל-דֶּרֶךְ הַכְּתוּב
51 וְהַחֲכָמָה³² מֵאֵין תִּמְצָא".
52 וְזֶהוּ עֲנִין הַ"אֵין" והעדר ההשגה
53 עֲנִין נְקוּדַת הַיּוֹד אֵצֶל
54 הַמְּשִׁפִּיעַ (בְּדוּגְמַת נְקוּדַת
55 הַיּוֹד שֶׁאֵצֶל הַמְּקַבֵּל,
56 הַבְּטוּל דְּאֶזְעִירַת גְּרָמָה שֶׁעַל-
57 יְדִי-זֶה נַעֲשֶׂה כְּלִי מוֹכֵן
58 וּמוֹכָשׁ לְקַבֵּל אֵת כָּל
59 הָעֲנִינִים שֶׁל הָרֵב וְהַמְּשִׁפִּיעַ
60 כְּמִבּוֹרָא לַעֲלִי, שֶׁכִּדִּי שֶׁהִיָּה
61 הָאור הַמְּתַגַּלֵּל אֵל הַתְּלִמִּיד, הַמְּקַבֵּל
62 אֵר הַמְּתַקֵּן וְנִקְלָט, הֵינּוּ,
63 שֶׁהִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת שֶׁל
64 עוֹלָם מוֹגֵבֵל, וְהַמְצִיאוֹת תוֹכֵל
65 לְקַבֵּל הָאור וְלֹא תִתְבַּטֵּל לַגִּמְרִי
66 מִרֹּב הַגִּילּוּי, הֵרִי זֶה רֵק עַל-יְדֵי
67 "וַיְהִי" לְשׁוֹן צֶעֶר, עֲנִין
68 הַצְמָצוּם והסתרה האור, שֶׁנִּקְרָא
69 חֲכָמָה, שֶׁזֶהוּ נְקוּדַת הַיּוֹד".
70 (ג) וּבְאִוֵּר הָעֲנִינִי, וְגַם לְהַבִּין
71 אֵת הַמַּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית אוֹמְרוֹ שֶׁל
72 מֵאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּיוֹד נִבְרָא
73 עוֹלָם-הַבָּא דוֹקָא, וְלֹא הָעוֹלָם
74 הַזֶּה שֶׁנִּבְרָא בְּהֵ"א, הִנֵּה יָדוּעַ
75 שֶׁעוֹלָם-הַבָּא כְּכֻלּוֹתוֹ עֲנִינוֹ
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי
קִטְנוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם מַעַט שֶׁכֵּל
בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ הַקָּטָן, וְגַם כִּדִּי
לַשֹּׁחַק עִם בְּנוֹ הַקָּטָן כָּל מַדּוֹת
מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת נוֹלָדִים בָּאֵב,
שְׁאוּהֵב הָאֵב אֵת מַעֲשֶׂה נַעֲרוֹת
לַמְרוֹת שֵׁאִינֶם לִפִּי עֶרְכוֹ וּמַצְבּוֹ כְּאֵדָם
מְבוּגֵר כִּדִּי שֶׁהִיָּה לְבֶן תַּעֲנוּג
מִמַּעֲשִׂים אֵלֶּה כו'", וְדוֹגְמָתוֹ
בְּמִשְׁלַל, שֶׁהַצְמָצוּם
שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצִמְצִים
אֵת עֲצָמוֹ וּמַסְתִּיר אֵת אִוְרוֹ הָאֵין-
סוֹף הוּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַם
וּלְטוֹבָתָם כְּמִאֲמַר רַצְ"ל³⁰
- הָאור הָאֵמֶתִי וְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֹאמְרוֹ וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר כו', כִּי מִן הָעֶרֶב שֶׁהוּא הַצְמָצוּם
נַעֲשֶׂה וְנִתְהַוֶּה הַבִּקְרָה, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה הָאור
שֶׁהִיָּה מְקוּדָם, שֶׁהִיָּה אור-אֵין-סוֹף מִמֶּלֶא אֵת
מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לַמְצִיאוֹת כָּל־כָּל²⁸,
אֵלֶּא אֵר אֵר שְׁבָא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"וַיְהִי-אֵר", וַיְהִי "לְשׁוֹן צֶעֶר, שֶׁזֶהוּ הַצְמָצוּם
וְהַמְּעִיט
שֶׁל הָאור שֶׁעַל-יְדֵי כְתוּצָה
מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאור האֵין-סוֹף נַעֲשֶׂה
מְצִיאוֹת הָאור שֶׁלְמִטָּה.
וּבְמִקּוֹם אַחֵר²⁹ מוֹסִיף הָרֵב
הַמְּגִיד מִמַּעֲוִירֵשׁ לְבָאֵר את עֲנִין
הַצמצום שנראה כחיסרון וצער אבל
בסופו של דבר מביא לגילוי אור
שֶׁזֶהוּ "בְּמִשְׁלַל אֵב
(ש)מְצִמְצִים ומסתיר אֵת שְׁכֻלּוֹ
הַגָּדוֹל והעמוק וּמְדַבֵּ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קבלת שָׂכָר על התורה ועבודה של בני ישראל שעסקו בלימוד
2 התורה ובקיום המצוות בְּמִשְׁךְ שִׁית אֲלֵפֵי שָׁנִין דְּהוּה עֲלָמָא, ששת
3 אלפי השנים של קיום העולם שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עוֹלָם־הַזֶּה, וְאַחֲרֵיכֵן
4 לאחר סיום תקופה זו בָּא הָעוֹלָם־הַבָּא שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי תוֹרָתָם
5 ועבודתָם, וּבִשְׂבִיל שָׂכָר זֶה
6 על לימוד התורה וקיום המצוות
7 דְּעוֹלָם־הַבָּא יִרְדֶּה הַנֶּשְׁמָה
8 לעולם הזה התחתון ממקורה ושורשה
9 בעולמות עליונים יִרְדֶּה גְדוּלָּה
10 כמו ירידה מֵאֲגָרָא רָמָה לְבִירָא
11 עֲמֻקָּתָא³⁴ מִגַּב גְּבוּהָ לְבוֹר עֲמוּק.
12 דְּהִנֵּה, אִף שְׁקוּדָם הִירִידָה
13 לְמִטָּה לַהֲתַלְכֵּשׁ בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם
14 הַזֶּה הִיִּתְּהָ הַנֶּשְׁמָה בְּעָלוּי גְדוֹל
15 בְּיוֹתֵר, שְׁשִׁיכָתָּה רַק לְעִנְיָי
16 אֲלֻקוֹת, וּכְמוֹ שְׁכָתוֹב³⁵ חֵי
17 הַיּוֹן' לִשּׁוֹן שְׂכוּכָה אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי
18 לְפָנָיו, אֵין עֲמִידָה אֵלָא
19 תַּפְלָה³⁶, וְהוּי 'תַּפְלָה' הִיא מִצַּב
20 שְׂכָה הַמִּתְפַּלֵּל מִחוּבֵר אֶל הַקְּדוֹשׁ־
21 בְּרוּךְ־הוּא וְכֵן כִּשְׁהַנִּשְׁמָה הֵייתָה
22 לְמַעְלָה, הֵייתָה מִחוּבֵרָתָה עִם הָאֱלֻקוֹת,
23 וְאִם־כֵּן הִירִידָה לְמִטָּה
24 לְבִירָא עֲמֻקָּתָא לְבוֹר עֲמוּק הִיא
25 יִרְדֶּה גְדוּלָּה בְּיוֹתֵר, הִנֵּה
26 יִרְדֶּה זֶה הִיא צוּרָה עֲלֶיהָ,
27 שְׁעַל־יְדִיָּה כְּתוּצָה מִהִירִידָה
28 עוֹלָה הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה יוֹתֵר
29 מִכְּמוֹ שְׁהִיִּתְהָ קוּדָם יִרְדֶּתָה,
30 כְּפִי שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבָאֵר.
31 וּבְכָל־זֶה עֲנִין הָעֲלִיָּה שֶׁל הַנִּשְׁמָה
32 (שֶׁבִּשְׂבִילָה כְּדֹאִית הִירִידָה הַגְּדוּלָּה)
33 הוּא כְּמוֹ שְׁכָתוֹב³⁷ בְּתַהֲלִיִּים
34 אַחַת שְׁאֵלְתִי יֵשׁ לִי מִשְׁאֵל
35 וּבִקְשָׁה אַחַת מֵאֵת הַיּוֹן' גו'
36 לְחַזוֹת לְרֹאוֹת בְּנֵעָם הַיּוֹן' וּלְקַבֵּל
37 הַשְּׁפָעָה אֱלֻקִּית, שְׁנֵעָם הַיּוֹן' הוּא
38 הַנּוֹעָם עֵינִין הַתַּעֲנוּג (כַּמְבוּאֵר
39 לַהֲלֹךְ), הֵינִי גִילוי אֱלֻקוֹת שְׁנֹמֶשֶׁךְ
40 מִשֵּׁם הַיּוֹן' (כְּמוֹ שְׁכָתוֹב
- בְּדִהֲר³⁸), שְׁעָקְרוּ שֶׁל שֵׁם הַיּוֹן' הוּא אוֹת יו"ד (הַתְּחַלְתָּ שֵׁם
הַיּוֹן' וְהַתְּחַלְתָּ וְהָרָשׁ שֶׁל הַדְּבָר הוּא עֵיקָרוּ), שְׁזָהוּ בְּיו"ד נִבְרָא
הָעוֹלָם־הַבָּא³⁹, שְׂכָה הַנִּשְׁמָה מִקְבִּלוֹת הָאֵרָה אֱלֻקִּית מִשֵּׁם הַיּוֹן' וּבְעֵיקָר
מֵהָאוֹת יו"ד וּבִשְׂבִיל לְחַזוֹת בְּנֵעָם הַיּוֹן' בְּעוֹלָם הַבָּא, לְאַחֵר סִיּוּם
הָעֲבוּדָה בְּעוֹלָם הַזֶּה - כְּדֹאִי כָּל
הִירִידָה הַגְּדוּלָּה שֶׁל הַנִּשְׁמָה
מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה, כְּפִי שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבָאֵר.
וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה 'נֹעָם' הוּא עֲנִין הַתַּעֲנוּג,
וְכֹמוֹ "וְיֵהִי נֹעָם"⁴⁰ שְׁעָנִינוּ תַּעֲנוּג.
וְיִוָּבֵן מִכֵּחַ הַתַּעֲנוּג לְמִטָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שְׁהוּא
חֲלוּקָה וְנִעְלָה מִשְׁאָר כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, לְמַעְלָה גַּם
מִגְּלוּי הַתְּרַחֲבוּת וְהַתְּפִשּׁוּת הַנֶּפֶשׁ שְׁמַצָּד
הַתְּנוּעָה דְּשִׁמְחָה שְׁפוּרָצָה גְּדֵר⁴¹ וּמִבְּטָלָתָה כָּל
הַמְּדִידוֹת וְהַגְּבִילוֹת, כִּי פְעוּלַת הַשְּׁמִיחָה הִיא
שְׁהִנְפָשׁ וְכָל כְּחוֹתֶיהָ הֵם בְּתַנוּעָה שֶׁל
הַתְּפִשּׁוּת, וְעַד שְׁנֹמֶשֶׁךְ וּפְעוּלָה גַּם בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף
עַד לְרִגְלִים, שְׁזָהוּ עֲנִין הַרִיקוּדִים. אֲכַל כָּל זֶה אֵינוֹ הַתְּגַלּוּת פְּנִימִיּוֹת הַכְּחוֹת,

(34) לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. (35) מלכים ב, טז. (36) ברכות ו, ב. (37) תהלים כז, ד. (38) ראה הנסמן ברשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) עה"פ (ס"ע ק ואילך). - וראה גם המקומות בזהר שהובאו בסה"מ תרס"ח הנ"ל, ובלקו"ת שבעה עה"פ (39) ראה גם לקו"ת פרשתנו בתחלתו. (40) תהלים צ, יז. (41) סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התגלות פנימיות הכחות, כִּי־אם שֶהכחות כִּמוֹ שֶהם מתגלים
2 ופועלים תמיד בְּאֵים הַתְּרַחְבוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת וברמה הרבה יותר
3 גבוהה של גילוי וְעַד שֶנֶמְשֵׁךְ וּמִתְגַּלֶּה וכוחות הנפש באים לידי ביטוי
4 גַם בְּחִיצוֹנִיּוֹת, בְּרָקוּד בְּרָגִלִים. מִה־שָּׁאִין־כֵּן תַּעֲנוּג הוא עניין
5 נעלה יותר מִהַתְּרַחְבוֹת בעת שמחה,
6 הִנֵּה אֵף שֶגַם הוא התענוג
7 פועל הַתְּרַחְבוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת
8 של כחות הנפש, כִּמוֹ שֶכְתוּב⁴²
9 שְמוּעָה טוֹבָה תִּדְשֵׁן עֲצָם,
10 הֲרִי אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶל
11 הַתְּרַחְבוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת
12 בְּחִיצוֹנִיּוֹת בלבד אלא יתירה מזו,
13 וְכִמוֹ שְׂרֹאִים בְּמוֹחֶשׁ
14 שֶכְּאִשְׁרֵי הָאָדָם מִתַּעֲנֵג בְּאִיָּה
15 דְּבַר תַּעֲנוּג, אֵינוֹ בְּכַחֲנִת
16 תְנוּעָה בְּגוּפוֹ כִּמוֹ רָקוּד
17 וְכִהְיָ גִנָּא וכדומה, אֵלָּא
18 אֲדַרְבֵּה, מִצַּד הַתַּעֲנוּג הֲרִי
19 הוא בְּמִנְיָחָה ולא בתוספת תנועה,
20 וְאִם־כֵּן פְּעוּלַת הַתְּרַחְבוֹת
21 ("תִּדְשֵׁן עֲצָם") אֵינָה בְּאוֹפֶן
22 שֶהכחות כִּמוֹ שֶהם היינו
23 במצבם הרגיל בְּאֵים הַתְּרַחְבוֹת
24 וְהַתְּפִשּׁוֹת יוֹתֵר, כִּי־אם
25 שֶמֶמְשִׁיכִים ומביאים לידי התגלות
26 מְפִימִיּוֹת וְעֲצָמִיּוֹת הכחות,
27 וְהַמִּשְׁכָּה זֹ (מְפִימִיּוֹת
28 וְעֲצָמִיּוֹת הכחות) מִתְגַּלֶּה
29 בְּכֹאֶה גַם בַּכּוֹחַ כִּמוֹ שֶהם
30 שאינם מתגלים ופועלים רק
31 בְּחִיצוֹנִיּוֹתם אלא עם הפנימיות
32 והעצמיות שלהם. וְנִמְצָא,
33 שֶהַתַּעֲנוּג מְגַלֵּה אֶת הַפְּנִימִיּוֹת
34 וְהַתְּפִשּׁוֹת שֶתִּבְאֵר בְּפִעֻלָּה ולא
35 תִּשְׁאֵר בעומק הנפש. וְדוּגְמָתוֹ
36 בְּנִמְשָׁל לְמַעֲלָה, שְׁנַעֲם הֲוִי,
37 הַתַּעֲנוּג הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם הֲוִי
38 (לנשמות בעולם הבא), שֶעֲקָרוֹ של
39 שֵׁם הֲוִי אֹת יו"ד, בְּיוֹד נִבְרָא
40 הָעוֹלָם־הַבָּא, הוּא גִלּוֹי
41 הַפְּנִימִיּוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת
42 לְמַעֲלָה.
43 אֲמָנָם, כְּדִי שִׁיכֵל לְהִיּוֹת
44 הַגִּילּוֹי דְּנוּעָם הֲוִי, האמור
- לעיל, גִּלּוֹי הַפְּנִימִיּוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת דְּלִמְעַלָּה, צְרִיךְ לְהִיּוֹת
תַּחֲלָה עֲנִין הַצִּמְצוּם וההסתר של האור האין־סוף, הַמְּרוֹמָז בְּאוֹת
יו"ד דְּשֵׁם הֲוִי, שְׁעִינָה בִּיטוּל וקטנות, כמבואר לעיל באריכות,
וְעַל־יְדִיָּזָה שתחילה יהיה צמצום והסתר יוֹכֵל לְהִיּוֹת אַחֲרֵךְ
גִּלּוֹי הַפְּנִימִיּוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת,
שְׂהוּא עֲנִין נַעֲם הֲוִי
שֶמִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם־הַבָּא, שֶעַל
זֶה נֶאֱמַר בְּיוֹד נִבְרָא
הָעוֹלָם־הַבָּא כמבואר לעיל וכפי
שיוסבר עוד להלן.
(ד) וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה
בְּתַחֲלָה לִפְנֵי הַבְּרִיאָה הִנֵּה אֹרֶךְ־
אֵין־סוֹף האור האלוקי הבלִי־גבול
מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא
הִנֵּה מְקוֹם נִתְּנָה מְקוֹם, אִפְשָׁרוֹת
לְמַצִּיאוֹת מוגבלת ונפרדת מאלקות
כִּלְכָּל²⁸, וְאֵף שָׁבוּ באור אין־סוף
הַבִּלְיִגְבוּל הִנֵּה כְּלוּל גַם־כֵּן
הָאֹרֶךְ האלוקי הַמּוֹגְבֵּל והצומצם
שֶאֲחֵרֶכֶךְ נִתְּנָה מְמָנוּ
הַמַּצִּיאוֹת של עולמות ונבראים
מוגבלים, מְכַל־מְקוֹם לְהִיּוֹתוֹ
כיוון שהאור המוגבל היה כְּלוּל
בְּאֹרֶךְ־אֵין־סוֹף, לֹא הִנֵּה נִכָּר
האור המוגבל כדבר לְעַצְמוֹ כְּלוּל
ורק האין־סוף והבלִי־גבול האיר בגלוי,
וְלִכְּנֹן הוֹצֵרֶךְ לְהִיּוֹת הַצִּמְצוּם
וְהַסְּלוּק של האור האין־סוף הבלִי־
גבול שֶעַל־יְדִיָּזָה וְהִנֵּה מְקוֹם
נִתְּנָה מְקוֹם, אִפְשָׁרוֹת לְמַצִּיאוֹת
שְׁנֵאוֹת דבר נפרד מהאלקות המהווה
אוֹתָהּ. וְכִידּוּעַ הַמִּשְׁלַל עַל זֶה
מֵרֵב וְתַלְמִיד, דְּכֹאֲשֶׁר הֵרֵב
רוּצָה לְהַשְׁפִּיעַ שְׁכָל רַעִיּוֹן שְׁכָלִי
לְתַלְמִיד שְׁאֵינוֹ בְּעָרְכּוֹ כְּלוּל,
תַּלְמִיד שֶׁכֵּן מִידַת הַהִבְנָה שְׁלוֹ לְמִידַת
הַהִבְנָה שֶל הֵרֵב הַמְּלַמֵּד אוֹתוֹ יֵשׁ פֶּעַר

נִבְרָא הָעוֹלָם־הַבָּא.

(ד) וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה בְּתַחֲלָה הִנֵּה אֹרֶךְ־אֵין־

סוֹף מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִנֵּה מְקוֹם לְמַצִּיאוֹת כִּלְכָּל²⁸,

וְאֵף שָׁבוּ הִנֵּה כְּלוּל גַם־כֵּן הָאֹרֶךְ הַמּוֹגְבֵּל שֶאֲחֵרֶכֶךְ נִתְּנָה מְמָנוּ הַמַּצִּיאוֹת,

מְכַל־מְקוֹם לְהִיּוֹתוֹ כְּלוּל בְּאֹרֶךְ־אֵין־סוֹף, לֹא הִנֵּה נִכָּר לְעַצְמוֹ כְּלוּל, וְלִכְּנֹן

הוֹצֵרֶךְ לְהִיּוֹת הַצִּמְצוּם וְהַסְּלוּק שֶעַל־יְדִיָּזָה וְהִנֵּה מְקוֹם לְמַצִּיאוֹת. וְכִידּוּעַ

הַמִּשְׁלַל עַל זֶה מֵרֵב וְתַלְמִיד, דְּכֹאֲשֶׁר הֵרֵב רוּצָה לְהַשְׁפִּיעַ שְׁכָל לְתַלְמִיד שְׁאֵינוֹ

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ללא כל יחס והשוואה, הנה אף שְׁבוּדַי יֵשׁ בְּמִשְׁפִּיעַ גַּם אוֹתוֹ
2 הַשֹּׁכֵל שְׁלֹפִי עֶרְךָ בְּהִתְאֵם לְרֵמָה שֶׁל הַתְּלָמִיד, כִּי בְּתוֹךְ הַשִּׁכֵּל הָרֵב
3 וְהַעֲמוֹק שֶׁל הָרֵב כְּלוּל גַּם הַשִּׁכֵּל הַמְצוּמָצֵם שֶׁל הַתְּלָמִיד הָרֵי שְׁכָל הַחֲבֵנָה
4 בְּרֵמָה שֶׁל הַתְּלָמִיד זֶה כְּלוּל וּבִטֹּל בְּאוֹר שְׁכָלוֹ הַגְּדוֹל וְהַעֲמוֹק שֶׁל
5 הָרֵב שֶׁמִּשְׁפִּיל לְעֶצְמוֹ,
6 וְהַשֹּׁכֵל שְׁלֹפִי עֶרְךָ הַתְּלָמִיד
7 אֵינוֹ נִכְרָ כָּלֵל אֶצֶל הָרֵב, וְלִכְן
8 כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ לְתַלְמִיד שֶׁכֵּל מְצוּמָצֵם
9 בְּהִתְאֵם לְרֵמָה שְׁלוֹ, צָרִיךְ שִׁיִּסְלַק
10 הָרֵב תַּחֲלִילָה אֶת אוֹר שְׁכָלוֹ
11 לְגַמְרֵי וְהַשִּׁכֵּל הַעֲמוֹק שֶׁל הָרֵב לֹא
12 יֵאֵר כֵּלֵל, וְאֵז דְּוָקָא כֹּאשֶׁר הַעֲמוֹק
13 שֶׁל שִׁכֵּל הָרֵב נִסְתָּר יְכוּלָה לְהִיטֵל
14 מִשְׁכַּבְתָּ וְהַתְּגַלּוּת אוֹר הַשִּׁכֵּל
15 שֶׁבְּעֶרְךָ הַתְּלָמִיד הַמְּקַבֵּל.
16 וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי
17 שְׁנִמְשָׁךְ אוֹר הַשִּׁכֵּל שְׁלֹפִי
18 עֶרְךָ הַתְּלָמִיד, הָרֵי זֶה עֲדִין
19 כְּפִי שֶׁהָרֵב מִמְּשִׁיךְ אֶת
20 הַשִּׁכֵּל, וְלִכְן גַּם לְאַחֲרֵי
21 שְׁנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה אוֹר הַשִּׁכֵּל
22 שְׁלֹפִי עֶרְךָ הַתְּלָמִיד בְּלִבְדּוֹ, עֲדִין
23 לֹא דִי בִּכְן כְּדִי שֶׁהָרֵב אֲכַן יוֹכֵל
24 לְהַשְׁפִּיעַ לְתַלְמִיד אֵלָּא דְּרוּשָׁה הַכְּנָה
25 וְהַקְדָּמָה נִוּסֶפֶת, צָרִיךְ הָרֵב לְשַׁעֵר
26 לְמַדּוֹד וְלִהְיוֹת תַּחֲלִילָה כְּלִי שְׁכָלוֹ
27 שֶׁל הַתְּלָמִיד וְאֵת יְכוּלַת הַקְּלִיטָה
28 וְהַחֲבֵנָה שְׁלוֹ, וְרִק לְאַחֲרֵי
29 שְׁמִשְׁעָר הָרֵב אֵת כְּלִי הַקְּלִיטָה שֶׁל
30 הַתְּלָמִיד הַמְּקַבֵּל, אֵזִי מִמְּשִׁיךְ
31 הָרֵב וּמִגִּלָּה מִנְּקוּדַת הַשִּׁכֵּל
32 שְׁלֹפִי עֶרְךָ הַתְּלָמִיד כְּפִי
33 שֶׁהוּא אֶצֶל הָרֵב בְּתוֹךְ הַשִּׁכֵּל
34 שְׁלוֹ, שִׁיּוּמָשָׁךְ לְמִטָּה לְשִׁטָּח
35 הַתְּחוּם שֶׁל הַמְּקַבֵּל. וְדוּגְמָתוֹ
36 לְמַעֲלָה בְּנִמְשָׁל בְּהִתְהַוּוֹת כֹּל
37 הַמְּצִיאוֹת וְכָל סֵדֶר
38 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁאֵף הוּא בְּדֶרֶךְ זֶה
39 שֶׁתַּחֲלִילָה יֵשׁ מְצוּמָצֵם וְהַעֲלֵם וְאַחֲרֵי-כֵן
40 הָאוֹר הַמְצוּמָצֵם יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְשִׁטָּח
41 הַמְּקַבֵּל, שֶׁכָּלֵלוֹת הַהִתְהַוּוֹת
42 הִיא עַל-יְדֵי שֵׁם הָרֵי, עַל שֵׁם
- 43 "הִיא הִיא וְיִהְיֶה"⁴³, עֲנִיין הַבְּלִי-גְבוּל וְהַאֲיִן-סוֹף, וּבְדֶרֶךְ שֶׁבָּה
מִתְהוּוֹה מִהַאֲיִן-סוֹף עוֹלָם מוּגְבָּל יֵשׁ בְּזֶה הַסֵּדֶר דְּאֶרְבַּע אוֹתִיּוֹת
שֵׁם הָרֵי, מִהַצְמָצוּם שֶׁל הָאוֹר הַאֲיִן-סוֹף הַנִּרְמָז בְּאוֹת יו"ד, עַד
שֶׁהָאוֹר הַמְצוּמָצֵם יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְשִׁטָּח הַמְּקַבֵּל הַנִּרְמָז בְּאוֹת ה"א
אַחֲרוֹנָה, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפְּרָט.
דְּהַנָּה, תַּחֲלִילָה צָרִיךְ לְהִיטֵל
הַצְמָצוּם וְהַסְלֻק שֶׁל הָאוֹר הַאֲיִן-
סוֹף הַבְּלִי-גְבוּל שְׁעַל-יְדֵי עַל-יְדֵי
הַצְמָצוּם יִהְיֶה נִכְרָ חֲצוֹנִיּוֹת
הָאוֹר שְׁקוּרָם לִכְן הוּא קִיִּם
בְּפִנְיִיּוֹת הָאוֹר אֲבָל אֵינוֹ נִכְרָ,
וְחֲצוֹנִיּוֹת הָאוֹר הֵינּוּ, הָאוֹר
הַמְּוִגָּבֵל, שְׁנוֹתָן מְקוּם
לְמַצִּיאוֹת, שֶׁמִּצִּידוֹ יֵשׁ אִפְשָׁרוֹת
לְבִרְיָאָה עוֹלָם שֶׁאוֹר מוּגְבָּל
וּמְצוּמָצֵם זֶה לֹא הִיא נִכְרָ כֵּלֵל
תַּחֲלִילָה כְּשֶׁהִיא אוֹר-אֵיין-סוֹף
מְמַלֵּא אֶת מְקוּם הַחֲלָל, כִּי
אֵף שֶׁגַּם הוּא אֵינוֹ אֵלָּא אוֹר-
אֵיין-סוֹף, אוֹר בְּלִבְדּוֹ וְלֹא
עֶצֶם, כְּלוּמֹר, הָאֵרָה וְהַתְּפִשּׁוּת
מִעֲצֻמּוֹת וּמִהוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ
הוּא בְּעֶצְמוֹ וְלֹא הַעֲצֻמּוֹת עֲצֻמָּה, וְאֵם
כֵּן לְכַאוּרָה דְּרוּשׁ בִּיאור לְמָה גַּם מִצֵּד
אוֹר הַאֲיִן-סוֹף אֵין כֹּל נִתְּנָה מְקוּם
לְמַצִּיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת מוּגְבָּלִים,
מְכַלֵּי-מְקוּם לְהִיטוֹת כְּמוֹ
שֶׁהוּא כְּלִי צְמֻצָּמִים, הָרֵי
הוּא לְפִי עֶרְךָ בְּהִתְאֵם וּבְדוּמָה אֵל
הַעֶצֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא נִמְשָׁךְ וּמֵאִיר,
הֵינּוּ כְּלִי גְבוּל, אֵלָּא
שְׁלֵהִיּוֹתוֹ כִּיּוֹן שֶׁהַאֲיִן-סוֹף הוּא
'שְׁלֵמוּתָא דְּכוּלָּא', שְׁלִימוֹת
הַכּוּל, הֵינּוּ שֶׁלֹּא חָסֵר בּוֹ שׁוּם דְּבַר
וְשׁוּם תְּכוּנָה, הָרֵי כְּשֵׁם שִׁישׁ לוֹ
כֶּחַ בְּכִלֵי גְבוּל, כֶּחַ יֵשׁ לוֹ כֶּחַ
בְּגְבוּל⁴⁴ וְלִמְעַשֶׂה הַאֲיִן-סוֹף כּוֹלֵל
בְּתוֹכּוֹ גַּם אֵת עֲנִיין הַגְּבוּל, אֲבָל
אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵין הוּא נוֹתֵן מְקוּם
לְמַצִּיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת, כִּי הַכֶּחַ
בְּגְבוּל שְׁקִיִּים בְּאֵיין-סוֹף אֵינוֹ נִכְרָ,
כִּיּוֹן שֶׁבְּגִלּוֹי יִשְׁנֵן כֶּחַ הַכֶּלִי-גְבוּל-
שֶׁבְּגִלּוֹי יִשְׁנֵן כֶּחַ הַכֶּלִי-גְבוּל, אוֹר הַכֶּלִי-גְבוּל.

(43) זח"ג רנו, ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז (פב, א). (44) עבודת הקודש ח"א פ"ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

והסילוק וההסתר של האין-סוף הבלי-גבול, ששִׁיף רק באור ההתגלות
וההתפשטות ולא במאור העצם עצמו.
ועל-דרך-זה כשם שנתבאר לעיל באריכות לגבי ההמשכה וההתגלות של
האור האלוקי המאיר לנשמות בעולם הבא, כן הוא גם בנוגע לבריאת
העולמות, שבאור-אין-סוף
שלפני העצמים היה תחלת
עליית התעוררות הרצון העליון
האלוקי על העולמות, ורצון זה
יש בו וכלל בו גם ענין העונג
שיש למעלה כביכול מהעולמות,
במאמר ר"ל⁴⁵ במדרש על
הפסוק⁴⁶ ב'שיר השירים' שוקיו
עמודי שש, "שוקיו" זה
העולם שנשתוקק הקב"ה
לבראתו, שזהו התשוקה שיש
למעלה, כביכול, לברוא עולמות היא
ענין התענוג שהעולמות מביאים
לקדוש-ברוך-הוא, כביכול, הנה
קודם העצמים של האין-סוף
הבלי-גבול יש בתענוג העליון
מהעולמות רבוי ותקף ביותר,
ואי אפשר להיות מזה
התהוות המציאות כי אל מול
הריבוי והתוקף הגדול הזה אין
המציאות המוגבלת יכולה להתקיים,
ולכן הוצרך להיות ענין
העצמים שסלק אורו הגדול
האינסופי, שעל-ידי-זה נפעל
גם באור האינסופי שבו הוא
הרצון והתענוג הרב והתקף על
עולמות, שתבא (עס זאל זיך
אויסשטעלן) שתתייב ותבוא לידי
ביטוי (רק) נקודה מועטת ומצומצמת
בלבד מעצם הרצון והתענוג
על בריאת העולמות שהוא
'עצמי' ויש בו תוקף רב, וללא
הרבוי והתקף כמו שהוא
לפני העצמים, ונקרא
בכללות נקודת הרושם⁴⁷
שנשארה לאחר שהאור האינסופי
הסתלק והסתתר, שהוא הי"ד
דשם הו', נקודה בלבד.
ומנקודה זו נמשך גלוי הקו,
כמבואר בקבלה וחסידות שלאחר

גבול, אור הבלי-גבול וכוח הגבול כלול בו בעולם. ולזה הוצרך
להיות עצמים הראשון שנקרא בשם סלוק, והעלם מוחלט של
האור, שעל-ידו נבדל ונפר חצוניות האור מתוך פנימיות האור,
היינו שנוצרה אפשרות להתגלות ופעולה של כוח הגבול, וגם חצוניות
האור עצמו, לאחר שנתגלה
ומציאותו ניכרת נתצמצם באופן
שיוכל להיות ממנו התהוות
מציאות העולמות (כמו התאמת
חיצוניות השכל של הרב כללי שכלו
של התלמיד במשל המבואר לעיל).
והינו, נמצא שפעולת העצמים
באור הבלי-גבול שהיא חכמה והקדמה
להתגלות אור הגבול, היא בשני
ענינים. ענין אחד, שאור
הגבול שקודם העצמים היה כלול
בתוך אור הבלי-גבול ולא ניכר לעצמו,
נעשה נבדל מאור הבלי-גבול
ונפר בפני עצמו. ויתרה מזה,
ענין שני, שבאור הגבול
גופא עצמו (לאחרי שהוא נפר
בפני עצמו) לא יהיה רבוי
אור כמו שהיה קודם
העצמים כאשר היה כלול באור
הבלי-גבול וחלק בלתי נפרד ממנו,
שאז היה גם אור הגבול לפי
ערך בהתאם אל העצם, ולכן
היה בו רבוי אור, שהרי קודם
העצמים האור המוגבל היה חלק
מהאור הבלי-גבול, ופעולת
העצמים היא שלא יהיה בו
רבוי אור אלא רק אור מועט
ומצומצם.
וכל זה המבואר לעיל באריכות לגבי
צמצום האור הבלי-גבול והתגלות אור
הגבול שיש רק באור-אין-סוף,
שלהיותו אור התפשטות והתגלות
של ה'מאור', מקור האור, בלבד
ולא עצם המאור עצמו, שיהיה
בו שני ענינים הנ"ל.
ההתחלקות דפנימיות האור
והחצוניות האור לשני ענינים
שניים (אור הבלי-גבול שהוא
הפנימיות ואור הגבול שהוא
החיצוניות), וענין העצמים

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הצמצום הראשון שפעל את סילוק האור האינוסופי, חזר והאיר אור מוגבל
2 ומצמצם שבגלל היותו מועט ומצומצם נמשל ל'קר' וחוט' דק שְׁנִרְמָז
3 בְּאוֹת וְאוֹ דָשֶׁם הָיוּ שְׁמוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּה לְמִטָּה ואור זה,
4 אור הקו, יורד ונמשך להשפיע חיות לעולמות עד לעולם הזה התחתון. אֵלָא
5 שְׁלִפְנִיָּזָה בין ה'יו"ד שהיא השלב
6 הראשון של פעולת הבריאה, הצמצום
7 של האור האין-סוף והמשכת אור הקו
8 המוגבל הנרמזת באות ו'או', צִרְיָן
9 להיות הקדמת ה"א ראשונה, שְׁעִנְיָנָה השְׁעֵרָת כְּלִי
10 של שם הוי', שְׁעִנְיָנָה השְׁעֵרָת
11 הערכה ומדידה של כְּלִי הַמְקַבֵּל
12 את השפע כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמִשְׁפִּיעַ
13 עֲצָמוֹ עֲדִין, היינו המקבל כפי
14 שהוא במשפיע, שכל התלמיד כפי
15 שהוא בשכל הרב (שְׁלֵכֶן נִקְרָא
16 לְפָעֲמִים עניינו של העולם כפי
17 שהוא כלול בבורא עצמו בְּשֵׁם
18 'שְׁטַח דְּאָדָם-קְדָמוֹן' 47 התחום
19 של בחינת הרצון הכללי לברוא
20 עולמות). וְלֹאֲחֲרֵי כֵל זֶה לאחר
21 פעולתה של אות יו"ד דשם הוי', עניין
22 הצמצום. אות ה"א ראשונה, עניין
23 ההשערה של כלי הנבראים באור אין-
24 סוף עצמו, אות ו'או', עניין ההמשכה
25 של האור המוגבל, אור הקו, בָּאָה
26 הַה"א אַחֲרֵנְיָה של שם הוי',
27 שְׁמוֹרָה עַל שְׁטַח הַמְקַבֵּל,
28 שֶׁהוּא עוֹלָם הָאֲצִילוֹת. אורות
29 המתלכדים בְּכָלִים שיש בהם
30 מדידה והגבלה.
31 אָמֵנָם כֵּל זֶה הסדר האמור לעיל
32 מהצמצום הראשון ועד התהוות עולם
33 האצילות כפי שבא לידי ביטוי
34 בפעולתן של ארבע אותיות שם הוי'
35 הוּא מִצַּד סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
36 של יריות האור האלוקי ממדרגה
37 למדרגה בסדר והדרגה (באופן של
38 בחינה ומדרגה קשורה באחרת
39 כחוליות של שלשלת), שְׁהֲרָצוֹן
40 וְהַתְעַנּוּג שְׁבָעוּלָמוֹת הוּא
41 בְּבִחִינַת יו"ד, נְקוּדָה בְּלָבָד,
42 נְקוּדַת הָרוּשָׁם הנשאר לאחר
43 שהאור אין-סוף הסתלק בצמצום הראשון. אֲבָל לֹאֲחֲרֵי-זֶה אחרי שכבר
44 נבראו עולמות מוגבלים (לאחר שנמשך אור הקו המוגבל) נַעֲשֶׂה נַפְעַל
45 הַעֲנִין שְׁפִיו"ד נִבְרָא הָעוֹלָם-הַבָּא, שְׁעַל-יָדֵי עֲבוּדַת בְּגִי
46 יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (שְׁזוּהִי תַכְלִית הַמַּטְרָה הַסּוּפִית
- והעיקרית של הַבְּרִיאָה כּוֹלָה, כמאמר חכמינו ז"ל על הכתוב "בראשית
ברא אלקים", "בְּרִאשִׁית" שהעולם נברא בשביל ב' ראשית, שנקראו
"ראשית", בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ רִאשִׁית, וּבְשִׁבִיל הַתּוֹרָה
שְׁנִקְרָאֵת רִאשִׁית), פּוֹעֲלִים שְׁמֵהוּ"ד יְהִיָּה נִבְרָא הָעוֹלָם-
הַבָּא (שְׁכָר תּוֹרָתָם וְעִבּוּדָתָם
של בני ישראל העוסקים בלימוד
התורה ובעבודת קיום המצוות בעולם
הזה המוגבל והתחתון), הִינֵנּוּ,
שְׁעָצָם הֲרָצוֹן וְהַתְעַנּוּג
שְׁבָעוּלָמוֹת, שְׁזָהוּ עֲנִין נַעֲם
הָיוּ, "נעם" לשון תענוג, לֹא
יְהִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה
בְּלָבָד, כפי שהיה לאחר הצמצום,
קודם הבריאה, אֵלָא יוֹמִשְׁךָ
וְיִתְגַּלָּה בְּהִתְרַחֲבוֹת
וְהַתְפַּשְׁטוֹת גדולה בִּיּוֹתֵר ויאיר
בעולם הבא בגילוי רב.
וְזָהוּ הַבִּיאור הַפְּנִימִי עַל כֵּךְ
שְׁבִשְׁבִיל האור והגילוי שהנשמה
תִּהְיֶה מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי סִיּוֹם עֲבוּדָתָהּ
לְמִטָּה, היינו בשביל בריאת עוֹלָם-
הַבָּא הֵיטָה הִירִידָה הַגְּדוּלָּה שֶׁל
הַנִּשְׁמָה מִלְּמַעַל לְמִטָּה, כִּי
הַגִּלּוֹי דְּנוֹעַם הָיוּ הוּא גִלּוֹי
אלוקי נַעֲלָה בִּיּוֹתֵר, לְמַעְלָה
מִמְּדֻרְגַּת הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהֵיטָה
קוֹדֶם הִירִידָה, שְׁזָהִי הַתְעַנּוּג
הַמֵּאִיר בְּעוֹלָם הַבָּא הוּא גִלּוֹי
הַפְּנִימִיּוֹת וְהַעֲצָמִיּוֹת שֶׁל
הַלּוֹקוֹת כְּפִי שְׁבָאָה
בְּהִתְרַחֲבוֹת וְהַתְפַּשְׁטוֹת בִּיּוֹתֵר
(בְּנִזְקָר לַעֲלִי בִנְפֶשׁ הָאָדָם,
וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה לְמַעְלָה) ומדרגה
נעלית זו לא הייתה בגילוי לנשמה
בהיותה למעלה ומתגלית אליה רק בגן
עדן, ולכן הירידה של הנשמה למטה,
כדאית כי על ידה היא מגיעה למדרגה
נעלית יותר מוז שבה היתה קודם
הירידה.
וְזָהוּ עֲנִין הַיּוֹ"ד שֶׁל שֵׁם הָיוּ,
עניין הקטנות והביטול, כְּמוֹ שֶׁהוּא
בְּמִשְׁפִּיעַ (בְּנוֹסֶף לַעֲנִיין הַבִּיטוֹל
מצד המקבל, כמבואר לעיל בתחילת המאמר), שְׁגָם לְמַעְלָה בַּלּוֹקוֹת
יִשְׁנֵנו הַעֲנִין דְּאֲעִירַת גְּרָמָה הַקְּטַנָּה עֲצָמוֹ כְּבִיכּוֹל, שֶׁהוּא עֲנִין
הַצְּמָצוּם וְהַסְּלֻק שֶׁל הָאֵין-סוּף הַבְּלִי-גְבוּל, עַד שְׁבָא נְקוּדַת
הָרוּשָׁם בְּלָבָד, וְכֵן נְכָלִים כֵּל הַעֲנִינִים

1 וכן מדובר על מצב בו מידת היסוד משפיעה למידת המלכות באופן פנימי
2 ומחברת אותה עם המידות.
3 ויובן על-פי מה שנתבאר לעיל (סעיף ב) שבפירק הקודם
4 במאמר מבאר ענין ה"ד ו'אזעירת גרמה' הביטול וההקטנה
5 העצמית דהמקבל (התלמיד, העולמות), שעל-ידי-זה נעשה
6 כלי מוכשר לקבל את ההארה וההשפעה של המשפיע, ובפירק זה
7 מבאר ענין ה"ד ו'אזעירת גרמה' למעלה במשפיע,
8 שהוא ענין הצמצום, שעל-ידו נעשים מוכנים ומתאימים
9 להאיר למטה כל הענינים שרוצים להשפיע למטה.
10 אמנם, כדי שתהיה ההשפעה בפועל, הנה גם לאחר
11 שהפלי (דהמקבל) כבר מוכשר לקלוט את ההשפעה,
12 וההשפעה (מצד המשפיע) כבר מוכנה לרדת ולהאיר, צריך
13 להיות החבור והאיחוד ("דאחיד") הפנימי דמשפיע
14 ומקבל - שניהם יחדיו, שענין זה נעשה על-ידי ספירת
15 היסוד, שיש בה שני ענינים. ענין אחד, שספירת המלכות
16 בחינת 'מקבל' שאין לה אור מעצמה והיא מקבלת מהמידות שמעליה
17 מקבלת ממנה (שמונה על הקשר קלי המקבל והקנת
18 אור המשפיע), וענין שני, "דאחיד בשמיא ובארעא",
19 החבור דמשפיע ומקבל, כפי שממשיך ומבאר.
20 ויובן זה על-פי באור אדמו"ר ה"ק"ה בפירוש

1 להוריד ולהשפיע למטה למקבל, כפי שבאים בהתרחבות
2 והתפשטות ביותר, שזהו ענין עולם-הבא, נועם ה"ק"ה גילוי
3 התענוג העליון.
4 ה) וממשיך פעל ההולוא במאמר, שהענין דביו"ד נבאר
5 העולם-הבא נמשך ומתגלה על-ידי ה"ד דספירת
6 היסוד (שצורתה צורת אור יו"ד⁴⁸), דעל זה אומר "כי
7 כל בשמים ובארץ"⁴⁹, ותרגם בתרגום על פסוק זה
8 דאחיד (אחור, מחזיק) בשמיא ובארעא, בשמים ובארץ, שהיא
9 ספירת יסוד⁵⁰ שפחיתת המלכות מקבל ממנה, ומה
10 "דאחיד בשמיא ובארעא", במובן של איחוד בין שמים וארץ
11 הנה 'שמים' ו'ארץ', 'שמים' ואש ומים (כדאיתא כמובא
12 במדרש⁵¹), בחינת חסד וגבורה (שתי המידות העיקריות של
13 בחינת המדות ושאר המידות הן 'ענפים' והסתעפויות של חסד וגבורה),
14 ו'ארץ' הוא בחינת מלכות, והוא שעל-ידי ספירת היסוד הוא יחוד הבחינות
15 דחסד וגבורה ומלכות.
16 ויובן על-פי מה שנתבאר לעיל (סעיף ב) שבפירק הקודם
17 במאמר מבאר ענין ה"ד ו'אזעירת גרמה' דהמקבל, שעל-ידי-זה
18 נעשה כלי מוכשר לקבל, ובפירק זה מבאר ענין ה"ד ו'אזעירת גרמה'
19 למעלה במשפיע, שהוא ענין הצמצום, שעל-ידו נעשים מוכנים כל
20 הענינים שרוצים להשפיע למטה. אמנם, כדי שתהיה ההשפעה
21 בפועל, הנה גם לאחר שהפלי (דהמקבל) כבר מוכשר, צריך להיות
22 החבור ("דאחיד") דמשפיע ומקבל - שניהם יחדיו, שענין זה נעשה על-ידי ספירת היסוד,
23 שיש בה שני ענינים. ענין אחד, שספירת המלכות מקבלת ממנה (שמונה על
24 הקשר קלי המקבל והקנת אור המשפיע), וענין שני, "דאחיד בשמיא
25 ובארעא", החבור דמשפיע ומקבל.
26 ויובן זה על-פי באור אדמו"ר ה"ק"ה בפירוש הפסוק⁵² בן פרת יוסף בן

ד. כ"ה בד"ה באתי לגני תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' ריב). ה. הוספות לתו"א ר"פ ויחי (קה, א ואליל).

(48) ראה זהר ח"א נו, א. ח"ג עד, סע"ב. ועוד. (49) דברי הימים-א כט, יא. וראה זהר ח"א לא, סע"א. ח"ב קטז, א. ח"ג רנו, סע"א. זהר חדש קג, ב. ועוד. (50) זח"א שם. ובכ"מ. (51) ב"ר פ"ד, ז. (52) ויחי מט, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הפסוק⁵² האמור בברכת יעקב ליוסף בן פרת יוסף בן פרת עלי
 2 עין, דלכאורה צריך להבין, מהו הכפל ד"בן פרת גו' בן פרת"
 3 (שתי פעמים), וגם מהו ענין "עלי עין"?
 4 ומבאר בזה⁵³, אדמו"ר הזקן, שענינו של יוסף, הנקרא יוסף
 5 הצדיק, צדיק יסוד עולם⁵⁴,
 6 הוא ספירת היסוד, שעל זה
 7 נאמר בתיקוני זוהר (פתח אליהו)
 8 "יסוד סיומא דגופא"⁵⁵, וגם
 9 במקומות אחרים בוהר נאמר "גופא
 10 וברית חשוב חד"⁵⁶, גוף וברית
 11 נחשבים אחד. דלכאורה, שני
 12 מאמרי זוהר האמורים הם שני
 13 ענינים הפכים, שהרי תחלה
 14 נאמר ש"יסוד" אינו אלא "סיומא דגופא", ואחר
 15 "סיומא דגופא" ולכאורה הסיום
 16 הוא החלק הפחות חשוב ועיקרי,
 17 ואחר-כך מוסיף ש"גופא
 18 וברית חשוב חד" ומשמע
 19 שהברית חשובה כמו הגוף עצמו ולא
 20 כ"סיומא דגופא".
 21 ומבאר אדמו"ר הזקן,
 22 שספירת היסוד מגעת יש לה
 23 שייכות רגיעה' למעלה ביותר
 24 עד לתכלית העליה, וכמו
 25 שרואים באדם למטה שאין
 26 קישוי אלא לדעת⁵⁷, שזה
 27 מורה על החבור
 28 וההתקשרות המיוחדת דהאבר
 29 של הברית, "סיומא דגופא", עם
 30 המוח שבראש החלק הנעלה
 31 ביותר בגוף, יותר מכל שאר
 32 אברי הגוף, שהרי בשאר
 33 האברים גם אם יחשוב
 34 בתאנה לא יתפעל ידו או
 35 רגלו, ומזה מובן שהיסוד
 36 מגיע מלמטה מטה עד למעלה
 37 מעלה כו'. וכן הוא גם בדרך
 38 ההמשכה מלמעלה למטה,
 39 שגם בזה יש קשר וחיבור מיוחד בין
 40 המוח הנעלה עד לברית, "סיומא
- דגופא" כמו בהמשכת הטפה, שנמשכת מהמיוחדת
 ביותר שבמח⁵⁸ ובאה למטה מטה עד "סיומא דגופא".
 ושני ענינים אלו (ההעלאה מלמטה למעלה וההמשכה
 למטה שבספירת היסוד) ישנם גם בעבודה ד"צדיק יסוד
 עולם" ענינו של יוסף הצדיק
 (שנכלל בו הלשון "בן פורת", כמבאר
 להלן). כפי שמשיך ומבאר.
 דהנה, בעבודת הצדיקים יש
 חלוקי מדרגות. יש צדיקים
 שהדבקות שלהם באלוקות היא
 בתכלית התפשטות הגשמיות
 במסירות-נפש האמתית למען
 דביקות זו מכל וכל בצורה מוחלטת
 כו', ויש צדיקים שאין להם
 מסירות-נפש אמתית כמו
 אלו, ועובדים את ה' בתוך העולם
 הגשמי, ללא התפשטות מהגשמיות
 ועם כל זה הם גבוהים מאוד
 נעלים מאוד שכן מוסרים נפשם
 ויש להם התפשטות הגשמיות כו',
 וכענין רבן יוחנן בן זכאי עם
 רבי חנינא בן דוסא שזה רבי
 חנינא בן דוסא כעבד לפני המלך
 וזה רבי יוחנן בן זכאי כשר לפני
 המלך⁵⁹, (כמסופר בגמרא: "מעשה
 ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד
 תורה אצל ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו
 של ר' יוחנן בן זכאי, אמר לו חנינא
 בני בקש עליו רחמים ויחיה. הניח
 ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים
 ויחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלי
 הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל
 היום כולו לא היו משגיחים עליו.
 אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך,
 אמר לה לאו אלא הוא דומה כעבד
 לפני המלך ואני דומה כשר לפני
 המלך", דאף-על-פי שמסירות-
 נפש של זה רבי חנינא בן דוסא
 אמתית יותר, אבל שרש
 נשמתו והשגתו אינה מגעת

(53) תו"א שם, ג ואילך. (54) משלי יו"ד, כה. ראה זח"א נט, ב. (55) תקו"ז בהקדמה - "פתח אליהו" (יו, א). (56) זח"ג רכג, ב. רלו, א. רעט, א. רפג, א. ועוד. (57) יבמות נג, ב. (58) ראה תניא קונטרס אחרון קנז, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ס"ע רפג. ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי בלק קו, א. ביאורי זוהר להצ"ח ב' ע' תריג ואילך. אוה"ת בהעלותך ע' תכו. ועוד. (59) ברכות לד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּמָקוֹם גְּבוּהַ כָּל-כֶּף כְּמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זָכָאי, שֶׁזֶה רַבִּי חֲנִינָא בֶן
2 דוֹסָא מִבְּחִינַת חֶסֶד וְזֶה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זָכָאי מִבְּחִינַת חֶכְמָה וְהַחֲכָמָה
3 הִיא לְמַעַל מִהַחֲסֵד.
4 אָמְנָם, כְּאֲשֶׁר גַּם הַמְסִירוֹת-נֶפֶשׁ שֶׁל (הַצִּדִּיקִים שֶׁמְדַרְגָּתָם
5 הִיא) מְדַרְגַּת הַחֶכְמָה אֲמַתִּית
6 יוֹתֵר לְמַעַל מִמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ
7 שֶׁל (הַצִּדִּיקִים שֶׁמְדַרְגָּתָם
8 הִיא) מְדַרְגַּת הַחֶסֶד, כְּלוּמֹר,
9 כְּאִשֶּׁר שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת בָּאוֹת יַחַד, אֲזַי
10 אֵין לְשַׁעַר גּוֹדֵל הַמַּעַלָּה
11 שֶׁיְהִיָּה הַהֲתַעֲוִרֻת
12 לְמַעַלָּה כְּתוּצָה מִעֲבוּדָה נִעְלִית וְזוֹ
13 בְּשֵׁתִי הַמַּעֲלוֹת. אַחַת -
14 בְּמָקוֹם הַנַּעֲלָה בְּיוֹתֵר בְּרֹגֶה
15 הַגְּבוּהָה, וְשֵׁנִיָּה - בְּתוֹסַפֶּת
16 הַהֲאָרָה (בְּהַמְשָׁכָה וְהַגִּילּוּי
17 מִלְּמַעַל לְמַטָּה). וְזוֹהִי מַעֲלַת
18 יוֹסֵף הַצִּדִּיק, "צִדִּיק יִסּוֹד
19 עוֹלָם", שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁנֵי עֲנִינִים
20 הַנִּזְכָּרִים, שֶׁשָּׁרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ הִתְּהַלֵּךְ
21 לְמַעַלָּה בְּיוֹתֵר בְּדוֹגְמַת רַבִּי יוֹחָנָן
22 בֶּן זָכָאי שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה
23 שֶׁלְּמַעַל מִבְּחִינַת הַחֶסֶד, וְגַם
24 הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ שֶׁל מַטָּה
25 הִתְּהַלֵּךְ בְּחִכְלִית הָעֲלוּי בְּדוֹגְמַת
26 רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא, וְלִכְּפָה הִגִּיעַ
27 יוֹסֵף הַצִּדִּיק לְמַעַלָּה בְּרֹמְמָת
28 הַמְּדַרְגּוֹת, וּמִשָּׁם מֵרוֹם הַמַּעֲלוֹת
29 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה תוֹסַפֶּת הַהֲאָרָה
30 בְּיוֹתֵר.
31 וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שֶׁנֶּאֱמַר
32 בְּכַתּוּב "בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף, בֶּן פֶּרֶת
33 עֲלִי עֵין", שֶׁכָּפַל הָעֵינָן כָּאֲ
34 לְרִמּוֹ עַל שְׁנֵי מִינֵי הַתְּקַשְׁרוֹת
35 הַנִּזְכָּרִים שֶׁל מִדַּת הִסּוֹד (מִלְּמַעַלָּה
36 לְמַטָּה בְּדֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּה וּמִלְּמַטָּה
37 לְמַעַלָּה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה). כִּי הִנֵּה
38 "פֶּרֶת" הוּא לְשׁוֹן פְּרִיָּה
39 וּרְבִיָּה, שֶׁהוּא עֲנִיָּן
40 הַהֲתַקְשְׁרוֹת מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה
41 (הַמְשָׁכָה), לְהוֹלִיד נִשְׁמָת
42 וּמִלְּאָכֶיִם. וּמִפְּרִשׁ הַכְּתוּב
43 הַטַּעַם לָמָּה יוֹסֵף הוּא "בֶּן
44 פֶּרֶת" הַמְּמַשִּׁיךְ מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה,

- לְפִי שֶׁהוּא "בֶּן פֶּרֶת עֲלִי עֵין", שֶׁמְרַבֵּה עוֹמֵק הַהֲתַקְשְׁרוֹת
מִלְּמַטָּה לְמַעַלָּה מַעַלָּה, שֶׁזֶהוּ "עֲלִי עֵין", לְמַעַלָּה מֵעַ'
רַבְתִּי כו' (כְּמַבָּאָר שָׁם ב'תורה אור' לַאֲדַמְרִי הוֹקֵן בְּאֲרוּכָה).
וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכָּתַב הָרַב הַמַּגִּיד מִמַּעוּרִישׁ בְּמָקוֹם אַחֵר⁶⁰ שֶׁ"יִסּוֹד יֵשׁ בּוֹ כַּחַ לְעֲלוֹת
עַד הַדַּעַת וְלְהַשְׁפִּיעַ מִן הַמוֹחִין כו' וְהוּא הַמַּחְבֵּר אֶת הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ כו' דְּאֶחָיד בְּשָׂמִיא וּבְאֲרָעָא כו' עַל-יָדוֹ הֵם מִתְחַבְּרִים
כִּי הוּא צִדִּיק כו' צִדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם. וּבְזֶה יָבִיא הַשֹּׁפֵעַ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה כו' כִּי
לֹא בָּא לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה אֶלָּא עַל-יְדֵי צִדִּיק שֶׁבְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה כו' וְהִבֵּן. וְיֵשׁ
לְקִשּׁוֹר זֶה עִם תּוֹרַת הַמַּגִּיד²⁹ הַנִּזְכָּר (סַעִיף ב) מִמְּשַׁל הָאֵב שֶׁמְצַמֵּץ אֶת שְׁכָלוֹ
בְּשִׁבְלִי בְּנֹה הַקֶּטֶן, וְדוֹגְמָתוֹ בְּנֹמְשָׁל, שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל, בְּשִׁבְלִי
שֶׁיְהִי יִשְׂרָאֵל צִדִּיקִים, שֶׁעֲנִיָּן זֶה קִשּׁוֹר עִם "צִדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם" הַנִּזְכָּר,
שֶׁעַל-יָדוֹ נַעֲשִׂית הַמְשָׁכָה כָּל הָעֲנִינִים מִלְּמַעַלָּה.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעַל-יָדוֹ נַעֲשִׂית הַמִּשְׁכָּת כָּל הָעֲנִינִים מִלְמַעְלָה לַעֲלֹם הָעֲשִׂיהַּ
2 הַתַּחְתּוֹן.
3 וּבִזְהָ מַסִּים עֲנִין הַשְּׁלִישִׁי שְׁבִי"ד אַחֲרֵי הָעֲנִין הָרִאשׁוֹן, כִּפִּי שְׁהוּא
4 אֲצֵל הַמִּקְבֵּל וְהָעֲנִין הַשֵּׁנִי שְׁהוּא אֲצֵל הַמִּשְׁפִּיעַ, וְהָעֲנִין הַשְּׁלִישִׁי בָּאוֹת
5 יו"ד שֶׁל שֵׁם ה' הִוא שְׁמוּרָה עַל
6 סְפִירַת הַיְסוּד, סִיּוּמָא דְּגוּפָא,
7 דְּאֶחִיד בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא,
8 שְׁמָאֲחִיד אֶת הַמִּשְׁפִּיעַ
9 וְהַמִּקְבֵּל, כַּמְבוּאָר לַעִיל, הִינוּ,
10 שְׁלֹאֲחִירִי שְׁיִשְׁנוּ הַבְּטוּל
11 שְׁמָצֵד הַמִּקְבֵּל (עֲנִין הָאֶחָד
12 שְׁבִי"ד), וְהַבְּטוּל שְׁמָצֵד
13 הַמִּשְׁפִּיעַ (עֲנִין הַשֵּׁנִי שְׁבִי"ד), יִשְׁנוּ גַם עֲנִין
14 שְׁבִי"ד), יִשְׁנוּ גַם עֲנִין
15 הַשְּׁלִישִׁי שְׁבִי"ד, שְׁמָחֵבֵר
16 וּמֵאֲחֵד הַמִּשְׁפִּיעַ וְהַמִּקְבֵּל,
17 הִינוּ, שְׁכָל הָאוֹתִיּוֹת, כָּל הַהִמְשָׁכוֹת מִלְמַעְלָה,
18 הַהִמְשָׁכוֹת מִלְמַעְלָה, בְּכָל
19 שְׁבַע הַמִּידוֹת הָרְמוּזוֹת בַּכְּתוּב "לֶךְ ה'
20 הַגְּדוּלָּה" יוֹמָשְׁכוּ וְיָבֹאוּ בְּאוֹפֶן
21 שֶׁל קְלִיטָה פְּנִימִית לְמִטָּה
22 בְּמִקְבֵּל.
23 (ו) וּמִמְשִׁיף הַרְבִּי הַרִי"צ בַּעַל
24 הַהִילּוּל בְּמֵאֲמָר הַנוֹכַח (בְּאֵתִי
25 לַגִּנִּי תִשִּׁי), שְׁכָל הַנֶּ"ל אֹדוֹת
26 הָעֲנִינִים הַשּׁוֹנִים שְׁבָאוֹת יו"ד (וּבִשְׁאֵר
27 אוֹתִיּוֹת שֵׁם ה') הִוא בָּאוֹת
28 דְּלִ"ת שְׁמִסְטָרָא מֵהַצֵּד
29 דְּקִדּוּשָׁה יִישׁ בֵּה יו"ד, מֵה־
30 שְׁאִין-כֵּן בְּסִטְרָא הַצֵּד
31 דְּלַעֲוִמַת-זָה, הִיפֵךְ הַקִּדּוּשָׁה,
32 אוֹת רִי"ש, עַל זֶה נֶאֱמַר⁶¹
33 וְלָרֶשׁ אֵין כָּל, שְׁאִין לָהֶם
34 בְּחִינַת 'כָּל', וְהַכּוּנָה לַסְפִּירַת
35 הַיְסוּד הַנּוֹרְמוֹת, כְּאִמּוֹר, בַּפְּסוּק כִּי כָל
36 בְּשִׁמְיָם וּבְאַרְצָא, דְּאֶחִיד
37 בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא, הַסְפִּירָה
38 הַמַּחֲבֵרֶת אֶת הַמִּידוֹת עִם סְפִירַת
39 הַמַּלְכוּת, כְּאִמּוֹר לַעִיל, הִינוּ, שְׁאִין
40 לָהֶם לַצֵּד שֶׁל הִיפֵךְ הַקִּדּוּשָׁה,
41 סְפִירַת הַיְסוּד הַמַּחֲבֵרֶת,
42 וּמִשּׁוֹם זֶה 'אֵין לוֹ כָּל'
43 כְּפִשּׁוּטוֹ (בִּי אִים אִיז קִין
44 זֶאךְ נִיטָא אֵין לוֹ שׁוֹם דְּבֵר).
- 45 וְהוּא הַפֶּךְ מֵהַ שְׁפָתִיב בִּיעֲקֵב (שְׁהוּא כָּלְלוֹת עֲנִין
46 הַקִּדּוּשָׁה) "יִישׁ לִי כָל"⁶².
47 וּמוֹסִיף עוֹד עֲנִין בְּזָה, שְׁאוֹת דְּלִ"ת הִוא גַם מְלִשׁוֹן דְּבִיבּוּר,
48 וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שְׁאוֹת דְּלִ"ת הִוא מִסְטָרָא דְּקִדּוּשָׁה,
49 שְׁמוּרָה עַל הַגְּלוֹי דְּדִבְרֵי הָוִי,
50 שְׁעַל-יָדֵיהֶם בְּכוּחוֹ שֶׁל דְּבֵר ה'
51 נַעֲשֶׂה הַתְּהוּוֹת וְקִיּוֹם כָּל
52 הַמִּצְוִיאוֹת (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדִבְרֵי
53 הָוִי שְׁמִים נַעֲשׂוּ גו'⁶³)
54 שֶׁמִּמְשִׁיכָה לַהֲתַקִּים מֵאֹד שֶׁשֶׁת יָמֵי
55 בְּרֵאשִׁית וְעַד הַיּוֹם מִפְּנֵי שִׁדְּבֵר ה'
56 (בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֻרוֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם)
57 מִמְשִׁיךְ לַהּוֹת וּלְקִיּוֹם אוֹתָהּ. מֵה־
58 שְׁאִין-כֵּן מֵצֵד הַלְעֻמַת-זָה,
59 הִיפֵךְ הַקִּדּוּשָׁה, וּבְפֶרֶט מֵצֵד
60 הַתְּגַבְּרוּת הַלְעֻמַת-זָה יוֹתֵר
61 (בְּזִמְן הַגְּלוּת), הָרִי זֶה פּוֹעֵל גַם
62 בְּקִדּוּשָׁה שְׁיִהִיָּה דְּדִבְרֵי
63 שְׁבָאֲמַעֲצוֹת נִמְשַׁכֶּת הַחַיּוֹת לַהֲתַהוּוֹת
64 וּקִיּוֹם הַמִּצְוִיאוֹת בְּתַכְלִית הַהֶעֱלָם
65 וְהַהֶסְתֵּר, וְכְמוֹ שְׁפָתִיב⁶⁴
66 נֶאֱלָמְתִּי דּוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי גו'
67 שְׁתִּיקָה מוֹחֲלֶטֶת, לֵאלֹא כֹל דִּיבּוּר, כִּפִּי
68 שִׁיתְבָּאָר לַהֲלֹן הַקֶּשֶׁר שֶׁל דִּיבּוּר
69 לְקִדּוּשָׁה, וְשִׁתִּיקָה לַהֲפֵךְ הַקִּדּוּשָׁה.
70 וְיִוָּכֵן בְּהֶרְחֵבֶת הַבְּאוּר הַקָּשֶׁר
71 וְהַשְׁכִּיחַ (דְּהֶעֱלָם וְהַסְתֵּר
72 הַדְּבִיבּוּר לְהַעֲנִין דְּ"לָרֶשׁ אֵין
73 כָּל" הַמְּבַטָּא אֶת עֲנִין הַלְעֻמַת זָה,
74 הַסְתֵּר-אַחֲרָא) מֵהַהֶפֶךְ וּמֵהַקֶּצֶה
75 הַשֵּׁנִי הַנִּיגוּד הַמוֹחֲלֵט שֶׁל הַהֶעֱלָם
76 וְהַסְתֵּר שְׁיִהִיָּה לְעֵתִיד-לְבָא
77 בְּתַקּוֹן הַצִּמְצוּם שְׁאוֹ יִהְיֶה תַּכְלִית
78 הַגִּילּוּי, לֵאלֹא כָל הַעֲלָם וְהַסְתֵּר.
79 דְּהִנֵּה, לְעֵתִיד-לְבָא כְּתִיב⁶⁵
80 וְנִגְלָה כְּבוֹד הָוִי וְרָאוּ כָל
81 בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי הָוִי דְּבִיבּוּר.
82 וְיִדּוּעַ הַדִּיּוּק הַשְׂאֵלָה בְּזָה
83 הַנוֹבַעַת מִדִּיּוּק לִשְׁוֹן הַכְּתוּב, הָרִי
84 הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם בְּדִבְרֵי
- 1 וּבִזְהָ מַסִּים עֲנִין הַשְּׁלִישִׁי שְׁבִי"ד, שְׁמוּרָה עַל
2 סְפִירַת הַיְסוּד, סִיּוּמָא דְּגוּפָא, דְּאֶחִיד
3 בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא, שְׁמָאֲחִיד אֶת הַמִּשְׁפִּיעַ
4 וְהַמִּקְבֵּל, הִינוּ, שְׁלֹאֲחִירִי שְׁיִשְׁנוּ הַבְּטוּל
5 הַמִּקְבֵּל (עֲנִין הָאֶחָד שְׁבִי"ד), וְהַבְּטוּל שְׁמָצֵד
6 הַמִּשְׁפִּיעַ (עֲנִין הַשֵּׁנִי שְׁבִי"ד), יִשְׁנוּ גַם עֲנִין
7 הַשְּׁלִישִׁי שְׁבִי"ד, שְׁמָחֵבֵר הִינוּ, שְׁכָל הָאוֹתִיּוֹת,
8 כָּל הַהִמְשָׁכוֹת מִלְמַעְלָה, יוֹמָשְׁכוּ וְיָבֹאוּ
9 בְּאוֹפֶן שֶׁל קְלִיטָה לְמִטָּה בְּמִקְבֵּל.
10 (ו) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֲמָר, שְׁכָל הַנֶּ"ל הִוא בָּאוֹת
11 דְּלִ"ת שְׁמִסְטָרָא דְּקִדּוּשָׁה, מֵה־
12 שְׁאִין-כֵּן בְּסִטְרָא דְּלַעֲוִמַת-זָה, אוֹת רִי"ש, עַל
13 זֶה נֶאֱמַר⁶¹ וְלָרֶשׁ אֵין כָּל, שְׁאִין לָהֶם בְּחִינַת
14 'כָּל', כִּי כָל בְּשִׁמְיָם וּבְאַרְצָא, דְּאֶחִיד בְּשִׁמְיָא
15 וּבְאַרְעָא, הִינוּ, שְׁאִין לָהֶם סְפִירַת הַיְסוּד
16 הַמַּחֲבֵרֶת, וּמִשּׁוֹם זֶה 'אֵין לוֹ כָּל' כְּפִשּׁוּטוֹ (בִּי
17 אִים אִיז קִין זֶאךְ נִיטָא). וְהוּא הַפֶּךְ מֵהַ שְׁפָתִיב
18 בִּיעֲקֵב (שְׁהוּא כָּלְלוֹת עֲנִין הַקִּדּוּשָׁה) "יִישׁ לִי
19 כָל"⁶². וּמוֹסִיף עוֹד עֲנִין בְּזָה, שְׁאוֹת דְּלִ"ת הִוא
20 גַם מְלִשׁוֹן דְּבִיבּוּר, וְזֶהוּ שְׁאוֹת דְּלִ"ת הִוא מִסְטָרָא
21 דְּקִדּוּשָׁה, שְׁמוּרָה עַל הַגְּלוֹי דְּדִבְרֵי הָוִי, שְׁעַל-
22 יָדֵיהֶם נַעֲשֶׂה הַתְּהוּוֹת וְקִיּוֹם כָּל הַמִּצְוִיאוֹת
23 (בְּדִבְרֵי הָוִי שְׁמִים נַעֲשׂוּ גו'⁶³). מֵה־שְׁאִין-כֵּן
24 מֵצֵד הַלְעֻמַת-זָה, וּבְפֶרֶט מֵצֵד הַתְּגַבְּרוּת
25 הַלְעֻמַת-זָה, הָרִי זֶה פּוֹעֵל גַם בְּקִדּוּשָׁה שְׁיִהִיָּה
26 הַדְּבִיבּוּר בְּתַכְלִית הַהֶעֱלָם וְהַהֶסְתֵּר, וְכְמוֹ
27 שְׁפָתִיב⁶⁴ נֶאֱלָמְתִּי דּוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי גו'.
28 וְיִוָּכֵן בְּהֶרְחֵבֶת הַבְּאוּר הַקָּשֶׁר וְהַשְׁכִּיחַ
29 (דְּהֶעֱלָם וְהַסְתֵּר הַדְּבִיבּוּר לְהַעֲנִין דְּ"לָרֶשׁ
30 אֵין כָּל") מֵהַהֶפֶךְ וּמֵהַקֶּצֶה הַשֵּׁנִי שְׁיִהִיָּה לְעֵתִיד-
31 לְבָא בְּתַקּוֹן הַצִּמְצוּם. דְּהִנֵּה, לְעֵתִיד-לְבָא כְּתִיב⁶⁵
32 בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי הָוִי דְּבִיבּוּר. וְיִדּוּעַ הַדִּיּוּק בְּזָה, הָרִי
33 הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם בְּדִבְרֵי

(61) שְׁמוּאֵל-ב' יב, ג. (62) וַיִּשְׁלַח לֵג, יא. (63) תְּהַלִּים לג, ו. (64) שֵׁם לט, ג. (65) יִשְׁעִי מ, ה. (66) בְּרֵאשִׁית א, ג. וְעוֹד. וְרָאָה
זַח"ג רטז, סע"ב. וְעוֹד.

42 הם מסוגלים להלל ולשבח בחינה שלכאורה אין להם כל שייכות אליה?
43 ומבאר אדמו"ר האמצעי בארוכה, על-פי מה שכתוב⁷¹ וידעת
44 היום והשבת אל לבבך כי הוי' הוא האלקים, ואיתא מובא
45 בזהר⁷² ד"הוי' ואלקים כולא חד הכול אחד שהוא האחדות בין
46 הוי' ואלקים עיקרא דכולא עיקר
47 הכל", ולכן, גם התהוות
48 הנבראים משם אלקים היא
49 באופן ש"הוי' ואלקים כולא
50 חד", ובעצם ההתהוות היא משם
51 אלקים כפי שהוא מאחד עם שם הוי'
52 אלא ששם אלקים הוא על-
53 דרך מגן ונרתק כסוי לשם
54 הוי', כמו שכתוב⁷³ כי שמש
55 ומגן הוי' אלקים, אבל
56 להיותו מגן ונרתק דקדושה
57 כיוון שגם שם אלקים עצמו הוא בצד
58 הקדושה, כמו שם הוי', וממילא אינו
59 הסתר אמיתי על הקדושה אלא חלק
60 בלתי נפרד מהקדושה עצמה, הנה
61 גם על-ידו באמצעות שם אלקים
62 יכול להיות אצל כל
63 הנבראים הענין דהללו את
64 הוי', ועד ש"הללו את הוי'
65 (גם) כל גוים" וכל הנבראים, ואף
66 הגויים, למרות שנבראו בשם אלקים,
67 יכולים להלל את שם הוי', כי לאמיתו
68 של דבר "הוי' ואלקים כולא חד".
69 אמנם, כל זה הוא בזמן הזה,
70 זמן הגלות, שרק על-ידי אמצעות
71 העשרה מאמרות ד'שם
72 אלקים' המגן ומסתיר על שם הוי'
73 מגיעים לשם הוי', ובמילא
74 הרי זה האור היורד ונמשך למטה
75 והנבראים מסוגלים להכיר בו ולהתבונן
76 בו ולהלל אותו רק "שמש הוי'"
77 כמו שהיא בתוך המגן
78 והנרתק ד'שם אלקים', אבל
79 לעתיד-לבא בימות המשיח יתהיה

1 יתברך, בעשרה מאמרות, היא משם אלקים דוקא (כמו)
2 שכתוב כמה וכמה פעמים לגבי הברירה בששת ימי בראשית ויאמר
3 אלקים⁶⁶, ומהו אומר וואם כן מה הטעם שהכתוב אומר וראו גו'
4 כי פי הוי' דבר והרי הדיבור שבאמצעותו היתה הברירה היה בשם
5 אלקים?
6 אף הענין הוא כמו שמבאר
7 אדמו"ר האמצעי על
8 הפסוק⁶⁷ הללו את הוי' מן
9 השמים הללויה במרומים גו'
10 הללו את הוי' מן הארץ גו'
11 החיה וכל בהמה וגו', שכל
12 פרטי הנבראים בשמים וארץ
13 כולל גם החיות והבהמות עד למטה
14 מטה מהללים לשם הוי',
15 דלכאורה אינו מובן, אף
16 שיש שהנבראים שהתהוותם
17 משם אלקים, יהללו את שם
18 הוי', היינו מה הקשר והשייכות של
19 נבראים אלה לשם הוי'? בשלמא לו
20 הייתה אמירת קדוש קדוש
21 קדוש הוי'⁶⁸ (שפרשו של
22 הביטוי 'קדוש' הוא 'מובדל'⁶⁹),
23 שייכת גם בנבראים שנתהוו
24 על-ידי עשרה מאמרות ד'שם
25 אלקים', וגם הם מסוגלים להכיר
26 בכך שהקדוש-בורך הוא מובדל מהם,
27 כיון שגם משם אלקים
28 כתוצאה מהתבוננות בעניינו ומהותו
29 של שם אלקים יכולים לבא
30 להכרה דקדוש הוי', שהוי'
31 הוא קדוש ומובדל ולכן אין
32 פלא שגם נבראים תחתונים מכירים
33 בקדושתו ומעלתו של שם הוי', אבל
34 מה שנאמר בכל פרטי
35 הנבראים הללו את הוי' (ועד
36 שאפילו באומות העולם
37 כתיב⁷⁰ הללו את הוי' כל
38 גוים), אינו מובן, אף שיש
39 ההלול דשם הוי' אצל
40 נבראים שהתהוות מציאותם
41 היא משם אלקים, כלומר, אף

ו. תורת חיים ח"ב ע' 964 (בהוצאה החדשה - תצוה שכח, ד ואילך).

(67) תהלים קמח, א ואילך. (68) ישעי' ו, ג. (69) לקו"ת אמור לא, א. ובכ"מ. (70) תהלים קיז, א. (71) ואתחנן ד, לט. (72) ח"א יב, סע"א. ח"ב כו, ב. קסא, א. ח"ג קמג, א. רסד, א. ועוד. (73) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א פ"ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 החדוש ד"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדו כי פי הוי' 1
- 2 דבר", שהקדוש-ברוך-הוא מוציא חמה מנרתקה⁷⁴, 2
- 3 ש"שמש הוי'" האור והגילוי של שם הוי' יצא מהמגן ונרתק 3
- 4 דשם אלקים, ואז יראו את הגילוי דשם הוי' כמו שהוא 4
- 5 מצד עצמו, "כי פי הוי' 5
- 6 דבר". וגילוי זה של שם הוי' 6
- 7 בימות המשיח יהיה בכל 7
- 8 הנבראים ללא הבל, כמו 8
- 9 שכתוב "וראו כל בשר", 9
- 10 הינו לא רק נשמות ומלאכים 10
- 11 שהם נבראים רוחניים עליונים, אלא 11
- 12 "כל בשר", גם נבראים גשמיים 12
- 13 רבשריים ועד לחיות ובהמות 13
- 14 למטה, יפירו "כי פי הוי' 14
- 15 דבר". ועל-דרך מה שכתוב 15
- 16 (בפרות שנשארו את הארון 16
- 17 בימי דוד המלך) וישנה 17
- 18 הפרות⁷⁵, ופירוש הדברים הוא 18
- 19 כדברי חכמינו ז"ל שאמרו הפרות 19
- 20 שירה, ומאי איזו שירה אמרו 20
- 21 כו' שירו⁷⁶ להוי' שיר 21
- 22 חדש⁷⁷, שזוהי השירה 22
- 23 דלעתיד-לבא, כדאיתא 23
- 24 במדרש⁷⁸ שהשיר דלעתיד- 24
- 25 לבא, שאז תהיה גאולה 25
- 26 שלימה ונצחית שאין אחריה 26
- 27 גלות, הוא לשון זכר, שירו 27
- 28 להוי' שיר חדש, והרי הגלוי 28
- 29 של האלוקות בעולם דלעתיד-לבא 29
- 30 יהיה באופן ד"וראו כל 30
- 31 בשר", גם בהמות וחיות, 31
- 32 "כי פי הוי' דבר", שדבורו 32
- 33 יתברך שבו נתהווה העולם ובו כל 33
- 34 הנבראים ממשיכים להתקיים יהיה 34
- 35 בתכלית הגלוי, וכמבאר לעיל 35
- 36 שהתגלות הדיבור העליון שייך לצד 36
- 37 הקדושה (אות דל"ת). 37
- 38 מה-שאין-בן עתה בזמן 38
- 39 הגלות כאשר יש העלם והסתר על 39
- 40 האור האלוקי המהווה ומחייה ומקים 40

ז. ראה רשימות לאיכה ע' 19 (אוה"ת נ"ך כרך ב ע' א'מח). אוה"ת בראשית נא, א. רשימות לתהלים (יהל אור) עה"פ לט, ג (ע' קמו ואילך). ח. לקו"ת מסעי פח, ג.

(74) נדרים ח, ב. (75) שמואל-א ו, יב. (76) תהלים צח, א. (77) ע"ז כד, ב. זח"ב קלו, סע"ב ואילך. (78) תנחומא פרשתנו יו"ד. ועוד. (79) ישע"י נג, ז. (80) זח"ב כט, ב. תניא פרק מה (סד, ב). ובכ"מ.

- 1 אודות עניינה של המשכת חיות מועטת ומצומצמת שֶהָאִזְרֵי הַחַיִּית
2 האלוֹקִית הַמְּחִיָּה אֶת הַסְּטָרָא-אַחֲרָא הוּא מוֹעֵט מֵאֵד, רַק הָאֲרָה
3 דְהָאֲרָה, חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת, וְכֵן בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם - הֵנָּה
4 הַמְּשַׁל לָזֶה לַחַיִּית כֹּל כִּי מִצְמָצְמָת הוּא בְּדוֹגְמָת הַשְּׁעָרוֹת שֶׁבִּגְוֹן
5 הָאֵדִם, שֶׁהַחַיִּית שֶׁבָּהֶם קִיָּמָה
6 וּמִכּוּחָהּ הֵם צוֹמְחִים מִקְּטָנוֹת לַגְּדֻלּוֹת
7 אֲבָל אֵינָהּ בְּגִלּוּי, שְׁלֹכֵן בְּאֶשֶׁר
8 גּוֹזִיִּים הַשְּׁעָרוֹת אֵין מְרַגִּישִׁים
9 כָּאֵב, לְפִי שֶׁהַחַיִּית שֶׁבָּהֶם
10 הִיא בְּצִמְצוּם הַיּוֹתֵר גָּדוֹל,
11 וְאֵינוֹ אֶלָּא חִיצוֹנִיּוֹת
12 דְּחִיצוֹנִיּוֹת, לְהִיּוֹתוֹ נִמְשָׁךְ כִּי
13 הַחַיִּית נִמְשַׁכֶּת לַשְּׁעָרוֹת מִהֶמּוֹחַ בְּרֹאשׁ
14 עַל-יְדֵי הַפֶּסֶק וְצִמְצוּם עֲצָם
15 הַגְּלִגְלָתָהּ. וְלִכְּנֵן נִקְרָא הַמַּצָּב שֶׁל
16 סְפִירַת הַמַּלְכוּת בְּזֶמֶן הַגְּלוּת בְּשֵׁם
17 "נֶאֱלָמָה", שֶׁהוּא הַפֶּן הַפֶּן עֲנִין
18 הַדְּבֹר.
19 וּמִכָּאֵר הַצִּמְצוּם צָדֵק שֶׁזָּהוּ
20 גַּם מֵה שֶׁכְּתוּב "נֶאֱלָמָה
21 דּוּמְיָה הַחֲשֵׁתִי" וְנִתְבָּאֵר לַעֲלִי
22 שֶׁהַכּוֹנֵה לְזֶמֶן הַגְּלוּת כִּשְׁהַדְּבֹר
23 הָאֱלֹקִי הוּא בְּהֶעֱלֵם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
24 בְּרִאשִׁית חֻמְכָּהּ⁸¹
25 שֶׁ"נֶאֱלָמָה דּוּמְיָה הַחֲשֵׁתִי"
26 רִאשִׁית-תְּבוֹת נִדְהָ' נִשְׁנֵדָה'
27 קָאֵי מִכּוֹן עַל כְּלָלוֹת זְמַן
28 הַגְּלוּת, שָׂאזְ "יְרוּשָׁלַיִם גּוֹ"
29 לְנִדְהָ כְּמוֹ אִשָּׁה מְרוּחָקָה
30 הֵיטָה⁸², וּמִחֻרְבָּנָהּ שֶׁל
31 יְרוּשָׁלַיִם נִתְמַלְאָה צוּר⁸³,
32 וְהַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית הִיא דְּנִדְהָ'
33 אוֹתִיּוֹת נִדְהָ'⁸⁴, פִּירוּשׁ:
34 שֶׁנִּתְרַחֵק הֵ"א אַחֲרוֹנָה
35 דְּשֵׁם הוּי' - מֵאוֹת וָאֵו.
36 הֵינּוּ, שֶׁהֵ"א הָאֲחֻרָּה
37 דְּשֵׁם הוּי', סְפִירַת הַמַּלְכוּת,
38 בְּחִינַת הַדְּבֹר, נִוֹדֶדֶת
39 וּמִתְרַחֵקת מֵאוֹת וָאֵו
- שְׁמוּרָה עַל הַהִמְשָׁכָה מְלֻמְעָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה הִרְחֹק שֶׁל
הַמַּלְכוּת (ה' אַחֲרוֹנָה) מִהַהִמְשָׁכָה וְהַשְּׁפָעָה (וָאֵו)
הַדְּבֹר, כְּדֹאִיתָא בְּזֵהר⁸⁵ בְּגִין דְּאִתְּפָּרְשׁוּ מֵאֲחֵר שֶׁנִּפְרְדּוּ
(ה"א מִן וָאֵו) כּוֹ' נֶאֱלָמָתִי דּוּמְיָה, בְּגִין דְּאִסְתַּלַּק וָאֵו
מִן הֵ"א כּוֹ' וְאֵין הַמְשָׁכָה
מִהֵמּוֹת (וָאֵו) לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת
(ה"א) דְּבֹר אֶתְאֵלֶם⁸⁶ הַשְּׁתַּתֵּק
וְנִפְסֵק.
וּמִזָּה מְדַבְּרִי הִרְאִישִׁית חֻמְכָּה' וְהוּוֹר
עַל הַמַּצָּב שֶׁל סְפִירַת הַמַּלְכוּת (אוֹת ה)
בְּזֶמֶן הַגְּלוּת, כֹּאשֶׁר הַשְּׁפָעָה מִהֵמּוֹת
שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה (אוֹת ו) חֹסֵר וְנִאֵלֶם'
מִיכּוֹן, שֶׁהֶעֱנִין דְּ"נֶאֱלָמָתִי
דּוּמְיָה הַחֲשֵׁתִי", רִאשִׁית-תְּבוֹת
נִדְהָ', נִדְהָ' מִן וָאֵו,
הִרְחֹק וְהַהִבְדִּילָה בֵּינֵיהֶם הוּא הַפֶּן
הֶעֱנִין דְּ"כֹל", סְפִירַת הַיְסוּד,
דְּאִחִיד בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא,
שֶׁמִּתְבָּר הוּא וָאֵו (שְׁמִים),
זְעִיר-אַנְפִּין, הַמִּידוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת,
חִנְקָאוֹת פְּנִים וְעִירוֹת' כִּי בִיחַס לֹאֹר
הַמֵּאִיר בְּמוֹחִין, הָאֹר שֶׁבְּמִידוֹת הוּא
בְּמִיעוּט וּבְקִטּוֹת) עִם הֵ"א
(אַרְץ, בְּחִינַת מַלְכוּת), אִיחּוּד
וְחִיבּוּר, הִפָּךְ עֲנִין הַפִּירוּד וְהִרְחֹק.
וְזֶה גַּם הֶעֱנִין שֶׁ"לְרֹשׁ אֵין
כֹּל", כֹּאמֹר לַעֲלִי שֶׁמִּטְעַם זֶה הָאוֹת
רִי"ש שִׁיכֵת לְצַד שֶׁל 'לְעוֹמֵת זֶה'
(בְּנִיגוּד לְאוֹת דִּל"ת שֶׁבְּצַד הַקְּדוּשָׁה)
שֶׁמִּצַּד זֶה שָׂאֵין בְּזֶמֶן הַגְּלוּת
וּבְסִטְרָא-אַחֲרָא בְּכֹל, הַבְּחִינָה
דְּ"כֹל", דְּאִחִיד בְּשִׁמְיָא
וּבְאַרְעָא, הֵינּוּ, שָׂאֵין הַמְשָׁכָה
הַמִּידוֹת, אוֹת וָאֵו, בְּסְפִירַת

ט. לכן, לעתיד לבוא יהי דוקא "קול גדול", ו"קול כלה"⁸⁶. ובמדרש תהלים עה"פ⁸⁷ ה' מתיר אסורים איתא שלעת"ל הקב"ה מתיר אסורים דנדה⁸⁸.

(81) שער הקדושה פ"ו (ד"ה גם צריך לזהר). (82) איכה א, ח. (83) רש"י תולדות כה, כג. (84) רמ"ז (הובא בנצוצי אורות) לזח"ב ג, ב. (85) ח"א קטז, ב. ועוד. (86) ראה תו"א ס"פ ויגש (מה, ריש ע"ב). נתבאר בלקו"ש חל"ה ע' 197. (87) תהלים קמו, ז. (88) ראה אוה"ת בראשית שבעה ערה ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המלכות, אות ה"א, שזהו מה שגד ה"א מן הוא"ו, 2 וספירת המלכות לא מקבלת את השפע מששת המידות אִי נַעֲשֶׂה עֲנִין 3 שֶׁל רִשּׁוֹת (ר"ש) וְעֵנִי, העדר החיות האלוהיות. 4 ז) וּמִמְשִׁיף הָרִבִּי הִרְיִצַּ בְּמֵאֲמָר הַנּוֹכַח, שְׁזָהוּ שְׁיַעֲקֹב שֶׁבְצַד 5 הַקְדוּשָׁה אֲמַר בְּפִרְשָׁתוֹ וַיִּשְׁלַח "יֵשׁ 6 לִי כָל", וְעָשׂוּ שֶׁבְצַד הִלְעוּמַת זֶה 7 אֲמַר "יֵשׁ לִי רֵב" 89. כִּי 8 הַבְּחִינָה ד' כָּל", דְּאֶחִיד 9 בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא, מִידַת הִסּוּד 10 הַמַּחֲבֵרֶת בֵּין שֶׁשֶׁת הַמִּידוֹת לִסְפִירַת 11 הַמַּלְכוּת הוּא בְּקְדוּשָׁה דְּקָא, 12 אָבֵל בְּעָשׂוּ שֶׁהוּא קְלִיפָה 13 וְסִטְרָא-אַחְרָא אֵין בְּחִינַת 14 "כָּל" הַמַּחֲבֵר, כִּי-אִם ("יֵשׁ 15 לִי) רֵב" שֶׁהוּא הַחִפְךָ מַחִיבוֹר 16 וְאַחֲדוּת, כְּפִי מִשְׁמָשִׁיךְ וּמִבְאֵר. 17 וְהַעֲנִין בָּזָה, שֶׁ"רֵב" מוֹרָה 18 עַל עֲנִין הָרִבּוּי וְהַתְּחַלְקוּת, הַפֶּךְ עֲנִין הָאֲחָדוּת 19 בֵּין הָרִבּוּי הַשּׁוֹנִים, הַפֶּךְ עֲנִין 20 הָאֲחָדוּת ("דְּאֶחִיד") 21 שֶׁבְּקְדוּשָׁה, וְכָדָאִיתָא כְּמוֹבָא 22 בְּמִדְרָשׁ 90: בְּעָשׂוּ כְּתִיב בִּיה 23 יֵשׁ נִפְשׁוֹת, וְכְתִיב בּוֹ נִפְשׁוֹת 24 הָרֵבָה לִשּׁוֹן רִבִּים (עַל-דֶּרֶךְ "יֵשׁ 25 לִי רֵב"), דְּכְתִיב 91 וַיִּקַּח עָשׂוּ 26 גו', אֶת נִפְשׁוֹת בֵּיתוֹ. וּבִיעָקֹב 27 שְׁבָעִים נִפְשׁ, וְכְתִיב בִּיה נִפְשׁ 28 אַחַת, לִשּׁוֹן יְחִיד דְּכְתִיב 92 וַיְהִי 29 כָּל נִפְשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב וְגו' 30 (וּבִלְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ: "עָשׂוּ כְּתִיב בִּיה שֶׁשׁ 31 נִפְשׁוֹת, וְכְתִיב בּוֹ נִפְשׁוֹת הָרֵבָה, דְּכְתִיב 32 "וַיִּקַּח עָשׂוּ אֶת נִשְׁוֵי וְאֶת בְּנֵי וְאֶת 33 בְּנוֹתָיו וְאֶת כָּל נִפְשׁוֹת בֵּיתוֹ, וּבִיעָקֹב 34 שְׁבָעִים נִפְשׁ וְכְתִיב בִּיה נִפְשׁ אַחַת, 35 דְּכְתִיב וַיְהִי כָּל נִפְשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב 36 וְגו', אֲלָא עָשׂוּ שֶׁהוּא עוֹבֵד לֵאלֹהוֹת 37 הָרֵבָה, כְּתִיב בִּיה נִפְשׁוֹת הָרֵבָה, אֲבָל 38 יַעֲקֹב שֶׁהוּא עוֹבֵד לֵאלֹהִים אֶחָד כְּתִיב בּוֹ 39 נִפְשׁ אַחַת, וַיְהִי כָּל נִפְשׁ וְגו'"). 40 וּמִמְשִׁיף לְבָאֵר דְּמָה שְׁאֲמַר 41 עָשׂוּ "יֵשׁ לִי רֵב" כְּלוּמָר, יֵשׁ לִי 42 הָרֵבָה אֵין זֶה סְתִירָה לְהָאֲמֹר 43 אֲדוּת עֲנִינָה שֶׁל הַסִּטְרָא-אַחְרָא
- ש"לרש אין כל", על-פי מאמר רב מתיבתא הישיבה (בזהר⁹³) "מאן דאיהו זעיר איהו רב, מי שקטן הוא גדול ומאן דאיהו רב איהו זעיר" ומי שגדול הוא קטן. דבקדושה "דאיהו זעיר", שהוא קטן דאזעירית גרמה, שמקטינה את עצמה, ענין הביטול והענווה, וכמו שכתוב⁹⁴ על בני ישראל מי יקום יעקב כי קטן הוא, הנה על-ידי-זה לאמיתו של דבר "איהו רב" הוא גדול, כי על-ידי הביטול הרי הוא מקבל כל ההשפעות מלמעלה וזוכה לגדולה וחשיבות, ועד לגלוי דכיו"ד נברא העולם-הבא שהוא בחינת "לחזות בנעם הוי" (פנזפר) לעיל סעיף ג) וכמבואר לעיל שזוכים לגילוי נעלה זה של העונג העליון על ידי ענווה וביטול. מה- שאין-כן בלעומת-זה, הצד שכנגד צד הקדושה, "מאן דאיהו רב", שהוא בהתרחבות וגאווה (הפך הביטול), ההשפעה שמקבל אינה אלא השפעה מועטת ביותר מחיצוניות דחיצוניות, ולכן "איהו זעיר", הוא קטן, שהוא ענין של מעוט, כיון שאין לו אלא השפעה גשמית בלבד, והרי גשמיות מצד עצמו, גם כשהוא ברבוי, "יש לי רב", הרי לאמיתו של דבר אינו מציאות כלל כי אין לו כל חשיבות, ולכן "איהו זעיר" ולמעשה אינו אלא קטן. ויתרה מזו, שרבויו הגשמיות ("יש לי רב") גופא עצמו פועל בו זעירות וקטנות.

(89) וישלח לג, ט. 90) ויק"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת ויגש מו, כו. 91) וישלח לו, ו. 92) שמות א, ה. 93) ח"א קכב, ב. ח"ג קסח, א. 94) עמוס ז, ב. ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וימוכן זה גם בעבודה הרוחנית של האדם העובד את ה', כפי
 - 2 שמבאר אדמו"ר מהר"ש בארובה בפירוש הפסוק⁹⁵ אולת
 - 3 אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו, שרואים אנו בטבע
 - 4 הבריאה שדבר המוכרח וחיוני לאדם יותר, הרי הוא מצוי
 - 5 יותר בשפע וללא טירחא כדי
 - 6 להשיג אותו. וכמו האור
 - 7 שמוכרח תמיד לאדם, הרי
 - 8 הוא נמצא בכל מקום ואין
 - 9 צריך שום יגיעה כלל
 - 10 להשיגו, ואכילה ושתיה
 - 11 שאינם מוכרחים בתמידות
 - 12 כל-כך כמו האור, אינם
 - 13 בנמצא בשפע כל-כך כמו
 - 14 האור, ובה באכילה ושתיה
 - 15 גופא עצמם השתיה שהיא
 - 16 מוכרחת יותר מהאוכל היא
 - 17 מצויה יותר ובזול יותר,
 - 18 והאכילה שאינה מוכרחת
 - 19 כל-כך כמו השתיה היא ביוקר
 - 20 יותר, והלבושים הבגדים
 - 21 שאינם נחוצים כל-כך כמו
 - 22 המזון והשתיה (שהרי גם
 - 23 בלעדם יוכל לחיות) הם
 - 24 ביוקר יותר מאשר המזון, עד
 - 25 אשר הבגד הבית שהוא עוד
 - 26 יותר מבלי צורך חיוני כו' הרי
 - 27 זה עולה ביוקר יותר מאשר
 - 28 המזון והבגדים ובא בטירחא
 - 29 ויגיעה כו'. ומכל-שכן
 - 30 ענינים שהם מותרות לגמרי
 - 31 הרי מצויים פחות, יקרים יותר וכדי
 - 32 להשיג אותם יש צורך בטירחא יתירה.
 - 33 אמנם ישנם פאלה אנשים
 - 34 שבשביל עניני מותרות שאינם
 - 35 נחוצים כלל, מקריבים את חייהם
 - 36 ומסכנים את עצמם, שהיו
 - 37 גם הפך השכל האנושי ולא רק
 - 38 דבר לא ראוי מצד התורה. ועל זה
 - 39 נאמר "אולת אדם תסלף
 - 40 דרכו", שהנהגה זו שמתנהג
 - 41 האדם ב"אולת" ושטות לרדוף
- אחרי מותרות, "תסלף דרכו", שלא זו בלבד שאינו משיג המטרה שלו, אלא המטרה שלו ובסופו של דבר אינו ממלא את מבוקשו. אלא אדרבה, שעל-ידי-זה מתמעט, נחסר לו ממה שיש לו, כיון שנעשה מבוכלבל, וחסרה לו מנוחת הנפש, ועל-ידי-זה נחסר אצלו גם בענינים הגשמיים הדרושים לו ונחוצים לו באמת. וזהו "מאן דאיהו רב איהו זעיר", שרבו הגשמיים גופא עצמו, והרצון להשיג עוד מותרות פועל שנעשה "זעיר" קטן וחסר. וממשיך הרבי מהר"ש במאמר שם, שהיו שאמרו "מרוכים צרכי עמך ודעתם קצרה"⁹⁶, שכל הסבה מה ש"מרוכים צרכי עמך" והאדם מתאמץ לרדוף אחרי המותרות ולא מצליח להשיג אותם, הוא לפי ש"דעתם של עמך" הנהגים כך קצרה" (שהיו ענין ד"אולת אדם") מלהבין שעל-ידי הרדיפה אחרי המותרות הרי לא זו בלבד שאינו משיג את מבוקשו אלא הוא מאבד גם את הענינים המוכרחים. ומוסיף הרבי מהר"ש לפרש בפנימיות יותר, שעקר פירוש "ודעתם קצרה" הוא בנוגע
- ומיכן זה גם בעבודה, כפי שמבאר אדמו"ר מהר"ש בארובה בפירוש הפסוק⁹⁵ אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו, שרואים אנו בטבע הבריאה שדבר המוכרח לאדם יותר, הרי הוא מצוי יותר וללא טירחא. וכמו האור שמוכרח תמיד לאדם, הרי הוא נמצא בכל מקום ואין צריך שום יגיעה כלל להשיגו, ואכילה ושתיה שאינם מוכרחים בתמידות כל-כך כמו האור, אינם בנמצא כל-כך כמו האור, ובה גופא השתיה שהיא מוכרחת יותר, ובה מצויה יותר ובזול יותר, והאכילה שאינה מוכרחת כל-כך היא ביוקר יותר, והלבושים שאינם נחוצים כל-כך (שהרי גם בלעדם יוכל לחיות) הם ביוקר יותר, עד אשר הבגד שהוא עוד יותר מבלי צורך כו' הרי זה עולה ביוקר יותר ובא בטירחא ויגיעה כו'. ומכל-שכן ענינים שהם מותרות לגמרי. אמנם ישנם פאלה שבשביל עניני מותרות מקריבים ומסכנים את עצמם, שהיו גם הפך השכל האנושי. ועל זה נאמר "אולת אדם תסלף דרכו", שהנהגה זו שמתנהג ב"אולת" ושטות לרדוף אחרי מותרות, "תסלף דרכו", שלא זו בלבד שאינו משיג המטרה שלו, אלא אדרבה, שעל-ידי-זה מתמעט, כיון שנעשה מבוכלבל, וחסרה לו מנוחת הנפש, ועל-ידי-זה נחסר אצלו גם בענינים הגשמיים הדרושים לו. וזהו "מאן דאיהו רב איהו זעיר", שרבו הגשמיים גופא פועל שנעשה "זעיר". וממשיך שם, שהיו שאמרו "מרוכים צרכי עמך ודעתם קצרה"⁹⁶, שכל הסבה מה ש"מרוכים צרכי עמך" לרדוף אחרי המותרות, הוא לפי ש"דעתם קצרה" (שהיו ענין ד"אולת אדם") מלהבין שעל-ידי הרדיפה אחרי המותרות הרי הוא מאבד גם את הענינים המוכרחים. ומוסיף לפרש בפנימיות יותר, שעקר פירוש "ודעתם קצרה" הוא בנוגע להעמקת הדעת

י. המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְהַעֲמִיק הַדַּעַת בְּעֵינֵי עַבְדֶּךָ ה' בְּאוֹפֶן שֶׁל הַתַּקְשְׁרוֹת⁹⁷
- 2 פְּנִימִית וְעֻמּוּקָה עִם הַדְּבָרִים [עַל־דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר לְעִיל (סְעִיף ה')
- 3 בְּעֵנֶן "יִסּוֹד סִימָא דְּגּוֹפָא", דְּ"גּוֹפָא וּבְרִית חֲשׁוֹב חֹד"
- 4 לְגַבִּי מַעַל הַדַּעַת וְהַכּוֹחַ הַמִּיּוֹחַד שֶׁלָּהּ, שְׂאֵלוֹ הִיָּה מִצְמִיק
- 5 דַּעְתּוֹ בְּאַלְקוּת, לִידַע שֶׁ"ה'
- 6 אֱלֹקֶיךָ הוּא הַנּוֹתֵן לָךְ כֹּחַ
- 7 לַעֲשׂוֹת חֵיל"⁹⁸, וְכָל הַשֹּׁפַע
- 8 הַנִּשְׁמִי בֹא אֶךְ וְרַק מֵאֵת ה' וְלֹא
- 9 בִּ"כּוּחִי וְעוֹצֵם יָדִי" שֶׁל הָאָדָם, לֹא
- 10 הִיָּה מִחֹפֶשׁ תַּחְבּוּלוֹת בְּעֵינֵי
- 11 מִסַּחֵר לְנִדּוֹד בְּקֶצֶי תָּבֵל, בָּה
- 12 בְּשַׁעַת שְׂמָאֲמִין וְיֹדַע (וְיִדְעָה
- 13 אֲמִתִּית בְּאוֹפֶן שֶׁל הַתַּקְשְׁרוֹת
- 14 פְּנִימִית וְעֻמּוּקָה, שְׁחֹדְרֶת בְּכָל
- 15 כַּחוֹת נִפְשׁוֹ) מֶה שֶׁכְּתוּב⁹⁹
- 16 וּבִרְכָּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר
- 17 תַּעֲשֶׂה, שְׂיִכּוֹל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
- 18 לְבָרְכֶךָ בַּהֲצַלַּח בְּמִסַּחֵר בְּכָל
- 19 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּמִקּוֹמוֹ הוּא,
- 20 מִבְּלִי לִילָךְ לְמִקּוֹם סִפְנָה,
- 21 וּמִבְּלִי תַּחְבּוּלוֹת וְעֶרְמוּמִיּוֹת
- 22 כּו'.
- 23 וְזֶהוּ שֶׁהִטְעַם לְךָ
- 24 שֶׁ"מְרוּבִּים צָרְכִי עִמָּךְ" הוּא
- 25 מִפְּנֵי שֶׁ"דַּעְתָּם קִצְרָה", הִינּוּ,
- 26 הָעֵדֶר הַדַּעַת וְהַתַּקְשְׁרוֹת
- 27 לְהַעֲנִן דְּ"וּבִרְכָּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ
- 28 בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה", שְׂמָהּ בֹא
- 29 הַמַּצֵּב דְּ"אַלֵּת אָדָם תִּסְלַף
- 30 דְּרִכּוֹ" לְחֹפֶשׁ תַּחְבּוּלוֹת וְכו',
- 31 וּבְמִילָא כִּיּוֹן שֶׁהָאָדָם בְּמַעֲשֵׂיו נוֹהַג
- 32 בַּתַּחְבּוּלוֹת וּבַעֲקוּמוּמִיּוֹת בָּאָה גַם
- 33 הַשִּׁפְעָה אֵלָיו מִלְּמַעְלָה בְּאוֹפֶן
- 34 שֶׁל עֲקוּמוּמִיּוֹת (דָּאס גֵּיט
- 35 מִיט אַ קְרוֹמְקִיט זֶה בֹא (וְנִשְׁפַּע
- 36 אֵלָיו) עִם עֲקוּמוּמִיּוֹת) וְלֹא בְּאוֹפֶן
- 37 שֶׁאֵכֵן מִקְבֵּל שֹׁפַע אֵלָּא אֲדַרְבַּה,
- 38 שְׂתַּמּוּרֶת "רֵב" (רַבּוֹי

יא. להעיר מהענין ד"חצי תאוותו בידו" שנתבאר בסה"מ קיץ ש"ת ע' 153.

(97) ראה תניא ספ"ג. פמ"ב (נט, ב). ועוד. (98) עקב ח, יח. (99) פ' ראה טו, יח. (100) בהמאמר נדפס "לי יאור (בלי יו"ד) ואני עשיתיני". ולכאורה צ"ל כמו כאן (וכן הוא בסיום הסעיף), וכלשון הפסוק יחזקאל כט, ג. וראה הלשון שנעתק בתניא פכ"ב (כח, רע"א) ובהערות ותיקונים שם (וראה אג"ק ח"ג ע' רצ). (101) ויגש מז, יו"ד ובפרש"י שם. (102) לקו"ת להאריז"ל וישב מ, א. שם ר"פ שמות. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֵלָא חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת מַעֲנִין נִמּוּךְ וְחִיצוֹנִי מֵאֵד בְּקִדּוּשָׁה, וְלִכְּן
- 2 שִׁיף בְּזָה הָעֵנִין דְּ"גוֹזְזִיָּה" (שְׁעָרוֹת בְּלִבָּד חִיּוֹת מֵאֵד מְצוּמְצֻמָּת)
- 3 שְׁעַל-יְדֵי-זָה "נֶאֱלָמָה" לֹא כָּל דִּיבּוּר וְגִילּוּי. וְכֵן הִיָּה אֵצֶל
- 4 פְּרַעָה, אוֹתִיּוֹת 'הָעֶרְף', שֶׁהִיָּה כְּפוּי טוֹבָה וְכַחַשׁ לְגַמְרִי
- 5 לִזְמַר "לִי יְאוּרִי וְאֲנִי
- 6 עֲשִׂיתִינִי". וְכַתּוּבָא מְזָה 1
- 7 כִּיּוּן שֶׁהִשְׁפַּע הַנִּשְׁפָּע לְצַד הַקְּלִיפָה לֹא
- 8 גּוֹרֵם שׁוּם בִּיטוּל לְקִדּוּשָׁה אֲלֵא אֲדַרְבָּה
- 9 מוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר 'יִשׁוּת', נֶעֱשֶׂה
- 10 הָעֵנִין דְּ"לָרֵשׁ אֵין כָּל",
- 11 שְׂאִין לוֹ הַשְׁפָּעָה רוּחָנִית 5
- 12 כָּלִל וְהוּא נוֹתֵר לֹא כָּלּוּם. וְאֶפִּילוּ
- 13 הַשְׁפָּעָת הַגִּשְׁמִיּוֹת אוֹתָהּ הוּא כֵן
- 14 מִקְבֵּל, בִּיּוֹן שְׂאִיָּהּ אֵלָא
- 15 מִחִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת 5
- 16 הַקִּדּוּשָׁה וְהַלּוּקוֹת, אֵין לָהּ קִיּוּם
- 17 לְאוֹרְךָ זְמַן, לְהִיּוֹתָהּ הַפֶּךְ
- 18 הָאֱמֶת¹⁰³ וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר הִיא
- 19 נִפְסָקָת.
- 20 וְלִהְיֵין זָה, דִּהֵן אֱמֶת
- 21 שֶׁהַקְּלִיפּוֹת מְקַבְּלוֹת רַק
- 22 הַשְׁפָּעָה שֶׁמְקוֹרָהּ הוּא חִיצוֹנִיּוֹת
- 23 דְּחִיצוֹנִיּוֹת מֵצַד הַקִּדּוּשָׁה, אֲבָל
- 24 הָרִי גַם הַשְׁפָּעָה מְדֻרְגָּה נְחוּתָה
- 25 זֶה הִיא מִהַקְּדוּשָׁה, וְאִידֵּךְ
- 26 אֶפְשָׁר יִתְכַּן שְׁעַל-יְדֵי-זָה
- 27 יִהְיֶה בְּכַחֲנִית 'יִש' יוֹתֵר,
- 28 לִזְמַר "לִי יְאוּרִי וְאֲנִי
- 29 עֲשִׂיתִינִי" וּמְדוּעַ בְּאֵמֶת הַהִשְׁפָּעָה
- 30 מִהַקְּדוּשָׁה לֹא גּוֹרֵמַת לְקִלְפִּיּוֹת
- 31 לְהַתְּבַטֵּל מִמִּצִּיאוֹתָן?
- 32 וְיִוְכֵן עַל-פִּי בְּאוֹר אֲדַמּוּר¹⁰⁴
- 33 (מִהוֹרֵשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן"ב
- 34 שֶׁהִשְׁטַעַם לְכַךְ שֶׁהִשְׁטַרְא-
- 35 אֲחֵרָא מִגְּבִהַת עֲצָמָה לִזְמַר
- 36 "לִי יְאוּרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִינִי"
- 37 בְּתוֹסֶפֶת יִישׁוּת, הוּא לְפִי שְׂאוֹר
- 38 הַקְּדוּשָׁה אֵינוֹ מְאִיר בָּהֶם
- 39 בְּגִלּוּי, אֵלָא נִמְצָא בְּתוֹכָם
- 40 בְּכַחֲנִית גְּלוּת וְלִכְן אֵינוֹ מִשְׁפִּיעַ
- 41 עֲלֵיהֶם לְהַתְּבַטֵּל לְקִדּוּשָׁה, כְּפִי
- 42 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִבְּאֹר.

יב. קונטרס ומעין מאמר ג (ע' 68).

(103) ראה לקו"ת צו יב, סע"ד. קונטרס ומעין מאמר יד פרק ד (ע' 80). (104) פ"ו. (105) ואתחנן ד, יט. (106) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א ע' קעג. תו"ח נח עה, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בדוֹגְמַת הַתְּלַבְּשׁוֹת אֹר בְּכָלִי שֶׁהָאֹר הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית (שֶׁהָאֹר
2 פּוֹעֵל בְּכָלִי וּמִשְׁפִּיעַ עָלָיו וּמֵאִיר אוֹתוֹ וְהַכָּלִי פּוֹעֵל בְּאֹר מִדִּירָה
3 וְהַגְבֵּלָה בְּהַתָּאם לַעֲרֹכּוֹ וְעִנִּינוּ שֶׁל הַכָּלִי), וְהַנִּשְׁמָה מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף
4 כְּהַתְּלַבְּשׁוֹת אֹר בְּכָלִי לְפִי שֶׁהַגּוֹף הוּא כָּלִי מוֹכֶשֶׁר וְרֹאֵי וּמוֹכֵן
5 לְקַבֵּל אֶת אֹר הַנֶּפֶשׁ, הֵינּוּ,
6 שֶׁחֹמֶר הַגּוֹף הוּא לְפִי עֶרֶךְ
7 צִוְרַת הַנֶּפֶשׁ וְרֹאֵי לְקַבֵּל וּלְקַלּוֹט
8 בְּחֻבּוֹ אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְלָכֵן פּוֹעֵל
9 הַגּוֹף וּמִשְׁפִּיעַ עַל הַנִּשְׁמָה
10 וְהַנִּשְׁמָה פּוֹעֵלָת עַל הַגּוֹף
11 וּמֵאִירָה אוֹתוֹ, וְעַד שֶׁמִּתְאַחֲדִים
12 לְגַמְרֵי וְהוֹפְכִים לְמִצִּיאוֹת אַחַת,
13 מֵה־שְּׂאִין־בֶּן בְּעֶנְיָן
14 הַגְּלִגּוּלִים, שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם
15 מִתְּגַלְגֶּלֶת וּנְמַצָּא בְּגִלּוֹת בְּגוֹף
16 בְּהִנְמָה, אֵין זֶה פּוֹעֵל שְׁנוֹי
17 בְּגוֹף הַבְּהֵמָה וְעַד שֶׁלֹּא נִכָּר כָּלִל
18 בְּהִנְמָה שִׁישׁ בַּה נִשְׁמָה, כִּיֹּן
19 שְׂאִינָה מוֹכֵנָה וּמוֹכֶשֶׁת
20 לְקַבֵּל אֶת הַנִּשְׁמָה הַמְּגוֹלְגֶלֶת
21 בְּתוֹכָהּ, לִכֵּן גּוֹף הַבְּהֵמָה נִשְׁאָר כְּפִי
22 שֶׁהִיא לְמִרּוֹת שֶׁהַתְּגַלְגָּלָה בּוֹ נִשְׁמָת
23 אָדָם. וְכַמְּשָׁל אָדָם הַקָּשׁוֹר
24 בְּשֶׁק, שְׂאִינּוֹ פּוֹעֵל מֵאוֹמָה
25 בְּשֶׁק כִּי הִשֵּׁק אֵינוֹ כָּלִי לְאָדָם.
26 וְדוֹגְמָתוֹ לַעֲנִינּוּ, בְּנִמְשָׁל
27 בְּהִשְׁפָּעָה הַאֲלוּקִית מִלְּמַעְלָה
28 לְקַלִּיפָה וְסִטְרָא־אַחְרָא,
29 שְׁגָם הַהִשְׁפָּעָה הַמְּצוּמָצֶמֶת,
30 חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת, שְׂבָאָה
31 בְּפִנִּימִיּוֹת, אֵינָה בְּאוֹפֶן שֶׁל
32 הַתְּלַבְּשׁוֹת אֹר בְּכָלִי (כִּיֹּן
33 שְׂבָעָצָם אֵין הַקַּלִּיפָה וְסִטְרָא־
34 אַחְרָא כָּלִי מוֹכֶשֶׁר לְקַלּוֹט אֹר
35 אֲלוּקִי), אֲלֹא נִמְצָאָת שֶׁם
36 בִּסְטָרָא אַחְרָא בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּלוּת.
37 וְלָכֵן, לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהִשְׁפָּעָת
38 הַקְּדוּשָׁה אֵינָה פּוֹעֵלָת בִּסְטָרָא
39 אַחְרָא עֲנִין שֶׁל בְּטוּל, אֲלֹא
40 אֲדָרְבָּה, שְׂעַל־יְדִיָּה נְתוּסָף
41 כַּח בְּקַלִּיפָה לְפִי שְׂעָה,
42 שְׂנַעֲשָׂה בְּכַחֲנִית יִשׁ יוֹתֵר
- מִכְּפִי שֶׁהִיִּתָּה לְפָנִי קְבֵלַת הַשִּׁפְעָה מִצַּד הַקְּדוּשָׁה, וְכַמְּבֹאֵר לַעֲלִיל לִגְבִי פִּרְעָה
שֶׁהַשִּׁפְעָה הַנוֹסֶפֶת שְׂקִיבֵל בְּאִמְצָעוֹת בְּרַכַּת יַעֲקֹב וְהִיא הַנִּלּוֹס עוֹלָה לְרַגְלִיו,
לֹא גִרְמָה לוֹ לְהַתְּבַטֵּל אֲלֵא לְהִיפֵךְ, עַל־יְדִיָּה נוֹסֶפֶת לוֹ עוֹד יִשׁוֹת לֹמֶר
"לִי יֵאוּרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִינִי".
(ט) וּכְלָלוֹת הָעֶנְיָן בְּזֶה,
דְּסִטְרָא דְּלַעוֹמַת־זֶה חֶסֶר
אַצְלָם הָעֶנְיָן הַתִּיכּוֹנִי הַתְּכוּנָה
הַעִיקָרִית שְׂקִימָת בְּצַד הַקְּדוּשָׁה
שֶׁהוּא הַבְּטוּל דְּאַזְעִירַת
גְּרָמָה כַּמְּבֹאֵר לַעֲלִיל בְּאִרְכּוֹת. כִּי
בְּהַעֲדָר הַבְּטוּל דְּאַזְעִירַת
גְּרָמָה שֶׁמִּצַּד הַמְּקַבֵּל הַקּוֹלֵט
אֶת הַהִשְׁפָּעָה, חֶסֶר גַּם אַצְלָם
הַמְּשִׁפִּיעַ הַצְּמָצוּם שְׂבָשְׁבִיל
הַמְּשִׁכָּה, כַּמְּבֹאֵר לַעֲלִיל בְּאִרְכּוֹת
הֵן בְּמִשָּׁל הָרֵב וְהַתְּלַמִּיד וְהֵן בְּנִמְשָׁל
לְמַעֲלָה גַם בְּנוֹעַ לְהַתְּהוּוֹת הַעוֹלָמוֹת
וְגַם בְּנוֹעַ לְהַמְשִׁכַת נֹעַם הוֹי בְּעוֹלָם
הַבָּא, כִּיצַד הַצְּמָצוּם הוּא הַכְּנָה
וְהַקְּדָמָה לְהַשְׁפָּעָה. אֲלֵא שֶׁכֵּל זֶה הוּא
בְּצַד הַקְּדוּשָׁה, אֲבָל בְּצַד הַסִּטְרָא
אַחְרָא הַהֶעֱלָם אֵינוֹ גּוֹרֵם גִּילּוֹי
וְהַשִּׁפְעָה כִּיוִּן שֶׁחֹסֵר שֶׁם כָּל עֵינִין
הַבִּיטוּל וּכְתוּצָאָה מְזָה נַעֲשָׂה
הַמְּצָב שְׂלֶרֶשׁ אֵין כָּלִי
וּמִטַּעַם זֶה אוֹת רִישׁ שִׁיכַת לְצַד
דְּלַעוֹמַת זֶה, כַּמְּבֹאֵר לַעֲלִיל.
וְלִזְזָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת כְּלָלוֹת
הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
[בַּחֲנִית צִדִּיק יְסוֹד עוֹלָם,
שֶׁהוּא הַבֶּן שְׂבָשְׁבִילוֹ הוּא
הַצְּמָצוּם מְלֻמְעָלָה בְּאוֹפֶן
שְׂעַל־יְדוֹ יוֹמָשְׁכוֹ כָּל הָעֶנְיָנִים
לְמִטָּה כַּךְ שֶׁהַצְּמָצוּם גּוֹרֵם אֹר
וְהַשִּׁפְעָה (כִּפְּדוּעַ 107) בְּפִירוּשׁ
"גּוֹלָל אֹר מִפְּנֵי חֲשֹׁךְ וְחֲשֹׁךְ
מִפְּנֵי אֹר" 108, כַּמְּבֹאֵר בִּהְמִשָּׁךְ
תַּעֲרֹב ב' לַאֲדָמוֹר הַרְשָׁב (וְכֵן
- 107) רָאָה מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן עֲנִינִים ע' שִׁיז. תוֹרַח תְּצוּה תִּסְד, ב (שִׁיח, ג). שַׁעֲרֵי אֹרֶה ד"ה בַּכ"ה בְּכִסְלוֹ פנ"ז. סה"מ
תַּרְנֻט ע' עַח. הַמִּשָּׁךְ תַּעֲרֹב ח"א ע' תַּקְנֵד. סה"מ תַּרְעִיח ע' שַׁעַח. ד"ה וִיקַח ה"א תַּרְצ"ה פֶּרֶק כֹּט. סה"ש תַּרְצ"א ע'
260. וּש"נ. 108) בְּתַפְלַת עֲרֻבִית.

107) רָאָה מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן עֲנִינִים ע' שִׁיז. תוֹרַח תְּצוּה תִּסְד, ב (שִׁיח, ג). שַׁעֲרֵי אֹרֶה ד"ה בַּכ"ה בְּכִסְלוֹ פנ"ז. סה"מ
תַּרְנֻט ע' עַח. הַמִּשָּׁךְ תַּעֲרֹב ח"א ע' תַּקְנֵד. סה"מ תַּרְעִיח ע' שַׁעַח. ד"ה וִיקַח ה"א תַּרְצ"ה פֶּרֶק כֹּט. סה"ש תַּרְצ"א ע'
260. וּש"נ. 108) בְּתַפְלַת עֲרֻבִית.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במאמרים נוספים): "וכמאמר גולל אור מפני חושך הבא אחריו כו', והיינו
- 2 האור שלפני הצמצום שנתעלם מפני חושך הצמצום כו', ואחר כך גולל חושך
- 3 הצמצום מפני אור הוא אור הקו כו' שהן ב' בחי' אור כו', והיינו שהאור
- 4 שאחר החושך אין זה רק האור שקודם החושך כו', כי בכדי שיהי' המשכת
- 5 האור הקודם מאחר שנתלקה הרי
- 6 צריכה להיות ההמשכה (מה שחזר
- 7 והאיר) בכוח עליון יותר כו', ובפרט
- 8 בכדי לבקוע את חושך הצמצום
- 9 בהכרח שהאור הרוחה את החושך הוא
- 10 בבחינת תגבורת יותר מהאור הקודם
- 11 שגולל אור כו'), וכן נזכר לעיל
- 12 (סעיף ה) בענין "בן פרת יוסף,
- 13 יוסף, בן פרת עלי עין"]
- 14 שְׁנַרְמָזַת בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ, הַחֵל מִקְדָּשׁ -
- 15 שְׁגָם בְּרִי"ש יְתוֹסֵף יו"ד מֵאֲחֻרָיו, הִינּוּ הַבְּטוּל
- 16 הַמִּשְׁכָּן - שְׁגָם בְּרִי"ש יְתוֹסֵף
- 17 יו"ד מֵאֲחֻרָיו, והרי"ש יתפוך
- 18 להיות שייך לצד הקדושה כמו הרל"ת
- 19 שיש בו יו"ד, הִינּוּ הַבְּטוּל
- 20 דְּאֲזַעֲרִית גְּרָמָה, שְׁעַל-יְדֵי-
- 21 זֶה נַעֲשֶׂה הַרִי"ש כְּלִי מוֹכֶשֶׁר
- 22 לְקַבֵּל מֵהִי"ד, בְּיו"ד נִכְרָא
- 23 הַעוֹלָם-הַבָּא, הַגְּלוּי דְנַעֲמָם
- 24 הַיּוֹי, עַל-יְדֵי בְּחִינַת יְסוֹד,
- 25 דְּאֲחִיד גּוֹרֵם אִיחוד וְחִיבוּר
- 26 בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא" כמבואר לעיל
- 27 באריכות. וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי
- 28 עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
- הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמִשְׁכָּן שִׁית אֶלְפִי שְׁנִין דְּהִהוּ עֲלָמָא, וּבִפְרָט
- אֶלְפִי הַשְּׁנִינִים שֶׁל קִיּוֹם הָעוֹלָם, וּבִפְרָט בְּעֶקֶבְתָּא דְּמִשְׁיחָא, בְּסוֹף
- הַגְּלוּת שְׁאֵז הַעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּ"מֵן הַמִּצְוֹת" בְּיוֹתֵר,
- וְהַצְמָצוּם וְהַהֶעֱלָם מוֹרֵגֵשׁ בְּיוֹתֵר, הִנֵּה עַל-יְדֵי "מֵן הַמִּצְוֹת קִרְאִיתִי
- יָהּ" 109 נַעֲשִׂית גַּם הַהִמְשָׁכָה
- שְׂבָחָה לְאַחַר מִכֵּן בְּאוֹפֶן נַעֲלָה
- יּוֹתֵר, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים
- הַגְּלוּי דְּלַעֲתִיד-לְבָא, וְנִגְלָה
- כְּבוֹד הַיּוֹי וְגו', "וְנִגְלָה"
- דִּיקָא, הִינּוּ, שְׁהַעֲנִין עֲצָמוֹ יִשְׁנֵנוּ כְּבֹר (דְּעַר עֲנִין
- יִשְׁנֵנוּ כְּבֹר (דְּעַר עֲנִין אִיז שׁוֹיִן
- דָּא הַעֲנִין כְּבֹר נִמְצָא), אֲלָא
- שְׁהוּא עֲדִין בְּהַעֲלָם, וְהַחֲדוּשׁ
- דְּלַעֲתִיד-לְבָא אִינּוּ אֲלָא בְּכֹף שְׁהַעֲנִין יְהִיָּה בְּגֻלּוּי, וְעַד שְׁרָאוּ כָּל בְּשָׂר,
- אֲפִילוּ בְּהַמּוֹת וְחִיּוֹת (כְּנֻזָּר לַעֲלִיל). וְזֶה יְהִיָּה בְּעֶגְלָא דִּידֵן בְּמַהֲרָה מִמֶּשׁ,
- כְּאֻמוֹר, וְנִגְלָה כְּבוֹד הַיּוֹי וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי הַיּוֹי דְּבֹר.

(109) תהלים קיח, ה. וראה סה"מ אעת"ר ע' א.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמוד א

- 1 המוכר קרקע ואומר ללוקח, בית בור עפר אני מוכר לך, אף על פי
- 2 שהתברר שאני אלא בגודל לתך - חצי כור, הניעו - חלה המכירה,
- 3 ואין כאן מקח טעות, כיון שלא מכר לו אלא שםא' - שדה ששמה
- 4 'בית בור', אף שאין בה שיעור זה. והוא - ובתנאי דאבן מיתקרי -
- 5 היא קרויה 'בית בור'. וכן אם אמר 'פרדס אני מוכר לך', אף על פי
- 6 שאין בו רמונים, הניעו, שלא מכר לו אלא שםא' - מקום ששמו
- 7 'פרדס', והוא דאבן מיתקרי 'פרדס'. וכן אם אמר 'כרם אני מוכר
- 8 לך', אף על פי שאין בו גפנים, הניעו, שלא מכר לו אלא שםא', והוא
- 9 דמיתקרי 'כרמא'. ואף כאן מכר לו מקום ששמו 'אספלידא', ואף
- לאחר ההחשבה שמו 'אספלידא'.
- מקשה הגמרא: מי דמי - וכי הנידונים דומים, והרי התם, במוכר
- 'בית בור' או 'פרדס' מצי אמר ליה מוכר ללוקח 'שםא' וזבני לך' -
- מכרתי לך דבר ששמו כך, אבל הקא, מצי אמר ליה בעל
- האספלידא לאחיו, אדעתא דהכי פלגי - החלוקה היתה רק על
- דעת דדאירנא ביה כי תיכי דדרו אבהתן - שאדור במקום זה כפי
- שדרו אבותינו, ויהיה לי אור ואויר כפי שהיה להם, ומדוע התיר
- רב חמא לבעל הגינה לבנות כותל ולהחשיכו. מתרצת הגמרא:
- אמר ליה

בס"ד. שיחת יום ב' פרשת בשלה, יו"ד שבט, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- 1 מד. ...דובר לעיל בנוגע לתורה, שצריך להיות באופן שלא יהיה מעורב בזה ענינים אחרים, שזהו
- 2 אופן הלימוד שקשור עם המגבית הנ"ל, וכך צריך להיות ענין התורה בכלל.
- 3 וזהו גם הענין ד"תורה אחת לכולנה"¹⁸⁸ - שבתורה גופא צריך להיות ניכר ענין האחדות יותר מאשר
- 4 במצוות:
- 5 אף-על-פי שגם במצוות ישנו הכלל ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"¹⁴⁹, כיון שכל מצוה כלולה
- 6 מכל המצוות ולכן קשורה עם כל המצוות, הנה בתורה ניכר הדבר עוד יותר, שלכן התורה היא למעלה
- 7 מהגבלת הזמן והמקום, וכנזכר לעיל ש"כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה", גם כאשר אין זה
- 8 במקום ובזמן שבית המקדש היה קיים, מה-שאינ-כן במצוות¹⁸⁹.
- 9 והיינו לפי שבתורה יש ענין האחדות - היפך ענין ההתחלקות - בגלוי יותר מאשר בענין המצוות.
- 10 ובתורה גופא מודגש הדבר יותר בחלק התורה שעליו נאמר ברעיא מהימנא ש"לית תמן לא קושיא
- 11 כו' ולא מחלוקת כו'" (כנזכר לעיל סעיף ל"ג) - שזהו ענין לימוד פנימיות התורה בכלל, ובפרט תורת
- 12 החסידות.
- 13 ומזה מובן, שבהתאם לכך צריכה להיות גם הגישה בנוגע לעבודת השם - וזוהי אחת הנקודות שבה
- 14 צריכים להיות חלוקים פעולות חב"ד וארגוני חב"ד מכל שאר ארגונים וקבוצות שאצלם יכולה להיות
- 15 גישה אחרת, כדלקמן.
- 16 מה. כשם שבכל דבר חי, טבע הדברים הוא שהסימן של חיות הוא צמיחה וגידול - כך גם בנוגע
- 17 לכל ארגון וקבוצה, שהסימן לחיות הוא כאשר רוצים למשוך ולקרב עוד מישוהו, ולא רק עוד אחד, אלא
- 18 עוד שנים ושלוש וכהנה וכהנה.
- 19 וכאשר מדובר אודות קבוצה וארגון הקשורים עם קדושה, הרי ענינם הוא - שיתוסף בעניני תורה
- 20 ומצוות, והתנאי להצלחה גדולה בזה הוא ההתאחדות עם כמה וכמה מישראל, כמבואר בארוכה בדרושי
- 21 החלצו¹⁴¹ וקונטרס החלצו¹⁹⁰ על-ידי כל רבי ונשיא בדורו, שעל-ידי-זה ניתוסף בהצלחת הענין כמה
- 22 פעמים ככה.
- 23 ובענין זה, הנה הגישה המקובלת אצל עמא דבר (אפילו בעניני קדושה) היא - שלכל לראש משקיעים
- 24 כחות שפלוני יהיה חבר או חברה (ובלשון המדינה: "מעמבער") בארגון זה וקבוצה זו, ואז מתחילים
- 25 ליתן לו את הענינים הטובים שקבוצה או ארגון או כתה זו נותנת לחברים שלה.
- 26 בודאי צריכים וחייבים ליתן, אבל, יש בזה הגבלה מצד הדין בקדושה ש"עניי עירך קודמין"¹⁹¹, ולכן
- 27 צריכים תחילה לפעול שיהיה שייך "לעירך", ואחר-כך יתנו לו מה שצריך ליתן לו.
- 28 אך יש גם גישה הפכית - שלכל לראש צריכים ליתן להזולת, שכן, סוף-כל-סוף זו היא התכלית,
- 29 - שהרי אין הכוונה שענין התורה ומצוות וענין הטוב בכלל הוא כדי שתוכל להיות הכיתה או
- 30 הקבוצה או הארגון שמתעסקים בזה, אלא להיפך: הצורך בהתאחדות הקבוצה או הארגון הוא כדי
- 31 שעל-ידי-זה יתוסף בטוב בכלל ובעניני תורה ומצוות בפרט -
- 32 ולכן, הסדר הוא - לא מן הקל אל הכבד, לעשותו תחילה חבר או חברה, ואחר-כך ליתן לו מהענינים
- 33 שבהם הוא "עניי" וצריכים לעזור לו, אלא לכל לראש צריכים ליתן לו כל מה שאפשר, ואחר-כך באים
- 34 אליו ואומרים לו: שמע נא! להוי ידוע לך שישנה קבוצה שענינה ליתן לבני-אדם ולבני-ישראל מה
- 35 שניתן לך, עזור לנו איפוא בעבודתנו!...

(191) ב"מ עא, רע"א. רמב"ם הל' מתנ"ע פ"ז הי"ג. טושו"ע חו"מ רסצ"ז. שו"ע אדה"ז חו"מ ריש הל' הלוואה.

(188) ראה תניא רפמ"ד. ספמ"ו. ובכ"מ.

(189) ראה לקו"ת במדבר יג, א"ב.

(190) נדפס בסה"מ תרנ"ט ס"ע נג ואילך. ע' ריא ואילך.

האמת היא שבשני האופנים יש צורך בשני הענינים:

1 נוסף על העיקר שענין הטוב וקדושה יתפשט בכל מקום עד ש"מלאה הארץ" ¹⁹² בענין זה, יש צורך
2 גם שיתוספו יותר מתעסקים בזה, שהרי "תשועה ברוב יועץ" ¹⁹³ בנוגע להבנה והשגה, ו"הכל לפי רוב
3 המעשה" ¹⁹⁴, ואינו דומה יחיד המתעסק לציבור המתעסקים ¹⁹⁵, ו"ברוב עם הדרת מלך" ¹⁹⁶ (כפי שנאמר
4 בנוגע לעניני תורה ומצוות ¹⁹⁷) אין לו שיעור, שכאשר ניתוסף עוד יהודי, הרי זה מוסיף ב"הדרת מלך",
5 מלכו של עולם ¹⁹⁸, ולכן צריכה להיות גם ההשתדלות שיתוספו עוד מתעסקים במטרה שבה עוסקת
6 הקבוצה.

7 אבל אף-על-פי-כן, אין זה מגיע לחשיבות עצם הענין של הפצת תורה ומצוותיה בכל מקום שידו
8 מגעת.

9 ויפה שעה אחת קודם: כיון שצריכים להמתין משך זמן ("א ויילע") עד שפלוגי יהיה חבר או חברה
10 - הרי חבל על הזמן; בינתיים צריכים ליתן לו את כל הענינים, גם אם יתארך משך הזמן ("אפילו אז
11 די וויילע" וועט נעמען מער ווי איין וויילע").

12 מו. וזו היתה גם הגישה של בעל ההילולא, וכך קבע את ההוראות בנוגע לכל הארגונים אשר בשם
13 חב"ד יקראו או שיש להם שייכות לחב"ד - שהצד השווה שבכולם הוא להפיץ "דעה את הוי' כמים לים
14 מכסים" ¹⁹², לימוד התורה, ואופן הלימוד שיבוא לידי מעשה בפועל, שזהו ענין ה"בכץ" - שלכל לראש
15 יש להתעסק עם כל מי שפוגשים בנוגע לנקודה זו, ורק אחר-כך בא הענין השני - לספר לו שישנם כאלו
16 שמתעסקים בזה, וביכולתו ליטול חלק ולסייע להם, שאז יהיה גם הענין ד"מאיר עיני שניהם הוי" ¹⁹⁹,
17 כדברי הגמרא במסכת תמורה ²⁰⁰, שמביא רבינו הזקן בתור הקדמה לספר התניא,

18 - שנקרא תורה-שבכתב דתורת החסידות (כמו שכתב רבינו נשיאנו ברשימה הידועה שכבר
19 נדפסה ²⁰¹), וכשם שבתורה שבכתב הכללית, הרי אף שאין פוסקים דינים מחומש, אלא מעיינים בתורה
20 שבעל-פה ועד לשולחן ערוך, אבל ענינים כלליים וכללות ההנהגה למדים מתורה שבכתב כפשוטה
21 [ולדוגמא: בנוגע לפרטי הענין דלימוד התורה, יש לעיין בשולחן-ערוך הלכות תלמוד-תורה, אבל כללות
22 הענין ד"ושננתם לבניך" ²⁰² יודעים כבר מתורה שבכתב, ועל-דרך-זה כללות הענין דשמירת שבת -
23 "זכור" ו"שמור" - יודעים מתורה שבכתב, ואילו בנוגע לפרטי הענינים, לידע מהי מלאכה וכו' וכו' -
24 יש לעיין בתורה שבעל-פה עד לשולחן-ערוך], כן הוא גם בנוגע לתורה שבכתב ותורה שבעל-פה דתורת
25 החסידות ביחס לעבודת השם על-פי תורת החסידות.

26 וזוהי ההוראה בנוגע לכללות הגישה - שלכל לראש צריך להשתדל בהענין ד"מלאה הארץ דעה את
27 הוי" ¹⁹², על-ידי-זה שעוסק לא רק עם עצמו, אלא עם עוד אחד מישראל, ועם רבים מישראל; ואחר-כך
28 יש להשתדל שעוד ועוד יהודים ישתתפו בעבודה זו, אבל, אי אפשר להמתין עד שיתוסף עוד משהו
29 לעסוק בזה; בינתיים, הנה כל אלו שיוודעים מענין זה, הרי ענינים הוא לעסוק בזה.

30 ובענין זה משתווים כל בני-ישראל - כמדובר לעיל (סעיף כ"ה) בנוגע לשם "ישורון", וכמובן גם
31 מהדין בנגלה דתורה "ברוב עם הדרת מלך", שאין הפירוש בזה שצריכים להתוסף דוקא לומדי תורה
32 בעיון, לומדי תורה בכלל, או מארי עובדין טבין, אלא כל יהודי שרק שייך לצרפו לעשרה מישראל, הנה
33 כאשר ניתוסף עוד אחד ועוד אחד, אזי "ברוב עם הדרת מלך",
34

35 וכן הוא בנוגע לענין זה - שצריכים להשתדל לא רק בנוגע להעיקר, לקרב כל אחד מישראל לענין
36 התורה ומצוותיה כפי שהם חדורים ב"מאור" שבתורה, שזהו האור וחיות של תורת החסידות, אלא גם

(198) ראה אוה"ת לך לך פ, א. ר"פ בלק.

(199) משלי כט, יג.

(200) טז, א.

(201) קיצורים והערות לתניא ע' קיח. ולאח"ז באג"ק שלו

ח"ד ע' רסא.

(202) ואתחנן ו, ז.

(192) ישעי' יא, ט.

(193) משלי יא, יד. כד, ו.

(194) אבות פ"ג מט"ו.

(195) ראה תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, ח.

(196) משלי יד, כח.

(197) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ד ע' קצה ואילך).

וש"נ.

- 1 לפעול עליו שישתתף בעבודת הפצת היהדות, תורה ומצוותיה, שהרי הקירוב ללימוד התורה וקיום
- 2 המצוות בכלל כולל גם מצות "ואהבת לרעך כמוך", שהיא "כלל גדול בתורה"¹⁸⁶, ומצד "ואהבת לרעך
- 3 כמוך" נעשית עבודתו באופן שגם הוא משתתף בהפצת התורה והיהדות.
- 4 ובנוגע לכל ענינים אלו ישנה ההבטחה המוזכרת לעיל (סעיף ל): "הבא לטהר" - וכדיק רבינו
- 5 הזקן²⁰³ בלשון "לטהר"¹³² (ולא "ליטהר"), "שהוא פועל יוצא דמשמע לטהר את אחרים" - "מסייעין
- 6 אותו" בסיוע רב מלמעלה, ובלשון הגמרא²⁰⁴: "אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשים אותו הרבה
- 7 מלמעלה", ועושה עבודתו בהצלחה רבה ומופלגה, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 8 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

- 9 מז. דובר באריכות בהתוועדות ד"ט כסלו⁴⁶ ובהתוועדויות שלאחר-יזה בנוגע לתורת החסידות, שזהו
- 10 ענין שקשור עם יחידה שבנפש.
- 11 וענין זה קשור גם עם המאמר "כל העוסק בתורה כו' כאילו פדאני כו'":
- 12 הענין ד"פדאני" בפועל (לא רק "כאילו פדאני") נעשה על-ידי "יפוצו מעינותיך", שאז יהיו כל
- 13 הענינים בעולם בצורה אחרת ובאופן אחר לגמרי.
- 14 וכיון שה"מסובב" הוא שיהיה שינוי בכל הענינים, ע"כ צריך לומר, שגם ה"סיבה" היא (לא ענין
- 15 פרטי, אלא) ענין כללי שכולל את כל הענינים.
- 16 וענינו בנפש - בחינת יחידה שבנפש, שהיא המקיף על כל ד' הענינים דנפש רוח נשמה וגם חיה,
- 17 דלא כמו חיה, שעם היותה בחינת מקיף לגבי נפש רוח ונשמה, הרי היא באותה "שורה" יחד עמהם,
- 18 ואילו יחידה היא המקיף על כל ד' הענינים, החל מחיה וכלה בנפש.
- 19 ובדוגמת המבואר במאמר²⁰⁵ בענין החילוק בין מקיף הקרוב למקיף הרחוק - שענינם בנפש הוא חיה
- 20 (מקיף הקרוב) ויחידה (מקיף הרחוק) - והרי מקיף הרחוק מקיף לא רק את הפנימי, אלא גם את המקיף
- 21 הקרוב, כמבואר הענין בארוכה בכמה וכמה מקומות.
- 22 ועל-דרך-זה בנוגע לתורת החסידות, יחידה שבתורה - שהיא המקיף על כל חלקי התורה, והיינו,
- 23 שאף-על-פי שזהו מקיף הרחוק, מכל-מקום נקרא מקיף, כיון שמשפיע ופועל ("עס מאַכט איבער") על
- 24 כל חלקי התורה.
- 25 ועל-דרך מה שנתבאר לעיל (סעיף כ"ז), שענין המסירות-נפש פועל "אפילו שלא לעשות רק איזה
- 26 מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד . . אף שאינו מאמין בה כלל בלבד" (כדברי אדמו"ר הזקן בתניא), וכך
- 27 גם בתורת החסידות (בחינת היחידה), שמדגישה (לא רק בתור ענין נוסף, אלא בהדגשה) שכל ענין
- 28 מוכרח לירד ולבוא ב"בכך", שזהו ענין של עשיה דוקא, עשיה שבתורה, עשיה שבמצוות, ועשיה שבין
- 29 אדם לחבירו - עשיה כפשוטה, שדוקא אז לוקחים את הענין כולו.
- 30 וכמו שנתבאר בהמשך ההילולא בפרק השייך לשנה זו²⁰⁶, ששכל עמוק ביותר, שהוא נעלם בעצם,
- 31 בבחינת סתימא דכל סתימין, שהוא מקיף וסתיים הן על הפנימי והן על המקיף (מקיף הרחוק),
- 32 ואף-על-פי-כן נקרא בשם מקיף, כיון שפועל כו' - לוקחים אותו דוקא על-ידי משלים וחידות וסיפורים
- 33 שבתורה, שבהם יש "יותר תענוג" (כתורת הבעל-שם-טוב²⁰⁷), ובזה נמשך כל העצם, כפי שמאריך
- 34 כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן דיכבוד-המתחיל והוא כחתן²⁰⁸.

לגני (תורת מנחם שם ע' 6 ואילך).

(207) כש"ט סקמ"ד. וראה ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ו (תורת

מנחם שם ע' 15).

(208) תרנ"ז - פ"ב (סה"מ תרנ"ז ע' קסד). וראה ד"ה באתי

לגני הנ"ל פ"ז (תורת מנחם שם ע' 17).

(203) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ב.

(204) ראה יומא לט, רע"א. תניא ספכ"ז.

(205) פ"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 12

ואילך).

(206) פט"ז (סה"מ תש"י ע' 151 ואילך). נתבאר בד"ה באתי

- 1 וכמו כן בנוגע להמוזכר לעיל (סעיף ל) על-דרך הפתגם שענין החסידות הוא ש"רחמנא לבא בעי"
 2 - שזהו פתגם שנאמר על-ידי יהודים, ויהודי אינו יכול לומר דבר שאין לו יסוד בתורה - שהיסוד לזה
 3 הוא אמיתי:
 4 מבואר בחסידות²⁰⁹ שעצם הנפש שורה (לא במוח, אלא) דוקא בלב. - הכחות הנעלים שבנפש ועד
 5 לכללות הנפש, משכנם במוח, ומשם נמשכים גם בלב (כמבואר בתניא²¹⁰), אבל עצם הנפש - עיקרו
 6 בלב, ולא במוח. וזהו שתורת החסידות - יחידה, עצם הנפש - אומרת ש"רחמנא לבא בעי".
 7 אבל, אין זה חסוּשִׁלֹּם באופן שיכול להיות חסר משהו בעשיה.
 8 ואדרבה: כמה שכולם תובעים שצריך להיות "בכ"ן" ועשיה - תובעת תורת החסידות שלא בערך יותר,
 9 כי חסידות תובעת שהעשיה תהיה גם-כן מצד "לבא בעי".
 10 וכאשר העשיה היא מצד "לבא בעי" - הרי זה על-דרך האמור לעיל (סעיף כ"ב) שבידעו שזהו ענין
 11 שנוגע לחייו, אזי גם הגוף הגשמי של אדם פשוט יכול לדחוק את עצמו ולעבור דרך חור שאינו לפי
 12 מדת גופו, אף-על-פי שעל-דרך הרגיל לא תתכן מציאות כזו, ועל-פי תורה אין מציאות כזו, שהרי על-פי
 13 דין תורה (גופי תורה) "אמתא באמתא היכי יתיב"²¹¹, כפי שמצינו בנוגע לסוכה ומקוה וכו', אבל, במה
 14 דברים אמורים - קודם שמדובר אודות יחידה; אבל מצד יחידה שבנפש, יחידה שבתורה - הרי זה באופן
 15 שמי מעיין מטהרים בכל-שהוא²¹².
 16 והיינו, שכאשר העשיה באה מצד "לבא בעי", מצד עצם הנפש, שזהו ענינה של תורת החסידות -
 17 אזי גם העשיה קשורה עם עצם הנפש, ואדרבה: עצם הנפש לוקחים על-ידי עשיה דוקא, ולא על-ידי
 18 הכחות הנעלים יותר, כמובן מדברי רבותינו נשיאנו²¹³.
 19 מת. המשך השיחה, ביאור השתקפות ענין זה בנגלה בתורה, ש"ארבע אמות של אדם קונות לו בכל
 20 מקום"²¹⁴, שבר' אמות מתפשטת בחינת היחידה, בשביל קנין חפץ שמחוץ לאדם²¹⁵ - הוגה על-ידי
 21 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בקונטרס ענינה של תורת החסידות ס"כ²¹⁶.
 22 מט. ויש להוסיף ולהעיר, שדין זה נוגע בעיקר לענין גיטין וקידושין:
 23 כללות הענין שעצם הנפש מתקשרת עם הגוף - דלכאורה, מה זה עשה הוי', לקשר "חלק אלקה
 24 ממעל ממש"¹⁷ עם גוף גשמי?! - הרי זה בשביל ענין הנישואין, שזהו ענין דמתן-תורה, שנקרא בשם
 25 "חתונה"²¹⁷, החתונה של ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא; החתונה של ה"חלק אלקה ממעל ממש" עם
 26 העצם שממנו בא ה"חלק". וזוהי הסיבה שבגללה נתקשר עצם הנפש עם הגוף (כי לולי זאת לא היתה
 27 שייכות ביניהם כלל) - כדי שיהיה ענין הקידושין.
 28 וכדי שענין הקידושין יהיה באופן של בחירה חפשית, שבשביל זה צריך להראות גם את הענין ההפכי
 29 - נעשה גם מציאות של "גיטין".
 30 ואדרבה: כדי שיוכל להיות ענין של חתונה, צריך להיות תחילה ענין של פירוד, שהרי לא שייך ענין
 31 של חתונה מיני וביה - ב"עתיקא קדישא" ישנו יחוד מ"ה וב"ן מיניה וביה²¹⁸, אבל בעולם, צריך להיות
 32 איש בפני עצמו ואשה בפני עצמה, ואחר-כך נעשית החתונה.

ד"שכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח ובאלשיך. ועוד) בכללות עוה"ז
 הגשמי, שנעשה דירה לו ית' בתחתונים - שהחידוש בזה הוא,
 שעולם העשי', שנבאר באופן שיש מקום לטעות כו' (כמארו"ל
 ב"ר פ"ח, ח) "כתוב והרצא לטעות יטעה", ונקרא "רשות
 הרבים", הרי הוא נעשה "רשות היחיד", דיחידו של עולם (ראה
 תניא ספ"ג. ובכ"מ). והרי זהו גם תוכן ענין ה"קנין" - שדבר
 שהי' תחילה ברשות הרבים, עובר לרשותו של היחיד.
 216 (שבהערה 46 (תורת מנחם שם ע' 278 ואילך).
 217 תענית כו, ב (במשנה).
 218 ראה ע"ח שער העיבורים פ"ב. הובא בהמשך תער"ב
 ח"ב ע' תתקעב.

209 ראה המשך תער"ב ח"א פל"ה. וראה גם לקו"ש חל"א
 ע' 75 הערה 49. וש"נ.
 210 פנ"א (עא, ב).
 211 פסחים קט, ב ובתור"ה אמתא שם.
 212 מקואות פ"א מ"ז.
 213 ראה קונטרס שבהערה 46 ס"ח (תורת מנחם שם ע'
 276 ואילך). תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע מח. ועוד.
 214 ב"מ יו"ד, א.
 215 ולהעיר מהשייכות להמשך מאמרי ההילולא (סה"מ
 תשי" ע' 111 ואילך), שבהם נתבאר הענין ד"ועשו לי מקדש
 ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד ואחד", שעי"ז נעשה הענין

- 1 והיינו, שלאחרי שישנו הענין ד"ויצאה"²¹⁹ - מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, אזי נעשה אחר-כך הענין
- 2 ד"והיתה"²¹⁹ - הענין דמתן-תורה.
- 3 ולכן יש סברא שקנין ד' אמות בכל מקום הוא תקנה דרבנן, ואילו בגיטין וקידושין הרי זה מן
- 4 התורה²²⁰ - כיון שזהו כללות הענין דמתן-תורה, כדי שעצם הנפש תפעל לשנות את העולם, על-ידי
- 5 פעולה באמצעות כחות הגלויים, כמוזכר לעיל (במאמר²²¹) אודות דברי ה'צמח-צדק'²²² בענין פעולת
- 6 הרצון על כל האברים, שהרגל תלך, היד תתן והעין תראה כו', אבל הענין בפועל - ההליכה והראיה -
- 7 נעשה על-ידי כחות הגלויים.
- 8 וכן הוא בתורת החסידות ועניניה - שזהו ענין שכולל ומקיף את כל הד' אמות, כל עניני האדם,
- 9 ופועל בהם שיהיו כפי שצריכים להיות מצד עצם הנפש.
- 10 וכיצד לוקחים זאת - על-ידי "עשיה לעילא"²²³, או בסגנון שכותב רבינו נשיאנו כמה וכמה פעמים²²⁴,
- 11 שמוכרח להיות "בכך", וזוהי הוכחה שהיה "ענין" שממנו יבוא ה"בכך".
- 12 ג. ובנוגע לענינינו - בעמדנו עתה בהתוועדות של כמה וכמה עשירות מישראל, שאז ישנה ההבטחה
- 13 ש"אכל ביה עשרה שכינתא שריא"²²⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה "ברוב עם", ועל-אחת-כמה-וכמה שאין זה
- 14 במעמד ומצב ש"אינם מדברים בדברי תורה"²²⁶, אלא מדברים דברי התעוררות לתורה ומצוותיה - הרי
- 15 זה צריך לבוא בענין של "בכך".
- 16 וכפי שכותב כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר בהמכתב המוזכר לעיל (סעיף י"א. סעיף כ"א) -
- 17 שיומשך בכל הענינים שרבינו נשיאנו בעל ההילולא מסר נפשו עליהם על מנת שיהיה להם קיום נצחי
- 18 עד כי יבוא שילה, שכל אחד יעסוק בזה באופן דהלוך והוסיף הלוך ואור, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 19 נא. ובזה גופא ישנו מה ש"הוא" צריך לעשות, ומה ש"היא" צריכה לעשות; מה שצריכים לעשות
- 20 אנשים מישראל, ומה שצריכות לעשות נשים בישראל.
- 21 והרי בנוגע למתן-תורה היה הסדר שתחילה היתה האמירה לנשים ("כה תאמר לבית יעקב") בלשון
- 22 רכה, ואחר-כך דברים קשים כגידים לאנשים ("ותגיד לבני ישראל")²²⁷, ועל-ידי-זה נעשית התורה קנין
- 23 נצחי.
- 24 וזוהי גם ההוראה בימינו אלה - דכיון שהתורה קבעה סדר זה, הרי זה סימן שניתנו לנשים כחות
- 25 מיוחדים שיוכלו להבקייע ("דורכ-ברעכן") את "כל ההתחלות קשות"²²⁸, ולאחרי כן יוכלו כולם לילך
- 26 אחריהן, ועד שיהיה כפי שהיה ב"ימי צאתך מארץ מצרים", ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור
- 27 נגאלו ישראל ממצרים"²²⁹, וכך יהיה גם בגאולה הבאה.
- 28 וענין זה קשור גם עם ה'צמח-צדק'²³⁰:
- 29 גדלותו של ה'צמח-צדק' קשורה עם אופן החינוך שלו, שהיה על-ידי רבינו הזקן, החל מהוראתו
- 30 שאפילו השינה שלו תהיה בד' אמות של תורה, בסמיכות לארון-הקודש (כידוע סיפור רבינו נשיאנו²³¹),
- 31 ומזה גדל אחר-כך מי שענינו היה כשמו: "צמח-צדק" (וכידוע שזוהי הגימטריא של שמו, כמדובר כמה
- 32 פעמים²³²).

(219) תצא כד, ב. וראה קידושין ה, א. וש"נ.

(220) ראה מאירי ותוס' רי"ד ב"מ שם.

(221) פ"ד (תורת מנחם שם ע' 12).

(222) סהמ"צ מצות בנין מקדש פ"א (דרמ"צ פה, ב).

(223) זהר ח"ג קח, ריש ע"ב. ח"א קטו, א (הובא בלקו"ת

פינחס עח, ב).

(224) אג"ק שלו ח"ג ע' רפ. ועוד. הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע'

426 הערה 21. תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 8. וש"נ.

(225) סנהדרין לט, א.

(226) ראה תניא אגה"ק סכ"ג.

(227) יתרו יט, ג ובמכילתא ופרש"י עה"פ.

(228) מכילתא ופרש"י שם, ה.

(229) סוטה יא, ב.

(230) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 141.

(231) ראה לקו"ד ח"א מג, ב. וראה גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע'

65.

(232) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 270. וש"נ.

1 וכל זה נפעל על-ידי המסירות-נפש של אמו, כידוע ומבואר בארוכה בהשיחות והסיפורים והזכרונות
2 של רבינו, בעל ההילולא²³³.
3 וזוהי גם נתינת-כח והוראת-דרך וציווי - באופן של בקשה - לכל אחת ואחת מנשי ובנות ישראל
4 בכלל, ובמיוחד לנשי ובנות חב"ד - שתלכנה בדרך הישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, וכולם
5 לאחריהן, עד ש"יבוא שילה"²³⁴ בקרוב ממש, ויוליכנו קוממיות לארצנו.
6 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה'צמח-צדק' - "ימין ה'", "צמאה לך נפשי", וניגון
7 אדמו"ר מהר"ש - "לכתחילה אריבער".
8 אחר-כך אמר: אלו שהגיעו מכפר-חב"ד או שנוסעים לכפר-חב"ד - יאמרו "לחיים" עבור כפר-חב"ד
9 שני וכפר-חב"ד ראשון²³⁵.
10 ואחר-כך צוה לנגן "ופרצת".

* * *

11 נב. כשם שישנו דין ש"בית רישא גופא אזיל" (כנזכר לעיל סעיף י"א), כמו-כן יש גם דין הפכי -
12 "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו"²³⁶.
13 וזהו גם-כן מה שכתוב במכתב הנ"ל ש"לא יפרדו מעל צאן מרעיתם" - שזה מורה שהם נמצאים
14 בהמקום שבו נמצא ה"תלמיד שגלה"; וממשיך במכתב, ש"לא זה בלבד .. הנה עוד מתרפסים להדום
15 כסא מרום .. להגן על עם ישורון וכו'".
16 ומידי שנה בשנה נעשה כל זה באופן נעלה יותר, שהרי "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם
17 הזה ולא בעולם הבא, שנאמר²³⁷ ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון"²³⁸.
18 [ולהעיר, ששני ענינים הנ"ל הם מן הקצה אל הקצה, והרי זה על-דרך מה שנתבאר לעיל (סעיף מ"ז
19 ואילך) בנוגע לענין החסידות, שאת ה"עצם" לוקחים דוקא בענין חיצוני כמו משל וסיפור, וכן הוא
20 בעבודתו הפרטית של כל אחד - שעצם הנפש צריך להיות נוגע וניכר באופן ההתעסקות בענינים של
21 ה"בכך".
22 וכאשר "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו", הרי מובן, שבשעה שהרב מתעלה לדרגא עליונה יותר, הרי
23 זה נתינת-כח שתתבטל הגלות שלו (של הרב), וכיון שהאפשרות לזה היא דוקא כאשר תתבטל הגלות
24 של התלמיד, הרי זה תוספת כח לבטל גם את הגלות של התלמיד בכל מקום שהוא נמצא.
25 והרי "תלמיד" על-פי דין תורה הוא - לא רק מי שלמד ממנו תורה כל ימיו, אלא אפילו אם רק למד
26 ממנו את פירוש התיבות "זוהמא ליסטרוון", "כף גדולה שמסלקין בו זוהם הקדירה כו"²³⁹ (היינו, שבערך
27 המשקה שבקדירה הרי זה ענין של זוהמא), ובזה גופא - לא באופן שהוא בעצמו עושה זאת, אלא הוא
28 רק למד שיש מציאות כזו שיכולה לעשות זאת, מבלי לדעת פרטי הדברים בזה - הרי הוא נקרא כבר
29 בשם "תלמיד", והרב משתדל שיצא מהגלות, כיון שזה נוגע לחירות של הרב.
30 ובכל שנה ושנה, כאשר הולך "מחיל אל חיל (יראה אל אלקים בציון)", נעשית השתדלות נוספת,
31 ובמילא מובן, שהגאולה נעשית קרוב יותר ובמוחש יותר, ולמטה מעשרה טפחים בפועל.

שני" ל"כפר חב"ד ראשון" (וראה גם תורת מנחם - התועדויות
חמ"ה ע' 254).

(236) מכות יו"ד, א.

(237) תהלים פד, ח.

(238) ברכות ומו"ק בסופן.

(239) ב"מ לג, א ובפרש"י.

(233) ראה לקו"ד ח"א מא, א ואילך. וראה גם קונטרס
הרבנית דבורה לאה" (קה"ת, תשנ"ג). וש"נ.

(234) ויחי מח, יו"ד ובפרש"י.

(235) ראה מכתב מחרת יום ההילולא דיו"ד שבט שנה זו
(אג"ק חכ"ד ריש ע' סד): בהתועדות דיום הילולא זה הרשיתי
לעצמי להציע לומר ברכת לחיים בסדר הפוך בהקדמת "כפר חב"ד

- 1 נג. ובנוגע לענינו:
- 2 כיון שבעל הגאולה היה להוט ("האט זיך געקאכט") ומקושר גם עם יהודים שנמצאים לעת-עתה
- 3 במקום שמגלין אותו - הנה מצד זה שביום ההילולא נעשית עליה, והרי אמיתית ענין העליה - שנקראת
- 4 "עליה" על-פי תורה - היא עליה שלא בערך (כמבואר בחסידות²⁴⁰), אזי נפעלת גם השתדלות שלא בערך
- 5 יותר בנוגע לביטול הגלות,
- 6 ועד באופן של פריצת גדר - לבטל כל הגדרים והמחיצות, ולצאת לחירות כפשוטה, ולחירות עם כל
- 7 הפירושים וכל הענינים,
- 8 ומתוך שמחה וטוב לבב,
- 9 והעיקר - למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן.
- 10 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", "ניע זשוריצי כלאפצי", "סטאוו יא
- 11 פיטו", "אני מאמין"].

* * *

- 12 נד. סיום חלק פרשת השבוע ששייך ליום שלפני ה"יאָרצייט" הוא: "ובני ישראל יוצאים ביד
- 13 רמה"²⁴¹, ובשיעורים שלאחרי-זה מדובר אודות פרטי הענינים שבדבר.
- 14 ואם "ימי צאתך מארץ מצרים" היו "ביד רמה", עם היותם רק כמו הגאולה העתידה, כמו שכתוב²⁴²
- 15 "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "כימי" בכ"ף הדמיון - הרי על-אחת-כמה-וכמה שהגאולה
- 16 העתידה, הגאולה האמיתית, צריכה בודאי להיות "ביד רמה", עם כל הפירושים שבוה: בפשט, רמז,
- 17 דרוש וסוד שבתורה, ו"יחידה" שבתורה,
- 18 שיתקיימו - ובודאי יתקיימו - בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, בעגלא דידן, על-ידי משיח בן
- 19 דוד.
- 20 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות, באמרו, שישתמשו בהם עבור ההתועדות שתערך
- 21 מסתמא מחר.
- 22 טרם צאתו התחיל כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון שמחה].

23

בס"ד. שיחת אור ליום ד' פ' בשלח, י"ב שבט, ה'תשכ"ו.

- לצעירי תלמידי תומכי תמימים דמאָנטרעאַל שיחיו, בחדרו הק' -

בלתי מוגה

- 24 א. ישנה התקנה של בעל ההילולא דאתמול ללמוד בכל יום חלק הפרשה השייך ליום זה
- 25 (ובנדר"ד, ליל רביעי - מרביעי עד חמישי בפ' בשלח), בהוסיפו, שמלבד לימוד החומש ע"ד הפשט,
- 26 צריך כל אחד מישראל ללמוד מזה בעניני ודרכי עבודתו לקונו.
- 27 ובכן: בפרשת היום מסופר אודות קריעת ים סוף, שע"ז היתה הצלת בני"י, ועד כדי כך, שכל בני"י
- 28 הכירו בכך ושרו לה' - "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'"¹, ולאח"ז נקבע שכל אחד
- 29 מישראל יאמר שירה זו בכל יום בתפלה².

(242) מיכה ז, טו.

(1) טו, א.

(2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסמ"ט, ורסנ"א. וש"נ.

(240) ראה סה"מ תרנ"ד ע' רסג ואילך. תרנ"ט ע' כד. תר"ס

ע' קז ואילך. המשך תרס"ו ע' יח. סה"מ אעת"ר ע' סט ואילך.

(241) בשלח יד, ח.

ועל זה מסופר בגמרא ומדרשים³, שכאשר הקדוש-ברוך-הוא אמר למשה "דבר אל בני ישראל ויסעו"⁴, ה' רצונו שבנ"י יקפצו לים תיכף מיד כשמצווה עליהם (עוד לפני שנבקע הים), וכאשר נחשון בן עמינדב מסר נפשו וקפץ לים, אזי נבקע הים, ועי"ז ניצלו בני"י מהמצריים שרדפו אחריהם, והלכו למדבר סיני לקבל את התורה, ולאחרי כן - לבנות את המשכן (והמקדש), ולהכנס לארץ ישראל.⁵

ומביא רבינו הזקן בתורה אור בפרשתנו⁵: "איתא בתוספתא" שצריך לזכור (בכל יום) ג"כ קריעת ים סוף⁶, שזהו מה שאומרים לאחר ק"ש (ב"עזרת"): "ויום סוף להם בקעת"⁷.

ב. והלימוד מזה לכל אחד מאתנו:

כאשר מסתכלים מסביב, ונדמה שקשה לקיים את רצון הקדוש-ברוך-הוא - צריך לידע שאין זו האמת, אלא הקדוש-ברוך-הוא רוצה לנסות כו', וכאשר מראים תנועה של מס"נ, אזי מבטל הקדוש-ברוך-הוא את כל ההעלמות וההסתרים שמכסים על האמת, ואז רואים שיכולים לקיים את רצון הקב"ה, ולהנצל מכל הענינים הבלתי-רצויים שמפריעים לבנ"י.

ובפרטיות יותר:

בדוגמת הענין של קרי"ס שהי' אצל כל בני"י בשוה - הנה גם עתה יש מזמן לזמן קשיים לכל אחד מישראל בעניניו.

ולדוגמא - בנוגע לתלמידי הישיבה:

ענינם של תלמידי הישיבה - שצריכים להיות מונחים בלימוד התורה במשך כל הזמן, הן בשעות שבהם צריך להיות לימוד התורה מצד סדרי הישיבה, והן בשעות שעומדות לרשותו של כל תלמיד, - שהרי מלבד הזמן שבו צריך לאכול ולשתות ולנוח, שכן, כדי שהראש יהי' צלול ללימוד התורה, צריך לישון, לאכול ולשתות, להיות בריא כו', נשאר עדיין זמן פנוי במשך היום שעומד לרשותו של התלמיד -

והיינו, שאע"פ שמצד סדר הישיבה אינו מוכרח ללמוד בזמנו הפנוי - צריך הבחור ללמוד בגלל שזוהי תורת ה', שנתנה לו, ומבקש ממנו ללמדה בכל רגע פנוי (כמדובר בארוכה בהתוועדות דאתמול⁸). אך לפעמים נדמה לו, שלא יוכל ללמוד ריבוי שעות בהתמדה ושקידה כזו כפי שהקב"ה רוצה, ולא יוכל לקיים מצוות בהידור כפי שנדרש מיהודי - בגלל חברים לא טובים, או אינם יהודים שמפריעים לו להתנהג כפי שילד יהודי צריך להתנהג.

אמנם, כאשר יהודי - בחור ישיבה - אינו מתיירא מזה, וקופץ לים,

- מבלי הבט על כך שמסביבו ישנו "ים" של אינם-יהודים, וגם בין בני"י ישנם כאלו שהיו צריכים ללמוד תורה, ואינם מתנהגים כן -

בידעו שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא - אזי מראה לו הקדוש-ברוך-הוא "קריעת ים סוף", שמתבטלים כל המניעות וההפרעות, ויש ביכולתו למלא את תפקידו ללא קשיים, ולהרגיש את עצמו מאושר בגלל שלומד תורה בהתמדה ושקידה, באופן המביא לידי מעשה - קיום מצוות בהידור, שלכן עושה זאת מתוך שמחה,

והקב"ה שמח בו, ונותן לו את כל ברכותיו - שיהי' בריא בגשמיות וברוחניות, ויצליח בלימודו, כמדובר אתמול⁹ שהקב"ה מבטיח¹⁰: "אם בחוקתי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה" (לא סתם לימוד התורה, אלא עמל בתורה), אזי "ונתתי גשמיכם בעתם", וכל המצטרך בכדי להתברך בגשמיות וברוחניות גם יחד.

(8) שיחת יו"ד שבט סמ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 57 ואילך).

(9) שיחת ה"ל סמ"ג (תורת מנחם שם ע' 59).

(10) ר"פ בחוקתי ובתו"כ ופרש"י.

(3) סוטה לו, א. מכילתא פרשתנו (בשלח) יד, כב. ועוד.

(4) יד, טו.

(5) סב, ב.

(6) ברכות רפ"ב.

(7) מנחת ביכורים שם. וראה שו"ע אדה"ז שם סס"ו סי"ב.

- 1 ג. השי"ת יעזור לכם, שתחליטו לילך בדרכים שבעל ההילולא הורה וביקש ונתן כח שילכו בהם -
 2 כל אחד מישראל, ובפרט התלמידים בשיבות שלו, ישיבות תומכי תמימים, ותעשו זאת באופן דמוסיף
 3 והולך ואור.
 4 ואז יוסיף הקדוש-ברוך-הוא בברכותיו כהנה וכהנה - שהשיבה תרווה מכם הרבה נחת, והוריתם ירוו
 5 מכם הרבה נחת, ותגדלו להיות חסידים יראי-שמים ולומדים, "זרע ברך ה'"¹¹.
 6 סעו לשלום, היו בריאים, ושנשמע מכם בשורות טובות.

7

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- 8 א. ידוע הפתגם שאמר רבינו נשיאנו כמ"פ בשם רבינו הזקן (וכבר נדפסו הדברים¹), שצריכים
 9 לחיות עם הזמן, היינו, לחיות עם פרשת השבוע, כי, כל הענינים והמאורעות שבמשך השבוע יש להם
 10 שייכות עם פרשת השבוע.
 11 ומזה מובן בנוגע ליום הש"ק פרשת בשלח, חמשה עשר בשבט - שגם ענינו של חמשה עשר בשבט,
 12 "ראש השנה לאילן"², שייך וקשור עם פרשת בשלח.
 13 וענין זה מודגש בפרשת השבוע החסידית ("די חסידישע פרשה") - בתורה אור, ובאריכות יותר
 14 במאמר של הצמח-צדק (שהשנה היא שנת המאה להסתלקות-הילולא שלו), וכן במאמר של אדמו"ר
 15 מהר"ש (שכנראה מיוסד על מאמר הצ"צ):
 16 בענין "ויהי בשלח פרעה את העם"³, מבואר בתו"א⁴, ש"על ישראל בגלות מצרים כתיב⁵ וזרעתי לי
 17 בארץ . . כתיב⁶ קדש ישראל לה' ראשית תבואתה . . שישראל נקראו תבואת ה', והוא כמו שאדם זורע
 18 תבואה עד"מ בשביל התוספת שיצמח וכו'", ומסיים, שפרעה "הי' משלח פארות וענפים ועושי פרי כו'"
 19 (כלשון הכתוב ביחזקאל⁷: "ותהי לגפן ותעש בדים ותשלח פארות").
 20 ובמאמר של הצ"צ⁸ מוסיף, ש"ראשית תבואתו היינו ג"כ ראשית לבחי' פירות האילן", וכמובא גם
 21 בתו"א המשל בנוגע לפירות - "שנוטעין חרצן אחד וצומח אילן שלם בענפים הרבה, וכמ"ש⁹ ואנכי
 22 נטעתיך שורק וגו', שהוא זמורה של גפן, כדי להצמיח גפן שלם".
 23 ובזה רואים מיד את השייכות לחמשה עשר בשבט, ר"ה לאילן, כולל ובמיוחד -"גפן", שהוא אילן
 24 משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כמ"ש¹⁰ "ארץ גו' וגפן וגו'".
 25 ב. ויש לבאר כללות הענין ד"ויהי בשלח פרעה את העם":
 26 ובהקדים - שענין זה שייך לכל ימי השבוע של פרשת בשלח, ובפרט ליום הש"ק, שבו נעשית העלי'
 27 של כל הענינים של ימי השבוע, כמ"ש¹¹ "ויכולו השמים והארץ גו'", היינו, שהן הענינים הרוחניים,
 28 "שמים", והן הענינים הגשמיים, "ארץ", מתעלים ביום השבת עד לבחי' התענוג, כפי שמבאר הצ"צ¹²

(7) יז, ו.

(8) אוה"ת פרשתנו (כרך ז) ע' ב'תרנא.

(9) ירמ' ב, כא.

(10) עקב ח, ח.

(11) בראשית ב, א.

(12) ראה אוה"ת עה"פ.

(11) ישע' סא, ט.

(1) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(2) ר"ה בתחלתה.

(3) ריש פרשתנו.

(4) ריש פרשתנו (סא, א).

(5) הושע ב, כה.

(6) ירמ' ב, ג.

ש"ויכולו" הוא מלשון תענוג, והרי עיקר ענין התענוג הוא ביום השבת, כמ"ש¹³ "וקראת לשבת עונג",
שלכן מצוה "לענוג" (כפי שמביא רבינו הזקן בהתחלת הלכות שבת¹⁴).

וביום הש"ק פרשת בשלח - קשור ענין הענוג דיום השבת עם הענין ד"בשלח", וכן גם בנוגע לכל
עניני הפרשה, כמו ענין השירה, ענין המן וענין השליו (שגם הם קשורים עם ענין הענוג) - שקשורים
עם הענין ד"בשלח", שזהו השם של כל הפרשה.

ולכאורה אינו מובן:

"בשלח" - קאי על פרעה ("בשלח פרעה את העם"), וא"כ, איך אפשר לומר שענין התענוג דיום
השבת (וכן כל שאר הענינים הנעלים שבפרשה זו) קשור עם "בשלח פרעה"?!

ובפרט ע"פ הידוע שענין התענוג יכול להיות רק בדבר עיקרי, ולא בדבר טפל - שזהו החילוק בין
תענוג לרצון, שרצון יכול להיות גם בדבר טפל, ולדוגמא: "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"¹⁵, והיינו,
שגם רצון שאינו מצד עצמו, אלא מצד הכפי', נקרא ע"פ תורה בשם רצון; מה-שאינ-כן ענין התענוג
שייך רק בדבר עיקרי.

וזהו הטעם שענין הרצון דלמעלה ישנו גם בקליפות, שהרי לולי הרצון, לא היו הקליפות יכולים
לקבל חיות לקיום מציאותם (כיון שלא יכולה להיות מציאות שהיא היפך הרצון); אבל ענין התענוג
דלמעלה אינו שייך בקליפות, ובלשון הידוע: "דין לא הניין לי"¹⁶, היינו, שלא שייך בהם ענין של הנאה
ותענוג. ועד שגם הרצון בענין הקליפות הוא רק חיצוניות הרצון, אבל לא פנימיות הרצון (כמבואר גם
בתניא¹⁷).

ג. ונקודת הביאור בזה - ע"פ משנת"ל במאמר¹⁸ המשל של הבעל-שם-טוב¹⁹ "למלך ששלח בנו
יחידו למרחקים כדי שיהי' לו אחר-כך יותר תענוג", שכן, כל זמן שבן המלך נמצא אצל אביו המלך, לא
יודעים עדיין מעלת כחו כו', ודוקא כאשר המלך שולח אותו למרחקים, ושם מתנהג באופן הראוי לבן
מלך, אזי מתגלית גודל מעלתו של בן המלך, ועי"ז נעשה אצל המלך "יותר תענוג".

ומזה מובן גם בנוגע לענין ד"בשלח פרעה את העם", כנ"ל (ס"א) שפרעה "הי' משלח פארות וענפים
כו'" - כמבואר בהדרושים הנ"ל, שדוקא על-ידי הירידה לגלות ושעבוד מצרים נתעלו בני' למדריגה
נעלית יותר, והיינו, לפי שבהיותם במצרים ביררו בני' את הניצוצות דעולם התהו, שבו היו אורות
מרוכים, לא רק בכמות, אלא גם באיכות²⁰, ועד שעי"ז מגיעים לבחי' שלמעלה מתהו ותיקון, כמבואר
בתורת רבינו הזקן²¹ בענין "משכיל לאיתן האזרחי"²².

וזהו גם מה שדרשו רז"ל²³ על הפסוק²⁴ "ופרעה הקריב", "שהקריב לבם של ישראל לאביהם
שבשמים".

ויש להוסיף ולבאר גם ע"פ פירוש רש"י בפשוטו של מקרא - "הקריב עצמו":

ובהקדם משנת"ל²⁵ בענין המשכת עצם אור השכל על-ידי משלים וחידות דוקא (וכפי שיתבאר לקמן²⁶)
הדיוק בלשון המאמר²⁷, שבתחילה כותב משלים וחידות, ואחר-כך כותב רק משלים, והיינו, שהמשכת

לימוד החסידות פ"ג (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שלה).

(22) תהלים פט, א. - הובא באוה"ת פרשתנו שם ריש ע' ב'תרסב.

(23) מדרש לקח טוב עה"פ. וראה שמו"ר פכ"א, ה. תנחומא שלח ת. פרד"א פמ"ב. זח"ב מז, א.

(24) פרשתנו יד, יו"ד.

(25) ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ה (תורת מנחם שם ע' 14).

(26) במאמר ד"ה ויולך הוי' פ"ו (תורת מנחם שם ע' 79).

(27) המשך באתי לגני הישי"ת פט"ז (סה"מ תש"י ס"ע 151 ואילך).

(13) ישע"י נח, יג.

(14) שו"ע או"ח רסרמ"ב. וש"נ.

(15) ר"ה ו, א. וש"נ.

(16) ב"ר פ"ג, ז. פ"ט, ב. ועוד.

(17) פכ"ב.

(18) ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט פ"ו (תורת מנחם -

התוועדיות חמ"ו ע' 15). וראה גם שם ע' 64.

(19) כש"ט סקמ"ד.

(20) ראה סה"מ תרכ"ו ע' צו. תרצ"ז ס"ע 204. וש"נ.

(21) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קכא. סה"ש תש"ג ע' 135. קונטרס

- 1 העצם היא בענינים פשוטים דוקא. ומזה מובן, שיש מעלה בפירוש ע"ד הפשט, שקשור עם העצם, לגבי
- 2 הפירוש ע"ד הדרוש, שקשור עם בחי' הגילויים.
- 3 ולכאורה, פירוש רש"י ע"ד הפשט ש"הקריב עצמו" (להלחם עם בני"י) הוא באופן של חסרון לגבי
- 4 פירוש המדרש ש"הקריב לבם של ישראל לאביהם שבשמים"?
- 5 ויובן ע"פ המבואר במאמר של הצ"צ²⁸ (על יסוד המבואר בתורה אור²⁹) בפירוש מאמר רז"ל³⁰ "אם
- 6 לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה", ש"על-ידי התעלות הניצוצים .. ששרשם מבחי'
- 7 (ש)למעלה מהרצון (שזהו"ע "עוברי רצונו") .. יומשך לעושי רצונו מבחי' חד ולא בחושבן כו".
- 8 ובהקדמה³¹ - שבתורה לא שייך ענין של מקרה, ולכן, כאשר הלימוד בנוגע ל"עושי רצונו" הוא
- 9 מ"עוברי רצונו", אין זה רק שה"קל וחומר" מ"עוברי רצונו" מגלה את אופן ההמשכה ל"עושי רצונו",
- 10 אלא שעל-ידי הענין ד"עוברי רצונו" ניתוסף אצל "עושי רצונו" עילוי גדול יותר (מצד גודל מעלת
- 11 הניצוצות כו'), באופן ד"על אחת כמה וכמה", לא רק ב"פ ככה, ג' או ד' פעמים ככה, אלא בריבוי בלי
- 12 גבול.
- 13 [וע"ד המבואר במעלת העבודה באופן של אתכפיא (שאז שייך עדיין מעמד ומצב ד"עוברי רצונו")
- 14 לגבי אתהפכא ("עושי רצונו")³², שמצד זה גדלה באין ערוך מעלת "עובד אלקים" לגבי "אשר לא
- 15 עבדו"³³, כמבואר בתניא³⁴].
- 16 ונמצא, שע"ז שפרעה "הקריב עצמו" להלחם עם בני"י, ניתוסף עוד יותר אצל בני"י - שנתקרב
- 17 לאביהם שבשמים.
- 18 ועפ"ז מובן שדוקא ע"ז ש"בשלח פרעה את העם" נעשה "יותר תענוג", ועד לעצם התענוג, כפי
- 19 שמתבטא גם בענין השירה שבפרשת בשלח, כידוע בענין השיר שבתורה ("שירה"³⁵, שהכתיב הוא שירה,
- 20 והקרי הוא שירו), שזהו ענין הטעמים שבתורה (שלמעלה מענין האותיות והנקודות), ענין התענוג.
- 21 ד. ואם הדברים אמורים בנוגע לגלות מצרים - הרי עאכ"כ שכן הוא בנוגע לגלות האחרון:
- 22 ובהקדם המבואר לעיל (ס"א) שכללות ענין הגלות הוא בדוגמת ענין הזריעה בשביל התוספת שעל-ידי
- 23 הצמיחה.
- 24 ובענין זה יש חילוק בין תבואה לפירות³⁶ - שבתבואה באה הצמיחה לאחר משך זמן קצר מהזריעה,
- 25 ואילו בפירות באה הצמיחה רק לאחר משך זמן ארוך מהנטיעה, ובהתאם לכך, הנה גם מעלת הצמיחה
- 26 בפירות היא באין ערוך לגבי מעלת הצמיחה שבתבואה.
- 27 ומזה מובן גם בנוגע לענין הגלויות - שהגלות האחרון אינו דומה לכל שאר הגלויות, כיון שאריכות
- 28 הגלות הוא באין ערוך לגמרי!
- 29 ה. לכאורה: כיצד שייך לומר שאריכות הגלות הוא באין ערוך - הרי זה בגדרי הזמן?
- 30 אך הענין הוא - שבשאר הגלויות ידעו מלכתחילה כמה זמן יארך הגלות, וכמו בגלות מצרים:
- 31 "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה גו' ואחרי כן יצאו גו'"³⁷, וכן בנוגע לגלות בבל - שמלכתחילה
- 32 ידעו שהגלות יהי' במשך שבעים שנה³⁸, ועד"ז מובן בנוגע לגלות יון כו'; מה-שאינ-כן בנוגע לגלות
- 33 האחרון - כיון שלא נתפרש בו זמן קצוב, ולא יודעים כמה זמן יארך הגלות, לכן עצם הגלות הוא באופן
- 34 שבאין ערוך, ללא הגבלה.

(28) אוה"ת שם ע' ב'תרס ואילך.

(29) שם, ג.

(30) מכות בסופה.

(31) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 241. ח"ו ע' 26. חכ"א ע' 74.

חכ"ב ע' 33 הערה 39.

(32) ראה תו"א ויקהל פט, ג"ד. קיד, ד. ובכ"מ.

(33) מלאכי ג, יח. וראה חגיגה ט, ב.

(34) פט"ו.

(35) תהלים מב, ט. וראה גם סה"מ תרכ"ו ע' רצב.

(36) ראה לקו"ת בחוקותי מט, ד.

(37) לך לך טו, יג"ד.

(38) ירמ' כה, יא"ב. כט, יו"ד. וראה יומא ט, ב ובפרש"י.

ועפ"ז יש לבאר מאמר המדרש³⁹ בנוגע לחלום יעקב, ש"הראה הקדוש-ברוך-הוא ליעקב אבינו שרה
של בבל עולה שבעים עווקים (שליכות סולם⁴⁰), ושל מדי נ"ב, ושל יון ק"פ (כנגד מספר השנים שהיו
בתוקף מלכותם⁴¹), ושל אדום עולה ולא יודע כמה, באותה שעה נתיירא יעקב אבינו, אמר, אפשר שאין
לזה ירידה וכו' - דלכאורה אינו מובן:

הרי גם גלות אדום (גלות האחרון) הוא בהגבלת זמן - שזהו שהגאולה תהי' "בעתה"⁴², ויתירה מזה,
שיכול להיות גם "אחישנה"⁴², אבל בבוא הזמן - "בעתה" - בודאי תהי' הגאולה, וא"כ, מדוע ראה שרו
של אדום "עולה ולא יודע כמה", עד שחשב ש"אין לזה ירידה"?!

בשלמא בנוגע אלינו - אין אנו יודעים את הקץ, אבל בנוגע ליעקב - הרי ידע את הקץ, כפי שפירש
רש"י על הפסוק⁴³ "האספו ואגידה לכם גוי", ש"ביקש לגלות את הקץ", וא"כ, למה לא הי' יעקב יכול
לראות שגם עליית שרו של אדום היא בהגבלה?!

ובפרט שמדובר כאן אודות חלום, שזהו ענין שלמעלה מדיבור, והיינו, שאין זה כמו ענין שכבר בא
בגילוי בדיבור [שלכן "צדיק ורשע לא קאמר"⁴⁴, אף ש"כלפי שמיא גליא"⁴⁵], אלא באופן שנשאר למעלה
מדיבור, כמו ענין ה"קץ" שהוא באופן ש"לבא לפומא לא גליא"⁴⁶, וא"כ, הי' יכול יעקב לראות בחלום
את ההגבלה בעליית שרו של אדום, באופן שהדבר לא יבוא בגילוי בדברי המדרש.

אך הענין הוא - כאמור לעיל - שהגלות האחרון (גלות אדום) שונה מכל שאר הגלויות בכך שלא
נתפרש בו זמן קצוב, כך, שהוא באופן שאין בו הגבלה - "עולה ולא יודע כמה" .. אפשר שאין לזה
ירידה".

ולהעיר:

בהעדר ההגבלה של הגלות האחרון יש גם מעלה - שהגאולה יכולה להיות גם באופן ד"אחישנה",
ועד כדי כך, שמצינו במדרש⁴⁷ שמיד לאחר החורבן נולד מושיען של ישראל (שבשעת החורבן געתה
פרתו על החורבן, ומיד לאחר⁴⁸ געתה פעם שני', על שנולד מושיען של ישראל), היינו, שהגאולה היתה
יכולה להיות מיד ברגע שלאחרי החורבן.

[ויש להוסיף, שמעין זה מצינו גם ביצי"מ - שהיתה מעין הגאולה העתידה, כמ"ש⁴⁸ "כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות", ובמילא, גם גלות מצרים היתה מעין הגלות האחרון (נוסף לכך שכל
הגלויות נקראו על שם מצרים⁴⁹) - שכבר בהתחלה, כאשר הקדוש-ברוך-הוא הודיע אודות הגלות, נאמר
מיד "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"³⁷, ועוד זאת, שלמרות שמלכתחילה נאמר "ועבדום וענו אותם ארבע
מאות שנה"³⁷, הרי בפועל הי' זמן הגלות רק מאתיים ועשר (רד"י) שנה - אם בגלל שהחשבון דארבע
מאות שנה מתחיל מלידת יצחק, שכבר אז היו "בארץ לא להם"⁵⁰, או בגלל שקושי השעבוד השלים את
החשבון דארבע מאות שנה⁵¹].

אבל לאידך גיסא, העובדה שלא יודעים כמה זמן ימשך הגלות, גורמת לכך שקשה יותר לסבול את
הגלות, ועד שקשה לסבול אפילו עוד רגע אחד בגלות, כיון שזהו רגע שאין בו הגבלות, וזאת, לא רק
בגלל אריכות הגלות עד עתה, אלא שכבר מתחילת הגלות הרי זה באופן שלמעלה מהגבלה, וע"ד
המבואר בענין "יום שכולו ארוך"⁵², "שגם בתחילתו הוא ארוך"⁵³.

צט, א ובפרש"י.

(47) איכ"ר פ"א, נא.

(48) מיכה ז, טו.

(49) ב"ר פט"ז, ד.

(50) לך לך שם, יג ובפרש"י. פרש"י בא יב, מ.

(51) רלב"ג לך לך שם. ש"ך עה"ת (לך לך שם. שמות ג, ז.

בא שם).

(52) ראה קידושין לט, ב. וש"נ.

(53) תו"א תולדות יח, סע"ד.

(39) ויק"ר פכ"ט, ב.

(40) פי' מת"כ.

(41) פי' מהר"ו.

(42) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

(43) ויחי מט, א.

(44) נדה טז, ב.

(45) ראה שער התשובה לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך. תו"ח

תולדות יג, ג ואילך.

(46) זו"ח בראשית ח, א. וראה ג"כ זו"ח רנג, א. סנהדרין

- 1 ו. אך מהי הסיבה לכך שהגלות האחרון הוא ללא הגבלות?
- 2 ובכן, הסיבה לכך היא בגלל ש"לפום צערא אגרא"⁵⁴: כיון שהשכר והגילויים של הגאולה העתידה
- 3 לבוא הם באין ערוך לגמרי, בלי גבול, לגבי מה שהי' בגאולות שלפנ"ז - צריכה להיות הקדמת הגלות
- 4 גם באופן שבאין ערוך כו'.
- 5 ולכן, גם העבודה בגלות האחרון צריכה להיות באופן שלמעלה מהגבלות, וכמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר
- 6 במאמר⁵⁵, שעכשיו צריכה להיות העבודה להפוך את השטות דלעו"ז לשטות דקדושה, שזוהי עבודה
- 7 שלמעלה מהגבלות.
- 8 ומכל זה מובן, שגם הענין ד"בשלח פרעה את העם", ש"הי' משלח פארות וענפים כו'", שזהו העילוי
- 9 שנעשה אצל "עושי רצונו" על-ידי "עוברי רצונו", שעי"ז נעשה "יותר תענוג" - הוא באופן נעלה יותר
- 10 בגלות האחרון, באין ערוך מכמו שהי' בגלות מצרים.
- 11 ז. וההוראה וה"בכ"ן" מכל האמור לעיל בנוגע לפועל ממש:
- 12 יש יהודי שטוען: למה הוציאו אותו מד' אמות של תפלה, וד' אמות של תורה ומצוות - מוטב הי'
- 13 אילו הי' נשאר שם, ואז לא היו לו כל הקשיים שישנם עתה בהיותו ב"מצרים".
- 14 ולאידך גיסא - ממשיך לטעון - כיון שלקב"ה לא איכפת שנמצא שם, הנה גם הוא, לא איכפת לו:
- 15 יש לו ראי' ממ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו⁵⁶, שכאשר יהודי בא למקום מסויים, אין זה בבחירתו
- 16 [לאחרי שכבר נמצא במקום זה, יש לו בחירה להתנהג כרצונו; אבל עצם ביאתו למקום זה אינה תלויה
- 17 בבחירתו], אלא "מה" מצעדי גבר כוננו"⁵⁷.
- 18 ובכן: הקדוש-ברוך-הוא הביאו למקום כזה שלא זו בלבד שיש בו גויים, אלא גם היהודים - להבדיל
- 19 - שנמצאים שם אינם מקפידים על קיום תומ"צ כדבעי, ובנוגע לבניו - אין שם ישיבה שבה יוכלו ללמוד
- 20 נגלה דתורה ופנימיות התורה, ולא רק שאין שם ישיבה לבחורים, אלא אין שם אפילו "חדר" לילדים
- 21 קטנים, ועאכו"כ שאין שם מוסד חינוך עבור בנות. וכיון שלקב"ה לא איכפת הדבר, שלכן הביאו - יחד
- 22 עם בניו ובנותיו - למקום כזה, הרי זו ראי' והוכחה שיכול להתנהג (לא כמו אינם-יהודים ח"ו, אבל) כמו
- 23 אותם יהודים שאינם מקפידים על קיום תומ"צ כדבעי.
- 24 ועל זה אומרים לו:
- 25 כבר הי' לעולמים שהקב"ה שלח יהודים למצרים תחת שלטונו של פרעה, ותכלית הכוונה היתה -
- 26 לא שישארו במצרים, אלא אדרבה: "בשלח פרעה את העם", ובאופן שיתוסף אצלם עילוי עי"ז שמקודם
- 27 לכך היו במצרים.
- 28 ובכל אופן: גם אם בנוגע לעצמו בטוח הוא שיוכל לעמוד על עמדו גם במקום כזה (אף שאין האמת
- 29 כן, שהרי אמרו חז"ל⁵⁸ "אל תאמין בעצמך"), הנה בנוגע לילדיו - אוצר יקר של נשמות ישראל שנתן
- 30 לו הקדוש-ברוך-הוא בתור "פקדון" לשמור עליו - ברור הדבר שצריך לשלוח אותם למקום שיש ישיבה
- 31 שבה לומדים נגלה וחסידות, ומחנכים לאמונת ה', אהבת ה' ויראתו, ולא לסמוך על נסים שלא יושפעו
- 32 מהסביבה כו', שהרי "לא סמכין אנשא"⁵⁹, ומה גם שנסים כאלו אינם מתרחשים...
- 33 ואם אינו רוצה לשלחם ממקום זה - אזי הברירה בידו להקים ישיבה במקום זה!...
- 34 ואם מאיזה סיבה שתהי' נדמה לו שאין הדבר ביכלתו, עליו לדעת, שהסיבה לכך שהביאו אותו
- 35 ל"מצרים" היא רק בכדי שיצא משם, כנ"ל.

שם ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשוני). ועוד.

(57) תהלים לו, כג.

(58) אבות פ"ב מ"ד.

(59) פסחים סד, ב.

(54) אבות פ"ה מכ"א.

(55) ד"ה באתי לגני ה'שית" פ"ה (סה"מ תש"י ע' 117

ואילך).

(56) אג"ק שלו ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). וראה

ומה שטוען שאין רצונו לצאת ממצרים בגלל שנמצא "במיטב הארץ"⁶⁰, ויש לו פרנסה בהרחבה,¹ ולאידך גיסא, שילוח הילדים לשיבה שנמצאת במקום אחר כרוך עם הוצאות כספיות גדולות - עליו לדעת, שהפרנסה באה מהקב"ה, "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים"⁶¹, והסיבה לכך שהקב"ה נותן לו כסף היא רק בכדי שיוכל להוציא את ילדיו מ"מצרים" ולשלוח אותם לשיבה!⁴

- כאשר הקדוש-ברוך-הוא נותן ליהודי עשירות, אזי מנסה אותו אם יוכל לעמוד בנסיון של עשירות, כך, שמוטב לעמוד בנסיון זה, כדי שלא יהי' צורך בנסיון באופן ההפכי, כלשון הכתוב⁶²: "ראש ועושר".⁶

ורק כאשר מתנהגים באופן כזה אזי יכולים לעבור את הגלות באופן שעי"ז ניתוסף "יותר תענוג", ועד לעצם התענוג, ו"באור פני מלך חיים"⁶³, שנמשך "רב טוב לבית ישראל"⁶⁴, בבני חיי ומזוני רויחי,⁸ ועד שיוצאים מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו"⁶⁵, "לא תשאר פרסה"⁶⁶, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.¹⁰

* * *

ח. ידוע שכל עניני העולם נלקחים מהתורה, כמארז"ל⁶⁷ שהתורה היא "כלי אומנתו של הקדוש-ברוך-הוא .. מלך בשר ודם בונה פלטין .. דיפתראות ופינקסאות (כמו מפה) יש לו כו', כך הי' הקדוש-ברוך-הוא מביט בתורה ובורא את העולם", "אסתכל באורייתא ובורא עלמא"⁶⁸, וכיון שכן, הרי בהכרח לומר שכל עניני העולם ישנם תחילה בתורה, ולולי זאת, אין להם קיום כו'.¹⁴

ומזה מובן גם בנוגע להמוזכר לעיל אודות הנסיון דעשירות - שכשם שישנו הנסיון דעשירות בעולם, כמו"כ ישנו הנסיון דעשירות כפי שהוא בתורה.¹⁵

ובהקדמה - שכללות בני" נחלקים לב' סוגים: יששכר, יושבי אוהל שעיקר עסקם בתורה, וזבולון, בעלי עסקים שעיקר עסקם בעניני העולם. ועפ"ז, אם הנסיון של עשירות יהי' שייך רק אצל בעלי עסק, וזבולון, הרי זה עיוות הדין, וכמ"ס⁶⁹ "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בתמי'), ועכצ"ל, שגם אצל יושבי אוהל, יששכר, יש נסיון של עשירות (אם כי בדקות יותר, כשם שהעבודה היא בדקות יותר, "בחומר דא קל וחומר כו"⁷⁰).

ט. והענין בזה:

ענין העשירות בתורה הוא - כאשר יהודי לומד תורה והקב"ה נותן לו הבנה והשגה גדולה ורחבה, כידוע שבאותיות הקבלה והחסידות קאי ענין העשירות על ספירת הבינה⁷¹.

והנסיון שבזה - לפי שיכול להיות שתמורת זה שהעסק בתורה יפעל ענין הביטול, כמ"ס⁷² "ונפשי כעפר לכל תהי'", הנה מצד ההבנה וההשגה יבוא לידי ישות וגאווה, כאמרו, שע"פ תורה יכול להיות הלימוד שלו באופן שאפילו הקדוש-ברוך-הוא אומר "נצחוני בני נצחוני"⁷³ (אף שהאמת היא שהתנאי לזה הוא שיורגש אצלו שהוא "בן" - "נצחוני בני" דייקא, שכל מעלתו אינה מצד עצמו, "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁷⁴, אלא מצד האב (הקב"ה), וכמבואר בחסידות⁷⁵ בפירוש מארז"ל⁷⁶ "יפה

(60) לשון הכתוב - ויגש מז, וריא.

(61) נוסח ברכה הא' דברהמ"ז.

(62) משלי ל, ח. וראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"א

ע' 220 ואילך. וש"נ.

(63) שם טז, טו. וראה לקו"ת מסעי צג, א. ובכ"מ.

(64) ישעי' סג, ז.

(65) בא יו"ד, ט.

(66) שם, כו.

(67) ב"ר בתחלתו.

(68) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

(69) וירא יח, כה (ובפרש"י).

(70) זהר ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. רכט, ב.

(71) ראה מאו"א מ, צה. הובא באוה"ת נ"ך משלי ס"ע תרמב.

(72) נוסח ברכת "אלקי נצור" שבסוף תפלת העמידה (ברכות יז, א).

(73) ב"מ נט, ב.

(74) עקב ח, יז.

(75) ראה גם תורת מנחם סה"מ חשון ע' שיח. לקו"ש חכ"ג

ע' 222. תורת מנחם - התועדויות ח"ב ע' 50. חיי"ב ע' 160.

ועוד.

(76) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

- 1 כח הבן מכח האב", שהיתרון של הבן לגבי האב הוא "מכח האב", אלא שאצל האב הי' ענין זה בכחות
2 הנעלמים, ואילו אצל הבן הרי זה נמשך גם בכחות הגלויים).
- 3 וכפי שמצינו בגמרא⁷⁷ בנוגע לירבעם בן נבט - שגדלה מעלתו בלימוד התורה, עד כדי כך, שכל
4 תלמידי חכמים היו דומין לפניו כעשבי השדה - שכאשר הקדוש-ברוך-הוא אמר לו "חזור בך ואני ואתה
5 ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו (ירבעם בן נבט) מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא", והיינו,
6 שבהיותו במעמד ומצב של עשירות הכי גדולה בתורה, עד שהקב"ה הי' מדבר עמו כדבר איש אל רעהו
7 - לא עמד בנסיון, ובא לידי ישות וגאווה כו'.
- 8 וענין זה הוא מצד ירידת התורה למטה לעסוק בבירור הרע, כמבואר ברע"מ⁷⁸ שזהו"ע עץ הדעת,
9 אילנא דטוב ורע, שלכן יש בתורה קושיות שהם מסטרא דרע כו', כמבואר בארוכה בקונטרס עץ החיים⁷⁹,
10 ולכן יכול להיות שהלימוד יהי' שלא באופן המתאים, ועד שיפעל בו ירידה כו'.
- 11 ואין זה בסתירה לכך שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכדאיתא בגמרא⁸⁰ ש"אין דברי תורה
12 מקבלין טומאה, שנאמר⁸¹ הלא כה דברי כאש . . מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלין
13 טומאה" - כי, לא מדובר אודות ירידה בקדושת התורה ח"ו, אלא רק בנוגע לאדם הלומד, וכדברי הגמרא⁸²
14 שכאשר הלימוד הוא באופן ש"לא זכה" ח"ו, אזי התורה "נעשית לו סם כו'" (היפך "סם חיים").
- 15 י. וענין זה קשור עם תורת הבעל-שם-טוב (שכבר נדפסה בכתר שם טוב⁸³) - "א' געוואלדיקע תורה"
16 - בפירוש מאמר המשנה במסכת אבות⁸⁴, "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן
17 זה, מה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו", וז"ל:
- 18 "קשה, דהול"ל ומפסיק ממשנתו, והוה ידעינן דהי' שונה (ולמה צריך להוסיף "ושונה ומפסיק
19 ממשנתו". ובפרט ע"פ הידוע גודל דיוק לשון המשנה עוד יותר מאשר לשון הגמרא, וכדברי הרמב"ם⁸⁵
20 שלשון המשנה הוא "דבר קצר", ובמילא הוא בתכלית הדיוק). עוד קשה (מהו אומר) מעלה עליו הכתוב,
21 ולא מפרש איזה כתוב".
- 22 ומבאר, שהפירוש ד"המהלך בדרך" (בפתח), הדרך הידועה, הוא - ש"הולך בדרך הישר", דרך התורה
23 והמצוות, "ואפילו הכי, הוא יחידי, שאינו דבוק בהשי"ת", והיינו, לא מבעי כשעוסק במעשה המצוות
24 שנתלבשו בדברים גשמיים, אלא גם כאשר עוסק בתורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, יכול להיות
25 שהוא "יחידי" - לא רק ביחס ליהודי נוסף, ש"לא מתאים לו" להתקשר עמו, כיון שאינו בערכו, אלא
26 גם ביחס להקב"ה, כי, "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח"⁸⁶ דוקא, ואילו כשהאדם מרגיש את
27 עצמו למציאות יש, אין הקדוש-ברוך-הוא שורה עמו⁸⁷, ונמצא, שהוא "יחידי".
- 28 והמשנה מדייקת: "ושונה ומפסיק ממשנתו" - "ר"ל מפסיק את עצמו מהש"י מחמת משנתו, דהיינו,
29 שבאה לו גדלות והתפארות מחמת משנתו (שסובר שהוא משנתו שלו), ואומר מה נאה אילן זה, ועל
30 עצמו אומר כן בלבד, כמ"ש⁸⁸ כי האדם עץ השדה (ואומר שהוא אילנא די רבא ותקיף⁸⁹), ומה נאה ניר
31 זה, כמ"ש⁹⁰ נירו לכם ניר (פי' שאומר שמכין לעצמו חלק לעוה"ב על-ידי משנתו)".
- 32 ועל זה אומר התנא: "מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו" - ה"כתוב שנאמר⁹¹ תמים תהי' עם
33 ה' אלקיך, פי', אפילו כשתעסוק בתורה שנאמר בה⁹² תורת ה' תמימה . . תהי' עם ה' אלקיך", היינו,
34 שגם אז צריך להיות הביטול להקב"ה כו'.

(85) בהקדמתו לפיהמ"ש (ד"ה אח"כ ראה להסתפק).

(86) ישע"י נז, טו.

(87) ראה סוטה ה, א.

(88) פ' שופטים כ, יט.

(89) ע"פ דניאל ד, ח.

(90) ירמ' ד, ג. הושע יו"ד, יב.

(91) פ' שופטים יח, יג.

(92) תהלים יט, ח.

(77) סנהדרין קב, סע"א.

(78) זח"ג קכד, ב. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

(79) פי"א ואילך.

(80) ברכות כב, א.

(81) ירמ' כג, כט.

(82) יומא עב, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ה

ס"ע 233. וש"נ.

(83) סרל"ה. וראה גם או"ת להה"מ סתמ"ב.

(84) פ"ג מ"ז.

- יא. וכשם שהדברים אמורים בנוגע ללימוד התורה, כן הוא גם בנוגע לכללות העבודה בענין המדות: ¹
- ובהקדם ביאור דיוק הלשון המשנה "מה נאה אילן זה", כאמור לעיל ש"האדם עץ השדה" - שזוהי ²
- גם השייכות לחמשה עשר בשבט, "ראש השנה לאילן" - דלכאורה אינו מובן הטעם שהאדם נמשל ל"עץ ³
- השדה" דוקא, שהוא ממין הצומח, הרי מין החי ועאכו"כ מין המדבר הם למעלה ממנו? ⁴
- ויוכן ע"פ משנת ב"ט כסלו⁹³ אודות מאמר רבינו הזקן (במענה על שאלת הצמח-צדק) שעיקר ענין ⁵
- החסידות הוא לשנות טבע מדותיו (או מדותיו הטבעיים)⁹⁴, וכמובא בספרי חסידות פולין בשם ר' סעדי' ⁶
- גאון⁹⁵, שכללות ענין התורה הוא לפעול שינוי במדות דוקא. ⁷
- וע"פ הידוע שמדות הם בחי' צומח, כיון שיש בהם ענין הצמיחה מקטנות לגדלות⁹⁶, יובן הטעם ⁸
- שהאדם נקרא "עץ השדה" דוקא - כיון שעיקר עבודתו היא שעל-ידי התורה ישנה את מדותיו, בחי' ⁹
- צומח, שלא יהי' בבחי' מציאות יש, לומר "מה נאה אילן זה", אלא באופן ד"נפשי כעפר לכל תהי'", ¹⁰
- כנ"ל. ¹¹
- יב. ונחזור לעניננו - שישנו ענין נסיון העשירות כפי שהוא בתורה (בדוגמת נסיון העשירות ¹²
- בגשמיות), והרי על-ידי העמידה בנסיון זה באים למדריגה נעלית יותר, ע"ד האמור לעיל (ס"ג) בענין ¹³
- "אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה", שע"ז ניתוסף "יותר תענוג". ¹⁴
- ויש לקשר זה גם עם ענינו של "ראש השנה לאילן", שיש בזה ב' דעות, אם הוא "באחד בשבט" או ¹⁵
- "בחמשה עשר בו"²: ¹⁶
- המעלה של יום חמשה עשר בחודש היא - שבו הלבנה היא במילואה, "קיימא סיהרא באשלמותא"⁹⁷, ¹⁷
- וזהו טעם הדעה שר"ה לאילן הוא בחמשה עשר בו. ¹⁸
- אך יש דעה שר"ה לאילן הוא באחד בשבט, כי, כדי לבוא להעילוי דשלימות הלבנה, הרי זה דוקא ¹⁹
- על-ידי הקדמת ההעלם וההסתר שהלבנה בתכלית הקטנות, נקודה בלבד, לאחר שנסתרת ונעלמת לגמרי ²⁰
- ברגע שלפני המולד - ע"ד האמור לעיל שדוקא על-ידי "עוברי רצונו" נמשך ל"עושי רצונו" גילוי נעלה ²¹
- יותר, "יותר תענוג", וכיון שההעלם כו' הוא הסיבה שמביאה את הגילוי היותר נעלה, לכן ס"ל שר"ה ²²
- לאילן הוא באחד בשבט. ²³
- יג. אמנם, לאחר העילוי שניתוסף אצל "עושי רצונו" על-ידי (הבידור ד)"עוברי רצונו", באים ²⁴
- למדריגה נעלית יותר, ששם אין שייכות כלל ל"עוברי רצונו"⁹⁸. ²⁵
- ונקודת הענין בזה - שכללות הענין דפרעה כפי שהוא בשרשו אפילו קודם הצמצום (כמובן מהמבואר ²⁶
- בתו"א⁹⁹), הרי זה רק בבחי' אוא"ס כפי שהוא "למטה מטה עד אין תכלית"¹⁰⁰, כמבואר בהמשך ²⁷
- ההלולא¹⁰¹ ש"קאי על הגילוי וההתפשטות .. בבחי' א"ס .. עד למטה מטה במדריגות היותר אחרונות ²⁸
- והיותר תחתונות", "ובפרט כמו שבא בהריבוי צמצומים העלמות והסתרים .. בקליפה וסט"א כו'", כפי ²⁹
- שמביא הדוגמא מ"פרעה מלך המצרים וגבולים", ש"אומר לי יאורי ואני עשיתיני"¹⁰²; אבל בבחי' ³⁰
- ד"למעלה מעלה עד אין קץ"⁹⁹, "בבחי' העלם האור, שהוא כהעלם אחר העלם ובעילוי אחר עילוי בבחי' ³¹
- העדר האור והעדר הגילוי"¹⁰³ - אין נתינת מקום כלל למציאות הקליפות. ³²

(99) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שיש בזה ענין נפלא שלא שמים לב אודותיו - דלכאורה: "ווי קומט פרעה קודם הצמצום"?! ...!

(100) ראה תקו"ז סתנ"ז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תקו"ז תי"ט.

(101) המשך באתי לגני ה'שי"ת פיי"ג (סה"מ תש"י ע' 133 ואילך).

(102) יחזקאל כט, ג.

(103) המשך הנ"ל פט"ו (שם ע' 136).

(93) בקונטרס ענינה של תורת החסידות בתחילתו (נדפס בספר הערכים - חב"ד כרך א בסופו (ע' תשנז), ואח"כ בקונטרס בפ"ע (כמ"פ), ובתורת מנחם - התועדויות חמ"ה ע' 257).

(94) לקו"ד ח"א נו, א"ב.

(95) ראה כש"ט סכ"ד. וש"נ.

(96) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אדם ס"ז (ריש ע' קמח). וש"נ.

(97) ראה זח"ב רטו, א. שמו"ר פט"ו, כו.

(98) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 237 הערה 9.

- 1 וע"ד המבואר במ"ש¹⁰⁴ "לא יחפוץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו", שיניקת החיצונים היא רק
 2 מבחי' המדות כפי שהן בהתגלות, אבל בהיותן כלולים ונעלמים בבינה, אין מהם יניקה לחיצונים, ומזה
 3 מובן, שקליפות שייכים רק לענין הגילוי, שזוהי הבחי' ד"למטה מטה עד אין תכלית", אבל לא לבחי'
 4 ד"למעלה מעלה עד אין קץ", ששייכת ונמשכת רק ל"עושי רצונו".
- 5 וענין זה ("למעלה מעלה עד אין קץ") - שנמשך ל"עושי רצונו" דוקא - נמשך גם למטה מטה עד
 6 לענינים גשמיים, כמודגש במנהג ישראל¹⁰⁵ לאכול בחמשה עשר בשבט פירות גשמיים שנשתבחה בהם
 7 ארץ ישראל ("ארץ זבת חלב ודבש"¹⁰⁶), שזהו"ע המשכת התענוג העליון בענינים גשמיים.
- 8 וכל זה נעשה על-ידי עבודתם של בני' בקיום התומ"צ (לאחרי הקדמת העבודה בענין הבירורים
 9 והנסינות כו'), כמ"ש¹⁰⁷ "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה"¹⁰⁸, אזי "ונתתי גשמיכם בעתם
 10 גו' ועץ השדה יתן פריו" ("הן אילני סרק ועתידין לעשות פירות"¹⁰⁸), וכל הברכות האמורות בפרשה,
 11 עד "ואולך אתכם קוממיות"¹⁰⁹, "שתי קומות"¹¹⁰, כפי שיהי' לעתיד לבוא (כמשנת"¹¹¹ שאז תהי'
 12 שלימות נעלית יותר מ"קיימא סיהרא באשלמותא"), בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

- 13 יד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ויולך הוי' גו'¹¹².

* * *

- 14 טו. הביאור בדברי רש"י¹¹³ בענין החילוק בין "לחם" ש"שאלו כהוגן" ל"בשר" ש"שאלו שלא
 15 כהוגן" ("שהרבה בהמות היו להם, ועוד, שהי' אפשר להם בלא בשר"), והטעם שניתן להם "שליו",
 16 "מין עוף ושמן מאד", אף ששאלו בשר בהמה - ע"פ פנימיות הענינים¹¹⁴ - שלחם קאי על נגלה דתורה
 17 (כולל גם כפי שמלובשת בו פנימיות התורה, "מן"), והשמן שבבשר קאי על פנימיות התורה (כפי שהיא
 18 מצד עצמה)¹¹⁵, ולכן היתה ירידת השליו (א) שלא בהגבלה, (ב) ביום השבת בין הערביים, בזמן של
 19 "רעוא דרעוין"¹¹⁶ ששייך באופן מיוחד לפנימיות התורה¹¹⁷. אמנם, לאחר מתן תורה, ובפרט כאשר
 20 "מצוה לגלות זאת החכמה"¹¹⁸, הנה גם שאלת הבשר היא כהוגן וכהוגן, שהרי צ"ל הפצת המעיינות
 21 חוצה¹¹⁹ - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹²⁰ בלקו"ש חט"ז ע' 161 ואילך.

תתעטף", שסיבת הרעב והצמא למאכל ומשקה הגשמיים היא בגלל
 שהנפש משתוקקת להניצוץ האלקי שנמצא בהם.
 (115) ולכן ניתן רק לאכול, ולא לשבוע, באופן של הבנה
 והשגה - כי לימוד פנימיות התורה הוא באופן דתכלית הידיעה
 שלא נדעך (בחינות עולם ח"ח פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה
 קצא, ב), וכאשר חושב שמבין, הרי זו הוכחה שחסר בהלימוד
 כו'.

(116) זח"ב פח, סע"ב.

(117) וזהו המקור בתורה (שהרי "ליכא מידי דלא רמיזא
 באורייתא" (נסמן בתורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 21))
 להנהגת רבותינו נשיאינו לומר דא"ח ביום הש"ק לאחר חצות.
 (118) אגה"ק שבעה ע"ה.
 (119) והיינו, שצריך ליקח המעיינות עצמם - למעלה מבחי'
 השמן, והו"ע פנימית אבא פנימיות עתיק (ראה לקו"ת נצבים מט,
 ד. ושי"ג), "יותר תענוג" - ולהפיצם גם ב"חוצה".
 ועוד זאת, שענין זה צריך להיות באופן של יגיעה דוקא, דאף
 שזהו"ע שנמשך מלמעלה, כמ"ש "ריגו שליו גו'" (בהעלותך יא,
 לא), מ"מ, צריך להיות גם יגיעת האדם (לאחרי הסיוע מלמעלה),
 שזהו ענין עיקרי בחסידות חב"ד שצ"ל עבודת ויגיעת עצמו
 דוקא, לא כמו חסיד פולין, חג"ת, שסומכים על היגיעה של
 הצדיק כו' (ראה לקו"ד ח"א קמא, ב. ועוד).
 (120) בשילוב שיחת ש"פ בשלח תשל"ד.

(104) משלי יח, ב. וראה לקו"ת מסעי צ, א. ובכ"מ.

(105) מג"א או"ח סקל"א סקט"ז. השלמה לשו"ע אדה"ז שם
 ס"ח.

(106) שמות ג, ח. ועוד.

(107) ר"פ בחוקותי.

(108) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(109) שם, יג.

(110) ב"ב עה, א. ושי"ג.

(111) ראה ד"ה פדה בשלום די"ט כסלו פ"ז ואילך (תורת
 מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 201 ואילך).

(112) לאחר המאמר, הנה ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א,
 ניגשו כמה מתלמידי התמימים שקיבלו על עצמם להשתתף
 ולסייע ב"חזרה" (של המאמרים והשיחות הנאמרים בהתוועדויות)
 - לומר "לחיים", וכ"ק אדמו"ר שליט"א בירכם ב"הצלחה רבה",
 והורה להם שיעמדו בסמיכות מקום לה"חזור הראשי, הר"י שי'
 כהן [באמרו אליו: "וואָס דאַרפסטו אַראָפּ גיין צו זיי, זאָלן זיי
 נתעלה ווערן צו דיר"...], ויאמרו "לחיים" ביחד.

(113) פרשתנו טז, ח"ג.

(114) ובהקדמה - שכיין שמדובר אודות "דור דעה" (ראה
 ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. ושי"ג), הרי מובן, שהמכוון
 בשאלת לחם ובשר הוא בנוגע לענינים הרוחני. וע"ד הפירוש
 שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע
 תס. ושי"ג) במ"ש (תהלים קז, ה) "רעבים גם צמאים נפשם בהם

- טז. בהמשך להאמור לעיל (ס"א) אודות הקשר והשייכות של חמשה עשר בשבט לפרשת בשלח -
 יש בזה עוד ענין:
 ידוע מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹²¹ אודות המנהג של המהר"ל מפראג בשבת שירה, שהי' מצווה
 ליתן לילדים "קאשע", על מנת שיזרקוה לציפורים, לזכר מה שהי' בקריעת ים סוף, שגם הציפורים אמרו
 שירה יחד עם בני, והילדים קטפו פירות שצמחו בים ונתנום לציפורים.
 והרי ענין הפירות - קשור עם חמשה עשר בשבט, ר"ה לאילן.
 וכאמור לעיל (ס"ג) - הנה כללות ענין צמיחת הפירות (שבאה לאחר הזריעה כו') נעשה על-ידי
 פרעה ("בשלח פרעה את העם", "ופרעה הקריב"), ש"הי' משלח פירות וענפים ועושה פרי כו'", שעי"ז
 נעשה "יותר תענוג".
 יז. ויש לקשר זה גם עם הפרשה שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה - פרשת יתרו:
 מבואר בזהר¹²² שענינו של יתרו הוא - יתרון האור הבא מן החושך ויתרון החכמה מן הסכלות¹²³,
 שלכן, הנה דוקא לאחר הודאת יתרו הי' הענין דמתן-תורה (כולל גם מה "שיתר פרשה אחת בתורה"¹²⁴),
 ע"ד מעלת התשובה, שעי"ז נעשה "יותר תענוג".
 וע"פ האמור לעיל (ס"ח) שהתחלת כל הענינים היא בתורה - הרי זה גם מה שלאחרונה מתחילים
 לאט לאט לצאת ביכלאך חסידות מן המיצר אל המרחב, ובשבוע זה הגיע ביכל חסידות שרוב המאמרים
 שבו הם של הצמח-צדק (יש בו גם מאמרים של רבינו הזקן, ושאר הרביים), וביניהם יש גם מאמר קצר
 ביותר (שורות אחדות), וז"ל¹²⁵:
 א'ני ח'ותנך יתרו¹²⁶, ר"ת אחי, כמבואר בגלגולים ולק"ת¹²⁷
 שיתרו משרש קין, ומשה משרש הבל אחיו .. ומפני
 ששרשו של קין מאד נעלה משרשו של הבל, לכך יצא משה
 לקראתו וישתחוה לו כו'.
 וזהו גם כללות ענין התשובה, שפועלת תיקון החטא, ועי"ז נעשה "יותר תענוג" כו'¹²⁸, ועד שעי"ז
 באים לגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש, בעגלא דידן.

(121) שיחת ש"פ בשלח תש"ב בתחלתה (סה"ש תש"ב ע' 73). וראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"א
 (122) (תורת מנחם - התועדויות ח"ל ע' 52).
 (123) ח"ב סז, ב. סח, א. וראה סה"מ תש"ט ס"ע 56 ואילך.
 (124) שמו"ר פכ"ז, ח.
 (125) נדפס לאח"ז באוה"ת יתרו (כרך ח) ס"ע ב'תתקעד.
 (126) יתרו יח, ו.
 (127) ספר הגלגולים פל"ג. ל"ת יתרו עה"פ.
 (128) חסר קצת (המו"ל).
 (129) ע"פ קהלת ב, יג.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשכ"ב
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"ע עוסק בצ"צ וכו' מו"ה אפרים אליעזר שי הכהן

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אודות יום הולדת שלו.

ובודאי ינהג במנהג אנ"ש בזמן האחרון ביום ההולדת. ויה"ר מהשי"ת שתהי' שנת הצלחה
 אצלו הן בגשמיות והן ברוחניות ויוסיף בלימוד התורה וקיום מצוותי' מתוך הרחבה - ובהן לכל לראש,
 כמובן, מצוה אשר צ"ל בה זהיר (ובמילא, גם מאיר - ועיין ס' השיחות [קץ הישי'ת] ע' כב) טפי, הנהלת
 ק"ק דילי.

בברכה.

בס"ד. משיחות ש"פ בא, ד' שבט ה'תש"א.

23 "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ
24 מצרים וגו' הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים
25 על צבאותם"¹⁰.

26 ועד"ז בסיום הפרשה שבה מדובר אודות מצות
27 תפילין הקשורה עם הזכרון דיצי"מ - "זכור את היום
28 הזה אשר יצאתם ממצרים וגו'"¹¹, "והי' לך לאות
29 על ירך ולזכרון בין עיניך וגו' כי בחוזה יד הוציאנו
30 ה' ממצרים"¹², "יצי"מ תהי' לך לאות . . שתכתוב
31 פרשיות הללו ותקשרם בראש ובורוע"¹³.

32 ב. ויש לבאר השייכות דתוכן הפרשה לשם
33 הפרשה (כידוע¹⁴ ששם הפרשה מורה על תוכן
34 הפרשה כולה) - "בא אל פרעה"¹⁵;
35 "בא אל פרעה" מדגיש התוקף דפרעה - שלכן,
36 צריך משה לבוא אליו¹⁶ ולהתרות בו¹⁷ "עד מתי
37 מאנת לענת מפני גו' כי אם מאן אתה לשלח את
38 עמי הנני מביא מחר וגו'"¹⁸.

39 ובפרט ע"פ מ"ש רש"י בפירוש "עד מתי מאנת
40 לענות מפני", "כתרגומו לאתכנעא, והוא מגזרת
41 עני, מאנת להיות עני ושפל מפני" - שבזה מודגש
42 התוקף דפרעה (היפך ההכנעה) כלפי הקב"ה,
43 כביכול, "כה אמר ה' . . מאנת להיות עני ושפל
44 מפני".

45 וצריך להבין: מהו הטעם שהפרשה שתוכנה
46 היציאה ממצרים ע"י השבירה דמצרים (התוכן דעשר
47 המכות) - נקראת בשם "בא אל פרעה"¹⁹ שמדגיש
48 התוקף דמצרים?

(9) שם, לז.

(10) שם, מא-נא.

(11) יג, ג.

(12) שם, ט-טז.

(13) פרש"י שם, ט.

(14) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד.

(15) כן שמה - "בא אל פרעה" (ולא "בא" סתם) - ברמב"ם
סדר תפלות כל השנה (בסוף ספר אהבה). ובאבודרהם בסדר
הפרשיות וההפטרות.

(16) משא"כ לאחר מכת בכורות הלך פרעה אל משה - "ויקם
פרעה גו' ויקרא למשה", "שהי' מחזר על פתחי העיר וצועק היכן
משה שריו" (יב, ל-לא ובפרש"י). וראה לקמן ס"ד.

(17) כפירוש רש"י: "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה",
"והתרה בו" (וראה לקמן הערה 39).

(18) יו"ד, ג-ד.

(19) ובפרט ש"בא אל פרעה" הוא היפך היציאה ממצרים.

1 א. ענינה המיוחד של פרשת "בא" ביחס לשאר
2 הפרשיות השייכות ליצי"מ (שמות וארא ובשלח) -
3 שבשאר הפרשיות מדובר אודות ההכנה ליצי"מ
4 (שמות וארא) ואודות הענינים שהיו לאחר (ובהמשך
5 ליצי"מ (בשלח), ואילו בפרשת "בא" היא היציאה
6 ממצרים עצמה.
7 ובפרשיות יותר:

8 גם בהתחלת הפרשה (לפני היציאה ממצרים,
9 שהי' צורך בשלש מכות נוספות עד שפרעה הסכים
10 לשלח את בני) מודגשת היציאה ממצרים יותר
11 מבפרשיות שלפני² - ש"עבדי פרעה" אמרו כבר
12 "שלח¹ את האנשים ויעבדו את ה' אלקיהם"².

13 ומודגש יותר בהמשך הפרשה שבה מדובר
14 אודות פעולותיהם של בני" בשייכות ליצי"מ³ - "דבר⁴ נא
15 באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת
16 רעותה כלי כסף וכלי זהב ויתן ה' את חן העם בעיני
17 מצרים"⁵, וכן פרטי הענינים דקרבן פסח (הציווי
18 והעשי' בפועל) עד לאכילתו (ב"ליל שימורים . .
19 להוציאם מארץ מצרים"⁶) באופן ד"מתניכם חגורים
20 וגו'"⁷, "מזומנים לדרך"⁸.

21 ועאכו"כ בפסוקים שבהם מדובר אודות היציאה
22 ממצרים - "ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכותה"⁹,

(1) יו"ד, ז.

(2) משא"כ במכות שלפני², כולל גם מכת כנים, שאמר
"אצבע אלקים היא" (וארא ח, טו), לא אמרו לפרעה שצריכים
לשלח את בני" ממצרים.

(3) כולל גם דברי משה שהוסיף פרטים באופן היציאה
ממצרים - "בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאנו
ובבקנו נלך וגו' וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה" (יו"ד,
ט-כו).

(4) יא, ב-ג.

(5) נוסף על מ"ש לאח"ז (יב, לה) "ובני ישראל עשו כדבר
משה וישאלו ממצרים גו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים
וישאלום* וינצלו את מצרים".

(6) יב, מב.

(7) שם, יא.

(8) פרש"י עה"פ.

(*) ובפרש"י: "אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם. אתה
אומר אחד טול שנים ולך" - דיע לומר שהכרחו של רש"י הוא מה
שבהמשך להציווי "דבר נא באזני העם וישאלו ממצרים" נאמר כבר
"ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים", שמהו משמע שקיימו הציווי
מיד (לפני מכת בכורות), ובצאתם ממצרים הוסיפו לשאול ממצרים,
ואז נתנו להם "אף מה שלא היו שואלים מהם".

הכנעני וגו' ארץ זבת חלב ודבש²⁸, "והוצאתי
אתכם מתחת סבלות מצרים וגו' והבאתי אתכם אל
הארץ וגו'²⁹.

וצריך להבין:

היציאה ממצרים בפרשת בא (נוסף על היותה
בפרשה שבשמה מודגש התוקף דפרעה) היא רק
השלב הראשון ביצי"מ - הנסיעה מרעמסס לסוכות.
וכמודגש בהמשך סיפור יצי"מ בפרשה שלאח"ז:
ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך
ארץ פלשתים גו' פן ינחם העם בראותם מלחמה
ושבו מצרימה³⁰, היינו, שגם לאחר שכבר יצאו
ממצרים היתה אפשרות שישוּבו למצרים; וגמר
היציאה ממצרים הי' בקריעת ים סוף, כש"וירא
ישראל את מצרים מת על שפת הים³¹ - שאז
בטלה אימת מצרים מבני³².

וצריך ביאור: מהו הטעם שמצות תפילין
הקשורה עם הכוונה והתכלית (תכלית השלימות)
דיצי"מ בנסיסה לארץ, נכתבה (א) מיד לאחר השלב
הראשון דיצי"מ, לפני המשך וגמר יצי"מ בפרשת
בשלח, (ב) ועיקר: בסיומה של פרשה שבשמה
מודגש התוקף דפרעה (היפך דיצי"מ) - "בא אל
פרעה?"

ד. ויש לבאר זה בהקדים דברי הזהר³³ בפירוש
הכתוב "בא אל פרעה" שבהתחלת פרשתנו³⁴:
"מה כתיב בא אל פרעה, לך אל פרעה מבעי
לי, מאי בא, אלא דעייל לי קב"ה אדרין בתר
אדרין לגבי תנינא חדא עלאה תקיפא דכמה דרגין
משתלשלין מני, ומאן איהו רזא דתנין הגדול,
ומשה דחיל מני לא קריב אלא לגבי אינון יאורין
ואינון דרגין דילי. . כיון דחמא קב"ה דדחיל
משה. . אמר קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים

1 ובסגנון אחר קצת: לכאורה היתה חלוקת
2 הפרשיות צריכה להיות באופן שהיציאה ממצרים
3 תהי' בפרשה בפ"ע, כלומר, שג' המכות האחרונות
4 יהיו בפרשה שלפנ"ז (ביחד עם שאר המכות),
5 והפרשה שלאח"ז תתחיל בהכנות דבנ"י להיציאה
6 ממצרים, ויציאתם ממצרים בפועל. ומהו הטעם
7 דחלוקת הפרשיות באופן שגם בפרשה דיציאת
8 מצרים מדובר אודות (מצב שיש צורך לבטל) התוקף
9 דפרעה - "בא אל פרעה" "והתרה בו" (המשך
10 וסיום המכות), ולא עוד אלא שכל הפרשה דיציאת
11 מצרים נקראת (ע"ש המצב ד) "בא אל פרעה"?

12 ג. ובהדגשה יתירה - בנוגע לסיום הפרשה ע"ד
13 מצות תפילין:
14 בפרשת תפילין כתיב²⁰ "והי' כי יביאך ה' אל
15 ארץ הכנעני וגו'", ומפרש רש"י²¹ "יש מרבותינו²²
16 שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר,
17 והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו
18 במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם". ועד"ז
19 בנוגע להחויב דתפילין - שלכמה דעות²³ לא היתה
20 מצות תפילין נוהגת במדבר, כ"אם לאחר הכניסה
21 לארץ, וגם להדעות שמצות תפילין היתה נוהגת גם
22 במדבר - עיקרה ושלימותה לאחר הכניסה לארץ²⁴,
23 ולא עוד אלא שקיומה במדבר הוא בשביל קיומה
24 לאחר הכניסה לארץ, כדרשת חז"ל²⁵ "ביאה דכתב
25 רחמנא גבי תפילין ופטר חמור. . מבעי לי'
26 לכדתנא דבי ר' ישמעאל עשה מצוה זו שבשבילה
27 תכנס לארץ", שאז יהי' הקיום דמצות תפילין
28 בשלימות²⁶.

29 כלומר: סיום וגמר הפרשה דיציאת מצרים הוא
30 במצות תפילין הקשורה עם הכניסה לארץ - כיון
31 שהכוונה והתכלית דיציאת מצרים היא הכניסה
32 לארץ²⁷, כמ"ש "אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ

(20) יג, ה"א.

(21) שם, י"א.

(22) בכורות ד, ב ואילך.

(23) פרטי הדעות והשקו"ט בזה - ראה תו"ש פרשתנו ח"ב

ע' רמט. ושל"י.

(24) שהרי גם להדעות שהניחו תפילין במדבר - היו בהם רק
ב' פרשיות (קדש והי' כי יביאך בלבד, כי הפרשיות שמע והי'
אם שמוע נאמרו בסוף שנת הארבעים. ועצ"ע.

(25) קידושין לו, סע"ב.

(26) כלשון רש"י בנוגע לקדושת בכורות: "ותקיימוהו שם".

(27) ויומתק יותר ע"פ מ"ש "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו

מארץ מצרים" (ר"פ מסעי), "מסעי" לשון רבים, אף שהיציאה
מארץ מצרים הוא רק בנסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות
- דכיון שהתכלית דיציאת מצרים היא הכניסה לארץ, נחשבים
שאר המסעות עד הכניסה לארץ כחלק מיציאת מצרים (ראה
לקו"ת מסעי פת, ג ואילך).

(28) שמות ג, יד.

(29) וארא ו, רח.

(30) ר"פ בשלח.

(31) שם יד, ל ובפרש"י.

(32) ראה לקו"ש ח"ג ע' 878. ח"ז ע' 270. חכ"ב ע' 34.

(33) שבו מודגש יותר האור (זהר - מלשון אור, כמ"ש
והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע) ד"תורה אור" בתכלית הגילוי.

(34) זח"ב לד, א.

27 אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי
28 בם⁴⁰.

29 ועפ"ז יש לבאר הדיוק ד"ע"ל ל"י קב"ה אדרין
30 בתר אדרין" (חדרים לפנים מחדרים⁴¹) - כי,
31 השבירה והביטול דפרעה צ"ל במקום שבו הוא
32 עיקר הקביעות והתוקף שלו⁴², ולכן, לא מספיק לילך
33 אליו ולפגשו כש"יוצא המימה"⁴³ (וכיו"ב), אלא
34 צריך לבוא לביתו⁴⁴, לארמון המלך, ובארמון המלך
35 גופא בחדרים הפנימיים (חדרים לפנים מחדרים)
36 שבארמון המלך, ששם עיקר דירתו (הקביעות
37 והתוקף שלו), ועי"ז שנעשה השבירה והביטול
38 בארמון המלך ובחדרים הפנימיים שבו, מתבטל
39 הקביעות והתוקף שלו, עיקר מציאותו, ובדרך
40 ממילא מתבטלים שאר הענינים הטפלים⁴⁵.

(40) ולהעיר גם ממ"ש בפסוקים שלפנ"ז (וארא ז, ה) "וידעו
מצרים* כי אני ה'" - ש"וידעו" הוא גם מלשון שבירה, כמו
"וידע (ותבר) בהם את אנשי סוכות" (שופטים ח, טז ובפרש"י)
- תו"א וארא נז, א. ובכ"מ.

(41) פי' דרך אמת.

(42) ובסגנון ההלכה: "קבוע לא בטל" (ראה כתובות טו, א).
- ולהעיר, שאף שעיקר דין קביעות שייך בישראל דוקא (מצד
שייכותם להקב"ה ותורתו), כיון שהקביעות האמיתית היא
בקדושה דוקא, ה"ז נשתלשל גם באוה"ע, שמצינו אצלם חילוקי
דינים ביחס לענין הקביעות, ולדוגמא: בנוגע להיתר דמצרי לבוא
בקהל לאחר שעלה סנחריב ובלבל כל האומות ועירבם זב"ז,
ד"אע"ג בדודאי מיעוטם נשארו במקומותיהם, והיו ל"י קבוע וכל
קבוע כמחצה על מחצה דמי, מ"מ, אותו שמתגייר ה"ה פורש
מהם, וכל דפריש מרובא קפריש ומותרים מיד" (לבוש לשו"ע
אה"ע ס"ד ס"י).

(43) כבהתראה על מכת דם (ז, טו) ומכת ערוב (ח, טז). וראה
שוה"ג להערה הבאה.

(44) ראה בעה"ט ריש פרשתנו: "כשה" אומר לו לבוא לביתו,
הי' אומר לו בא, וכשה" אומר לו לילך אליו המימה הי' אומר
לו לך". ובחיי שם: "ענין בא אל פרעה . . שיכנס בהיכלו (ביתו).
להורות על ענין וגאווה וגאווה כי הי' מתגאה . . בהיכלו, והוא
שכתוב ויבוא אל ביתו, יאמר, כי מצד שנכנס להיכלו ונתגאה בו
הי' בו לדברי משה ולא שת לבו גם לזאת . . משם (מביתו) באו
אליו כל המכות ההם**".

(45) ויש לומר, שאצל בני-נח מודגש יותר ביטול הענינים

(*) והטעם שבפרשתנו נאמר "וידעתם כי אני ה'" (ולא "וידעו
מצרים") - כדי להדגיש שהשבירה והביטול דפרעה שייך להוציאה
ממצרים דבני"י, כדלקמן בפנים.

(**) ועפ"ז מבאר סדר ההתראות על כל שלש מכות, דצ"ך עד"ש
באח"ב (שתיים בהתראה והשלישית שלא בהתראה), ששתי ההתראות
שבכל חלוקה, הראשונה היתה על היאור ("הנה יוצא המימה") והשני
בהיכלו ("בא אל פרעה"), דם על היאור וצפרדע בהיכלו, ערוב על
היאור ודבר בהיכלו, ברד על היאור וארבה בהיכלו - דכיון שהי'
מתגאה בשניהם, ביאורו ובהיכלו, "על כן היו ההתראות כולן מתוך
יאורו והיכלו ומהם משפטו כו".

1 התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו³⁵, וקב"ה אצטרך
2 לאגחא ב"י קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמרת אני
3 ה"י".

4 כלומר: פרעה הוא שרש ומקור הקליפות,
5 "התנין הגדול", אשר התוקף שלו הוא עד כדי כך
6 שאפילו משה הי' ירא ממנו³⁶, ולכן לא אמר לו
7 הקב"ה "לך אל פרעה" (שילך לבדו), אלא "בא אל
8 פרעה", שיבוא יחד עמו (עם הקב"ה) אל פרעה,
9 והקב"ה מכניסו עמו אל פרעה בשביל להלחם עמו
10 ("לאגחא ב"י קרבא") ולבטלו מכל וכל³⁷.

11 ויש לבאר הטעם שהזהר מפרש פירוש זה על
12 הפסוק "בא אל פרעה" שבהתחלת פרשתנו, ולא
13 על הפסוק "בא אל פרעה" שנאמר לפנ"ז בפרשת
14 וארא³⁸:

15 בפרשת וארא נאמר "בא אל פרעה" כהקדמה
16 להדיבור לפרעה ("בא אל פרעה ודברת אליו", "בא
17 אל פרעה ואמרת אליו"), משא"כ בהתחלת
18 פרשתנו נאמר "בא אל פרעה" [לא בתור הקדמה
19 להדיבור לפרעה, שהרי לא נאמר בהמשך הכתוב
20 "ודברת אליו" וכיו"ב, אלא] כענין בפ"ע: "ויאמר ה'
21 אל משה בא אל פרעה", ותו לא³⁹.

22 ועל זה מבאר בזהר הפירוש ד"בא אל פרעה"
23 (כאן) כענין בפ"ע - "דעייל ל"י קב"ה אדרין בתר
24 אדרין לגבי תנינא . . לאגחא ב"י קרבא" - "בא אל
25 פרעה" בשביל לפעול בו שבירה וביטול. ובלשון
26 הכתוב: "למען שתי אותותי אלה בקרבו . . את

(35) יחזקאל כט, ג.

(36) ראה גם לקו"ת צו ח, ג"ד.

(37) והטעם ש"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה" - כיון
ש"נתתיך אלקים לפרעה", שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין"
(וארא ז, א ובפרש"י), היינו, שהכת לשבור ולבטל הקליפה, שאין
זה אלא ביכולת הקב"ה ("אני ולא אחר") - ניתן למשה (ראה
לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך. ושו"נ).

(38) בהתחלת הציווי ע"ד הדיבור לפרעה - "בא דבר אל פרעה
מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו" (ו, יא); בהתראה על
מכת צפרדע - "בא אל פרעה ואמרת אליו גו' הנני נוגף את כל
גבולך בצפרדעים" (ז, כו"ז); ובהתראה על מכת ערוב - "בא
אל פרעה ודברת אליו כה אמר ה' גו' הנה יד ה' הוי' במקנך גו'
דבר כבד מאד" (ט, א"ג). משא"כ בשאר המכות - "לך אל פרעה"
(ז, טו), "התייצב לפני פרעה" (ח, טז. ט, יג). וצ"ע הטעם ע"ז
דוקא (וראה בחיי שבשוה"ג להערה 44).

(39) ומטעם זה הוצרך רש"י להוסיף ביאור בפשוטו של מקרא
- "בא אל פרעה והתורה בו", כיון שבפסוק נאמר רק "בא אל
פרעה", ותו לא (ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 57 ואילך. ושו"נ).

33 (בהתחלת ה)פרשה דיצי"מ, ולא עוד אלא שכל
34 הפרשה דיצי"מ נקראת "בא אל פרעה", שמזה
35 מוכן ש"בא אל פרעה" הוא תוכן ועיקר הענין
36 דיציאת מצרים, כדלקמן.

37 ו. ויש לבאר זה בהקדים הביאור בכללות הענין
38 דגלות ויציאת מצרים כהקדמה לירושת הארץ -
39 כמש"נ לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ⁵⁰ידע
40 תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו
41 אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבדו
42 דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול גו' ודור רביעי
43 ישובו הנה גו' לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו'":
44 רצונו של הקב"ה שירושת הארץ תהי' ע"י
45 עבודתם של ישראל בכח עצמם⁵¹ (ולא באופן של
46 "נהמא דכיסופא"⁵²), היינו, שישראל יעשו
47 מ"ארץ" מלשון ארצות שתהי' "ארץ ישראל",
48 "ארץ" - "שרצתה לעשות רצון קונה"⁵³, ו"ארץ
49 ישראל" - שניכר בה שייכותה לישראל, "כי תהיו
50 אתם (לי) ארץ חפץ"⁵⁴, "בבית עינו" של הקב"ה⁵⁵,
51 שלכן, "תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד
52 אחרית שנה"⁵⁶, שבזה נכלל גם הענין דראיית
53 אלקות בעניני הארץ⁵⁷ (ע"ד "מבשרי אחזה
54 אלקה"⁵⁸), ועד שממשיכים ופועלים הענין דארץ
55 ישראל בכל העולם כולו, ובלשון חז"ל⁵⁹ "עתידה

1 [וענין זה מודגש גם בהשבירה והביטול בפועל
2 (במכת בכורות) - "ויקם פרעה לילה (ולא כדרך
3 המלכים בשלש שעות ביום) הוא וכל עבדיו (הוא
4 תחלה ואח"כ עבדיו, מלמד שהי' הוא מחזר על
5 בתי עבדיו ומעמידן) וגו' ויקרא למשה ולאהרן
6 (מגיד שהי' מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה
7 שרוי היכן אהרן שרוי) ויאמר קומו צאו מתוך עמי
8 וגו'"⁴⁶ - שתמורת הקביעות והתוקף דפרעה בהיותו
9 בחדרים הפנימיים שבארמון מלכותו נעשה מצב
10 דהיפך הקביעות והתוקף, שהוכרח לטלטל את עצמו
11 ממקום למקום, "מחזר על בתי עבדיו ומעמידן",
12 "מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי",
13 בידעו שבטלטול ממקום למקום (ביטול הקביעות
14 והתוקף) תלוי המשך קיום מציאותו⁴⁷, כהמשך
15 וסיום הענין: "וברכתם גם אותי", "התפללו עלי
16 שלא אמות כו'"⁴⁸].

17 ועפ"ז מוכן שגם הדגשת התוקף דפרעה ב"בא
18 אל פרעה" (כנ"ל ס"ב) הוא חלק מהשבירה והביטול
19 דפרעה, כי עיקר השבירה והביטול היא במקום
20 ומצב שבו הוא הקביעות והתוקף דפרעה.

21 ה. ונקודת הענין - שבפרשת "בא אל פרעה"
22 מתחיל (עיקר ה)ענין השבירה והביטול דפרעה:
23 "בא אל פרעה" שבהתחלת פרשתו הוא לא
24 (רק) בשביל לפעול עליו להוציא את בני מצרים
25 (כבפסוקים שלפנ"ז, "בא אל פרעה ואמרת אליו
26 כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדוני"⁴⁹), אלא (גם)
27 ובעיקר) בשביל השבירה והביטול דפרעה ("דעייל לי'
28 אדרין בתר אדרין . . לאגחא בי קרבא") כענין
29 בפ"ע.

30 וגם השבירה והביטול דפרעה כענין בפ"ע (לא
31 בשביל לפעול עליו להוציא את בני מצרים) הוא
32 חלק מיציאת מצרים, שלכן נאמר "בא אל פרעה"

הטפלים להענין העיקרי, כמו ביטול ברוב*, כיון שאצלם אין
צורך בשיעור מסויים, אלא מספיק (רוב ב)כל שהוא (שלא ניתנו
השיעורין אלא לישראל בלבד (רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י)).

(46) יב, לילא ובפרש"י.
(47) לאו דוקא בתור מלך מצרים, אלא בתור מציאות סתם,
(אדם) חי.

(48) שם, לב ובפרש"י.

(49) וארא ז, כו.

(* להעיר מהשק"ט בדין ביטול ברוב בבנינו (ראה שד"ח כרך ח' ע'
3216 ואילך. ושו"נ).

(50) לך לך טו, יג ואילך.

(51) ובלשון חז"ל - "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" (שבת י"ד, א. ושו"ג), ויתירה מזה, ש"הקב"ה (רק) עוזרו" (סוכה נב, רע"ב. ושו"ג), היינו, שהעיקר נעשה על ידו.

(52) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו, ז רע"ד. ובכ"מ.

(53) ב"ר פ"ה, ח.

(54) מלאכי ג, יב.

(55) כמ"ש (זכריה ב, יב) "הנוגע בכם כנוגע בבבית עינו". וראה לקמן סי"ב.

(56) עקב יא, יב.

(57) ומודגש גם בהשפעה בענינים גשמיים - ש"אין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר (שם ח, ט) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה" (ברכות לו, ב. ושו"ג), ולא עוד אלא שניכר שההשפעה היא מלמעלה - "למטר השמים תשתה מים" (שם יא, יא), "שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה" (ב"ר פ"ג, ט), "נשואות אליו (להקב"ה) למפתח גשמים שבידו" (בחי' שם, יז), משא"כ שאר הארצות, שנוסף לכך ש"אינו דורש אלא אותה וע"י אותה דרישה הוא דורש את כל הארצות עמה" (פרש"י שם, יב), "מתמציחה שותה כל העולם", הרי, "א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו ע"י שליח" (שרי אומות שלמעלה ומזלות שלהם (תענית יו"ד, א ובחדא"ג מהרש"א)).

(58) איוב יט, כו.

(59) ראה פסיקתא רבתי פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג. לקו"ת מסעי פט, ב ואילך. ובכ"מ.

25 זוהי טהרתן⁷⁴ ולא עוד אלא שע"ז ניתוסף
26 שלימות בקדושה, ע"ד מארז"ל בנוגע לצור
27 וירושלים "אם מלאה זו חריבה זו"⁷⁵, "לא
28 נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים"⁷⁶, ועד"ז
29 להיפך, שע"י "חורבנה של צור" ניתוסף במילוי
30 (שלימות) דירושלים⁷⁷, כיון שע"ז מתגלה תוקף
31 הקדושה באופן שאין מקום למציאות של מנגד,
32 שנתבטל ממציאותו לגמרי⁷⁸.

33 [ויש לומר שמעין ודוגמת ב' אופני הבירור ישנו
34 גם במכות עצמם: (א) "בא אל פרעה ואמרת אליו
35 כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדוני ואם מאן אתה
36 לשלח הנה אנכי נוגף וגו'" - שכוונת המכות היא
37 כדי לפעול על פרעה שהוא ישלח את בני ממצרים
38 - ע"ד ובדוגמת בירור ניצוצות הקדושה שבמצרים,
39 "וינצלו את מצרים", (ב) "בא אל פרעה כי אני
40 הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי
41 אלה בקרבו ולמען תספר גו' את אשר התעללתי
42 במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם" - כוונת
43 המכות בשביל השבירה והביטול דמצרים⁷⁹, שע"ז
44 ניתוסף שלימות בקדושה, "וידעתם כי אני ה'"].

לפני (גמר) בירור ניצוצות הקדושה - שלוח צריך כח מיוחד,
להאבידם בעודם בשלימותם שלא נתבררו עדיין אין זה . . רק
ביכולת ה' . . כל יכול להאבד את הרשעים לגמרי גם בעודם
בשלימותם . . וניתן כח למשה לשוברו בעודו בתקפו ובשלימותו
לדרותו במכות גם כשלא נתברר וליקח ממנו את הטוב⁸⁰ (ראה
סה"מ עזרת ע' קלג).

(74) כלים רפ"ב.

(75) מגילה ו, סע"א.

(76) פרש"י תולדות כה, כג.

(77) להעיר מהביאור במארז"ל (ברכות נח, סע"א) "והנצח זו
בנין⁸¹ *ירושלים" - שבנין ירושלים הוא ע"י מדת הנצחון להכניע
לשבור ולבטל את המנגד (ראה תו"ח שמות (שלב, סע"ב). ושם
(שלו, סע"א), שזהו"ע האותות והמופתים שהיו במצרים.

(78) ראה לקו"ש ח"ה ע' 67 הערה 77, שהעילוי שע"י שבירת
הקליפות הוא גדול יותר מהעילוי שע"י בירור ניצוצות הקדושה
שבהם.

(79) ולא כדי לפעול על פרעה שיסכים לשלוח את בני
ממצרים - שהרי פרעה ה' כבר מסכים לשלוח את בני⁸², אלא
שהקב"ה הכביד את לבו שלא יסכים לשלוח כדי להוסיף לו עוד
מכות, לצורך השבירה והביטול דמצרים.

(*) ועפ"י יומתק שלאחרי השבירה והביטול דפרעה (במכת בכורות)
ניתוסף עוד יותר בבירור ניצוצות הקדושה - שהשאלים "אף מה
שלא היו שואלים מהם . . אתה אומר אחד טול שנים ולך" (כנ"ל
בשוה"ג להערה 5).

(**) כ"ה (בנין ירושלים) בתו"ח ועוד, אבל בברכות שם: "והנצח זו
ירושלים". ואולי י"ל שההוספה "זו בנין ירושלים" היא ע"פ מ"ש לפני
"והנצח זו מפלתה של רומי", כיון שמחורבנה (מפלתה) של רומי - ע"י
מדת הנצחון - נבנית ירושלים.

1 ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", שבכל
2 העולם כולו יראו בגילוי כח הפועל האלקי
3 בנפעל⁶⁰, כמ"ש⁶¹ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר
4 גו'", ועד שרואים ש"ש הנברא⁶² הוא 'חד' עם
5 יש האמיתי⁶³.

6 וענין זה נעשה ע"י הקדמת גלות מצרים - כי
7 גר יהי זרעך בארץ לא להם":

8 "ארץ לא להם" היא ארץ שאינה שייכת
9 לישראל, ויתירה מזה, ארץ שמנגדת לישראל - ארץ
10 מצרים, ע"ש שהיא "מצירה לישראל"⁶⁴, להיותה
11 "ערות הארץ"⁶⁵, "מקולקלים מכל האומות"⁶⁶,
12 תחתון שאין תחתון למטה ממנו.

13 ואעפ"כ, גם בירידתם לארץ מצרים נעשה
14 אצלם מעמד ומצב ד"יחי יעקב"⁶⁷, חיים אמיתיים
15 דיעקב.

16 ויתירה מזה, שפועלים גם הבירור דמצרים - בב'
17 אופנים כלליים: (א) בירור ניצוצות הקדושה,
18 כמ"ש⁶⁸ "וגם ערב רב"⁶⁹ (תערובות אומות של
19 גרים⁷⁰) עלה אתם", וכן בירור ניצוצות שבדברים
20 הגשמיים, כמ"ש⁷¹ "וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי
21 זהב ושמלות גו' וינצלו את מצרים", "כמצודה
22 שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים"⁷², (ב)
23 (שבירה ו)ביטול דהענינים הבלתי-רצויים שאי-
24 אפשר לבררם ולהעלותם לקדושה⁷³, ו"שבירתן

(60) ראה תו"ח שמות תפב, א. שער האמונה ספכ"ז. ועוד.

(61) ישע"י מ, ה.

(62) שהתהוותו מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה
שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו
ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לבוא יש מאין ואפס המוחלט
ממש כו" (אגה"ק ס"כ).

(63) ראה ביאורו בשלח מג, ג.

(64) ראה ב"ר פט"ז, ד.

(65) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בסופו).

(66) ספרי ופרש"י אחרי יח, ג. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה
ה"ח.

(67) ר"פ ויחי.

(68) פרשתנו יב, ח.

(69) "רב" - ר"ב (מרפ"ח) ניצוצות שנפלו למטה ונתבררו
בגלות מצרים (תו"א פרשתנו ס, ג. ובכ"מ).

(70) להעיר ממארז"ל (פסחים פז, ב) "לא הגלה הקב"ה את
ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", שהו"ע
בירור הניצוצות (תו"א בראשית ו, רע"א. ר"פ לך לך. ובכ"מ).

(71) שם, להלול.

(72) ברכות ט, ב.

(73) וי"ל שבזה גופא ב' אופנים: (א) שבירת וביטול הקליפה
לאחרי שנשלם בירור ניצוצות הקדושה שיכולים להעלותם
לקדושה - סדר העבודה ע"ד הרגיל, (ב) שבירת וביטול הקליפה

טובה ורחבה, כמרומו בסיום פרשת "בא אל
פרעה" במצות תפילין שעיקרה בכניסה לארץ⁸⁵.
ויש להוסיף, שתכלית השלימות דיצי"מ
בכניסה לארץ הקשורה עם מצות תפילין שבסיום
הפרשה נרמזת גם בהתיבות "בא אל פרעה"
שבהתחלת הפרשה⁸⁶ - כי, ע"י השבירה והביטול
דפרעה דלעו"ז ("בא אל פרעה . . לאגחא בי'
קרבא") נעשה "בא אל פרעה" דקדושה, כמ"ש
בזהר⁸⁷ בפירוש "בית פרעה"⁸⁸, "ביתא דאתפרעו
ואתגליין מיני' כל נהורין", שבאים לבחי' פרעה
דקדושה⁸⁹ שלמעלה מכל מדירה והגבלה, שזהו"ע
יצי"מ בתכלית השלימות, שיוצאים מכל המיצרים
וההגבלות (גם) דקדושה, ובאים ל"ארץ טובה
ורחבה", "מרחב יי"ה"⁹⁰, ועד למרחב העצמי
דמהותו ועצמותו ית'.

ח. וע"פ הידוע שגלות מצרים היא שורש לכל
הגלויות⁹¹ והיציאה ממצרים היא שורש לכל
הגאולות⁹² (עד לגאולה מגלות זה האחרון) - שייך
האמור לעיל גם להגאולה העתידה לבוא תיכף
ומיד ממש, עלי' נאמר⁹³ "כימי צאתך מארץ מצרים
אראנו נפלאות".
ובהקדמה - שאילו זכו היתה הגאולה ממצרים
והכניסה לארץ בפעם הראשונה באופן של גאולה
נצחית שאין אחרי' גלות⁹⁴, ומהטעמים שסיבב
הקב"ה שלאחרי הגאולה ממצרים יהיו גם הגלויות

ולאח"ז נעשית היציאה ממצרים ("ואחרי כן"⁸⁰
יצאו"⁸¹) - שיוצאים לגמרי ממצב של ניגוד
לקדושה, "מצירים לישראל", כי לאחרי שהי' מנגד
ונתבטלה מציאותו, לא שייך עוד אפשרות ונתינת
מקום למנגד, ובמילא, נעשית שלימות הכניסה
לארץ ישראל, "ארץ טובה ורחבה"⁸² (היפך
ה"מיצר" דארץ מצרים), שארץ הלזו התחתונה
נעשית "ארץ ישראל", דירה לו ית' בתחתונים⁸³.

ז. עפ"ז יש לבאר הטעם ש"בא אל פרעה" הוא
השם דפרשת יצי"מ כולה, עד לסיומה וחזרתה
במצות תפילין שעיקרה בכניסה לארץ:
יציאת מצרים - יציאה ממצב של ניגוד לקדושה
לאמיתתה ובשלימותה עיקרה בשבירת וביטול
המנגד, ולא (כ"כ) בבירור ניצוצות הקדושה, כי
הפעולה דבירור ניצוצות הקדושה עיקרה גילוי
הטוב שנפל ונתעלם במצרים, אבל המציאות
דמצרים כשלעצמה נשארת במצב של ניגוד
לקדושה, "מצירים לישראל", וכדי שתהי' היציאה
ממצרים, שלא יהי' מצב של ניגוד לקדושה, צ"ל
השבירה והביטול דמצרים⁸⁴.

וענין זה מרומז בקריאת הפרשה דיצי"מ בשם
"בא אל פרעה" - להורות שעיקר הענין דיצי"מ
הוא השבירה והביטול דמצרים, שזהו"ע "בא אל
פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי
תנינא חדא עלאה תקיפא . . לאגחא בי' קרבא",
ובלשון הכתוב "שתי אותותי אלה בקרבו גו'
התעללתי במצרים וגו'".

ותיריה מזה - שבהענין ד"בא אל פרעה" לצורך
השבירה והביטול שלו, נכללת (הנתינת-כח
לתכלית השלימות (הכוונה והתכלית) דיצי"מ,
יציאה מכל המיצרים וההגבלות - הכניסה לארץ

(85) ואף שבינתיים צ"ל שלבים נוספים ביצי"מ המבוארים בפ'
בשלח (כנ"ל ס"ג) - ה"ה נכללים בהשבירה והביטול והקביעות
והתוקף דפרעה שנעשה עי"ז ש"עייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין"
(כנ"ל ס"ד).

(86) ע"פ הכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן" (ספר
יצירה פ"א מ"ז).

(87) ח"א רי, א.

(88) ויגש מה, טז.

(89) ובזה גופא - "בית פרעה", הדגשת התוקף והקביעות
דפרעה דקדושה (ע"ד האמור לעיל (ס"ד) בנוגע לפרעה דלעו"ז),
כמו במלכותא דארעא (ואדרכה: מלכותא דארעא ענין מלכותא
דקיעא) שהתוקף והקביעות דהמלך היא בדירתו, שבה מתגלה
בכל עצמותו.

(90) תהלים קיח, ה.

(91) שלכן כל המלכיות (גלויות) נק' ע"ש מצרים (ב"ד
שבעה ע"ה).

(92) ראה סה"מ תש"ח ע' 164. ועוד.

(93) מיכה ז, טו.

(94) ראה ספרי דברים א, ב: "אילו זכו ישראל ליום אחד היו
נכנסים לארץ שנאמר (פרשתנו יג, דה) היום אתם יוצאים בחודש
האביב, והי' כי יבאך ה' אלקיך אל ארץ הכנעני, מיד". וראה
בהנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 346 הערה 43.

(80) לאחרי ש"את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" (שבירת וביטול
המנגד), אף שלכאורה יכולים לדונם גם לאחרי יציאת בני'
ממצרים.

(81) כולל גם היציאה דניצוצות הקדושה שהיו במצרים -
"יצאו ברכוש גדול", שקאי על ניצוצות הקדושה (ראה לקו"ש
חכ"א ע' 80. וש"נ).

(82) שמות ג, ח. ועוד.

(83) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(84) ולכן לא נשלם הענין דיצי"מ עד ש"וירא ישראל את
מצרים מות על שפת הים", "כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו
עולין מצד זה כך הם עולים מצד אחר וירדפו אחרינו" (פרש"י
ע"ה פ).

בבצרה¹⁰², "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את
הר עשו"¹⁰³, וישארו אלה שינעורו ויטיעו לבני",
כמ"ש "ושלחתי מהם פלטים גו' והביאו את כל
אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב גו'
על הר קדשי ירושלים"¹⁰⁴, ויתירה מזה, "אז¹⁰⁵
אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'
לעבדו שכס אחד"¹⁰⁶.

ואז תהי' גם עבודתם של ישראל בתכלית
השלימות - "כמצות רצונך"¹⁰⁷, כידוע¹⁰⁸ ש"עיקר
כל המצוות ליושבים בארץ ה'", וקיומם בחוץ
לארץ ובזמן הגלות הוא באופן של "ציונים"
(סימנים) לקיומם בארץ ישראל בגאולה האמיתית
והשלימה, "אמרו בספרי¹⁰⁹. . . אע"פ שאני מגלה
אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצוות
שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים. . . וכן אמר
ירמ' הציבי לך ציונים¹¹⁰, אלו המצוות שישראל
מצויינין בהם", היינו, שגם המצוות שהם חובת
הגוף קיומם בחוץ לארץ ובזמן הגלות הוא "כדי
שלא יהיו חדשים עלינו כשנחזור לארץ".

וענין זה מרומז בסיום הפרשה דיצי"מ ע"ד
הכניסה לארץ ("והי' כי יביאך אל ארץ הכנעני
וגו'") בשייכות למצוות תפילין - שהשלימות דמצוות
תפילין, וכן השלימות דכל המצוות, "הוקשה כל
התורה כולה (מצוות התורה) לתפילין"¹¹¹, תהי'
בכניסה לארץ¹¹² בגאולה הנצחית שאין אחרי'

שלאח"כ⁹⁵, החל מגלות בבל, "רישא דדהבא"⁹⁶,
שהוא השורש לגליות שלאחריו עד לגלות הרביעי
(האחרון), גלות אדום - כדי שירושת הארץ
(בגאולה האמיתית והשלימה) תהי' לאחר העבודה
דבניי בבירור המטה (בזמן הגלות) בתכלית
השלימות, היינו, לא רק בגלות מצרים שהיא השורש
והכלל דכל הגלויות, אלא גם בכל פרטי הדרגות דד'
הגלויות.

וע"פ האמור לעיל (ס"ו) שהבירור הוא בב'
אופנים כלליים, שתחילה צ"ל בירור ניצוצות
הקדושה שיכולים לבררם ולהעלותם לקדושה [ע"י
מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות]⁹⁷ בקיום
התומ"צ שנתלבשו בדברים גשמיים, ובעניני
הרשות שנעשים לשם שמים], ולאח"כ צ"ל
השבירה והביטול דעניני הלעו"ז שאי-אפשר
לבררם ולהעלותם לקדושה - לכן מצינו בנבואות
הגאולה⁹⁸ ריבוי פסוקים שתוכנם ע"ד השבירה
והביטול דד' המלכיות⁹⁹ ששעבדו את בני¹⁰⁰,
ולדוגמא: "נפלה בבל ותשבר"¹⁰¹, "כי זבח לה'

(95) ויש לומר, שענין זה מרומז בהכתוב שבהמשך לפרשת
בא, "ויהי בשלה פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ
פלשתים כי קרוב הוא גו' ויכס אלקים את העם דרך המדבר גו'
- שהסבתם דרך המדבר רומזת על כל משך זמן הגלות ב"מדבר
העמים" (ראה בארוכה אוה"ת ר"פ בשלח).

(96) דניאל ב, לח.

(97) תניא רפ"ז.

(98) ומרומז גם בפרשתנו (יב, מב) "ליל שימורים הוא לה'
להוציאם מארץ מצרים גו' שימורים לכל בני ישראל לדורות",
"ארבע לילון אינון. . . לילא רביעאה כד ישלים עלמא קיצי'
למיתפוקא חבלי רישעא ישתיצון וגירי פרזלא יתברון כו'
(תרגום ירושלמי עה"פ).

(99) להעיר מהמבואר בהמשך דברי הזהר בפירוש "בא אל
פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא. . . תנין
הגדול הרובץ בתוך יאוריו", ש"התנין הגדול" נמשך בכל האורים
הקשורים עם ד' הנהרות שהם כנגד ד' מלכיות, "ההוא דאקרי
פישון. . . איהו מלכות בבל וכו'" - דעפ"ז י"ל, שהענין ד"בא אל
פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא. . . לאנחא
בי' קרבא", הוא גם לאחר שהתנין הגדול נמשך ביאורים
הקשורים עם ד' המלכיות (ולהעיר מויק"ר פי"ג, ה: "עתיד
הקב"ה להשקות כוס התרעלה לאומות העולם לעתיד לבוא,
הה"ד ונהר יוצא מעדן, מקום שהדין יוצא, ומשם יפרד והי'
לארבעה ראשים אלו ארבעה נהרות, שם האחד פישון זה בבל. .
ושם הנהר השני גיחון זה מדי. . . ושם הנהר השלישי חידקל זו
יון. . . והנהר הרביעי הוא פרת הוא אדום").

(100) ומרומז בפסוק "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" -
"וגם לרבות ד' מלכיות שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל"
(פרש"י עה"פ).

(101) ירמ' נא, ח.

(102) ישעי' לד, ו (וראה זהר שבהערה 106. פסיקתא שבהערה
121).

(103) עובדי' א, כא.

(104) ישעי' סו, יט"ב.

(105) צפני' ג, ט.

(106) להעיר מזהר ס"פ וארא: "זמיני בני ישמעאל לאתערא
קרבין תקיפין בעלמא. . . בההוא זמנא יתער עמא חד מסייפי
עלמא. . . ויגח בה קרבא תלת ירחין. . . וכדין יתער קב"ה עליהו,
הה"ד כי זבח לה' בבצרה וגו', ולבחר מה כתיב לאחוז בכנפות
הארץ וגו', וישיצי לבני ישמעאל מינה כו'", ומסיים "ובההוא
זמנא כתיב כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם
ה' ולעבדו שכס אחד".

(107) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(108) רמב"ן אחרי יח, כה.

(109) עקב יא, יח.

(110) ירמ' לא, כ.

(111) "אמר קרא והי' לך לאות על ידך ולזכרון בין ענין למען
תהי' תורת ה' בפיך, הוקשה כל התורה כולה לתפילין" (קידושין
לה, א), ומכיון שמהיקש זה למדים שנשים פטורות ממצוות עשה
שהזמן גרמא, מוכח, שהכוונה ב"הוקשה כל התורה", היא,
למצוות התורה.

(112) אף שמתן-תורה הי' לפני הכניסה לארץ - במדבר דוקא

ועבודת האדם היא להמשיך קדושה (ארץ ישראל) 29
גם בעניני חול (חוץ לארץ) - שנוסף על עבודתו 30
בעניני קדושה (לימוד התורה וקיום המצוות), 31
עוסק גם בעניני הרשות (עובדין דחול) באופן 32
ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" 119, ו"בכל דרכיך 33
דעהו" 120, שע"ז נעשים גם הם בבחינת "ארץ 34
ישראל", ע"ד "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל 35
הארצות". 36

ונוסף לזה, יש ענינים ד"מצרים" ו"בבל" שאי- 37
אפשר לבררם ולהעלותם לקדושה, כ"אם באופן 38
של שבירה וביטול. ולדוגמא: החילוק בין כח 39
המתאווה לציור הרע - שכח המתאווה יכול וצריך 40
להתהפך להתאוות לטוב, משא"כ ציור הרע 41
שנתאוה אליו, להיותו רע גמור, אי-אפשר לו 42
להתכלל בקדושה, ואין לו תקנה אלא ביטולו 43
והעברתו מן העולם, שזהו"ע שריפת הפרה 121, 44
שנשאר רק האפר שהוא החומר הפשוט, כח 45
המתאווה, משא"כ ציור הרע מתבטל לגמרי 122. 46

וסדר העבודה דשבירת וביטול הרע - למדים 47
מ"בא אל פרעה", "אדרין בתר אדרין לגבי תנינא 48
כו' לאגחא בי' קרבא", שלכל לראש צ"ל שבירת 49
וביטול התוקף והקביעות דהקליפה, ובדרך ממילא 50
נעשה גם שבירת וביטול מציאות הקליפה לגמרי. 51
ודוגמתו בעבודת האדם - שלכל לראש צריך 52
לשבור ולבטל הענין שבו מודגש התגברות הלעו"ז 53
ביותר, ועי"ז מתבטלים בדרך ממילא שאר 54
הענינים. 55

וגם כאשר הקליפה היא בתוקף גדול עד שיש 56
מקום לענין של פחד - אומר הקב"ה לניצוץ משה 57
שבכא"א מישראל: "בא אל פרעה", "דעייל לי' 58
קב"ה . . לאגחא בי' קרבא", שהקב"ה בעצמו בא 59
יחד עמו, והקב"ה בעצמו ("קב"ה . . ולא אחרא") 60
מבטל תוקף הקליפה כו'. 61

גלות, כי בזמן הגלות, במעמד ומצב ד"בנים שגלו 1
מעל שולחן אביהם" 113, לא שייך אמיתת ענין 2
המצוות מלשון צוותא (חיבור) עם הקב"ה 114, 3
כ"אם באופן של "ציונים" בלבד, ואילו אמיתת 4
הענין דצוותא שבקיום המצוות יהי' לאחר 5
שחוזרים להיות סמוכים על שולחן אביהם באופן 6
של קביעות ונצחיות, בכניסה לארץ - "פלטרין של 7
מלך", ושם גופא בחדר לפנים מחדר - בירושלים 8
עיר הקודש, בבית המקדש ובקודש הקדשים, 9
בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. 10

*

ט. ויש להוסיף ולבאר ההוראה מהאמור לעיל 12
בעבודת האדם: 13
כתיב "את העולם נתן בלבם" 115, היינו, שכל 14
עניני העולם תלויים ונעשים תחילה בלבנו (ע"י 15
עבודתו) של האדם, "עולם קטן" 116, שבשבילו 16
נברא העולם, כמארז"ל 117 "לפיכך נברא אדם יחידי 17
. . כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא 18
העולם". ומזה מובן, שגם הענין דיציאת מצרים 118 19
והיציאה משאר הגלויות עד להיציאה מגלות זה 20
האחרון שהתחלתם מ"בא אל פרעה" (שבירת 21
וביטול הקליפה) - תלוי ונעשה ע"י עבודת האדם. 22

והענין בעבודה בזה: 23

החילוק שבין ארץ ישראל לחוץ לארץ, גלות 24
מצרים ובבל וכו' - שארץ ישראל קאי על עניני 25
קדושה, וחוץ לארץ קאי על עניני חול, שהם בבחינת 26
"מצרים" ו"בבל", שמצד עצמם הם מצירים 27
ומבבלים לישראל בעבודתם בעניני קדושה. 28

(כדי שיהיו הכל שוין בה" - במדבר"ר פי"ט, כו. ועוד) - כי תורה 1
היא למעלה מהגבלות דזמן ומקום (אף שניתנה למטה דוקא, "לא 2
בשמים היא", בגדרי הזמן והמקום), שע"י לימוד התורה בהלכות 3
הקרבנות בכל מקום ובכל זמן (גם בחוץ לארץ ובזמן הגלות), 4
"מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כו'" (ראה לקו"ת במדבר יג, 5
א ואילך. ובכ"מ).

(113) ברכות ג, סע"א.

(114) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(115) קהלת ג, יא. וראה זח"א קצה, ב. לקו"ת במדבר ה, 1
רע"ב.

(116) תנחומא פקודי ג. זח"א ג, ב. וראה אבות דר"נ ספ"א.

(117) סנהדרין לז, סע"א - במשנה.

(118) שצריך להיות וישנו בעבודת כאו"א מישראל בכל יום - 1
כמארז"ל (פסחים קטז, ב) "בכל דור ודור (ובכל יום ויום) חייב 2
אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא (היום) ממצרים" (ראה 3
תניא פמ"ז).

(119) אבות פ"ב מי"ב.

(120) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. שו"ע אדה"ז

או"ח סקנ"ו ס"ב.

(121) להעיר ממארז"ל "פרה זו מצרים . . אדומה זו בבל . .

תמימה זו מדי . . אשר אין בה מום זו יון . . אשר לא עלה עלי' 1

עול זו אדם . . ושחט אותה לפניו, שנאמר כי זבח לה' בבצרה 2

וגו'" (פסיקתא דר"כ פ' פרה. פס"ר פי"ד. ועוד). - ולהעיר 3

מהדגשת בצרה.

(122) ראה לקו"ת חוקת נו, ג ואילך. ובכ"מ.

מהיציאה ממצרים בהיותם בדרגא נמוכה עד כדי
כך שלאחרי היציאה ממצרים הי' מקום לחשש פן
ינחם העם גו' ושבו מצרימה", שלכן "לא נחם
אלקים דרך ארץ פלשתים כי (אף ש)קרוב הוא",
ועאכו"כ בהיציאה מגלות זה האחרון, שתיכף ומיד
באים לארץ ישראל בדרך הקרובה ביותר.

*

יא. בהאמור לעיל יש הדגשה יתירה בדורנו זה
- שפרשת "בא אל פרעה" היא בסמיכות ליום
העשירי ("יהי קודש" 134) בשבט, יום ההילולא של
כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹³⁵, שחל בשנה זו
ביום הששי הבע"ל שמתברך מיום הש"ק¹³⁶ פרשת
"בא אל פרעה":
מעניניו העיקריים של בעל ההילולא דעשירי
בשבט - ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד
כל ימי חייו . . . מתגלה ומאיר . . . למטה בעת
פטירתו . . . ופועל ישועות בקרב הארץ"¹³⁷, וביתר
שאת וביתר עוז ("מעלין בקודש" 138) ביום
ההילולא מידי שנה בשנה - הפעולה דבירור
התחתון¹³⁹, כמודגש בשמו (הראשון), "יוסף", ע"ש
"יוסף ה' לי בן אחר"¹⁴⁰, שגם "אחר" יתהפך
להיות "בן"¹⁴¹, שע"ז נעשית הוספה (יוסף מלשון
הוספה) ושלמות בקדושה¹⁴².

(134) בחוקותי כז, לב. וראה לקו"ש ח"ו ס"ע 290. וש"נ.
(135) ויתירה מזה - שהסתלקותו (בשנת ה'תש"י) היתה ביום
הש"ק פרשת בא אל פרעה.

(136) ש"מיני' מתברכין כולהו יומין" (זח"ב סג, ב. פח, א). -
ויש לומר, שעיקר ושלמות הברכה מיום הש"ק על כל ימי
השבוע היא בסיום השבוע, ביום הששי, כמו בהתחלת הבריאה
שעיקר ושלמות הברכה מיום השבת שלפני הבריאה (פרדס שער
ד' פ"ז. ועוד) היתה ביום הששי, יום ברא אדה"ר, גמר ושלמות
הבריאה.

(137) ראה אגה"ק סז"ך וכ"ח.

(138) ברכות כה, א. וש"נ.

(139) להעיר מהשייכות לחודש טבת - שממנו נמשכת ברכה
ונתנית כח לעבודה דחודש שבט - "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"
(מגילה יג, א), שרומז גם להנאה (כביכול) שע"י חיבור יש
האמיתי עם יש הגשמי (ראה לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך).

(140) ויצא ל, כד.

(141) ראה אוה"ת פרשתנו ע' רנ. ועוד.

(142) ומרומז גם בשמו השני, "יצחק", ע"ש השמחה והצחוק
("כל השומע יצחק ליי") - שעיקר הצחוק והתענוג למעלה נעשה
ע"י העבודה והפיכת "אחר" ל"בן", "אתהפכא חשוכא לנהורא"
(ראה תו"א תולדות יז, ד ואילך. וראה אוה"ת שם ע' רמט),
ולעת"ל - "אז ימלא (שאז מותר וממלאים) שחוק פיננו גו"
(תהלים קכו, ב. ברכות לא, א).

י. ועוד ועיקר:
הענין ד"מצרים" ו"בבל" - שמצירים
ומבלבלים לישראל - מודגש אצל כאו"א לפי
ענינו: יש מי שאצלו מודגש המיצר והבלבול מצד
החסרון בעבודת ה' בתכלית השלימות, ויש מי
שאצלו מודגש המיצר והבלבול מצד החסרון
בענינים גשמיים (שע"ז יהי' פנוי ללמוד תורה
מתוך מנוחה, כפס"ד הרמב"ם¹²³ בנוגע ליעודים
הגשמיים שבתורה).

וכיון ש"בני בכורי ישראל"¹²⁴, "נער ישראל
ואוהבהו"¹²⁵, ומטבע האב שכאשר בנו הקטן צועק
שרוצה דבר מסויים, הרי גם כאשר הדבר שרוצה
הוא חסר ערך וחשיבות (אלא שרוצה לפי קטנות
שכלו), ממחר האב ליתן הדבר שרוצה בנו הקטן
עוד לפני שמחנך ומלמד אותו שירצה דברים
חשובים - הרי, כשיהודי מרגיש מיצר ובלבול
מחסרון בענינים גשמיים, ממחר הקב"ה לבטל
מיצר ובלבול זה עוד לפני שמגיע לדרגא שירגיש
המיצר והבלבול מהחסרון בעבודת ה' בשלימות.
וכמ"ש¹²⁶ "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" -
"כל אחד לפי רצונו"¹²⁷, "לכל חי לפי רצונו
ותאוותו"¹²⁸, גם בהיותו בדרגא ד"חי" שלמטה
מ"מדבר".

ואם הדברים אמורים כשהבן רוצה דבר חסר
ערך וחשיבות, עאכו"כ כשהבן רוצה דבר הכי
חשוב - היציאה דכל בניי (והשכינה) - "בכל צרתם
לו צר"¹²⁹, "עמו אנכי בצרה"¹³⁰ מהגלות - בודאי
ובודאי שהקב"ה צריך למהר למלא רצון בנו, כל
בניי שבכל הדורות, לצאת מהגלות לגאולה נצחית
שאינ אחרי' גלות, אפילו אם עדיין לא הגיע לדרגא
נעלית בעבודת ה' [ובלשון הכתוב - "פדה אלקים
את ישראל מכל צרותיו"¹³¹, ואח"כ "והוא"¹³² יפדה
את ישראל מכל ענותיו"¹³³], ובמכ"ש וק"ו

(123) הלי' תשובה רפ"ט.

(124) שמות ד, כב.

(125) הושע יא, א.

(126) תהלים קמה, טז.

(127) רד"ק עה"פ.

(128) מצו"ד עה"פ.

(129) ישע"י סג, ט.

(130) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.

(131) תהלים כה, כב.

(132) שם קל, ח.

(133) ראה קונטרס משיחות ש"פ ויחי ס"ט. ועוד.

ובנוגע לאוה"ע - הכנה לקיום היעוד "אז אהפוך
אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכמ אחד".
וע"פ המבואר לעיל שתוכן הענין ד"בא אל
פרעה" הוא בירור התחתון בשביל היציאה
ממצרים והכניסה לארץ, יש לבאר השייכות דיום
ההילולא (גמר ושלמות עבודתו) לפרשת "בא אל
פרעה" - כיון עיקר עבודתו של בעל ההילולא כל
ימי חייו היתה בבירור התחתון ("בא אל פרעה")
כהכנה לגאולה האמיתית והשלימה (יצי"מ וכניסה
לארץ).

יב. ובנוגע לפועל:
בעמדנו ביום הש"ק פרשת "בא אל פרעה"
שממנו מתברך יום ההילולא דעשירי בשבט - יש
לעורר ולפרסם בכל מקום ומקום (נוסף על
הפעולות בד' אמותיו של בעל ההילולא¹⁵¹) ע"ד
ההכנות המתאימות ליום ההילולא, ועאכ"כ ע"ד
ההנהגה המתאימה ביום ההילולא עצמו¹⁵², כולל
ובמיוחד הוספה בלימוד תורתו, הוספה בנתינת
הצדקה למוסדות שמתנהגים ברוחו או שנקראים
על שמו, והתועדויות פעילות¹⁵³ שבהם יקבלו
החלטות טובות להוסיף יותר ויותר בהליכה "בדרך
ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו
נס"ך"¹⁵⁴.

והדגשה יתירה בנוגע להכנה להגאולה ע"י
חיזוק האמונה והבטחון והציפי' לגאולה, "אחכה
לו בכל יום שיבוא"¹⁵⁵ - כלשון בעל ההילולא¹⁵⁶:
עמדו הכן כולכם לקבל פני משיח צדקנו.

ובפרט בשנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות
אראנו", ולאחרי שכבר ראו נסים ונפלאות בתקופה
האחרונה, כולל ובמיוחד - יציאתם של רבים
מישראל ממדינה ההיא לארץ ישראל, ועי"ז גם
קירובם ליהדות תורה ומצוות, שענין זה הוא
מעין דוגמא והכנה קרובה לקיום היעוד¹⁵⁷ "קהל
גדול ישובו הנה".

(151) להעיר מדיני חצר המשתמרת - בשיעורי הרמב"ם דימים
האחרונים (הל' גירושין רפ"ה).

(152) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 95 ואילך. ועוד.

(153) לפי תנאי המקום והזמן, כולל ובמיוחד תנאי הזמן
דקביעות שנה זו שיום ההילולא חל בערב שבת.

(154) לשון אדה"ז באגה"ק סז"ך.

(155) עיקר הי"ב מ"ג עיקרים.

(156) "היום יום" ט"ו טבת. ובכ"מ.

(157) ירמי' לא, ז.

1 ובפרטיות יותר:

2 עבודתו של בעל ההילולא לעשות מ"אחר"
3 "בן" היא, לכל לראש, בנוגע לבני - ע"י הפצת
4 התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה גם עבור
5 אלה שבגלוי ובחיצוניות נראים במעמד ומצב של
6 "אחר", להיותם רחוקים לע"ע מקיום התומ"צ
7 (שלא באשמתם, תינוקות שנשבו¹⁴³), שתתגלה
8 מציאותם האמיתית - "בן" - בפועל ובגלוי, כולל
9 ובמיוחד - ע"י תרגום עניני התורה ופנימיות
10 התורה בלשונות דאוה"ע¹⁴⁴ עבור אלה שעדיין
11 אינם מבינים לשון הקודש¹⁴⁵, שדבר זה התחדש
12 ע"י בעל ההילולא¹⁴⁶; וגם בנוגע לאוה"ע, "אחר"
13 כפשוטו - ע"י הפצת צדק ויושר חדורים באמונה
14 בבורא העולם שמביאה לקיום שבע מצוות בני-
15 נח¹⁴⁷, ובכללות ל"לשבת יצרה"¹⁴⁸.

16 ובמיוחד - בבואו למדינה זו בחצי כדור התחתון
17 [שגם בזה מודגש החידוש של בעל ההילולא לגבי
18 רבותינו נשיאנו שלפניו, כולל גם אביו, שכולם
19 היו בחצי כדור העליון], שבה ניתוסף עוד יותר
20 (ומוסיף והולך עד היום הזה) בבירור התחתון,
21 לעשות מ"אחר" "בן", הן בנוגע לבני והן בנוגע
22 לאוה"ע.

23 ובהדגשה מיוחדת - שעבודה זו היא הכנה
24 להגאולה: בנוגע לבני - שהקירוב דכל בניי (גם
25 אלה שהיו רחוקים מיהדות) לתומ"צ היא מעין
26 דוגמא והכנה לקיום היעוד "יוסיף אדניי שנית ידו
27 לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים
28 וגו' ומאיי הים¹⁴⁹ גו' ואסף נדחי ישראל גו'";¹⁵⁰

(143) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

(144) להעיר מהשייכות לחודש שבט - "בעשתי עשר חודש
באחד לחודש (ר"ח שבט) גו' הואיל משה באר את התורה",
"בשבועים לשון פירשה להם" (דברים א, ג"ה ובפרש"י).

(145) לא רק כתיבת ופירסום מאמרי חסידות באידיות (נוסף
על אמירתם באידית, כדרכם של רבותינו נשיאנו, כמ"ש רבינו
הזקן ש"הבעש"ט ז"ל הי' אומר ד"ת בל"א ולא בל"ה"ק" (אגה"ק
סכ"ה)), אלא גם בלשון כל עם ועם.

(146) ולהעיר, שגם ההתחלה דענין זה בזמנו של אביו, כ"ק
אדני"ע, היתה בהשתדלות ועל ידי בנו ממלא מקומו, כ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו.

(147) כפס"ד הרמב"ם בהל' מלכים ספ"ח: "וכן נצטוו משה
מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני
נח . . מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה כו'".

(148) ישעי' מה, יח.

(149) ויש לומר ש"איי הים" רומז על חצי כדור התחתון.

(150) שם יא, יא"ב.

ועד"ז בנוגע לכל בני" בכל מקום שהם - 33
 כמפורש בפרשתנו¹⁶⁴ בנוגע להזמן שלפני 34
 ובסמיכות להציאה ממצרים, ועד"ז בימינו אלה, 35
 ברגעי הגלות האחרונים: "ולכל בני ישראל ה' אור 36
 במושבותם"¹⁶⁵. 37

השייכות דמאורעות אלה לבני" היא - הידיעה 38
 ש"הגיע זמן גאולתכם", שלכן, עמדו הכן כולכם 39
 לקבלת פני משיח צדקנו, כולל ובמיוחד ע"י ההוספה 40
 בענייני תומ"צ, אשר ע"י "מצוה אחת, הכריע את 41
 עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם 42
 תשועה והצלה"¹⁶⁶. 43

יד. ויה"ר שלא יצטרכו להוסיף ולדבר על סימני 44
 ביאת הגאולה, כיון שתיכף ומיד ממש רואים בפועל 45
 ובגלוי את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח 46
 צדקנו. 47
 ובלשון הכתוב בפרשת בשלח שמתחילין 48
 לקרוא תיכף במנחה: "ויהי בשלח פרעה¹⁶⁷ את 49
 העם", "ובני ישראל יוצאים ביד רמה"¹⁶⁸. 50

ובהמשך לזה - פרשת שירה¹⁶⁹, "אז ישיר משה 51
 ובני ישראל את השירה הזאת וגו'"¹⁷⁰, 52

- כולל גם הגילוי בפועל דה"רמו לתחיית 53
 המתים" ("שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן רמז 54
 לתחיית המתים"¹⁷¹) - "הקיצו ורננו שוכני 55
 עפר"¹⁷², ומשה ואהרן עמהם¹⁷³, ביחד עם נשיאי 56
 וצדיקי ישראל, ובראשם נשיא דורנו בעל ההילולא 57
 דעשירי בשבט - 58

(164) יו"ד, כג.

(165) להעיר מהדעה ש"ארץ גושן" (שבה ישבו בני") נבלעת בתוך ערי ישראל" (ראה לקו"ש חט"ו ע' 407 ואילך. ושו"נ). (166) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(167) כלומר, שפרעה עצמו שולח את בני" ממצרים (וראה גם תו"א ר"פ בשלח) - ע"ד מ"ש "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב גו' על הר קדשי ירושלים".

(168) יד, ח.

(169) ומתחיל מהשירה תיכף ומיד - ניגון שמח, ששמחה פורצת גדר, ובפרט הניגון "ופרצת" [נשייך במיוחד ליום השבת לאחר חצות, נחלה בלי מצרים... נחלת יעקב אביך... כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה (שבת קיח, סע"א ואילך)], שעי"ז ממהרים ומזורים ופועלים תיכף ש"עלה הפורץ לפניכם" (מכבה ב, יג), "פרץ זה משיח" (אגדת בראשית ספס"ג). (170) טו, א.

(171) סנהדרין צא, סע"ב. מכילתא ופרש"י עה"פ.

(172) ישעי' כו, יט.

(173) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב.

יג. ובוזה ניתוסף עוד יותר בימים האחרונים 1
 ממש: 2
 המאורעות דימים האחרונים בהענין ד"מלכיות 3
 מתגרות זו בזו" מדגישים שנמצאים בסמיכות ממש 4
 להגאולה, כמבואר במדרשי חז"ל¹⁵⁸ שענין זה הוא 5
 מסימני הגאולה. 6

ובלשון המדרש¹⁵⁹ "שנה שמלך המשיח נגלה 7
 בו... מלך פרס מתגרה במלך ערבי... וכל אומות 8
 העולם מתרעשין ומתבהלין... ואומר להם (הקב"ה 9
 לישראל) בני אל תתייראו¹⁶⁰, כל מה שעשיתי לא 10
 עשיתי אלא בשבילכם הגיע זמן גאולתכם". 11

ופשוט, שמאורעות אלה לא יפגעו כלל וכלל 12
 בבני", שהם בבת עינו של הקב"ה, "הנוגע בכם כנוגע 13
 בכבת עינו" [שב"בכת עינו" ("אישון העין") 14
 גדולה ביותר הזהירות אפילו מנגיעה הכי קלה, 15
 שלא בערך לגבי הזהירות בנוגע לשאר חלקי 16
 הגוף], כולל ובמיוחד בנוגע לבני" הדרים בארצנו 17
 הקדושה, שכיון שהיא "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך 18
 דורש אותה (שימת לב מיוחדת) תמיד עיני ה' 19
 אלקיך בה (ומוסיף ומפרט) מרשית השנה ועד אחרית 20
 שנה" (מתחילתה ועד סופה בשוה), הרי היא המקום 21
 הבטוח ביותר. 22

ובנוגע לפעולותיהם של שונאי ישראל שמנסים 23
 לפגוע ח"ו - אין בהם ממש, ולא יעלה הדבר 24
 בידם, כיון ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל"¹⁶¹, 25
 ואלה שנפגעו באופן קל [אף שמצד גודל מעלתם 26
 של ישראל, "בבת עינו" של הקב"ה, גם נגיעה הכי 27
 קלה היא דבר חמור] - יזכו תיכף ומיד לרפואה 28
 שלימה, ועד לתכלית השלימות שברפואה, באופן 29
 שעוקרת ומבטלת את החולי מלמפרע (ע"ד פעולת 30
 חכם - "וכל בניך לימודי ה'"¹⁶² - בעקירת נדר 31
 מלמפרע)¹⁶³. 32

(158) ב"ר פמ"ב, ד. מדרש לקח טוב לך לך יד, א.

(159) יל"ש ישעי' רמז תצט.

(160) ובלשון הכתוב (ישעי' לה, ד - בהמשך לנבואה ע"ד הפרעון לרשעי אה"ע) "אמרו לנמהרי לב (שממהרין את הגאולה ומצירין על איחורה - פרש"י*) אל תיראו הנה אלקיכם נקם יבוא גמול אלקים (על הרשעים) הוא יבוא ויושיעכם".

(161) תהלים קכא, ד.

(162) ישעי' נד, יג.

(163) "דיש ב' מיני רפואות, א' מכאן ולהבא... וא' למפרע" (צפע"נ לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב (בסופר)).

(*) ובראב"ע: "שלא היו מאמינים להיות כפלא הזה".

4 "כשה' ימלוך לעולם ועד¹⁷⁶, לעתיד-לבוא שכל
5 המלוכה שלו¹⁷⁷ - ותומ"י כן תהי' לנו בלשון
6 עבר, "והיתה (כבר היתה) לה' המלוכה"¹⁰³.

(176) שם, יח.
(177) פרש"י שם.

1 ותיכף ומיד - "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך
2 מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדניי כוננו ידיך"¹⁷⁴,
3 ביהמ"ק השלישי שיבנה ע"י הקב"ה בשתי ידיים¹⁷⁵,

(174) שם, יז.
(175) ראה כתובות ה, סע"א ובפרש"י. מכילתא ופרש"י עה"פ.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמוד א

42 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אִסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי תֵּנֶן מִתְּנִיתִין
43 - אֲכַן גַּם מִזֶּה שֶׁשֵּׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵינוּ, שְׂאִינוּ נֶחֱשֵׁב כְּאִנְשֵׁי הָעִיר אֲלָא
44 לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְפָסִי הָעִיר תֵּנֶן - אֵין הַכוּוּנָה אֲלָא לַעֲנִין
45 חֵיבוּב הַרְצָאוֹת חִזּוּק שְׁעָרֵי הָעִיר בִּלְבָד, מִזֶּה שְׂאִין כֵּן בִּשְׂאֵר חֵיבוּבֵי
46 בְּנֵי הָעִיר, הָרִי הוּא מַחֲוִיב אֶף קוּדֵם לָכֵן, וְכַמוּ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּבֵרִיתָא.
47 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, לִגְבִי חוּבוֹת בְּנֵי הָעִיר: וְאָמַר
48 רַבִּי אִסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲכַל לְפָסִי הָעִיר - כֵּל בְּנֵי הָעִיר לְשׁוּמְרָה
49 לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּהוּצָאוֹת חִזּוּק שְׁעָרֵי הָעִיר, וְאִפְּלוּ מִתְּמִי, כִּיּוֹן שִׁישׁ
50 לְהֵם הִנָּה מִכָּךְ. אָכֵל דְּרַבֵּן לֹא צָרִיכִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּהוּצָאוֹת אֵלּוּ,
51 מִשּׁוּם דְּרַבֵּן לֹא צָרִיכִי נְטִירוּתָא - אֵינֶם צָרִיכִים שְׂמִירָה, שְׁתּוּרְתָּם
52 מִשְׁמֵרְתָּם.
53 רַב פָּפָא אֶף הוּא סוֹבֵר כְּרַבִּי יוֹחָנָן, וּמוֹנָה מִינֵי שְׂמִירָה נּוֹסְפִים
54 הַנִּצְרָכִים עֲבוּר שְׂמִירַת הָעִיר: אָמַר רַב פָּפָא, לְשׁוּרָא - לְחִתּוּן
55 הַחוּמָה, וְלִפְרָשָׁתָא - וְלִשְׁכּוֹר פֶּרֶשׁ הָרוֹכֵב סָבִיב הָעִיר לְשׁוּמְרָה,
56 וְלִדְעַת מִזֶּה הֵם צָרִיכֵי הָעִיר, וְלִפְרָשָׁתָא - וְלִשְׁכּוֹר אָדָם שִׁישֵׁב בְּבֵית
57 אֲצֵל שַׁעַר הָעִיר, וְיִשְׁמּוֹר אֶת כָּלִי הַזֶּה שֶׁל בְּנֵי הָעִיר, גּוֹבִים מִכָּל
58 בְּנֵי הָעִיר, וְאִפְּלוּ מִתְּמִי. אָכֵל דְּרַבֵּן לֹא צָרִיכִי נְטִירוּתָא.
59 וּמוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: כָּלָּא דְּמִיִּלְתָּא - כָּלֵל הַדְּבַר, עֲבוּר אֵלּוּ הַרְצָאוֹת
60 גּוֹבִים אֶף מִן הִיתּוּמִּים, כִּי מִיִּלְתָּא דְּאִית לָהּ הִנָּה מִינֵיהּ - כֵּל
61 הַרְצָאָה שְׂמוּצִיאִים בְּנֵי הָעִיר וְיֵשׁ לִיתּוּמִּים הִנָּה מִהוּצָאָה זֶה,
62 גּוֹבִים אִפְּלוּ מִתְּמִי.
63 רַבָּה רַבָּא (-הַטִּיל) צִדְקָה אִתִּיתָּ רַבִּי בַר מְרִיּוֹן, כְּלוּמַר, שִׁכַּחַת אֶת
64 הִיתּוּמִּים בְּנֵי 'בַר מְרִיּוֹן' לְחַת צִדְקָה. אָמַר לִיָּה אֲבִי, וְהָתֵין - וְהָרִי
65 שֶׁנָּה רַב שְׂמוּאֵל בַּר יְהוֹדָה בְּרִיתָא, אֵין פּוֹסְקִין צִדְקָה עַל הִיתּוּמִּים,
66 וְאִפְּלוּ לְפָדִיּוֹן שְׁבוּיִם שְׂדִיָּא מִצּוּה גְּדוּלָּה, מִכָּל מְקוֹם אֵין גּוֹבִים
67 עֲבוּרָה מִהִיתּוּמִּים, לְפִי שְׂאִינֶם בְּנֵי מִצּוּה. אָמַר לִיָּה רַבָּה לֵאבִי,
68 אִמְנָם אֵין גּוֹבִים צִדְקָה מִהִיתּוּמִּים, אֶךְ אֲנָא - אֲנִי, לֹא גְבִיתִי מֵהֶם
69 מִשּׁוּם חוּבוֹתָם לְצִדְקָה, אֲלָא לְאַחֲשׁוּבִינְהוּ קָא עֲבִידְנָא - עֲשִׂיתִי כֵּן
70 כְּדִי לְהַחֲשִׁיבֵם בְּעֵינֵי הַצִּיבּוֹר, שִׂיאֲמָרוּ עַל הִיתּוּמִּים הָאֵלּוּ שֶׁהֵם
71 בְּעֵלֵי צִדְקָה, וְלַצּוֹרֵךְ זֶה שְׂפִיר מוֹתֵר לְגִבּוֹת מֵהֶם.
72 מִלְּשׁוֹן הַבְּרִיתָא 'אֵין פּוֹסְקִים צִדְקָה עַל הִיתּוּמִּים אִפְּלוּ לְפָדִיּוֹן
73 שְׁבוּיִים', מוֹכֵחַ שֶׁפָּדִיּוֹן שְׁבוּיִים חֲשׁוֹב יוֹתֵר מִשְׂאֵר צִדְקָה. הַגְּמָרָא
74 מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּעֵינֵי זֶה: אִיִּפְרָא הוֹרִמְזִי (-שֶׁם אִשָּׁה) אִיִּמְיָה דְּשִׁכּוֹר
75 מִלְּבָא - אִמּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ 'שְׁבוּר', שְׁדָּרָה אֲרֻנְקָא דְּרִנְיָ - שְׁלֹחָה
76 אֲרֻנְקָ מִלֵּא דִּינָרִים לְקִמִּית דְּרַב יוֹסֵף, אֲמָרָה, לִיתָּו - יִהְיוּ מַעוֹת אֵלּוּ
77 לְמִצְוָה רַבָּה - לְמִצְוָה גְּדוּלָּה. וְתִיב רַב יוֹסֵף וְקָא מְעִינִי בָּהּ - יֵשֵׁב
78 רַב יוֹסֵף וְעֵין בְּדָבָר, מֵאִי מִצְוָה רַבָּה - מִזֶּה נֶחֱשֵׁב לְמִצְוָה גְּדוּלָּה.
79 אָמַר לִיָּה אֲבִי, וְהָרִי מִתְּנִי (-מִתּוֹךְ שֶׁשֵּׁנָה) רַב שְׂמוּאֵל בַּר יְהוֹדָה
80 בְּרִיתָא וְלַעֲלִי, 'אֵין פּוֹסְקִין צִדְקָה עַל הִיתּוּמִּים, אִפְּלוּ לְפָדִיּוֹן
81 שְׁבוּיִם', שְׂמַע מִיָּנָה - יֵשׁ לָךְ לְלַמּוֹד

1 הָעוֹבְדִים עֲבוּדָה זָרָה. וְאִילוּ אִם נִשְׁתַּחֲוִי שֶׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, הָרִי הֵם
2 נֶחֱשָׁבִים כְּאִנְשֵׁי הָעִיר, וְלָכֵן הֵן נִהְרָגִים בְּפִיָּה, וּמְמוֹנֵן אָכֵר - יֵשׁ
3 לְשִׁרּוֹף אֶת מִמּוֹנֵם כְּדִין אִנְשֵׁי עִיר הַנִּידָחַת. הָרִי לָנוּ שְׂדֵי בְּשׁוּלֻשִׁים
4 יוֹם, וְשִׁלָּא כְּמִבּוּאָר בְּמִשְׁנֵינוּ שֶׁרַק לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ נֶחֱשֵׁב
5 כְּאִנְשֵׁי הָעִיר.
6 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבָּא, לֹא קִשְׁיָא, קָא - מִזֶּה שֶׁשֵּׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵינוּ
7 שְׂצִירָךְ שְׁנִים עָשָׂר חוּדֶשׁ, הֵיינוּ לִבְנֵי מִתָּא - לְהִיחֹשֵׁב מִבְּנֵי
8 הָעִיר, שְׁעַל בְּנֵי הָעִיר בִּלְבָד מוּטֵל הוּצָאוֹת הָעִיר. וְהָא - וְמִזֶּה
9 שֶׁשֵּׁנִינוּ לִגְבִי עִיר הַנִּדָּחַת, שְׂדֵי בְּשׁוּלֻשִׁים יוֹם, הֵיינוּ לְיִתּוּבֵי מִתָּא
10 - לְהִיחֹשֵׁב כִּיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, כְּמוּ שְׁנִיאֲמַר (דְּבָרִים יג טו) לִגְבִי דִין עִיר
11 הַנִּדָּחַת 'הִכָּה תִּכָּה אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַזֶּה', שְׁלָךְ דִּי שִׁישֵׁב שֶׁם
12 שְׁלוּשִׁים יוֹם.
13 הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שִׁישׁ חִילּוֹק בֵּין הַזֶּמֶן הַנִּצְרָךְ עַל מִנַּת לְהִיחֹשֵׁב
14 מִבְּנֵי הָעִיר' לְבִין לְהִיחֹשֵׁב מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: וּבְדִתְנִיָּא בְּבֵרִיתָא,
15 הַמּוֹדֵר הִנָּה מִאֲנָשֵׁי הָעִיר, כְּגוֹן שְׂאֲמַר 'קוֹנֵם עָלֵי דְּבַר פְּלוֹנִי, אִם
16 אִהְיָה מֵאִנְשֵׁי הָעִיר, כִּי אָדָם שֶׁנִּשְׁתַּחֲוִי שֶׁם בְּעִיר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
17 הָרִי הוּא בְּכָלֵל נִדְרוֹ וְאִסּוּר לְנוֹדֵר לִיהְנוֹת מִמֶּנּוּ, שְׂאִם יִהְיָה מִמֶּנּוּ
18 יִאסֵּר עָלָיו הַדְּבַר שְׂאֲסֵר בְּקוֹנֵם. אֲבָל אִם שָׂהָה שֶׁם אָדָם פְּחוֹת
19 מִמֶּנּוּ (-מִשְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ), מוֹתֵר לְנוֹדֵר לְהִנָּה מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם
20 נִדֵּר הִנָּה מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, כִּי אָדָם שֶׁנִּשְׁתַּחֲוִי שֶׁם אִפְּלוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם
21 בִּלְבָד, הָרִי הוּא בְּכָלֵל נִדְרוֹ וְאִסּוּר לִיהְנוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם שָׂהָה שֶׁם
22 אָדָם פְּחוֹת מִמֶּנּוּ (-מִשְׁלוּשִׁים יוֹם), מוֹתֵר לִיהְנוֹת מִמֶּנּוּ. הָרִי
23 שֶׁמְפֹרֵשׁ בְּבֵרִיתָא זֶה, שְׂכָדִי לְהִיחֹשֵׁב מִ'אִנְשֵׁי הָעִיר' צִירָךְ שִׁישָׁה
24 שֶׁם שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ, אֶךְ כְּדִי לְהִיחֹשֵׁב מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר' דִּי שִׁישָׁה
25 שֶׁם שְׁלוּשִׁים יוֹם.
26 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמַּחֲלֶקֶת בֵּין מִינֵי הַחֵיבוּבִים הַמוּטָלִים עַל
27 בְּנֵי הָעִיר, כְּמִזֶּה זֶמֶן לְאַחַר שִׁישָׁה אָדָם בְּעִיר, נִתְחַיֵּב בָּהֶם, וּמִקְשָׁה
28 עַל מִשְׁנֵינוּ שֶׁסֵּתֵמָה שֶׁרַק לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ הָרִיחֻהוּ מִתְחַיֵּב
29 בְּחֵיבוּבֵי בְּנֵי הָעִיר. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלָכֵל מִיָּלִי מִי פְּעִינֵי שְׁנֵים עָשָׂר
30 חֹדֶשׁ - הֵאָן אֲכַן לִגְבִי כָל חֵיבוּבֵי הָעִיר, הָדִין הוּא שְׂאִינוּ מִתְחַיֵּב
31 עַד שִׁיחִיָּה בְּעִיר שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ, וְכַסְתִּימַת לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה 'וְכִמָּה
32 יִהְיָ בְּעִיר וִיחָא כְּאִנְשֵׁי הָעִיר, שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ', וְהִתְנִיָּא בְּבֵרִיתָא,
33 שְׁלֹשִׁים יוֹם, לְתִמְחִי - אָדָם שְׂבָא לְעִיר וְשָׂהָה בָּהּ שְׁלוּשִׁים יוֹם,
34 גּוֹבִים מִמֶּנּוּ גְּבִיאֵי הַתְּמַחוּי מֵאֲכָל עֲבוּר עֵינֵי הָעִיר. שְׁלֹשָׁה חֹדֶשִׁים,
35 לְקוּפָּה - וְלִאחַר שְׁלוּשָׁה חוּדֶשִׁים, גּוֹבִים מִמֶּנּוּ גַּם מַעוֹת צִדְקָה
36 לְקוּפַת הָעִיר. שְׁשָׁה חֹדֶשִׁים, לְכִסּוֹת - עֲבוּר בְּגִדֵי הָעֲנָיִים. תְּשַׁעָּה
37 חֹדֶשִׁים, לְקִבּוּרָה - עֲבוּר הוּצָאוֹת קְבוּרַת הָעֲנָיִים. וְשְׁנֵים עָשָׂר
38 חֹדֶשִׁים, לְפָסִי הָעִיר - עֲבוּר הוּצָאוֹת חִזּוּק שְׁעָרֵי הָעִיר. הָרִי לָנוּ,
39 שְׂאֶף קוּדֵם שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ נֶחֱשֵׁב הוּא כְּבִנֵי הָעִיר לִגְבִי כְּמִזֶּה
40 חֵיבוּבִים, וְאִילוּ מִמִּשְׁנֵינוּ מִשְׁמַע שְׁלָגִי כָל הַחֵיבוּבִים, אֵינוּ נֶחֱשֵׁב
41 כֵּן הָעִיר אֲלָא לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חוּדֶשׁ.

בס"ד. משיחת ש"פ בשלח, י"א שבט ה'תנש"א

תרגום מאידית

25 כיון שכל הנסים מסופרים בהמשך אחד
26 ובסדרה אחת בתורה (בשלח), מובן (נוסף ע"ז
27 שאירעו בהמשך זל"ז) יש להם שייכות זל"ז בתוכן
28 הנס¹⁷. ולכאורה, הרי הם נסים שונים לגמרי?
29 גם צריך להבין: אחרי פ' בשלח באה פ' יתרו,
30 "וישמע יתרו", "מה שמועה שמע ובא, קריעת ים
31 סוף ומלחמת עמלק"¹⁸. מה שמע יתרו במיוחד
32 בענין של "קרי"ס ומלחמת עמלק" (יותר מבנסים
33 של יצי"מ) שהביא אותו לבוא אל משה? מה
34 השייכות בתוכן הענינים בין ביאת ודברי יתרו¹⁹
35 "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר
36 אשר זדו עליהם" (שבגלל זה "נאבדו במים"²⁰) עם
37 התוכן של קרי"ס ומלחמת עמלק (וגם - עם ירידת
38 המן ובאר המים - "את כל אשר עשה אלקים
39 למשה ולישראל עמו", "בירידת המן בבאר
40 ובעמלק"¹⁸)?
41 ועוד ועיקר: מהי (ה)תורה מלשון²¹ הוראה מכל
42 זה בעבודת ה', ובפרט בזמנים אלו?
43 ב. ויובן זה בהקדים, שהנסים הנ"ל בפרשתנו
44 אינם דבר חד פעמי אז, אלא הם ענינים כלליים,
45 שיש להם המשך תמידי לדורות (נוסף ע"כ שכל
46 דבר בתורה הוא נצחי לעולם²²):

(14) שם, טו.

(15) פרש"י עה"פ.

(16) כ"ה בכמה דפוסים. וכן נעתק באוה"ת ריש פרשתנו (ע' תרסה).

(17) ועפ"ז י"ל וימתק הטעם שבד"ה ברוך שעשה נסים הנ"ל (ע' 19) מביא הדוגמא ל"נסים שיוצאים מדרכי הטבע לגמרי" - "כמו נס דקרי"ס ומן ושליו" (אף שלעיל שם (ס"ע 9) מביא רק הנס דמן ושליו, כמו שהובא ומבואר במו"נ שם), כי נסים אלו נאמרו בפרשתנו ושייכים זל"ז, כמשנ"ל לקמן בפנים. וראה סה"מ תרע"ח ע' רכב: וכמו המן והשליו. . דומה לנס דקרי"ס וכה"ג.

(18) ר"פ יתרו ובפרש"י.

(19) שם יח, יא.

(20) פרש"י עה"פ. וראה גם ת"י שם. סוטה יא, א.

(21) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גור"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). וראה זח"ג נג, ב.

(22) כי התורה היא נצחית (תניא רפי"ז. ובכ"מ), ולא תהא מוחלפת ח"ו (ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין, הקדמה לפרק חלק, היסוד התשיעי. וראה גם רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פי"א סה"ג. ובכ"מ).

1 א. בפרשתנו מדובר אודות כמה ענינים כלליים
2 - נסים כלליים - שקרו לבני"י אחרי צאתם
3 ממצרים:

4 אחרי שהי' "בשלח פרעה את העם"¹ מסופר
5 אודות הנס דקריעת ים סוף, "ובני ישראל הלכו
6 ביבשה בתוך הים", "ויושע ה' ביום ההוא את
7 ישראל מיד מצרים"², עי"ז שכל המצריים טבעו
8 בים, "לא נשאר בהם עד אחד"³, "וירא ישראל את
9 הירד הגדולה אשר עשה ה' במצרים גו"⁴, ובני"י
10 אמרו שירה - "אז⁵ ישיר משה ובני ישראל את
11 השירה הזאת וגו"⁶.

12 אחרי פרשת השירה מסופר אודות (נס המתקת
13 מי מרה⁷, ואח"כ) פרשת המן - הנס של ירידת המן,
14 "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים גו"⁸, שהן עצם
15 ירידת המן במדבר⁹ והן הפרטים באופן הירידה הי'
16 באופן נס¹⁰,

17 וגם נס השליו⁹ - "ותעל השליו גו"¹¹, בכדי
18 ש"בין הערבים תאכלו בשר"¹².

19 בהמשך הפרשה מסופר אודות נס באר המים
20 ע"י הכאת האבן - "והכית בצור ויצאו ממנו מים
21 ושתה העם"¹³.

22 עד לסוף הפרשה - נס הנצחון במלחמת עמלק,
23 שבגלל זה בנה שם משה מזבח "ויקרא¹⁴ שמו ה'
24 נס¹⁵, "הקב"ה¹⁵ עשה לנו כאן נס (גדול"¹⁶).

(1) ריש פרשתנו.

(2) שם יד, כט"ל.

(3) שם, כח.

(4) שם, לא.

(5) "כשראה הנס כו" - פרש"י עה"פ.

(6) פרשתנו טו, א.

(7) שם, כב ואילך.

(8) טז, ד.

(9) ראה מו"נ פ"ג. - הובא בד"ה ברוך שעשה נסים תרס"ד (ס"ע 10-9. ע' 19). וראה לקמן בפנים סי"ב.

(10) ראה יומא עה, א ואילך. וראה פרש"י פרשתנו טז, יז ("המרבח ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת כו", והממעט ללקוט לא מצא חסר כו", וזהו נס גדול שנעשה בו"). שם, כט ("נס נעשה בכל ע"ש לתת לכם לחם יומיים").

(11) טז, ג.

(12) שם, יב.

(13) יז, ו.

25 נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום
26 להכין מזון ליראיו"³⁷].

27 ובשולחן ערוך³⁸ מובא, ש"טוב לומר בכל יום
28 . פרשת המן, כדי³⁹ שיאמין שכל מזונותיו באין
29 לו בהשגחה, שכן⁴⁰ ה' במן שהשגיח הקב"ה לתת
30 לכל אחד עומר לגולגולת לכל נפשות ביתו וכו'".

31 [נוסף לזה שזכר למן ישנו בכל שבת: את
32 החיוב של ג' סעודות בשבת, וגם של "לחם
33 משנה", לומדים⁴¹ מהפסוקים בנוגע למן - "ויאמר
34 משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא
35 תמצאוהו בשדה"⁴², ו"ביום הששי לקטו לחם
36 משנה"⁴³].

37 מלחמת עמלק: כמפורש בקרא⁴⁴ - "מלחמה לה'
38 בעמלק מדור דור", ובפרט לפי פירוש התרגום
39 ירושלמי: "מדרא דעלמא דין מדרא דמשיחא
40 ומדרא דעלמא דאתי" - ז.א. בכל הדורות כולם.
41 וכידוע שהמצוה של זכירת עמלק - לכמה דיעות⁴⁵
42 - היא מצוה תמידית. והמנהג הוא שמזכירין מעשה
43 עמלק בכל יום (ב"ש זכירות")⁴⁶.

44 מזה מובן, שכל שלושת הענינים - קרי"ס, מן,
45 מלחמת עמלק - הם ענינים כלליים בתומ"צ
46 ובעבודת ה'; וע"פ הנ"ל יש ביניהם שייכות (כיון
47 שהם כתובים בהמשך אחד באותה פרשה).

48 ג. ויש לומר אחד הביאורים בזה:
49 תוכן שירת הים הוא - סיפור שבח והודאה
50 שמשוה ובני ישראל נותנים להקב"ה על שהצילם
51 מפרעה ומהמצריים, והמצריים, "טבעו בים סוף"⁴⁷,

1 קריעת ים סוף: אע"פ שהנס (בפשטות) ה' חד
2 פעמי ("לשעה"²³), אבל מובא בכ"מ²⁴ שבקיעת
3 הים ה' ענין כללי שפעל פעולה בכל העולם²⁵
4 (ובכל סדר ההשתלשלות), כהכנה למתן תורה,
5 פעולה שנמשכה לעולם. כמודגש גם בשירת הים
6 (בסיומה²⁶) - "ה' ימלוך לעולם ועד".

7 שלכן מזכירין את ענין קריעת ים סוף בכל יום
8 (בתפלה), ע"ד שמזכירין יצי"מ בכל יום²⁷, "ואיתא
9 בתוספתא²⁸ שצריך לזכור ג"כ קרי"ס"²⁹, כמובא
10 בשו"ע³⁰, ש"צריך להזכיר . . קרי"ס . . באמת
11 ויציב וכן באמת ואמונה כו'" - "ויום³¹ סוף להם
12 בקעת וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים
13 צריהם . . לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו
14 כולם³² מי כמוכה . . נאדר בקודש נורא תהלות
15 עושה פלא . . יחד כולם הודו והמליכו ואמרו³⁶ ה'
16 ימלוך לעולם ועד"³³.

17 ולהוסיף, שבכל יום אומרים גם (את כל) שירת
18 הים³⁴ ("אז ישיר וגו'"), עם כל הי"ח שמות שבה
19 וכו'³⁵.

20 ירידת המן: הגם שהנס ה' רק במשך הארבעים
21 שנה במדבר - אבל הקב"ה צוה³⁶ ש"מלא העומר
22 ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם
23 אשר האכלתי אתכם במדבר גו'" [כמו שה' בימי
24 ירמיהו, ש"הוציא להם צנצנת המן כו', ראו בזה

(23) פרש"י פרשתנו טו, א סד"ה אז ישיר.

(24) בביאור ענין קרי"ס - ראה דרושי פרשתנו, שש"פ, ועוד

- בתור"א, לקר"ת, תו"ח וכו'.

(25) ולהעיר ש"כל מים שבעולם" נבקעו בעת קרי"ס (מכילתא

ופרש"י עה"פ יד, כא).

(26) טו, יח.

(27) ברכות יב, ב (במשנה). רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע

אדה"ז סס"ז ס"א.

(28) ברכות רפ"ב.

(29) תו"א פרשתנו סב, ב.

(30) שו"ע אדה"ז אור"ח סס"ו סי"ב (ועד"ז הוא בטור שם
בנוגע להזכרת קרי"ס באמת ויציב), מירושלמי ברכות פ"א ה"ו).

(31) נוסח ברכת "אמת ויציב". ועד"ז הוא בברכת "אמת

ואמונה" (נעתק לקמן ס"ג).

(32) פרשתנו טו, יא.

(33) וראה שו"ע אדה"ז שם: כל אלה הנסים התדירים תמיד.

(34) ראה זהר פרשתנו נד, ב*.

(35) ראה שער הכולל פ"ו סי"ב.

(36) פרשתנו טז, לב.

(37) פרש"י עה"פ.

(38) טושו"ע אור"ח ס"א ס"ה. שו"ע אדה"ז שם (במהדו"ק)
ס"י. ובמהדו"ב (שם ס"ט) בשנינו: "ופ' המן לבטוח בה' נותן
לחם דבר יום ביומו". - ביאור השינויים ראה לקר"ש חכ"ו כ' 95
ואילך.

(39) ב"י לטור שם.

(40) לבוש שם ס"י. שו"ע אדה"ז במהדו"ק שם.

(41) שבת קיז, סע"ב.

(42) פרשתנו טז, כה.

(43) שם, כב.

(44) סוף פרשתנו (יז, טז).

(45) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. סהמ"צ שלו מ"ע קפט.

וראה לקר"ש ח"ט ע' 221, ושי"נ.

(46) ראה של"ה חלק תושב"כ ס"פ תצא: ומצוה גדולה היא
לומר פרשה זו בכל יום לקיים מצות זכור. וכן נסדר בסידור
אדה"ז, ועוד. וראה מג"א אור"ח ס"ס סק"ב. שו"ע אדה"ז שם
ס"ד.

(47) שם טו, ה.

(*) וכצ"ל בשער הכולל שבהערה הבאה.

38 שירה) ש"ה' ימלוך לעולם ועד" - כדאיתא
 39 במדרש⁵³: אע"פ שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך
 40 ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה כו',
 41 אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית
 42 אתה משראת אותו אתה הוא, אלא כביכול עומד
 43 כו', אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז
 44 נתיישבה מלכותך וכסאך נכון, הוי נכון כסאך
 45 מאז⁵⁴ באז ישיר. ז.א. שעי"ז שישראל אמרו שירה
 46 (על קרי"ס)⁵⁵ נתגלה בעולם - באופן של התיישבות
 47 - מלכותו ית', ועד"מ מה שע"י ישיבה רואים
 48 בגלוי איך שהרגלים טפלים לראש, ועד"ז בנמשל,
 49 שעולם העשי' (בחי' רגלים) לא מסתיר על
 50 אלוקות, רק רואים איך שהוא טפל וכלי
 51 לאלוקות⁵⁶.

52 וי"ל, שהכח ע"ז בא ע"י הנס דקריעת ים סוף,
 53 "הפך ים ליבשה"⁵⁷, שע"י הכח אלקי שמוסתר
 54 בבריאה (כפי שהים מכסה ומעלים את כל מה
 55 שבתוכו), בא בגלוי - "יבשה", וע"י מקבלים את
 56 הכח לראות בגלוי את האלוקות בכל דבר בעולם;
 57 אבל "נתיישבה מלכותך" בעולם נהי' דוקא ע"י
 58 אמירת שירה של משה ובני⁵⁸. ולהוסיף, ששירה
 59 קשורה עם שמחה שפורצת את כל הגדרים
 60 וההגבלות⁵⁹, לכן זה נותן עוד יותר כח לגלות
 61 אלקות (שלמעלה מהגבלה) בעולם (גבול), כפי
 62 שהקב"ה הוא "מלך על כל הארץ"⁶⁰.

(53) שמו"ר פרשתנו פכ"ג, א.

(54) תהלים צג, ב.

(55) דאף שגם לפני אמירת שירת הים הראה הקב"ה ממשלתו בעולם ועשה כמה נסים - כמו בדור המבול ובדור ההפלגה - הרי ע"י לא הוקבע עדיין מלכותו והי' רק לשעה כו' (ראה פי' מהר"ו לשמו"ר כאן), כי ע"י הנסים עצמם (שנעשו ע"י הקב"ה) - בלי אמירת שירה ע"י בני"א - עדיין אין הוכחה שהעולם (מצד ענינו הוא) מכיר במלכותו ית' ובנסים של הקב"ה, ונתיישבה מלכותך נעשה דוקא ע"י שירת משה ובני"א שנשמע גם בעולם.

(56) ראה בארוכה (בביאור מדרש זה) ד"ה אז ישיר באוה"ת פרשתנו ע' תצ, ע' תצה ואילך. ד"ה הנ"ל העת"ר (המשך תערי"ב ח"ב ע' תחמב. ע' תתנ).

(57) תהלים סו, ו.

(58) כי ע"י קרי"ס עצמו (בלי שירת משה ובני"א) עדיין אין הוכחה שהעולם (מצד ענינו הוא) מכיר במלכותו ית', כנ"ל הערה 55.

(59) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ע' קכג ואילך.

(60) נוסח תפלת העמידה דר"ה (חתימת ברכת "אלקיני כו' מלוך כו'"), וכן בקידוש ובברכת ההפטורה.

1 שע"י כך רואים כולם את גדולת הקב"ה - "מי
 2 כמוכה באלים ה', מי כמוכה נאדר בקודש נורא
 3 תהלות עושה פלא"³². עד שזה מביא שכל האומות
 4 שבעולם יודעים מכך ומפחדים: "שמעו עמים ירגזון
 5 גו' אז נבהלו אלופי אדם אילי מואב יאחזמו רעד
 6 נמוגו כל יושבי כנען, תפול עליהם אימתה ופחד
 7 בגדול זרועך ידמו כאבן, עד יעבור עמך ה' עד יעבור
 8 עם זו קנית ("חבבת משאר אומות כחפץ הקנוי
 9 בדמים יקרים שחביב על האדם"⁴⁸), תבאמו ותטעמו
 10 בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד' כוננו
 11 ידיך"⁴⁹, עד - "ה' ימלוך לעולם ועד"²⁶.

12 ולכאורה עיקר ההדגשה בשירת הים הי' צ"ל
 13 בנוגע להצלת בני"א (ע"י הנס דקרי"ס) - מדוע ישנה
 14 הדגשה כזו על הפעולה על אוה"ע, טביעת מצרים
 15 בים, והאימה ופחד על אוה"ע מסביב כו'?

16 וי"ל הביאור בזה: תוכן הנס (קרי"ס) והשירה
 17 הוא איננו כל כך להראות את גדולת הקב"ה כפי
 18 שהוא נמצא למעלה, ואיך שהוא אוהב יהודים
 19 ומגן עליהם וכו' מצד מעלת נשמותיהם, בהיותם
 20 "בנים אתם לה' אלקיכם"⁵⁰ וכו', אלא דוקא לבטא
 21 את גדולת וחוזק הקב"ה - והקשר שלו לישראל -
 22 למטה בעולם הזה, עולם שנשלט ע"י חוקי הטבע
 23 (שהקב"ה קבע), עולם שיש בו אוה"ע, ויהודים הם
 24 "המעט מכל העמים"⁵¹, כבשה אחת בין שבעים
 25 זאבים⁵², ליהודים יש מנגדים, מצרים ושאר אומות
 26 - ומבלי הבט על כך, הקב"ה מגין על בני"א ומציל
 27 אותם מידי שונאיהם, ואם צריך - עושה להם
 28 הקב"ה נסים, קורע להם את הים וכיו"ב, וע"י
 29 מטיל פחד ואימה על האומות מסביב,

30 ודוקא ע"י מתגלית בשלימות, מלכותו יתברך
 31 בכל העולם כולו, שגם בעולם שחוקי הטבע
 32 מושלים בו, והאדם יכול לטעות ולרמות את עצמו
 33 ולחשוב שהעולם מתנהג ע"י חוקי הטבע - מתגלה
 34 איך שהקב"ה הוא ה"בעל-הבית" ומלך על ישראל
 35 ועל כל העולם כולו - "ה' ימלוך לעולם ועד".

36 ויש לומר שזה הוא החידוש שנפעל ע"י שירת
 37 הים, ע"י שבני"א השמיעו לכולם (ע"י שאמרו

(48) פרש"י שם, טז ד"ה קנית.

(49) שם, יד"ז.

(50) פ' ראה יד, א.

(51) ואתחנן ז, ז.

(52) תנחומא תולדות ה. אסתר רבה פ"י, יא. פס"ר פ"ט, ב.

36 "מלך ישראל"⁶⁶, ובאופן של "לעולם ועד",
 37 בכל עניניו, כולל עניני העולם - זמן ומקום, גופו
 38 הגשמי וכל הדברים הגשמיים שלו.
 39 שזהו התוכן והלימוד מפרשת המן - "כדי
 40 שיאמין שכל מזונותיו באין לו בהשגחה"³⁸ (שלכן
 41 זה נוגע לכל יום ויום): מירידת המן⁶⁷ לומד יהודי
 42 - בכל זמן ובכל מקום - שהקב"ה הוא "הזן את
 43 הכל"⁶⁸, מזונו של יהודי ובעצם כל העולם כולו,
 44 הוא "לחם מן השמים"⁶⁹. ומזה מובן, שגם
 45 כשיהודי מקבל פרנסה, באופן ד"לחם מן הארץ",
 46 ע"י היגיעה שלו ולבושי הטבע (דחרישה וזריעה
 47 וכו') - יודע הוא ומרגיש שבאמת זה "לחם מן
 48 השמים", לא קשור עם ההגבלות של דרכי הטבע,
 49 ככתוב במדרש⁷⁰: "דבר יום ביומו", מי שברא יום
 50 ברא פרנסתו, מכאן ה' ר"א המודעי אומר כל מי
 51 שיש לו מה יאכל היום ואומר מה יאכל למחר הרי
 52 זה מחסירי אמונה", וכהנהגת הלל "שהי' אומר
 53 ברוך ה' יום יום יעמס לנו צרכנו"⁷².

54 ובפרט בזמן הגלות, ובפרטי פרטיות בדורות
 55 האחרונים של הגלות - כידוע אימרתו של הרבי
 56 המהר"ש⁷³, שפרנסה בזמן הזה⁷⁴ היא באופן של
 57 השפעת המן, לחם מן השמים.

58 ז.א. שיהודי צריך לדעת שהוא באמת גבוה
 59 מעולם וטבע, ואפילו כפי שהוא "יורד" ועומד
 60 בעולם ויש לו עסק (בחיצוניות) עם לבושי הטבע
 61 ואוה"ע כו' - הוא למעלה מטבע, ומקבל את

1 מזה מובן, שקרי"ס ושירת הים הם ענין הכי
 2 כללי - היסוד וכללות העבודה בכל הזמנים ובכל
 3 הדורות - שלכן כל היהודים אמרו שירה, אנשים
 4 נשים וטף (ו"אפילו עוברין שבמעזי אמן אמרו
 5 שירה"⁶¹), ולכן מזכירין קרי"ס (ואומרים שירת
 6 הים) בכל יום (כנ"ל ס"ב) -

7 קבלת עול מלכות שמים⁶², ולגלות מלכותו ית'
 8 בעולם, שבכל דור ודור ובכל זמן ובכל מקום,
 9 אפילו כאשר ישנם "זאבים", כולם יכירו, גם
 10 אוה"ע, ש"ה' ימלוך לעולם ועד" (כפי שיהי'
 11 בשלימות לעתיד לבוא, כשיהי' "כל המלוכה
 12 שלו"⁶³).

13 כמודגש בתפלות כל יום שמזכירין בהן קרי"ס
 14 ושירת הים (ב"אמת ויציב" ו"אמת ואמונה"):
 15 "אמת ויציב וכו' לעולם ועד, אמת אלקי עולם
 16 מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור ודור הוא קיים
 17 ושמו קיים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד
 18 קיימת כו', לעד ולעולמי עולמים על אבותינו
 19 ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע
 20 ישראל עבדיך כו'", וממשיך "על חסד שעשה עם
 21 אבותינו שהוציאם ממצרים ובקע להם הים
 22 והעבירם"⁶⁴, ומתפללים שכן יהי' "בכל דור ודור".

23 ועד"ז ב"אמת ואמונה" - "מדבר בה גם על
 24 העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו
 25 לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו
 26 בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים
 27 התדירים תמיד"⁶⁴, "האל העושה לנו נקמה בפרעה
 28 כו' המעביר בניו בין גזרי ים סוף ואת רודפיהם ואת
 29 שונאיהם בתהומות טבע וראו בניו גבורתו שבחו
 30 והודו לשמו ומלכותו ברצון קבלו עליהם, משה
 31 ובנ"י לך ענו שירה בשמחה רבה כו', מלכותך ראו
 32 בניך בוקע ים לפני משה כו'"⁶⁵.

33 ד. בכדי לפעול את הענין של "ה' ימלוך לעולם
 34 ועד" בעולם - צריך יהודי לפעול זאת קודם בעצמו,
 35 שהוא יכיר וירגיש בכל מציאותו שהקב"ה הוא

(66) נוסח תפלת מוסף דר"ה (ברכת מלכיות) - מישעי מד, ו.

(67) בהבא לקמן - ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרגם ואילך.
 לקו"ש חט"ז ע' 174 ואילך. חכ"ז ע' 95 ואילך. ועוד.

(68) סוף ברכה הראשונה דברהמ"ז.

(69) ל' הכתוב בנוגע להמן - פרשתנו טז, ד.

(70) תנחומא פרשתנו כ. וראה לקו"ש חט"ז שם ע' 176, וש"נ.

(71) תהלים סח, כ.

(72) ביצה טז, א. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"א. - יוגם
 שמאי לא אמר מחדא בשבא לשבא רק משום כבוד שבת דוקא
 אבל בשאר עניני האדם ופרנסתו גם לשמאי האמת האמיתי הוא
 שאין לאדם לדאוג כלל מה יהי' למחר ומה יהי' פרנסתו כו' (אוה"ת שם ע' תרמד).

(73) סה"מ תש"ט ע' 21.

(74) ואף שכן הוא בכל הזמנים (כנ"ל בפנים), הרי בארץ
 ישראל שהיו "איש תחת גפנו" (מ"א ה, ה) כו', אי"ז ניכר כ"כ,
 משא"כ בצוק העתים הללו דומן הגלות, נראה שאין ההשפעה
 באה ע"י ולפי"ע מעשה ידי. וראה דרמ"צ קז, סע"א: בעסקן
 במו"מ יכוין שמאמין שהשפע ברכת ה' היא כשאר הנסים
 הגלויים כמו שחוריד המן כו'.

(61) סוטה ל, א.

(62) העבודה כללית דראש השנה, "שתמליכוני עליכם" (ר"ה
 טז, א. לך, ב), וממנו נמשך העבודה בפרטיות בקב"ע מלכות
 שמים בכל יום.

(63) פרש"י פרשתנו עה"פ.

(64) שו"ע אדה"ז שבהערה 30.

(65) נוסח ברכת "אמת ואמונה".

בגימטריא ספק⁸⁰ - הוא מקרר ומטיל ספקות³⁸
במה שנפעל ע"י קרי"ס⁸¹ ובענין הנסים בכלל⁸² -
אולי הפעולה של קרי"ס היתה דבר חד פעמי, אבל
הסדר הרגיל שהקב"ה הכניס לעולם הוא, שיהודי
יהי' בכל זאת משועבד לחוקי הטבע, ובפרט בזמן
הגלות וכמרומו גם בלשון "קרך" - מלשון מקרה:
עמלק רוצה לפעול שיהודי לא יראה עניני השגחה
פרטית⁸³. ובכדי לגלות את ה' ימלוך לעולם ועד",
גם אצל יהודי בעבודתו, וגם בכל העולם כולו,
נדרש ש"ימחה שמו של עמלק כולו", לבטל את
כל הענינים של קרירות, אי אכפתיות וספיקות -
שהם היפך הענין ד"השם שלם והכסא שלם".

ו. עפ"ז יובן גם ההמשך של "וישמע¹⁷ יתרו",
מה שמועה שמע ובה קרי"ס ומלחמת עמלק⁸⁴:
על דברי יתרו¹⁹ "גדול הוי' מכל האלקים"
אומרים חז"ל⁸⁵, "מלמד שהי' מכיר בכל ע"ז
שבעולם שלא הניח ע"ז שלא עבדה".

וצריך להבין: א) לפי הפירוש ש"כל האלקים"
קאי על ע"ז, מהו החידוש והשבח מזה שיתרו
הכיר ש"גדול הוי' מכל האלקים"? ב) וכי התורה
באה לדבר בגנותו של יתרו לומר ש"הי' מכיר בכל
ע"ז שבעולם" (היפך הכלל שהתורה זהירה מלדבר
אפילו בגנותה של בהמה טמאה⁸⁶), ובפרט
שמתוכן הפרשה מובן, שבאים לדבר בשבחו
דיתרו?

והביאור בזה ע"פ דברי הרמב"ם⁸⁷, שהתחלת

ל' קור כו'. - וראה ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ אות ג ואילך
(סה"מ פר"ת ע' רצב ואילך). ד"ה זכור וד"ה והי' כאשר ירים
תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 570 ואילך). לקו"ש ח"א ע' 209
ואילך. ובכ"מ.

(80) כתו שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סצ"ג. סה"מ
עטר"ת ע' רצד. סה"מ תש"ט ע' 40. שם ע' 65 (השני). אגרות
קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' רעט. ועוד.

(81) ראה אוה"ת פרשתנו ע' ב'תקס, שענינו של עמלק ("כס
יהי", ש"אין שמו שלם וכסאו שלם") הוא היפך הענין ד"הפך ים
ליבשה" בקרי"ס.

(82) ראה ד"ה ויבוא עמלק וד"ה משה תש"ט (סה"מ ע' 34
ואילך. ע' 51 ואילך). וראה גם ד"ה זכור תרמ"ז (סה"מ ע' פ
ואילך).

(83) ראה גם ס' השיחות תשמ"ט ח"א ע' 328.

(84) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"א ע' 77. חט"ז ע'
201-202. סה"מ מלוקט ח"ג ע' ס ואילך.

(85) מכילתא ופרש"י עה"פ. זח"ב סט, א.

(86) ב"ב כג, א.

(87) הלכות ע"ז בתחלתן.

1 פרנסתו ואת כל ההצטרפות שלו באופן של "לחם
2 מן השמים", שאינו קשור עם דרכי הטבע.

3 וי"ל שעד"ז הוא גם הלימוד מהשליו ובאר
4 המים שנמשכו לישראל במדבר באופן נסי מן
5 השמים - שמזה למדים בנוגע לכל עניני פרנסה
6 וצרכי האדם - גם בשר ומים (נוסף על לחם, השם
7 הכללי לכל צרכי האדם) - שגם כשהוא מקבל את
8 זה ע"י לבושי הטבע, הרי באמת זהו "מן השמים".

9 ועי"ז שיהודי מקבל מלכותו ית' בחייו
10 הפרטיים, כאשר הוא מגלה בעצמו את הענין ד"ה'
11 ימלוך לעולם ועד", איך שפרנסתו וכל עניניו באים
12 ממלך מלכי המלכים הקב"ה - יש לו הכח לפעול
13 כך גם בעולם [וכמ"ש⁷⁵ וגם את העולם נתן בלבם.
14 ולהעיר מפס"ד הרמב"ם⁷⁶, שע"י מצוה אחת יכול
15 יהודי להכריע "את עצמו ואת כל העולם כולו לכף
16 זכות ומביא לו ולהם תשועה והצלה"] - שבכל
17 העולם יורגש ש"ה ימלוך לעולם ועד".

18 ה. בכדי לפעול את שלימות הענין של ה'
19 ימלוך לעולם ועד" נדרש לבטל את כל הענינים
20 שמנגדים לכך.

21 וזה המשמעות הכללית של מלחמת עמלק: מזה
22 שבמלחמת עמלק כתוב "כס י"ה"⁴⁴ לומדים חז"ל⁷⁷
23 (ורש"י מביא זאת בפירושו על התורה), ש"נשבע
24 הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד
25 שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהי'
26 השם שלם והכסא שלם". ולכן "מלחמה לה'
27 בעמלק מדר דר", "ידו של הקב"ה הורמה לישבע
28 בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית"⁷⁸
29 - עמלק הוא סתירה ל"ה ימלוך לעולם ועד",
30 שלימות גילוי מלכותו ית' בעולם. וכיון שהגילוי
31 של ה' ימלוך" הוא ענין תמידי בכל דור ודור, כך
32 גם בקו של "סור מרע" (לבטל את הענינים
33 שמפריעים ל"ה ימלוך") - שזהו "מדר דר", כיון
34 שדוקא עי"ז ש"ימחה שמו" דעמלק יהי' "השם
35 שלם והכסא שלם".

36 ובעבודת השם: קליפת עמלק הוא ענין
37 הקרירות כמ"ש⁷⁹ "אשר קרך בדרך", ועמלק

(75) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.

(76) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(77) תנחומא תצא יא.

(78) פרש"י שם.

(79) תצא כה, יח. וכדרז"ל (תנחומא שם ט. פרש"י עה"פ) -

עמלק" ו"כל אשר עשה להם בירידת המן ובבאר 23
ובעמלק"18, ואודות הנסים של יצי"מ בכלל, שגילו 24
שלבושי הטבע וכל הממוצעים הם רק כגרון ביד 25
החוצב (ובפרט -) של מלך מלכי המלכים הקב"ה 26
("ה' ימלוך לעולם ועד"), ונלחמים ב"עמלק" 27
שמפריע לכך - אמר ש"ענתה ידעתי כי גדול הוי' 28
מכל האלקים"92, שגם כוחות הטבע באים מהוי', 29
והוי' הוא השולט היחידי עליהם (שלכן יש לו הכח 30
לעשות נסים, כולל - נסים המלוכשים בטבע, 31
באופן שאין בעל הנס מכיר בנסו93, שבפרט אחד 32
זהו חידוש גדול יותר מנסים שיוצאים מדרך 33
הטבע)94. 34

וע"י הודאת יתרו - שזה הי' עוד קודם שהתגייר 35
- נכנס בעולם ובאוה"ע - הכח שהם יבואו להכרה 36
ש"גדול הוי' מכל האלקים", "ה' ימלוך לעולם 37
ועד". 38

ההמשך יודפס אי"ה בחוברת של שבוע הבא

(92) ולהוסיף, שענין זה מרומז גם בשמו יתר (שנקרא כן קודם
שנתגייר) - מלשון יתרון ומעלת השכל שבו, ע"ד אורות מרובים
דתהו, ולאחרי שנתגייר נקרא בשם יתרו בתוספת וא"י*, שמורה
על שההמשכה באופן של יתרון יומשך במקום הראוי כו' (ד"ה
ויאמר משה תש"ט ע' 58 ואילך).

(93) נדה לא, א.

(94) ראה בארוכה אוה"ת יתרו ע' תשלו ואילך. ע' תשמו
ואילך. ע' תשנו ואילך. ע' תשסד.

(* שמו"ר פכ"ז, ח. מכילתא ופרש"י ר"פ יתרו.

1 ענין דע"ז בא מזה שהם חשבו ש"הואיל והאלקים
2 ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם כו'
3 ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד,
4 וזהו רצון הא-ל כו". טעותם התבטא בזה, שהם
5 חשבו שלכוכבים יש שליטה וכח להשפיע
6 בבחירתם ח"ו, והם לא ידעו את האמת, שהקב"ה
7 משפיע דרכם כגרון (דבר בלי חיות כלל וכלל) ביד
8 החוצב88.

9 מזה מובן ששלילת ענין ע"ז שייך לא רק בנוגע
10 לכוכבים ומזלות, אלא גם בנוגע לכל הדרגות
11 בסדר ההשתלשלות (מלאכים89, שרפים וכו'90)
12 שעל ידם מגיעה ההשפעה למטה, שאין להם כל
13 רצון ובחירה ובמילא לא שייך לתת להם כבוד,
14 כיון שהם רק כגרון ביד החוצב.

15 עפ"ז מובן העילוי דיתרו, וההכרה שלו ש"ענתה
16 ידעתי כי גדול הוי' מכל האלקים": יתרו הכיר
17 "בכל ע"ז שבעולם", היתה לו ידיעה והשגה בכל
18 הדרגות וממוצעים בכל העולמות עד למעלה מעלה
19 (אלא שכאשר הי' "כהן מדין"91 היתה לו טעות
20 והוא חשב שיש להם כח ושליטה, ובמילא זה
21 עבודה זרה); ועי"ז שהוא שמע והגיע לידי הכרה
22 - "שמועה שמע ובא" - אודות "קרי"ס ומלחמת

(88) סהמ"צ להצ"צ מצות מילה (דרמ"צ ו, ב). שם מצות
אחדות ה' (ס, ב). ובכ"מ.

(89) ראה רמב"ם שם ה"ב. שם רפ"ב. וראה פיה"מ להרמב"ם
פ' חלק יסוד החמישי.

(90) ראה סה"מ מלוקט הנ"ל הערה 84.

(91) ר"פ יתרו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד טבת, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחר הפסק ארוך נתקבל מכתבו מ"ז טבת.

ומובן שמעונין אני בהפרטים אודותם כותב, שהרי האדם וחיוו מצטרפים מפרטים כאלו
ואפילו העניינים הכי עיקרים, וכמו שנצטוונו על ענין האחדות כפשוטו, כך על האדם להשתדל שיהיו
כל ענייניו מאוחדים ועד ליחוד גמור ובסגנון חז"ל [אשר כללו כללים גדולים בפתגם קצר, איזוהי פרשה
קטנה שכל גופי תורה תלויים בה] **בכל דרכיך דעהו** (ברכות ס"ג א) ועיין הביאור בזה בהלכות דיעות
להמורה הגדול הוא הרמב"ם פס"ד הלכה בשו"ע או"ח סי' רל"א.

כמובן ביחוד נעם לי לקרות במכתבו ע"ד רצונו הטוב גם חזק לעלות במסילה העולה בית א-ל
לימוד תורתנו הק' והנהגה מתאימה לזה, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

במענה לשאלותיו מבוארות הן בפסקי הדינים אשר בשלחן ערוך.

ברכה לבשו"ט בכל האמור.

לקוטי שיחות פרשת בא – יו"ד שבת כרך טז

א.

הסוכריות שנשלחו עלי ידי מלאך מיכאל

1 כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, בעל ההילולא (של שבוע
2 זה),¹ סיפר², שכאשר אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
3 נ"ע התחיל ללכת ל"חדר", עדיין היה הרבי ה"צמח-
4 צדק" בחיים, וכשהולכינהו לחדר זרק אליו סוכריות,
5 ואמר לו שמלאך מיכאל זרקן אליו. דברים אלו נתקבלו
6 אצלו מאד והוא סירב לאכול את הסוכריות, כי יקרו
7 בעיניו. בערב פסח, כאשר נהג³ לבדוק את כיסי
8 הילדים הקטנים, קרא ה"צמח-צדק" לאבי ושאלו היכן
9 הסוכריות, ואז הוא הוכרח לאכלן.

10 מסיפור זה – כמו מכל הסיפורים של רבותינו
11 נשיאינו, ובמיוחד מסיפורים שהתרחשו אצלם עצמם –
12 ניתן ללמוד מספר הוראות, ולא רק בענין החינוך (כפי
13 שהרבי סיים בעצמו ש"חינוך כזה אנו צריכים"),
14 המודגש בפרשתנו – לגבי פסח – "והגדת לבנך..."⁴,
15 "והיה כי ישאלך בנך..."⁵, אלא אף ענינים הלכתיים
16 לגבי איסור חמץ ועוד, שגם על כך לומדים בפרשתנו.

ב.

מדוע לא איפשר ה"צמח-צדק" את מכירת הסוכריות בחמץ?

17 לכאורה, יש להבין: אם הסוכריות יקרו כל-כך

בעיני כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע והוא סירב לאכול
– והן אכן היו יקרות, כי ניתנו עלי ידי ה"צמח-צדק"
– מדוע עמד ה"צמח-צדק" על כך שהוא יאכלן לפני
פסח, ולא איפשר לו להמשיך ולשמרן עלי ידי מכירתן
יחד עם כל החמץ?

ובמיוחד, שנוהג זה נמצא אצל גדולי ישראל בקשר
לשיריים שקבלו מצדיק, שכאשר היה דבר חמץ, הם
מכרוהו במכירת חמץ.⁷

כיון שלא כך הורה לו ה"צמח-צדק" לעשות, ניתן
היה, לכאורה, לדייק ולומר, שהוא סבר שבמקרה זה:
(א) אסור לעשות כך, מפני שהוא מעוניין לקבל זאת
בחזרה לאחר הפסח, והוא רוצה בקיומו של החמץ⁸,
(ב) המכירה לגוי אינה מועילה, כי מכירת חמץ מותרת
למרות שהיא בהערמה (ולמעשה מתכוונים לקבל
לאחר הפסח בחזרה את החמץ המכור, ומותר
מלכתחילה למכור "לנכרי המכירו ומיודעו... אף-על-
פי שהוא יודע בהנכרי שלא יגע בחמצו כלל אלא
ישמרנו לו עד לאחר הפסח ואז יחזירו לו")⁹ כי זה
מדרבנן¹⁰, אבל בעינינו המכירה היא הערמה ניכרת¹¹,
ובמקרה כזה לא התירו חכמים את המכירה¹².

אך אי-אפשר לומר כך, כי: (א) אדמו"ר הזקן אינו
מזכיר ב"שולחן ערוך"¹³ את האיסור "רוצה בקיומו"
לגבי חמץ בפסח, (ב) לדעת רוב הפוסקים, ובמיוחד

ש"ת צ"צ א"ח סמ"ח (נדפס בהוספות לשו"ע אדה"ז ע' 42 [1348]),
לדעת אדה"ז וכו' אי"ז הערמה האסורה וכו', אבל הכא שזהו דרך מקח
וממכר אין הערמה ניכרת. וראה פס"ד להצ"צ א"ח לסי' תמח (לב, ב.
נדפס בהוספות שם ע' 44 [1350]) דאף ש"כ המ"א דבדיעבד מהני אפי'
לא מסר לו המפתח מ"מ "כשהוא בעירו ואינו מוסר לו המפתח גרע טפי
דהוה הערמה ניכרת". ובפס"ד (לב, ד. נדפס בהוספות שם כג, א [תרעו])
דהמכירה היא רק לצורך הפקעת איסור ב"י וכו'. ולהעיר משו"ע אדה"ז
סי' תמח סוס"ח.

(11) עד"ז פירש דברי הערוה"ב בשו"ת אבני זכרון ח"ג סכ"ה (אות
ד').

(12) ראה בכור שור ושאר המקומות שנשמנו בהערה 10.
(13) בסי' תנ ס"ב בהדין ד"אסור להשכיר לגוי כלי שמבשלין בו ע"ג
האור"י (שע"ז כתב הטור הא דרוצה בקיומו (כנ"ל הערה 8)), כ"א כ' שם
"גיע לישראל תנאה מהחמץ" (אף שכן פ"י במג"א שם (סקי"א) דברי
הטור "רוצה בקיומו", אבל עכ"פ מוכח מדברי אדה"ז שהאיסור הוא מצד
ההנאה)*. וכן דעת כמה פוסקים דלא אסרינן חמץ בפסח משום רוצה
בקיומו – ראה פרי"ח סי' ת"נ סק"ז. משא"כ דעת המנח"י (הנ"ל בהערה
8) וישו"ע הובא בשו"ת ערוה"ב שם. וראה שו"ת חת"ס א"ח סקט"ז
בסופו. סי' קיט בתחלתו. מקו"ח סי' תנ סק"ז. וראה שו"ת אבני זכרון
שם אות ב' ואילך. שדי"ח מערכת חו"מ סי' אות כה (א' קיד, א ואילך).

(1) שבת פ' בא, יו"ד שבת, ה"ש"ת. ולהעיר שהקביעות בשנה זו
(תשל"ז) היא כבשנת ההסתלקות.
(2) סה"ש תש"א ע' 30.
(3) ראה שו"ע אדמו"ר סי' תלג סמ"ב.
(4) יג. ח. וראה מכילתא ופרש"י שם.
(5) שם, יג. מכילתא ופרש"י שם. וראה לקו"ש ח"ו ע' 268 ואילך.
(6) יב, טו. יט, כ. יג, ג ואילך.
(7) רבינו הקדוש מראהטין זי"ע ה" מוכר פ"א גלוסקא יפהפי' מלחם
הפנים של הה"ק מה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע. וכן שמעתי כמה
מהחסידים כשיש להם שירי מנחות מ"ב חלות של צדיק כו' מוכרין אותו
עד אחר פסח כו' (הובא בטעמי המנהגים עניני פסח עד ריז בקו"א).
(8) ראה טור א"ח סו"ס תנ. וראה מנח"י כלל פה סקט"ו. אסר מטעם
זה בשו"ת ערוגת הבושם א"ח סי' קיב בשאלה הנ"ל ("אחת מ"ב חלות
שהי' מונח על שלחן הטהור של כ"ק אדמו"ר הרה"ק ר"י מבעלזא זי"ע
ונתן לו והוא חביב בעיניו וכו' אם רשאי למכרו עם החמץ בשטר מכירה
כו'").
(9) שו"ע אדה"ז סי' תמח ס"ו משו"ע שם ס"ג. וראה שם ס"ד ואדה"ז
(סו"ז). ט"ז שם סק"ו (ואדה"ז סכ"ג) "ונראה שכל אדם יאמר כן לעכו"ם
בפירוש ויעיל בזה ששום אדם לא יכול לקנות מהעכו"ם".
(10) ראה בכור שור לפסחים כא, א. הובא במק"ח סי' תמ סק"ג. וראה

(*) וראה בקו"א סתמ"ז סק"ב מה שמבאר לדעת המנח"י.

הפקר ממש, במקום שאין מצויים בו אנשים, ולקחתו 16
שוב לאחר הפסח – 17
ולאחורה, בכך מבטיחים את שני הטעמים שבגללם 18
תקנו חכמים שאין די בביטול ובהפקר בלבד: (א) 19
ביטול והפקר "תלוי במחשבתו של האדם", וחוששים 20
שהוא לא יפקיר "בלב שלם" 17, ולכן הוא צריך 21
להוציאו מרשותו 18, (ב) בגלל הטעם ש"האדם רגיל 22
בכל השנה בחמץ ומחמת רגילותו קרוב הוא לשכחה 23
שישכח את איסורו ויאכל ממנו" (אם הוא יהיה 24
"בגבולו" 19).

ומוציאים במפורש שאפשר לעשות כך מלכתחילה: 26
להוציא את החמץ מרשותו ולהפקירו במקום הפקר, 27
ולזכות בו לאחר הפסח 20 (וכמדומה שמסופר בסיפורי 28
חיי כמה חסידים הנוהגים בקבלת שיריים, שנהגו כן). 29
הטעם הפשוט לכך שה"צמח-צדק" לא הורה 30
לעשות כך הוא: אמנם, לפי מספר דעות 20 מותר 31
להפקיר את החמץ לפני זמן איסורו במחשבה לזכות 32
בו לאחר הפסח, אבל מ"שאר הפוסקים" 21 מובן שאין 33

לדעת אדמו"ר הזקן, מכירת החמץ היא מכירה גמורה 1
באופן שהיא מונעת גם מעבירה של "בל יראה ובל 2
ימצא" שמדאורייתא (שהרי החמץ הנמכר איננו בכלל 3
ביטול והפקר) 14.

ג.

שלילת האפשרות של הפקרת החמץ

לכאורה, ניתן היה במקרה המסופר למצוא פתרון 5
אחר לשמירת החמץ בשלמותו ללא הזדקקות למכירת 6
חמץ לגוי: הפקרת החמץ לפני זמן איסורו. 7
אמנם ביטול והפקר החמץ מועילים רק מן התורה 8
כדי למנוע מעבירה של "בל יראה ובל ימצא", כפי 9
שלומדים מ"ולא יראה לך" – "שלך אי אתה רואה 10
אבל אתה רואה של אחרים ושל הפקר" 15, אבל חכמים 11
גזרו שאין די בהפקר ויש לבער את החמץ 16 במעשה 12
ממש, אך בכל זאת יש לכך פתרון: 13

אפשר להפקיר את החמץ לא רק בלב, אלא 14
להוציאו מרשותו ולהניחו ברשות הרבים במקום של 15

(19) ל' אדה"ז שם, והוא טעם התוס' ריש פסחים. ר"ן שם. הובא גם
בטור שם. ומסיים אדה"ז "לפיכך הצריכו לחפש אחריו ולבדוק ולהוציא
מכל גבולו", ועד"ז בטור "להוציא מן הבית", אבל בתוס' לבדוק ולבערו.
וראה הערה שלפניו.

(20) אור"ז בתשובה (סוף ח"א) סי' תשמח. ח"ב – הלכות פסחים
סרמ"א* (הובא בהג"א פסחים פ"ב ס"ד). מהר"ם ריקאנטי סי' קנו הובא
בעו"ש סו"ס תמו (ובאור"ז ובריקאנטי דמותר אף באכילה. ובעו"ש שם
"נראה דהאי הפקר אין צריך לא לפני ב"ד ולא לפני שלשה כו").
ובשו"ת פנ"י ח"א סי"ד קרוב לסופו, דהרקאנטי איירי "שמפקירו לגמרי
מכל אדם ומוציאו לשוק.. וזה ממש כמו מכירה שלנו לגוי המכירו ויודע
שישמור לו חמצו עד אחר החג ויחזיר לו". ייירי נהג"ג הובא בפר"ח
סתמ"ח סק"ה (ולדעתו בהפקיר חמצו לפני עדים דוקא ואז מותר גם
באכילה). ברכי יוסף סתמ"ח סק"ה בשם מגלת ספר (יכול להפקירו בפני
ג'). ומדבריהם (שכנה"ג וברכ"י) מבואר שדי להפקירו אבל אי"צ
להוציאו מרשותו**. וראה פמ"ג (א"א) סתמ"ח סק"ח רכשהוציא החמץ
מרשותו ואומר בכיון בפה שמפקיר הפקר גמור הוא אע"פ שבלב חושב
להיפוך בחר פיו אזלינן. ועוד.

ולפי כל הנ"ל הפי' בירושלמי (פסחים פ"ב ח"ב) הבקיר חמצו ב"ג
לאחר הפסח מהו ר"י אמר אסור כו' חשב להענמה, שיערים לומר
שהפקירו אע"פ שלא הפקירו, וכמ"ש ברא"ש פ"ב דפסחים ס"ד. טור סי'

תמה. ובמק"ח שם בחידושים סק"ד, ואם הפקיר חמצו והניח במקום
הפסד מותר אח"פ, אבל אם העמידו במקום מוצנע ברה"ר אסור (וראה
ביאורים שם סק"ט).

(21) ראה ד"מ שם "מדלא כתבו שאר הפוסקים".

(14) ראה הלכות מכירת חמץ (בסוף הל' פסח) לאדה"ז. וראה לשון
אדה"ז בשו"ע סתמ"ח סכ"ג. ובסכ"ה "שהרי כבר נמכר לו לחלוטין".
ובסכ"ג כ' "אין שום אדם יכול לקנותו מן הנכרי", ולא הביא מ"ש המג"א
שם סוסק"ד "שאם קנה ישראל אחר החמץ מן העכו"ם.. צריך להחזיר
לבעלים" ועד"ז בט"ז שם. ובח"י סק"ד: ואם לקח צריך לחזור ולמכור
לבעלים ראשונים. (וראה מחת"ש שם). ואכ"מ (וראה מק"ח סתמ"ח
סק"א). ובשו"ת צ"צ שם בסופו: ועו"ל ועיקר דאחר שאזמור"ר.. הצריך
יהודי ערב קבלן.. אין זה הערמה.

וראה שד"ח מערכת חו"מ ס' ט' אות טו (כרך ה' א'קנב) דמשמע
המפוסקים דהוי מכירה גמורה ולא הערמה ואשר כן ס"ל גם להתבונ"ש.
(15) כן הוא בשו"ע אדה"ז סתמ"ח סוס"ב. ובמ"מ על הגליין "ספרי
תוס' שם ועיין ברא"ש פ"ק ס"ד", בספרי לפנינו (ראה טז, ד) אין מפורש
"הפקר". וברמב"ן ריש פסחים "שוב מצאתי בספרי.. לא יראה לך שאור
אתה רואה בפלטיא" (ולפנ"ז ברמב"ן שם הביא מירושלמי (פסחים פ"ב
ח"ב) אבל אתה רואה בפלטיא), וכ"ה במהר"ם חלאה פסחים ו, ב. –
ר"ב בפלטיא" הרי תוכנו שהפקירו. ובתוס' (ד, ב סד"ה מדאורייתא) "מאחר
שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדקאמרינן אבל אתה רואה של
אחרים ושל גבוה כו".

(16) משנה ריש פסחים ובגמרא ד, ב.

(17) ר"ן ריש פסחים ד"ה אלא כך. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

(18) לשון אדה"ז שם "עד שיוציא את החמץ מכל גבולו", ולא כתב
"לבערו" (ע"ד ל' הר"ן "שהצריכוהו בדיקה וביעור", ובפשטות כיון שאין
כאן מקומו וצ"ח כמסגר "ענין ס' תמה" דשם מבואר בס"א דקודם שעה
ששית די לו במה שמבעור מרשותו דהיינו שימכרו לנכרי כו' או
להפקירו ולהניחו במקום הפקר.

(*) בד"מ סי' תמה סק"א כ' "שאף הא"ז בעצמו כ' לבסוף ח"ל ומוותבין כו". אבל בהג"א (שבפנים ההערה) "והא"ז כתב שמותר כו". וכ"ה בפס"ד להצ"צ (לב, ד)
"והא"ז מותר".

(**) וראה ד"מ שם "ומשמע שם (מדברי הא"ז). יכול להפקירו בפני אוהביו שבסוף בהן שלא יסילו כו' או שיפקירו ויניחו בשוק בזמן שאין ב"א שם".

מדובר כאן על סוכריות שבכלל לא ברור אם יש בהן
חמץ, ואף אם יש, הרי זו רק תערובות חמץ שמלפני
הפסח, שבה החמץ בטל ברוב (או בששים)²⁵, ואין חל
עליו כל יראה וכל ימצא, לפחות מדאורייתא²⁶.

ועוד: הפקר כזה אינו מועיל מפני שכל אדם יעשה
כך כדי להנות מן החמץ לאחר הפסח²⁷. אבל בעניינו,
אין בכוונתו כלל להנות מן הסוכריות בכל צורה שהיא,
אפילו לא על-ידי מכירה, והוא רצה רק לשמרן
בשלמות²⁸. ולכן, בנוסף לכך שזהו רק ספק דרבנן,
כדלעיל, אם תערובת חמץ זו זקוקה בכלל להפקר
וביעור²⁹, ובמיוחד שזהו ענין שאינו שכיח – ייתכן,
שבמקרה זה לא גזרו חכמים מלכתחילה³⁰ שההפקר
אינו מספיק³¹.

[ואין לשאול על כל הדיון הנ"ל, שכל ענין המכירה

הדבר מועיל²². וכך פוסק אדמו"ר הזקן²³ "אפילו
הניחו במקום המופקר לכל, צריך שיפקירנו לגמרי
בפיו ובלבו ולא יהיה בדעתו בשעת ההפקר לחזור
ולזכות בו לאחר הפסח אם לא יקדמונו אחר, שאם יש
בדעתו כן אינו הפקר גמור, והרי הוא כשלו ממש".

יתר מכך: "אפילו חמץ שנמצא מושלך במקום
הפקר שהשליכו שם ישראל קודם שעה ששית בערב
פסח כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא
בפסח... שמותר לעשות כן לכתחילה, מכל-מקום,
לאחר הפסח אסור לכל אדם מישראל להנות ממנו"²⁴.

ד.

הטעמים לשלילת ההפקרה אינם מתאימים
לעניינו

אך קשה לומר שזוהי הסיבה בענינו: ראשית,

(22) אף ש"ל שמותר לכתחלה להפקירו ולהניחו במקום הפקר קודם
זמן איסורו (שלא ע"מ לזכות בו) – ראה מ"א סתמ"ה ס"ו. שו"ע אדה"ז
שם ס"א (וראה שם סת"ל"ו סוס"כ). ובשו"ע אדה"ז סתמ"ה סכ"ט
"שמותר לעשות כן לכתחלה".

(23) ס"י תמה ס"ב. וראה המקורות וכו' בקו"א שם. ושם, דלדעת
הרא"ם "עובר עליו בבי" מן התורה".

וראה בארוכה בהנה"ל ובפי' דברי הירושלמי בשד"ח מערכת חו"מ
ס"ח אות יז (ע' 2098 ואילך).

(24) שו"ע אדה"ז סתמ"ה סכ"ט. ובקו"א סת"ל"ו סק"ו מ"שהניח
חמצו ברה"ר והפקירו קודם הפסח שהוא אסור בהנאה לאחר הפסח
כדאיתא בירושלמי פ"ב ה"ב לפי פירוש האמיתי של המ"א והפר"ח וכמו
שנח' בס' תמח". וגם מדבריו משמע (וכן מ"ש בס' תמח שם "שאם
יהא מותר בהנאה יש לחוש שמא יניח כל אדם חמצו עד לאחר הפסח
ויאמר שהפקירו קודם הפסח כדי שנתיר לו ליהנות ממנו") שבירושלמי
מדובר בחמץ שנמצא אחר הפסח* והערמה בבירושלמי אינו שיפקיר
ע"מ לזכות בו, המבואר בס' תמה ס"ב, כ"א "הפר"ח הוציא זה
מתשובות הרשב"א (ס' ע') כו"כ בעל ח"י בספר תורת השלמים כו"כ
– קו"א סתמ"ה שם. ולהלן בקו"א שם מפרש כן ע"פ הבבלי נדרים
ומפרשים שם. ומשמע שזהו מדרני וגדרי הפקר.

וצ"ע מ"ש בהל' מכירת חמץ בתחילתו "חמץ הנמכר אינו בכלל
ביטול והפקר מאחר שדעתו עליו לחזור ולזכות בו אחר הפסח כמבואר
בתשובת הרשב"א בשם הירושלמי (פ"ב ה"ב). וכ"כ מפורש בשו"ת פני
שם דהרשב"א מפרש הערמה בירושלמי (דלא כהטור כו') שיכוין לחזור
ולזכות בו אחר הפסח**. ובמקו"ח שם סק"ט ד"ה לכן. שו"ת תו"ח
או"ח סכ"ב בתחלתו. וראה נוב"י מהד"ק או"ח ס"ח. שו"ת חת"ס או"ח
סק"ד (ומסיים "המענין בתשו' רשב"א.. יראה להדיא שנתכוון לכל מה
שכתבתיו"). וראה שו"ת תו"ח שם (וס"י ואילך). שד"ח שם. ואכ"מ.

(25) וראה שו"ע אדה"ז סתמ"ה ס"ח.

(26) להעיר מדין חמץ נוקשה כיון שלא עבר עליו בבי" וב"י מה"ת
אפילו באכילה שרי (שו"ע סו"ס תמו ובמג"א שם). ועי' מה שהביא
במג"א שם מהר"ן. וראה שד"ח שם סימן ח' אות יוד. ומ"ש בפר"ח

סת"ז סק"ט ובקו"א ס"י תלו (שהובא לעיל הערה 24) אף שלא עבר
אפילו מד"ס אסור בהנאה – ראה לקמן בפנים.

(27) בנוגע לחמץ לאחר הפסח וכמפורש בשו"ע אדה"ז סתמ"ה סכ"ט
"שאם יהא מותר בהנאה יש לחוש שמא יניח כו' כדי שנתיר לו ליהנות
ממנו"*** (וראה שו"ת חת"ס או"ח סק"ד, אלא ששם מבאר זה לענין
ביטול כשנשאר ברשותו). אבל כצ"ל לענין לכתחלה בהפקר לפני הפסח
המבואר בס' תמה***. וכן משמע מל' אדה"ז סת"ל"ו ס"ח בדין
דשו"ת הרשב"א "אבל חטים הללו כו' ה' בדעתו לחזור ולזכות בהם
לאחר הפסח כשיפנה את האוצר (אם היינו מתירין לו ליהנות מהן לאחר
הפסח) והרי זה דומה למכור את החמץ ומכין לחזור ולזכות.. שאין זה
ביעור גמור כמו שית' בס' תמה לפיכך אסור חכמים להנות מהן לאחר
הפסח". וראה קו"א שם סק"ט. ובפרט ע"פ מ"ש בהל' מכירת חמץ
בתחילתו (נעתק לעיל הערה 24).

(28) משא"כ בנדרן הפר"ח ס"י תסו שם "שנתנים מראות ידי אומן".
(29) ולפ"ז י"ל שזהו בדוגמת הנדון ברשב"א שם, שכ' דגם לכתחלה
ב"ביטול בעלמא סגי.. מפני שאין נודע ממש שיש שם חטים שנתבקעו..
ושמא אין שם כלל ואם נתבקעו שמא נפסדו לגמרי כו' והו"ל ספק ספקא
(ואילו ה' ברור שיש שם חטים מבוקעות ונתיר אותן בביטול לכשיפנה
אפשר שהי' צריך לבקר כו' דהרי זה כמבטל ומתכוין לחזור ולמכור
לאחר הפסח כו'). ועי' להלן "אלא שאפשר להתיר מן הצד שאמרת
כו". וראה פר"ח שם שצידד להקל בנידון החיטה כיון שהוא ספק דרבנן.
ובשו"ע אדה"ז סת"ל"ו ס"ט, ומסיים "וכל ספק חמץ שעבר עליו הפסח
מותר בהנאה" (אלא שבהנה"ל מדובר לאחר הפסח).

(30) ראה פסקי דינים להצ"ח ח"א לב, ד: עיקר דינו שכל שדעתו
לחזור ולזכות בו אינו ביטול נראה שהוא רק מדבונן. וראה מחנה אפרים
הלכות זכ' מהפקר ס"י ח', דלדעת הרא"ש בסוגיא דנדרים דכל הפקר
דעלמא תקנו שיוכל לחזור בו תוך ג' (ימים) כו' הא דשרי במודר הנאה
דהי' מילתא דלא שכיח לא תקנו ב' רבנן כו'.

(31) וגם הרי אפשר להפקירו בפני ג'. וראה פסקי דינים להצ"ח (כ,
ג) שלפי המסקנא בנדרים בפני ג' הוי הפקר מיד (ושם "מ"ש רבנו דלפי"

(*) גם ברה"ר והפקירו בפני עדים כמו"ש בס' תמח שם. משא"כ בטור ושו"ע ס"ה הלשון "חמץ שנמצא בבית ישראל כו". ולפ"ז כשנמצא ברה"ר לכאורה מותר. וכ"מ
בשו"ת פ"י שם (ומקו"ח שם) דגם לפי הרשב"א בירושלמי במינוחו במקום הפקר כו' מותר כ"ל הערה 20. וכ"כ בבאורי הגר"א ס"י תלג ס"ו (וכ' דאף באכילה מותר).
(**) וכ"מ במאורי פסחים ט. א. מגן אבות (להמאירי) ענין ירו"ח ד"ה "וכן מה שהקשה בשמיעת כו".
(***) ועד"ה הוא ברמב"ם הל' חו"מ פ"א ה"ד. ובשו"ת פ"י ט"ג (ועוד) כ' שמקורו מהירושלמי הנ"ל. וראה נ"כ שם. ואכ"מ.

(****) וכמ"ש בקו"א שם ד"גורי חכמים לענין מעשר שבת וחמץ* במקום שיכול להיות הערמה. אף "שגזרו עליו חכמים אף במטלטלין דליכא הפקעת מעשר כו".
הרי בנדר"ד הוא מילתא דלא שכיחא דלא שכיחא כדלקמן בפנים.

ועוברים לרשותו של אינו יהודי, צריך לעיין: האם
כאשר היהודי קונה אותם בחזרה נשארה בהם הקדושה
של הצדיק שהיתה בהם?

ו.

איסור חמץ - על עצם הדבר או על ה"תואר"

לכאורה, יש לומר, שהתשובה לשאלה זו תלויה
בבירור הענין של מהות איסור חמץ בפסח. וכלשונו
של הראגוצ'ובי³⁷: האם איסור חמץ הוא לגבי
ה"תואר", כלומר, אסור לאכול את המאכל החמצי
וכדומה, או שהאיסור "חל על העצם". כפי שהוא
מסביר שבירור זה כרוך במחלוקת של רבי יהודה ורבי
שמעון³⁸ לגבי חלות איסור הנאה מן החמץ לאחר
הפסח "דמאן דסבירא-ליה אסור, סבירא-ליה דהאיסור
(=מי שסובר שאסור, סובר שהאיסור) חל על העצם.
ומאן דסבירא-ליה מותר סבירא-ליה דלא הוי רק תואר,
וכשהלך הזמן בטל התואר".

זה קשור גם למחלוקת של רבי יהודה עם
חכמים³⁹: "רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא
שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורר לרוח או
מטיל לים": החכמים סוברים שאיסור החמץ חל על
ה"תואר" של הדבר, ולכן די אם "מפרר וזורר לרוח
או מטיל לים", שאז בטל "תואר" החמץ, ולכן אין חל
עליו איסור אכילה והנאה, למרות שעצם החמץ נשאר.
לעומת זאת סובר רבי יהודה שאיסור חמץ "חל על
העצם", ולכן צריך דוקא לשרוף את החמץ, כדי שעצם
מציאותו תתבטל⁴⁰, ולא רק ה"תואר" והאפשרויות
לאכילה והנאה⁴¹.

וההפך אינם שייכים לענינו, כי מדובר על חפץ של
קטן שיכול רק לקנות – בדעת אחרת – אך לא להקנות
למישהו אחר³² או להפקיר³³ – כי לגבי קטן "הסומך
על שולחן אביו" הדין הוא שמציאה שמצא או מתנה
שקיבל היא "של אביו"³⁴, וממילא חלה על האב
החובה למכור זאת לגוי או להפקירו.

מסיבה זו מובן שמסיפור זה א"א ללמוד שלפי
דעת ה"צמח-צדק" מוזהר גם קטן באיסור בל יראה
ובל ימצא, וחמץ של קטן שעבר עליו הפסח אסור
בהנאה³⁵, כי, בנוסף לכך שלא היה כאן חמץ ודאי,
ההלכה היא שהסוכריות שייכות לאביו – לגדול].

ובכלל, "צריך עיון" אם אפשר מתוכן הסיפור
דלעיל ללמוד הלכות בענין איסור חמץ לגבי כל אדם
– כי מדובר כאן על חמץ דרבנן, וייתכן – רק ספק
חמץ, וכן זהו ענין מיוחד שאינו שכיח, ובית שהידרו
בו ביותר וכו'.

ה.

חסידיים נהגו לאכול שיריים וכו' לפני הפסח

כדי להבין זאת יש להקדים ולומר – לפי השמועה
מחסידיים³⁶ – שחסידיהם של רבותינו נשיאנו נהגו
בדומה לאמור לעיל: כאשר היה בידם מאכל או משקה
שקיבלו מהרבי ולא יכלו להחזיקו בפסח, הם לא
מכרוהו בחמץ, אלא אכלוהו או שתוהו לפני פסח.
הטעם הפשוט לכך הוא: אין זה כבוד לרבי לקחת
את השיריים שלו וכדומה (ובמיוחד כאשר הרבי נתנם
לחסיד), ולמוסרו או למוכרו לאינו-יהודי.
יותר מכך, כאשר המאכל או המשקה נמכרים

(40) בשו"ת צפע"נ ווארשא סי' נ (הובא בצפע"נ עה"ת ר"פ בחוקתי.
לקו"ש [המתורגמן] ח"ז ע' 199) מבאר המחלוקת בפי' תיבת תשבתו.
אבל מובן מדבריו שזה שייך להשאלה במהות האיסור. וראה מכתבי
תורה מכתב קט. כולם הובאו במפענ"צ פ"א סי' ט. וראה לעיל ע' 94
ואילן.

(41) לכאורה י"ל שזהו גם המחלוקת אם ביטול ענינו השבתה בלב
שיחשוב אותו כעפר כו' (ראה פרש"י פסחים ד, ב. רמב"ם פ"ב מהל'
חומ"מ ה"ב. וראה רמב"ן פסחים שם) או שהוא מחמת הפקר (תוס' שם.
ר"ן ריש פסחים): ביטול הדבר בלבד ומחשבתו כו' מתאים בהתואר (ראה
רמב"ן שם: "שהביטול מועיל להוציא מתורת חמץ ולהחשיבו כעפר
שאינו ראוי לאכילה". וראה צפע"נ (השלמה שם. ושם ע' 46 בתחילתו.
ועוד. הובא במפענ"צ שם סי' ח) לענין ביטול ע"ז), משא"כ כשמפקירו
הרי עצם הדבר יצא מרשותו. ודעת אדמו"ר דענינו הפקר – ראה סת"א
סי' ב. וכן בס"ג"ד מדייק "ביטול והפקר" "ולא יפקירונו כו'" (וראה סת"א
סי' ידח). וראה צפע"נ ה"ל חומ"מ פ"ב ה"ב. ובהשמטות שם פ"ג ה"י. –
ולהעיר מחיוב שריפת קדשים (האם תלוי בהנ"ל או שזהו דין נוסף). ובכל
אופן אינו שייך לעונש מיתת שריפה שהרי אופנו – דהגוף קיים (סנה'
נב, א). משא"כ בשריפה דעיר הנדחת שהיא כליל. ואכ"מ.

הרא"ם למסקנא אפי' מדאורייתא לא הוי הפקר צ"ע דו"א אלא לר"י
כו").

(32) ראה שו"ע חומ"מ סרמ"ג ס"ט. ובנו"כ.

(33) ראה ב"מ כב, ב. ובפרש"י שם ד"ה יתמי.

(34) רמ"א חומ"מ סע"ר ס"ב. שו"ע אדה"ז ה"ל הפקר ס"ט. ה"ל שבת

סי' שסו סי"ג.

(35) ראה פרמ"ג פתיחה כלולת ח"ב אות ב. שד"ח שם ס"ח אות מג
(ע' א'קכח ואילך). אות עז (א'קל). שו"ת חלקת יואב אור"ח סי' יט.
ובשו"ע אדה"ז (סי' שמג ס"ב) דאביו מחזיק מד"ס לגעור בהם
ולהפרישם מלעבור על ל"ת ואפילו על איסור של ד"ס. ובס"ג שם
"החנינון בל"ת כו' הוא בכל חנינון שהוא בר הבנה כו'". ולהעיר ממ"ש
בהל' שבת סרס"ט סי"ג "שלא אסרו להאכילו איסור ידיים אלא
כשהמאכל אסור מצד עצמו כגון טריפה וכיוצא בה אבל כשהמאכל מותר
מחמת עצמו אלא שהוא זמן האסור באכילה מותר וכו' שהרי מאכילים
הקטנים ביה"כ כו'" (ורש"י קו"ס סי' ג. סי' תעא סי').

(36) מכ"מ חומ"מ אדמו"ר – לא שמעתי בכ"ז.

(37) קונטרס השלמה ע' 65.

(38) פסחים כח, סע"א ואילך.

(39) פסחים רפ"ב.

הזקן שיש למנות "ערב קבלן" – עד-כדי-כך, שהנכרי
יכול למכרו לאחר הפסח למישהו אחר⁵¹. כלומר, לא
רק זכות השימוש, או ה"תואר" של החמץ נמכרו לגוי,
אלא עצם הדבר שייך לו⁵².

לפי זה מובן מדוע לא רצו חסידים למכור לגוי
מאכל מהרבי, כי לא זו בלבד שזהו היפך מכבוד רבו,
כאשר מוסרים את השריית שכיבלו מן הצדיק לרשותו
של אינו-יהודי, המקבל חיותו משלוש קליפות
הטמאות⁵³, אלא שעל-ידי-זה גם מפקיעים ח"ו את
בעלות הקדושה שהיתה על החמץ קודם לכן⁵⁴.

ח.

שתי המשמעויות להפקר

לפי זה אפשר להסביר מדוע לא נהגו להפקיר
שיריים וכו' של צדיק:

את משמעות ההפקר, אומר הראגוצ'ובי⁵⁵, אפשר
להסביר בשני אופנים: או שמשמעותו היא שבעל-
הבית מסלק את בעלותו מן החפץ המופקר, והוא אינו
שייך לאף-אחד, או שעל-ידי ההפקרה "מקבלים" כל
האנשים זכות וקנין בחפץ המופקר.

ובכך מבאר הראגוצ'ובי את מחלוקת האמוראים
דלהלן⁵⁶:

כאשר אדם שאב מים ביום-טוב מכור של הפקר⁵⁷
למען חברו – אומר רב נחמן שהתחום נחשב "כרגלי
מי שנתמלאו לו". כלומר, אלפיים-האמה (תחום)
השבייתה בשבת) נחשבים מן המקום שבו נמצא האדם

1 לפי זה יש לומר, שהשאלה הנ"ל קשורה לכך: אם
2 סוברים שהאיסור "חל על העצם", וכאשר מוכרים את
3 החמץ לגוי הכרח לכלול במכירה גם את עצם מהותו
4 של החמץ, ובמילא אין נשאת בחפץ שום מציאות של
5 קדושה שיכולה לחול בו.

6 אך אם סוברים שאיסור החמץ "הוא רק תואר"
7 שהוא דבר שמחוץ לעצם מציאות החמץ⁴², הרי אז
8 אפשר לומר שבמכירת החמץ (הנעשית כדי לא לעבור
9 על כל יראה וכל ימצא⁴³) נמכר רק הדבר שמחוץ
10 לעצם, ה"תואר"⁴⁴, ובמילא נשאת בחפץ הקדושה
11 הקודמת, בעלותו של הנותן על העצם⁴⁵, הנוגעת לעצם
12 הדבר.

13 לפי זה, כיון שההלכה היא כרבי שמעון⁴⁶ שהחמץ
14 לאחר הפסח מותר בהנאה, והאיסור נקבע כקנס בלבד,
15 וכך גם לגבי ביעור חמץ שרק "המנהג לשורפו"⁴⁷, אבל
16 ההלכה היא כחכמים⁴⁸ שדי אם "מפרר וזורח לרוח או
17 מטיל לים", ולכן יוצא שאפשר למכור שיריים של
18 צדיק וכדומה לאינו-יהודי, כי גם לאחר מכן יכולה
19 להישאר בו קדושת הצדיק⁴⁹.

ז.

במכירת חמץ נמכר עצם הדבר

20 אך לאמיתו של דבר אי אפשר לומר כך, כי אמנם
21 המכירה נעשית כדי לא לעבור על איסור כל יראה וכל
22 ימצא, אך דעת רוב הפוסקים היא שזוהי מכירה גמורה,
23 כדלעיל. כלומר, עצם החמץ נמכר לגוי ושייך לו בקנין
24 מוחלט מדאורייתא⁵⁰ – ובמיוחד לפי תקנת אדמו"ר

לקנות.. אחר הפסח, ולא כל' המג"א והח"י. וראה ט"ז שם "וא"ל דלא
מכר לעכו"ם רק כדי להפקיע איסור חמץ ולא להפקיעו מרשותו דז"א
דא"כ הו"ל חמץ של ישראל".

(52) ולהעיר מהדיעות שלא ימכרו הכלים להנכרי שלא יצטרכו טבילה
כשיצאו מרשות העכו"ם (שו"ת שיבת ציון סי"א. שו"ת חת"ס או"ח
סק"ט. הובא בשד"ח שם ס"ט אות כז). ומה שלא כתבו אדה"ז – ראה
לקו"ש ח"ח ע' 368 ואילך ודלא כבשד"ח שם).

(53) להעיר מלקו"ד תשנ"ג, א דכללות הענין שכתב יד קדשו של רבינו
הזקן ימצא אצל אינו יהודי היא אחת מפליאות תמים דעים יתברך
ויתעלה.

(54) וצ"ע אם י"ל שבנדרן הנ"ל הערה 7 שאני.

(55) הלכות נדרים פ"ב הי"ד (י, ד). הלכות מתנות עניים פ"ב (לא,

ג) ופ"ד (נט, ג).

(56) ביצה לט, א.

(57) בגמרא קאי פלוגת' בבורות של עולי בבל, אבל בצפצפ"נ נדרים
שם ובמת"ע (לא, ג) גבי "מעיינות הנובעין", ואולי כ' כן כי של עולי
בבל לא שייך עתה, משא"כ מעיינות הנובעין גם כשהם של יחיד ה"ה
כמו בור של הפקר כבגמרא שם לפני"ז. וראה השגת הראב"ד הל' יו"ט
פ"ה ה"י (בסופה).

(42) ולהעיר מב' הדיעות בשו"ע אדה"ז סתמ"ז סמ"ה, סתנ"א סי"ג
ובהגהה שם. ובסי' תמז שם "הי' שמו חמץ ועכשיו שמו חמץ אלא שעד
עכשיו לא אסרו הכתוב ועכשיו הוא כחתיכת נביזה".

(43) ראה פסקי דינים להצ"צ ושו"ע אדה"ז שבסוף הערה 10. וראה
שד"ח שבהערה 14.

(44) ומצינו עד"ז בכמה עניני קנינים ובעלות. ולהעיר מצפצפ"נ מהד"ת
לא, ב (הובא במפענ"צ פ"א סכ"ט).

(45) מעין דוגמא לדבר: קודם ברכה לה' הארץ ומלואה, לאחר ברכה
והארץ נתן לבנ"א (ברכות לה, סע"א) – אף שגם אז הוא לה', אבל
כחילוק דקדשים וחולין.

(46) רמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ד. שו"ע אדה"ז רסתמ"ח.

(47) רמ"א סתמ"ה ס"א. שו"ע אדה"ז שם סי"ז.

(48) רמב"ם שם פ"ג ה"א. שו"ע אדה"ז שם.

(49) להעיר מגדרי חלות הדין דבאו בה פריצים וחללוה (ע"ז נב, ב
(ומלחמות שם). נדרים סב, א. וראה צפצפ"נ עה"ת הפטורת פ' בהר (ע'
רמז)), דין כלי המקדש (בהיותם אצל אחשוורוש – ראה מגילה יא, ב).
אבל ביאת פריצים וכו' אסורה, משא"כ בנדר"ד. ואכ"מ.

(50) ראה לעיל הערה 14.

(51) ראה לעיל (בהערה הנ"ל) שאדה"ז כ' ששום אדם.. לא יוכל

י.

להפקיר דבר שקיבל מרבו היא הבעה של זלזול

גם לפי הדעה שדבר-ההפקר אינו שייך לכל, הרי 31
מובן, שלקחת דבר יקר, דבר שבקדושה שהאדם קיבל 32
מרבו, וביטולו בלב שלם והשארתו במקום הפקר, זהו 33
ענין של היפך הכבוד, וזו הבעה של זלזול וההיפך 34
מחשיבות⁶³. 35

מסיבה זו השתדל ה"צמח-צדק" שנכדו (כ"ק 36
אדמו"ר מוהרש"ב) יאכל את הסוכריות והן תיהפכנה 37
לדם ובשר כבשרו⁶⁴, במקום שתשתייכנה לגוי. 38

יא.

חשיבות החינוך לגבי כל פרט

מכל האמור לעיל נלמדת בהפלאה יתירה ההוראה 39
על חשיבות ההשתדלות ואופן החינוך: 40

כיון שהסוכריות היו יקרות כל-כך אצל הרבי 41
(מהורש"ב) נ"ע, שעקב כך הוא שמרן ברשותו 42
בשלמות, ואפילו ויתר על הפיתן לדם ובשר כבשרו, 43
וכיון שאין איסור להפקירן או למוכרן וכדומה, טוב 44
יותר היה להנות אותו ולאפשר לו להחזיקן אצלו 45
תמיד, גם לאחר הפסח, כדי שיוכל להיזכר בקדושה, 46
בכניסתו לחדר וכו'. ואם בפנימיות נעקרה הקדושה 47
וזמנית כאשר הדבר היה ברשות הגוי וכו', הרי הוא היה 48
ילד בן שלוש⁶⁵ ואינו יודע זאת! 49

אלא, כאן רואים את ההשתדלות הגדולה בענין 50
החינוך, לא רק בענינים של דאורייתא ודרבנן, או 51
אפילו בהידור מצוה, אלא גם במנהגים וענינים של 52
חסידים – ושכל דבר יהיה כפי אמיתותו. 53

וכן צריך לעשות לא רק כאשר קל לנהוג כך, אלא גם 54
כאשר הדבר כרוך בפעולה שביחס למחונן היא מסירות 55
נפש (מסירות הרצון). כפי שאכן מוצאים כמה סיפורים 56
גם בנוגע לחינוך של כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו. 57

שבשבילו נשאבו המים. רב ששת אומר שמחשבים 1
זאת "כרגלי הממלא". ונאמר בגמרא "במאי קא 2
מיפלגי – מר סבר בירא דהפקירא הוא, ומר סבר בירא 3
דשותפי הוא". ומסביר הראגוצ'ובי, ששניהם סוברים 4
שמדובר בבור של הפקר, אלא: רב נחמן סובר, 5
שמשמעות ההפקר היא שלכונס יש זכות וחלק בדבר, 6
גם למי שעבורו נשאבו המים, ולכן חל על-כך הדין 7
של "בירא דשותפי הוא". רב ששת סובר, שהדבר 8
המופקר אינו שייך לאף-אחד, ולכן יכול הממלא לקחת 9
את הדבר לרשות עצמו (עיי' שם) אבל אין הוא יכול 10
להקנות את המים למישהו אחר, ולכן אי-אפשר לחשב 11
את אלפיים-האמה לפי המקבל, אלא "כרגלי 12
הממלא"⁵⁸. 13

ולפי שתי סברות אלו בענין ההפקר, אפשר להסביר 14
את ענינו, כדלקמן. 15

ט.

גם ההפקרה - ההיפך מכבוד רבו

לפי הדעה שההפקר גורם לכך שהדבר שייך לכל 16
האנשים⁵⁹, מובן בפשטות, מדוע לא רצו להפקיר את 17
השיירים של הצדיק – מאותה הסיבה כבמכירת חמץ 18
לגוי – כי אז יהא הדבר שייך לכל הגויים שבעולם. 19
ובמיוחד כיון שיהודים, שאינם מעוניינים בחמץ בפסח, 20
מסירים מעצמם, בפשטות, את האפשרות לזכות בחמץ 21
זה⁶⁰, וזהו היפך כבוד רבו, כדלעיל. 22

ובפרט אחד חמורה ההפקרה יותר מן המכירה 23
לגוי: כאשר היהודי מוכר לגוי הוא יכול לחפש גוי 24
שהוא מחסידי אומות העולם שלגביהם פוסק 25
הרמב"ם⁶¹, שיש להם חלק לעולם הבא⁶² ובמיוחד 26
כאשר גוי זה מציל את היהודי מלעבור על איסור חמץ 27
בפסח. ואילו כאשר הדבר נהיה "הפקר לכל" – הוא 28
שייך לכל הגויים, גם לאלה שאינם מחסידי אומות 29
העולם, וזוהי סתירה גדולה יותר ל'כבוד רבו'. 30

או"ה הם מק"נ, ומציין שם לשער חהמ"צ בסידור.

(63) דא"א לארכבי' אתרי רכשי (ע"ד כתובות נה, ב) דכל הטעם שמפקירו כיון שרועה שיתקיים אצלו גם לאחר הפסח דהרי ביטול והפקר צ"ל בלב שלם כו'.

(64) בשו"ת ערוגת הבושם שם דאידי דחביבא הואיל והי' מונח על השלחן גבוה של מרן ז"ל נכון לקיים בו מצות שריפת חמץ כהאי דאמרינן בברכות לט, ב... כי הוי מתרמי להו יפתא דערובא.. הואיל ואתעביד בי' מצוה חדא נעביד בי' מצוה אחרייתא. אבל ראה שו"ת אבני זכרון שם אות ה' דלא מצינו ענין בשריפת חמץ הואיל ואתעביד בה מצוה חדא כו' רק בהושענא דלא מידי דאכילה הוא (וראה לקמן ע' 195 ואילך).

(65) ראה חנוך לנער ע' 8.

(58) אבל להעיר שבגמרא שם (לט, ב) מסיים דפלוגתי' הוא לא אם בירא דשותפא אלא דכולא עלמא בירא דהפקירא היא אלא הכא במגבי' מציאה לחברי' כו' וכהפ' בזה בפרש"י תוס' וכו'. וכן הוא להלכה במג"א או"ח סע"ז סק"ד ושו"ע אדה"ז שם סי"ח.

(59) ולהעיר מל' אדה"ז סתרל"ז סי"א "שהרי יש לכל העולם הילוך בו כו' והגויים אינן מוחליין". ובהל' גזילה וגניבה סוסי"ז.

(60) ובלא"ה אינו ברשותו של אדם ורק שעשאו הכתוב כאילו ברשותו (פסחים ו, סע"ב): וראה ר"ן (פסחים בתחלתו) דמה"ט מהני גילוי דעת' בעלמא דלא ניחא ל' ליהוי זכותא בגוי' כלל סגי. וראה שו"ע אדה"ז סתרל"ד סי"ז.

(61) הלכות מלכים ספ"ח. וראה ירושלמי מגילה פ"ג ה"ב.

(62) ובלקוטי ביאורים (מז, ד – להרה"צ כו"ר מ' מפאריטש) שחסידי

- 1 וכך מרגילים את הילד לשנות לא רק את "מדותיו
2 הטבעיים", אלא גם את "טבעיות מדותיו"⁶⁶.
3 ואם כי זוהי דרך בחינוך, שמספרים עליה לגבי
4 יחידי סגולה – נשיאי ישראל, אך כיון שגילו זאת לכל
5 אחד, הרי זוהי הוראה לכל אחד, כפי שמסיים בשיחה

(משיחת ש"ט בלק תשל"ג)

(67 עירובין מא, א.

(66 לקו"ד ח"א נו, א.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמוד ב

- 1 גוד או אגוד הוא – אין בכך משום 'גוד או אגוד', עד שיאמר לו
2 טול אתה את שתיקן ושלם לי מחצית מן הדמים, או שאני אטול
3 את שתיקן ואשלם לך.
4 שואלת הגמרא: (וכי לא מצי למימר הכי) והא בשנים השותפים
5 בשני כתבי הקדש, כגון בספר תורה וספר נביאים, דתרוניהו מיבעי
6 להו – שכל אחד מן השותפים זקוק לשני הספרים, ומכל מקום אמר
7 שמואל, לא שני חכמים במשנה שאין חולקים את כתבי הקודש,
8 אלא כשהם בדרך אחד משום בזיון כתבי הקודש, אבל כשהם בשני
9 בריבין, חולקין, ויש להוכיח מדבריו שאף באופן כזה אומרים 'גוד
10 או אגוד'.
11 משיבה הגמרא: הא תרנמא רב שלמן – הרי כבר פירש רב שלמן
12 את דברי שמואל, שאין הוא עוסק אלא באופן שרצו שניהם
13 לחלוק, שאין צריך לומר בזה 'גוד או אגוד', אבל כשחפץ האחד
14 לכופ את חברו מדין 'גוד או אגוד' אין הוא רשאי לתבוע שיחלקו
15 את כתבי הקודש ביניהם, אלא או יטול שותפו את שניהם ויתן
16 דמים, או יטלם הוא ויתן תמורתם.
17 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בהלכות כתבי הקודש: תנו רבנן
18 – שנו חכמים בברייתא, מדביק אדם תורה נביאים וכתובים באחד
19 – בכרך אחד, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אין אדם רשאי
20 לעשות כן, אלא יכתוב תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן,
21 וכתובים בפני עצמן. והכמים אומרים, אף אין אדם רשאי להדביק
22 את כל ספרי הנביאים כאחד, ולא את כל ספרי הכתובים כאחד,
23 אלא יכתוב כל אחד ואחד מספרי הנביאים והכתובים בכרך בפני
24 עצמו.
25 ואמר רב יהודה שיש להביא ראייה לדבריו, שרשאי אדם לדבק את
26 ספרי הנביאים לעצמם ואת ספרי הכתובים לעצמם, ממעשה
27 שהיה באדם ששמו ביהושע בן זנון, שהיו לו את שמנה ספרי
28 הנביאים מדויקין באחד – בכרך אחד, ועשה זאת על פי דברי רבי

- 29 אלעזר בן עזריה, שהתיר לו לעשות כן.
30 (ויש) [והכמים] אומרים, שלא כך היה המעשה, אלא לא היו לו
31 לאותו אדם אלא אחד אחד בפני עצמו – כל אחד מספרי הנביאים
32 היה בכרך בפני עצמו.
33 אמר רבי, מעשה והביאו לפנינו כרך שבו היו תורה נביאים וכתובים
34 מדויקים באחד, והכשרנום, כשיטת רבי מאיר.
35 הברייתא מפרשת את שיעור ההפסקה שבין ספר לספר: בין חומש
36 לחומש של תורה, יש להניח ארבעה שיפין – ארבע שורות ריקות,
37 וכן יש להניח בין כל נביא לנביא. ונביא של שנים עשר – ובספר
38 'תרי עשר', שיש בו כמה ספרי נביאים שצורפו יחד, די להניח בין
39 נביא לנביא שלש שיפין – שלש שורות.
40 ומסיים את הנביא בסוף העמוד מלמטה, ומתחיל נביא אחר בעמוד
41 חדש מלמעלה, בלא להניח שורות ריקות. דהיינו, אף שנתבאר
42 שיש להניח בין נביא לנביא ארבע שורות, אין הדברים אמורים
43 אלא כשמיסיים נביא באמצע עמוד, אבל אם סיים בסוף עמוד,
44 מתחיל את הנביא האחר מיד בתחילת העמוד הבא, ואינו צריך
45 להניח שורות ריקות ביניהם.
46 הגמרא מביאה ברייתא נוספת העוסקת בהלכות אלו: תנו רבנן –
47 שנו חכמים בברייתא. הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים באחד –
48 בכרך אחד, מדבק – רשאי הוא לעשות כן. ועושה בראשו של
49 הכרך קלף חלק שיהא בו שיעור כדי לגול עמוד – כדי לגלול בו
50 את העמוד עץ שהספר נגלל עליו, ובסופו של הכרך מניח קלף
51 חלק שיהא בו שיעור כדי לגול היקף – על מנת להקיף בו את כל
52 הספר כשהוא סגור ונגלל לסופו.
53 ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה – אם סיים אחד מספרי הנביאים
54 בתחתית העמוד, מתחיל ספר חדש בראש העמוד הבא, ואינו
55 מניח ארבע שורות ריקות בין נביא לנביא.

אגרות קודש

בי"ה, ב' שבט, תשס"ו

ברוקלין.

לכבוד הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר יוסף שי' המכונה דר. בורג

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בצירוף העתק החוות דעת בהנוגע להבאנדס, והחשש דרבית, ובדאי
לדכוותי למותר לבאר עד כמה רעוע היתר שבחוות דעת זו, ובפרט כשהוא בגדר שיש לו מתירין
בפשיטות על ידי הוספה של שתי מילים: בהיתר עיסקא. ומובן שאינני חושד אותו כלל, שמכיון שיש
כמה רבנים הרוצים לעשות כקולא דבי"ש וכקולא דבי"ה.

לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך טז

א.

בציעת פת של עירוב תבשילין בשבת

1 ההלכה קובעת לגבי עירוב תבשילין¹, שמיד לאחר
2 סיום הכנת כל צרכי השבת מותר לאכול את המאכלים
3 שנעשה באמצעותם העירוב, גם אם עדיין יום-טוב.
4 אבל במהרי"ל² נאמר, שהוא הנהיג "להניח ככר העירוב
5 (תבשילין) ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו, ובסעודה
6 שלישית היה בוצע עליו". וכך מציין גם מהרש"ל³:
7 "ומאחר שצריך להיות העירוב קיים אין ראוי לאכלה עד
8 ליל שבת, ומכל-מקום היה מנהג מהר"ם להניח הככר
9 תחת הלחם-משנה בליל שבת ולמחרתו, ובסעודה
10 שלישית היה בוצע עליו מאחד דאתעביד ביה מצוה
11 אחת, ראוי לעשות עליו מצוות אחרות".

12 גם אדמו"ר הזקן כותב על מנהג זה בשולחן-
13 ערוך⁴, וזו לשונו: "לכתחילה צריך שיהיו הפת
14 והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי
15 שבת.. ומכל-מקום מצוה מן המובחר להמתין מלאכול
16 הפת של עירוב תבשילין עד אחת מג' סעודות השבת
17 כדי לבצוע עליו.. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת
18 ראוי לעשות בו מצוה אחרת, ויש נוהגין שלא לבצוע
19 עליו עד סעודה שלישית של שבת כדי לעשות בו
20 מצוות הרבה, שמניחין זה הככר ללחם-משנה בסעודה
21 הראשונה ובסעודה שניה של שבת, ובסעודה שלישית
22 בוצעין עליו".

ב.

אדמו"ר הזקן מזכיר מנהג זה רק לגבי עירוב תבשילין

23 המקור לדעה שדבר שנעשה בו מצוה אחת

24 (עירוב תבשילין) ראוי לעשות בו מצוה נוספת (לחם)
25 משנה (וסעודת שבת), הוא מן הגמרא⁵ לגבי עירובי
26 חצרות⁶: "רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו רפתא
27 דערובא (=כאשר הזדמנה להם פת של עירובין)
28 "שערבו בו אתמול עירובי חצירות⁷ מברכין עליה
29 המוציא לחם מן הארץ. אמרי הואיל ואתעביד ביה
30 מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי" (=אמרו הואיל
31 ונעשתה בה מצוה אחת, נעשה בה מצוה אחרת).

32 גם לגבי עירובי חצרות כותב מהרי"ל⁸: "ובליל
33 שבת ובשחריתו אני מניחו ללחם משנה... ואמר דגם
34 בליל שבת יכולים לאכול... רק חביב עליו להרבות בו
35 מצוה", "בסעודה שלישית בשבת... היה בוצע על
36 ככר... אותו שעירב בו עירוב חצירות..."⁹, וכך מציין
37 גם מהרש"ל¹⁰: "וכן נהגו בעירובי חצרות" (שאוכלים
38 את הפת רק בסעודה שלישית, ולאחר הנחתה ללחם
39 משנה בשתי הסעודות הראשונות, כבעירוב תבשילין).

40 אבל לגבי הלכה זו כותב אדמו"ר הזקן¹¹ רק פסק
41 ההלכה של הרמ"א¹²: "ויש לבצוע עליו בשבת
42 שחרית¹³... דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות
43 בו גם-כן מצוה אחרת", ואיננו מציין את המנהג לבצוע
44 את פת העירוב רק בסעודה שלישית, כדי "להרבות בו
45 מצוה".

46 יש להבין: מדוע מציין אדמו"ר הזקן מנהג זה רק
47 לגבי עירוב תבשילין¹⁴, בעוד אשר מהרי"ל ומהרש"ל
48 מציינים אותו הן לגבי עירוב תבשילין והן לגבי עירובי
49 חצרות, ובמיוחד, כאשר מקורה של הסברה "הואיל
50 ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי"
51 הוא בנושא עירובי חצרות¹⁵, כדלעיל?

(9) שם הל' שבת.

(10) ביצה שם. הובא בב"ח וט"ז שם.

(11) "או"ח סי' שצג ס"ג.

(12) סשצ"ד ס"ב. ממנהגים מהר"א טירנא (הובא בדרכי משה שם).
ובהמנהגים הנ"ל לפנינו הובא זה ב"ד"ן עירוב תבשילין" (ובעירובי חצרות
כ' "וישמור העירוב כל השנה").

(13) בחצ"ע"ג מוסיף "או בסעודת הלילה אם סועד משחשיכה ודאי".
והוא כמנהג מהר"ם שהובא בב"י סשצ"ד. דרכי משה (ורמ"א) שם. וכן
מפורש בירושלמי עירובין (פ"ו סה"ז) "מברך עליו בלילי שובתא כו".
וכ"כ במאירי ואוצה"ג שבת שם (לענין עירוב תבשילין – כנ"ל הערה 6).

(14) ועד"ז במג"א (סתקכ"ז שם) שמביא מיש"ש המנהג בע"ת, אבל
משמט הסיים שביש"ש "וכן נהגו בע"ח", ורק מסיים "עסי' שצ"ד".

(15) אבל ראה לעיל הערה 6.

(1) ביצה יז, ב. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ה. טושו"ע או"ח סתקכ"ז
סט"ז. שו"ע אדה"ז שם סכ"ה.

(2) הל' עירובי תבשילין בסופן. הובא בבאר היטב סתקכ"ז סק"ב.

(3) יש"ש ביצה פ"ב ס"ו יח. הובא בב"ח סתקכ"ז שם. ט"ז שם
סק"ד. מג"א שם סקט"ו.

(4) דלעיל הערה 1.

(5) ברכות לט, סע"ב. שבת קיז, סע"ב (בשינוי לשון קצת).

(6) ולפ"א א' ברא"ה ברכות שם – עירובי תחומין. אבל במאירי ברכות
ושבת שם מפרשו על עירוב תבשילין (ובברכות שם שולל הפי' דקאי על
עירובי תחומין או עירובי חצירות "אא"כ נפרש בה שהי' בוצע בה
למחר". וראה רא"ה שם. חי' הר"ן שבת שם). וכ"ה באוצר הגאונים שבת
שם (מרב יוסף גאון).

(7) פרש"י ברכות שם.

(8) הל' עירובי חצירות.

ג.

מדוע בוצעים את הפת בסעודה שלישית, שאיננה חובה?

- 1 כדי להבין זאת יש להסביר תחילה קושי המתעורר
- 2 על עצם המנהג לבצוע את הפת של העירוב "בסעודה
- 3 שלישית של שבת כדי לעשות בו מצוות הרבה..." :
- 4 שתי הסעודות הראשונות של השבת חשובות יותר
- 5 מסעודה שלישית¹⁶, ולפי מספר דעות אף אין צורך
- 6 בלחם-משנה בסעודה שלישית. יתר-על-כן: יש
- 7 הסוברים שלסעודה שלישית אין כלל צורך בפת, ודי
- 8 במאכל מחמשת המינים וכדומה, עד אשר ישנן אפילו
- 9 דעות הסוברות שאפשר לצאת ידי חובת סעודה זו
- 10 בפירות וכדומה –
- 11 ואם כך קשה: מדוע דוחים את בציעת ככר העירוב
- 12 עד לסעודה שלישית, בשעה שאכילת הפת אינה
- 13 חשובה כל-כך, או שהיא רשות בכלל – הן, לכאורה,
- 14 מתאים יותר לבצוע אותה בסעודת שחרית, וכך היו
- 15 מקיימים בה פעמיים את מצות לחם-משנה, ואף אכילת
- 16 העירוב היתה קשורה למצות סעודת שבת, סעודה
- 17 שלכל-הדעות חייבים לאכול בה פת¹⁷?
- 18 אין לומר, שזאת מפני שעל-ידי בציעתה בסעודה
- 19 שלישית, מקיימים בפת מצוה שלישית – ברכת המוציא
- 20 בסעודה שלישית – כי בסעודה שלישית אין חובה של
- 21 אכילת פת, לפי מספר דעות, וברכת המוציא על הפת
- 22 היא ברכת הנהנין בלבד, ודבר זה קיים גם כאשר
- 23 בוצעים אותה בסעודת שחרית, בנוסף למצוה של לחם
- 24 משנה.

ד.

שני הטעמים לעירוב תבשילין, וההבדל להלכה

25 ההסבר לכך הוא:

- 26 בגמרא¹⁸ מוזכרות שתי סיבות¹⁹ לתקנת עירוב
- 27 תבשילין: (א) רבא אומר "כדי שיברור מנה יפה לשבת
- 28 ומנה יפה ליום-טוב", ופירש רש"י: "מתוך שמערב

- 29 זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליום-טוב..." לפי
- 30 זה, תקנת עירוב תבשילין היא "כדי להרבות בכבוד
- 31 השבת"²⁰. (ב) "רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין
- 32 מיום-טוב לשבת קל-וחומר מיום-טוב לחול". לפי זה
- 33 הסיבה היא "כדי להרבות בכבוד יום-טוב"²⁰.

- 34 הרא"ש²¹ מזכיר תוצאה (נפקא מינא) להלכה, הנובעת מן ההבדל שבין שתי הסיבות: לפי הסיבה של
- 35 רבא "כדי שיברור מנה יפה לשבת" צריך להכין את
- 36 העירוב דוקא בערב יום-טוב, ביום שבו מכינים את
- 37 המאכלים לכבוד יום-טוב, כדי שהעירוב יזכיר לו את
- 38 צרכי השבת (כי אם יעשה את העירוב ביום קודם, לא
- 39 יעזור לו הדבר מספיק לזכירת צרכי השבת ביום של
- 40 ערב יום-טוב²²). ואילו לפי הסיבה של רב אשי "כדי
- 41 שיאמרו אין אופין מיום-טוב לחול" מספיק שהעירוב
- 42 יהיה "קיים" בערב יום-טוב, אבל אפשר לעשותו גם
- 43 לפני-כן.

- 44 אדמו"ר הזקן מציין בשולחן ערוך²³ את שתי
- 45 הסיבות (אם כי בסדר הפוך²⁴ – "א' כדי להרבות
- 46 בכבוד יום טוב... הב' כדי להרבות בכבוד שבת..."),
- 47 ביחד עם ההבדל בתוצאה להלכה שדלעיל, הוא
- 48 ממשיך: "לענין מעשה אין לערב לכתחילה אלא בערב
- 49 יום-טוב ממש, ליום-טוב זה בלבד, כמו שנתבאר לפי
- 50 טעם הב', אבל בדיעבד שכבר עירב ימים רבים קודם
- 51 יום-טוב, ובערב יום-טוב ממש שכח... ולא עירב,
- 52 מותר לסמוך על עירובו..." כלומר, מלכתחילה צריך
- 53 לנהוג באופן שיתאים לסיבה "כדי שיברור מנה יפה
- 54 לשבת..."²⁵.

ה.

ההבדל בין שני הטעמים הוא מהותי: חיוב או שלילה

- 56 ההבדל בין שתי הסיבות הללו איננו רק אם התקנה
- 57 היא בשביל יום-טוב או בשביל שבת, אלא מעבר לזה
- 58 – במהות התקנה:

וראה פנ"י וצל"ח ביצה שם.

(20) ל' אדה"ז שם. וראה רש"י ביצה שם ד"ה רב אשי.

(21) ביצה שם.

(22) וראה הגמ"י הל' יו"ט פ"ו סק"ב. ב"י סתק"ז ד"ה ומ"ש ויכול להניח.

(23) שם.

(24) ראה לקמן סי"א הביאור (עפ"י פנימיות הענינים).

(25) כבשו"ע סתק"ז סי"ד. ובגמ"א סוסקי"ג.

(16) הבאה לקמן – ראה תשו"ע או"ח סו"ס רצא ונ"כ שם. שו"ע

אדה"ז שם ס"ז.

(17) ראה תשו"ע או"ח סו"ס רעד. שו"ע אדה"ז שם ס"ה. פסקי דינים

להצ"צ ח"ב יט, ג [שנו, ג]. אבל להעיר משו"ע אדה"ז או"ח סקפ"ח ס"י בהגה"ה.

(18) ביצה רפ"ב (טו, ב).

(19) מסגנון לשון אדה"ז (סתק"ז ס"ב) "ומפני ב' דברים תיקנו חכמים דבר זה כו" משמע לכאורה, שא"ז פלוגתא כ"א ב' טעמים.

- 1 לפי הסיבה של רב אשי, מהות התקנה היא שלילה,
2 בשני פרטים: (א) כדי למנוע ענין אסור, שלילי – כדי
3 שלא ייכשלו באיסור בישול ביום-טוב לצורך חול,
4 ולפיכך (ב) התקנה שוללת, אוסרת את הבישול מיום-
5 טוב לשבת "אלא אם כן התחיל לבשל תבשיל אחד
6 מערב יום-טוב"²⁶.
7 ואילו לפי הסיבה של רבא, מהות התקנה היא
ההמשך יורפס אי"ה בחוברת של שבוע הבא

(26) ל' אדה"ז שם.

(27) וראה ביצה שם: "אלא לרבא.. אפי' ביו"ט נמי.. גזירה שמא יפשע".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח טבת, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מו"ה יוסף, המכונה ד"ר קמנצקי, שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בצירוף הפ"נ שנקרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר.

נתעכב המענה שלי עד שאתפנה לעבור עכ"פ בסקירה על החומר ששלח בצירוף למכתבו.

ואשר להשתתפות ארגוני הפ. ט. א. של מוסדותינו, תקותי שהענין יתקדם, ואפשר אשר מפני כמה טעמים תבוא ההשתתפות באופן ישר מהמוסדות אחד אחד.

נהניתי לקרוא במכתבו שכבר היו תוצאות טובות וממשיות בהתאם לשיחתנו, ובודאי יהיו עוד שיפורים בכל שטח עבודתו בקדש בחינוך על טהרת הקדש, ולא ימנע הטוב מלהודיע, ות"ח מראש.

ובעמדנו ערש"ק ר"ח שבט, אתאפק לא אוכל מלהזכיר יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בעשירי בשבט, אשר כל היודע פרק בדברי ימי עמנו במדינת רוסיא, ובפרט אלה שעלו משם, הרי יום זה מעורר אצלם זכרונות וחוויות נפשיים מתקופת המלחמה בעד קיום התורה והמצוות ומוסדות הקדש תחת דגלו של בעל ההילולא, אשר חרף נפשו בפועל ממש לשמור על ערכי עמנו וצורת חייו, במסירות נפש ממש יום יום. ובודאי ידוע לכו' פרשה מזהירה זו, על כל פנים בקוים כלליים. והרי אחת הנקודות הכי חשובות במלחמתו ופעולותיו בתקופה ההיא ומשך כל ימי חייו היא בשטח החינוך על טהרת הקדש, אשר פירותי' ופירי פירותי' עדין ניכרים שם בעת הזאת כיובל שנים מאז.

מובן שכל ענין של זכרון בחיי היהודי הוא שיביא הוספה במעשה בשטח שלו, ובנידון דידן הוספה במעשה בהתאם להשקפת עולמו ומשאת נפשו של בעל ההילולא, זי"ע.

בכבוד ובברכה ובפ"ש הרב דוב בער שי' לוי.

בראשית לא, מח: ויאמר לָבָן הֲגַל הַזֶּה עַד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ גִּלְעָד:

נח

"גִּלְעָד" נומי "גִּלְעָד", רמז על המתקת שם אלקים ע"י חילוף האותיות שלפניו שם אכדמיים בני "עד", ועיקר החילוף הוא אותיות כד"מ בני "גל", ורמז בכמה דברים במספר ל"ג – ל"ג בעומר, דוד מלך בירושלים ל"ג שנים וכו'.

גלעד, גל-עד.

הנה שם אלקים¹ בכלל מורה על דין, וההמתקה דשם אלקים הוא ע"י התחלפותו באותיות הקודמין לו אכדט"ם כמ"ש בפרי עץ חיים² שער חג המצות. וידוע בענין גלעד³, שהוא חילוף שם אלקים באכדט"ם דמספר השם הוא T"U, והאותיות המתחלפים הם לה"י, וחילופיהן הם כד"ט מספר ל"ג כמ"ש בפרי עץ חיים³ שער חג המצות. שמספר כל השם הוא ע"ד, והאותיות שנתחלפו בו

(1) כמארז"ל (רש"י בראשית א, א) בראשית ברא אלקים ולא נאמר ברא ה', מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין וכו'.

(2) ענין זה מבואר בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א' (המצויין כאן) וז"ל: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט"ם. והענין: כי אלף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי', אבל למד תתחלף בכ' הקודמת אלי', וכן הה' מתחלף בד' הקודמת אלי', עד אות י' נתחלף בט' הקודם אלי'. אך ש' של אלקים אמת שהיא מתחלפת, כי ש' דאלקים הוא מ"ם סתומה, ומתחלפת במ' פתוחה הקודמת אלי'. אך שלפי שלעולם כל אות ש' אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט"ם באות ש' סתומה, ואמנם בערך א' נקרא גם אות מ' מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות ש' שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.

והנה שם זה יותר פנימי מן שם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא"כ, שאם הי' נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנזכר בזוהר (פרשת פקודי דף רסב.), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע"פ שבשם הוי"ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי"ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים, וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט"ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ"מ שתמצא אלקים חיים, הוא רמז לשם זה. עיי"ש.

ראה שיחות קודש ה'תשל"ו ש"פ האזינו (שבת תשובה) סעיף מב.

(3) ראה שם פרק ב. לקמן הערה 6.

כד"ט מספרם ג"ל, היינו גלעד⁴, ועיין במאורי אור מע"ג גלעד.

והמספר ל"ג יש לו ענין גדול, ורומז על כללות ענין המתקת הגבורות בשורשן, והיינו ענין ל"ג בעומר דוקא שהוא המתקת הגבורות כמ"ש בפרע"ח⁵ בכוונת ל"ג בעומר.

וזהו ל"ג יום דימי טהרה דילדת זכר, ואסתר⁶

(4) מאורי אור מערכת אות ג' סעיף לט וז"ל: גלעד היינו שם אכדט"ם ע"ד ואותיות המתחלפות גל היינו גלעד.

(5) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' עמוד רצג ואילך, וז"ל: ... מ"ש בסידור* שער ל"ג בעומר שהרמז כתובה על ל"ג בעומר הוא בפסוק עד הגל הזה ...

ונקודת הביאור בזה, ע"פ מה דאיתא במדרש**, משל למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשבא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (תהלים קטו, טז), כשביקש ליתן התורה ביטל הגזירה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל, שנאמר (יתרו יט, כ) וירד הוי' על הר סיני וכתב ואל משה אמר עלה אל הוי' ...

וזהו קשר הענין דל"ג בעומר, ועד הגל הזה, כי הגל שבין לבן ליעקב הוא דוגמת הגזירה והמחיצה בין העליונים להתחתונים שהיתה קודם מתן תורה. ומבואר בסידור שער הל"ג בעומר**, דבהגל שבין לבן ליעקב, שני ענינים. הגל שבין לבן העליון (שלמעלה מיעקב) ליעקב, והוא הפרסא שבין עולמות הא"ס שלמעלה מאצילות ואצילות. והגל שבין יעקב ולבן התחתון, הפרסא שבין אצילות לבי"ע. והרמז דל"ג בעומר בפסוק זה הוא, שע"י רשב"י נתברר הגל והמחיצה, המחיצה שבין לבן העליון ליעקב וגם המחיצה שבין יעקב ללבן התחתון. היינו, שגם בבי"ע ועד בעולם העשי' יהי גילוי האצילות וגם גילוי האוא"ס שלמעלה מאצילות. ע"ש כל הענין.

(6) פרי עץ חיים, שער ספירת העומר פרק ז' וז"ל: שם אכדט"ם שבבינה, שהוא חילוף של אלהי"ם, ולכן הוא יותר רחמים, ואלו הם סוד ה' גבורות דגדלות, וז"ס (ישע' כד, ו) בטחו בה' עדי עד, הוא שם אכדט"ם גימ' ע"ד להיותו רחמים, לכן תלוי בו הבטחון, ולזה רמזו בזהר פרשת וארא (כב.), על פסוק זה, ושם נאמר כי עד"י הוא בבינה, ויובן עם מה שאמרנו כאן.

(7) אסתר ד, יא, ה, א.

(* דש, ג ואילך. וראה בארוכה תורת חיים ויצא לז, א ואילך. המשך תער"ב חלק א' פק"ז (עמוד רז) ואילך.

(**) תנחומא וארא טו. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד.

ואמנם מה שנתחלף שם אלהי"ם, ה' ג' אותיות אמצעיות שהם כד"ט, כי אותיות א"ם אינן מתחלפות, ואותיות אלו המתחלפות מדין ונעשין רחמים, הם ג' ל"ג, וזהו (בראשית לא, נב) ע"ד הג' הזה ביני וביניך, כי שם נקרא ע"ד, וג' אותיות אלו המתחלפות ג' ג"ל, וזהו (בראשית לא, מח) הגל הזה ע"ד, ע"ש.

ולא כמו בתהו שהם ב' קווים.

מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד כד. שמות דברים עמוד תסא. אגרות קודש עמוד שכג.

הלכה ביום הל"ג לחצר הפנימית, ודוד קלך ל"ג שנה בירושלים ככתוב במלכים א' ס"ב.

והמעלה במספר זה שהוא שלש ביחידות ובעשירות, ורומז על ענין התיקון שיש בו ג' קווים,

יסבול כלל נטי' לזכות ונמצא אינו אלא בקו א' תמיד פעמים בקו הימין לזכות ופעמים בקו השמאל לחוב והרי הקוין מפורדים שכשהוא בבחי' חסד לא יוכל לסבול בחי' דין וכן להיפוך, וזהו הנק' בחינת ב' קוין שהחסד הוא בפני עצמו והגבורה בפני עצמה. אבל בתקון שהתפארת מכריע בין חו"ג היינו שגם בשעת הדין יוכל להיות ג"כ נטי' לזכות וכן להיפך, לפי שבתקון האורות מועטים והכלים מרובים נמצא הכלי רחב לקבל גם ב' הפכים, וכמו באדם שדעתו רחבה יוכל לסבול ב' הפכים יחד וישכנו במוחו ולבו שמצד זה יש סברא לזכות אע"פ שמצד אחר יש סברא לחוב כו' והרי בתקון מתייחדים חו"ג יחדו וזהו ענין ג' קוין. ע"ש.

נראה גם לקוטי לוי יצחק אגרות קודש ריש עמוד תטז. שיחות קודש ה'תשל"ד פרשת תולדות סעיף ב'. ה'תשל"ה פרשת משפטים סעיף ה'. ה'תשל"ח פרשת חוקת סעיף כג. ה'תשמ"א פרשת בהעלותך סעיף נד. ספר המאמרים תשל"ד עמוד 42. תורת מנחם התוועדויות תשמ"ו חלק ב' עמוד 277.

8 ראה תורה אור עמוד כד, ד. וז"ל: ההפרש בין עולם התהו לעולם התקון, שבעולם התהו היו הספירות מפורדים זה תחת זה, אבל בעולם התקון הם בצירוף קוין דהיינו ג' קוין ימין ושמאל ואמצע שהקו האמצעי הוא המחבר ומייחד ג"כ ב' הקוין דימין ושמאל להיות מתכללים יחד כידוע דתפארת הוא הממוצע בין חו"ג ומחברים יחד, ולכן ישראל שהם בבחי' התקון אומרים ג' פעמים קדוש דוקא וכתוב בהם ג"כ והייתם לי סגולה שהסגול"ה הוא ג' נקודות בחינת ימין ושמאל ואמצע כו' אבל בעולם התהו שהיו בבחי' פירוד זה תחת זה ולא נתייחדו יחד, ה"ז רק בבחי' ב' קוין שהחסד הוא בפ"ע והגבורה הוא בפ"ע.

וכמ"ש ביאור הדברים במ"א שהענין הוא לפי שבתהו היו האורות מרובים והכלים מועטים ולכן מצד קוטן הכלי לפ"ע האור ע"כ אין הכלי יכולה להכיל ב' הפכים חו"ג יחד עד"מ באדם מי ששכלו קטן לא יכיל ב' הפכים כלל אלא אם יטה שכלו לזכות לא ימצא אז שום שכל לחוב ולא יסבול שום נטי' לחוב בלבו אלא רק טוב וחסד בלבד. ובהיפוך כאשר יטה לחוב לא

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמוד ב

29 ליה רבי יוחנן, לפי קריוב פתים הן גובין, ואלעזר בני, קבע בה
30 מספרות – הזהר לדון כן, ואל תזוז מהלכה זו.
31 הגמרא דנה האם תלמידי חכמים צריכים להשתתף בבניית
32 החומה: רבי יהודה נשיאה, רמא דשרא אדרבנן – הטיל את
33 הוצאות בניית חומת העיר אף על התלמידי חכמים שבעיר. אמר
34 לו ריש לקיש, רבנן לא צריכי נטירותא – תלמידי חכמים אינם
35 צריכים שמירה, וממילא אין להטיל עליהם הוצאה זו. דבתיב
36 בתהלים (קלט יח) בענין הצדיקים 'אספרם מחול ורבון'.
37 ריש לקיש מסיים את דבריו, ומבאר את הוכחתו מן הפסוק:
38 'אספרם' למאן – למי, אליהם – אם תאמר שהכוונה לצדיקים,
39 דנפיש מחלא – שעליהם אמר הפסוק שזה פסוק מוחל הים.
40 הרי אי אפשר לפרש כן, דהשתא בוליהו ישראל פתיב בהו – הרי
41 על כל ישראל נאמר (בראשית כב יז) שהם 'בחול אשר על שפת הים',
42 ואם כן, וכי נאמר שעל צדיקים עצמם אמר הפסוק 'מחול ורבון',
43 והלא אין הם אלא חלק מכלל ישראל. אלא על כרחך הכי קאמר
44 הפסוק, אספרם למעשיהם של צדיקים, מחול ורבון, כלומר,
45 שמעשי הצדיקים רבים יותר מחול הים. ואם כן הרי קל וחומר
46 הוא, ומה חול שפוטעם הוא ממעשיהם של צדיקים, הרי הוא מגין
47 על הים שלא יטוף את היבשה, שנאמר (ירמיה כב) 'אשר שמתי
48 חול גבול לים, אם כן מעשיהם של צדיקים שהם מרובים יותר מחול
49 הים, לא כל שכן שפוטעם עליהם, ואם כן אין התלמידי חכמים
50 צריכים שמירה, ואין מחויבים להשתתף בהוצאות בניית החומה.
51 כי אתא – כאשר בא ריש לקיש לקמיהו [לפני] דרבי יוחנן, אמר
52 ליה רבי יוחנן לריש לקיש, מאי מעמא לא תיקא ליה מהא – מדוע
53 שלא תאמר לרבי יהודה נשיאה, שהמקור לכך שתלמידי חכמים
54 אינם צריכים שמירה הוא מהפסוק הבא, שנאמר בשיר השירים ה
55 י, 'אני חומה וישרי במגדלות', שכן הוא פירוש הפסוק, 'אני חומה'
56 זו תורה, שמגינה על לומדיה בחומת העיר, וישרי במגדלות'

1 מבררת הגמרא: ורבנן שבמשנתנו, הסוברים שכל חצר צריכה
2 בית שער, מה טעמם. משיבה הגמרא: וימנין דדחקי ו-לפעמים
3 נדחקים בני רשות הרבים, ועיילי ואתו – והם נכנסים ובאים עד
4 סמוך לחצר, ונמצא שיש חיוך ראה לבני החצר.
5 שנינו במשנה: כופין אותו לבנות לעיר ב' חומה ודלתים ובריה:
6 (תנו רבנן, כופין אותו לעשות לעיר דלתים ובריה) [תנא] בבריתא,
7 ורבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל העירות ראיות לחומה, אלא
8 עיר הסמוכה לספר – לגבול המדינה ראיה לחומה, ושאינה סמוכה
9 לספר אינה ראיה לחומה. מבררת הגמרא, ורבנן שבמשנתנו,
10 הסוברים שכל עיר צריכה חומה, מה טעמם. משיבה הגמרא: אף
11 בעיר שאינה סמוכה לגבול, וימנין דמקרו ואתי גייסא – פעמים
12 שאף לשם מזדמן גייס מלחמה, ולכך כל הערים צריכות חומה.
13 בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן, בשעה גובין – כשבני העיר גובים
14 מעות עבור בניית חומת העיר, לפי מה נקבע הסכום המוטל על
15 כל בית מבתי העיר, האם לפי נפשות גובין – מי שיש לו יותר
16 נפשות בביתו משלם יותר, או דילמא לפי שבה קמון גובין – מי
17 שיש לו יותר ממון משלם יותר, מפני שהוא צריך יותר לשמירת
18 החומה על ממונו. אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר, לפי קמון גובין,
19 כיון שגייס הבא על העיר, אין חונתו להורגם, אלא ליטול את
20 ממונם, ולפיכך מי שיש לו יותר ממון זקוק לשמירה יותר. והוסיף
21 רבי יוחנן, ואלעזר בני, קבע בה מספרות – הזהר לדון כן, ואל תזוז
22 מהלכה זו.
23 איקא דאמר, בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן, בשעה גובין מעות
24 עבור בניית חומת העיר, האם לפי קריוב פתים הן גובין, שמי שגר
25 בבית קרוב יותר אל החומה משלם יותר, מפני שהוא צריך לחומת
26 העיר יותר, שכאשר הגייס בא, איהו פושט ידו תחילה בבתים
27 החיצוניים, או דילמא – או שמא לפי קמון גובין, ומי שיש לו יותר
28 ממון משלם יותר, מפני שהוא צריך יותר לשמירת החומה. אמר

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"ג, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש¹ לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש², חשוב ימים ולילות³ ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"ג שנה⁴, וכתב: ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים⁵, וכתב אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה⁶.

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגזרנו לנו⁷, כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשים בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך. רבינו חננאל, מובא ברבינו בחי

יב, כב – ולקחתם אגודת אזור וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אזור. איתא במכילתא ר"ש אומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל משקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזור מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה¹, ובזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משענה שנולד². רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

יתכן חשבון זה של הר"ח, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הר"ח (ועיין לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מצאתי דעה זו שהוזכרה בשום מקום (והחכם ש"ר באספו את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטי, וגם בת"ש לא מצאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמילית יצחק לא היו אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי³ גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה שנודע לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

(3) אחד מן המלאכים (רש"י).

(4) דניאל ח, ג-יד.

(5) היינו "עורב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

(6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

(7) שם יב, יא.

(8) שם יב, יב.

(9) יחזקאל לו, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו חננאל דברים יקרים מחזקים לב בגאולה העתידה.

(1) בראשית טו, יג.

(2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש הארון ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק ה' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב ה' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמוד א

- 15 מכם, עושו בְּהִי הַדִּי – תגבו צדקה זה מזה, כִּי חֵיכִי דְּלִיתָיו לְבוֹ
16 שְׁלָמָא בְּמִלְכוּתָא – כדי שיהיה לכם שלום עם המלכות. כפי
17 שדורשת הגמרא לעיל, שאם לא נותנים צדקה, אזי באה המלכות
18 לתבוע את ממונם.
19 עוד בגודל מעלת הצדקה: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּזֶמַן שֶׁבִית הַמֶּלֶךְ
20 קָיָים, אֲדָם שׁוֹקֵל שְׁקָלוֹ – מחצית השקל לקרבנות, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ
21 עוֹנוֹתָיו. עֲבָשְׂיו שְׂאִין בֵּית הַמֶּלֶךְ קָיָים, אִם עוֹשִׂין צְדָקָה, מִטֵּב,
22 ומתכפרים עוונותיהם, וְאִם לֹא, בְּאֵין עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים וְנוֹמְלִין בְּרוּעֵי,
23 וכפי שדרשה הגמרא לעיל מהפסוק. וְאָף עַל פִּי כֵן שְׁנוּטִילִים
24 עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים אֵת מִמוֹנָם, נִחָשֵׁב לְהֵן לִישְׂרָאֵל אוֹתָהּ נְטִילַת מִמוֹן
25 לְצְדָקָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה ס ז) 'וְנִגְשִׁיךְ צְדָקָה'.
26 אָמַר רַבָּא, הָאִי מִלְּתָא – דבר זה והמבואר להלן, אִישְׁתַּעֲי לִי –
27 סיפר לי רב ששת, המכונה 'עוֹלָא' – עולל

- 1 הצדקה כנגד כל מצות התורה.
2 (סִימָן לזכירת שלשת המימרות הבאות בגמרא, 'גְּדוּל' 'מִקְדָּש' 'מִשָּׁה')
3
4 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גְּדוּל הַמַּעֲשֶׂה – המזון אחרים ומתרימים לצדקה,
5 יותר מן הַעוֹשֶׂה – מנותן הצדקה. שְׁנֵאמַר (ישעיה לב יז) 'וְהָיָה מַעֲשֶׂה
6 הַצְדָּקָה שְׁלוֹם, וְעֵבֶרֶת הַצְדָּקָה הַשְׁקֵם וְנִמְטָח עַד עוֹלָם'. 'מעשה
7 הצדקה', הוא מי שמַעֲשֶׂה אחרים ומתרימים לצדקה, ועליו נאמרה
8 ברכת 'שלום', שהיא הברכה הגדולה מכל הברכות, הרי שגדול
9 המעשה יותר מהעושה.
10 ומוסיפה הגמרא: אִם זָכָה האדם לתת צדקה, מתקיים בו הפסוק
11 (ישעיה נח ז) 'הָיָה פְּרוֹשׁ לְרַעַב לֶחֱמֶךָ', ואם לֹא זָכָה, נוטלים הגויים
12 את כספו, ומתקיים בו סוף הפסוק (שם) 'וְעֵנִיִּים מְרִידִים תִּבְיֹא בֵית',
13 זו מלכות רומי הצועקת תמיד ואומרת 'הבו הבו' לנו את ממונכם.
14 אָמַר לְהוֹ רַבָּא לְבָנִי מַחוּזָא –שם עיר, בְּמִסְתָּא מְנַיִיכָא – בבקשה

♦ יום ראשון ב' שבט ♦

א וַיֹּאמֶר יי לְמִשְׁחָה עוֹל לֹת פְּרָעָה אָרִי אָנֹכִי
נִקְרִית יָת לְבָה וְיָת לְפָא דְעִבְדִּיהִי כְדִיל
לְשׁוֹאָה אָמִי אֲלִין בִּינִיהוֹן:

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרָעָה כִּי-אֲנִי
הַכְבַּדְתִּי אֶת-לִבּוֹ וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׂתִי
אֶתְחִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ:

זש"א וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרָעָה • וְהִתְרָה בּוֹ. שְׂתִי • שִׁמִּי, שְׂאֲשִׁית אֲנִי.

כלי יקר - עוז והדר

הַבְּנִים עַל נֶס זֶה מִדּוּעַ אֵינָה אוֹכֵלָת
מִיבּוֹל מִצְרַיִם כִּי אִם מִיבּוֹל אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל. וְעַל כְּרִחַף תַּצְטַרֵּף לְהָשִׁיב לוֹ
סְפוֹר כָּל הַקּוֹרוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכִי
אָמַר מֹשֶׁה בְּהִסְתַּר הַמִּכָּה שְׁלֹא תִשָּׂא
אֶרְצָה בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם, וְעַל יְדֵי זֶה
יִסְפְּרוּ בְּנֵי מִצְרַיִם, וַיִּכְדּוּ כֹחַ מַלְכוּתוֹ
יִתְבָּרָה. וְזֶהוּ שְׂמִסִּים רַבֵּנוּ חֲנֻנְאֵל
בְּדִבְרֵינוּ פְסוּק 'שִׁיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו',
כִּי בְּלִי פֶסֶק שְׁלֹכָה הַשְּׂאִיר הַקְּדוּשׁ
כְּרוֹף הוּא רָשָׁם זֶה לְדוֹרוֹת, כְּדִי שֶׁעַל
יָדוֹ יִזְכְּרוּ יְצִיאַת מִצְרַיִם וְיִשְׁיחוּ בְּכָל
נִפְלְאוֹתָיו. וְזֶהוּ שְׂאֵמַר וְלִמְעַן תִּסְפֹּר
בְּאֲזֵנִי בְּנֵה וְגו' וְיִדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה', כִּי
עַל יְדֵי סְפוֹר זֶה יִדְעוּ דוֹרוֹת הַבָּאִים
גְּבוּרָתוֹ יִתְבָּרָה וְנִפְלְאוֹתָיו. וּפְרוּשׁ זֶה
יִקָּר וְנִכּוֹן מֵאִד:

וַיֹּאמֶר שְׂאֵמַר בְּאֶרְצָה דִּיּוֹאֵל 'סְפְרוּ
לְבִנְיָכֶם' וְגו', אֵין זֶה קִשְׁיָא, כִּי
וְדִאי רֵאוי לְסְפֹר לְדוֹרוֹת כְּמָה הַחֲטָא
גוֹרֵם לְיִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיִּקְחוּ מוֹסֵר
דוֹרוֹת הַבָּאִים. אָבֵל כָּאֵן וְדִאי אֵין
הַפְּרוּשׁ כֵּן, דָּאֵם כֵּן לְמָה צָוָה שִׁיִּסְפֹּר
לְבָנָיו דִּינָקָא מִכַּת הָאֶרְצָה יוֹתֵר מִכָּל
הַמִּכּוֹת, אֵלָּא וְדִאי הִטְעַם הוּא כְּמָה
שֶׁהוֹכְרָנוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁלֹא נִזְכְּרָה מִכַּת הָאֶרְצָה בְּפְרוּשׁ
כִּי אִם בְּרָמּוֹ, לְפִי שְׂרָצָה הַקְּדוּשׁ
כְּרוֹף הוּא שְׂמִשְׁחָה יוֹכִיחַ אֶת פְּרָעָה עַל
סִכְלָתוֹ, שְׁלֹעֲלָם לֹא הִיָּה נִכְנַע מִפְּנֵי
דְּבַר ה' כִּי אִם מִפְּנֵי הַמִּכּוֹת אֲשֶׁר כָּבַד
בָּאוּ, וְהַתְּשׁוּבָה שֶׁהָאֲדָם עוֹשֶׂה מִפְּנֵי
הַהִכָּרָה אֵינָה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, כִּי בְּסוֹר
הַמִּכְרִיחַ יָשׁוּב לְסוֹרוֹ, כְּמָה שֶׁקָּרָה
לְפְרָעָה. עַל כֵּן לֹא הוֹכִיר בְּפְרוּשׁ
הַמִּכָּה, כְּדִי שִׁיִּבִּין מֹשֶׁה מִנָּה שִׁתְּחִיל
לוֹ בְּתוֹכָהּ עַל עֲוֹנוֹ, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ

יִתְבָּרָה לְשַׁלַּח הָאֶרְצָה, כִּי מִדְּרָךְ
הַעוֹלָם שֶׁהַתְּבוּאָה שְׁנִימָרָה בְּשָׂדֶה אֵין
לָהּ כְּלִיּוֹן כִּי אִם עַל יְדֵי כְּרָד אוֹ עַל יְדֵי
אֶרְצָה, וּמֵאַחֵר שֶׁכָּבַד הִיָּה כְּרָד אֵין זֶה
כִּי אִם אֶרְצָה שִׂיאֵכֵל מִה שֶׁהַשְּׂאִיר
הַכְּרָד. לְכָף נֶאֱמַר בְּמִכָּה זוֹ דִּינָקָא (פְסוּק)
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ עֲבָדֵי פְרָעָה עַד מָתִי
יְהִיָּה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, כִּי הִיָּה הָרַעַב
נוֹגַע בְּיוֹתֵר בְּעֲבָדָיו מִבְּפְרָעָה, עַל כֵּן
הַפְּצִירוֹ בְּפְרָעָה שִׁישַׁלַּח אֶת הָעַם:

וַיֹּאמֶר שְׂאֵמַר בְּמִכָּה זוֹ וְלִמְעַן תִּסְפֹּר
בְּאֲזֵנִי בְּנֵה וְגו' יוֹתֵר מִבְּכָל
הַמִּכּוֹת, הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי לְיִשָּׁב זֶה עַל
דְּרָךְ שֶׁכְּתֵב הַרְמָב"ן בְּפְרָשָׁה זוֹ בְּשֵׁם
רַבֵּנוּ חֲנֻנְאֵל עַל פְסוּק וְאַחֲרָיו לֹא
יְהִיָּה כֵּן (פְסוּק ד) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: 'מִן עֲתַרְת
מֹשֶׁה עַד עַכְשָׁיו אֵין אֶרְצָה מִפְּסִיד בְּכָל
גְּבוּל מִצְרַיִם, וְאִם יִפֹּל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וַיִּכְנַס גְּבוּל מִצְרַיִם אֵינוֹ אוֹכֵל מִן
יְבוּל מִצְרַיִם כְּלוּם, וְזֶה יִדְעוּ לְכָל, וְעַל
זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קה א) 'שִׁיחוּ בְּכָל
נִפְלְאוֹתָיו'. עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְהִבִּיט יִמִּין
וּרְאָהוּ' (עִי' תְּהִלִּים קמב ד) כִּי פְסוּק 'שִׁיחוּ
בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו' הוּא מִמֶּשׁ דּוּמָה לְפְסוּק
וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזֵנִי בְּנֵה וְגו' בְּנֵה:

וּבִאֵוֶר הָעֲנִין הוּא, שֶׁבְּכָל הַמִּכּוֹת
שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם לֹא נִשָּׂאָר מִמֶּה
שׁוּם רָשָׁם בְּמִצְרַיִם אַחֵר הַסְּתִיָּה
שִׁיִּגְרֵם לְדוֹרוֹת שִׁישַׁאֲלוּ הַבְּנִים עַל
'מָה זֶה וְעַל מָה זֶה' (עִי' אֶסְתֵּר ד טז), כִּי
נִשְׁכַּח וְכָרֵם אֲצֹל הָהֵמוֹן (עִי' קֹהֶלֶת ט ז),
כִּי אָרְכוּ לָהֶם הַיָּמִים וְהַכֹּל נִשְׁכַּח.
אָבֵל בְּמִכַּת הָאֶרְצָה נִשָּׂאָר רָשָׁם
לְדוֹרוֹת גַּם אַחֵר הַסְּתִיָּה הַמִּכָּה, כִּי בָּרַב
הַיָּמִים יִמְצְאוּ הַדּוֹרוֹת דְּבַר חֲדוּשׁ,
וְיִרְאוּ כִּי יָבֹא אֶרְצָה וְלֹא יֵאָכֵל כְּלוּם
מִכָּל יְבוּל מִצְרַיִם, אִזּוֹ וְדִאי יִשְׁאָלוּ

י (א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל
פְּרָעָה וְגו'. רַבִּים תִּמְדּוּ
עַל פְּרָשָׁה זוֹ שְׁלֹא נִזְכַּר בָּהּ מִה יֹאמֶר
מֹשֶׁה לְפְרָעָה כְּבֹאוּ אֲלֵי, כִּי לֹא נִזְכַּר
דְּבַר מִן מִכַּת הָאֶרְצָה. וּמָה שֶׁפִּרְשׁ
הַרְמָב"ן בְּשֵׁם הַרְבֵּיתִי (יג ד) שִׁישׁ רָמּוֹ
לְמִכַּת הָאֶרְצָה כְּמָה שְׂאֵמַר (פְסוּק א)
וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזֵנִי בְּנֵה וְגו' בְּנֵה אֶת
אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם, וּכְתִיב
בְּאֶרְצָה דִּיּוֹאֵל (וִיֵּאֵל א) 'עֲלִיָּה לְבִנְיָכֶם
סְפְרוּ וּבְנִיָּכֶם לְבִנְיָהֶם, אֵין זֶה מִסְפִּיק
לְיִשׁוּב קִשְׁיָא זוֹ, כִּי הוּא גּוֹפֵא קִשְׁיָא, כִּי
לְמָה נֶאֱמַר בְּמִכָּה זוֹ שִׁיִּסְפֹּרָה לְבָנָיו
יוֹתֵר מִבְּכָל הַמִּכּוֹת. וְלִי קִשָּׁה עוֹד לְמָה
לֹא נֶאֱמַר הַכְּבֹדֶת לֵב עֲבָדָיו כִּי אִם
בְּמִכַּת הַכְּרָד וְהָאֶרְצָה:

וּכְפִי הַפְּשֹׁט נִרְאֶה לְפָרֶשׁ, שֶׁבְּכָל
הַמִּכּוֹת וְדִאי אֵין חֲלוּק בֵּין
פְּרָעָה לְעֲבָדָיו, כִּי וְדִאי הִיָּה פְרָעָה
מְרָגִישׁ בְּכָלֶם כְּמָה עֲבָדָיו, וּזֹלַת מִכַּת
הָרַעַב וְהַבְּצָרָה שֶׁאֵינוֹ נוֹגַע כִּי אִם
בְּעֲבָדָיו אָבֵל לֹא בְּמִלְךָ עֲצֻמוֹ, כִּי עַל
הָרַב יֵשׁ לְמַלְכִּים אוֹצְרוֹת חֲטִים מִפְּנֵי
שְׁנַת הָרַעַב, וְעַל צַד הַהִפְלָגָה הוּא אִם
יִגַע הָרַעַב בְּמִלְךָ עֲצֻמוֹ. עַל כֵּן אָמַר
בְּכָרָד (לְעִיל ט לד) 'וַיִּכְבַּד לְבֹו הוּא
וְעֲבָדָיו', לֹא זוֹ 'הוּא', אֵלָּא אֶפְלוּ
'עֲבָדָיו' שֶׁהָיוּ לָהֶם לְתֵן לֵב עַל 'כִּי קָרָא
ה' לְרַעַב' (עִי' מַלְכִּים ב' ח א), מִכָּל מְקוֹם
לֹא הַקְּפִידוּ, לְפִי שֶׁהַחֲטָא וְהַבְּסָמָה לֹא
נִכְבָּ' (לְעִיל ט לא). וּכְשֶׁאֲמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא שְׁנִית לְמֹשֶׁה כִּי אֲנִי הַכְּבֹדֶתִי אֶת
לְבֹו וְאֶת לֵב עֲבָדָיו, הֵבִין מֹשֶׁה מִנָּה
שִׁיִּעֲשֶׂה לוֹ הַתְּרָאָה שְׁנִית 'כִּי קָרָא ה'
לְרַעַב', וְאִף עַל פִּי כֵּן לֹא יִשְׁתִּי לָבֶם
לְהַתְּרָאָתָהּ, לֹא זוֹ 'הוּא' אֵלָּא אֶפְלוּ
'עֲבָדָיו'. וּמִנָּה הֵבִין מֹשֶׁה שְׂרָצוֹן הַשֵּׁם

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות כרך 1 עמ' 65)

הקב"ה הכביד את לב פרעה כְּדִי לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ אֶת הָאֲפִשְׁרוּת שֶׁל תְּשׁוּבָה; אֲף וְשִׁי מְגִלָּה שֶׁעֲדִין הִיָּה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁהִי הַמְּטֵרָה שֶׁל הַתְּרָאָה הַיָּא, בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, שֶׁהָאֲדָם יִקְבֹּל אוֹתָהּ.

וְהַתְּרָאָה בּוֹ (רש"י י, א) מְבַאֵר ב'תִּנְיָא', שֶׁאֲף מִי שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ שִׁי"אִין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, הֵנָּה "אִם דְּחַק וְנִתְחַזַּק . . וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". וְאֲף כָּאִין, גַּם לְאַחֵר שֶׁהִכְבִּיד ה' אֶת לֵב פְּרָעָה עֲדִין הִתְרָאָה בְּיָדוֹ הַבְּחִירָה לְהִתְחַזֵּק וְלִשׁוֹב בְּתְשׁוּבָה. זֶהוּ **וְהַתְּרָאָה בּוֹ** –

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת בא פרשת תש"מ – מתוך 'התקשרות')

וּמִשְׁפִּיעַ עָלָיו, וְהוּא וְהַעֲנִין הַנִּלְמָד נִשְׁאָרִים שְׁנֵי דְבָרִים נִפְרָדִים. עַל כֵּן נֶאֱמָר בֹּא – עַל הָאֲדָם 'לְבֹא' אֶל הַלְמוּד, שֶׁהַתֵּכֵן הַנִּלְמָד 'יְבֹא' וְיִכְנַס בְּפִנְיָמוּתוֹ, וְהַעֲנִין יִשְׁפִיעַ עָלָיו וְיִתְאַחַד עִמּוֹ בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה. זֶה גַּם צְרִיכָה לִהְיוֹת הַשְׂאִיפָה בְּכָל עֲנִינֵי עֲבוּדַת ה' – הַתְּאַחֲדוּת וְהִתְקַשְׁרוּת פְּנִימִית בֵּין הַעוֹבֵד לְעֹבֵדָה.

עַל־יְדֵי עֲבוּדַת ה' בְּבָחִינַת בֹּא, מְחִישִׁים אֶת בּוֹא הַגְּאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

בֹּא אֶל פְּרָעָה (י, א) מְדוּעַ נִזְקָט הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'בֹּא' וְלֹא כְּפִי שֶׁלְכֹאֲרָה מִתְאִים יוֹתֵר – 'לִךְ'?

הַהֶסְבֵּר הוּא, שֶׁפִּרְשְׁתָּנוּ מִסְפֶּרֶת עַל הַגְּאוּלָּה מְמַצְרִים, וְעַל כֵּן רוֹמֵז הַכְּתוּב כִּי עֲבוּדַת הַבּוֹרָא בְּאִפְסָן שֶׁל 'בֹּא' – מְקַרְבֵּת אֶת הַגְּאוּלָּה.

כְּאֲשֶׁר אָדָם קוֹבֵעַ עֵתִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, יִתֵּכֵן שֶׁאֲמַנָּם הוּא 'הוֹלֵךְ' אֶל הַלְמוּד וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, אֲף הַלְמוּד אֵינּוּ פּוֹעֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח – מתוך 'התקשרות')

כְּשִׁיחֻדֵי נִתְקַל ב'מִצְרָ' – בְּדָבָרִים הַמוֹנְעִים אוֹתוֹ מִעֲבוּדַת הַבּוֹרָא, יִתֵּן אֶל לְבֹ שֶׁמְקוֹר הַמְּנִיעוּת הוּא לִמְעֵשָׂה הַקְּב"ה עֲצָמוֹ, הַמְּבַקֵּשׁ לְנִסּוּתוֹ, כְּדִי שִׁיִּגְלֶה אֶת כְּחוֹת נִשְׁמָתוֹ.

כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹ (י, א) גְּזֵרוֹת פְּרָעָה וְקִשֵּׁי גְלוּת מִצְרִים לֹא בָּאוּ מִרְצוֹנוֹ הַחֲפָשִׁי שֶׁל **פְּרָעָה** אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהִכְבִּיד ה' אֶת לְבֹ, כְּדִי שִׁיִּתְגַּלֵּוּ נִסֵּי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו.

בּוֹדִיל דְּתִשְׁתַּעֲי קָדָם כֶּרֶךְ וּכְרִי כֶּרֶךְ יֵת נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיֵת אֲתוּתִי דִּי שְׁוִיתִי בְּהוֹן וְתִדְעוּן אֲרִי אֲנָא יִי:

(ב) **וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי כִנֹּךְ וּבֶן־בְּנֹךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֲתוּתִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֵתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה:**

כֵּן, הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב עוֹלְלָתִי – כְּמוֹ: (אִיכָה א) "וְעוֹלָל לְמוֹ כְּאֲשֶׁר עוֹלְלָת לִי", "אֲשֶׁר עוֹלָל לִי".

כִּי"א הַתְּעַלְלָתִי • שִׁחְקָתִי, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָּר כב) "כִּי הִתְעַלְלָת בִּי", (שְׁמוּאֵל א ו) "הֲלוֹא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלְל בְּקֶהֱם", הָאֲמֹר בְּמִצְרַיִם. וְאֵינּוּ לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלִילִים – שָׂאֵם

גַּוְאָתָא מִלְּשָׁה וְאֶהְרִן לִזְוֹת פְּרָעָה וְאֶמְרוּ לָהּ כְּדִין אֲמִר יִי אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי עַד אֲמִתִּי מְסַרְב אֶת לְאִתְכְּנַעָא מִן קְדָמִי שְׁלַח עָמִי וַיִּפְלְחוּן קְדָמִי:

(ג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי מֵאֲנֶת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עָמִי וַיַּעֲבֹדֵנִי:**

כִּי"א לַעֲנֹת • כְּתִרְגוּמוֹ: לְאִתְכְּנַעָא, וְהוּא מַגְזֵרַת עָנִי, מֵאֲנֶת לִהְיוֹת עָנִי וְשִׁפְל מִפְּנֵי.

ד אֲרִי אִם סְרִיב אֶת לְשַׁלְחָא יֵת עָמִי הָא אֲנָא מִיָּתִי מְחַר גּוֹבָא בְּתַחמוֹךְ:

(ד) **כִּי אִם־מָאֵן אֲתָה לְשַׁלַּח אֶת־עָמִי הַנִּנִּי מִבְּיַח מִחַר אַרְבָּה בְּגִבְלֶךָ:**

כלי יקר – עזי והדר

הַמִּכָּה כְּדָבָר מִלְּשָׁה, וְעִבְדִּיו נִכְנָסוּ תַּחֲלָה בְּעֵבִי הַקּוֹרָה מִן הַשַּׁעַם שֶׁנִּתְבָּאָר לְמַעֲלָה: תוֹרָה ב

דְּבַר ה' וְלֹא מִפְּנֵי הַמִּכָּה. לְפִיכָךְ **וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְּרָעָה אֵלָיו עַד מָתִי יְהִיָּה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ** (פסוק ז), וְרָצוּ לַעֲשׂוֹת פִּשְׁרָה עִם מִלְּשָׁה כְּדֵם בִּיאַת

שִׁיחִיָּה נִכְנָע מִפְּנֵי דְבַר ה' וְלֹא מִפְּנֵי הַמִּכָּה, וְאִזּוּ שֶׁאֵר בְּצִדְקָתוֹ. וְכֵן עֲשָׂה מִלְּשָׁה, כִּי הִתְחַלַּת דְּבָרָיו (פסוק א) **עַד מָתִי מֵאֲנֶת לַעֲנֹת מִפְּנֵי**, רָצָה לוֹמַר מִפְּנֵי

בכל מצב יכולים לשוב בתשובה

בתשובה.

ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לפרעה, שהפונה בזה ש"הקבדתי את לבו" הוא שמלמעלה הקשו עליו לשוב בתשובה, אבל לא לקחו ממנו את משפט הבחירה, ועדן היה יכול "להדחק" ולשוב בתשובה ולשלח את בני ישראל, ועל זה הוא נענש.

ומזה הוראה נפלאה אלינו, שאם בנוגע לפרעה שהיה רשע גמור, אומרת לנו התורה שהיה בלחו לשוב בתשובה, על-אחת-כמה-וכמה אחד מבני ישראל שיש לו נשמה קדושה ש"אפילו בשעת החטא היתה באמנה אתו ותברך" (תניא סוף פרק כד) שבכל מצב שיהיה, ביכולתו לשוב בתשובה ולהתקרב להקב"ה.

בתחלת פרשתנו הובאו דברי משה אל פרעה בשליחותו של הקב"ה "כי אם מאן אתה לשלח את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבלך" (י, ד).

וידועה הקושית, דהרי כתוב לפני זה "אני הקבדתי את לבו", שהטעם שמאן פרעה לשלח את בני ישראל הוא מכיון שהקב"ה חזק את לבו, ואם-כן מדוע נענש בארבה מטעם שמאן לשלח, הרי זה לא היה בבחירתו?

ויש לתרץ על-פי מה שכתב רבנו הזקן נשמתו-עדן באגרת התשובה (פרק יא) שאף מי שנאמר עליו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב במשנה), הגה "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו". דהינו, דאף מי שמלמעלה מכבידים עליו התשובה, מכל-מקום עדן יש לו משפט הבחירה "להדחק" ולשוב

(ה) וכסף את-עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את-יתר הפלטה הנשארת לכם מן-הברד ואכל את-פל-העץ הצמח לכם מן-השדה:

כ"י • את עין הארץ • את מראה הארץ. ולא יוכל וגו' • הוראה לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר.

וימלון בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים די לא חיו אבהתך ואבהת אבהתך מיומא דמהויהון על ארעא עד יומא הדין ויתפני ונפק מן גרם פרעה:

(ו) ומלאו בתיך ובתי כל-עבדיך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על-הארמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה:

כלי יקר - עוז והדר

ולא-הרין, למה לא נאמר לשון 'וימהר' בשום מקום. אלא לפי שידע פרעה שאם לא ימצאו בשדות יאכלו גם מה שבבתיים, על כן **וימהר פרעה** לךם שיכנסו לביתו. ולכך **ועתה שא נא חטאתי** (פסוק יז), 'ועתה' תכף ומיד, לךם שיכנסו לבתים: תורה ו

(ו) **ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים**. בלי ספק שבית המלך יותר פנימי מן בתי כל עבדיו, ובתי כל עבדיו יותר פנימיים מן בתי כל מצרים, ואין יכנס הארבה תחלה לפני ולפנים, ואחר כך בראש כל חוצות. אלא ודאי שבדרך נס נעשה זה, כי בדרך החטא כך

לראות מה שהוא אוכל, והרי הוא אוכל כסומא בארבה ולא ישבע, ועל כן יאכל את כל אשר בשדה, ועוד לא ישבע עד שיכנס מן השדה גם אל הבתים **ומלאו בתיך וגו'** (פסוק ו). וזהו שנאמר **ולא יוכל לראות**, היינו הארבה שהזכיר לפני **לא יוכל לראות הארץ**, ועל ידי שלא יראה הארבה את הארץ יאכל את הכל, ולא ישבע עד אשר יבקש אחר כך גם אשר בבתים:

ומה שמצינו שבשמוש המכה לא אכלו כי אם את שבשדות ולא מצינו שנכנסו לבתים, לפי שנאמר (פסוק טז) **וימהר פרעה לקרא למשה**

(ה) **ולא יוכל לראות את הארץ**. פרש רש"י 'הרואה'. ועקר חסר מן הספר. ועוד קשה לפרשו, כי מה שלא יוכלו לראות את הארץ אין בזה נפקותא לענין הנזק, ולפחות היה לו להקדים מאמר **ואכל את יתר הפלטה**, כי זה עקר הנזק, וכן בשמוש המכה נאמר גם כן (פסוק טז) **ותחשף הארץ ויאכל את כל עשב הארץ**, שמע מנה שטעם האכילה הוא בעבור חשכת הארץ, והדבר צריך באור:

ואומר אני שמדידוע שכל סומים אוכלים ואינן שבעים (יומא ער), כך ארבה זו, על ידי שרבוים גורם שתחשף הארץ, גם הארבה אינו יכול

וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרַעֲהַ לֵּה עַד אֲמַתִּי יְהִי דִין
לָנָא לְמַקְלָא שְׁלַח יָת גְּבִרְיָא וַיִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ
אֶלְהֵהוֹן הַעַד כַּעַן לֹא יִדְעַת אַרְי אֲבֹדָת
מִצְרַיִם:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרַעֲהַ אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַטֶּרֶם תִּדְעַ כִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם:

ז"י • הַטֶּרֶם תִּדְעַ • הַעוֹד לֹא יִדְעַת כִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם?.

ח וַתֹּתֹבֵב יִת מֹשֶׁה וַיִּת אֶתְּהֵן לֹת פְּרַעֲהַ
וַאֲמַר לַהֲוֹן אֲזִילֻ פְלַחוּ קֳדָם יְיָ אֶלְהֵכוֹן מִן
וּמִן דְּאִלִּין:

(ח) וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אֶתְּהֵן אֶל־פְּרַעֲהַ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי
הַהֲלָכִים:

ז"י • וַיֹּשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁשְּׁלַחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוֹם אֶל פְּרַעֲהַ.

כלי יקר - עוז והדר

ההלכים, שקאי על כל ההולכים בכל
העולם, ומשם 'תראו וכן תעשו' גם
אתם כפי הנדוג:

והשיב משה (פסוק ט) **בנערינו ובזקנינו**
נלה, כפי הנראה שלפי פשוטו

נלה מיתר לגמרי, רצה לומר שניהם
מיתרים, שהרי קאי על שאלת **מי ומי**

ההלכים, והיה לו להשיב 'בנערינו
ובזקנינו כבנינו' וגו', והיה הכל קאי

על ההולכים. אלא ודאי שאינו מוסב
על ההולכים, ורצה לומר אתה אומר

לנו לילך בדרך ההולכים שבכל
העולם, אבל אנחנו לא כן נעשה, אלא

בנערינו ובזקנינו נלה, והבדל 'נלה' מן
'ההלכים' כי לא קרב זה אל זה, ואף

על פי שבכל ההולכים אין **הלכים**
לזבח כי אם מי שדרךם לזבח, מכל

מקום אנחנו **נלה** מכל וכל. ונתן טעם
לדבר **פי חג ה' לנו**, כי בשלמא כל

ההולכים שאינן הולכים כי אם לזבח,
דין הוא שלא ילכו כי אם מי שדרךם

לזבח. אבל אנחנו זולת העבודה דהינו
חג לה', יש עלינו מצוה אחרת עוד,

והיא שמחת חג, וזה שנאמר **פי חג**
ה' לנו, צריך להיות גם '**לנו**', וידוע

שאין שמחת האדם שלמה כי אם בזמן
שאשתו ובניו וכל קניניו עמו, כי איך

ישיר 'את שיר ה' על אדמת נגר' (ע"פ
תהלים ק"ד) ואשתו ובניו וקנינו נתונים

בערבון בעדו, והשרוי בלא אשה
שרוי בלא שמחה' (יבמות סב). ולכך אמר

שתי פעמים **נלה**, לעשות שתי חלקות
ב**ההלכים**, כי 'נערינו וזקנינו' נלה

ועוד, שתי פעמים **נלה** (פסוק ט) ודאי
אחד מהם מיתר, כי היה לו לומר
'בנערינו ובזקנינו כבנינו' ובזקנינו

נלה. ועוד **פי חג ה' לנו** (שם), והרי
למעלה (ה א) אמר בשם ה' ויחגו לי

במקדש, משמע שיהיה חג לה' ולא
לנו, והבדל זה ידוע, כי חג לה' הוא

בעבודת השם ויתברך, וחג לנו הוא
בשמחת העובדים, כמו שנאמר (דברים

טו ח) 'עצרת לה', ובתיב (במדבר כט לה)
'עצרת תהיה לכם', ורבותינו ז"ל אמרו

(פסחים סח) דרך פשרה 'חציו לה' וחציו
לכם, וכאן מי בהחכם ומי יודע פשר

דבר' (ע"פ קהלת ח א). ועוד קשה, **פי אתה**
אתה מבקשים (פסוק יא) לשון הנה,

והיה לו לומר 'כי אותה בקשתם' לשון
עבר, כי עכשו הם מבקשים יותר מזה,

שהרי אמרו (פסוק ט) **בנערינו ובזקנינו**
וגו', הרי שבקשו לעקר את הכל משם.

ופרוש של המפרשים כבר נודע.
ובמקום תבת **'אתה'** הנה לה למימר

'זה' אתם & מבקשים:

ובאור לכל הספקות הללו הוא, כי
פרעה לא שאל את משה מי

שילך, אלא גור אומר שודאי לא ילכו
כי אם הזכרים שדרךם לזבח, ואמר

לכו עבדו את ה' אלהיכם, ושוטטו
נא בכל קצוי עולם ויפוק חזי מאי עמא

דבר' (ע"פ ברכות מה). **מי ומי** שדרךם
לילה, לכך אמר כפל **מי ומי**, רצה

לומר אם תימינו ואם תשמאילו
לראות בכל מקום הנדוג מי שדרךם

לילה לזבח. וכו' מישב לשון

הענש, כי הוא התחיל בקלקלה תחלה
ואחר כך עבדיו, כי בלי ספק שתלה

החטא יותר בו מבבבדיו, ויותר
בעבדיו מכל עמו, בדרך שפרש רש"י

בצפודעים שנאמר (לעיל ז כח) 'ועלו
ובאו בביתך וגו' ובבית עבדך ובעמך'.

ואולי שעל הפוך סדר זה נאמר (פסוק יד)
לפניו לא היה כן ארבה כמחוי, יכול

להיות שהיה ארבה כמחוי, אבל כן לא
היה על זה הסדר ההפוך שלא בדרך

העולם:

ויפן ויצא מעם פרעה. יתכן לפרש
שלא יצא עדין, אלא פנה פניו

ממנו לצאת, ולא יצא כי אם **'מעם**
פרעה' אבל היה עדין בתוך עבדיו,

ובתוך כך **ויאמרו עבדי פרעה אליו**
עד מתי יהיה זה לנו למוקש (פסוק יז),

היו מראים על משה באצבע לאמר,
'כי זה משה האיש לא ידענו' (ע"פ להלן

לב כ) **עד מתי יהיה לנו למוקש**,
ומדאמרו 'זה' שמע מנה שהיה עדין

ביניהם. לפיכך **ויושב את משה ואת**
אחריו (פסוק ח), ממילא הושבו, כי לא

שלח אחריהם, שהיו עדין בינותם
ושמעו דברי עבדיו ועל ידי כן הושבו

וחזרו אל פרעה, **ויאמר אלהם לכו**
עבדו וגו' תורה ז

(ח) **מי ומי ההלכים**. יש בענין זה
ספקות, הן כפל **'מי ומי'**, כי

די באחר. ועוד, **ההלכים** לשון הנה
אינו מתניש, כי היה לו לומר 'מי נלה'

משמע להבא, כי **ההלכים** משמע
שהולכים עכשו והרי עדין לא הלכו.

ט ואמר משה בעולמנא ובסכנא גזיל בכנא
ובכנתנא בענא ובתורנא גזיל ארי חגא קדם
זי לנא:

(ט) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו
ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי חגיגה לנו:

י ואמר להון יהי כן מימרא דיי בסעדכון פד
אשלה יתכון ונת טפלכון חזו ארי בישא
דאתון סבירין למעפד לקבל אפיון
לאסתחרא:

(י) ויאמר אלהם יהי כן יהיה עמכם כאשר אשלח
אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם:

בתפלתו: (לקמן לב) "למה יאמרו מצרים לאמר פרעה
הוציאם"? זו היא שאמר להם: "ראו כי רעה נגד
פניכם", מיד: "וינחם ה' על הרעה" וקפץ את הדם
לדם מילה ששל יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע
ח) "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שהיו
אומרים להם: דם אנו רואין עליכם במדבר.

כ"י • כאשר אשלח אתכם וגו' • אף כי אשלח גם
את הצאן ואת הבקר, כאשר אמרתם. ראו כי רעה
נגד פניכם • בתרגומו. ומדרש אגדה שמעתי:
כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה: רואה
אני באיצטגנינות שלי, אותו כוכב עולה לקראתכם
במדבר, והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל
בעגל ובקש הקדוש-ברוך-הוא להרגם, אמר משה

כלי יקר - עזי והדר

זה למה ברכו במשלים וחידות, היה
להם לברכו ב'מראה ולא בחידות' (ע"פ
במדבר יב ח). אלא לפי שראה משפט
המערכה מורה על 'תורע ולא תחצד',
ורצה להפכו לברכה באופן שתתקדם
משפט המערכה והוא לא להיו נזוק:
כך בצאת ישראל ממצרים ראה פרעה
באצטגנינות שלו כי כוכב מאדים
ששמו 'רעה' עולה כנגדם המורה על
שפיכת דם, והוראת הכוכב ההוא לא
יתקן כי אם על ידי 'מוהלא או טבחא',
ושניהם באחד טובים (ע"פ קהלת יא ו), לפי
שיש ספק אם כוכב זה מורה על
הריגה ממש, או על פצע וחבורה לבד,
או על שניהם כאחד, על כן לתקון
ספק זה צריך לשניהם להיות 'מוהלא
וטבחא'. ועל כן מסר ה' לישראל שני
מצות, דם פסח ודם מילה, לפי שרצה
להצילם ממשפט המערכה ולהסב פני
הוראתו של המזל ההוא על 'טבחא
ומוהלא', 'טבחא' וביחת דם פסח,
ו'מוהלא' הינו דם מילה. רמז לדבר **פי**
רעה' עולה למספר 'ערלה'. ונצטוו על
שניהם, להנצל מהריגה ממש ומפצע
וחבורה:

ואמר פרעה, רואה אני שפוכב ששמו
'רעה' עולה לקראתכם ולקראת
כל העולים ממצרים בין אנשים בין
נשים וטף, ואם כן במה תתקנו שני
הוראות המערכה, בשלמא האנשים

במדבר כג ט), אלא ודאי **שאתם**
מבקשים זה מלבכם. על כן נתמלא
פרעה עליהם חמה, לפיכך **ויגרש**
אתם מאת פני פרעה:
ימה שנאמר **בנערינו ובזקנינו**
בצאננו ובבקרנו, משמע
שעשו את עצמם טפלה אל כלם
מדלא קאמרו 'ילכו עמנו', ופרעה
אמר (פסוק כד) גם טפכם ילך 'עמכם',
משמע שהטף טפל להם, ויתבאר
בסמוך בעזרת השם: תורה ט

(י) **ראו כי רעה נגד פניכם וגו'**. לפי
שאמרו רבותינו ו"ל (שבת קנא)
'האי מאן דנולד כמול מאדים להוי
גברא & אשד דמא, מאי תקנתה, להוי
טבחא או אומנא'. וטעמו של דבר, לפי
שאין הקדוש ברוך הוא משדד
המערכה מפל וכל, כי אם זה הדבר
אשר יעשה ה' 'ליראי ה' ולחשבי
שמו', שבזמן שיש במערכה הוראת
איזה דבר רע, אזי הקדוש ברוך הוא
מסבב פני המערכה אל דבר אחר
ברומה לו, באופן ששומר מצוה לא
ידע דבר רע' (ע"פ קהלת ח ח), ומשפט
המערכה יתקדם על כל פנים:

ועל זה הדרך מצינו מסכת מועד קטן
פרק א' (ט) 'זיל גביהו דלברכוך,
אמרו לה יהא רענא דתורע ולא תחצד
כו', ליחבר ביתך כו', אמר לה הני
כלהו ברקתא נינהו' כו'. ומקשים על

לעבר, ובנינו ובנותנו ילכו לשם
שמחה, רצה לומר שששמח אנחנו
עמכם, לקים מצות ה' עלינו לתן חציו
לה', וחציו לנו ולבנינו לשם שמחה:
ויאמר אלהם יהי כן ה' עמכם וגו'
(פסוק י), אתם אומרים לצרף את
ה' אליכם כשאשלח אתכם ואת
טפכם, כי **אתכם** לעבודת ה' ו**טפכם**
לשמחתכם כדי שיהיה ה' מצרף
עמכם, על כן אני אומר **יהי כן ה'**
עמכם כאשר אשלח אתכם ואת
טפכם, כי אין רצוני לשלח הטף
עמכם, ואז לא יהיה גם ה' עמכם, כי
אין נכון לשתף שם שמים עם דבר
אחר (ראה סוכה מה). **ראו כי רעה נגד**
פניכם, הרי אתם הולכים לזבח כדי
לבטל הוראת הכוכב ששמו 'רעה' ראה
רש"י, ודי לכם בזה שתנצלו מן **הרעה**,
ותבקשו עוד שבע שמחות 'לברח' מן
הקצה אל הקצה' (ע"פ להלן כו כח), אין זה
דבר נכון. **לא כן לכו נא הגברים**
ועבדו את ה' (פסוק יא), **כי אתה** דהינו
השמחה, **אתם מבקשים**, אני אומר
שאתם מבקשים השמחה ובודים
אותה מלבכם ומפי עליין לא תצא,
אלא **אתם מבקשים** מלבכם שמחה
זו, שהרי אמרתם תחלה בשם ה' ויחגו
לי במדבר, 'לי' משמע לשמי לבד, 'לי'
ולא להם, ואף אמרתם בשם ה' **פי חג**
ה' לנו, 'כי לא איש אל ויתנחם' (ע"פ

(יא) לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגְּבֵרִים וְעַבְדּוּ אֶת־יְהוָה כִּי
 אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיַּגִּרְשׁ אֹתָם מֵאֶת פָּנָי
 פְּרָעָה: ס

נשי"א • לא כן • כאשר אמרתם להוליך ה' ה' עמכם,
 אלא לכו הגברים ועבדו את ה'. כי אתה אתם
 מבקשים • (אותה עבודה) בקשתם עד הנה: נזכרה

לאלהינו, ואין דרך ה' לזכות. ויגרש אתם • הרי
 זה לשון קצר, ולא פרש מי המגרש.

♦ יום שני ג' שבט ♦

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־
 כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הַשָּׂאִיר הַבָּרָד:
 נשי"א • בארבה • בשביל מפת הארבה.

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוֶה נֶחֱל
 רוּחַ־קָּדִים בָּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה
 הִפְקֹר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאֲרָבָה:
 נשי"א • רוח הקדים • רוח מזרחית נושא את הארבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה,
 כמו שמפרש במקום אחר.

(יד) וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנֶחַ בְּכָל־
 גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵּן אֲרָבָה
 כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:

נשי"א • ואחריו לא יהיה כן • ואותו שהיה בימי
 יואל, שנאמר: (יואל ב) "כמהו לא נהיה מן העולם",
 למדנו שהיה כבוד משל משה, [כי של יואל היתה]

על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארבה, זלזל, חסיל,
 גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד (כף)
 גרסת רבי אליהו מזרחי, וכמהו לא היה ולא יהיה.

כלי יקר - עוז והדר

לשון 'פגיעה' המורה על ההולכים על
 כל פנים. ואם כן פיה ענה בך' שאתם
 צריכים לתקן פני הוראת המערכה
 המורה על דבר וחרב, וזה לא יתקן כי
 אם על ידי הגברים, ובהכרח ישאר
 נשים וטף עמנו: תורה יא

וזה טעם על 'ונזכרה לה' אלהינו' (שם)
 דוקא, לא על ההליכה, כדי שלא
 יאמר פרעה תלכו לעבד איזו עבודה
 בלא זביחה כדי שישאר מקנה שלכם
 פה, על כן אמר משה 'ונזכרה' כדי
 שלא יפגע ההולכים 'בדבר או בחרב'
 מצד הוראת הכובד, ועל כן הזכיר

יתקנו על ידי דם פסח ומילה, אבל
 נשים וטף במה יתקנו, כי הנשים אינן
 במילה, והטף אין דרכם לזכות. לפיכך
 לכו נא הגברים ועבדו את ה', כי
 אתה אתם מבקשים (פסוק יא) לתקן
 הוראת הכובד, שהרי כבר אמרתם
 (לעיל ה א) 'פן יפגענו בדבר או בחרב',

טו וַחֲפָא ית עין שמשא דכל ארעא וחשוכא
ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא די אשאר בחדא ולא אשתאר
כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בכל
ארעא דמצרים:

(טו) וַיִּכֶם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר הוּתִיר
הַבֶּרֶד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כז"י • כל ירק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז.

טז ואוחי פרעה למקרי למשה ולאהרן
ואמר חבית קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית
מוטא הדין:

(טז) וַיִּמְהַר פֶּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
חֲטֵאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

יז וקען שבוק קען לחובי ברם זמנא קדא
וצלו קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית
מוטא הדין:

(יז) וַעֲתָה שָׂא נָא חֲטֵאתִי אֲךָ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִסֵּר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה:

יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי:

(יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פֶּרְעֹה וַעֲתָה אֶל־יְהוָה:

יט והפך יי רוקא מערבא תקיף לחדא ונטל
ית גובא ורמחי לימא דסוף לא אשתאר
גובא חד בכל תחום מצרים:

(יט) וַיִּהְפֹּךְ יְהוָה רוּחַיִם חָזָק מְאֹד וַיֵּשֶׂא אֶת־
הָאָרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יַמָּה סוּף לֹא נִשְׁאָר אַרְבֶּה אֶחָד
בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:

ועד ים פלשתים, ממזרח למערב, שים פלשתים
במערב הים, שנאמר בפלשתים: (צפניה ב) "יושבי
חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארבה אחד •
אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה) •

כז"י • רוח ים • רוח מערבי. ימה סוף • אומר אני,
שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית
וגם במזרח של ארץ ישראל. לפיכך, רוח ים תקעו
לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין,
שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף

כ ואמתקף יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני
ישראל:

(כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ

כלי יקר - עוז והדר

דמצער לה' (ע"פ מגילה כח), על כן חשב
שאין צורך לבקש מחילה כי אם
מאהרן שלא ידע פרעה מה שיבוא:
ומה שנאמר ויסר מעלי רק את
'המוות' הזה, יש אומרים שבקש
שלא יסיר כי אם החיים, כי המה
מזיקים וממיתים, אבל לא המלוחים
שבקבר מתו כי אינן ממיתים ומזיקים.
והקדוש ברוך הוא לא נעתר לו בזה,
ושלח אף המלוחים (ראה רש"י פסוק
יש: תורה יח

בעיני ה' על אשר אחר לבקש ממנו
תחלה, כי הקדוש ברוך הוא רב חסד
ועמו יתברך הסליחה, ועוד שידוע ה'
כי פרעה צריך לסרסור. לכן נאמר
ועתה שא נא חטאתי, רצה לומר
עתה תכף שא נא חטאתי, ואחר כך
העתיירו בעדי אל ה' אלהיכם:
ומה שאמר שא נא ולא אמר 'שאו
נא', כי אולי לפי שמשנה נתגדל
בביתו של פרעה, ידע בו פרעה כי הוא
איש עניו מאד וישרי ומחיל לכל מאן

(יז) וַעֲתָה שָׂא נָא חֲטֵאתִי וגו'. לפי
שאמר פרעה (פסוק טז)
חטאתי לה' אלהיכם ולכם, הקדים
החטא לה' לפי שהוא גדול מנשוא יותר
מן החטא שחטא למשה ואהרן, אבל
מכל מקום הקדוש ברוך הוא 'נשא עון'
ומרבה לסלח יותר מן בשר ודם,
לפיכך בקש ממנו תחלה ואחר כך מן
השם יתברך, כי אמר שאם משה ימחל
לו תחלה, אז יהיה הוא הסרסור בינו
לבין אלהים. ומכל מקום לא ירע

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ:

כא וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צֵית שְׁמַיָא וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּתֹר דִּיעְדִּי קָבַל לִילִיָא:

ואוּנקלוס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּדֶה, כְּמוֹ לֹא יָמִישׁ, כְּתֹר דִּיעְדִּי קָבַל לִילִיָא, כְּשִׁינִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אֲבָל אֵין הַדְּבוּר מִיֵּשֵׁב עַל הַיָּיִו שֶׁל וַיִּמַּשׁ, לְפִי שֶׁהוּא כְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֹשֶׁךְ". וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה פּוֹתֵרוֹ, לְשׁוֹן (דְּבָרִים כח) "מִמַּשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם", שֶׁהִיָּה כְּפוּל וּמְכַפֵּל וְעַב עַד שֶׁהִיָּה בּוֹ מַמַּשׁ.

כ"י וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ • וַיַּחֲשִׁיף עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֻשְׁכוֹ שֶׁל לִילָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לִילָה יֵאָמֵר וַיַּחֲשִׁיף עוֹד. וַיִּמַּשׁ • כְּמוֹ וַיִּמַּשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְּבוּת הַרְבֵּה חֲסִרוֹת אֶל"ף, לְפִי שֶׁאֵין הַבֵּרֶת הָאֶל"ף נִכְרַת כֹּל־כֶּף, אֵין הַכְּתוּב מְקַפֵּיד עַל חֲסִרוֹנָה, כְּגוֹן: (ישעיה ג) "לֹא יִהְיֶה שֵׁם עֲרֵבִי" – כְּמוֹ לֹא יֵאָהֵל, – לֹא יִטָּה אֶהְלֹ, וְכֵן: (שְׁמוּאֵל ב כב) "וַתִּזְנֶנִי חֵיל", כְּמוֹ וַתִּזְנֶנִי.

(כב) וַיִּטַּ מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כב וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יָדָה עַל צֵית שְׁמַיָא וַהֲוָה חֹשֶׁךְ קָבַל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּלְתָּא יוֹמִין:

שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מִצְרַיִם בְּמַפְלָתָם וַיִּאֲמְרוּ: אֵף הֵם לֹזְקִין כְּמוֹנֵנוּ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַרְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וְכִשְׁיָצְאוּ וַהֲיוּ שׁוֹאֲלִין מֶהֵן וַהֲיוּ אוֹמְרִים: אֵין בְּיָדֵינוּ כָּלוּם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רִאֲיָתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוּנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שֶׁל יָמִים, טַרְצִינָא בְּלַעֲזָא, וְכֵן שְׂבַעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם, שְׁטִינָא שֶׁל יָמִים.

כ"י וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֲפֹלָה, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו אוֹתָן ג' יָמִים (בְּשִׁמּוֹת רַבָּה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מְכַפֵּל עַל זֶה שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שְׁמוֹת רַבָּה. ע"י"ש). וְלִמָּה הִבִּיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהִיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רָשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּאָה, וּמָתוּ בְּשִׁלְשֶׁת יָמֵי אֲפֹלָה כְּדִי

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת יֵא עמ' 3)

לְחַטָּא זֶה, וְאֵין קִטְגוֹר נִעְשָׂה סְגוּרָה. וְעַל־דִּרְגָּה כָּאן: גְּאֻלַּת מִצְרַיִם נִבְעָה מִהַקְשֵׁר הַפְּנִימִי הַקֵּיִם בֵּין הַקֶּבֶ"ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרִבּוּת הַרְשָׁעָה; אֵף מִי שֶׁסָּרַב לַצָּאָה הַתְּנַגֵּד לַעֲצֹם הַקְשֵׁר – וְשׁוֹב לֹא יִתֵּן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּאָה (רש"י י, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל: הֲרִי בְּגֻלוֹת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת־זָּרָה, וְלִמּוֹת זֹאת נִגְאָלוּ, וּמִדּוּעַ דּוֹקָא אֵלוּ שֶׁסָּרְבוּ לַצָּאָה לֹא זָכוּ לְגְאֻלָּה. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְנֶה מִי שֶׁעָבַר עַל אֲסוּרֵי יוֹם כְּפוּר, אֵין יוֹם כְּפוּר מְכַפֵּר עָלָיו. וּבִטְעָם הַדְּבָר מְבֹאֵר, שִׁיּוֹם כְּפוּר עֲצֻמוֹ הוּא בְּגֻדֵּר גּוֹרֵם

כלי יקר – עוז והדר

רוֹצָה לְשׁוֹב תּוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים לֹא הָיָה יָכוֹל, וְלִמָּה תִּצָּא כְּזֹאת מִלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁכָּבַר הַקֹּשֶׁה ה' אֵת לְבוֹ (פסוק כ), הֵינּוּ לְפִי שֶׁהוּא מַעֲצָמוֹ הַקֹּשֶׁה לְכָבוֹ בְּעוֹד שֶׁהִיָּתָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת, עַל כֵּן דִּין הוּא לְהַקְשׁוֹת לְכָבוֹ אַחֵר סוּר הַמִּכָּה, אֲבָל בְּמִכַּת הַחֹשֶׁךְ אֵף אִם הָיָה רוֹצָה לְשׁוֹב בְּעוֹד שֶׁהַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת לֹא הָיָה יָכוֹל, וְלִמָּה הִבִּיא ה' מָכָה זוֹ לְמַנַּע מִמֶּנּוּ דִּרְךָ הַתְּשׁוּבָה, אֲלֵא 'מִשׁוּם רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל' וְכו'; תוֹרָה כב

סוּפָם אוֹתִיּוֹת לִילָה, וְאַחֵר כֶּף כְּתִיב **אִוֵּר בְּמוֹשְׁבָתָם**, כְּאֵלוּ אֲמַר שָׁגַם לִילָה הָיָה אוֹר לִי־שְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קלט יא) 'וְלִילָה אוֹר בַּעֲדָנִי'. וְהוּא שֶׁפִּרַּשׁ רִש"י 'שֶׁהַחֹשֶׁךְ הָיָה כְּפוּל', הֵינּוּ כְּמִדַּת יוֹם וְלִילָה: **וַיִּמָּה** שֶׁמִּקְשָׁה רִש"י 'לִמָּה הִבִּיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ', וְלֹא הַקֹּשֶׁה רִש"י כֵּן בְּכָל הַמִּכּוֹת. לְפִי שֶׁבְּכָל הַמִּכּוֹת אֵלוּ הָיָה פְּרַעַה רוֹצָה לְשׁוֹב בְּתִשְׁבּוּבָה בְּעוֹד הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת הָיָה יָכוֹל, אֲבָל כָּאן **לֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו** כֹּל **שְׁלֹשֶׁת יָמִים** (פסוק כג), וְאֵף אִם הָיָה

(כא) וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ. לְשׁוֹן הַסֵּדֶה רָאָה רש"י, יַעֲן כִּי מִשְׁבַּע הַבְּרִיָּאָה שֶׁכָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ יוֹם אֵף לִילָה, מֶה עֲשָׂה הַקֶּבֶ"ה, הַסִּיר חֻשְׁכַּת סֶתֶם לִילָה מִן גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְנָתַן אוֹתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְעַל כֵּן הָיָה לְמִצְרַיִם חֹשֶׁךְ כְּפוּל. וּבִסְבָּה זוֹ גַם בַּיּוֹם רִשְׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדְמוּ' (ע"פ שְׁמוּאֵל א' ב ט), כִּי לֹא הָיָה לוֹ זְמַן לְשֻׁמָּשׁ כִּי אִם בַּיּוֹם, שֶׁהָרִי הַלִּילָה בְּלֹא הָכִי אֲפֹלָה, וּבִסְבָּה זוֹ הָיָה לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל **אִוֵּר בְּמוֹשְׁבָתָם** (פסוק כג) גַּם בַּלִּילָה. רָמְזוּ לְדָבָר, 'וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה', אֲרַבַּע תְּבוּת אֵלוּ

קיום המצות בדרך הטבע

טבעיים ולא במעשה נסים, בכדי שהמצוות יהיו בְּדָבָרִים שֶׁהֵם מְגַדְרֵי הָעוֹלָם (ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כזכח).

ועל-פיה גם הצווי ד' וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם, הֵיוּ צְרִיכִים לָקִים בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע.

ולכן מפרש רש"י שְׂפָדֵי שְׂקִיָּים הצווי לא יהיה בְּדֶרֶךְ גַּס, הֵנָּה לֹא רַק עֲצָם קִיּוֹם הַמִּצְוָה (וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם) הִיָּה בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע, אֲלֵא גַם הִתְכַּנָּה לְקִיּוֹם הַמִּצְוָה (חפוש כלי הַזֶּהֱבָה שֶׁל הַמִּצְוָה) הִיָּה בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע וְלֹא בְּאִפְסָן נְסִי.

וַיְהִי חֹשֶׁךְ-אֶפְלָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם (י, כב) וְלָמָּה הִבְיֵא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ . . שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלִיָּהֶם וְכִשְׁיָצְאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִים מִהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רִאִיתִיו בְּבִיתִךְ וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רש"י).

מִלְשׁוֹן רִש"י "שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע שֶׁאֵינוּ מְפָרֵשׁ כְּפִרּוּשׁ שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פרשתנו ג) שֶׁ"הִיָּה מֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל וּמִרְאָה לָהֶן כָּל כְּלֵי כֶסֶף וְזָהָב וְכוּ", דְּמִפְרֵשׁ שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְחַפֵּשׂ אֶת כְּלֵי הַזֶּהָב וְכוּ, וְצָרִיךְ בִּיאור טַעַם הַשְׁנוּי. וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה דְּהֵנָּה צִוִּיָּה הַקֶּבֶ"ה נִתְּנוּ "לְצַרְךָ בְּהֵן אֶת הַבְּרִיּוֹת", וְלֹכֵן הָדִין דְּצִוִּיָּה הַקֶּבֶ"ה צָרִיךְ לָקִים בְּדָבָרִים

(כג) **לֹא-רָאוּ אִישׁ אֶת-אֲחִיו וְלֹא-קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו**
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלֹכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבֵתָם:

כג לא חזו אִישׁ ית אֲחִיוֹהִי וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו הַתֵּלָא יוֹמִין וְלִכְלֹכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה נִהְרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן:

♦ יום שלישי ד' שבט ♦

כד ויקרא פרעה למִשֶׁה ואמר אֲזִילוּ פִלְחוּ קִדְּם יִי לַחֹד עֲנֹכוֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוֹ אֶף טַפְלֹכוֹן יִיִל עֲמֹכוֹן:

(כד) **וַיִּקְרָא פְרַעֲהַ אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכֹן עֲבֹדוּ אֶת-יְהוָה רַק צִאֲנֹכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג גַּם-טַפְכֶּם וְלֶךְ עִמָּכֶם:**

כ"ד יֵצֵג • יְהֵא מִצָּג בְּמָקוֹמוֹ.

כלי יקר – עזי ויהוד

מִקְנֶה. וְחָשַׁב פְּרַעֲהַ שְׁלֹכְךָ קִנּוּ כְּדִי לְזַבֵּחַ מִהֶם לַה', וְשֵׁלָא יִצְטָרְכוּ לְקַח 'מִבֵּיתָם פִּר וּמִמִּכְלָאוֹתָם עֲתוּדִים' (ע"פ תהלים ד טו). וְהָיוּ לְשׁוֹן מִקְנֶנּוּ, דְּהִינּוּ צֹאן וּבָקָר שֶׁקֵּנוּ עֲבָשׁוּ. וְעַל כֵּן אָמַר פְּרַעֲהַ וּבְקִרְכֶם יֵצֵג, וּבְמִלַּת 'רַק' מַעֲט מִקְנֶה קִנְיָנָם שֶׁיֵּלֶךְ עִמָּהֶם כְּדִי לְזַבֵּחַ, וְלֹא זֶה מִקְנֶה פְּשִׁיטָא שֶׁיֵּלֶךְ כִּי אֵין וְבִיקָה וּזְלָתָם, אֲלֵא גַם טַפְכֶּם שֶׁאֵינוּ צָרִיךְ עֲבֹדָה כִּי אִם לְשֵׁם שְׁמִיחָה לְבַד, מִכָּל מָקוֹם יֵלֶךְ:

וּמִשֶׁה אָמַר לֹא זֶה שֶׁצִּאֲנֶנּוּ וּבָקָרֵנוּ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כְּבָר פְּשִׁיטָא שֶׁיֵּלְכוּ, כִּי אִיךְ יִתְכַּן שֵׁלָא נִקְחָ לְזַבֵּחַ לַה' מִבְּכוּרוֹת צִאֲנֶנּוּ וּבָקָרֵנוּ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כְּבָר, כִּי אֵין זֶה דְּרִיךְ כְּבוֹד לְקִנּוֹת מִן הַשּׁוּק לְזַבֵּחַ לַה', וְלֹא לְקַח מִמִּכְלָאוֹת מִבְּחָר צֹאן וּבָקָר שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כְּבָר, אֲלֵא אֶפְלוּ גַם אֲתָה תִתֵּן בְּיָדֵנוּ וּבְחַיִּים וְעֵלָת. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן מִסְתַּמָּא דַּעֲתָכֶם

מִקְנֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן לָמָּה חֲזַר וַאֲמַר (פסוק כו) **וְגַם מִקְנֶנּוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ**, הֲלֹא כְּבָר כָּלְלוּ בְּמִלַּת 'גַּם'; וּבְכַפִּי הִנְרָאָה שְׁמוֹקֶנּוּ הִינּוּ גְמָלִים וְחֲמוּרִים, כִּי בְלִי סַפֵּק הָיוּ לְיִשְׂרָאֵל גַּם גְּמָלִים וְחֲמוּרִים, וְעֲלִיָּהֶם אָמַר **וְגַם מִקְנֶנּוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ**, כִּי אִף עַל פִּי שֶׁאֵין רִאיוֹ לְהִקְרִיב מִהֶם קֶרֶבֶן מִכָּל מָקוֹם מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעֹבֵד אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ, רִצָּה לוֹמַר מִמֶּנּוּ נִקַּח וְנִמְכַּר אוֹתָם וְנִקְנָה בְּדַמְיָהֶם צֹאן וּבָקָר לְעֹבֹדֶת ה'. לָכֵךְ נֶאֱמַר מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעֹבֵד, וְהָיָה לוֹ לומר 'כִּי מִמֶּנּוּ נִעְבְּדוּ', אֲלֵא נִקַּח לְשׁוֹן מִקְחָ וּקְנִיָּה, וְאִם כֵּן בְּעַל כָּרְחִיךְ מִקְנֶה זֶה מִדְּבַר בְּאֵינָן רִאיוֹן לְהִקְרָבָה:

אִךְ כְּדִי לְיִשֵּׁב כָּל הַסְּפָקוֹת, אוֹמַר אֲנִי שִׁישְׂרָאֵל קִנּוּ מִקְנֶה הִרְבָּה מִלְּבַד אוֹתָן צֹאן וּבָקָר שֶׁהָיוּ לָהֶם כְּבָר, כִּי יָדְעוּ שֶׁיֵּלְכוּ לְמִדְּבַר שֶׁאֵינוּ מָקוֹם

(כד) **וַיִּקְרָא פְרַעֲהַ אֶל מֹשֶׁה**. אִף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמִּכּוֹת קָרָא לְמֹשֶׁה וְלֹא-הָרִין, מִכָּל מָקוֹם לֹא קָרָא עֲבָשׁוּ כִּי אִם אֶת מֹשֶׁה, כִּי יָדַע שֶׁכֶּאֱשֶׁר נולד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא כָּל הַבֵּית אוֹרָה (סוֹטָה יב), וְחָשַׁב שֶׁאוֹלִי זֶה הָיָה סִימָן עַל הַעֲתִיד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִגְלָה לְהִבְיֵא הָאוֹרָה בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ:

רַק צִאֲנֹכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג. אִם צִאֲנִים וּבְקִרְכֶם יֵצֵג, אִם כֵּן מִדָּה יִזְבָּחוּ. וּבְמִלַּת 'רַק' מִיתְרַת. וְלָמָּה קָרָא כֵּן 'צֹאן וּבָקָר', וְאַחֲרַי כֵּן אָמַר (פסוק כז) **וְגַם מִקְנֶנּוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ**. וְעוֹד קֶשֶׁה לָמָּה הִכְנִיס 'צֹאן וּבָקָר' בִּין הַדְּבָרִים, כִּי הָיָה לוֹ לומר 'לָכֹן עֲבֹדוּ אֶת ה' גַּם טַפְכֶּם יֵלֶךְ עִמָּכֶם רַק צִאֲנֹכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג', כִּי לֹא יִפְלֵא אַחֲרֵי יֵצֵג אֲמָרוּ גַּם טַפְכֶּם יֵלֶךְ. וּבְמִלַּת 'גַּם' מִיתְרַת. וְעוֹד קֶשֶׁה מִדָּה שֶׁאֲמַר (פסוק כח) **גַּם אֲתָה תִתֵּן בְּיָדֵנוּ וּבְחַיִּים וְעֵלָת**, אִם 'גַּם' זֶה לְרִבּוּת בָּא

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כ"י • גם אתה תתן • לא דיך שמקננו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן.

כו ואמר בעידנא זיל עמנא לא תשתאר מדעם ארי מנה אנחנא נסבין למפלח קדם יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא דעין מה נפלח קדם יי עד מיתנא תמן:

(כו) וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה פי ממנו נקח לעבד את־יהוה אלהינו ואנחנו לא־נדע מה נעבד את־יהוה עד־באנו שמה:

כ"י • פרסה • פרסת רגל, פלנט"א בלע"ז. לא נדע מה נעבד • כמה תכבד העבודה. שמא ישאל יותר ממה שיש בדינו.

כו ואתקף יי ית לבא דפרעה ולא אבה לשלחותהון:

(כו) ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא אבה לשלחם:

כח ואמר לה פרעה אזיל מעלוי אסתמר לך לא תוסיף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי אפי תמות:

(כח) ויאמר־לו פרעה לך מעלי השמר לך אל־תסר ראות פני כי ביום ראיתך פני תמות:

כט ואמר משה יאות מלילתא לא אוסיף עוד למחזי אפיו:

(כט) ויאמר משה בן דברת לא־אסף עוד ראות פניך:

כ"י • בן דברת • יפה דברת, ובזמנו דברת. אמת, שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה).

כלי יקר - עזר והדר

טפל. לפי שבאן מדבר במקנה קנינו, ומדבר השלמים שממונם טפל להם והם מושלים על קנינם, לא בדרך הפחותים שקנין ממונם מושל עליהם אל 'כל אשר יחפץ יטנו' (ע"פ משלי כא א), כאשר הארכנו לדרב בזה פרשת וישלח (בראשית לג ט) בפסוק 'יש לי רב' עין שם. הן לפרוש ראשון שהזכרנו למעלה שגם מקננו קאי על גמלים וחמורים, הן לפרוש שני שמדבר בזה שקנו בהמות לצורך, סוף סוף הכל קנין ממון, ואין מדבר השלמים לעשות עצמם טפל וממונם עקר. אבל למעלה נאמר 'בצאננו ובבקרנו נלך' ההולכים לעבודת ה' לשחט, עשו עצמם טפל במונח: תורה כה

את עצמו טפל לכלם, לנערים ונקנים ובנים ובנות, כלם עקר בעבודת השם ותרבר, ואנחנו נלך עמיהם אגב, כי אנחנו טפלים להם. ומה שנאמר (שם) 'בצאננו ובבקרנו נלך', לפי שהמה הולכים לשחט לעבודת ה', פשיטא שאנחנו טפלים להם, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ביר לג א) 'אדם ובהמה תושיע ה' (תהלים לו ז) 'אדם בזכות בהמה'. אבל פרעה מפני הכבוד לא יתכן שיעשה אותם טפל אל הטף, על בן ארם גם טפכם ילך עמכם, לעשותם עקר והטף טפל להם:

ומה שאמר משה (פסוק כו) וגם מקננו ילך עמנו, הרי שעשה המקנה

להקריב המקריב, והינו צאן ובקר שהיו גדלים על אבוסכם, ואם בן מה שקניתם דעתכם להשאיר לכם, ואם בן לפחות יצג פה אותו מקנה שקניתם, שהרי אין דעתכם להקריב ממנו. על זה אמר גם מקננו ילך עמנו וגו', כי לא קנינו כדי להשאיר לנו, אלא לפי שאנחנו לא נדע מה נעבד את ה', כפרוש רש"י 'שמא ישאל יותר ממה שבדינו'. ובזה התירו כל הספקות:

גם טפכם ילך עמכם. עשה את הטף טפלה להם, ומשה אמר בהפך זה (פסוק ט) 'בבנינו ובבנותנו נלך', הרי שעשו את עצמם טפלה אפילו לטף. לפי שמושה מרב ענוה שבו, עשה

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְּתֹשׁ חֵד אֵתִי עַל
פְּרַעְהָ וְעַל מִצְרַיִם כִּתְּרָן בְּן יִשְׁלַח יִתְּכֹן מִפָּא
כְּשִׁלְחוֹתָהּ גְּמִירָא תִּרְכָּא יִתְּרִיךְ יִתְכֹן מִפָּא :

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיא
עַל־פְּרַעְהָ וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
כְּשִׁלְחוֹ בְּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

כ"י • בְּלָה • "גְּמִירָא". "בְּלָה", בְּלִיל. בְּלָכֶם יִשְׁלַח.

ב מליל פֶּעַן קָדָם עָמָא וּשְׁאִילוֹ גִּבְר מִן
חֲבֵרָה וְאַתְתָּא מִן חֲבֵרָתָה מִנִּין דְּכִסְפָּא וּמִנִּין
דְּדָהָב:

(ב) דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ
וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְוֹתָהּ בְּלִי־כֶסֶף וּבְלִי זָהָב:

צדיק, אברהם: "ועבדום וענו אותם" קים בהם,
"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קים בהם.

כ"י • דְּבִרְנָא (ברכות ט) אין 'נא' אלא לשון בקשה.
בבקשה ממך, הוזהירם על כך, שלא יאמר אותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך – מותוך 'לקראת שבת)

רכוש גדול במתנה או כתשלום

באו בני מצרים . . אמרו . . תנו לנו כסף וזהב שנטלתם
ממנו, אמר גביהא בן פסיסא . . תנו לנו שכר עבודה של
ששים רבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע
מאות שנה . . ולא מצאו תשובה, והינו, שבני ישראל
קבלו את הרכוש כתשלום שכר על שעבודם למצרים.
ועל־פי־זה אם המצריים היו נותנים להם את זה מצד
עצמם, היו יכולים לחשב שזה היה רק בדרך מתנה ולא
כתשלום שכר (שחייבים לשלם להם), ולכן עשה הקב"ה
שהמצריים יתנו את הרכוש רק כתוצאה מהשאלה
וה"תביעה" של בני ישראל (שמגיע להם שכר, מצד הדין)
ואז ראו הכל, שזה הגיע לבני ישראל כי היו ראויים וזכאים
לזה כתשלום, ולא בדרך מתנה. וק"ל.

דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וּגו' . .
וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם בְּלִי־
כֶסֶף וּגו' וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: (פרשתנו יא, ב ואילך)
ויש לעיין, דאם הפונה ב"וינצלו את מצרים" היתה כדי
לקיים ההבטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים
ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", למה עשה הקב"ה שבני
ישראל יקבלו את הרכוש גדול ע"י שאילה ובקשה
מהמצריים, דלכאורה היה מתאים יותר אם המצריים היו
נותנים להם את זה בדרך כבוד ע"י נתינת מתנה וכיו"ב,
ולמה הצרכו בני ישראל לבקש ולשאל את הרכוש
מהמצריים?
ויש לומר ע"פ מה דאיתא בסנהדרין (צא, א) "פעם אחת

כל יקר – עזי וזהר

ו'ישאלום' (להלן יב לא) 'בעל כרחם
דישראל, משום משוי הדרך'. ולפי זה
יצא ה' ידי הבטחתו כשהיה מראה
להם מקום אשר בו תתקיים הבטחתו,
ומה יש לו עוד לעשות אם המה
מעצמם אינן רוצים לקבל. ומכל מקום
יש לחוש 'שלא יאמר אותו צדיק' כו',
כי לא ידע שהמה לא בקשו לקבל,
ובעבור היות אברהם צדיק וישר, יהיה
עמל בעניו על שששתעבדו בהם
בחנם. ועל כן נאמר לו 'ואחרי כן יצאו
ברכש גדול', במלת 'ואחרי כן' הורה
שיקחו להם שכר עבודתם מן
המצריים, ועל כן נקט 'ואחרי כן', כי
'אין שכירות משתלמת כי אם לבסוף'

(ב"מ סה):

ואף על פי שאין מעצור לה' לתן

כְּשִׁלְחוֹ, כְּשִׁיבָא הֶעֱת שִׁישְׁלַח אֶתְכֶם,
אֹז בְּלָכֶם יִגְרֶשׁ, לא כעת הראשון
הקל בגרוש כי לא גרש כי אם את
משה ואהרן, אבל כְּשִׁלְחוֹ אֹז בְּלָה
גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ. וזה מדקדק מן מלת
כְּשִׁלְחוֹ: תורה ב

(ב) דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאֲלוּ וּגו'.
אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ט)
'אין נא אלא לשון בקשה, שלא יאמר
אותו צדיק ועבדום וענו אתם' (בראשית
טו יא) קים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכש
גדול' (שם פסוק יד) לא קים בהם, ונקשה
למה תלה קיום הבטחתו באמירת
אותו צדיק, ובלא אמירתו וכי לא יקים
ה' את דברו חלילה:

וַיִּנְצְאוּ לִישָׁב זֶה עַל דֶּרֶךְ שְׁמִסִּיק
בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (שם ע"ב),

יא (א) כְּשִׁלְחוֹ בְּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ
אֶתְכֶם מִזֶּה. פֶּרֶשׁ
רש"י 'בְּלָכֶם יִשְׁלַח'. ונראה שמלת
כְּשִׁלְחוֹ מיתרת. ואומר אני שבה
פרושו, לפי שהיה רע בעיני משה על
שנתביש כי גרשו פרעה שתי פעמים,
במכת הארבה בתיב (לעיל יא) 'ויגרש'
אתם מאת פני פרעה, ובמכת החשך
'ויאמר לו פרעה לך מעל' (פסוק כח).
והשיב לו הקדוש ברוך הוא אל ירע
בעיניך, כי זה סימן רע אל פרעה, כי
התחיל בגרוש מעט מעט, עד לסוף
שאז את בְּלָכֶם יִגְרֶשׁ. כי מתחלה
נאמר 'ויגרש אתם מאת פני פרעה',
אבל לא אמר שלא יוסיפו עוד ראות
פניו, ואחר כך הוסיף בגרוש לומר 'אל
תסוף עוד ראות פני' (שם) אבל לסוף

ג ויהי יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף
גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים
בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:

(ג) ויתן יהוה את־חן העם בעיני מצרים גם האיש
משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי־פרעה
ובעיני העם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 239)

(ג, יא): שאין לה אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים
טעונים מפספס ומזהבם של מצרים.

ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים (יא, ג) יש אומרים
ששבת לוי, שלא היה בשעבוד מצרים, לא היה בכלל
נתינת החן ולא קבל מבזת מצרים. אבל ראה רש"י להלן

♦ יום רביעי ה' שבט ♦

ד ויאמר משה כה אמר יהוה פחצת הלילה אני
אנא מתגלי בגו מצרים:

(ד) ויאמר משה כה אמר יהוה פחצת הלילה אני
יוצא בתוך מצרים:

כמו בפחצות הלילה, ואמרו שאמר משה: 'פחצות',
דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו, ולא אמר
פחצות, שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה
בדאי הוא, אבל הקדוש־ברוך־הוא יודע עתיו
ורגעיו, אמר: 'פחצות'.

כ"י ויאמר משה כה אמר ה' • בעמדו לפני פרעה
נאמרה לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף
ראות פניו. פחצת הלילה • פהחלק הלילה.
פחצות, כמו: (מלכים א יט) "פצלול", (תהלים קכד) "פחצות
אפם בנו", זהו פשוטו, לישובו על אפניו, שאין
חצות' שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו: (ברכות ד)

כלי יקר – עוז וזהר

אני יוצא בתוך מצרים, ולא אמר
'בתוך ארץ מצרים', ואחר כך אמר
(פסוק ד) וימת כל בכור בארץ מצרים,
אלא ודאי שיוציא ראשונה לא היתה
בארץ כי אם בשמים. וכן מתוך כל
קשית המפרשים כי אף אמרו על
מפת בכורות (ילקוט קצט) 'אני ולא מלאך'
כו', והרי הכתוב אומר (להלן יב כג) 'ולא
יתן' המשיחית לבא אל בתיכם, אלא
מחורקא בדשנינו:

נקט לשון יוצא, על דרך שצאמר
(ישעיה כו בא) 'כי הנה ה' יצא
ממקומו', ודרשו רבותינו ז"ל (ירושלמי
תענית פ"ב ה"א) 'יוצא מכסא רחמים ויושב
לו על כסא דין'. כך יציאה דהכא היא
לעשות שפטים באלהיהם תחלה, כמו
שצאמר (ישעיה לד ה) 'כי רותה בשמים
חרבי', ואחר כך 'על אדום תרד', כך
הוא הענין כאן. וזה תרין יקר: תורה ה

זה ממה שצאמר פחצת הלילה וגו',
לפי שמצינו ענשים למצרים מדה
כנגד מדה בכל עשר מכות (תנחומא וזרא
יג, אבל עדין לא מצינו ענש מצד
הזמן, על כן נאמר 'פחצת הלילה'
בכ"ף, כמו אותו חצות הלילה שעשו
להם עול וקמס להקדים למלאכתם
בקרית הגבר ראשון שהוא בחצי
הלילה, והיו הנוגשים שרים גדולים,
כך הכו בכורי מצרים גם כן בחצי
הלילה. או קאי על אותו חצות
דאברהם, כמו שהכה אברהם את
המלכים בחצי הלילה (ראה בראשית יד טו),
וכך הכו בכורי מצרים בחצי הלילה:

ומה שצאמר אני יוצא, הינו לומר לה
שמתחלה יצא הקדוש ברוך הוא
בעצמו כדי להפיל שר של מצרים, כי
דבר זה אין כח ביד שום שליח או
מלאך לעשותו, ואחר זה שלח ה'
משיחיתים בבכורי מצרים. לכן נאמר

לישראל רכוש גדול מבלי שישטרכו
לקח מן המצרים דרך שאלה ורמאות,
מכל מקום עשה כן אלהי המשפט,
להציל מידם שבר עבודתם, כדאיתא
בפרק חלק (סנהדרין צא) בגביהה כן
פסיקא כו', ולפיכך לא היתה נחה
דעתו של אותו צדיק בשום רכוש, כי
אם ברכוש מצרים חלף עבודתם, כי
הנה יקבל תנחומין על העבודה הקשה
אשר עובד בזרעו. וזהו שאמר 'ואחרי
כן יצאו ברכש גדול' לא קים בהם,
הביא רש"י לשון 'ואחרי כן' מן הטעם
שהוכרנו: תורה ג

(ד) פחצת הלילה אני יוצא בתוך
מצרים. רש"י פירש
בפרשת שמות (ב יא) על פסוק וירא
איש מצרי מכה וגו', שהנוגשים הקימו
את ישראל למלאכתם בקרות הגבר.
ומהיכן למד רש"י לומר כן שהקימום
דוקא בקרות הגבר. ואולי למד רש"י

(ה) וּמַת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעָה
הַיֹּשֵׁב עַל־פֶּסֶאֱוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁפָחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵהֶם
וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

הַיָּמֹת כָּל בּוֹכֵרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
מִבּוֹכֵרָא דְּפְרֹעָה דְּעֵתִיד לְמַתְּבַּע עַל פְּרִסִּי
מִלְכּוּתָהּ עַד בּוֹכֵרָא דְּאַמְתָּא דִּי בְּמֵר רִיחִיא
וְכָל בּוֹכֵרָא דְּבַעֲרָא:

הַשְּׁפָחוֹת? שָׁאף הֵם הָיוּ מְשַׁעֲבָדִים בָּהֶם וּשְׁמָחִים
בְּצִרְתָּם. וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה • לְפִי שְׁהִי עוֹבְדִין לָהּ.
וּפְשֵׁהֲקִדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרַע מִן הָאֻמָּה, נִפְרַע
מֵאֲלֹהֶיהָ (מכילתא) •

כִּי עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי • לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבִיִּים? כִּי
שָׁלָא יֹאמְרוּ: יִרְאַתָּם תִּבְעָה עַלְבּוֹנָם, וְהִבִּיאָה
פְּרַעְנוֹת עַל מִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרֹעָה וְגו', עַד בְּכוֹר
הַשְּׁפָחָה • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פְּרֹעָה וְחֻשְׁבִּים
מִבְּכוֹר הַשְּׁפָחָה הָיוּ בְּכָל־ל, וְלָמָּה לָקוּ בְּגִי

וְהִתִּיהָ צִעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכִמְהוּ לֹא תִסָּף:

(ו) וְהִתִּיהָ צִעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכִמְהוּ לֹא תִסָּף:

וְלִכְלָל בְּגִי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ כְּלָל לְשֹׁנוֹ לְמֹאִישׁ
לְמִנְבַּח לְמֹאנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתַדְעוּן
דְּנִפְרִישׁ יִי בִין מִצְרַיִם וּבִין יִשְׂרָאֵל:

(ז) וְלִכְלָל בְּגִי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ כְּלָל לְשֹׁנוֹ לְמֹאִישׁ
וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה יְהוָה בֵּין
מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

"מִחְשְׁבוֹת חֲרוּץ", אָדָם חֲרִיף וְשִׁנּוֹן, (שְׁמוּאֵל א י) "וְיָד
חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים, סוֹחֲרִים שְׁנוּנִים. אֲשֶׁר
יִפְלָה • יְבַדִּיל.

כִּי לֹא יִחְרֹץ כְּלָל לְשֹׁנוֹ • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן
שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֶן, וְכֵן (יְהוֹשֻׁעַ י) "לֹא חֲרֹץ לְבִגִּי יִשְׂרָאֵל
לְאִישׁ אֵת לְשׁוֹנוֹ", לֹא שָׁנָן. (שְׁמוּאֵל ב ה) "אֲזַ תִּחְרֹץ",
תִּשְׁתַּנֵּן. (יִשְׁעִיָּה כא) "לְמוֹדֵג חֲרוּץ", שְׁנוֹן. (מְשָׁלִי כא)

ח וְיִחְתְּנוּ כָּל עֲבָדֶיךָ אֵלַיִן לֹתִי וְיִבְעוּן מִנִּי
לְמִימֵר פּוֹק אַתָּה וְכָל עֲמָא דִּי עִמָּךְ וְיִתֵּר כֵּן
אֲפּוֹק וְנִפְק מִלְּוֹת פְּרֹעָה בְּתַקְוָה רְגִז:

(ח) וַיִּרְדּוּ כָּל־עַבְדֶּיךָ אֵלַיִן וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לְאֹמֹר
צֵא אִתָּהּ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא
וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרֹעָה בְּחֲרִי־אָף: ׀

הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי עֲצָתְךָ וְהַלּוֹכָה. וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא
עַם כָּל הָעָם מֵאַרְצָךְ. וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרֹעָה • כְּשֶׁנִּמְר
דְּבָרֵי, יֵצֵא מִלְּפָנָיִ. בְּחֲרִי־אָף. • עַל שְׁאֹמֵר לוֹ:
"אַל תִּסָּף רְאוֹת פָּנִי."

כִּי וַיִּרְדּוּ כָּל עַבְדֶּיךָ • חֶלֶק כְּבוֹד לְמַלְכוּת, שְׁהָרִי
בְּסוֹף, יִרְדַּע פְּרֹעָה בְּעֲצָמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר: "קוֹמוּ
צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מִשָּׁה מִתְחַלָּה וְיִרְדַּת
אֵלֶי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִּי (וּבְחִים קב). אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ •

מִשָּׁה רוֹאָה בְּאַצְטִגְנוֹנוֹת מִכָּה כְּלָלִית
עַל כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם:
וַיֹּשֶׁ אוֹמְרִים שֶׁהַכֹּל אַחַד הוּא, כִּי בְיוֹם
הַזֶּה נִוְתְּנִים הַשְּׁבִיִּים לְטוֹחַן בְּרִחִים,
וּבְלִילָה נִתְּנוּם בְּבוֹר, וְנִבּוֹאֵת מִשָּׁה
הִיָּתָה בְיוֹם עַל כֵּן קִרְאָם בְּכוֹר
הַשְּׁפָחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרָחִים, אֲבָל
הַמִּכָּה הִיָּתָה בְּלִילָה בְּאֲשֶׁר הָיוּ בְּבוֹר,
עַל כֵּן קִרְאָם 'בְּכוֹר הַשְּׁבִי': תוֹרָה ו

כִּי שָׁלָא יֹאמְרוּ יִרְאַתָּם תִּבְעָ
עַלְבּוֹנָם, הֵן שְׁהִי שְׁמָחִים לְאִידָם קִדָּם
שְׁנִשְׁבוּ (רִשׁ"י):
דְּבָר אַחֲרֵי, לָכֵף לֹא הִזְכִּיר מִשָּׁה לְפָנֵי
פְּרֹעָה 'בְּכוֹר הַשְּׁבִי', שָׁלָא יִקְשָׁה
פְּרֹעָה בְּכוֹר הַשְּׁבִי מִה פִּשְׁעוֹ, כִּי תִרְוֹץ
שָׁלָא יֹאמְרוּ יִרְאַתָּם תִּבְעָ עַלְבּוֹנָם אֵינוֹ
מִסְפִּיק לְפְרֹעָה, וְכָל שְׁכֵן תִּרְוֹץ שֶׁל
שְׁמָחִים לְאִידָם, וְיִטְעָה פְּרֹעָה לֹאמֹר לֹא
ה' פִּעַל כָּל זֹאת מִצַּד הָעֶנֶשׁ, אֲלֹא

(ה) עַד בְּכוֹר הַשְּׁפָחָה. מִקְשִׁים כָּאֵן,
לָמָּה נִאָּמַר בְּשִׁמּוּשׁ הַמִּכָּה
(לְהִלֵּן יב כט) 'עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי', שֶׁהוּא
מִסְתַּמָּא פָּחוֹת מִבְּכוֹר הַשְּׁפָחָה. וְכִפִּי
הַנִּרְאָה שָׁלָא קִשָּׁה מִיָּדִי, כִּי יִכּוֹל
לְהִיָּת שְׁבִשְׁעָה שְׁנִאֲמָרָה נִבּוֹאָה זֹ
עֲדִין לֹא הָיוּ שְׁבִיִּים בְּמִצְרַיִם, שְׁהָרִי
נִבּוֹאָה זֹ נִאָּמְרָה קִדָּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ
נִסָּן, וּבִתּוֹף וְמִן זֶה נַעֲשִׂי קִצָּתָם
שְׁבִיִּים, וְאֲזַ לָקוּ גַם הֵמָּה בְּהִכְרַת, הֵן

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֵלֶיכֶם פְּרָעָה לִמְעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"ט • לִמְעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי • מוֹפְתֵי, שְׁנַיִם. רְבוֹת, שְׁלֹשָׁה: מִפֶּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יַם־סוּף וּלְנִיעַר אֶת מִצְרַיִם.

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ׀

כ"י • וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וּגו' • כָּבֵד כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שָׁנְאַהּ כָּאֵן אֶלָּא בִשְׁבִיל לְסִמְכָה לַפְּרָשָׁה שֶׁלֹּא־חֲרִיקָה.

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶ�ה וְאַל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

כ"י • וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אַהֲרֹן • בִּשְׁבִיל שְׁאֲהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חָלַק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁכָּלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוץ לְכַרְךָ. אוֹ אֵינִי אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכָּרְךָ? תִּלְמוּד לומר: "כִּצְאָתִי אֶת הָעִיר וְגו'", וְמֵה תְּפִלָּה קִלָּה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכָּרְךָ, לְפִי שֶׁהִיָּתָה מְלָאָה עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, דְּבַר חֲמוּר כְּזֶה, לֹא כָל־שָׁכֵן?.

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

כ"י • הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהוּ לְבִנָּה בְּחֹדֶשׁהּ, וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁהֲיִרַח מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיָּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנֵּי הַחֲדָשִׁים, שִׁיָּהָא אֵיר קְרוּי שְׁנִי, סִינָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְבָנָה, בְּאִיזוֹ שְׁעוֹר תִּרְאָה וְתִהְיֶה

יב (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה. לְפִי שֶׁהִרְאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּאֶצְבַּע הַלְבָנָה בְּחֹדֶשׁהּ לומר 'כְּזֶה רִאָה וְקִדְשׁ' רִאָה רִשִׁי, עַל כֵּן אָמַר תְּחִלָּה הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, רְצָה לומר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה יִהְיֶה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, שֶׁבְּכָל פֶּעַם שֶׁתִּרְאָה חֲדוּשׁ הַלְבָנָה בְּתַמּוּנָה זוֹ, אִזּוֹ יִהְיֶה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים בְּכָל חֹדֶשׁ הַשָּׁנָה. וְאַחֵר שֶׁנִּתְּן סִמָּן יָדוּעַ אֶל הַיָּמִים שֶׁל כָּל חֹדֶשׁ הַשָּׁנָה לַעֲשׂוֹתָם רִאשִׁים לְכָל יָמֵי הַחֹדֶשׁ שֶׁאֲחֲרֵיהֶם, אָמַר בְּכָל עַל כָּל

הַחֹדֶשׁ רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה, לַעֲשׂוֹת כָּל הַחֹדֶשׁ שֶׁל נִסָּן רֹאשׁוֹן לְכָל שְׁאַר חֳדָשֵׁי הַשָּׁנָה: וְנִקְטַ לָכֶם לָכֶם שְׁנֵי פְעָמִים, לְפִי שֶׁלָכֶם רֹאשׁוֹן מִדְּבַר בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ שֶׁאֵינוֹ נִמְסָר כִּי אִם לְבֵית דִּין, וְקָאֵי עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁהִזְכִּיר לְפָנֵינוּ. וְלָכֶם שְׁנֵי לְהוֹרוֹת שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּתִשְׁרֵי כְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (ר"ה י), עַל כֵּן אָמַר לָכֶם, לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל הָאֲמוֹת רִאשִׁי שִׁמְנוֹ מִן תִּשְׁרֵי רִאשִׁית הַשָּׁנָה, אֲבָל לָכֶם לְבַד רִאשִׁי שִׁתְּמַנּוּ מִן נִסָּן, כְּדִי שִׁיָּהִי וְכָרוֹן יִצְיָא מִצְרַיִם תְּמִיד

בֵּין עֵינֵינוּ, כְּמוֹ הִרְבָּה מִצּוֹת שְׁבִתוֹרָה שֶׁבָּאוּ לְזִכֵּר יִצְיָא מִצְרַיִם, וְעַל דְּרָךְ שֶׁנֶּאֱמַר (וַהֲלֹ ב ח) 'זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ', שֶׁרִאשִׁי לָנוּ לְמִנּוֹת כָּל הַיָּמִים אַחֲד בְּשַׁבָּת שְׁנֵי בְּשַׁבָּת, כְּדִי שִׁיָּהִי יוֹם הַשַּׁבָּת תְּמִיד לְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֵינוּ הַמּוֹרָה עַל חֲדוּשׁ הָעוֹלָם (רִאָה רַמְב"ם שם), כִּי הַחֲדוּשׁ מוֹפֵת עַל מְחֻדָּשׁ, כִּי בְּחֻדָּשִׁים צָהָ לָנוּ לְמִנּוֹת כָּל הַחֲדָשִׁים מִיָּסָן בְּאִמּוֹר. לְכָךְ נֶאֱמַר רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם, אֲבָל לֹא לְשְׁאַר אֲמוֹת, כִּי אֵין לָהֶם בְּזִכְרוֹן יִצְיָא מִצְרַיִם, וְזֶה מִסְכֵּים לְדַבְּרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

(א) דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-אִכְתָּה שָׂה לְבֵית:

גמלילו עם כל פגשתא ד'ישראל למימר בעססא ל'רחא הדין ו'סבון להון גבר אמר לבית אבא אמר לביתא:

ד'ברו היום, בראש חודש, ש'קחווהו בעשר לחדש. הנה • פסח מצרים מקחו בעשר ולא פסח דורות (פסחים צו). • ש'ה לבית אכבת • (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו מרבין, יכול ש'ה אחד לכלן? תלמוד לומר: "ש'ה לבית".

ז"ל • ד'ברו אל כל עדת • (מכילתא) וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר: "אתה תדבר" – אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה: למדני, והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים. ד'ברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש • (מכילתא)

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וְשִׁבְנוּ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֵּת נִפְשָׁה אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תִכְסּוּ עַל-הַשָּׂה:

ד'ואם יזעיר ביתא מ'לתמנא על אמרא ו'פסב הוא ו'שיכבה ד'קריב לביתא במנן נפשתא גבר לפום מ'כלה תתמנן על אמרא:

ולתמנעט מהיות מ'שה, יתמנעטו בעוד הש'ה קים, בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט). • במכסת • חשבון, וכן: (ויקרא כז) "מכסת הערפך". • לפי אכלו • ה'ראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכל כזית • (מכילתא). • תכסו • תתמנן.

ז"ל • ואם ימעט הבית מהיות מ'שה • ואם יהיו מועטין מהיות מ'שה אחד, שאין יכולין לאכלו ויבא לידי נותר, "ולקח הוא ושכנו וגו'", זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו, יכולין להתמנעט ולמשך ידיהם הימנו ולהמנות על ש'ה אחר, אף אם באו למשך ידיהם

כלי יקר – עוז ודוד

מס' דפסחא ה' 'לפי שלא היה בידם מצות להתעסק בהם' כו'. וקשה על דבריו הלא אמרו רבותינו ו'ל (ויקד לב ה) 'בזכות ארבע דברים נגאלו אבותינו ממצרים, בזכות שלא שנו שמם ולשונם, והיו ג'דורין מעריות, ולא היו בהם ד'לטורין'. ועוד קשה לשון 'להתעסק בהם', הנה לו לומר 'לא היו בידם מצות שינגאלו בזכותם': אלא ודאי שגם רבי מתיא סובר שהיו בידם ארבע מצות אלו, אמנם אותן המצות הם בשב ו'על תעשה, והיו צריכין למצות להתעסק בהם בקום ועשה, כי אמרו רבותינו ו'ל (סוטה כא). 'מצוה בעדנא דעסיק בה מגנא ומצלא', וכאן היו צריכין גם בן העלה 'שלא לתן המשפחה לבא אל בתייהם' (פסוק ב), על בן היו צריכין לדם פסח ומילה להתעסק בהם לבטל ג'מונות מול ט'לה. ודוה שפרש רש"י (פסוק ו) 'מ'שכו' ידיכם מעבודה זרה, ו'קחו לכם' צאן של מצוה: תורה ג

זה ראש לחדש השנה. על בן צוה אל חי מיד לשחט הטלה לעין כל רואים, ולקחתו בעשר לחדש (פסוק א) בשליש הראשון של החדש, כי אז המול יותר בתקפו, ואין לאל ידו להציל את הצאן אשר תחת ממשלתו, ועל ידי זה יכירו וידעו כי יש אלוה גבה מעל כל גבה (ע"פ קהלת ה ז): ועל בן הקדים מצות קדוש החדש, לפי שצוה לקח הש'ה בעשר לחדש, על בן הצרף להודיעו מאיזו יום יתחיל למנות עשרה ימים אלו, ואמר לו 'בזה ראה וקדש', ומן אותו יום והלאה ימנה עשרה ימים אלו, להודיע חלשת כבוד המזלות, ובלקותו ילקו כל בכורי מצרים אשר שמו כסלם בבכור המזלות. וזה טעם למה שקסר להם מצות להתעסק בהם דם פסח ודם מילה, כי דם פסח הינו לבטל דעת המאמינים במול ט'לה, ודם מילה לפי שנאמר בפסוק (פסוק מח) 'כל ערל לא יאכל בו': ורבי מתיא בן חרש היה דורש (מכילתא

וצריכין אנו לתן טעם עוד, למה התחיל כל המצות בקדוש החדש, ולמה נסמכה מצוה זו למצות קרבן פסח. והבאור על זה הוא, לפי שאמונת המצרים היתה שמוול ט'לה רועה לכל המציאות, כי 'מול מחכים מול מעשיר' (שבת קנא), לפיכך 'תועבת מצרים כל רעי צאן' (בראשית מו לד), כי אין נכון לומר שהמנהיג יהיה מנהג מוולתו, כי רועה הוא. ועל בן צוה ה' לשחט הפסח, לפי שמוול ט'לה הוא ראשון ובכור לכל המזלות, ועל ידי שחיתת הטלה 'פקד ה' על צבא מרום במרום' (ע"פ ישעיה כד בא), ואחר כך 'על אדמה תרד' (ע"פ ישעיה לד ה) על כל בכורי מצרים: והנה חדש ניסן הוא זמן כניסת השמש במול ט'לה, ונעשה חדש זה ראש לחדש השנה כדי שיהיה זכרון יציאת מצרים נגד עינינו תמיד, ויש לחוש שמא מתוך מצוה זו יתן מקום לטועים לחלק ולומר, שמפני חשיבות מול ט'לה המשמש בחדש זה, נעשה חדש

(ה) **וְהָיָה תָמִים זָכָר בֵּן־שָׁנָה יְהִי־לָכֶם מִן־הַבְּשָׂיִם**
וּמִן־הָעֵצִים הַתְּקוּחִים:
 ה אמר שלים דבר בר שתה יהי לכון מן
 אמריא ומן עוצא תסבון:

כ"י • תמים • בלא מום. • בן שנה • כל שנתו קרוי
 בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו. מן הבשמים ומן
 העצים • או מזה או מזה, שאף עז קרוי שנה, שנאמר:
 (דברים יד) "וישה עצים".

(ו) **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם**
לְחֹדֶשׁ הַיָּהּ וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרֻבִּים:
 ויהי לכון למטרא עד ארבעא עשרא יומא
 לירחא הדין ויפסון יתה כל קהלא כנשתא
 דישראל בין שמשיא:

כ"י • וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זהו לשון בקור,
 שטעון בקור ממום ארבעה ימים קדם שחיטה.
 ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים,
 מה שלא צוה בן בפסח דורות? היה רבי מתא בן
 חרש אומר: הרי הוא אומר: (יחזקאל טז) "ואַעֲבֹר עָלֶיךָ
 וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה עֵתִי דָדִים", הגיעה שבועה
 שגשפתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם
 מצות להתעסק בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם)
 "וְאַתָּה עֵרָם וְעָרִיָּהּ", ונתן להם שתי מצות: דם פסח
 ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר: (שם)
 "מִתּוֹבֹסֶסֶת בְּדַמִּיךָ", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט)
 "גַּם־אַתָּה בְּדַם־בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתָּ אֶסְרִיךָ מִבּוֹר אֵין מִים
 בו", ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם:
 "משכו וקחו לכם", "משכו" ודיכם מעבודת-

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים
 (כ"י יב, ו) ארבעה ימים הם משך הזמן הנדרש לאדם לקבל
 החלקה מתוך מתינות וישוב הדעת. וכפי שפרש רש"י
 לגבי העקדה, שהקב"ה הראה לאברהם את הר המוריה רק
 ביום השלישי למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצווי על
 העקדה) "כדי שלא יאמרו, הממו וערבבו פתאום וטרד
 דעתו". ואף כאן: מפנין שבני ישראל היו שטופים
 באילילים, לא היה די בפעלה חד-פעמית כדי לנתק אותם
 מעבודה זרה, אלא היה צורך בארבעה ימים של ישוב הדעת
 לפני פעלה זו.

(ז) **וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־**
הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:
 ויטבון מן דמא ויתנונו על תרין ספיא ועל
 שקפא על בתיא דיכלון יתה בהון:

כ"י • וְלָקְחוּ מִן הַדָּם • זו קבלת הדם. יכול ביד?
 תלמוד לומר: "אשר בסף". המזוזות • הם

כלי יקר – עוז והדר

(ז) וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל
 הַמִּשְׁקוֹף. ומשה הפך
 הסדר ואמר (פסוק כב) וְהִגַּעְתֶּם אֶל
 הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת. ועל דרך
 המדרש (איכ"ר ה בא) נוכל לומר, כי
 אמרו 'שהקדוש ברוך הוא אמר
 לישראל (מלאכי ג ז) 'שובו אלי' תחלה
 ואחר כך 'אשובה אליכם', וכנסת
 ישראל משיבה אין בי כח לשוב
 תחלה, אלא אתה תהיה המתחיל,
 שנאמר (איכה ה בא) 'השיבנו ה' אליך'
 ואחר כך 'ונשובה'. ועל דרך זה נפרש

המשקוף בלפי השם ותברך עליו על
 כל, כמא דאתא אמר (תהלים קב ב) 'כי
 השקיף ממרום קדשו', ושתי המזוזות
 המחזיקים המשקוף הינו זכות אבות
 ואמהות, כמו שנאמר (דברים לג כח) 'מענה
 אליהי קדם ומתחת זרעתי עולם', כי

שיעור יומי ליום רביעי ה' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בא

כְּשֶׁסֻּגְרִין אוֹתוֹ, לִינֹט"ל בְּלַע"ז. וְלִשׁוֹן שְׁקִיפָה –
חֲבֻטָּה, כְּמוֹ: (ויקרא כו) "קוֹל עָלָה נִדָּף" טֶרֶפָא
דְּשְׁקִיף, "חֲבוּרָה" מִשְׁקוּפִי. עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר

וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל־מִרְיִם יֵאָכְלוּ:

כִּי־אֵת הַבָּשָׂר • וְלֹא גִידִים וְעֲצָמוֹת (מכילתא. פסחים פג) • עַל מִרְיִם • כָּל עֹשֶׂב מִן הַנֶּחֱרָץ, וְצֹמֶה לְאָכַל
מִרֹר, זָכָר לְ"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".

אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה וּבִשְׁלַל מִבִּשְׁלַל בָּמִים כִּי
אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כִּרְעֵיו וְעַל־קִרְבּוֹ:

כִּי־אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה • שְׂאִינוֹ צִלְיוֹ כָּל צֶרֶפּוֹ,
קוֹרְאוֹ 'נָא' בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי. וּבִשְׁלַל מִבִּשְׁלַל • כָּל זֶה
בְּאֲזֻהָרָת "לֹא תֹאכְלוּ" (שם פא). בָּמִים • מִנִּין לִשְׂאֹר
מִשְׁקִין? תִּלְמוּד לומר: "וּבִשְׁלַל מִבִּשְׁלַל", מִכָּל־מָקוֹם
(שם). כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ • לְמַעַלָּה, גִּזֵּר עָלָיו בְּמִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְכֵאן הוֹסִיף עָלָיו 'לֹא תַעֲשֶׂה', "אֵל תֹּאכְלוּ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קודש ~ (ממכתב כללי לחג הפסח ו"א יסון תשכ"ו. אגרות מלך כרך ב. עמ' נד – מוה"ר 'התקשרות')
רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעֵיו וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)
קִרְבֵּן הַפֶּסַח הִיָּה שֶׁה – הָאֵלִיל שֶׁל מִצְרַיִם. בְּשִׁחִיטָתוֹ בָּא
לִידֵי בִטּוּי בִטּוּלָה הַמּוֹחֶלֶט שֶׁל הָעֲבוּדָה־זָרָה וּפּוֹלְחָן
הָאֵלִילִים.
גַּם כִּי־זֶה הָעֲבוּדָה שֶׁל שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּבִטּוּלָה 'אֵלִילִים',
וּבִשְׁלֹשֶׁת הַפָּרָשִׁים שֶׁל רֹאשׁוֹ, 'כִּרְעֵיו' וְ'קִרְבּוֹ'.
רֹאשׁוֹ: אֲסוּר לֵאמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת רֹאשׁוֹ – שֶׁכָּלוּ וְהִבָּנְתּוּ

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־
בֶּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

כִּי־וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר • מֵה תִּלְמוּד לומר
"עַד בֶּקֶר" פַּעַם שְׁנִיָּה, לִיתֵּן בֶּקֶר עַל בֶּקֶר, שֶׁהַבֶּקֶר
מִשְׁמַעוֹ מִשְׁעַת הַגֵּץ הַחֲמֵה, וּבָא הַכָּתוּב לְהַקְדִּים
שְׂאִסוּר בְּאֵכִילָה מַעֲלוֹת הַשֶּׁחֶר, זֶהוּ לִפִּי מִשְׁמַעוֹ.

כל יקר – עזי וחדר

הָאֲבוֹת מִתַּחַת לְמִרְכָּבָה, וְהֵם זִרְעַת
עוֹלָם. לִכְךָ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
כְּחֹלֶק כְּבוֹד לִירֵאָיו וְנִתְּנוֹ עַל שְׁתֵּי
הַמִּצְוֹת תַּחֲלָה, וְאַחֵר כֶּף עַל
הַמִּשְׁקוּף, לומר שֶׁהַצִּדִּיקִים בְּנֵי אֲבוֹת
וְאֲמָהוֹת זִהְיוּ הַמִּתְחַלְלִים. וּמִשָּׁה אָמַר
'וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוּף' תַּחֲלָה, כִּי אֵין
בְּנֵי כַּח לְהַתְחִיל:
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁפָרֶשׁ

רַשִׁי בְּשִׁיר הַשִּׁירִים (ו א) 'שִׁישְׁרָאֵל
מִקְלָטִים לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִלְמַעְלָה
לְמִטָּה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹנֶה
קְלוּסָם מִלְמִטָּה לְמַעְלָה. עַל כֵּן
הַקְדִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמּוֹדֵה
לְמִשְׁקוּף לומר שֶׁהַשְּׁפַע עוֹלָה
מִלְמִטָּה, כִּי הַצִּדִּיקִים מוֹסִיפִין כַּח
בְּגִבּוּרָה שֶׁל מַעְלָה' (איכ"ר א ג). אָמֵן
מִפְּנֵי הַכְּבוֹד הַקְדִּים מִשָּׁה הַמִּשְׁקוּף

לְמוֹדוֹת, לומר שֶׁהַשְּׁפַע יוֹרֵד
מִלְמַעְלָה לְמִטָּה, כִּי זֶה דֶּרֶךְ כְּבוֹד אֵל
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ:
וְאִם נִשְׁפָּע לומר שְׁשִׁתֵּי הַמּוֹדֵה בְּנֵי
מִשָּׁה וְאֶהְרֹן, זָבָא גַם כֵּן אֵל נָכוֹן,
כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֵלֶק לָהֶם כְּבוֹד,
וְהֵם חֵלְקוֹ כְּבוֹד אֵל הַשֵּׁם
יִתְבָּרַךְ: תוֹרָה ח

(יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בִּידֵיכֶם וְאִכְלַתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפוּזֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

יא וְכִדְיִן תִּיכְלֹן יְתָה תְרַצִּיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מִסְנִיכוֹן בְּרִגְלִיכוֹן וְחִטְרִיכוֹן בִּידִיכוֹן וְתִיכְלֹן יְתָה בְּבִהִילוֹ פֶּסַחָא הוּא קָדֶם יִי:

מבין פתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים. (דבר אחר) דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיצה.

כ"י • מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים • מְזַמְנִים לְדֶרֶךְ. בַּחֲפוּזֹן • לְשׁוֹן בְּהִלָּה וּמַהֲרִירוֹת, כְּמוֹ: (שמואל א כג) "וַיְהִי דָוִד נֶחֱפֹז לָלֶכֶת", (מלכים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אָרֶם בַּחֲפֹזִים". פֶּסַח הוּא לַה' • הַקֶּרֶבֶן הוּא קְרוֹי פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדְּלוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְדַלֵּג בְּתֵי יִשְׂרָאֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך יב עמ' 161 ואילך – מתוך 'התקשרות')

שְׁהִיְתָה "עֲרוֹת הָאֶרֶץ". מִשְׁעָה שֶׁהִשְׁתַּחֲרָרוּ מֵעֲבֹדוֹת זֶה וְעַד שֶׁעָמְדוּ לִיד הַר-סִינִי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה – עָבַר זְמַן קָצֵר בִּיּוֹתֵר (אֲרָבָעִים וְתִשְׁעָה יָמִים). מַעֲבָר חַד שִׁפְזָה אִי-אֶפְשָׁר לְבַצֵּעַ אֲלָא בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'דְּלוּג וְקַפִּיצָה'.

פֶּסַח הוּא לַה' (יב, יא)
פֶּסַח הוּא לַה': הַקֶּרֶבֶן הוּא קְרוֹי פֶּסַח עַל שֵׁם הַדְּלוּג... וְאַתֶּם עָשׂוּ כָּל עֲבֹדוֹתָיו... דֶּרֶךְ דְּלוּג וְקַפִּיצָה (רש"י)
מֵה הַצֵּר בְּ'דְלוּג' בִּשְׁעַת יִצִּאת מִצְרַיִם?
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הָיוּ מִשְׁעַבְדִּים בְּמִשְׁךְ כְּמֵה דוֹרוֹת בְּמִצְרַיִם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי ר"א בניסן תשמ"ו – מתוך 'התקשרות')

"נַעֲלִיכֶם" – עַל הָאֶדָם לַעֲזֹר וְלִסְעֵעַ לְאַנְשֵׁים שְׂאֵתֶם הוּא בָּא בְּמוֹנֵעַ. וּבְאִפֻּן כָּלִי יוֹתֵר – לְהַכְנִיס אֲלֵקוֹת וּקְדָשָׁה בְּכָל סְבִיבָתוֹ. עֲנִין זֶה נִרְמָז בְּ"נַעֲלִים", שֶׁהִי עַל-יְדֵי הַרְגֵּל בָּא הָאֶדָם בְּמוֹנֵעַ עִם הָאֶדְמָה.

"מִקְלָכֶם" – אֶדָם חִיב לְהִשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַחֶלֶק בְּעוֹלָם שְׂרָחוֹק מִמּוֹנוֹ, שְׂאֵינוֹ מִסְגָּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהִי "חִיב אֶדָם לִוְיָהּ בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם". דָּבָר זֶה נִרְמָז בְּ"מִקְלָ", שֶׁפֶן אֶדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקְלָ כְּדִי לְהַגִּיעַ לְדָבָר שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו בְּיָדוֹ.

וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ, מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים, נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם, וּמִקְלַכֶּם בִּידֵיכֶם (יב, יא)
חִייוֹ שֶׁל אֶדָם מִתְחַלְקִים, בְּדֶרֶךְ כָּלִי, לְשִׁלוּשָׁה סוּגִים: הָאֶדָם עֲצֻמוֹ, קִשְׁרֵיו עִם סְבִיבָתוֹ הַקְּרוֹבָה, קִשְׁרֵיו עִם הַסְּבִיבָה הַרְחֹקָה.
שִׁלוּשָׁה חֻלְקִים אֵלּוּ נִרְמָזִים בְּשִׁלְשַׁת הַפְּרָטִים הָאֲמוּרִים – "מִתְּנִיכֶם", "נַעֲלִיכֶם", "מִקְלַכֶּם":
"מִתְּנִיכֶם" – אֶדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְחֵרוֹת בְּכָל הַקְּשׁוּר בּוֹ-עֲצֻמוֹ. חֵרוֹת זֶה נִרְמָז בְּ"מִתְּנִיכֶם", שֶׁפֶן "הַמִּתְנִיחַם הֵם דָּבָר הַמוֹעִיד אֶת כָּל הַגּוֹף עִם הָרָאשׁ הַנּוֹצֵב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם".

יב וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֶדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

יב וְאַתְגְּלִי בָּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְאֶקְטוּל כָּל בּוֹכֶרָא בָּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם מֵאֲנָשָׁא וְעַד בַּעֲרִיא וּבְכָל טַעֲוֹת מִצְרַיִם אַעֲבִיד דִּינִין אָנָּא יִי:

(יב) וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֶדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

כ"י • וְעִבְרַתִּי • כְּמִלָּךְ הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִהְעֲבָרָה אַחַת וּבְרִגְעָה אֶחָד פֶּלֶן לִזְקִין (מכילתא). כָּל

כ"י • בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • אֵף בְּכוֹרוֹת אַחֲרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנֵּין אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת

כ"י • וְעִבְרַתִּי • כְּמִלָּךְ הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִהְעֲבָרָה אַחַת וּבְרִגְעָה אֶחָד פֶּלֶן לִזְקִין (מכילתא). כָּל

כלי יקר – עזר וזהר

תלכו, כי הלק לְפִנֵּיכֶם ה', וּמֵאֲסַפְכֶם אֲלֵהִי יִשְׂרָאֵל:
דָּבָר אַחֵר, לְפִי שְׁמוֹנֵי הַצֵּלֶת יִשְׂרָאֵל יֵצֵא ה' מִמָּקוֹמוֹ אֶל אֶרֶץ טַמְאָה, וְהָיְתָה הַשְּׂכִינָה מִמְהֵרָת לְצֵאתָהּ, עַל כֵּן הִצְרָכּוֹ גַּם יִשְׂרָאֵל לִילָךְ בַּחֲפוּזָה אַחֲרֵי ה': תורה יב

כֵּן אֵין מָקוֹם לְשִׁכְנָה שָׁם, עַל כֵּן תִּלְכוּ בַּחֲפוּזֹן כְּדִי לְמַהֵר לְהִקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה. אֲבָל לְעֵתִיד תִּהְיֶה הַשְּׂכִינָה מִלְּפָנֵיהֶם וּמִלְּאַחֲרֵיהֶם, עַל כֵּן לֹא יִצְטָרְכוּ לִילָךְ בַּחֲפוּזֹן אַחֵר הַשְּׂכִינָה, כִּי הִיָּה נִרְאָה כְּאִלוֹ בְּרָחוּ מִן הַשְּׂכִינָה שֶׁמֵּאַחֲרֵיהֶם, וְהוּ שְׁנֵאֲמַר (ישעיה שם) 'כִּי לֹא בַּחֲפוּזֹן תֵּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא

(יא) וְאִכְלַתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפוּזֹן. בְּמִכִּילָתָא (מס' דפסחא ז) מְסִיק, 'זֶה חֲפוּזֹן שְׂכִינָה, אֲבָל לְעֵתִיד בְּתִיב (ישעיה נב יב) 'כִּי לֹא בַּחֲפוּזֹן תֵּצְאוּ' וגו'. בְּאֹר הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁבְּנִגְלָה זֶה בְּתִיב (לחזק יג כא) 'זֶה' הִלָּךְ לְפָנֵיהֶם, מִשְׁמַע אֲבָל לֹא מֵאַחֲרֵיהֶם, לְפִי שְׁמִצְרַיִם הָיְתָה מְלָאָה גְלוּלִים עַל

אלהי מצרים • של עץ נרקבת, ושל מתכת נמסות ונתכת לארץ. אעשה שפטים אני ה' • אני בעצמי ולא על ידי שליח.

י ויהי דמא לכוז לאת על בתיא די אתון תמן ואחזי ית דמא ואיחוס עליכוז ולא יהי ככוז מותא לחבלא במקטלי בארעא דמצרים:

(יג) וְהָיָה הָדֶם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדֶם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַפְתִּי בָאָרֶץ מִצְרַיִם:

הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים פקופצים, וכן "פסוח והמליט", מדלגו וממלטו מבין המומתים. ולא־יהיה בכם נגף • אבל הונה הוא במצרים. (מכילתא) • הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: "ולא־יהיה בכם נגף", אבל הונה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו? תלמוד לומר: "ולא־יהיה בכם נגף".

כז"ל וְהָיָה הָדֶם לָכֶם לָאֵת • לָכֶם לָאוֹת וְלֹא לְאַחֲרִים לָאוֹת. מִכָּאן, שְׁלֹא נִתְּנוּ הָדֶם אֲלָא מִבְּפָנִים. וְרֵאִיתִי אֶת הָדֶם • הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֲלָא אָמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, נוֹתֵן אֶת עֵינֵי לְרֹאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים בְּמַצּוֹתַי, וּפּוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם. וּפִסַּחְתִּי • וְחִמַּלְתִּי, וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה לא) "פִּסּוּחַ וְהִמְלִיט". וְאֲנִי אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה: וּפִסַּחְתִּי, מְדַלֵּג הֵיךְ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל לְבֵית מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) "פִּסְחִים עַל־שְׂתֵי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרוב כל יהודי באשר הוא

דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו ברוחניות נמוך מאוד. דלאחר כל מה שעשו להם המצרים, ולאחרי המכות שקבלו המצרים, ולאחרי שהזהירו בני ישראל שבליילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שם, כב), עדין נמצא הוא בבית של מצרי!

ועם כל זה, "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בנוגע אלינו, ש"דין לעבד שיהא כרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, כן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא, לדרכי ועבודת הבורא יתברך, גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנעלה.

בנוגע לדם הפסח שנצטוו ישראל לתת על המשקוף, כתוב בפירושנו "ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים" (יב, יג). ופרש רש"י "הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף".

וגם ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו בדרך קרוב בני ישראל לאביהם שבשמים.

דהנה ישנם האומרים, דאף שמוכנים הם לעסוק בקרוב בני ישראל לתורה ומצוות, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכל־הפחות יגיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקרובם. אף עם אנשים כאלו שאינם מגיעים מצד־עצמם לבית המדרש אינם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלמוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו.

ועל זה באה ההוראה מליל הפסח:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך ת, עמוד 175 ואילך. ועוד – מתוך 'לקראת שבת')

איך יכול אדם להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים?

בנוסף לזה שצאנו מארץ מצרים בפעל, הרי אז נפעל שנהיו ישראל בני חורין בעצם, ובלשונו "כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין כו', זה השם הוא לישראל בעצם, והפעלה והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם".

ונמצא, שמואז יציאת מצרים אי־אפשר כלל שיהיו בני ישראל בגדר "עבדים", וגם כאשר נמצאים בגלות הרי הם "בני חורין".

שנו חכמים במשנתם "בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר והגדת לבנך גו'" (פסחים קטז, ב במשנה).

ולכאורה תמוה הדבר, איך יכול האדם להרגיש "כאילו הוא יצא ממצרים", בעוד שיציאת מצרים היתה בשנת ב'תמ"ח, ומואז ועד עתה עברו אלפי שנים?

וגם לבאר הדברים על־פי מה שבאר המהר"ל מפראג בספרו גבורות־ה' (פס"א, וראה שם פנ"ב), שביציאת מצרים

ועל-פי-זה, מפיון שענין זה שישראל הם בני חורין בעצם ואי-אפשר שיהיו עבדים, הוא גם שלמעלה מן הטבע לגמרי, הרי מובן שגם זה מתחדש בכל רגע, ובכל רגע ורגע הקב"ה מוציא אותנו ממצרים, ופועל בנו להיות 'בני חורין'.

והנה מבאר בספר התניא (שער היחוד והאמונה פ"ב) שדבר שהוא נגד הטבע, הנה כדי שיתקיים הדבר ולא יתבטל, יש צורך שיחדש הקב"ה ויפעל את הנס בכל רגע ורגע, ואם יפסיק הקב"ה לחדשו לרגע אחד, יתבטל הנס ויחזרו הדברים לטבעם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז, עמ' 114 – מתוך 'לקראת שבת')

להשריש בלב את המיאוס ברע

הקב"ה בגלל שנחשב בעיני המצרים כעבודה-זרה. לא זו בלבד שבני ישראל נצטוו לשחטו למרות חמתם של המצרים, אלא אף נדרשו להחזיקו בבית ד' ימים כדי שהמאוס וההפרדות מהרע יחדרו וישרשו בלבם.

ולא-יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים:
הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף (יב, יג. ובפרש"י)
יש ללמד הוראה נפלאה מדברים אלו כ"עשה טוב", וקרוב פסח כ"סור מרע". קרוב פסח היה שה, שנבחר על ידי

יד ויהי יומא הדין לכו לדיכרנא ותתגון יתה חגא קדם יי לדיכרנא קנים עלם תתגנה:

(יד) והיה היום הזה לכם לזכרון ותגתם אתו חג ליהוה לזרתיכם חקת עולם תתגהו:

"ממחרת הפסח יצאו", הרי אומר יום ט"ו בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו (מכילתא). לזרתיכם וגו'. שומע אני, מעוט "דורות", שנים? תלמוד לומר: "חקת עולם תתגהו" (מכילתא).

כ"י לזכרון • לדורות. ותגתם אתו • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אמה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון? תלמוד לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד לומר: (במדבר לג)

טו שבועת יומין פטיר תיכלון ברם ביומא קדמא תבטלון חמיע מפתיון ארי כל דיכול חמיע וישתצי אנשא ההוא מישראל מיומא קדמא עד יומא שביעא:

(טו) שבועת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתיכם כי • כל-אכל חמין ונכרתה הנפש ההוא מישראל ביום הראשון עד-יום השביעי:

הראשון תשביתו שאר • מערב יום טוב, וקרוי "ראשון" לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם קרוי "ראשון", כמו (איוב טו) "הראשון אדם תולד"? הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של שבעה? תלמוד לומר: "לא-תשחט על-חמין", לא תשחט הפסח ועדין חמין קנים (מכילתא). הנפש ההוא • כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס. מישראל • שומע אני תפדת מישראל ותלך לה לעם אחר? תלמוד לומר במקום אחר: "מלפני", בכל מקום שהוא רשותי.

כ"י שבועת ימים • שטיינ"א של ימים. שבועת ימים מצות תאכלו • ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טו) "ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד שלא יאכל חמין. מנין אף ששה רשות? תלמוד לומר "שבועת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על הכלל פלו יצא: מה שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו מצות", הפתוב קבעו חובה (שם כח). אף ביום

טו וביומא קדמא קדמא מערע קדיש וביומא שביעא מערע קדיש יהי לכו כל עיבידא לא יתעבד בהון ברם די מתאכל לכל נפש הוא בלחודיה יתעבד לכו:

(טו) וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם:

שיעור יומי ליום רביעי ה' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בא צט

שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם-טוֹב. לְכָל נֶפֶשׁ •
אֶפְלוּ לְבַהֲמָה. יָכוֹל אַף לִפְנֻעִים? תִּלְמֹד לֹמֵר:
”לָכֶם” (נִסְחָה אַחֲרָת: תִּלְמֹד לֹמֵר: ”אֵף”, חֶלֶק)

• (ביצה כ"ח, ב"ר).

כִּי־יִי • מִקְרָא קֹדֶשׁ • מִקְרָא, שֵׁם דְּבָר. קָרָא אוֹתוֹ
קֹדֶשׁ לֹאֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְכִסּוּת (מכילתא). לֹא יַעֲשֶׂה
בָּהֶם • אֶפְלוּ עַל-יְדֵי אֲחֵרִים. הוּא לְבָדוּ • (יָכוֹל
אַף לִפְנֻעִים? תִּלְמֹד לֹמֵר: ”הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה
לָכֶם”, לָכֶם וְלֹא לִפְנֻעִים), הוּא וְלֹא מְכַשְׁרֵיו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת יום ב' דחג הסוכות ושבת חול-המועד סוכות ה'תשכ"ח)

יוֹם-טוֹב צָרִיךְ הָאָדָם לְהַרְגִישָׁה בְּכָל הַשָּׁנָה.
זֹאת אוֹמֶרֶת, דְּנוֹסָף עַל שְׂמֵחַת הָאָדָם בַּעֲת קִיּוֹם הַמִּצְוָה
- ”שְׂמֵחָה שֶׁל מִצְוָה”, פּוֹעֵלֶת הָאֶרֶץ הַמוֹעֲדִים שֶׁיִּרְגֹּשׁ
שְׂמֵחָה זוּ בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם.

מִזָּה שֶׁהַתּוֹרָה הַתִּיבָּה מְלַאכּוֹת הָאֶסּוּרוֹת בְּיוֹם-טוֹב לְצַרֵּךְ
אֲכִילַת יוֹם-טוֹב, נִרְאֶה עַד כְּמָה שְׂמֵחַת יוֹם-טוֹב הוּא עֲנִין
עֵיקָרִי בַּמוֹעֲדִים, וְכֵמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה”.
וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּהָאֶרֶץ הַמוֹעֲדִים מְאִירָה בְּכָל יוֹם. וְעַל-פִּי הַנִּלְ
דֵּהשְׂמֵחָה הוּא עֲנִין עֵיקָרִי בְּיוֹם-טוֹב, מוֹכֵן שְׂגָם שְׂמֵחַת

יִי וְתִטְרֹן יֵת פִּטְיָא אַרִי בְּכֵן יוֹמָא הַדִּין
אִפִּיקִית יֵת חִילִּיכּוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְתִטְרֹן יֵת יוֹמָא הַדִּין לְדִרִּיכּוֹן קִנָּם עָלֵם:

(י) וְשִׂמְרַתֶּם אֶת-הַמִּצְוֹת כִּי בִּעְצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת-עַבְדְּאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְשִׂמְרַתֶּם
אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

אוֹתָהּ מִיד. וְשִׂמְרַתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • מְמַלְאָכָה.
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם • לִפִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר ”דּוֹרוֹת”
”חֻקַּת עוֹלָם” עַל הַמְּלָאכָה, אֲלֵא עַל הַתְּגִיגָה, לְכַף
חֲזָר וְשִׁנְאוֹ כָּאֵן, שְׁלֹא תֵּאֱמַר: אֲזַהֲרָת ”כָּל-מְלָאכָה
לֹא-יַעֲשֶׂה”, לֹא לְדּוֹרוֹת נֶאֱמָרָה, אֲלֵא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

כִּי־יִי • וְשִׂמְרַתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת • שְׁלֹא יָבֹאוּ לְיָדֵי
חֲמוּץ, מִכָּאֵן אֲמָרוּ: תִּפְח, תִּלְטֹשׁ בְּצוֹנָן. רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה
אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרָא ”אֶת הַמִּצְוֹת”, אֲלֵא ”אֶת
הַמִּצְוֹת”, כִּדְרָךְ שְׁאִין מְחַמֵּצִין אֶת הַמִּצְוֹת, כִּדְ אִין
מְחַמֵּצִין אֶת הַמִּצְוֹת, אֲלֵא אִם בָּאָה לְיָדָךְ, עֲשֵׂה

יח בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעָא עֶסְרָא יוֹמָא לְיִרְחָא
בְּרַמְשָׁא תִּיכְלוֹן פִּטְיָא עַד יוֹמָא עֶסְרִין
וְחַד לְיִרְחָא בְּרַמְשָׁא:

(יח) בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֲשִׂיתֶם
לַחֹדֶשׁ
בְּעֶרֶב:

כִּי־יִי • עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֲשִׂיתֶם • לָמָּה נֶאֱמַר, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר: ”שְׁבַעַת יָמִים”? לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר ”יָמִים”, לֵילוֹת
מִנִּין? תִּלְמֹד לֹמֵר: ”עַד יוֹם הָאֶחָד וְגו'”.

יט שְׁבַעַת יוֹמִין חֲמִיר לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּבִתְכּוֹן
אַרִי כָּל דְּנִכּוֹל מְחַמֵּצָא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא
הֵיאָה מְכַנְשָׁתָא דִּישְׂרָאֵל בְּגִיּוּרָא וּבְנִצְיָבָא
דְּאַרְעָא:

(יט) שְׁבַעַת יָמִים שְׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְכֶם כִּי
כָּל-אֲכָל מְחַמֵּצַת וְנִכְרָתָהּ הַנֶּפֶשׁ הִיא מְעַרְת
יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאֶרֶץ:

שְׁאִינוּ רְאוּי לֹאֲכִילָה לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. וְאִם עֲנֹשׁ עַל
הַשְּׂאוֹר וְלֹא עֲנֹשׁ עַל הַחֲמֵץ, הִיִּיתִי אוֹמֵר: שְׂאוֹר
שֶׁהוּא מְחַמֵּץ אַחֲרִים, עֲנֹשׁ עָלָיו, חֲמֵץ שְׁאִינוּ מְחַמֵּץ
אַחֲרִים, לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. לְכַף נֶאֱמָרוּ שְׁנֵיהֶם (מכילתא).
בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאֶרֶץ • לִפִּי שֶׁהִנֵּס נַעֲשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל,
הַצָּרִף לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים.

כִּי־יִי • לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְכֶם • מִנִּין לְגִבּוּלִין? תִּלְמֹד
לֹמֵר: ”כָּכָל גִּבּוּלָךְ”. מָה תִּלְמֹד לֹמֵר ”בְּבִתְכֶם”?
- מָה בִּיתְךָ בְּרִשׁוּתְךָ, אֵף גִּבּוּלְךָ שֶׁבְּרִשׁוּתְךָ, יֵצֵא
חֲמֵצוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אֲצֵל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קָבַל
עָלָיו אַחֲרִירוֹת. כִּי כָּל-אֲכָל מְחַמֵּצַת • לַעֲנֹשׁ כֶּרֶת
עַל הַשְּׂאוֹר. וְהָלֹא כָּבֹד עֲנֹשׁ עַל הַחֲמֵץ? אֲלֵא שְׁלֹא
תֵּאֱמַר: חֲמֵץ שְׂרָאוּי לֹאֲכִילָה עֲנֹשׁ עָלָיו, שְׂאוֹר

כ כָּל מְחַמֵּצָא לֹא תִיכְלוֹן כָּכָל מוֹתְכִנִּיכּוֹן
תִּיכְלוֹן פִּטְיָא:

(כ) כָּל-מְחַמֵּצַת לֹא תֹאכְלוּ כָּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם
תֹּאכְלוּ מִצֵּת: פ

כ"י • מחמצת לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמצת • להביא את תערובתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא

ראויה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא עיין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלם).

♦ יום חמישי ו' שבט ♦

(כא) ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח:

כא ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסיכו לכו (מן בני) ענא לזרעיתכון וכוסו פסחא:

כ"י • משכו • מי שיש לו צאן, ימשך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שה לבית אבות.

(כב) ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר־בסוף והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזות מן־הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר:

כב ותסבון אסרת אזובא ותטבלון בדמא דבמנא ותדון לשקפא ולתרין ספניא מן דמא דבמנא ואתון לא תסקון אנש מתרע ביתה עד צפרא:

כ"י • אזוב • מין ירק שיש לו גבעולין. אגדת אזוב • ג' קלחין קרויין אגדה. אשר בסוף • בכלי, כמו ספות פסוף. מן הדם אשר בסוף • למה חזר ושנאו? שלא תאמר: טבילה אחת לשלש המתנות, לכה נאמר עוד "אשר בסוף", שתהא כל נתינה ונתינה

"מן־הדם אשר בסוף": על כל הגעה, טבילה. ואתם לא תצאו וגו' • מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבילים הוא, שנאמר: (תהלים קד) "בו תרמש כל חיתו יצר" (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 78)

רש"י כאן: "לשלש המתנות". וכן כתב לעיל (פסוק ז): זו קבלת הדם. וכתב החי"א (ספר דברים אחרים דרוש ד) ש"קבלת הדם בסוף ונתינתו על המשקוף והמזוזות. . בודאי דינו שמצותו בכהנים, דהווי בכורות בו בפקר".

טבילה אחת לשלש המתנות (רש"י יב, כב) לזריקת הדם על שתי המזוזות ועל המשקוף היה גדר של זריקת הדם על המזבח, כדאיתא במכילתא: "שלשה מזבחות היו להם במצרים, המשקוף ושתי המזוזות". וכן משמע מלשון

~ נקודות משיחות קודש ~ (אורחותיה שמות כרך א עמ' שכה - מתוך 'התקשרות')

מסקנות, "ושמונים פילגשים" - שמונים ברייתות (ראה במדבר פ"ח).

וטבלתם בדם אשר בסוף (יב, כב) במדרש כאן אמרו, ש'דם' רומז ללמוד התורה. וסימנך: 'סף' רומז ל"ששים המה מלכות", ששים

(כג) ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על־הפתח ולא יתן המשחית לבא אל־בתיכם לנגף:

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים ויחזי ית דמא על שקפא ועל תרין ספניא ויחוס יי על תרעא ולא ישבוק לחבלא למיעל לבתיכון לממחי:

כ"י • ופסח • וחמל, ויש לפרש ודלג. ולא יתן המשחית • ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית כא) "ולא נתנו אליהם להרע עמדי".

(כד) ושמרתם את־הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם:

כד ותשרון ית פתגמא דדין לקים לך ולבניך עד עלם:

(כה) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֶּן יְהוָה לָכֶם
כַּחַד דִּי מַלִּיל וְתַשְׁרוּן יֵת פִּלְחָנָא הָדִין :
כַּחַד דִּי מַלִּיל וְתַשְׁרוּן יֵת פִּלְחָנָא הָדִין :
פֶּאֶרְשׁ דְּבַר וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת :

וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ • תֵּלַח הַפְּתוּב מַצָּנָה זֹו בְּכִיּאָתֶם
לְאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַבְּבוּ בְּמִדְבָּר אֲלֹא פִּסַּח אַחַד שְׁעָשׂוּ
בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית עַל־פִּי הַדְּבֹוּר. פֶּאֶרְשׁ דְּבַר • וְהִיכֵן
דְּבַר? (לעיל ח) "וְהִבְאֵתִי אֲתָכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו'."

(כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה
הַזֹּאת לָכֶם:
כֹּו וְהִי אַרְי יִימְרוּן לִכּוֹן בְּנִיכּוֹן מַה פִּלְחָנָא
הָדִין לִכּוֹן :

כלי יקר - עוז והדר

הַפְּסוּק שְׁאֲחַרְיו. וּמַה שְּׁנֶאֱמַר אַחֲרֵךְ
וְאִמְרֵתֶם זָבַח פִּסַּח הוּא לַה', מִלְּתָא
בְּאִפִּי נִפְשָׁה הוּא, לְפִי שְׁאֲמַר רַבִּין
גְּמַלְיָאֵל (פסחים קטו) 'כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר
שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּפִסַּח לֹא יֵצֵא יָדִי
חוּבְתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, פִּסַּח, מִצָּה, וּמִרּוֹר'.
וּמִנָּא לֵה לְרַבִּין גְּמַלְיָאֵל לֹאמַר כֵּן
שְׁנוּסָף עַל גְּשִׁיטַת הַמִּצְוֹת בְּפִעַל חִיב
הוּא לֹאמַר וּלְסַפֵּר בְּפִה מַעֲנִינִם, וְדֹאִי
לְמַד זֶה מִן פְּסוּק וְאִמְרֵתֶם זָבַח פִּסַּח
הוּא וְגו', שְׁהוּא צוּיָה עַל הָאִמְרִיָּה בְּפִה
נוּסָף עַל הַעֲשִׂיָּה:

וְעֵדִין לֹא הִזְכֵּר שִׁיְהִיָּה חוּב לְסַפֵּר בְּפִה
עֵנִין מִצָּה וּמִרּוֹר, כִּי בְּפִסַּח זֶה
לֹא נִזְכָּר כִּי אִם זָבַח פִּסַּח, עַל כֵּן נֶאֱמַר
אַחֲרֵךְ (לחלן שם ח) 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה ה' לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם, וְדָרַשׁ בְּעַל הַהִגָּדָה
'בְּעֶבְרָה זֶה, לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֹא בְּשָׁעָה
שִׁישׁ מִצָּה וּמִרּוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ, וְקָשָׁה
עַל זֶה לְמַד לֹא הִזְכִּיר גַּם הַפְּסוּק וְלֹאמַר
'בְּשָׁעָה שִׁישׁ פִּסַּח מִצָּה וּמִרּוֹר מְנַחִים
לְפָנֶיךָ'. אֲלֹא וְדֹאִי לְפִי שֶׁכָּבֵד הִזְכִּיר
חוּב הָאִמְרִיָּה בְּפִה מַעֲנִין הַפְּסוּק בְּפִסַּח
וְאִמְרֵתֶם זָבַח פִּסַּח הוּא, אָבָל מַעֲנִין
מִצָּה וּמִרּוֹר לֹא הִזְכִּיר עֵדִין שְׁחִיב
לְסַפֵּר בְּפִה אִף אִם לֹא יִשְׁאֵל שׁוֹם אֲדָם
עֲלֵיהֶם, וְאִם כֵּן פְּסוּק 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ'
מְדַבֵּר בְּמִצָּה וּמִרּוֹר לְחֹדֶיךָ, שְׁחִיב
לְסַפֵּר בְּפִה בְּפִנֵּי בְנֵי בֵּיתוֹ אִף אִם לֹא
יִשְׁאֲלוּהוּ כָּלּוּם:

וּלְפִי זֶה לֹא הִזְכֵּר בְּתוֹרָה עֵדִין שׁוֹם
תְּשׁוּבָה לְרִשָּׁע רַע הָאוֹמֵר
'בְּלִעְגִי שָׁפָה מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם.'
וְדַעַת בְּעַל הַהִגָּדָה שְׁפִסּוּק 'וְהִגַּדְתָּ
לְבִנְךָ' הוּא תְּשׁוּבָה לְכֹן הִרְשָׁע וְלִכּוֹן
שְׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשָׁאֵל, כִּי קָשָׁה עַל דְּבָרֵי

יֹאמַר. וְעוֹד קָשָׁה, לְמַד אֲמַר בְּכָל
מָקוֹם עַל הַפְּסוּק 'עֲבֹדְתָּ' אֶת הָעֲבֹדָה
(שם פסוק ח), וְכֹאֵן אֲמַר (פסוק כה)
'וּשְׁמֵרְתֶּם' אֶת הָעֲבֹדָה. וְעוֹד קָשָׁה
שֶׁכָּל מָקוֹם קָרָא הַבְּנִים בְּלִשׁוֹן יְחִיד,
כִּי לְהֵלֵן (יג ח) נֶאֱמַר 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ',
וּבְכֵן הִתֵּם אֲמַר (שם פסוק יד) 'וְהָיָה כִּי
יִשְׁאֲלֶךָ בִּנְךָ לֵאמֹר מַה זֹּאת', וּבְכֵן
הִתֵּם נֶאֱמַר בְּפִרְשַׁת וְאֶתְחַנֵּן (ו ט) 'כִּי
יִשְׁאֲלֶךָ בִּנְךָ מִיָּחָד לֵאמֹר מַה זֹּאת',
וְכֹאֵן אֲמַר וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם
'בְּנֵיכֶם', לִשׁוֹן רַבִּים:

אֲלֹא וְדֹאִי שְׁכֹאֵן מְדַבֵּר בְּזִמְנֵי שִׁיְקוּמוֹ
הִרְבָּה 'בְּנִים סוֹרְרִים' (ע"פ ישעיה ל
א), וְיִחַשְׁבּוּ לְהִרְסָה פְּנֵת עֲבֹדָה זֹו
וְלְהַשְׁבִּית אֶת הָעַם מִמְּלָאכַת עֲבֹדַת
הַשֶּׁם יִתְבָּרֵךְ. וּבְעֶבְרָה אוֹתָם הַמְּהִרְסִים
צְרִיכָה הָעֲבֹדָה שְׁמוֹר בְּיֹתֵר, וְעַל
אוֹתוֹ דוֹר סוֹרֵר אֲמַר וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת, תְּשַׁמְרוּ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא
תִּהְרַס. וְאַחֲרֵךְ בָּרַב בְּאִיזוֹ זִמְנֵי
צְרִיכָה הָעֲבֹדָה שְׁמוֹר, עַל זֶה אֲמַר
וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, רָצָה לֹאמַר, וְהָיָה
צָרָךְ זֶה הַשְׁמוֹר בְּאוֹתוֹ זִמְנֵי כִּי יִקְוִמוּ
בְּנֵיכֶם 'בְּנִים מְשֻׁחִיתִים' (ע"פ שם א ד)
וְיֹאמְרוּ דְּרָךְ לֵעָג מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
לָכֶם, 'כִּי בְּלִעְגִי שָׁפָה' יִדְּבָרוּ אֶל הָעַם
הַזֶּה (ע"פ שם כח יא) כְּדִי לְהַשְׁבִּיתָם
מִמְּלָאכַת עֲבֹדַת ה', וְעַל אוֹתוֹ זִמְנֵי
אֲמַר וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הָעֲבֹדָה, כִּי אִזּוֹ
הִיא צְרִיכָה שְׁמוֹר בְּיֹתֵר לְעַמֵּד בְּגִנְיָה
הַמְּלִיעִיגִים. וְלִכָּךְ נִקְטַ בְּנֵיכֶם לִשׁוֹן
רַבִּים, כִּי בְּעֶבְרָה אִיזוֹה יְחִיד הַמְּלִיעִיג
אִיזוֹה צְרִיכָה שְׁמוֹר כָּל כָּךְ, כִּי בְּטִלָּה
דַּעַתוֹ אֲצֵל כָּל אֲדָם:
וּלְפִי זֶה פְּסוּק רִאשׁוֹן אִינוּ נִקְשֵׁר עִם

(כו) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם.
בְּהִגָּדָה שֶׁל פִּסַּח מְסִיק, שְׁבִפְסוּק זֶה
מְדַבֵּר בְּכֹן הִרְשָׁע הָאוֹמֵר דְּרָךְ לֵעָג מַה
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת, מְלִשׁוֹן 'מַה אֲנוּשׁ'
(תהלים ח ח), וּמְסִיק שֶׁם 'אִף אֶתָּה הִקְדַּח
אֶת שְׁנֵי וְאֲמַר לוֹ 'בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה ה'
לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם' (לחלן יג ח), לִי וְלֹא
לוֹ, אֵלּוּ הָיָה שֶׁם לֹא הָיָה נִגְאָל.
וּמִקְשִׁים עַל זֶה, לְמַד לֹא זָכַר תְּשׁוּבָתוֹ
בְּצֵדוֹ שְׁנֶאֱמַר בְּתוֹרָה (פסוק כו) וְאִמְרֵתֶם
זָבַח פִּסַּח הוּא לַה' וְגו', וְלִקַּח לוֹ
תְּשׁוּבָה מִן פְּסוּק שְׁאִינוּ סְמוּךְ לוֹ
בְּתוֹרָה. וְעוֹד שֶׁכָּבֵד נִדְרַשׁ פְּסוּק זֶה
(מכילתא מ' דפסחא יח) עַל מִי שְׁאִינוּ יוֹדְעֵי
לְשָׁאֵל, וְאֲצֵלוֹ לֹא דִּיק 'לִי וְלֹא לוֹ',
וְאִיךְ יִדְרַשׁ מִן פְּסוּק אַחַד שְׁתֵּי
תְּשׁוּבוֹת הַפְּסִיּוֹת. וּמִהָרִי 'אֲבִרְבָּנָאֵל
נִתְעוֹרֵר עַל קְשִׁיּוֹת אֵלּוּ בְּסִפֵּר 'זָבַח
פִּסַּח' שֶׁלוֹ, וְנִכְנַס & בְּדוּחִקִּים גְּדוֹלִים
וְתוֹרִיצִים שְׁאִינוּ מְתִישְׁבִים עַל הַלֵּב:
וְעַתָּה פִּקַּח עֵינֶיךָ וְרִאָה, כִּי הִנֵּנִי מְפָרֵשׁ
כָּל סְפֹר שֶׁל הָאֲרִבָּעָה בְּנִים
אֲשֶׁר בָּהֶם דְּבָרָה הַתּוֹרָה, בְּאִפִּין שִׁיְתָרוּ
כָּל הַסְּפֻקוֹת וְהַשְׁאֵלוֹת אֲשֶׁר הִקְשָׁה
מִהָרִי אֲבִרְבָּנָאֵל, וְרִאִיתִי לְהַתִּיר
סְפֻקוֹת הַנּוֹזְכִים בְּתְּשׁוּבַת כֹּן הִרְשָׁע
בְּשִׁלְשָׁה דְּרָכִים שׁוֹנוֹת:

דְּרָךְ רִאשׁוֹן הוּא, שְׁפִסּוּק וְאִמְרֵתֶם
זָבַח פִּסַּח וְגו' אִינוּ נִקְשֵׁר עִם
פְּסוּק שְׁלִמְעֵלָה כָּלָל, וְהוּא מְלָתָא
בְּאִפִּי נִפְשָׁה, וְהִרְאָיָה עַל זֶה, כִּי הָיָה לוֹ
לֹאמַר 'וְאִמְרֵתֶם אֲלֵיהֶם זָבַח פִּסַּח הוּא',
כְּדָרָךְ שְׁהִזְכִּיר בְּתְּשׁוּבַת כָּל הַבְּנִים
'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ' (לחלן יג ח), וְאִמְרֵתָ אֵלּוּ
(שם פסוק יד), וְלְמַד שְׁנָה כֹאֵן וְכַתֵּב
וְאִמְרֵתֶם זָבַח פִּסַּח וְלֹא פִּרְשׁ לְמִי

בעל ההגדה שדרש פסוק זה על מי שאינו יודע לשאל, מנא לה לומר שהבן שותק מחמת שאינו יודע לשאל, שמא הוא שותק מחמת שהוא רשע גמור, ואינו רוצה אפילו לדבר ממנו זה כי כל כך היא בוזיה בעיניו. וכן הקשה גם מהר"י אברבנאל, אבל לא תרץ כלום. כי התשובה שנאמרה בתורה אינה ראיה כלל על מחשבת הלב, כי מי יודע מחשבתו אם לעקל אם לעקלקלות? (ע"פ סנהדרין כו.) והתורה אין בידה להגיד לנו נבואה כזו לומר לפני השם יתברך גלוי מחשבתו, כי אם לפניו יתברך גלוי, מפל מקום אנוחנו לא נדע ולפנינו מי גלוי, וכי מלתא דפסיקא הוא שכל שותק הינו לפי שאינו יודע לשאל!

על כן לפי אומר שלא זו הדרך, אלא כך באור הענין, לפי שדייק זה 'לי ולא לו' אינו מוכן מלשון 'לי, והדייק תלוי בדעת הלב היושב לפניו, כי אם זה הלב השותק רשע הוא והעבודה אינה נחשבת לכלום בעיניו, אז שפיר מדיק 'לי ולא לו', לפי שאומר לו שבעבור עבודה זו עשה ה' לי בצאתי ממצרים כל הגדלות וכל הנוראות, ומשמע מזה שאלו לא הייתי מתעסק בעבודה זו עדן לא הייתי נגאל, וכן בן זה הרשע ודאי אלו היה שם לא היה רוצה לעבד עבודה זו, ואז בהכרח לא היה נגאל. אבל אם זה הלב השותק אינו יודע לשאל, ואין העבודה בוויה עליו, אם כן מאן יומר שאלו היה שם לא היה עובד עבודה זו, מסתמא אלו היה שם היה עובד גם הוא אותה עבודה, ובלי ספק היה נגאל גם הוא. ולא ידיק כנגדו 'לי ולא לו', כי לשון 'לי' אינו דיוק כלל מצד עצמו, כי האב הצריך לומר אל הלב לשון 'לי' כי הלב לא היה באותו דור ואיך יאמר עשה ה' לנו, אבל הדייק בא מדעת הלב אם הוא מאמין בעבודה זו שיש בה ממש או לא, כי אם אינו מאמין בה אז ודאי לא היה מתעסק בה אלו היה שם, ואז בהכרח לא היה נגאל, שהרי בעבודה זו עשה ה' לי בצאתי ממצרים' הציגה ושאר גדלות, ומי שלא היה מתעסק בה לא היה נגאל, אבל אם הלב מאמין בעבודה וולת שאין בו

דעת לשאל, ודאי אלו היה שם היה מתעסק גם הוא בעבודה זו והיה נגאל גם הוא:

ואמרה התורה, אם יקרה מקרה שבנך יושב לפניך וישם יד לפה ולא ישאלך כלום, ויהיה הדבר בספק אצלך אם הוא שותק בעבור שאינו יודע לשאל או בעבור שהוא רשע רע, הנה כדי לצאת מידי מבוכה זו, צא תאמר לו 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', ואז ממיה נפשו אתה יוצא ידי חובתך. כי אם הוא רשע בלב או הקהית את שניו באמרך 'עשה ה' לי', כי מאחר שאינו מודה בעבודה זו יובן 'לי ולא לו'. ואם אינו רשע אך שאינו יודע לשאל, אז אמר לו פסוק זה ולא יובן ממנו 'לי ולא לו', שהרי אלו היה שם ודאי היה גם הוא עוסק בעבודה זו:

ומטעם זה שנה כאן לומר 'והגדת לבנך' ולא נאמר 'ואמרת' או 'ידברת', אלא לפי שלשון הגדה משמש דבר וחלופו, משמש לשון דברים קשים בגידין, כמו שפרש רש"י (להלן טו) על פסוק 'ותגיד לבני ישראל', אף על פי שבעבור היו"ד פרש בן, מפל מקום אף בלא יו"ד משמעותו דברים קשים בגידין. ומשמע גם לשון רכה, באמר רבותינו ז"ל פרק אין דורשין (תגינה ד) 'אגדה שמושכין לבו של אדם כמים', וכן משמע פרק רבי עקיבא (שבת פו.) כי שם דרשו פסוק (להלן טו) 'ויגד משה' שהוא משמע לתרי אפי. על כן נאמר כאן לשון 'והגדת לבנך', שאם הוא אינו יודע לשאל אזי תמשך לבו לעבודת השם יתברך, כמו שנאמר (פסוק כא) **משכו וקחו לכם צאן**, רצה לומר משכו לב בניהם לעבודת ה', וכן אגדה לשון משיכה באמור על ידי דברים רפים. ואם הוא רשע בלב, אזי בדברים אלה תאכילוהו דברים קשים בגידין המקיים שני האדם, לפי שביין מדבריו 'לי ולא לו'.

ומכאן למד בעל ההגדה לומר 'ואף אתה הקהה את שניו' כו', ולמד תשובה לבן הרשע מן פסוק 'והגדת לבנך', שאם אמרה התורה לדבר כן אל הלב השותק מספק שמא רשע הוא, כל שכן שתשיב כן אל הלב

הרשע האומר בפה מלא דרך לעג 'מה העבודה הזאת לכם'. ופרוש זה יקר הוא. ויהנה מקום אתי' לבאר זה עוד בדרכים שונות, והמעין יבחר מהם הטוב בעיניו:

דרך שני, הוא להפסיק דעת רב מפרשי התורה הסוברים שפסוק **ואמרתם זבח פסח** הוא נקשר עם פסוק שלפניו, והוא תשובה לבן הרשע ולסוברים אשר יבקשו להרס פנת העבודה בדרך שנתבאר למעלה. ונוכל לומר שכונת המגיד לומר שתשיב לבן הרשע תשובתו שבצדו, והוא פסוק **ואמרתם זבח פסח הוא לה'**, כי כל המוכן מן פסוק 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', מוכן גם מן פסוק זה. כי הרשע אומר **מה העבודה הזאת לכם**, 'לכם ולא לו', כי הוא סובר שאין ממש בעבודה זו, ואינה כי אם 'לכם' להנאתכם, כי אתם האוכלים והשותים. **ואמרתם** אליו **זבח פסח הוא לה'** ולא לנו, והמופת על זה, **אשר פסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל**, ואיך תאמר שאין בה ממש, הרי כל מי שהיה מתעסק בעבודה זו נצול מן הנגף, והמצרים שלא עסקו בעבודה זו נגופו, **ואת בתינו הציל** בעבור עבודה זו. ומפסוק זה הוציא דיוק 'לי ולא לו', לפי שהרשע מודה שאלו היה שם לא היה עובד עבודה זו, ואם כן ודאי לא היה נגאל, אלא היה נגוף עם המצרים שלא היו עוסקים בעבודה זו והיו נגופים:

ומה שאמר 'ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי', אין הפרוש שיאמר לו אותו פסוק הנאמר על מי שאינו יודע לשאל, אלא פונתו להשיב לו בצורתו פסוק **ואמרתם זבח פסח הוא לה'**. ומה שלא הביא הפסוק כהיותו, לפי שהוסיף לומר 'ואף אתה הקהה את שניו', וצדיק לא פרש מה הדבר המקשה שניו, על כן עשה פרוש על פסוק **ואמרתם זבח פסח הוא**, ואמר שמן פסוק זה יובן שבעבור זה הפסח עשה ה' לי בצאתי ממצרים והצילנו מן הנגף, וממילא יבין הרשע 'לי ולא לו', כי אלו היה שם ודאי לא היה

כו ותימרון דבך תיס הוא קדם יי די חס על
כתי בני ישראל במצרים כד היה מחי ית
מצראי וית פתנא שזיב וכרע עמא וסגידו:

(כו) וְאָמַרְתָּם זִבְחַת־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בְּתִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים בְּנוֹפוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בְּתִינוּ הַצֵּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

נשי׳ ◀ וַיִּקַּד הָעָם • על בשורת הגאולה וביאת הארץ, ובשורת הפנים שיהיו להם.

כלי יקר - עוז והדר

נכתב פסוק זה לכן שאינו יודע לשאל
לבר, היה לו לומר 'ואמרת' אמירה
רבה, ואילו לא נכתב כי אם לכן הרשע
לבר, היה לו לומר 'ודברת' דבור קשה,
ועוד שלא נסמך פסוק זה ללעגו ובוזו
של דברי הרשע, אלא כתב 'והגדת'
ששניהם במשמע כאמור:

ודעת התורה לנסות תחלה את הרשע
אם הוא אפשי למשך אותו
לעבודת השם יתברך בדברים רבים,
וזו היא התשובה שבצדו **ואמרתם**
זבח פסח הוא לה', ומלת **ואמרתם**
הינו אמירה רבה, כי בפסוק זה לא
משמע 'לי ולא לי', שהרי לא נכתב
בפסוק זה לשון 'לי' בהדיא. ואם יקשה
ערפו ולא 'שמע לקול מלחשים' (ע"פ
החלם נח ו), אז 'והגדת לבנך' להאכילו
דברים קשים בגידים להקדחת בהם
שני, ולומר לו 'בעבור זה עשה ה' לי',
'לי ולא לי'. וזהו שנאמר 'משכו וקחו',
'משכו' לשון אגדה, שתמשכו בתחלה
בדברים רבים את ישראל לעבודת
הפסח, ואם לא ישמעו, אז 'וקחו',
קחה בידים בעל כרחם, ודברים קשים
דומים לכפיה בידים ממש דהינו קיחה:
ומה שלא הזכיר בעל ההגדה
התשובה שנאמר בצדו
ואמרתם זבח פסח הוא, יכול להיות
שרמזה במה שאמר 'אף אתה תקנה
את שני', מהו לשון 'אף', אלא שרצה
לומר כי זה אין אני צריך לומר
שתשיב לו תשובה שבצדו, כי פשוט
הוא שנדאי תשיב לו אותה תשובה.
אלא 'אף' זו, רצה לומר אף תשובה
שניה המדברת מענין קהוי שני הרשע,
אף אותה תשובה תשיב לו אם לא
ינסר בתשובה ראשונה. ואם כן רמז
במלת 'אף' גם התשובה שבצדו בדרך
לא זו אף זו, כי לכה כתבה התורה שני
תשובות לכן הרשע אחת רבה ואחת
קשה, ואמר בעל ההגדה לא תגור

מדבר **מה העברה הזאת לכם** ולא
לו, והוציא את עצמו מן הכלל, ודאי
אלו היה שם לא היה עובד עבודה זו,
ואז בהכרח לא היה נגאל אלא נגוף
עם המצריים. וזה דקדוק נכון ויקר:
דרך שלישי, הוא להפיס דעת מפרשי
התורה והאגדה הסוברים שדעת
בעל ההגדה להשיב לרשע פסוק
'בעבור זה עשה ה' לי' הנדרש על מי
שאנו יודע לשאל. ודעת בעל ההגדה
שכתבה התורה שני תשובות לכן
הרשע, תשובה אחת, היא הנאמרת
בצדו בפסוק **ואמרתם זבח פסח הוא**
לה'. תשובה שניה, היא הרמזה
בפסוק 'והגדת לבנך' ביום ההוא לאמר
בעבור זה עשה ה' לי וגו':
ודעתו לומר, שבפסוק 'והגדת לבנך'
תשובה לכן הרשע ולמי שאינו
יודע לשאל, וראיתו ממה שלא נאמר
'ואמרת' או 'ודברת', לפי שאמירה
רבה וכל דבור קשה (ראה מכות יא),
ולשון 'הגדה' ממצע, וכולל לשון
דברים קשים בגידים המקהים שני
האדם, ודברים רבים המושכים לבו
של אדם, במבאר בדרך ראשון
למעלה. וזה רמז שרצה הכתוב שהאב
יאמר פסוק זה לשני בנים, הן לכן זה
שאנו יודע לשאל, להגיד ולמשך לבו
לעבודת השם יתברך כמו שנאמר
'משכו וקחו' וגו', ולומר לו 'בעבור זה
עשה ה' לי וגו', ובכך אמרנו למעלה
שלכן זה שאנו יודע לשאל אין דיוק
כלל מלשון 'לי' לומר 'לי ולא לי'. הן
לכן סורר תגיד דברים קשים בגידים,
ועל ידי שתאכילו דברים קשים
בגידים, תקנה את שני ותאמר לו גם
כן פסוק זה 'בעבור זה עשה ה' לי',
ומדק שפיר אצלו 'לי ולא לי', לפי
שאלו היה שם לא היה עובד עבודה זו
ואז ודאי לא היה נגאל, שהרי גם לי
לא עשה ה' כי אם 'בעבור זה'. ואילו

עובד העבודה ואז לא היה נגאל אלא
היה נגוף עם המצרים, וכנה יקנה את
שניו:
ומה שאמר לשון 'אף' לומר 'אף אתה
תקנה את שניו', לפי שאמר
רבתינו ז"ל (הובא בטור א"ח סי' תל)
'שבאשר קשרו ישראל את הטלה
בכרעי המטה היו שני המצרים קדוח',
לפי שגם המצריים היו מלעיגים על
מצוה זו, כי קשבו שהכל תלוי במזל
טלה, וזו היא דעת רשע זה, ומיד
כאשר רשע זה רואה את ישראל
עסוקים במצוה זו, אז שניו קדוח
מעצמו, כמו שנאמר (תהלים קיב ז) 'רשע
יראה וכעס שניו יחרק ונמס'. ונוסף על
קדחת שניו שכתב קדוח מעצמו, אף
אתה תוסיף להקדחת שניו, ונאמר לו
פרוש על פסוק **ואמרתם זבח פסח**
הוא לה' שיוכן ממנו 'בעבור זה עשה
ה' לי ולא לי' כו', ואילו היה מביא לו
הפסוק בהיותו, אולי לא היה הרשע
מבין ממנו פרוש זה המקנה את שניו:
אבל פסוק הנאמר בסמוך 'והגדת
לבנך ביום ההוא לאמר בעבור
זה עשה ה' לי', אף על פי ששם נאמר
'לי' בהדיא, מכל מקום אין לזקנדק
ממנו 'לי ולא לי', לפי שלשון 'לי' אינו
דיוק כלל, כי איך יאמר האב אל הבן
עשה ה' לנו והבן לא היה שמה בשעת
הנציאה ממצרים, על כן הדרך האב
לומר 'לי'. וגם אין לדיק 'לי ולא לי'
לפי שאלו היה שם לא היה עובד
עבודה זו, כי מאן יימר לן שלא היה
עובד העבודה, מסתמא היה עובדה
גם הוא והיה נגאל עם כל אחיו בני
ישראל. אבל בפסוק **ואמרתם זבח**
פסח הוא לה' מוכן שפיר שפרוש
המקרא 'לי ולא לי', כי שם באר
בהדיא שהעוסקים בעבודה נצולו מן
הנגף והמצרים שלא עסקו בה נגופו,
ואם כן רשע זה אשר 'בלעגי שפה'

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 כח וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֹא דַפְקִיד יְיָ
 ית מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲבָדוֹ:
 אֶת־מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס

וְשָׂכַר לַעֲשִׂיהָ. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מִשָּׁה וְאַהֲרֹן.
 לְהַגִּיד שְׂבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָבָר מִכָּל
 מִצְוֹת מִשָּׁה וְאַהֲרֹן. וּמָהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"? אִם מִשָּׁה וְאַהֲרֹן
 בֶּן עֲשׂוֹ.

כח"י וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וגו'. וכי כבר עשו? והלא
 מראש־חדש נאמר להם? אלא מבין שקבלו עליהם,
 מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו (מכילתא). וילכו
 ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה

♦ יום שישי ז' שבט ♦

כט וְהָיָה בְּפִלְגֹת לַיְלָא וַיִּי קָטַל כָּל בּוֹכְרָא
 בְּאַרְעָא דְּמַצְרִים מִבּוֹכְרָא דְּפִרְעָה דְּעֵתִיד
 לְמַתָּב עַל פְּרָסִי מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּשָׁבִי
 דִּי בְּבִית אֲסִירִי וְכָל בּוֹכְרָא דְּבָעִירָא:

(כט) וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הַכָּה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם מִבְּכֹר פִּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
 הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה:

בְּכוֹר הַשָּׂבִי. שֶׁהָיָה שֹׁמְחִין לְאִידִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
 וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: יִרְאַתָּנוּ הִבִּיָּאָה זֶה הַפְּרָעָנוּת.
 וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה בְּכָל־לַיְלָה, שֶׁהָיָה מְנָה מִן הַחֲשׁוֹב
 שֶׁבְּכָל־עַד הַפָּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה חֲשׁוֹב מִבְּכוֹר
 הַשָּׂבִי.

כט"י ו'ה' כל מקום שנאמר ו', הוא ובית דינו,
 שהיו"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני. הכה
 כל בכור. אף של אמה אחרת והוא במצרים.
 מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה, ונשפיר מן
 הבכורות, ועליו הוא אומר: (לעיל ט) "בַּעֲבוּר זֹאת
 הַעֲמֻדָּתִי, בַּעֲבוּר הָרֶאֱתָךְ אֶת־כַּחֲסִי", בַּיָּס סוּף. עַד

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות י"א ניסן תשד"ח)

ולעלות בדרך המובילה לקבלת התורה. חצי היום - הרגע
 המואר ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם מקף באור
 התורה; וגם אדם זה חצי 'לצאת ממצרים' ולחוש שמצבו
 הנוכחי נחשב כ'מצרים' ביחס לדרגות גבוהות יותר.

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה (יב, כט) התחלת הגאולה היתה בחצי
 הלילה, והגאולה בפעל היתה בחצי היום ("בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה
 הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"). חצי הלילה –
 הרגע החשוף ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם שקוע
 בחשכת העולם; וגם אדם זה בכחו 'לצאת ממצרים'

לוקם פרעה ליליא הוא וכל עבדוהי וכל
 מצרים והות צוחתא רבתא במצרים ארי
 לית פיתא די לית הנה בה תמן מתא:

(ל) וַיָּקָם פִּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
 וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר
 אֵין־שָׁם מֵת:

בְּכוֹר, שֶׁנֶּאֱמָר: (תהלים פט) "אִם אֲנִי בְכוֹר אֶתְנַהוּ". דָּבָר
 אַחֵר: מִצְרַיִם מְזֻנּוֹת תַּחַת בַּעֲלִיָּהֶם וְיִלְדוֹת מְרוֹקִים
 פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה. פְּעָמִים, חֲמִשָּׁה
 לְאִשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו.

כט"י וַיָּקָם פִּרְעֹה • מִמִּשְׁתּוֹ. לַיְלָה • וְלֹא כְּדָרָךְ
 הַמְּלָכִים בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. הוּא • תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵי־
 כֵּךְ עַבְדָּיו, מִלְּמַד שֶׁהָיָה הוּא מְחֹזֵר עַל בְּתִי עַבְדָּיו
 וּמַעֲמִידָן. כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת • יֵשׁ
 שָׁם בְּכוֹר, מֵת. אֵין שָׁם בְּכוֹר, גְּדוֹל שֶׁבְּבִית קְרוֹי

כלי יקר – עוז ודוד

שאינו יודע לשאל אלו היה שם היה
 עובדו, על בן אין דיוק 'לי ולא לי' שיה
 אצלו, ואלו היה שם היה נגאל גם
 הוא: תורה כז

אפנים סותרים, כי כבר אמרנו שאין
 הדיוק בא ממלת 'לי', ועקר הדיוק
 תלוי 'בין עבד אלהים לאשר לא עבדו'
 (ע"פ מלאכי ג יח), על בן 'לרשע רע' שלא
 עבדו מדיק 'לי ולא לי', אכל הבן

מפני הרשע, ונוסף על תשובה הרבה
 הראשונה תשיב לו אף תשובה שניה
 זו להקדוה בה שנינו:
 ואל תתמה על החפץ' (ע"פ קהלת ה ז)
 שפסוק אחד יהיה נדרש בשני

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבְּרְכֶם:

כ"י • וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילָה • מְגִיד שְׁהִיָּה מְחֻזָּר עַל פְּתַחֵי הָעִיר, וְצוּעַק: הֵיכָן מֹשֶׁה שְׂרוּי? הֵיכָן אַהֲרֹן שְׂרוּי? • גַּם אַתֶּם • הַגְּבִירִים. גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הֵטֵף. וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה' כְּדַבְּרְכֶם •

(לב) גַּם־צִאֲנֻכֶם גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי:

כ"י • גַּם צִאֲנֻכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ • וּמָהוּ "כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתֶּם"? (לעיל י) "גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיַדְנִי זִבְחִים אֲמוֹת, שְׂאֲנִי כְּכֹר" (מכילתא) •

(לג) וַתִּחַזַּק מִצְרִים עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ בָּלְנוּ מֵתִים:

כ"י • בָּלְנוּ מֵתִים • אָמְרוּ: לֹא כְּגִזְרַת מֹשֶׁה הוּא, שְׁהָרִי אָמַר: "וַיִּמָּת כָּל בְּכוֹר", וְכֵאן אֵף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמֻשָּׁה אוֹ עֶשְׂרֵה בְּבִית אֶחָד (מכילתא) •

(לד) וַיֵּשֶׁא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ טָרֶם יַחֲמִין מִשְׁאֲרֵתָם צָרַת בְּשִׁמְלָתָם עַל־שִׁכְמָם:

כ"י • טָרֶם יַחֲמִין • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לְשָׁהוּת כְּדִי חֲמוּץ. מִשְׁאֲרֵתָם • שְׂנִיר מִצָּה וּמְרוֹר (מכילתא) •

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבַּר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרִים כְּלִי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

כ"י • כְּדִבַּר מֹשֶׁה • שְׁאֲמַר לָהֶם בְּמִצְרִים: (לעיל יא) "וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ". וּשְׁמֹלֹת • אֵף הֵן הָיוּ

(לו) וַיְהִי־הָיָה גִּתָּן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרִים וַיִּשְׁאַלּוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרִים: פ

כ"י • וַיִּשְׁאַלּוּם • אֵף מָה שְׁלֹא הָיוּ שׂוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם: אֵתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלֶךְ. וַיִּנְצְלוּ • וְרוֹקִינוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך בא, עמ' 80 - מתוך 'התקשרות')

וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרִים (יב, לו)
בְּכָל דָּבָר בְּעוֹלָם יֵשׁ נִצּוּץ אֱלֹהִי הַמְּחַיֶּה וּמְקַיֵּמוֹ. מֵאַחֵר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ אֶת כָּל נִצּוּצוֹת הַקִּדְשָׁה מִמִּצְרַיִם, הִיָּתָה מִצְרַיִם צְרִיכָה לְהִתְבַּטֵּל לְגַמְרִי! כִּיצַד אֲפֹא הִיא מוֹסִיפָה לְהִתְקַיֵּם?
אֵלָּא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּרְרוּ רַק אֶת הַנִּצּוּצוֹת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְבָרֵר, אֵף לֹא אֶת הַנִּצּוּצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לַמִּצְרַיִם לְצַרְף עִצָּם קִיּוּמָה.

(לו) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סַבְתָּה בְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבֵרִים לְבַר מִטָּה:

כ"י • מֵרַעְמֶסֶם סַבְתָּה • ק"כ מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שְׁנָאֶמֶר: (לקמן יט) "וְאַשָּׁא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים". הַגְּבֵרִים • מִכָּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה.

(לז) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֵה כָּבֶד מֵאֵד:

כ"י • עָרַב רַב • תַּעְרוּבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמָּץ בִּי־גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֹלוּ לַהֲתַמְהֵמָה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

כ"י • עֹגֶת מִצּוֹת • חֲרָהּ שֶׁל מִצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הִחְמִיץ קָרוֹי מִצָּה. וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לְדָרְךָ. מַגִּיד שֶׁבַחֲן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאִידָּךְ נִצָּא לַמִּדְבָּר בְּלֹא צָדָה? אֲלֹא הָאֱמִינוּ וְהִלְכּוּ. הוּא

(מ) וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

כ"י • אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם • אַחֵר שָׁאֵר הַיְּשִׁיבוֹת שֶׁיֵּשְׁבוּ גֵרִים, "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה • בֵּין הַכֹּל, מִשְׁנוּלָד יִצְחָק עַד עֲכָשׁוֹ הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִחְנָקִים: "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ", וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנוּזְזָה גִזְרֵת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנוּלָד יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבָדָה, שֶׁהָיָה קָהָת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֹא וַחֲשֹׁב כָּל

(מ) שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. פֶּרֶשׁ רַשִׁי שֶׁמֶנֶה מִזְמַן בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים. וּמִהֲרָ"י אַבְרָהָמָל פֶּרֶשׁ שְׁנוֹתֶסְפֹּר לָהֶם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּחֻטָּאֵם, כִּי הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם רַעִים וְחֻטָּאִים, כְּמוֹ שְׁנָאֶמֶר בִּיחֻזְקָאֵל (כ ה-) 'וְאִנֹּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו', נֹאמֵר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ: וְלִי נִרְאָה לְהוֹסִיף וּלְוַמֵּר, שֶׁתּוֹסַפֶּת זְמַן זֶה בָּא לָהֶם לְפִי שְׂרָבִים הֵמָּה עֲמִי הָאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא רָצוּ לְצֵאת כָּלֵל

מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיָה בְּעִבּוֹר זֶה מִתּוֹ אַרְבַּע חֲלָקִים בְּשִׁלְשָׁה יָמִי אֶפְלָה (שְׁמוֹ"ד י א). וּרְאִיָּה לָזֶה מִה שְׁנָאֶמֶר וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כָּל אֲרִיכוֹת זֶה לָמָּה לִי, כִּי הָיָה לוֹ לֹמַר 'וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה'. אֲלֹא שֶׁרָצָה לֹמַר שֶׁהִקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְאַבְרָהָם (בְּרַאשִׁית טו א) 'כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ', גֵּרִים וְלֹא תוֹשְׁבִים, 'וְהֵמָּה לְשׁוּאָה יִבְקָשׁוּ' לְהִיּוֹת תוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ

וְלֹא לְצֵאת מִשָּׁם. וְהוּא שְׁאֶמֶר אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם, רֹצֵה לֹמַר אוֹתָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ לָהֶם יְשִׁיבָה שֶׁל קֶבֶעַ כְּתוּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, הֵמָּה גִרְמוּ אֶל מִסְפַּר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, כִּי בְּעִבּוֹרָם תִּהְיֶה הֶקֶץ עַד שֶׁלְּבִסּוֹף תִּתְרַצוּ לְצֵאת חֵלֶק חֲמִישִׁי לְפָחוֹת. וַיּוֹבֵן מִזֶּה שֶׁלֹּא הָיְתָה יְשִׁיבָתָם שְׁמֹה אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, אֲלֹא יְשִׁיבָתָם שְׁמֹה כְּתוּשְׁבִים גִּרְם מִסְפַּר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: תוֹרָה מֵא

וְאָמַר: (לעיל ו) "את אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ".
לְפִיכָף אַתָּה צָרִיף לומר "כִּי גָר יְהִיהוּ זֶרַע", מִשְׁהִיָּה
לוֹ זֶרַע. וּכְשֶׁתִּמְנָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנוֹלֵד יִצְחָק,

וְיִהְיֶה מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וְיִהְיֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כֹּה"ו וְיִהְיֶה מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגו', וְיִהְיֶה בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה • מִגִּיד שְׂכִינּוֹן שֶׁהֵגִיעַ הַקֵּץ, לֹא עָכָן
הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עֵין. בִּט"ו בְּנִסָּן בָּאוּ מִלֹּאכֵי הַשָּׁמַר

(מב) לִיל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ

כֹּה"ו לִיל שְׁמֵרִים • שֶׁהִיָּה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹמֵר
וּמִצָּפָה לוֹ לָקִים הַבְּטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.
הוּא הַלֵּילָה הַזֶּה לַה' • הוּא הַלֵּילָה שֶׁאָמַר

(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח
כָּל־בֶּן־יִגְדָל לֹא־יֹאכֹל בּוֹ:

כֹּה"ו זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח • בִּי"ד בְּנִסָּן נֶאֱמָרָה לָהֶם
פְּרֻשָּׁה זוֹ. כָּל בֶּן־יִגְדָל • שֶׁנִּתְנַכְרוּ מַעֲשָׂיו לְאֲבִיו

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז
יֹאכֹל בּוֹ:

כֹּה"ו וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז יֹאכֹל בּוֹ • רַבּוֹ. (יבמות עא) מִגִּיד
שְׁמִילַת עֶבְדֵּיו מִעֲפָכְתּוֹ מִלֵּאכֹל בַּפֶּסַח, דְּבָרֵי רַבִּי
יְהוֹשֻעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מִילַת עֶבְדֵּיו מִעֲפָכְתּוֹ

(מה) תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ:

כֹּה"ו תוֹשֵׁב • זֶה גֵר תוֹשֵׁב. וְשֹׁכֵר • זֶה הָעוֹבֵד־
כּוֹכְבִים. וְמָה תִּלְמוּד לומר, וְהָלֹא עֲרָלִים הֵם, וְנִגְאָר

(מב) לִיל שְׁמֵרִים לַה'. וְאַחֵר כֶּף
אָמַר שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם, לְפִי שֶׁאָמַר הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא לִי־יִשְׂרָאֵל (דב"ר ד ו) 'נִרְי
בְּיָדָךְ וְנִרְךָ בְּיָדִי, שְׁמַר לִי וְאֶשְׁמַר לָךְ,
שְׁמַר נֶר מִצְדָּה וְאֶנִּי אֶשְׁמַר נֶר אֱלֹהִים
נִשְׁמַת אָדָם שְׁבִידִי. וְהִנֵּה בִלְלָהּ זֶה

בְּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר 'לְדֹרֹתָם', כִּי
שְׁמִירַת מִצְוֹת הַפֶּסַח לְבַד הֶקְדַּע
לְדוּרוֹת, אֲבָל שְׁמִירָה מִן הַמִּזְבִּיחַ
לֹא הֶקְדַּע לְדוּרוֹת, כִּי בְּמִצְרַיִם לְבַד
יָצָא הַמִּשְׁחָת לְחַבֵּל וְלֹא
לְדוּרוֹת: תוֹרָה מִג

שְׁמֵרֵי יִשְׂרָאֵל נֶר מִצְוֹת הַפֶּסַח כָּכָל
חֻקָּתוֹ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמֵרָם
וְלֹא נָתַן הַמִּשְׁחָת לְבֹא בְּבִתְיָהֶם, וְעַל
שְׁמִירָה זוֹ אָמַר לִיל שְׁמֵרִים לַה'
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְכִנְגֵד
שְׁמִירַת יִשְׂרָאֵל הַמִּצְוֹת אָמַר שְׁמֵרִים
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם, אֲבָל

(מו) **בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא-תוֹצִיא מִן-הַבֵּית מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּבוּ:**

אוכל בשני מקומות. לא תוציא מן הבית • מן החבורה. וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בו • הראוי לאכילה, כגון שֵׁשׁ עליו כִּזִּית בָּשָׂר, יֵשׁ בו מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֵצִים. אין עליו כִּזִּית בָּשָׂר או מִח, אין בו מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֵצִים.

כ"י • **בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל** (מכילתא) בחבורה אחת, שלא יֵעָשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וַיִּחְלְקוּהוּ. אִתָּה אֹמֵר בַּחֲבוּרָה אַחַת, או אֵינוֹ אֶלָּא בְּבֵית אֶחָד כְּמִשְׁמָעוֹ, וַיִּלְמַד שֶׁאִם הִתְחִילוּ וְהָיוּ אוֹכְלִים בַּחֲצֵר וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים שְׁלֹא יִכְנסוּ לַבֵּית? תִּלְמִיד לֹאֵר: "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם", מִכָּאן שֶׁהָאוֹכֵל,

מז כל כְּנֻשָּׁתָא דִּישְׂרָאֵל יַעֲבֹדוּן יְתָה:

(מו) **כָּל-עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ:**

שְׁנִמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת, יָכוֹל אִף 'פֶּסַח דִּירוֹת' כֵּן? תִּלְמִיד לֹאֵר: "כָּל-עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ".

כ"י • **כָּל-עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהָיָה אֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם: "שֶׂה לְבֵית אֲבוֹתֵינוּ",

מח ואֵרִי תִּתְּנִיר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וַיַּעֲבֹד פֶּסַחא קִדְּם יֵי מַגִּזֹּר לָהּ כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמַעֲבָדָה וַיְהִי כְּנֻשָּׁבָא דְאַרְעָא וְכָל עַרְלָא לֹא יָכוֹל בֵּיה:

(מח) **וְכִי-יִגְדֹר אֶתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹא כָל-זָכָר וְאִם יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עַרְלָא לֹא-יֹאכֵל בו:**

לֹא-יֹאכֵל בו • לְהַבִּיא אֶת שְׁמִתוֹ אַחֲרֵי מַחֲמַת מִלְּחָה, שְׁאֵינוֹ מוֹמֵר לְעֶרְלוּת, וְאֵינוֹ נִלְמַד מִ"כֵּן גֵּר לֹא יֹאכֵל בו".

כ"י • **וְעָשָׂה פֶּסַח** • יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּבֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תִּלְמִיד לֹאֵר: "וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ". מָה אֶזְרַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אִף גֵּר בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכָל-עַרְלָא

מט אורִיתָא חֲדָא יְהֵא לִנְצִיבָא וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגִּירִין בִּינִיכוּן:

(מט) **תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:**

כ"י • **תּוֹרָה אַחַת וְגו'** • לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרַח אִף לְשָׂאֵר מִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה (מכילתא) •

נז וַיַּעֲבֹדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵי יְת מֹשֶׁה וְיְת אֶהְרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

(נז) **וַיַּעֲשׂוּ כָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ׀**

נא וְהָיָה בְּכֵן יוֹמָא דִּדִּין אֲפִיק יֵי יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חִילִּיהוּן:

(נא) **וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-צְבָאוֹתָם: ׀**

כלי יקר - עוז והדר

לֹא הוֹצִיאָם ה':
אֲבָל בְּפֶסֶח שְׁנֵי אֲמָר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ שֶׁהוֹצִיאָם ה' **עַל צְבָאוֹתָם**, נוֹסֵף עַל אוֹתָן הַצְּבָאוֹת שֶׁיֵּצְאוּ כָּבֵד מֵעַצְמָם. וְלִכְךָ נֶאֱמַר בְּפֶרֶשֶׁת וְאָרָא (לעיל ז ד) וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּדִּי שְׁלֹא תִּבִּין לֹאֵר שֶׁעַל קֶהֱל גֵּרִים אֲמָר וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵי, עַל כֵּן הִצְרֵךְ לִפְרֹשׁ 'אֶת עַמִּי', כִּי בְּלִי סִפֵּק שָׁגַם יִשְׂרָאֵל נִקְרָא

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
וְהַקְרִיב אֵלֵי לֹאֵר בְּזֶה, שֶׁהֶעֱרַב רַב שְׁנִיתִיגִיר וַיֵּצְאוּ מֵעַצְמָם מִמִּצְרַיִם קָרָא הַכְּתוּב **צְבָאוֹת ה'**, כִּי חֲבִיבִים הַגֵּרִים לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (ראוּ מִסֵּכַת גִּרִּים פ"ד ה"ב), אִף עַל פִּי שְׁאִיִּן בְּכָלֵל 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', מִכָּל מְקוֹם 'צְבָאוֹת ה' הֵם גַּם כֵּן כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, לִכְךָ נֶאֱמַר בְּפֶסֶח רֹאשׁוֹן **יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה'**, עַל הַגֵּרִים שֶׁיֵּצְאוּ מֵעַצְמָם

(נא) **וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה' וְגו'.** כָּבֵד נֶאֱמַר פֶּסֶח זֶה לְמַעַלָּה (פֶּסֶח מֵא), וַיֵּשׁ כְּמָה שְׁנוּיִים בֵּין שְׁנֵי פֶסֶחִים אֵלֶּה. כִּי לְמַעַלָּה אֲמָר **יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה'** מִשְׁמַע בְּאֵלָיו יֵצְאוּ מֵעַצְמָם, וְכָאן נֶאֱמַר **הוֹצִיא ה'.** לְמַעַלָּה אֲמָר שֶׁיֵּצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' וְלֹא הוֹכִיר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָאן אֲמָר **הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְעוֹד שֶׁאֲמָר **עַל צְבָאוֹתָם**, מִשְׁמַע שֶׁצְּבָאוֹת לֹא הָיוּ

♦ שבת קודש ח' שבט ♦

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) קִדְשִׁילִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּאֲדָרָם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא:

ב אקדש קדמי כל בוכרא פתח כל ולדא
בבני ישראל באנשא ובבעירא דילי הוא:

"פטריו בשפה", יפתחו שפתים. לי הוא • לעצמי
קנייתים על-ידי שהייתי בכורי מצרים.

כז"י • פטר כל-רחם • שפתח את הרחם תחלה, כמו
(משלי יז) "פטר מים ראשית מדון", וכן (תהלים כב)

ג ואמר משה לעמא הו דכירין ית יומא
הדין די נפקתון ממצרים מבית עבדותא
ארי בתקוף דא אפיק יי יתכון מקא ולא
יתאכל חמיע:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם זָכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא
יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֲמִין:

כז"י • זכור את היום הזה • למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום.

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

ד יומא דין אתון נפקין בנרחא דאביבא:

זלא צנה ולא גשמים, וכן הוא אומר: (תהלים סח)
"מוציא אסירים בכושרות", חדש שהוא פשר
לצאת.

כז"י • בחדש האביב • וכי לא היינו יודעין באיזה
חדש יצאו? אלא כך אמר להם: ראו חסד שגמלכם
שהוציא אתכם בחדש שהוא פשר לצאת, לא חמה

הויהי ארי יעלנך יי לארעא דכנענא
וחתאי ואמוראי וחואי ויבוסאי די קיים
לאברהם למתן לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלח ית פלחנא דא בנרחא הדין:

(ה) וְהָיָה כִּי-יָבִיאֲךָ יְהוָה אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר
לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעַבַדְתָּ אֶת-הָעֵבֶרָה
הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

זן התמרים ומן התאנים (מגילה ו). את העבדה
הזאת • (פסחים צו) של פסח. והלא כבר נאמר למעלה:
"והיה כי תבאו אל הארץ וגו'", ולמה חזר ושנאה?
בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר:
(לעיל יב) "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה
הזאת לכם", בבן רשע הפתוב מדבר, שהוציא את
עצמו מן הכלל. וכאן: "והגדת לבנך", בבן שאינו
יודע לשאל, והכתוב מלמד שתפתח לו אתה
בדברי אגדה המושכין את הלב.

כז"י • אל ארץ הכנעני וגו' • ואף-על-פי שלא מנה
אלא חמשה עממין, כל שבעה גויים במשמע,
שפלן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחת כנען היתה
שלא נקרא לה שם אלא כנעני (תנחומא) • נשבע
לאברהם וגו' • באברהם הוא אומר: (בראשית טו)
"ביום ההוא ברת ה' את אברהם וגו'", ובניצחק הוא
אומר: (שם כ) "גור בארץ הזאת וגו'", וביעקב הוא
אומר: (שם כט) "הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'".
זבת חלב ודבש • חלב זב מן העזים, והדבש זב

כלי יקר - עזר וזהר

טו א) 'הוציאך ה' ממצרים לילה', פרשו
רש"י ו'הרב"ן שבלילה נתן להם
רשות לצאת. ומהר"י אברבנאל פרש,
שמלת 'לילה' מוסב על 'ועשית פסח'
(שם): תורה א

כי בערב רב הצרף לומר בן שיצאו
לעין כל ולא יראו מן פרעה מלכם,
ובישראל הצרף לומר בן להורות
שיציאת מצרים היתה ביום ממש, כמו
שנאמר (במדבר לג א) 'ממחרת הפסח יצאו
בני ישראל'. ואף על פי שנאמר (דברים

'צבאות', ואמרו רבותינו ז"ל (שח"ד ב ד)
שהוא מלה מרפכת צבא אות, רצה
לומר צבא שיש לי בהם אות, ואמרו
זה על אות שבת מילה ותפלין, כי
שלשתן נקראו אות וטעמו ידוע:
ואמר בשניהם ויהי בעצם היום הזה,

(ו) שְׁבַע יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת וּבֵיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לַיהוָה:

(ז) מִצֹּת יֹאכַל אֶת שְׁבַע הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לָּךְ חֶמֶץ וְלֹא־יֵרָאֶה לָּךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ:

(ח) וְחִגְרַת לִבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בַּצֵּאתִי מִמִּצְרַיִם:

כ"ט • בַּעֲבוּר זֶה • בַּעֲבוּר שְׁאַקִּים מְצוּתֵינוּ, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצֵּה וּמְרוּר הַלֵּלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רַמְזוֹ תְּשׁוּבָה

לְבֶן רֶשַׁע, לֹמֵר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׁאֵלוֹ הִיִּית שָׁם, לֹא הִיִּית כְּדֹא לְהַגָּל (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 187)

לֹא הִיִּית כְּדֹא לִיגָל (יג, ח) וְאֵלּוּ בְּמִכְלִיתָא נֶאֱמַר "לֹא הָיָה נִגְאָל". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הִרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם מֵתוּ בַּעַת מִכַּת חֹשֶׁךְ וְלֹא נִגְאָלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוֹבֵן אֲפֹא, שֶׁבֶן רֶשַׁע' זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁהָרִי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַקֶּלֶל רַק לְגַבִּי קָרְבֵּן פֶּסַח (מִצֵּה וּמְרוּר), אוֹלָם

הוּא מוֹדֶה שֶׁהוּא שִׁיף לִיצִיאת מִצְרַיִם. לִכֵּן אוֹמֵר לוֹ הַכְּתוּב: לוֹ הִיִּית שָׁם הִיִּית נִגְאָל (כְּמוֹ שֶׁאֵר הִרְשָׁעִים שֶׁחֲטָאוּ בַּדְּבָרִים אֲחֵרִים, שִׁיבְּאוּ מִמִּצְרַיִם), אֲבָל לֹא הִיִּית כְּדֹא וְרָאוּי לָכֶּךָ.

(ט) וְהָיָה לָּךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּתִּיב תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

כ"ט • וְהָיָה לָּךְ לְאוֹת • יִצִּיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לָּךְ לְאוֹת. עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ • רוֹצֶה לֹמֵר שֶׁתִּכְתֵּב פְּרָשִׁיּוֹת הַלֵּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בְּרֹאשׁ וּבִזְרוֹעַ. עַל

יָדְךָ • עַל יָד שְׁמָאֵל. לְפִיכָךְ, יִדְכָּה מְלֵא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לְמִן פְּסוּק טז), לְדַרְשׁ בָּהּ, יָד שֶׁהִיא בָּהָה (מכילתא). מִנְחוֹת לוֹ •

(י) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה יְמִימָה: פ

יִתְשַׁר זֶת קִנְיָא הָדָא לְזִמְנָה מְזִמֵּן לְזִמֵּן:

כ"ט • מִיָּמִים יְמִימָה • מְשֻׁנָּה לְשֻׁנָּה (מִנְחוֹת לוֹ) •

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי נִשְׁבַּע לָּךְ וּלְאַבְתָּיִךְ וּנְתַנָּה לָּךְ:

כ"ט • וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ • יֵשׁ מְרֻבּוּתֵינוּ שֶׁלְּמִדּוֹ מִכָּאן שֶׁלֹּא קָדְשׁוֹ בְּכוֹרוֹת הַנּוֹלָדִים בְּמִדְבָּר. וְהָאוֹמֵר שֶׁקָּדְשׁוֹ, מְפָרֵשׁ בִּיאָה זֹו לֹמֵר: אִם תִּקְיָמוּהוּ בְּמִדְבָּר, תִּזְכּוּ לְהַכְנִס לְאֶרֶץ וְתִקְיָמוּהוּ שָׁם (מכילתא).

נִשְׁבַּע לָּךְ • וְהִכֵּן נִשְׁבַּע לָּךְ? (לעיל ו) "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאֵתִי וְגו'". וְנִתְּנָה לָּךְ • תִּהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלּוּ נִתְּנָה לָּךְ בּוֹ בַּיּוֹם, וְאֵל תִּהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כִּירֶשֶׁת אֲבוֹת.

(יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רָחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזִּכְרִים לַיהוָה:

יבִּנְתַּעֲבֵר כָּל פֶּתַח וּלְדָא קָדָם יִי וְכָל פֶּתַח וְלֵד בְּעִירָא דִּי יִהְיֶה לָּךְ דְּכָרִין תִּקְדֵּשׁ קָדָם יִי:

ז"י • וְהֵעֲבַרְתָּ • אין "וְהֵעֲבַרְתָּ" אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר: "וְהֵעֲבַרְתָּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבֵתוֹ". שָׁגַר בְּהֵמָה • גָּפַל שִׁשְׁגָּרָתוֹ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוֹ בְּלֹא עֵתוֹ, וְלִמְדָּךְ הַפְּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכֹכְרָה לְפָטֵר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאַף שֶׁאֵינוֹ גָּפַל, קָרִי שָׁגַר, כִּמוֹ שָׁגַר אֶלְפִיד, (יג) וְכָל-פָּטֵר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ וְאִם-לֹא תִפְדֶּה: וְעֵרְפָתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה:

אָבֵל זֶה לֹא בָּא אֲלָא לְלַמֵּד עַל הַגָּפַל, שֶׁהָרִי כָּבֵר כְּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רָחֵם". וְאִם תֹּאמַר: אֵף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפָרַשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנֶךָ". לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֶשׁ: "וְהֵעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם", בְּכֹכְרָה אָדָם - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

יג וְכָל פֶּתַח (בִּיכָרָא) דְחִמְרָא תִפְרוֹק בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק וְתִנְקַפֶּה וְכָל בִּיכָרָא דְאִנְשָׁא בְּבִנְיָה תִפְרוֹק:

ז"י • פֶּטֶר חֲמוֹר • וְלֹא פֶטֶר שָׁאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה, גִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לַחֲמוּרִים. וְעוֹד, שֶׁסִּיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאֵין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוּרִים) טְעוּנִים מִפְּסָפֶם וּמִזֶּהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ • נוֹתֵן שֶׁהָ לִפְנֵי, וּפֶטֶר חֲמוֹר מִתּוֹר

בְּהֵנָא וְהִשָּׁה חֲלִין בְּיַד כְּהֵן. וְעֵרְפָתוֹ • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הַפְּסִיד מְמוֹנוֹ שֶׁל כְּהֵן, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מְמוֹנוֹ (מְכִילֵתָא) • וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה • חֲמֵשׁ סְלָעִים, פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר.

יד וְהָיָה אֲרִי יִשְׁאָלֶנָּךְ בְּנֶךָ מִחֵר לְמִימַר מָא דָּא וְתִימַר לֵה בְּתִקּוּף יָדָא אִפְקִינָא יְיָ מִמִּצְרִים מִבֵּית עַבְדֵּיהֶם:

(יד) וְהָיָה כִּי-יִשְׁאָלֶנָּךְ בְּנֶךָ מִחֵר לֵאמֹר מַה-זֹּאת וְאִמְרַתְּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

הוא אומר: (דברים ו) "מה העדות והחקים והמשפטים וגו'", הרי זאת שאלת בן חכם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד אֲרֻכָּעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חֻקָּה.

ז"י • כִּי יִשְׁאָלֶנָּךְ בְּנֶךָ מִחֵר • יֵשׁ 'מִחֵר' שֶׁהוּא עֶכְשָׁו וְיֵשׁ 'מִחֵר' שֶׁהוּא לְאַחֵר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יהושע כב) "מִחֵר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבִנְיָנוּ" דְּבִנְיָ גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן. מַה זֹּאת • זֶה תִּינוּק טַפֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׁוֹאֵל: "מה זאת". וּבְמָקוֹם אַחֵר

על המצוה גם בן אינו מבקש, כי הַלֵּנָאִי שִׁינְאִילוֹ כָּל הַיּוֹם פְּטוּמוֹת צָלִי אֵשׁ, וּמִצּוֹת מִסְלַת נִקְיָה, 'על מִרְרִים' שֶׁדֶּרֶךְ לֵאבֵל לְסַבֵּב תֵּאוֹת הַמֵּאֲכָל, וְלִמָּה וּבִקֵּשׁ הֵתֵם טַעַם לְכָל אֵלּוּ, כִּי אֵינוֹ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מֵאוּמָה:

אָבֵל בְּפִדְיוֹן הַבֵּן שֶׁאֵין נוֹתֵנִים לוֹ כְּלוּם, אֲלָא מְבַקְשִׁים מִמּוֹ שִׁיתָן הוּא דְּמִי פְדִיוֹן, אִזּוֹ הוּא שׁוֹאֵל מַה זֹּאת, כִּי אֲפֹלוֹ תָם וּפְתִי גְמוּר הָרִי הוּא חָכֵם לְעֵנֶן זֶה לְהַחֲזִיק מִמּוֹן שֶׁלֹּא לִתֵּן מִמּוֹן לְשׁוּם אָדָם כְּלוּם בְּהֵנָם. אֲמָנָם מִן מִלַּת מִחֵר אֵינוֹ לְמַדִּין שְׂדֵהוּ תָם וְיִשָּׁר, וְאֵינוֹ מִלְּעִיג עַל הַתִּינָה וְאֵינוֹ מִמָּאן בָּהּ, כִּי בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁמְבַקְשִׁים מִמּוֹ דְּמִי פְדִיוֹן אֵינוֹ אוֹמֵר כְּלוּם וְנוֹתֵן דְּמִי, וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ לִידַע טַעַם הַדָּבָר לִוְמַר עַל מָה זֶה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְשְׁדוּהוּ שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מִרְצוֹן טוֹב וְיֹאמְרוּ שֶׁהוּא קוֹרָא תֵּגֵר עַל מִצְוַת ה'

בְּפִרְשֵׁת וְאַתְחַנֵּן (דברים ו) כִּי יִשְׁאָלֶנָּךְ בְּנֶךָ מִחֵר לֵאמֹר, וּבִשְׁנֵי בָנִים לֹא הוֹכִיר לְשׁוֹן 'מִחֵר', וְאַדְרָבָה אִמֵּר (פסוק ח) 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא' מִמֶּשֶׁ, וְהוּא הִפָּךְ הַמִּחֵר. וְקִשָּׁה לָמָּה לֹא הוֹכִיר בְּכֵלֶם לְשׁוֹן 'מִחֵר', אוֹ בְּכֵלֶם 'בַּיּוֹם הַהוּא'. וְעוֹד קִשָּׁה לָמָּה וְכִרָּה הַתּוֹרָה שֶׁאֵלֶּת מַה זֹּאת אֲצֵל פְּדִיוֹן הַבְּכוֹרִים, וְלָמָּה לֹא וְכִרָּה שֶׁאֵלֶּה זֶה עַל פֶּסַח מִצָּה וּמִרּוֹר כִּמוֹ שְׁוִכָּרָה בְּפִן הָרָשָׁע (ולעיל יב כח) וּבְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל (פסוק ד):

מִהֲבִרְחַת קִשְׁיוֹת אֵלּוּ רָאָה בְּעַל הַהֲגָדָה לִוְמַר שֶׁפְּסוּק זֶה מְדַבֵּר בְּתוֹם, וְשֶׁבְּפִרְשֵׁת וְאַתְחַנֵּן מְדַבֵּר בְּחֻכָּם, וְ'מִחֵר' הַנֶּאֱמָר בְּשִׁנְיָהֶם אֵינוֹ מִחֵר שֶׁלֹּאֲחֵר זְמַן, אֲלָא מִחֵר מִמֶּשֶׁ. כִּי הֵתֵם כָּל זְמַן שֶׁאֲבִיו נוֹתֵן לוֹ פֶּסַח וּמִצָּה וּמִרּוֹר אֵינוֹ שׁוֹאֵל כְּלוּם, כִּי וְדָאִי אֵינוֹ מִלְּעִיג עַל הָעֲבוּדָה וּמִצְוַת ה', וְטַעַם

יג (יד) וְהָיָה כִּי יִשְׁאָלֶנָּךְ בְּנֶךָ מִחֵר לֵאמֹר מַה זֹּאת. בְּעַל

הַהֲגָדָה אִמֵּר שֶׁפְּסוּק זֶה מְדַבֵּר בְּבֵן תָּם, וְהִקְשָׁה מִחֵר"י אֲבִרְבִּנְאֵל בְּסִפֵּר 'זָבַח פֶּסַח' מִנֵּא לֵן שְׂדֵה מְדַבֵּר בְּבֵן תָּם, שֶׁמָּא הוּא אוֹמֵר דֶּרֶךְ לַעֲג מַה זֹּאת כִּמוֹ בֵּן הָרָשָׁע. וְתִרְצֵן שֶׁלְּמַדְנוּ מִתְּשׁוּבָתוֹ אֲשֶׁר צָוָה ה' לְהָשִׁיב לוֹ בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם, מֵאַחֲרֵי שֶׁצָּוָה ה' לְהָשִׁיב לוֹ כְּהֵנָּה, וְדָאִי שֶׁאֵל כְּהֵנָּה. אָבֵל תִּרְצֵן זֶה אֵינוֹ כְּהֵנָּה, וְכָל רוֹאִיו יֹאמְרוּ מַה זֹּאת, וְכִי מִלְּתָא דְּפִסְקָא הוּא שֶׁכָּל מִי שֶׁאוֹמֵר מַה זֹּאת תָּם הוּא. וְאִם לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ גְּלוּי דַּעְתּוֹ לְפָנָיו מִי גְלוּי, וְ'בִמָּה אֲדַע' מַה בְּלֵב הַשּׁוֹאֵל, גַּם הַתּוֹרָה אֵינָה מְגַדֵּת עֲתִידוֹת כְּנֶה:

וְהִקְרֹב אֵלַי לִוְמַר בְּזֶה, שֶׁקִּשָּׁה לְבַעַל הַהֲגָדָה לָמָּה הוֹכִיר בְּשְׁנֵי בָנִים לְשׁוֹן 'מִחֵר', א. בְּפְסוּק זֶה, ב.

לאמר למה זה אתן דמי בחנם, על כן הוא שותק ביום הנתינה ונותן דמיו לקים מצות ה', אבל מכל מקום ביום המחרת הוא שואל מה זאת, כי הוא הפץ לידע טעם על מה צוה לנו ה' לתן דמי פדיון הבכור:

ויסימן זה מסרה לנו התורה, שאם ישאלך מחר מה זאת,

למחרת יום הנתינה, וביום הנתינה אינו שואל כלום, אז ודאי בתם לבבו ובנקיון כפיו הוא שואל מה זאת, שאלו היה מלעיג או קורא תגר על מצות ה', אז היה אומר דבריו ביום הנתינה כדי לבטל הנתינה, ומאחר ששתק ביום הנתינה ושואל ליום המחרת, ודאי תם וישר הוא ושואל בהגן, על כן תשיב לו בהגן כי **בזרק יד הוציאנו ה' ממצרים, ויהרג ה' כל בכור וגו'.** או אם הבן רואה את אביו שנותן פדיון דמי בכור בהמה, ואינו שואל לו כלום ביום הנתינה שלא יחשדוהו פן רצונו למנע את אביו מן המצוה, ושואל לו ביום המחרת, גם הוא תם וחשב, ולפי ששואל בקצרה **מה זאת** ואין בו דעת לפרט כל הענינים, מזה שפט שהוא תם ואינו חריף לדקדק בפרטי הענין, אבל אם היה שואל לשון זה ביום הנתינה יכול להיות שאינו תם:

וכן פסוק 'כי ישאלך בנה מחר' הנאמר בפרשת ואתחנן הנדרש על שאלת בן החכם, נקט גם כן שם 'מחר' למחרת יום העבודה, כי החכם מתברר לשאל ביום עשיית המצוה, פן יחשדוהו שומע לומר שהוא מלעיג על המצוה בשעת עשייתם כדי להשפית העם ממלאכת עבודת השם ותברך, כי בלאו הכי רבים מקשים מה בין דברי הרשע לדברי החכם, ולא רבים יחזקו להבין מתוך דקדוקי הלשון לחלק ביניהם, ואולי יחשדוהו כמלעיג, ולציאת מידי חשד זה הוא שואל גם כן ביום המחרת לעשייה:

אבל הרשע שקל עקר כונתו כדי להשפית העם ממלאכת עבודת השם ותברך, על כן הוא אומר דבריו בשעת עשיית המצוה, ומלעיג עליהם לאמר במה אתם עסוקים, ונקנים כמותכם ויתעסקו בדברים בטלים

הללו, על כן לא הזכיר לשון מחר בדבריו. ועל כן אמרה התורה ויהגדת לבנה ביום ההוא, כשם שהוא אומר דבריו 'ביום ההוא' של העשייה, כך תגיד לו גם אתה דברך תכף ומיד. כי כבר אמרנו (לעיל שם) שבפסוק זה יש הגדה לשני בנים, אם לבן הרשע פשיטא שצריך אתה להשיב לו תכף ומיד, פן יהיה חכם בעיניו לומר שאין מענה בפיך על כן דחית אותו בקש לאמר לך ושוב מחר אתן לך תשובה, על כן 'ענה כסיל באולתו' (משלי כו ט) תכף ביום ההוא. ואם לבן שאינו יודע לשאל, למה תאמר לו דברך למחר, והלא יותר נכון שתגיד לו דברך בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך כדי להמשיך לבו לעבודת ה':

ואגב גררה אפרש גם דברי החכם הנאמר בפרשת ואתחנן, כי יש להקשות על המגיד שאמר 'ואף אתה אמר לו בהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', למה לא זכר התשובה שבצדו הכתובה בפרשת ואתחנן (דברים שם כא). ואומר אני כי החכם שואל טעם על פסח מצה ומרור כסדר שהם כתובים בתורה, שנאמר (לעיל שם ט) 'ואכלו את הבשר וגו' צלי אש ומצות על מררים', ועל שלש אלה הוא שואל ואומר (דברים שם ט) 'מה העדת והחקים והמשפטים'.

על 'צלי אש' של הפסח אמר 'מה העדת', כי וביחת הפסח יתן עדות ה' נאמנה שהשם יתברך מושל על המערכה אפלו על מזל טלה שהוא בכור וראש לכל המזלות וכל שכן לשאר המזלות, כמו שנאמר (לעיל שם יא) 'ויהיה היום לכם לאת', כי כל אות הוא עדות ומופת על איזו דבר, כמבאר למעלה בפסוק 'החדש הזה לכם' (שם פסוק א):

והחקים הינו המצוה, שענינה ההכנעה, בעסה זו שאינה עולה למעלה, כמבאר כל זה באר היטב בחבורי הקטן ארח לחיים מאמר כ"ה, כי כל חק מורה על דבר שיש לו חק וגבול, כמו שנאמר אצל הים (איוב לח י-יא) 'ואשבר עליו חקי, ואמר עד פה תבוא ולא תסוף', כך נתן חק וגבול לעסת המצוה שלא יעלה, כי ממנו נחק

למוד על ההכנעה. ועל כן המצוה סימן חרות, כי בזכות ההכנעה נגאלו אבותינו ממצרים, וכמו שנאמר (דברים ז ט) 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם, כי אתם המעט', 'בזכות שאתם ממעטים אתכם לפני' (חולין פט). ועל כן דין החמץ בשרפה, כי 'כל המתאגא נדון באש' כדאיתא בבילקוט (צו פה) בפסוק 'הוא העלה על מוקדה' (ויקרא י ט), כי טבע האש לעלות למעלה, על כן נדון בו העולה למעלה. ודינו של חמץ במשהו, כי כך היא המדה בגסות הרוח, שבכל המדות צריך האדם לילך בדרך ממצע (ראה רמב"ם דעות פ"א), חוץ מן גסות הרוח שעליו אמרו רבותינו ז"ל (סוטה ה) 'לא מזה ולא מקצתה', הרי שאסרו אפלו המשהו, וכן אמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ד מ"ד) 'מאד מאד הוי שפל רוח', להפלות הענין ולהרחקתו מכל וכל:

והמשפטים רמז לזימורו את חייכם (לעיל א יד), כי מה שנעשה שפטים במצרים הינו בעבור שמררו חיי אבותינו, וזיסורין נקראים משפט שנאמר (ישעיה כח כז) 'ויסרו למשפט'.

ואחר שהזכיר שאלת החכם על פסח מצה ומרור, אמרה התורה שתהפך לו הסדר, ותשיב לו טעם תחלה על המרור ואחר כך על המצוה ואחר כך על הפסח, כדי שילמד החכם סדר קנין השלמות. וזה סדרו, כי מתחלה צריך האדם להביא את חמרו בכור עני לזקנו ולצרכו מחלודתו (ע"פ ישעיה נח ט), ועל ידי זה יבא לידי הכנעה לפני בוראו. ועל ידי ההכנעה יבא לידי הכרת מציאת השם יתברך, כי על כן הביא ה' את ישראל בכור עני מצרים, כדי למרק חמרם להביאם לידי הכנעה, ומתוכה יבואו לידי הכרת מציאת השם יתברך. ושנים אלו הקודמים הם כמו הכנה לבא אל הענין השלישי, והוא לידי ידיעת מציאת השם יתברך, כי זה הנרצה והתכלית המכון מכלם להביאם לידי אמונתו ברוח הוא, כמו שנאמר (לעיל יב כא) 'משכו וקחו לכם צאן', 'משכו' ידיכם מעבודה זרה, וקחו לכם צאן' לעבודת השם יתברך (מכילתא מס' דפסחא יא):

טו ויהי ארי אקשי פרעה לשלחנותא
וקטל יי כל בוכרא בארעא דמצרים
מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעריא על
בן אנא דבח קדם יי כל פתח ולדא דכרין
וכל בוכרא דבני אפרוק:

(טו) ויהי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהֹ לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר
בַּחֲמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְרַיִם:

טז ויהי לאת על ידך ולתפלין בין עיניך
ארי בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים:

(טז) וַיְהִי לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאֲנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

כלי יקר - עוז והדר

מצוה פרטית שהרבה מצות תלויין בה,
'לפני ה' אלהינו, רוצה לומר על ידי
מצוה זו נצא מתחת יד המערכה
ונעמד לפני ה' אלהינו לפני כל
בנפיו, וזו היא כונת הפסח, והמשכיל

יוסיף לקח: תורה טו

(טז) וַיְהִי לְאוֹת עַל יָדְכָה. אמרו
רבותינו ז"ל (מנחות לו.) 'יד
בהה', להורות שהנחת תפלין ביד
שמאל. וטעמו של דבר, כי השכל
והחומר הם בצורת זו לזו, בשוה הם זה
נופל, וכאשר יענו את החומר 'בן
ירבה' הכח השכלי. וטעם ענוי מצרים
הוא כדי להביא את חמר ישראל בכור
הברזל, ועל ידי זה יתקומם ויתגבר
השכל, ויעידו על זה זקנים עם נערים,
כי בעוד היות האדם נער ובער וכתח
חמרו בתקפו, אז כח שכלו חלש,
וכאשר לבא ביקמים וכתח חמרו הלך
וחסור, יתגבר שכלו. ולפיכך האומר
'שהימים הראשונים היו טובים מאלה'
(ע"פ קהלת טז) לא בעבור החכמה שאל
על אלה, שהרי 'בישישים חכמה וארך
ימים תבונה' (איוב יב יט):

וכן הוא בשני ידות האדם, כי יד
שמאל החלושה והיא בהה, כנגד
הלב שבו משכן החכמה (ראה ילקוט ריש
משלי), כי המקום השכלי שכלב גורם
שידו בהה, כי היד עסקנית בתשמישי
החמר. אבל יד ימין במקום הכבוד, כי
בו משכן הכח המתאנה (ראה ריקאנטי לחן
כט יט), ואינו מתנגד אל היד כי שם עקר
בהה, אבל במקום משכן השכל שם
היד בהה. וקשהוא אומר כאן **ויהי**
לאות על ידכה כאלו אמר שיהיה
לאות על לבך, כי הלב סבה לכהות

באחרונה, כך התשובה לבן השואל
צריך להיות באחרונה בסדר שהוא
נאמר בתורה, וכונתו להשיב לו כל
הפסוקים הנאמרים בתורה על שאלת
בן החכם:

וזה סדרן, מתחלה נאמר שם (דברים י
כא-כג) 'ואמרת לבנך עבדים היינו
וגו' עד 'ויצאנו ה', כי כל זה טעם על
המורד הבא וזכר לעבדות, שנאמר
(לעיל א ד) 'וימרדו את חייכם בעבדה
קשה'. ואחר כך אמר (דברים שם כד)
'ויצאנו ה' לעשות את כל החקים
האלה' וגו' עד 'וצדקה תהיה לנו', וכל
זה טעם על המצוה שנקראת 'חזק'
כמבאר למעלה שהיא הוראה על
ההכנעה והענוה, וכתוב (משלי כב ד)
'עקב ענוה יראת ה', וכן נאמר כאן
'לעשות את החקים האלה ליראה את
ה'', כי ההכנעה מביאה לידי יראה.
ואחר כך אמר (דברים שם כח) 'וצדקה
תהיה לנו' עד סוף הפרשה, הכל
תשובה על הפסח הבא לעדות על
ממשלתו ויתברך, כי במצות הפסח
נאמר (לעיל יב ט) 'ופסחתי עלכם', פרש
רש"י 'וחמלתי', רוצה לומר כי עבשו
תצאו מרשות המזלות אשר כל
פעלתם הכרחיות וטבעיות, ואין בהם
כח לפעל שום פעלה על צד החמלה
והחנינה והצדקה, ותכנסו תחת כנפי
השכינה אשר פעלתו יתברך ברוצן
המחלט, ופועל ישועות ועושה צדקות
על צד החמלה:

וזהו שנאמר 'וצדקה תהיה לנו כי
נשמר לעשות את כל המצוה
הזאת', כי הרבה מצות תלויין במצות
הפסח, לכן נאמר 'כל המצוה', דהיינו

זהו שאמר 'אף אתה אמר לו', רצה
לומר אף על פי שבגשית המצוה
נזכר הפסח ראשונה לפי שהוא
התכלית וראשון במעלה, מכל מקום
אתה תשיב לו על הפסח באחרונה
בסדר התשובה שנוכרה שם בדרך
שיתבאר. ואל תטעה לומר שלכך
הפכה התורה סדר התשובה על דרך
'במאי דסליק פתח' (ראה נדרים ב), אלא
בכונה גמורה הפכה התורה הסדר,
ואמרה שתשיב לו תחלה על המורד
ואחר כך על המצוה, ועל הפסח לבסוף
בסדר קניית השלמות, כדי שילמד מזה
שהפסח הבא באחרונה עקר, כי מטעם
זה יש בבטול הפסח כרת מה שאין
במצוה ומורד, כי אף מי שאינו אוכל
מצוה ומורד אינו כרת:

וצוה בעל ההגדה להביא לו ראיה
בראייה וטובה מהלכות הפסח
שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים קטז) 'אין
מפסירין אחר הפסח אפיקומן', והטעם
כדי שישאר טעם הפסח בפיו
באחרונה, ולמה לא הקפידו שישאר
טעם המצוה או המורד בפיו באחרונה.
אלא לפי שהפסח היא העקר וסוף
התכלית הנרצה מן אכילת מצוה
ומורד, והינו לפי שהפסח מופת על
אמונת השם יתברך:

וזהו שאמר 'אף אתה אמר לו', רוצה
לומר כמו שהפכה התורה הסדר,
כך תשיב לו גם אתה, וזהו לשון 'אף'.
ואם ישאלך בנה למה זה הפכה התורה
הסדר, תביא לו ראיה מהלכות הפסח
שאמרו רבותינו ז"ל 'אין מפסירין אחר
הפסח אפיקומן', ומכאן תביא לו ראיה
שכשם שטעם הפסח ראוי לשאר בפיו

דרום", "אל תטיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין עיניך", האמונה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכר הנס ויזכר בו:

וְלִטּוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ • תִּפְלִין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אֲרֻבָּעָה בָּתִּים קְרוּיִין טּוֹטְפוֹת, 'טט' בְּכַתְּפֵי שְׁתֵּימָס, 'פֶּת' בְּאַפְרִיקֵי שְׁתֵּימָס. וּמִנַּחֲמָם חִבְרוּ עִם "וְהִטָּף אֶל

ק"ה פסוקים, יבנה"ה סימן. חסלת פרשת בא

הפטרה לפרשת בא לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' רפג

כלי יקר - עוז והדר

בקה, ולהורות נתן בלבם שאין שום מעשה תלוי בפעלת האדם כי אם בעזר השם יתברך:

ומה שנאמר והיה לך לאות על ירך ובשל ראש לא הזכיר לך, לפי שהם אות גם לאחרים, שנאמר (דברים כח י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', ואמר מר (ברכות א) 'אלו תפלין שבראש':

ומה שמוניחין של יד תחלה ואחר כך של הראש, ובהסרתן מסירים של ראש תחלה. לפי ששלשה סרסורי עברה הם, העין רואה, והלב חומד, וכלי המעשה גומרים (רש"י שלח טו לט), ואם כן בשל יד הרב כי שם הלב והיד, ועל כן המקום ההוא צריך שמירה מן החטא ביותר מבשל ראש, על כן יקדים לתקן המקום ההוא, וכן בהסרה יהיו על היד תמיד:

חסלת פרשת בא

ה' לנגדי תמיד', ואז יד שמאלי כנגד ימין ה', וכו' אני בטוח כי מימיני כל אמוט' (שם). שלא יהיה פח בתאנה שבזמין למוטט אותי מן דרך הישר, לפי ש'ימין ה' רוממה' לתן עז ותעצומות אל הלב השכלי שכנגדו כשפני לנגד ה', 'לכן שמח לבי' (שם פסוק ט), בראותי כי ה' סומך ידי. וזהו שמסים ואמר (שם פסוק יא) 'נעמות בימינך נצח', משמע ולא בימיני, לפי שהכל תלוי בימין ה' כי היא כנגד יד בכה שלי:

ועל כן צוה ה' להניח התפלין אשר שם ה' חקוק בהם על יד בכה, להורות שיד ה' החזקה הימנית היא הנותנת פח ליד בכה זו. והו' שנאמר **פי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים**, הינו יד ה' הימנית החזקה אשר היא כנגד יד שמאל שבאדם ובה הוציאנו ה', ובהיות פני כנגד ה', אז ימינו כנגד יד

היד, כי טעם התפלין הוא להיות לאדם לזכרון במקום משכן השכל שבמח ושבבל. ואמר בשל ראש שהיו **בין עיניך**, כי עינא ולבא תרי סרסורי דחטאנה וינהו' (ירושלמי ברכות פ"א ד"ה), על כן שני מקומות אלו צריכין לדבר המזכיר אותם על מציאת השם יתברך ויכלתו, ועל ידי זה ישובו מאן: **ידבר** אחר לך הזכיר יד בכה, להורות שלא בכה יגבר איש' (שמואל א' ב ט), 'כי' אם 'לה' המלחמה' (ע"פ שם יז מז), לפי שיד האדם בכה וחלושה מלעשות גדולה או קטנה, אם לא כי יד ה' עשתה זאת' המחזיק בידו (ע"פ ישעיה מא ט). כמו שנאמר (תהלים טז ח) 'שויתי ה' לנגדי תמיד', וגו', כי מתחלה היה דוד מצטער על הנחת הלב ביד שמאל והכבד בצד ימין, כאלו היה רצון האל שבח המתאנה יהיה עקר והשכל שבבל טפל, כמו שיד ימין עקר והשמואל טפל. ואחר כך אמר 'שויתי

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמוד ב

דיגרי כסף, פורטין לאחריהם, ואין פורטין לעצמן כדי שלא יחדשום שפורטים לעצמם בזול. וכן, נבאי תמחו שאין להם עניים לחלק ועליהם למכור את המזון כדי שלא יתקלקל, מוכרין לאחריהם ואין מוכרין לעצמן כדי שלא יחדשום שמוכרים לעצמם בזול. מעות של צדקה, אין מונין אותן שמים [שמים] אלא אחת אחת כדי שלא יחדשו בגבאי שנוטל שנים ומונה רק אחת. וטעם כל דינים אלו, משום שנאמר (במדבר לב כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל' וגו'. אמר אבי, מריש לא הוה יתיב מר - מתחילה לא היה יושב רבה אציפי דבי גנישתא - על מחצלות של בית הכנסת שנקנו מקופה של צדקה, כיון שסבר שאסור לקחת ממעות הקופה ולקנות עמם צרכי ציבור, אך כיון דשמעה להא דתניא - כיון ששמע מה ששינוי בברייתא (לעיל) שרשאים בני העיר להשתמש במעות הקופה 'ולשנותה לכל מה שירצו', הוה יתיב - היה יושב על אותם מחצלות. אמר אבי, מריש הוה עבד מר - מתחילה היה עושה רבה, תרי כסי - שני כסים לצדקה, חד לעני דעלמא וחד לעני דמתא [לעני העיר], שכן סבר שאסור ליטול מעות מקופת עניי העיר ולחלקם לעניי העולם, כיון דשמעה להא דאמר ליה שמואל, לרב תחליפא בר אבדימי, עבד חד כסא - יכול אתה לעשות כס אחד לצרכי כל העניים, בין לעניי העיר ובין לעניי שאר העולם,

1 ליה רב שמואל לרב, הא תליפס שניין דלא הוה לי - הרי שלש
2 עשרה שנה שלא ראיתי כלל את גינתי והשתא נמי - וגם עכשיו
3 דעתאי עליוהו - דעתי על התינוקות לזרום מהמקום שאני עומד
4 בו.
5 מבררת הגמרא: ור'נן - תלמידי החכמים העוסקים בתורה תדיר,
6 מאי - לאיזה אור יזכו הם. אמר רבניא, עליהם נאמר (שופטים ה לא)
7 'ואהביו בצאת השמש בנברתו' וגו', שאור זה עדיף מכל האורות.
8 תנו רבנן, נבאי צדקה אינן רשאין לפרוש זה מזה, ולגבות כל אחד
9 בפני עצמו, מפני החשד, שלא יאמרו שדעתו לגבות, אבל פורש זה
10 לשער וזה לתנות, ובלבד שיהיו שניהם נראים כאחד, בין ליושבי
11 השער בין ליושבי החנות.
12 וכן, גבאי צדקה שמצא מעות בשוק, לא יתנם בתוך כיסו, אלא
13 נותן לתוך הארנקי של צדקה, ולבשיבא לביתו ויטלם מן הכיס, ולא
14 יטלם בשוק לעצמו, שלא יאמר הרואה, שמעות של צדקה הוא
15 נותן לתוך כיסו. וכו' צא, בו, אם היה גבאי הצדקה נושה בבכירו
16 מנה (שהיה חבירו חייב לו מנה) ופרעו בשוק, לא יתנונו הגבאי
17 לתוך כיסו, אלא נותן לתוך ארנקי של צדקה ולבשיבא לביתו
18 ויטלם.
19 תנו רבנן, נבאי צדקה שאין להם כעת עניים לחלק, וצריכים הם
20 לצרף את פרוטות הנחושת שבידם כדי שלא יחלידו, ולקחת בהם

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז	יום רביעי - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שני - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב	יום חמישי - ו' שבט מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שלישי - ד' שבט מפרק כג עד סוף פרק כח	יום שישי - ז' שבט מפרק לט עד סוף פרק מג
שבת קודש - ח' שבט פרק כ מפרק מד עד סוף פרק מח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ם ב"ה.

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש

נר ה' נשמת אדם פי' שישראל

הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ח ואף שע"י זה יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה

נשמת האדם, וכן בחינת רוח ונפש, - לאו דוקא במי

ש"פועלת" בו המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם

באלה שנשמתם היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או

של "נפש", חפצה וחשקה - של הנשמה, בטבעה לפרד

ולצאת מן הגוף ולדבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים

ברוך הוא; - הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה - חיות,

והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשרשה,

ב"חיי החיים" - הקב"ה. הגם שתהיה - שם, אין ואפס

ותתבטל שם - בשרשה, במציאות לגמרי, ולא ישאר

ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הראשון, - אי אפשר

לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שהרי אדרבה, מהותה

האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן

אומר רבנו הזקן: "מהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא

בהיותה בגופה - נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה

- מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה

היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה

עליונה יותר, שייכת רק כשהיותה באותה "מהות" היא מגיעה

למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות

חכם גדול. אך להיחפך ל"מהות" אחרת - לא מתאימה לכך

"תשוקה" - לא שייך הדבר שאדם יתווקק להיחפך למלאך,

כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכך - מדוע, איפוא, תרצה

הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בשרשה? - אף-על-פי-כן

זה רצונה וחפצה בטבעה. - ברם, המושג "טבע" נחשב

1 פרק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרב מאד" לקיים תורה

2 ומצוות באהבה ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבל כל

3 אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעלידי

4 עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם

5 לנצח. בנשמה קדושה זו,

6 בבחינת ה"חכמה" שבה,

7 מלוכש אור אינסוף ברוך

8 הוא, ממנו נובעת בכל אחד

9 מישראל אהבה להקב"ה, עד

10 לכדי מסירות נפש על קידוש

11 השם. בכך הוסבר "שורש"

12 אהבה זו, וכיצד היא באה לנו

13 בירושה. אך, עדיין טען

14 הסבר: א) "ענין" אהבה זו,

15 במה מתבטאת שאיפתה של

16 אהבה זו. ב) כיצד כוללת

17 בתוכה אהבה זו גם יראה,

18 שצורך בה לקיום תורה

19 ומצוות. ענינים אלה, יובהרו

20 בפרק י"ט אותו אנו עומדים

21 ללמוד, לאחר הסבר נרחב

22 אודות האהבה המסותרת.

23 ולתוספת באור, - ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני

24 הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)",

25 צריך לבאר היטב מה שכתוב: "נר ה' נשמת אדם".

26 פירוש, שישראל הקרוים "אדם", - כמאמר חכמינו ז"ל:

27 "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נשמתם

28 היא, למשל, באור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו,

29 - וכל כך למח? - מפני שאור האש חפץ בטבע לפרד

30 מהפתילה - בה האש מחזיקה את עצמה, ולדבק בשרשו

31 למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח, כמו

32 שכתוב ב'עין חיים'. - האש שבנר נמשכת בטבעה ללמעלה,

33 כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה,

34 מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים,

35 עפר, מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את

36 היסוד הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד ביותר - הוא גם

37 התחתון ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל

38 לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי

39 "לרוקע הארץ על המים", נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח

40 היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח.

41 כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. ואף

42 שעלידיה - עלידי היתנתקות האש מהפתילה

43 והידבקותה בשרשה למעלה, יכבה ולא יאיר כלום

44 למטה, וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו במציאות

דבוק בשורשה, אינו בְּחִינַת טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְלָא מְשֻׁגָּם וּמוֹכֵן, 16
אֵלָּא לְמַעְלָה מִהַדְרַת וְשִׁכְלָא הַמְשֻׁגָּם וְהַמּוֹכֵן, וְהִיא בְּחִינַת 17
חֲכָמָה שְׁבִנְפָּשׁ – שְׁלֵפָה מִזֶּה שֶׁהוֹסֵב בְּפֶרֶק הַקּוּדֵם, "חֲכָמָה" 18
הִיא כּוּחַ שְׁלֵמַעְלָה מִ"שִׁכְלָא" וְ"הַבְנָה", שְׁבִיבָה – בַּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ, 19
שׁוּרָה אֲזֵר אֵיין־סוֹף 20
בְּרוּךְ הוּא. – וּמִשׁוּם כֵּךְ, 21
נִמְשַׁכֵּת הַנִּשְׁמָה לְהַתְאָחֵד 22
בְּשׁוּרָה, הַמִּשְׁכָּה 23
שְׁלֵמַעְלָה מִזֶּה "שִׁכְלָא" 24
וְהַ"הַבְנָה". הִרִי שֶׁ"עֵינִן" 25
הָאֲהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת הוּא – 26
רְצוֹנָה הַפְּנִימִי שֶׁל הַנִּשְׁמָה 27
לְהַתְאָחֵד עִם שׁוּרָה, עִם 28
הַקֶּבֶה. לְהֵלֵךְ יוֹסֵב מְדוּעַ נִקְרָאת אֲהָבָה זֶה – "אֲהָבָה 29
מְסוּתֶרֶת". 30

ליקוטי אמרים

בְּטִבְעָה וּטְבַע זֶה הוּא שֵׁם הַמּוֹשָׁאֵל לְכָל דָּבָר שְׁאִינוֹ
בְּבַחִי טַעַם וְדַעַת וּגַם כֹּאן הַכוּוֹנָה שְׂרָצוֹן וְחַפְצֵי זֶה
בְּנִפְשׁ אִינוֹ בְּבַחִי טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְלָא מוֹשֵׁג וּמוֹכֵן אֵלָּא
לְמַעְלָה מִהַדְרַת וְשִׁכְלָא הַמּוֹשֵׁג וְהַמּוֹכֵן וְהִיא בַּחִי חֲכָמָה
שֶׁבִּנְפֶּשׁ שִׁבָּה אֲזֵר אֵ"ס ב"ה.

בְּדֶרֶךְ כָּלֵל לְחִסְרוֹן, אִם הִדְבַּר הוּא לְפִי הַטֶּבַע, חֹסֵר כֹּאן הִדְרַת 1
הַ"שִׁכְלָא" – וְכֹאן הִרִי מִזֶּה שֶׁהַנִּשְׁמָה נִמְשַׁכֵּת אֶל הַקֶּבֶה בְּטִבְעָה, 2
נִחְשָׁב לְ"מַעְלָה" – לָכֵן, מִעֵיר הַ"תְּנִיָּא", מִיָּד, שֶׁהַמְלָה "טְבַע" 3
כֹּאן, מִשְׁמַעְדָּה, כָּל עֵינִן שְׁאִינוֹ לְפִי הַ"טַעַם" וְהַ"שִׁכְלָא", גַּם 4
כִּשֶׁהִדְבַּר הוּא לְמַעְלָה 5
מִזֶּה "שִׁכְלָא", מִצִּיּוּנִים אוֹתוֹ 6
בְּמַלְהָ "טְבַע". וְטִבְעָה, 7
– הַמְלָה "טְבַע", הוּא שֵׁם 8
הַמְשָׁאֵל לְכָל דָּבָר 9
שְׁאִינוֹ בְּבַחִינַת טַעַם 10
וְדַעַת. – כָּל דָּבָר שְׁאִינוֹ 11
נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ הַגִּיּוֹן וְשִׁכְלָא, 12
מִתּוֹאֵר בְּשֵׁם "טְבַע", וְגַם 13
כֹּאן – בִּיחֹס לְהַמְשַׁכֵּת הַנִּשְׁמָה לְשׁוּרָה, הַבְּנִיָּה, – 14
בְּהַשְׁתַּמְשׁוֹת בְּמַלְהָ טְבַע: שְׂרָצוֹן וְחַפְצֵי זֶה בְּנִפְשָׁם – לְהִיּוֹת 15

יום שני ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

עֲשׂוּ: "הַלְעִיטִינִי", לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, – וְלֹא בְּטֵל 59
לְאִלּוּקֹת, בְּנִזְכָּר לְעִילָא, – שְׁקִלִיפָה הִיא בַּחֲנִינַת "יֵשׁ" (מִצִּיּוֹת) 60
הַמְּנוֹתֶקֶת מֵאִלּוּקֹת, הַפֶּךְ בְּחִינַת הַחֲכָמָה; – שְׁעִנִּינָה – בִּיטוּל. 61
וְלָכֵן – אֵלֶּה שְׁמֻצָּד הַקִּלִּיפָה, נִקְרָאִים "מְתִים", בִּי "הַחֲכָמָה 62
הַתְּחִיָּה", – אַךְ, דָּבָר 63
שֶׁהוּא הִיפֶךְ הַ"חֲכָמָה", 64
הוּא גַם הִיפֶךְ הַחַיִּים, 65
וְכַתִּיבִי: "יָמוּתוּ וְלֹא 66
בְּחֲכָמָה"; – מִיָּתָה 67
קְשׁוּרָה בְּמָה שְׁאִין בּוֹ עֵינִן 68
הַ"חֲכָמָה", וְזֶה אֲמֹר בִּיחֹס 69
לְאֻמוֹת הָעוֹלָם הַמְּקַבְּלוֹת 70
חַיּוֹת מִזִּקְלִיפּוֹת. וְכֵן 71
הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל 72
קָדָם שְׁבָאוֹ לְיָדֵי נָסִיּוֹן 73
לְקִדְשׁ הַשֵּׁם; – שֶׁכֵּן, 74
כִּשְׁהֵם בָּאִים לְיָדֵי נָסִיּוֹן 75
שֶׁל קִידוּשׁ ה', מִתְעוֹרֶרֶת 76
בָּהֶם בַּחֲנִינַת הַ"חֲכָמָה" 77
שֶׁבִּנְשַׁמְתָּם, וּמַחִיָּה אֵז אֶת 78
נַפְשָׁם. וְאִילוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת 79

ליקוטי אמרים

וְזֶהוּ כָּלֵל בְּכָל סְטָרָא
דְּקִדּוּשָׁה שְׁאִינוֹ אֵלָּא מִזֶּה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֲכָמָה שֶׁנֶּקֶד קוּדֵשׁ
הָעֲלִיּוֹן הַבְּטֵל בְּמִצִּיּוֹת בְּאֲזֵר אֵ"ס ב"ה הַמְּלוּבֶשׁ בּוֹ
וְאִינוֹ דָּבָר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ כִּנּוּל וְלָכֵן נִקְרָא כ"ח מ"ה וְהוּא
הַפֶּךְ מִמֶּשׁ מִבַּחִי הַקִּלִּיפָה וּס"א שְׁמֻמָּה נִפְשׁוֹת אוֹמוֹת
הָעוֹלָם דְּעִבְדִּין לְגִרְמִיּוּהוּ וְאִמְרִין חֵב הַבּוֹ וְהַלְעִיטִינִי לְהִיּוֹת
יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ כִּנּוּל הַפֶּךְ בַּחִי הַחֲכָמָה וְלָכֵן
נִקְרָאִים מְתִים כִּי הַחֲכָמָה תַּחִּיהָ וְכַתִּיב יָמוּתוּ וְלֹא
בַּחֲכָמָה. וְכֵן הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל קוּדֵם שֶׁבָּאוּ
לְיָדֵי נָסִיּוֹן לְקִדְשׁ הַשֵּׁם כִּי בַּחִי הַחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ
הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהִים מְאֹד אֵ"ס ב"ה הַמְּלוּבֶשׁ
בְּהֵם בְּבַחִי גְלוּת בְּגוֹפֶם בְּנִפְשׁ הַבְּהִמִּית מִצָּד
הַקִּלִּיפָה שֶׁבַחֲלָל הַשְּׁמָאֲלִי שֶׁבַּלְב הַמּוֹלֶכֶת וּמוֹשֵׁלֶת

וְזֶהוּ כָּלֵל בְּכָל סְטָרָא דְּקִדְשָׁה, – בְּצִד הַקִּדּוּשָׁה: שְׁאִינוֹ אֵלָּא 31
מִזֶּה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֲכָמָה, שְׁנִקְרָא "קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן", – הַמְלָה קוּדֵשׁ 32
רִמּוּזָה עַל "חֲכָמָה", וְקִדּוּשָׁה הִיא הַמִּשְׁכָּה מִ"קוּדֵשׁ" – הַמִּשְׁכָּה 33
מִ"חֲכָמָה". מִזֶּה מִשְׁמַעְדָּה הַמִּשְׁכָּה מִ"חֲכָמָה"? – יוֹסֵב לְהֵלֵךְ, 34
שֶׁ"חֲכָמָה" הִיא עֵינִן 35
הַ"בִּיטוּל" לְאֲזֵר אֵיין־סוֹף 36
בְּרוּךְ־הוּא, לְהַקְבִּי: 37
הַמִּשְׁכָּה מִחֲכָמָה" 38
פִּירוּשָׁה – הַמִּשְׁכָּה בִּיטוּל 39
זֶה לְאִלּוּקֹת, שֶׁזֶּה זֶה צִד 40
הַקִּדּוּשָׁה. אַךְ, כִּשְׁחֹסֵר 41
"בִּיטוּל" זֶה מִזֶּה "חֲכָמָה" – 42
אִין זֶה קִדּוּשָׁה. וְכֵן אֲמֹר 43
רַבְּנוּ הִזְקֵן בִּיחֹס לְקִדְשׁ 44
הָעֲלִיּוֹן (חֲכָמָה): הַבְּטֵל – 45
קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן (חֲכָמָה) 46
בְּטֵל בְּמִצִּיּוֹת בְּאֲזֵר 47
אֵיין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא 48
הַמְּלָכָשׁ בּוֹ, וְאִינוֹ דָּבָר 49
בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ בְּנִזְכָּר 50
לְעִילָא, וְלָכֵן נִקְרָא "בֵּחַ 51
מָה". – וְלָכֵן זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "חֲכָמָה", הַמּוֹרַכֵּת מִשְׁתֵּי הַמְּלִים: 52
"כֹּחַ מִזֶּה", כּוּחַ שֶׁל מִזֶּה, שֶׁל בִּיטוּל. הִרִי שְׁקִדּוּשָׁה הִיא דּוּקָא דָּבָר 53
שִׁישׁ בּוֹ הַמִּשְׁכָּה מִ"חֲכָמָה" – דָּבָר שֶׁבְטֵל לְהַקְבִּי וְאִינוֹ 54
"מִצִּיּוֹת" לְעַצְמוֹ כָּלֵל, וְהוּא הַפֶּךְ מִמֶּשׁ מִבְּחִינַת הַקִּלִּיפָה 55
וְסְטָרָא־אֲחֵרָא, שְׁמֻמָּה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעִבְדִּין 56
לְגִרְמִיּוּהוּ, – הַעוֹשׂוֹת רַק לְמַעַן מִצִּיּוֹתָן הָאֲנוּכִית, וְאִמְרִין: 57
"הֵב הֵב" – וְאוֹמְרוֹת "תֵּן תֵּן" וְ"הַלְעִיטִינִי", – כִּמוֹ שֶׁאֲמֹר 58

בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש שעלידי החטא הוא נפרד
וניתק מהקב"ה – לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו
להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק
מהקב"ה – אלא "רוח שטות" זו מטפשת אותו שלא ירגיש

בהינתקות מהקב"ה

הנגרמת עלידי החטא.

ברם, אם כך הדבר, הרי

שגם בשעת "נסיון" של

קידוש ה', כשרוצים

לכפות עליו לכפור

בהקב"ה, לא היה צריך

לחוש שעלידייך הוא

ניתק מהקב"ה, וממילא –

לא למסור את נפשו? – מסביר רבנו חזקן, שבאפשרות הקליפה

להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת

"ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו – כשמדובר בנסיון של

קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת

מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי

מרגיש אז וחש שעלידייך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא

מוסר את נפשו:

ליקוטי אמרים

בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה
זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים
ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת
ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה
נכנס בהם רוח שטות לחטוא כמאמר רז"ל אין אדם
חוטא כו'

1 בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ
2 האלקי, בגלות בגוף – בסוד גלות השכינה, כנזכר לעיל.
3 ולכן נקראת אהבה זו בנפש האלהית, שרצונה וחפצה
4 לדבק בה' חיי החיים ברוך-הוא, – נקראת אהבה זו, בשם
5 "אהבה מסותרת", –

6 לכאורה: "אהבה" היא

7 הרי רגש שבא לידי גילוי,

8 כיצד זה תואם למה

9 שמתארים אותה כאן

10 בשם "אהבה מסותרת"?

11 אלא בהתאם למה

12 שיוסבר להלן, באה

13 "הסתרה" זו מענין אחר

14 לגמרי. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של

15 הקליפה: כי היא – אהבה זו, מסתרת ומכסה בלבוש שק

16 דקליפה בפושעי ישראל, וממנה – מהקליפה, נכנס בהם

17 רוח שטות לחטוא, כמאמר רז"ל: אין אדם חוטא כו'.

18 – אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. "רוח שטות" זו מתבטאת,

19 כמוסבר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא, שלמרות שהוא

20 חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד

יום שלישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל.

שה"דעת" וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה",

שקועות בתאוות – בחינת ה"חכמה" היא כנדרמת ונתונה

בשינה. אך בשבאים – הרשעים, לידי נסיון בדבר אמונה,

שהיא למעלה מהדעת, ונגעה עד הנפש – עד לבחינת

חכמה שבה – שורש

האמונה הוא, כאמור,

ב"חכמה", אזי היא –

ה"חכמה", נעוזה

משנתה, – כלומר, היא

מתגלה, ופועלת פעולה

בבחי' ה' המלכש בה, –

השפעתה של ה"חכמה"

מתבטאת בכך, שאותו

אדם מוכן למסור את

נפשו על קידוש ה', וכמו

שכתוב¹²: "ויקץ בלשון

ה'", – הרומז על בחינת

ה"חכמה" שבנפש ואור

איך-סוף המלוכש בה,

שהיתה קודם כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך, כשבא האדם

לידי נסיון של קידוש ה' – היא מתעוררת ופועלת פעולתה –

לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל משג

לו, – מדוע עליו למסור את נפשו, להתגבר על הקליפות

41 אלא שגלות הזה לבחינת חכמה – אינו אלא לבחינה

42 המתפשטת ממנה בנפש בלה' להחיותה, – בחיות אלקית.

43 התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא

44 יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם

45 בחיות של קדושה

46 ולשמור עליהם מלעבור

47 עבירה. אבל שרש ועקר

48 של בחינת חכמה

49 שבנפש האלהית הוא

50 במחיו, ואינה – ה"עיקר"

51 אינה

52 מתלבשת בלבוש שק

53 דקליפה שבלב בלה'

54 השמאלי בבחינת גלות

55 ממש, – שלא יוכל להיות

56 לה שום השפעה, רק

57 שהיא – בחינת חכמה זו,

58 בבחינת שנה ברשעים,

59 – אדם ישן קיימים בו כל

60 הכוחות, כמו לאדם ער, אלא שבשעת השינה הכוחות רדומים

61 ומוסתרים, ואינה פועלת פעולה בהם – שהרי פעולתה

62 צריכה להיות, שהנפש כולה תהיה בטלה להקב"ה, כל זמן

63 שעוסקים בדעתם ובינתם בתאוות העולם. – כל זמן

1 וְתַאוּת עוֹלָם הָיָה בְּהִתֵּר וּבִאִסּוּר שֶׁהֲגִל בָּהֶם, וְלִמָּאס
2 בָּהֶם, — כְּלוּמָר, בַּעֲמֻדוֹ עֵתָה נִכּוֹן לְמִסּוּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ
3 ה', לֹא רַק שֶׁהוּא מִרְסֵן אֶת תַּאוּתוֹתֵי הַפְּנִימִיּוּת וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶן,
4 אֲלֵא הֵן נַעֲשׂוֹת מֵאוֹסוֹת בַּעֲיָנִי, וְלִכְחֹר לֹא ה' לְחַלְקוֹ וּלְגוּרְלוֹ,
5 — גַּם כּוֹחוֹתָיו הַפְּנִימִיִּים,
6 כ"שכל" ו"מדות",
7 הַנִּקְרָאִים "חֶלֶק", וְגַם
8 הַכּוֹחוֹת הָעֲלִיּוֹנִיִּים יוֹתֵר,
9 "רִצּוֹן" ו"תַּעֲנוּג", הַנִּקְרָאִים
10 "גּוּרֵל" — יֵהִיוּ נִתְּנִים כּוֹלֵם
11 לַהֲקַב"ה — לְמִסּוּר לוֹ
12 נַפְשׁוֹ עַל קִדְשֵׁת שְׁמוֹ.
13 וְאַף כִּי הִקְלִיפוֹת גָּבְרוּ
14 עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יָכוֹל
15 לָהֶם, — שֶׁהִרְיָ, מְדוּבֵר
16 כֹּאן בִּיחֹס ל"פֹּשַׁע
17 יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם הוּא מוֹסֵר
18 אֶת נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ ה',
19 וְהַקְלִיפוֹת הָיוּ בּוֹ תָּמִיד עַל
20 הָעֲלִיּוֹנָה, כְּמֵאֲמַר רַ"ל¹³
21 שֶׁ"הַרְשָׁעִים הֵם בְּרָשׁוֹת
22 לָבָם", — בְּרָשׁוֹת הַחֹלֵל
23 הַשְּׂמָאֲלִי שֶׁבִּלְבָם, מִקּוֹמָה
24 שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית
25 וְהִצְרֵה־רַע שֶׁמִּצַּד
26 הַקְלִיפָה; מִכָּל־מְקוֹם
27 כְּשֶׁבָּא לִידֵי נִסְיוֹן כְּדִבֵּר
28 אֱמוּנָה בַּה' אַחֶר,
29 שִׁסְדֻתָּהּ בְּהִרְיָ קִדְשׁ,
30 הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה
31 שֶׁנִּבְנָשׁ הָאֱלֹהִית, — כְּפִי שֶׁזָּכַר לַעִיל, נִקְרָאת "חֲכָמָה" בִּשְׁם
32 "קִדְשׁ", שֶׁבָּהּ — ב"חֲכָמָה", מְלִכְשׁ אֱוִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא —
33 אִי, הִרְיָ כָּל הַקְלִיפוֹת בְּטָלִים וּמִבְטָלִים וְהָיוּ כֵּלָא הָיוּ מִמֶּשׁ
34 לַפְּנִי ה', כְּדִבְרֵיכֶם¹⁴: "כָּל הַגּוֹיִם — כּוֹלֵל קְלִיפוֹת, כְּאֵין גָּבְרוּ
35 וְגוֹ", וּבְתִיב¹⁵: "כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ ה', — כּוֹלֵל גַּם קְלִיפוֹת שֶׁהֵן
36 "אֵוִיבִי ה'", כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ יֹאבְדוּ, יִתְפָּרְדּוּ וְגוֹ", וּבְתִיב¹⁶:
37 "כְּהִמָּס דוֹנָג מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ וְגוֹ", — הַרְשָׁעִים וְהַקְלִיפוֹת
38 יִימָסוּ מִפְּנֵי הַשִּׁיטָה, וּבְתִיב¹⁷: "הִרְיָם — הַקְלִיפוֹת שֶׁהֵן בַּעֲיָנִי
39 עֲצָמָן כְּהִרְיָם, כְּדוֹנָג נִמְסוּ". — הִרְיָ, שְׂכַלְפִי אֱוִי־סוֹף
40 בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלוּבֵשׁ בַּבְּחִינָה "חֲכָמָה" שֶׁנִּבְנָשׁ שֶׁל יְהוּדִי —
41 בְּטוֹלוֹת וְנַעֲלֻמוֹת כֹּל הַקְלִיפוֹת, וְאוֹ — כְּשִׁיחֻדִּי עוֹמֵד לַפְּנִי נִסְיוֹן
42 שֶׁל קִדּוּשׁ ה' — מִתַּעֲוִרֶרֶת וּמִתְּגַלָּה בְּתוֹכוֹ בַּחֲבִינָה חֲכָמָה זֶה. לִכֵּן,
43 לְמִירוֹת שֶׁלַּפְּנֵי כֵן הִיָּתָה לְקְלִיפוֹת הַשִּׁלִּטָה הַמִּלֵּאָה עָלָיו, יֵשׁ בּוֹ
44 עֵתָה הַכּוֹחַ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶן. זֹאת אוֹמֵרֶת: יְהוּדִי יֵשׁ בּוֹ תָּמִיד
45 הַכּוֹחַ (הַנוֹבֵעַ מ"חֲכָמָה" — אֲהָבָה מִסּוֹתֶרֶת) לְשִׁלוֹט עַל הַתַּאוּת,
46 צִרִיכִים רַק לַעֲוֹרֵר כּוֹחַ זֶה. לְהֵלֶן, יִסְבִּיר רַבֵּנוּ הֶזְקֵן, אֵיךְ כְּלוּלָה
47 בְּאֲהָבָה זֶה גַּם יִרְאָה. שֶׁכֵּן, כֹּאמֹר, כִּדִּי לְקִיָּים תוֹרָה וּמִצְוֹת

ליקוטי אמרים

בְּהִתֵּר וּבִאִסּוּר שֶׁהוֹרְגֵל בָּהֶם וּלְמָאוּס בָּהֶם וּלְכַחֹר לוֹ
ה' לְחַלְקוֹ וּלְגוּרְלוֹ לְמִסּוּר לוֹ נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשֵׁת שְׁמוֹ וְאַף
כִּי הִקְלִיפוֹת גָּבְרוּ עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יָכוֹל לָהֶם כְּמֵאֲרוֹ¹
שֶׁהַרְשָׁעִים הֵם בְּרָשׁוֹת לָבָם מ"מ כְּשֶׁבָּא לִידֵי נִסְיוֹן
כְּדִבֵּר אֱמוּנָה בַּה' אֶחָד שִׁסְדֻתָּהּ בְּהִרְיָ קוֹדֵשׁ הִיא
בַּח' חֲכָמָה שֶׁנִּבְנָשׁ הָאֱלֹהִית שְׁבָה מְלוּבֵשׁ אֱוִי־סוֹף
כ"ה הִרְיָ כֹל הַקְלִיפוֹת בְּטָלִים וּמִבְטָלִים וְהָיוּ כֵּלָא הָיוּ
מִמֶּשׁ לַפְּנִי ה' כְּדִבְרֵיכֶם כֹּל הַגּוֹיִם כֹּאֵין גָּבְרוּ וְגוֹ² וּכְתִיב כִּי
הִנֵּה אֵוִיבִיךָ ה' כִּי הִנֵּה אֵוִיבִיךָ יֹאבְדוּ יִתְפָּרְדּוּ וְגוֹ³ וּכְתִיב
כְּהִמָּס דוֹנָג מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ וְגוֹ⁴ וּכְתִיב הִרְיָ כֹל הַרִים כְּדוֹנָג נִמְסוּ.
וְהִנֵּה אֱוִי־סוֹף ה' א"ס כ"ה הַמְּלוּבֵשׁ בְּחֲכָמָה שֶׁנִּבְנָשׁ גְּדוֹל
וְעֵצוֹם כְּחוֹ כָּל כֶּךְ לִגְרֵשׁ וּלְדַחֹת הֵם⁵ אֶת הַקְלִיפוֹת שֶׁלֹא
יִכְלּוּ יַעֲזוּ אִפִּי בְּלִבּוֹשֵׁי שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה
שֶׁל אֱמוּנָה ה' אֶחָד דִּהִיּוֹת לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן לְמִסּוּר נַפְשׁוֹ
אִפִּי שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזָה מַעֲשֵׂה לְכַד נִגְדֵּי אֱמוּנָה
ה' אֶחָד כְּגוֹן לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוּדָה זֶה אֵף שֶׁאֵינוֹ מֵאֲמִין
בַּה' כֹּלֵל בְּלָבוֹ וְכֵן שֶׁלֹא לְדַבֵּר תוֹעָה ה"ו עַל אַחֲדוֹת ה'
אֵף שֶׁאֵין פִּיּוֹ וְלָבוֹ שׁוֹיִן רַק לָבוֹ שֶׁלֵּם בְּאֱמוּנָה ה' זֶה
נִקְרָא דְּחִילוֹ הַנִּכְלָל בְּרַחֲמֵי שֶׁהִיא אֲהָבָה הַטְּבָעִית
שֶׁנִּבְנָשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּכִלְלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁחִפְצָה וְרִצּוֹנָה
כְּטַבְּעָה לִידְבֹּק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמִקּוּרָהּ אֱוִי־סוֹף כ"ה שֶׁמִּפְּנֵי
אֲהָבָה זֶה וְרִצּוֹן זֶה הִיא יִרְאָה וּמִפְּתָחֶת כְּטַבְּעָה מִנְּגוּעַ
מֵאֲמִין בְּהַקְב"ה, יֵשׁ בְּכֶךְ רַק מִשּׁוֹם מַעֲשֵׂה שֶׁבִּנְיָגוֹד לְאֱמוּנָה —
וְאַף עַל כֶּךְ הוּא מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ; וְכֵן — זֶה נִתּוֹן לוֹ הַכּוֹחַ לְמִסּוּר
אֶת נַפְשׁוֹ, שֶׁלֹא לְדַבֵּר תוֹעָה חֲסִיד־שְׁלוֹם עַל אַחֲדוֹת ה', אֵף
שֶׁאֵין פִּיּוֹ וְלָבוֹ שׁוֹיִן, רַק לָבוֹ שֶׁלֵּם בְּאֱמוּנָה ה'. — אֵף־עַל־פִּי
כֵן יִמְסוֹר אֶת נַפְשׁוֹ, שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה וְשֶׁלֹא לְדַבֵּר אוֹתוֹ
דִּיבּוּר. בְּרַם, אֵין זֶה הַתְּהַבְּטָאוֹת שֶׁל אֲהָבָה הַמִּסּוֹתֶרֶת עֲצָמָה.
הָאֲהָבָה הַטְּבָעִית וְהַמְּשִׁיכָה לַהֲקַב"ה, אֵינֶן נִפְגָּעוֹת כֹּאֵן יִשְׂרָאוֹת,
כִּי גַם בְּשֶׁתָּהּ מַעֲשֵׂה אוֹ הַדִּיבּוּר נִשְׁאֵרֶת הָאֱמוּנָה בְּתוֹמָתָהּ, אֲלֵא
זֶה הִיא הַתְּהַבְּטָאוֹת שֶׁל ה"יִרְאָה" הַכּוֹלֵלָה ב"אֲהָבָה" — הוּא יִרְאָה
מִלְּהוּיֹת חֲסִיד־שְׁלוֹם נִפְרָד מִהַקְב"ה — יִרְאָה זֶה מוֹנַעֵת אוֹתוֹ
מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה אוֹ מִלְּדַבֵּר אוֹתוֹ דִּיבּוּר. וְכֹל זֶה — מִחֲמַת
שִׁנְתֻלָּתָהּ בּוֹ, בְּגַלֵּל הַנִּסְיוֹן שֶׁל קִדּוּשׁ ה', ה"חֲכָמָה" שֶׁנִּבְנָשׁ. וְזֶה
נִקְרָא "דְּחִילוֹ הַנִּכְלָל בְּרַחֲמֵי", — יִרְאָה הַכּוֹלֵלָה בְּאֲהָבָה,
שֶׁהִיא אֲהָבָה הַטְּבָעִית שֶׁנִּבְנָשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּכִלְלוֹת יִשְׂרָאֵל,
שֶׁחִפְצָהּ וְרִצּוֹנָה כְּטַבְּעָה לְדְבֹק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמִקּוּרָהּ אֱוִי־סוֹף
סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁמִּפְּנֵי אֲהָבָה זֶה וְרִצּוֹן זֶה — לְהִידְבֹּק
בְּהַקְב"ה, הִיא — הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, יִרְאָה וּמִפְּתָחֶת כְּטַבְּעָה מִנְּגוּעַ

ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדות. 20
 כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן 21
 רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח 22
 שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסויים 23
 ימירו את דתו. הילד החל 24
 לשאול למשמעות הדבר. 25
 וה"פריץ" ענה לו: כלום, 26
 עד עתה קוראים לך 27
 פייוויש – וכשימירו את 28
 דתך יקראו לך "איוואן". 29
 שאל הילד: מדוע אני 30
 נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. 31
 מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את 32
 דתו, בטענו: אני נקרא "פייוויש" – אשאר "פייוויש"! ולא 33
 הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש 34
 מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה: 35
 ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בכך. אך, גם אתה לא 36
 טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על 37
 קידוש ה'. 38

ליקוטי אמרים

בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו 1
 בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה 2
 בלב כלל: 3

1 בקצה טומאת עבודה זרה חסיוּשָׁלוֹם, שהיא נגד אמונת ה'
 2 אחר, אפילו בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה, –
 3 הקשורים בעבודה זרה, בלי אמונה בלב כלל: – בעבודה זרה
 4 זו. גם מזה יראה נשמתו של יהודי, ויראה זו, היא הכלולה
 5 באהבה המסותרת. הרי,
 6 שבאהבה מסותרת –
 7 הכוללת בתוכה גם יראה
 8 – יכול יהודי לקיים תורה 1
 9 ומצוות, כפי שיפורט 2
 10 להלן, על-ידי שעושה 3
 11 חשבון: מאחר שהיה גם
 12 מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי
 13 להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה נפרדים חסיוּשָׁלוֹם
 14 מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידך מתאחדים עם הקב"ה,
 15 וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.
 16 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם 'פושע ישראל'
 17 מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן
 18 הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא
 19 בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך

יום רביעי ה' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוּבש בהם.

יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של 62
 מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה". 63
 והנה מודעת זאת – ידוע הדבר, לכל, כי מצות – העשה של 64
 אמונה ואחדות ה', ואזהרת עבודה זרה, שהם שני דברים 65
 הראשונים, – מעשרת 66
 הדיברות, "אנכי" ו"לא 67
 יהיה לך", – "אנכי ה' 68
 אלקיך" – מצות-העשה 69
 של אמונה ואחדות ה', 70
 "לא יהי לך" – מצות 71
 הלא-תעשה של עבודה 72
 זרה, הם כללות כל 73
 התורה בלה; – הן 74
 כוללות את כל התורה 75
 כולה. כי דבור "אנכי" 76
 בולל כל רמ"ח מצות-עשה, ו"לא יהיה לך" בולל כל שם"ה 77
 מצות לא-תעשה, – שתי מצוות אלו, הן ה"כלל", וכל שאר 78
 המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל". ולכן שמענו "אנכי" ו"לא 79
 יהיה לך" לבד מפי הגבורה במאמר ד"ל, – "אנכי ולא יהיה 80
 לך מפי הגבורה שמענו", מפני שהם – שני דיברות אלו, כללות 81
 התורה בלה. – הרי, ששמענו "מפי הגבורה", מפיו של הקב"ה, 82
 את כל התורה כולה, מאחר ששתי דיברות אלו הן ה"כלל" 83
 האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך – 84

39 פרק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרוב מאד" לכל
 40 אחד מישאל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'
 41 – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא
 42 בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אינסוף ברוך-הוא.
 43 ומשם נובע הכוח ביהודי
 44 למסור את נפשו ולא להיפרד
 45 ולהינתק חסיוּשָׁלוֹם מהקב"ה.
 46 אם היהודי היה מרגיש, 4
 47 שעל-ידי עבירה, הוא ניתק 5
 48 ונפרד מהקב"ה, לא היה 6
 49 עובר על שום עבירה. אך, 7
 50 אין הוא מרגיש בכך, נדמה 8
 51 לו, שגם בשעה שהוא חוטא, 9
 52 הוא נשאר יהודי כפי שהיה. 10
 53 ואילו – כשבאים לכפות עליו
 54 לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק
 55 ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות
 56 נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך,
 57 כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה זרה,
 58 להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיים
 59 כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל
 60 מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך":
 61 וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה זרה – "לא

1 שכל מצוות העשה קשורות במצוות העשה של אמונה, וכל
2 מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של עבודה-זרה – יובן
3 ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה
4 ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות,

5 ולהימנעות מכל

6 העבירות. יש, כמובן,

7 להסביר: איזו שייכות

8 מיוחדת יש בין כל

9 העבירות, לעבודה-זרה? –

10 הקשר שבין כל המצוות

11 ל"אמונה" מובן, כפי

12 שמוסבר במכילתא³, משל

13 למלך שבא לארץ,

14 ואנשיה בקשוהו לגזור

15 עליהם גזירות. ענה להם

16 המלך: תחלה קבלו עליכם

17 את מלכותי, ולאחר מכן

18 אגזור עליכם גזירות. כך

19 מובן גם ביחס למצות

20 "אנכי ה' אלקיך" – בה

21 מצווה כל אחד מ ישראל

22 לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה

23 וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצוה את בני ישראל. אך, לא

24 ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות "לא-תעשה",

25 ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה. ויוסברו הדברים להלן: משמעות

26 "אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם שאין דבר

27 שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומאוחד עם הקב"ה. ממילא

28 כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך

29 הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר

30 נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה-זרה, וכפי שרבענו הזקן

31 יסביר זאת להלן: וּלְבָאֵר הַיֵּשֶׁב עֲנִין זֶה, – התייחסות כל

32 העבירות ל"עבודה זרה", צריך להזכיר תחלה בַּקִּצְרָה עֲנִין

33 וּמַהוּת אֲחָדוּתוֹ שֶׁל תְּקוּנַת-פְּרוּךְ-הוּא, שֶׁנֶּקְרָא "יָחִיד

34 וּמִיָּחֵד", – משמעות הביטוי "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי

35 במושג "אחדות ה'" אפשר לומר שהוא אלוהא אחד, בורא יחיד,

36 כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד פשוט ולא מורכב – וכך

37 הלאה, ואילו בביטוי זה מודגש ענין נוסף באחדות ה' כדלהלן:

38 "וְכָל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא לְבָדוּ הוּא", – כולם הרי מאמינים,

39 שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם אחרי שברא את כל העולמות וכל

40 הנבראים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם מִמֶּשֶׁ, שֶׁהָיָה הוּא

41 לְבָדוּ, – שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי שברא

42 את העולם – קיים רק הוא בלבד. וְכֵמוֹ שְׁאוּמְרִים: "אַתָּה

43 הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא מִשְׁנַבְרָא בּוֹ", –

44 בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה

45 משנברא" – מה אומרת לנו המלה "הוא" שנוכרת כאן פעמיים?

ליקוטי אמרים

בקצרה ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד ומיוחד וכל מאמינים שהוא לבדו הוא כמו שהיה קודם שנברא העולם ממש שהיה הוא לבדו וכמ"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא כו' פי' הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שנית כי עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם כן הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד אחר שבראם משום דכולא קמיה כלא חשיב וכאין ואפס ממש כי התהוות כל העולמו' עליונים ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקיימם שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיה אינו אלא דבר ה' ורוח

שְׁפָרָאם, – כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא – משום דְּכָלֵּא קָמִיה בְּלֵא חֲשִׁיב, – לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵמוֹ שֶׁנֶּקְרָא וְאֶפְסָם מִמֶּשֶׁ, – להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול לדבר מלים ללא סוף – איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה מלים, לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל-שכן וודאי הדבר שאין לאותו דיבור שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע הדיבור; ועל-אחת-כמה-וכמה – לגבי עצם הנפש שבאדם; כל-שכן ועל-אחת-כמה-וכמה בלי השוואה כלל, כשמדובר לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל, איזה ערך יש לגביו, לאותו דיבור שממנו נבראו וקיימים כל העולמות והנבראים. וכך אומר רבנו הזקן: כִּי הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מֵאֵין לִישׁ, וְחִיּוּתָם וְקִיּוּמָם תְּקִיּוּמָם שֶׁלֹּא יִחְזְרוּ לְהִיּוֹת אֵין וְאֶפְסָם בְּשִׁהְיָה, – שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי בשר-ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי יברא ויחיה אותו תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות והנבראים, אינו אֶלָּא דְּבִרַּה ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרַךְ הַמְלֻכָּשׁ בָּהֶם. – בעולמות ונבראים.

יום חמישי ו' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם.

ליקוטי אמרים

מכן הוא מדבר, כי המחשבה היא גספן בחינת אותיות
כמו הדבור, רק שהן - אותיות המחשבה, רוחניות ודקות
יותר. - אותיות הדיבור מגושמות יותר מאשר אותיות
המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין הדיבור לבין המחשבה -
בכך שניהם מורכבים
מ"אותיות", אבל עשר
בחינות חכמה ביניה
דעת כו', הן שרש
ומקור המחשבה, -
כמוזכר לעיל, ואין בהם
- בכוחות ה"שכל"
וה"מדות", בחינת
אותיות צדין קדם
שמתלבשות בלבוש
המחשבה. - רק לאחר
מכן, כשהאדם חושב
בכוח מחשבתו אודות
ה"שכל" או אודות
הדברים שהוא מתרגש
מהם - מופיעות האותיות.
מאחר ש"שכל" ו"מדות"
הם בכלל למעלה
מאותיות - בודאי ובודאי
שאין לגביהם שום ערך
לדיבור אחד. להלן מסביר
רבנו הזקן, איך בשכל
ובמדות אין עדיין אותיות:
למשל, כשנפלת איזו
אהבה והמדה בלבו של
אדם, קדם שעולה
מהלב אל המוח לחשב
ולתהרהר בה - אין בה -

בחדת הלב, בחינת אותיות צדין, רק חפץ פשוט וחשיקה
בלב אל הדבר שהוא הנחמד אצלו. וכל-שכן קדם שנפלה
התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר, רק היתה בכה
חכמתו ושכלו - בינה, וידעיתו, - כוח הדעת, שהיה נודע
אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו
ולדבק בו, כגון: ללמד איזו חכמה, או לאכל איזה מאכל
ערב - הרי, כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי,
רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב" שבאותו דבר - ודאי
שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק לאחר שחבר נפלה
החמדה והתאוה בלבו בכה חכמתו ושכלו וידעיתו, -
אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו נוצרה
החמדה בלב, ואחר-כך חזרה ועלתה - החמדה, מהלב למוח
לחשב ולתהרהר בה איך להוציא תאוות מוכח אל הפועל
להשיג המאכל או למידת החכמה בפעל - או ללמוד את

1 ולמשל, כמו בנפש האדם, כשמדבר דבור אחר, שדבור
2 זה לבדו - הוא, בלא ממש אפלו לגבי כללות נפשו
3 המדברת, - הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שהוא -
4 כוח הדיבור, בחינת לבוש האמצעי שלה, - של הנפש.
5 בשלשה לבושי הנפש,
6 מהווה המחשבה ה"לבוש"
7 העליון ביותר; כוח
8 המעשה - ה"לבוש"
9 התחתון ביותר; וכוח
10 הדיבור - ה"לבוש"
11 האמצעי, שהוא כוח
12 הדבור שלה, - והרי
13 דיבור אחד אין לו שום
14 ערך בהשוואה לכוח
15 הדיבור כולו, שייכול -
16 כוח הדיבור של הנפש,
17 לדבר דברים לאין קץ
18 ותכלית; - שכן, העובדה
19 שבאמת יש גבול לדיבוריו
20 של האדם, נובעת מכך
21 שחלקי גוף האדם בהם
22 תלוי דיבור האדם,
23 נחלשים מרוב דיבור
24 ומאבדים את כושרם. אך
25 מבחינת כוח הנפש, מסוגל
26 האדם לדבר בלי סוף -
27 וא"כ איזה ערך, יש
28 לדיבור אחד, לנוכח כוח
29 אין-סופי זה של מלים?
30 וכל-שכן - שאין ערך
31 לדיבור אחד, לגבי בחינת
32 לבוש הפנימי שלה -

33 של הנפש, שהוא המחשבה, - הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש"
34 הפנימי של הנפש - הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה,
35 שממנה - מהמחשבה, נמשכו הדברים - שכן, האדם מדבר
36 את מה שהוא חושב, והיא תוהם; - ומאחר שהמחשבה
37 עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש - ודאי
38 שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה, ואין צריך לומר
39 לגבי מהות ועצמות הנפש, שהן עשר בחינותיה הנזכרים
40 לעיל: חכמה בינה דעת כו', - בהשוואה ללבושי הנפש,
41 מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים עשר בחינות וכוחות אלה של
42 הנפש (חכמה, בינה, דעת, ומהמדות): חסד, גבורה, תפארת,
43 נצח, הוד, יסוד, מלכות) - עצמות הנפש, שמהן - מ"שכל"
44 ו"מדות" הנפש, נמשכו אותיות מחשבה זו המלכשות
45 בדבור זה כשמדבר, - שכן, האדם חושב או על ענין שכלי,
46 או על ענין הקשור לרגשי המדות - ומה שהוא חושב, לאחר

13 באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד וממילא אין אז מקום
14 לכל הבדל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה
15 שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל"
16 ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובודאי שאין
17 שום ערך כלל לדיבור, בו
18 נבראו ומתקיימים
19 העולמות, לגבי הקב"ה,
20 שאינו מוגבל כלל. הרי,
21 שכל העולמות והנבראים,
22 שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי
23 הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של
24 הקב"ה.

ליקוטי אמרים

בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם
המדברים והמהררים בהם כל ענייני העולם:

1 החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי בְּכָאן – רק אז,
2 כשהוא חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל,
3 או לימוד חכמה זו או אחרת, נולֶדֶה בְּחִינַת אוֹתוֹת בְּמֶחֶז,
4 שֶׁהֵן אוֹתוֹת בְּלִשׁוֹן עִם וְעַם – כשפת כל עם, הַמְדַבְּרִים
5 וְהַמְהַרְרִים בָּהֶם –
6 באותן אותיות, כָּל עֲנִינֵי
7 הָעוֹלָם: – כל אחד חושב
8 והוגה באותיות השפה
9 שהוא רגיל לדבר בה. אך,
10 לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה
11 המעשית – אלא היא שוריה במצב של עיצוב בתור "מודה",
12 בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי

יום שישי ז' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' כז, שבלב.

56 ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה
57 היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים, שדיבורו של
58 הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו
59 של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו "דיבור"? כל ענין
60 שלמעלה שאנו רוצים
61 להבין, אנו משיגים אותו
62 לפי המושגים שלנו,
63 מעצמנו ובשרנו. אנו
64 רואים באדם שהמלים
65 שהוא מדבר – נפרדות
66 ממנו, ולכן הן יכולות
67 להגיע לזולת; שונה הדבר
68 באותיות המחשבה
69 המאוחדות עם האדם
70 עצמו, ונעלמות מהזולת.
71 בהתאם לכך אין מושג
72 הדיבור שבאדם נותן לנו
73 תמונה מענין הדיבור כמו
74 שהוא למעלה – כי
75 למעלה גם הדיבור אינו

ליקוטי אמרים

פרק כא והנה מדת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם
שהאדם כשמדבר דבור הרי הבל
הדבור שבפיו הוא מורגש ונראה דבר בפני עצמו
מובדל משרשו שהן עשר בחי' הנפש עצמה אבל
הקב"ה אין דבורו מובדל ממנו ית' ח"ו כי אין דבר חוץ
ממנו ולית אתר פנוי מיני' ולכן אין דבורו ית'
כדבורינו ח"ו [כמו שאין מחשבתו כמחשבתנו
כדכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכתיב כן גבהו
דרכי מדרכיכם וגו'] ולא נקרא דבורו ית' בשם דבור
רק עד"מ כמו שדבור התחתון שבאדם הוא מגלה
לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה
בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל
לדיבורו של האדם. אַבְל

25 פָּרָק כֹּא. וְהֵנָּה, מִדַּת הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה שֶׁלֹא בְּמִדַּת בָּשָׂר
26 וְדָם; – שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו
27 "מושג" עצמו כפי שמשתמשים בו ביחס להקב"ה: שֶׁהָאָדָם
28 בְּשִׁמְדֵּבֶר דְּבוּר, הֲרִי הַכֹּל הַדְּבוּר שֶׁבָּפִיו – בשעה שהוא
29 מדבר, הוּא מְרֻגָּשׁ,
30 וְנִרְאֶה דְּבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
31 מְבֻדָּל מִשְׁרָשׁוֹ, – של
32 הדיבור, שֶׁהֵן עֶשֶׂר
33 בְּחִינּוֹת הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה. –
34 כלומר "שכל" ו"מדות",
35 שכפי שהוסבר בפרק
36 הקודם הם שורש הדיבור;
37 ומאחר שהדיבור מובדל
38 משרשו, הוּא יִכּוֹל
39 להיראות כ"מצאיות"
40 (כדבר), לעצמו, למרות
41 שכשהוא נמצא בשורשו,
42 הוּא בְּטֵל לגמרי ואין לו
43 שום ערך. כך הדבר ביחס
44 לדיבורו של האדם. אַבְל

76 מובדל משורשו – מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"?
77 הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח
78 לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת
79 היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת
80 את המוסתר במחשבתו של המדבר – הוּא נִקְרָא למעלה בשם
81 "דיבור" – גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. וְלֹא
82 נִקְרָא דְּבוּרוֹ יִתְבָּרַךְ בְּשֵׁם "דְּבוּר" רַק עַל-דֶּרֶךְ מִשָּׁל, כְּמוֹ
83 שְׁדִּבְרוֹ הַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּאָדָם הוּא מְגַלֶּה לְשׁוֹמְעִים מַה שֶׁהָיָה
84 צָפוּן וְנִעְלָם בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, כִּד לְמַעַל בְּאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,
85 יִצְיָאֵת הָאֹר וְהַחַיּוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ מִהֶעֱלָם אֶל הַגִּלּוּי –
86 בתחילה היו האור והחיות בהעלם, ועתה הם בהתגלות, לְבָרֵא

45 הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה אֵין דְּבוּרוֹ מְבֻדָּל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ חֵם
46 וְשֵׁלֶם, כִּי אֵין דְּבָר חוּץ מִמֶּנּוּ, וְלִית אֲתֵר פָּנֵי מִנְיָה; – אין
47 שום מקום (או מדריגה) שהוא פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל
48 מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא
49 הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. וְלִכֵּן אֵין דְּבוּרוֹ
50 יִתְבָּרַךְ בְּדִבְרוֹנוֹ חֵם וְשֵׁלֶם – "דיבור" האדם, בשעת דיבורו,
51 נפרד משורשו ונראה כ"מצאיות" לעצמו, גם בעיני האדם
52 המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בְּטֵל תמיד לשורשו. [כְּמוֹ –
53 שמוּבֵן הַדְּבָר, שֶׁאֵין מַחְשַׁבְתּוֹ – של הקב"ה, בְּמַחְשַׁבְתּוֹ,
54 בְּדִבְתִּיבִי: "כִּי לֹא מַחְשַׁבְתִּי מַחְשַׁבְתִּיכֶם", וְכִתִּיב: "כֵּן
55 נִבְחֶה דְּרַכִּי מִדְּרַכִּיכֶם וְגו'"]. – והפסוק מסיים: "ומחשבותי

24 בכל דיבור למטה. אך, ענין הפירוד שקיים בדיבורו של האדם –
25 אינו בנמצא בדיבור שלמעלה. וְהָרִי דְּבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ כְּכִיכּוֹל
26 מִיְּחֻדוֹת עֲמּוֹ בְּתַכְלִית הַיְּחֻד, דְּרָד־מִשְׁל, כְּמוֹ דְּבוּרוֹ
27 וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם – לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל,
28 בְּעוֹדוֹן כִּכְח חֲכָמָתוֹ
29 וְשִׁכְלוֹ, אוּ בְּתוֹשָׁקָה
30 וְחֻמְדָּה שֶׁבְּלִבּוֹ, קִדְּם –
31 לפני, שְׁעֵלְתָּה מִחֻלָּב
32 לַמֶּלֶךְ לְהִרְחֵק כֹּה בְּבָחִינַת
33 אוֹתִיּוֹת, – באותיות
34 המחשבה. שָׂאֵז הָיוּ
35 אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה
36 וְהַדְּבוּר הָיוּ, הַנִּמְשָׁכוֹת
37 מִחֻמְדָּה וּתְשׁוּקָה זוֹ כִּכְח
38 בְּלָב, וּמִיְּחֻדוֹת שֵׁם
39 בְּתַכְלִית הַיְּחֻד בְּשִׁרְשׁוֹן,
40 שֶׁהֵן הַחֲכָמָה וְשִׁכְלָה
41 שֶׁבְּמֶלֶךְ וְחֻמְדָּה וְתְשׁוּקָה
42 שֶׁבְּבָלָב. – שהן הם "שורש"
43 המחשבה והדיבור. הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב
44 והוגה את האותיות בדיבור – הן מאוחדות כליל בשורשן, כך
45 בדיבור שלמעלה, (גם) אחרי ההתגלות – המחשבה והדיבור
46 כביכול מהקב"ה – הם מאוחדים בתכלית עם הקב"ה:

ליקוטי אמרים

הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דבור והן
הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל
התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה
נבואתם. והרי דבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו
בתכלית היחוד ד"מ כמו דבורו ומחשבתו של אדם
בעודן בכח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו
קודם שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות
שאז היו אותיות המחשבה והדבור הוזה הנמשכות
מחמדה ותשוקה זו בכח בלב ומיוחדות שם בתכלית
היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמות וחמדה
ותשוקה שבלב.

1 עוֹלָמוֹת וְלַחַיּוֹתָם, – לפני שה"אור" וה"חיות" היו בהתגלות
2 לא היו עולמות בנמצא, רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות",
3 נבראים ומתקיימים עולמות – הרי, התגלות זו נקראת בִּשְׁם
4 "דְּבוּר". – שכן, גם למעלה יש בכך משום התגלות לזולת,
5 כלומר, שיהיו עולמות
6 ונבראים המרגישים עצמם
7 כמו זולת, כדבר נוסף. וְהֵן
8 הֵן עֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת –
9 הכתובים בתורה, שֶׁבָּהֶן –
10 ועל ידן, נִבְרָא הָעוֹלָם,
11 – עשרה המאמרות
12 מהווים התגלות האור
13 והחיות האלקית, לברוא
14 עולמות ונבראים. עֵיין
15 "שער היחוד והאמונה"
16 סוף פרק ד. וְכֵן – גם
17 ב"דיבור" אחר שאינו כדי
18 לברוא עולמות ולהחיות,
19 כלומר – שְׂאֵז כָּל הַתּוֹרָה
20 נְבִיאִים וּכְתוּבִים – שבנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם
21 "דיבור", שכן הם הרי התגלו, שֶׁהַשִּׁיגוֹ הַנִּבְרָאִים בְּמִרְאָה
22 נְבִואָתָם. – יש בהם משום התגלות האור האלקי לנביאים.
23 ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה

יום שבת קודש ח' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, וככה ממש... עד עמ' כז, ממש.

66 מתלבש בעולמות, לַחַיּוֹתָם עַל־יְדֵי הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת מַעֲלָה
67 לְעֵלּוֹל – על־ידי ירידתו ממדרגה עליונה למדרגה מתחתיה.
68 המדרגה העליונה נקראת "עילה", כלומר שהיא "סיבה" (גורם)
69 למדרגה מתחתיה, הנקראת "עלול" – "מסובב" (תוצאה).
70 וּיְרִידַת הַמְּדֻרָּגוֹת – על־
71 ידי ירידת הדיבור
72 ממדרגה למדרגה,
73 בְּצִמְצוּמִים רַבִּים
74 וְשׁוֹנִים, – המצמצמים
75 את ה"אור" וה"חיות"
76 האלקי של הדיבור, עַד
77 שְׁיוּכְלוֹ הַבְּרִיאוֹת לְקַבֵּל
78 חַיּוֹתָם וְהַתְּחִיּוֹתָם מִמֶּנּוּ
79 – מדיבורו של הקב"ה,
80 וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּמִצִּיאוֹת,
81 – שכן, אם ה"חיות" של
82 הדיבור, לא היתה
83 מתצמצמת כל כך, אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו
84 הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית.

ליקוטי אמרים

וככה ממש ד"מ מיוחדות דבורו
ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו
ית' גם אחר שיצא דבורו ית' אל הפועל בבריות
העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו'
ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים
המקבלים חיותם מבחי' דבורו ית' בבחי' יציאתו כבר
אל הפועל בבריות העולמות שמתלבש בהם
להחיותם ע"י השתלשלו' מעלה לעלול וירידת המדרגו'
בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל
חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות וכל

47 וְכִכְח מִשְׁל, דְּרָד־מִשְׁל, מִיְּחֻדוֹת דְּבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל
48 הַקְּדוֹש־בְּרִוך־הוּא בְּתַכְלִית הַיְּחֻד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ
49 יִתְבַּרְךָ, גַּם אַחֵר שִׁינָא דְּבוּרוֹ יִתְבַּרְךָ אֶל הַפֻּעַל בְּבִרְיאוֹת
50 הָעוֹלָמוֹת, – הוא מיוחד אז עם הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִיְּחֻד עֲמּוֹ
51 קִדְּם בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת,
52 וְאֵין שׁוּם שִׁנוּי כָּלָל
53 לְפָנָיו יִתְבַּרְךָ – בין לפני
54 הבריאה לבין אחרי
55 הבריאה, אֵלָּא – השינוי
56 הוא רק אֵל – לגבי,
57 הַבְּרִיאוֹת הַמְּקַבְּלִים
58 חַיּוֹתָם מִבְּחִינַת דְּבוּרוֹ
59 יִתְבַּרְךָ – השינוי מתבטא
60 בפשטות: בתחילה לא היו
61 בראים כלל, ולאחר מכן
62 נבראו העולמות והם
63 מקבלים חיותם מהדיבור
64 – וזאת מתי? – בְּבָחִינַת יִצִּיאָתוֹ בְּכָר – של הדיבור אֶל הַפֻּעַל
65 בְּבִרְיַאת הָעוֹלָמוֹת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – דיבורו של הקב"ה

1 ברם, הרי הכוונה העליונה היא שהנבראים ירגישו עצמם
2 כ"מציאות", ועל-ידי עבודתם העצמית יגיעו להתבטלות
3 לאלקות – לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי שיוסבר
4 להלן, במה מתבטאות השפעתם של הצמצומים: וְכָל

5 הַצְמָצוּמִים הֵם כְּחֵינֵת

6 "הַסֵּתֶר פָּנִים", –

7 פְּנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית –

8 מִסְתַּתְרִת: לְהַסְתִּיר

9 וְלְהַעֲלִים הָאֵזֶר וְהַחַיּוֹת

10 הַנִּמְשָׁךְ מִדְּבוּרֵי יְתִבְרָה,

11 שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה בְּכִינֵתָהּ

12 לְגִלּוֹי רַב – שֶׁאֵזֶר הִיא זֶה

13 בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יוּכַל

14 הַתַּחֲתוֹנִים – הַנִּבְרָאִים

15 שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הַתַּחֲתוֹנִים,

16 לְקַבֵּל – חַיּוֹת, וְלָכֵן –

17 מִתַּחַת שֶׁ"חַיּוֹת" עוֹבֵרֶת

18 דֶּרֶךְ הַצְמָצוּמִים הָרַבִּים,

19 גַּם-כֵּן נִדְמָה לָהֶם –

20 לִנְבְרָאִים, אֵזֶר וְחַיּוֹת

21 הַדְּבִיר שֶׁל מְקוֹם כְּרוֹף-הוּא הַמְּלִבֵּשׁ בָּהֶם בְּאֵזֶר הוּא דְבִיר

22 מְבַדֵּל מִמֶּהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ יְתִבְרָה, – מִהַקְבִּי, רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ

23 מִמֶּנּוּ יְתִבְרָה כְּמוֹ דְבִיר שֶׁל אָדָם – נִמְשָׁךְ מִנִּפְשׁוֹ. – וּבִסּוּפּוֹ

24 שֶׁל דָּבָר נַעֲשֶׂה כְּדָבָר נִפְרָד. כִּךְ נִדְמָה לִנְבְרָאִים ה"חַיּוֹת" הָאֱלֹקִית

25 שֶׁל הַדְּיָבּוֹר שֶׁלֹּמַעֲלָה, וְזֹאת יֵעָן שֶׁ"חַיּוֹת" שֶׁל הַדְּיָבּוֹר

26 שֶׁלֹּמַעֲלָה, מְגִיעָה אֵלֵיהֶם אַחֲרֵי צְמָצוּמִים רַבִּים, וְלִגְבֵי הַנִּבְרָאִים

27 מִסְתִּירִים הַצְמָצוּמִים עַל ה"חַיּוֹת", וְלָכֵן יִכּוֹל לְהִדְמוּת לָהֶם

28 שֶׁהַדְּיָבּוֹר שֶׁלֹּמַעֲלָה דוֹמֶה לְדִיָּבּוֹר שֶׁל הָאָדָם. אֵךְ לְגַבִּי

29 הַקְּדוֹשׁ-כְּרוֹף-הוּא, אֵין שׁוֹם צְמָצוּם וְהַסֵּתֶר וְהַעֲלָם מִסֵּתֶר

30 וְמוֹעֲלִים לְפָנָיו, וְ"כַחֲשָׁכָה" – הָעֵלֶם, בְּאֹרֶחַ, – גִּלּוֹי, לִפְנֵי

31 הַקְּבִ"ה. כְּדִכְתִּיב: "גַּם חֲשָׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְגו'", – שְׁכֵן,

32 גַּם הַחוּשֶׁךְ הוּא "מִמֶּךָּ", מִהַקְבִּי, וְלָכֵן אֵין הַחוּשֶׁךְ מִסְתִּיר בְּפָנָיו

33 הַקְּבִ"ה, כְּפִי הַמְּפֹרֵט לְהֵלֵךְ, שֶׁרַק דָּבָר חִיצוֹנִי חוֹר בְּכוּחוֹ לְהַסְתִּיר,

34 אֵךְ אֵין בְּנִמְצָא שׁוֹם "יֵשׁ" הַמְּסַתֵּר אֶת עֲצֻמוֹ עִם עֲצֻמוֹ, מֵאַחֵר

35 שֶׁהַמּוֹסְתֵר וְהַמְּסַתֵּר הֵם אוֹתוֹ אֶחָד – כְּמוֹ שֶׁרִבְּנוּ הִזְקֵן אוֹמְרִי:

36 מִשׁוֹם שֶׁאֵין הַצְמָצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּבִיר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יְתִבְרָה

37 חֲסִי-וְשִׁלּוּם, – כְּמוֹ שֶׁלִּמְדֵנוּ, שֶׁאֵין שׁוֹם דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה נִפְרָד בְּאִמַּת

38 מִהַקְבִּי, אֵלָּא כְּהִדִּין קְמִצָּא דְלְבוּשִׁיה מִנִּיה וְכִיחַ, – כְּאוֹתוֹ

ליקוטי אמרים

הַצְמָצוּמִים הֵם בְּחִי הַסֵּתֶר פָּנִים לְהַסְתִּיר וְלְהַעֲלִים
הָאֵזֶר וְהַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ מִדְּבוּרֵי ית' שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה בְּבִחֵי
גִלּוֹי רַב שֶׁלֹּא יוּכַל הַתַּחֲתוֹנִים לְקַבֵּל וְלָכֵן גַּם נִדְמָה
לָהֶם אֵזֶר וְחַיּוֹת הַדְּבִיר שֶׁל מְקוֹם ב"ה הַמְּלוּבֵשׁ בָּהֶם
כְּאֵלֹּא הוּא דָּבָר מוּבַדֵּל מִמֶּהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ ית' רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ
מִמֶּנּוּ ית' כְּמוֹ דְבִיר שֶׁל אָדָם מִנִּפְשׁוֹ. אֵךְ לְגַבִּי הַקְּבִ"ה
אֵין שׁוֹם צְמָצוּם וְהַסֵּתֶר וְהַעֲלָם מִסֵּתֶר וְמוֹעֲלִים לְפָנָיו
וְכַחֲשָׁכָה כְּאוֹרָה כְּדִכְתִּיב גַּם חֲשָׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ מִמֶּךָּ
וְגו' מִשׁוֹם שֶׁאֵין הַצְמָצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּבִיר נִפְרָד מִמֶּנּוּ
ית' ח"ו אֵלָּא כְּהִדִּין קְמִצָּא דְלְבוּשִׁי מִיִּנְיָה וְכִיחַ כְּמ"ש
כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְכְּמ"ש בְּמ"א וְלָכֵן קָמִיה כּוֹלָא
כְּלָא חֲשִׁיב מִמֶּנּוּ:

צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם למעלה, הצמצומים
והלבושים – הם עצמם אלקות. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כִּי ה' הוּא
הָאֱלֹהִים", – שֶׁם הוּא רֹמֵז עַל "גִּלּוֹי" – הַתְּגַלּוּת אֱלֹקִית, וְשֶׁם
אֱלֹקִים, הוּא הַכּוֹחַ הָאֱלֹקִי שֶׁ"הָעֵלֶם", לְהַחֲבִיא וְלְהַסְתִּיר עַל

אלקות, הרי הם דבר אחד,

כלומר: שם אלקים הוא

אלקות באותה מדה כמו

שם הו', וְכְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר

בְּמִקּוֹם אַחֵר. – מִמִּילָא

לֹא שִׁיךְ שֵׁם אֱלֹקִים

יִסְתִּיר עַל הַקְּבִ"ה, מֵאַחֵר

שֶׁהוּא עֵצֶם אֶחָד עִם שֵׁם

הו', שֶׁהוּא כּוֹחַ שֶׁל גִּלּוֹי,

וְלָכֵן קָמִיה – בְּלֹא בְּלֹא

חֲשִׁיב מִמֶּנּוּ: – לִפְנֵי

הַקְּבִ"ה, הַכֹּל נִחְשָׁב

לְכֹלֹם מִמֶּנּוּ. שְׁכֵן, מֵה

שֶׁאִפְשָׁר לִנְבְרָאִים

לְהִרְגִּישׁ עֲצֻמָּם

כ"מציאות", נוֹבֵעַ מִכָּךְ,

שְׁכִלְפִיהֶם מִהוּיִם הַצְמָצוּמִים וְהָעוֹלָמוֹת, הַסֵּתֶר עַל ה"אֵזֶר"

וְה"חַיּוֹת" הָאֱלֹקִית – דָּבָר זֶה נוֹתֵן לָהֶם מְקוֹם לְהַחֲשִׁיב אֶת

עֲצֻמָּם ל"יֵשׁ" וְ"מִצִּיאוֹת" – אֵךְ, לְגַבִּי הַקְּבִ"ה אֵין הַצְמָצוּמִים

וְהָעוֹלָמוֹת מִסְתִּירִים כֻּלָּל, מִמִּילָא "כּוֹלָא קָמִי" כְּלָא חֲשִׁיב

מִמֶּנּוּ – כֹּל הַמִּצִּיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים הֵם מִמֶּנּוּ אֵין

וְאִפְסִי; וְאֵין הֵם "פּוֹעֲלִים" שׁוֹם שִׁנּוּי בְּאַחֲדוּתוֹ הַמּוֹחֲלֵט שֶׁל

הַקְּבִ"ה – הוּא יָחִיד וּמְיוּחָד אַחֲרֵי שֶׁנִּבְרָאוּ הָעוֹלָמוֹת כְּמוֹ לִפְנֵי

שֶׁנִּבְרָאוּ. בִּיחֹס לְמָה שֶׁלִּמְדֵנוּ שֶׁלִּגְבֵי הַקְּבִ"ה אֵין הַצְמָצוּם

וְהָעֵלֶם מִהוּיִם הַסֵּתֶר, וְלָכֵן כֹּל הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים הֵם אֵין

וְאִפְסִי לְגַבִּי הַקְּבִ"ה, כִּאֵילוֹ אֵינֶם בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּנּוּ, וְרַק בִּנְבְרָאִים

"פּוֹעֲלִים" הַהִסְתִּירָה, שִׁיּוּכָלוּ לְקַבֵּל אֶת הַבְּרִיאָה כ"מִצִּיאוֹת" –

מִן הָרָאוּי לְהוֹסִיף סִיפּוֹר קֶצֶר מִהַמְּגִיד מִקּוּזוּנִי; לִפְנֵי

הַסֵּתֶר אִמְרֵי הַמְּגִיד מִקּוּזוּנִי לְבִנּוּ: ...אֵין לִי כֶּבֶד גּוֹף כֻּלָּל.

תִּפְסֵה בֵּן בִּידוֹ וְאִמְרֵה לוֹ: אֲבֹא, הִרֵנִי מִרְגִּישׁ שֶׁאֵין יֵשׁ לָךְ גּוֹף!

עֲנֵה לוֹ אֲבִי: – מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מִמֶּשֶׁשׁ עִם גּוֹף – לָכֵן אַתָּה

מִרְגִּישׁ גּוֹף.. כְּלוּמֹר, לֹאִמִּיתוֹ שֶׁל דָּבָר גּוֹפֵר אֵינֶנּוּ מִצִּיאוֹת שֶׁל

גּוֹף כֻּלָּל, רַק זֹאת, שֶׁמִּתַּחַת שֶׁמִּשְׁמֵשִׁים עִם גּוֹף – מִרְגִּישִׁים

גּוֹף.

6. תהלים קלט, יב. 7. בראשית רבה, כא, ה. 8. דברים ד, לה. 9. ראה לקמן שער היחוד והאמונה פרק ו.

באנחות לבד לא ניושע. האנחה היא רק 'כפת המנעול' לפתוח את הלב ולפקוח את העיניים שלא לשבת בחיבוק ידיים, רק לסדר עבודה ופועל, איש איש באשר יוכל לפעול ולעשות בתעמולה לחיזוק התורה הרבצת התורה ושמיירת המצוות, זה בכתבו וזה בנאומו וזה בכספו.

היום יום כג טבת

יום ראשון

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: ובוה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מאל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מאל גלייך, אבער מאור איז אלע מאל ווי א דבר חדש.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" הי'רא שמים]. והי' רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם הי' זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.

יום שני

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוטסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאח לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוטסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

יום שלישי

יום ראשון

ד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.

תניא: פרק יז. ובוה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל-כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

יום
רביעי

ה'תש"ג

ה שבט

יום שני

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.
תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות)
ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך
פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

האָדעם צריך להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) מתי והיכן
שיכול, כדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחבוט הקבר וכף הקלע, ולזכות לכל
הגלויות הנעלים ביותר.

יום
חמישי

ה'תש"ג

ו שבט

יום שלישי

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.
תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אָדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב ששמע בשם רבנו הזקן, שכל המחברים עד ה"ז והש"ף
[ה"טורי זקב" וה"שפתי כהן", באורים על ה"שלחן ערוך"], והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח
הקדש. וענין רוח הקדש, איתא ב'קרבן העדה' סוף פרק ג' דשקלים, שזהו שמגלים לו רזי תורה,
שזהו מבחינת העלם דחכמה.

יום
שישי

ה'תש"ג

ז שבט

יום רביעי

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה - למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר - סדר לוח על
חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר - נודמן שלמד ברבים הלכות קדוש החדש להרמב"ם,
ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

שבת
קודש

ה'תש"ג

ח שבט

יום חמישי

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.
תניא: והענין . . . כד גלגולים.

בפרט בזמן הזה אשר בחסדי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל
מיני אמוץ, לחזק כל עניני הדת בהדור מצוה, ולשמר את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא,
ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה,
וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

חמץ בפסח - הוא דבר שיש לו מתירין? יום ראשון ב' שבט תשע"ז

נחשבת לתערובת מין בשאינו מינו.
אך ה'מרדכי' (פסחים פ"ג ס"ז תקע"ג) סובר שחמץ בפסח אינו בכלל 'דבר שיש לו מתירין', כי אף שמותר לאחר הפסח, יחזור לאיסורו בפסח בשנה הבאה.
וכתבו האחרונים (תורת חסד א"ח ס"י יט. ערוך השלחן יו"ד ס"י ק"ב סכ"ו) שענין זה - שהיתר החזור לאיסור נקרא דבר שיש לו מתירין - תלוי בשני הטעמים מדוע 'דבר שיש לו מתירין' אוסר במשהו:
לדעת רש"י, שהטעם הוא משום ש"עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר" חמץ בפסח נחשב כדבר שיש לו מתירין, כי מה בכך שיחזור לאיסור בשנה הבאה, הרי יכול לאכלו במשך כל השנה קודם שיחזור לאיסורו. ואילו לדעת הר"ן ש'דבר שיש לו מתירין' שנתערב דומה לתערובת מין במינו - כיון שחזור לאיסורו ולא יישאר תמיד בהיתרו, אינו נחשב כ'דבר שיש לו מתירין', כי אינו דומה להיתר ונחשב כמין בשאינו מינו ובטלים.
לפי זה, הרמב"ם הסובר שחמץ בפסח נחשב 'דבר שיש לו מתירין' יסבור כרש"י, וגם אם החמץ חוזר לאיסור חל עליו דין 'דבר שיש לו מתירין'.

הלכות מאכלות אסורות פרק טו, הלכה ט: חמץ בפסח... לפי שאין התערבות אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח היתה כל התערבות מתירה... לפיכך אוסר בכל שהוא.
גם הרמב"ן סובר כי מאחר שחמץ אחר הפסח מותר מן התורה, הרי הוא 'דבר שיש לו מתירין' שאם נתערב אוסר במשהו. ואף שחכמים קנסו ואסרו חמץ שעבר עליו הפסח, כי עברו עליו ב'בל יראה' מכל מקום נחשב 'דבר שיש לו מתירין', כי חכמים שאסרו דבר שיש לו מתירין במשהו, לא באו להקל על העברין, אלא להחמיר עליו (מלחמות ה' פסחים ז,ב בדפי הרי"ף).
ושני טעמים נאמרו מדוע החמירו חכמים ש'דבר שיש לו מתירין' אוסר במשהו:
רש"י (ביצה ג, ד ד"ה אפילו) כתב: "אף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל... אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול". כלומר, עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר.
והר"ן (נדרים נב, א, ד"ה וקשיא) מבאר: כיון שהאיסור עתיד להיות מותר וגם התערובת בה הוא מעורב מותרת הרי זה דומה ל'מין במינו' שאינו בטל ורק תערובת של איסור בהיתר

ציצית שקשורה בשבת יום שני ג' שבט ה'תשע"ז

אינו ניצל מן האיסור, כיון שחילול השבת נעשה על ידי נטילת הנשמה, ולכן אין לומר שהמעשה בטל.
והוסף ה'חמדת שלמה' (יבמות קג, ב ד"ה ועוד): 'מילתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מהני' קבעו חכמים כדי שלא יהא קיום לדבר האסור מן התורה, כיון "שהוא מרוחק בעיני ה'", אבל השוחט בשבת שאי אפשר למנוע האיסור שהרי חילול השבת נעשה, אין להחשיבו כמי שלא נעשה.
וכן כתב ה'מנחת חינוך' (לב, מוסף השבת, קושר) שהקושר ציצית בשבת - הציצית כשרה, כי גם אם נאמר שהציצית פסולה, האיסור שעשה בקשירת הציצית כבר נעשה ולא יתוקן.
וה'שער המלך' (גירושין פ"ג ה"ט ד"ה הדרן) מיישב:
בגמרא (חולין קטו, א) אמרו ש'מעשה שבת' (דבר שנעשה באיסור מלאכה) אינו נאסר מן התורה שנאמר "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם", ודורשים "היא קודש ואין מעשה קודש". ומכאן יש ללמוד שבמלאכת שבת המעשה קיים אף אם נעשה באיסור והשוחט בשבת שחיתו כשרה.

הלכות שחיטה פרק א, הלכה כט: השוחט ביום הכפורים או בשבת בשוגג, אם על פי שאלו היה מויד היה מתחבב בנפשו... שחיטתו כשרה.
הקשו אחרונים (נודע ביהודה תנינא יו"ד ס"י ט, הגר"ע איגר יו"ד סי' י ס"א):
לדעת רבא (תמורה ד, ב), "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (מעשה הנעשה באיסור אינו מועיל). וכן דעת הרמב"ם (מגיד משנה, הל' גז"א פ"א ה"ט). ואם כן, מדוע שחיטה האסורה ביום הכפורים ובשבת כשרה ומתירה את הברש?
ומבארים:
העובר על איסור, אין מעשיו מועילים אלא אם על ידי ביטול המעשה יתוקן האיסור, כגון ממיר בהמת הקדש בבהמת חולין (העובר על 'לא יחליפנו ולא ימיר אותה') שאם המעשה שעשה אינו מועיל - האיסור בטל וכאילו לא נעשה דבר, אבל השוחט בשבת, מה יתן ומה יוסיף אם נאמר ששחיטתו פסולה, הרי גם אם לא הועיל במעשיו והשחיטה לא חלה,

טריפה שחיתה שנים עשר חודש יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ז

טריפות נאמרו למשה מסיני, ואומרת שהמנין 'שמונה' בא למעט ליקוי בכליה שאינו נכלל באחד מסוגי הטרופות (אף שלדעת רכיש בר פפא ליקוי בכליה - טריפה).
ולפי זה אינו מובן: מאחר שכאן הביא הרמב"ם ששמונה

הלכות שחיטה פרק ה, הלכה ב: ושמונה מיני מרפאות נאמרו לו למשה בסני...
הקשה הכסף משנה' (להלן פ"ה ה"ט ד"ה ואכתה):
הגמרא (חולין מג, א) מביאה את דברי עולא ששמונה מיני

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קצט

מיני טריפות הן, כדעת עולא, איך כתב להלן (פ"ח הכ"ו) "אם לקתה הכוליה... הרי זו טריפה", והרי לפי זה יש תשעה מיני טריפות?

ומבאר ה'דגול מרבבה' (י"ד סי' כט ס"א):

לכאורה יש להקשות: אחת הטריפות היא 'דרוסה' שאיסורה מפורש בתורה (הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו), וגם טריפה הנאסרת באכילה נלמדת מן הפסוק "זאת החיה אשר תאכלו", אם 'חיה' אכול, ושאניה 'חיה' לא תאכל (חולין מד, א). ואם כן, מה מוסיפה 'הלכה למשה מסיני'?

אלא הביאור:

טריפה אינה חיה שנים עשר חודש (להלן פ"א ה"א) אבל זהו רק בבהמה שיש בה ספק טריפה, ואילו טריפה וודאית, אף

שחיתה שנים עשר חודש אינה ניתרת (רמ"א י"ד סי' נז ס"ח). ומעתה, אם למדים דין 'דרוסה' מהפסוק בתורה יש מקום לומר שהאיסור הוא רק כאשר הבהמה נדרסה ונוטה למות "ואי אפשר שתחיה ממכה זו" (הל' מאכ"א פ"ד ה"ז), אבל אם חיתה שנים עשר חודש (אף שהוא דרך נס) הרי היא כשרה. באה 'הלכה למשה מסיני' ומלמדת שאם נדרסה בוודאות, הרי היא טריפה גם אם חיתה שנים עשר חודש.

ועל כך אומרת הגמרא שמנין הטריפות 'שמונה' בא למעט ליקוי בכליה שאינו נכלל בהלכות למשה מסיני, אך נלמד מן הכתוב בתורה. ולכן, אם לקתה הכליה הרי היא טריפה כי בדרך כלל אין היא חיה שנים עשר חודש, אבל אם למעשה חיתה שנים עשר חודש, הרי היא כשרה.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ז

יתר כנטול' בדיני ספר תורה

והנה, ה'פרי מגדים' (א"ח סי' קמג משב"ז בסופו) הביא את דברי ה'אליה רבה' שספר תורה שנכפלה בו מילה פסול כי 'יתר כנטול דמי', והעיר שהדבר צריך עיון כי יש לומר שדין 'יתר כנטול' נאמר רק לענין טריפה.

ותמה עליו ה'אבני נזר' (י"ד סי' שעא סק"ד) מדברי הרמב"ם (הל' ספר תורה פ"ז ה"ט): "כך זה שיש בו ספר תורה נביאים וכתובים אין קדושתו כקדושת ספר תורה... דין היתר כדין החסר". ופירש ה'בית יוסף' (י"ד סי' רפג) שזהו מדין 'יתר כנטול דמי', היינו שדין זה נאמר לא רק בטריפות!

והוסיף ה'אבני נזר': אף שדין זה אינו מוסכם על כל הפוסקים, ולדעת כמה ראשונים 'יתרות' לא פוסלות את הספר, כיון שב'תקוני זהר' (תיקון כה) נאמר שספר תורה צריך להיות תמים בלא מום, לא חסר ולא יתיר, ואם חסרה או יתרה אות אחת הרי הוא פסול, הרי מאחר שרוב הפוסקים פוסלים, וגם שיטת זוהר כך היא, אם נמצאה מילה אחת יתירה, מוציאים ספר אחר.

הלכות שחיטה פרק ח, הלכה יא: **בְּהֵמָה שֶׁהִיָּתָה חֶסְרָה רָגְלָא... טְרֵפָה. וְכֵן אִם הִיָּתָה יִתְרָה רָגְלָא; שֶׁכָּל הֵיָתֵר – בְּחֶסֶר הוּא.**

בגדר 'כל יתר כנטול' פירש רש"י (חולין נח, ב ד"ה כנטול): "יתר אחד כחסר אחד". כלומר, שהאבר העיקרי והאבר היתר חשובים שניהם כניטלו, כגון בהמה שרגל אחת יתירה ויש לה שלוש רגליים - הרי היא כבעלת רגל אחת שהיא טריפה.

[ומבאר בשו"ת מהר"י וייל (בהל' בדיקות שבסוף השו"ת)]: כל אבר יונק וניזון מן הגוף, וכאשר יש שני אברים במקום אבר אחד מתחלקת היניקה לשנים ואין בכוחה לקיים ולשמור את האבר העיקרי ולא את האבר המיותר, ולבסוף יהיו ניטלים אך הרמב"ן (הובא ברא"ש חולין פ"ג סג"ד) ביאר שהאבר המיותר כאילו ניטל ולא שנחסר האבר העיקרי, והיא טריפה משום שנחשב שניטל האבר היתר ומקומו עמו. ואילו היה ניטל באופן זה, היה נעשה נקב במקום החיבור והיתה הבהמה טריפה (וכעין זה פירש הרשב"א, הובא בר"ן חולין שם).

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ז

בדיקת טריפות ותולעים

הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת", ומשמע מלשונו שזהו חיוב, ואע"פ שרוב הפירות אינם מתולעים, מאחר וניתן לבדוק זאת אסור לאכלן ללא בדיקה.

ויתכן לחלק בין שכיחות התולעים בפירות לשכיחות הטריפות בהמות, שתולעים בפירות הם מיעוט מצוי יותר ולכן חייבים לברר זאת מעיקר הדין, ואילו מיעוט הטריפות אינו מצוי ולכן מן הדין ניתן לסמוך על הרוב אף כשאפשר לברר.

ועוד יש לחלק, כי לגבי טריפות יש רוב מצד טבע הבהמות שנבראות בלא מום, אך לגבי הפירות אין הנידון על תחילת בריאתם, אלא שמא הגיעו אליהם תולעים אחר כך, ואמנם רוב הפירות אינם מתלעים, אך רוב זה אינו מוכרח מצד הטבע, ולכן יש בזה חובת ברור מן הדין.

הלכות שחיטה פרק יא, הלכה ז: **וְאִם עַל פִּי שְׂאֵלָה הֵן הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִין מִדְּבַר חֲכָמֵי הַגִּמְרָא, הַמִּנְהֵג הַפְּשׁוּט בְּיִשְׂרָאֵל כִּךְ הוּא... קוֹרְעִין אֶת הַמִּפְשֵׁשׁ שֶׁל כֶּבֶד, וּבּוֹדְקִין אֶת הַרְאָה בְּמִקְוֶה.**

לעיל (הלכה ג) כתב הרמב"ם שמן הדין אין צריך לבדוק בהמה שנשחטה שמא היא טריפה, משום שרוב הבהמות כשרות (חולין יא, ב). ועל כך מוסיף כאן הרמב"ם שמכל מקום "המנהג הפשוט בישראל" לבדוק את הריאה, ומשמע מדבריו שאין זה חיוב (גם לא מדרבנן) אלא מנהג בלבד (כס"מ), כי מן הדין אפשר להסתמך על הרוב ואין צריך לברר גם כאשר ניתן לעשות זאת.

ולכאורה, דברים אלה סותרים לדברי הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ו) לגבי חשש תולעים בפירות: "... כל מיני פירות שדרכנן להתליע כשהן מחוברין, לא יאכל עד שיבדוק

איסור 'אותו ואת בנו' – גם בחיה?

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ז

שחיטת עז עם בנה. ולפי זה, אם הבן אינו דומה לעז ואין חשש לטעות יש להתיר.

אך ה'תבואות שור' (סי' טז סקל"ב) נקט בשיטת הרמב"ם שאף אם צורת הבן אינה דומה לעז אלא היא כצורת הצביה, חכמים אסרו את שחיטת הצביה עם בנה מחשש שמא ישחט את הבן עם אביו העז והרי איסור 'אותו ואת בנו' הוא גם בזכרים (להלן ה"א).

ועוד ביאר ה'תבואות שור' בשם הראשונים (הרא"ש וריבנו ירוחם):

הרמב"ם חושש לדעת רבי יהושע בן לוי (בכורות ז, א) שהחיה והבהמה אינן מתעברות זו מזה, וכאשר בא עז על הצביה וילדה יש להניח שזה רק נראה כך, אבל באמת אחד מהם (הצביה או העז) אינו כפי שנראה לעיננו אלא שניהם מאותו המין, בהמה או חיה, כי רק כך תיתכן לידה. ולכן, אסור לכתחילה לשחוט את הצביה ובנה ביום אחד שמא אין זו צביה אלא עז ושניהם ממין הבהמה.

הלכות שחיטה פרק יב, הלכה ח: העז שֶׁבָּא עַל הַצִּבִּיָּה – אִסּוּר לְשַׁחֵט אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ, וְאִם שָׁחַט – אֵינוֹ לֹזְקָה. פָּרָה וּבְנָה אִסְרָה תוֹרָה, לֹא צִבִּיָּה וּבְנָה.

והקשה על כך הרשב"א (תורת הבית, בית ב שער ד. חולין פ"א):
בגמרא (חולין ע"ט, ב) אמרו שהכל מודים בצביה שבא עליה תיש וילדה, ושחט את הצביה ובנה ביום אחד שאינו עובר על "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", כי בתורה נאמר 'שור או שה' ו"שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו". היינו, שהתורה לא אסרה כאשר האם היא ממין 'חיה' אלא רק אם היא ממין 'בהמה'. ואם כן, מהיכן למד הרמב"ם לאסור שחיטת חיה ובנה ביום אחד?

והש"ך (יור"ד סי' טז סקל"ב) הביא את ביאורו של ה'בית יוסף' (יור"ד שם. בשם מהר"י חביב) שהרמב"ם אסר שחיטה זו לכתחילה מחשש למראית עין, אך תמה על זה: "לא ידעתי מה מראית העין שייך בדבר, דמי יודע שבא מן העז?"
וביאר ה'ראש יוסף' (חולין שם): כאשר הבן דומה לאביו (העז) יסברו הרואים שגם אמו היתה עז ויבואו להתיר

שבועה בלתי אפשרית

שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ז

ובביאור דעת הרמב"ם נראה כי אף שאדם יכול למנוע עצמו מלאכול עד שיסתכן, אך מאחר ואי אפשר לייבא לאכול ולעבור על שבועתו, הרי זו שבועה שאי אפשר לקיימה. ואילו לדעת הר"ן שבועה שאי אפשר לקיימה היא רק כזו שקיומה אינו אפשרי מצד המציאות, אך כאן מצד המציאות קיומה אפשרי (שהרי יכול להימנע מלאכול בפועל) אלא שמצד הדין אסור לו לקיימה, וזו אינה שבועת שווא.

ויש לבאר גם באופן אחר:

לדעת הר"ן, כאשר יגיע לידי סכנה ויאכל, הרי יאכל בהיתר מחמת פיקוח נפש ולכן אין זה נחשב שעבר על שבועתו, ואם כן זו שבועה שאפשר לקיימה.
אך לדעת הרמב"ם, אמנם יאכל בהיתר ולא יעבור על איסור שבועה, אבל גם קיום השבועה אין כאן, ולכן גם זו שבועה שאי אפשר לקיימה.

(אפקי ים ח"א סי' כח)

הלכות שבועות פרק א, הלכה ז: רְבִיעִית – שֶׁנֶּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ לַעֲשׂוֹת. בִּיצֵר? בְּנֵן שֶׁנֶּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵישֵׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה יוֹם רְצוּפִים, או שְׁלֹא יִמָּעַם כָּלּוּם שְׁבַעָה יָמִים רְצוּפִים.

הרמב"ם מדמה בין שבועה 'שלא ישן שלושה ימים' לשבועה 'שלא יאכל שבועה ימים' וכולל את שתיהן בחלוקה הרביעית של 'שבועת שווא' – שבועה שאי אפשר לקיימה, משום שאדם אינו יכול להתקיים ללא שינה שלושה ימים או ללא אכילה שבועה ימים.

אך הר"ן (שבועות כה, א) חולק וסובר ששבועה 'שלא אוכל שבועה ימים' אינה דומה ל'שבועה שלא אישן שלושה ימים', כי בשינה אין הדבר תלוי בו והוא יירדם בעל כורחו, אך ביכולתו להימנע מלאכול אלא שעל ידי כך יגיע לידי סכנה ויצטרך לאכול כי פיקוח נפש דוחה כל התורה, ונמצא שלא עבר על השבועה.

גשמיות של יהודים היא רוחניות. הקדוש-ברוך-הוא נותן לנו גשמיות, כדי שניצור ממנה רוחניות. לעיתים, כאשר לרגע אין הדבר כן, יש לתת לקדוש-ברוך-הוא ולו מנחת עני, והוא נותן בשפע.

היום יום כז טבת

אנו רואים, שלפעמים אדם אינו עומד בניסיון והוא ממלא את תאוותו, ולאחר מכן יש לו רגש של הפך שביעות רצון, כיוון שאפילו היצר אינו מרוצה מכך ששמעו לו.

תורת מנחם חלק כב עמוד 44

כששני יהודים נפגשים – והוא הדין מתכתבים – יש לקוות שתצא מזה תועלת גם להם וגם לאחרים.

ממכתב כ"ה טבת, ה'תש"כ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלא
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ב"ח' שבט תשע"ז

איסורים, כלומר, אין אומרים כיון שנדחה אינו חוזר למצבו הקודם. (16) כיון שמתחילתו, במצבו הטבעי, לא היה בו כזית.

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ז

הלכות מאכלות אסורות

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שכל איסורי מאכלות אסורות בכזית; ושיעור אכילת פרס ושיעור השתייה; כל האיסורין אם חייב עליהן שלא כדרך הנאתן; ומי שאחזו בולמוס; עוברת שהריחה מאכל איסור; ואם איסור חל על איסור.

א. כל איסורי מאכלות שבתורה - שיעורן² בכזית בינוני, בין למלקות בין לכתת בין למיתה בידי שמים³. וכבר בארנו, שכל המחייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל - לוקה⁴.

(2) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים למטה. (3) כגון האוכל טבל. ... לא מנה רבינו מיתת בית דין, מפני שלא מצאנו חיוב מיתה בבית דין על אכילה ושתייה אלא בכזית סורר ומורה על זלילת בשר וסביאת יין, ואין שיעורו בכזית. (4) אם התרו בו למלקות.

ב. ושיעור זה עם כל השעורין - הלכה למשה מסיני הם. ואסור מן התורה⁵ לאכל כל שהוא מדבר האסור, אבל אינו לוקה⁶ אלא על פזית. ואם אכל כל שהוא פחות מפשעור - מפיין אותו מפת מרדות⁷.

(5) כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. (6) מן התורה. (7) מפני שזה כעובר על איסור מדברי סופרים שמכין אותו מכת מרדות.

ג. פזית שאמרנו - חוץ משל בין השנים; אבל מה שביין החניכים⁸ - מצטרף למה שפולע, שהרי נהנה גרונו⁹ מפזית. אפילו אכל פחצי זית והקיא, וחזר ואכל אותו¹⁰ חצי זית עצמו שהקיא - חייב; שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בפזית מדבר האסור.

(8) המודבק בחכו ולא בלעו. (9) והרי טעם שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה, אבל מאוכל שבין השניים אין גרונו נהנה. (10) שטעם גרונו כזית שלם ביחד.

ד. פזית חלב או גבלה או פגול או נותר וכיוצא בהן שהניחו בפמה ונתמעט - האוכלו פטור¹¹. חזר והניחו בגשמים ונתפח¹² - חייבין עליו¹³ כרת¹⁴ או מלקות¹⁵. הנה פחות מפזית מבתחלה, ונתפח ועמד על פזית - אסור, ואין לוקין עליו¹⁶.

(11) מכרת וממלקות, שמשערין כמות שהוא, ועכשיו הוא פחות משיעור. (12) ועמד על כזית כמו שהיה בתחילתו. (13) מפני שתחילתו וסופו כשיעור. (14) בחלב פיגול ונותר. (15) בנבלה או כשהתרו בו למלקות בפיגול, נותר וטמא. ואף על פי שבינתיים נתמעט שיעורו אין דיחוי אצל

ה. כבר בארנו, שכל אסורין שבתורה אין מצטרפין זה עם זה לכזית, חוץ מבשר נבלה עם בשר טרפה¹⁷, ואסורי נזיר שיתבארו במקומן. ונחמשת מיני תבואה¹⁸ וקמחין שלהן והבצקות שלהן - הכל מצטרפים לכזית, בין לאסור חמץ בפסח¹⁹, בין לאסור חדש²⁰ מלפני העמר, בין לאסורי מעשר שני²¹ ותרומות.

(17) שמצטרפין הואיל והטריפה תחילת נבילה היא. (18) חיטים, שעורים, כוסמים, שיבולת שועל, שיפון קודם טחינה. (19) שכולם מחמיצים. (20) לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן. שאם אכל מכולם ביחד כזית, לוקה. (21) שאם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים, לוקה.

ו. יראה לי, שכל החייב בתרומה ומעשרות מצטרף לכזית בטבל, מפני שהוא שם אחד. הא למה זה דומה? לנבלת השור ונבלת השׂה ונבלת הצבי, שהן מצטרפין לכזית, כמו שבארנו²³.

(22) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. (23) שכל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין.

ז. האוכל אכילה גדולה²⁴ מדבר אסור - אין מחייבין אותו מלקות או כרת על כל פזית וכזית, אלא חייב אחד לכל האכילה²⁵. ואם היו העדים מתרים בו²⁶ בשעת אכילה על כל פזית וכזית - חייב על כל התראה והתראה, ואף על פי שהיא אכילה אחת ולא הפסיק.

(24) כזיתים הרבה בלי הפסק. (25) ונקט רבינו "אכילה גדולה" משום הבכא האחרונה, להשמיענו שאם התרו בו כמה התראות, חייב על כל התראה אף על פי שלא הפסיק אכילתו בין התראה להתראה, משום שהתראות מחלקות. (26) אמרו לו אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת.

ח. האוכל בפשעורה או פחדל מאחד מכל מאכלות האסורים, ושהה מעט וחזר ואכל פחדל, וכן עד שהשלים פזית, בין בשוגג בין במזיד: אם שהה מתחלה ועד סוף פזי אכילת שלש ביצים²⁷ - יצטרף הכל, והרי הוא חייב כרת או מלקות או קרבן כמו שאכל פזית בבת אחת; ואם שהה יתר מזה מתחלה ועד סוף, אף על פי שלא שהה ביניהן, אלא אכל פחדל אחר פחדל, הואיל ולא השלים פזית אלא ביתר מפזי אכילת פס - אינן מצטרפין ופטור.

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. עֲבָרָה³⁹ שֶׁהִרְיָחָה מֵאֶכָּל אֲסוּר, כְּגוֹן בֶּשֶׂר קָדָשׁ
או בֶּשֶׂר חֲזִיר - מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמֶּרֶק. אִם
נִתְשַׁבְּחָה דַּעְתָּהּ - מוּטָב, וְאִם לֹא - מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ
פְּחוּת מִבְּשָׁעוּר. וְאִם לֹא נִתְשַׁבְּחָה דַּעְתָּהּ - מֵאֲכִילִין
אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְּשַׁבּ דַּעְתָּהּ.

(39) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאוה לאוכלו,
תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

טו. וְכֵן הַחוּלָה שֶׁהִרִית דָּבָר שֵׁשׁ בּו חֶמֶץ וְכִיּוֹצֵא
בו מְדַבְּרִים שֶׁמַּעֲרָעְרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ - דִּינוּ כְּעֲבָרָה.

טז. מִי שֶׁאֲחָזוּ בְּלִמּוּסוֹ⁴⁰ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים
הָאֲסוּרִים מִדֵּי⁴¹ עַד שִׁיאֲוִרוּ עֵינָיו⁴². וְאִין מִחֲזִירִין עַל
דָּבָר הַמֶּתָר, אֲלֵא מִמֶּהֲרִין בְּנִמְצָא⁴³. וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ
הַקֵּל הַקֵּל תַּחֲלָה⁴⁴. אִם הָאִירוּ עֵינָיו - דִּי⁴⁵; וְאִם
לֹא - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ הַחֲמוּר.

(40) מחלת הרעבון. (41) ואין מנסים מקודם במרק,
ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור.
(42) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות.
(43) בדברים הנמצאים במקום. (44) אם אין לנו דברים
מותרים כדי צורכו ויש לפנינו שני מיני איסורים מאכילין
אותו הקל קל. (45) אין מאכילים אותו יותר.

יז. פִּיצֵד ? הִיּוּ לְפָנֵינוּ טָבֵל וְנִבְלָה - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ
נִבְלָה תַּחֲלָה; שֶׁהַטָּבֵל בְּמִיתָה⁴⁶. נִבְלָה וְסָפִיחִי
שְׂבִיעִית - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ סָפִיחִי שְׂבִיעִית; שֶׁאֲסוּרִין
מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר בְּהִלְכוֹת שְׁמֻטָּה.
טָבֵל וְשְׂבִיעִית⁴⁸ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂבִיעִית⁴⁹. טָבֵל
וְתִרּוּמָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן הַטָּבֵל⁵⁰ - מֵאֲכִילִין
אוֹתוֹ טָבֵל⁵¹, שִׁאֲנִינוּ קָדוֹשׁ בְּתִרּוּמָה⁵². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
בְּזָה.

(46) בידי שמים, ונבלה בלאו. והמדובר בטבל שלא הופרשו
ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל טבל שלא הפרשו
ממנו מעשרות אינו במיתה. (47) שמאכילים אותו תחילה
איסורי דרבנן. (48) לאחר זמן הביעור. (49) שהטבל
במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. (50) ולהאכילו את
החולין שבו, כגון, שהחולה צריך לאכול כולו ואם יפריש
ממנו התרומות לא יספיק לו. (51) אין מפרישים ממנו
תרומה ותרומת מעשר, שיאכל החולה תרומה לעצמה
וחולין לעצמם, אלא מאכילים אותו את הטבל כמו שהוא.
והמדובר בזר שאסור בתרומה. (52) תרומה חמורה אבל
טבל אפשר לתיקוני, ומפרש רבינו, שלא התכוונו לומר שיש
לתקן, היינו להפריש תרומה, אלא שטבל מכיון שאפשר
לתקנו אין בו קדושה חמורה, אבל תרומה קודש ממש היא.

יח. כֶּכֶר בָּאֲרָנוּ, שֶׁאֵין אֲסוּר חָל עַל אֲסוּר, אֲלֵא
אִם הִיּוּ שְׁנֵי הָאֲסוּרִין בָּאֵין בְּאַחַת⁵³, או שְׁהִיָּה
אֲסוּר מוֹסִיף או אֲסוּר פּוֹלֵל. לְפִיכָּה יֵשׁ אוֹכֵל
כְּזִית אֶחָד, וְלוֹקֶה עָלָיו חֲמֵשׁ מִלְּקִיּוֹת⁵⁴. וְהוּא

(27) כדי אכילת פרס, ואכילת פרס שיעור שלוש ביצים כר'
יוחנן בן ברוקא. ורש"י סובר שיעור פרס הוא ארבע ביצים.
ט. וְכֵן הַשּׁוֹתָה רְבִיעִית שֶׁל סֵתָם יִינָם מְעֻט מְעֻט,
או שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֶמֶץ בְּפֶסַח או אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוּ
מְעֻט מְעֻט, או שֶׁשָּׁתָה מִן הַדֶּם מְעֻט מְעֻט: אִם שָׁתָה
מִתַּחֲלָה וְעַד סוֹף פְּדִי שְׁתִּית רְבִיעִית - מֵצֻטְרָפִין,
וְאִם לֹא - אֵין מֵצֻטְרָפִין.

י. כָּל הָאֲכִילִין הָאֲסוּרִין²⁸ אֵינוּ חִיב²⁹ עֲלֵיהֶם עַד
שִׁיאֵכֵל אוֹתוֹ דֶּרֶךְ הַנָּאָה³⁰, חוּץ מִבֶּשֶׂר בְּחֵלֶב וְכִלְאֵי
הַפֶּרֶם. לְפִי שֶׁלֹא נֵאמַר בָּהֶן אֲכִילָה, אֲלֵא הוֹצִיא
אֲסוּר אֲכִילָתוֹ בְּלִשׁוֹן אַחֶרֶת, בְּלִשׁוֹן בְּשׁוּל³¹ וּבְלִשׁוֹן
הַקֶּדֶשׁ³², לְאָסֵר אוֹתוֹ וְאֶפְלוּ שֶׁלֹא כְּדֶרֶךְ הַנָּאָה.

(28) באכילה או בהנאה. (29) כר' יוחנן. ובגמרא: אין
לוקין, אבל מדרבנן אסור אפילו שלא בדרך הנאה.
(30) וכל דבר מאכל האסור בהנאה אינו חייב על הנאתו
שלא כדרך אכילה, מפני שדבר מאכל עומד לאכילה ואם
נהנה באופן אחר הרי זה שלא כדרך הנאתו הרגילה.
(31) לא תבשל גדי בחלב אמו ודרשו חכמים על איסור
אכילה. (32) פן תקדש המלאה, שלא תהנה ממנו אלא
תשרפנו.

יא. פִּיצֵד³³ ? הִרִי שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוּ כִּשְׁהוּא
חֵם עַד שֶׁנִּכְוָה גְּרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, או שֶׁאֵכֵל חֵלֶב חִי; או
שֶׁעֲרַב דְּבָרִים מְרִים, כְּגוֹן רֹאשׁ וְלֵעָנָה, לְתוֹף יֵין נֶסֶף
או לְתוֹף קִדְרָה שֶׁל נִבְלָה, וְאֶכֶלֶן כִּשְׁהֵן מְרִין; או
שֶׁאֵכֵל אֶכֶל הָאֲסוּר אַחֵר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבִטֵּל
מֵאֵכֵל אָדָם - הִרִי זֶה פְּטוּר. וְאִם עֲרַב דָּבָר מִרְּתוּף
קִדְרָה שֶׁל בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב או בֵּינֵין כִּלְאֵי הַפֶּרֶם וְאֶכֶל -
חִיב.

(33) מפרט סוגי אכילה שלא כדרך אכילה והנאה. ולפיכך
אינו מונה רבינו הדוגמא שנאמרה בגמרא שם: הניח חלב
של שור הנסקל על גבי מכתו פטור.

יב. הָאוֹכֵל מֵאֶכָּל מִמַּאֲכֹלוֹת הָאֲסוּרוֹת דֶּרֶךְ שְׁחֹק
או כְּמַתְעַסֵּק³⁴, אִף עַל פִּי שֶׁלֹא נִתְּפַן לְגוֹף הָאֲכִילָה,
הוֹאִיל וְנִהְיָה - חִיב, כְּמִי שֶׁמִּתְּפַן לְעֵצָמָה שֶׁל
אֲכִילָה. וְהִנֵּיהּ הִבָּאָה לוֹ לְאָדָם בְּעַל כְּרַחוּ בְּאֲסוּר
מִכָּל הָאֲסוּרִין³⁵: אִם נִתְּפַן - אֲסוּר, וְאִם לֹא נִתְּפַן -
מִתְּרָם³⁶.

(34) בלי כוונה לאכילה. (35) בין איסורי הנאה בין איסורי
אכילה. (36) שהלכה כר' שמעון שדבר שאינו מתכוון
מותר בכל האיסורים.

יג. הָאוֹכֵל מֵאֶכָּל אֲסוּר לְתַאֲבוֹן או מִפְּנֵי הָרֻעַב -
חִיב³⁷. וְאִם הִיָּה תוֹעָה בְּמִדְּבָר וְאֵין לוֹ מֵה יֵאֵכֵל
אֲלֵא דָּבָר אֲסוּר - הִרִי זֶה מִתָּר, מִפְּנֵי סִכָּנַת נַפְשׁוֹ³⁸.

(37) אם אין סכנת נפש. (38) מותר לכל אדם, שאין לך דבר
העומד בפני פיקוח נפש.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפלה⁴ - טועמין את הגריסין: אם לא נמצא בהן טעם חלב - הרי אלו מתרין; ואם נמצא בהם טעם חלב, והיה בהן ממשו⁵ - הרי אלו אסורין מן התורה⁶; נמצא בהן טעמו, ולא היה בהן ממשו - הרי אלו אסורין מדברי סופרים⁷.

(4) ונתערב. (5) אע"פ שנמנח החלב ואינו בעין נקרא טעמו וממשו אם יש כזית איסור בתוך שלש ביצים של היתר. וזהו כפירוש רבינו אליהו בתוספות עבודה זרה סז. אבל רש"י סובר, שאם נמנח האיסור ואינו בעין, הוא טעמו ולא ממשו ואפילו אם יש כזית בכדי אכילת פרס. (6) עבודה זרה סז: אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין, ומפרש רבינו שאסור מדברי סופרים בלבד. (7) שטעם כעיקר אינו מן התורה. וכן גם דעת רש"י בחולין צח.

ג. כיצד הוא ממשו? בגון שהיה מן החלב כזית בכול שלש ביצים⁸ מן התערובת. אם אכל מן הגריסין האלו קשולש ביצים, הואיל ויש בהן כזית מן החלב - לוקה, שהרי טעם האסור וממשו קנים; אכל פחות ממשולש ביצים⁹ - מכין אותו מפת מרדות¹⁰ מדבריהם¹¹. וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים, אף על פי שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדרה - אינו לוקה אלא מפת מרדות.

(8) זהו בכדי אכילת פרס שבדברי ר' יוחנן שם, ששיעורו שלש ביצים, כמו שכתב למעלה פרק יד הלכה ח. (9) אין בהן כזית של האיסור. (10) כדן חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות, כלמעלה בפרק ג הלכה ו. (11) שתערובת איסור פחות מכדי אכילת פרס, נקרא טעמו ולא ממשו.

ד. נפל חלב פליות לחלב האליה ונמנח הפל, אם היה חלב האליה פשנים בחלב הפליות - הרי הפל מתר מן התורה¹². אפלו חתיכת נבלה¹³ שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה - הפל מתר מן התורה. אכל מדברי סופרים - הפל אסור, עד שיאכד דבר האסור מעצם מעוטו, ולא יהיה דבר חשוב שיעינו עומדת¹⁴, כמו שיתבאר.

(12) שמין במינו בטל ברוב, כמבואר בהלכה א. (13) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה. (14) שנשאר בעין.

ה. ובכמה יתערב דבר האסור ויאכד בעצם מעוטו? פשעור שנתנו בו חכמים: יש דבר שפשעורו בששים, ויש שפשעורו במאה¹⁵, ויש שפשעורו במאתים¹⁶.

(15) תרומה, כמבואר בהלכה יג. (16) ערלה וכלאי הכרם, כמבואר שם.

ו. נמצאת למד, שכל אסורין שבתורה, בין אסורי מלקות בין אסורי כרת בין אסורי הנזה, שנתערבו

שהתרו בו בחמשה אסורין⁵⁵ שנתקבצו בו. כיצד? בגון טמא שאכל כזית חלב שנותר מן המקדשים ביום הכפורים - לוקה משום אוכל חלב⁵⁶, ומשום אוכל נותר, ומשום אוכל ביום הכפורים, ומשום טמא שאכל קדש, ומשום שנהנה מן הקדש ומעל.

(53) שאי זה מהם תוציא, ולכן חייב על שניהם. (54) שנינו שבשוגג חייב ארבע חטאות ואשם אחד, ורבינו משמיענו שגם למלקות הדין כך. (55) צריך להתרות בו ולפרש כל איסור בפני עצמו, אבל אם התרו בו סתם ואפילו אמרו לו שהוא עובר על חמישה לאווין, אינו לוקה אלא אחת. (56) שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה אם התרו בו למלקות.

יט. ולמה חל פאן אסור על אסור? שבהמה זו היה חלבה אסור באכילה ומתר בהנהיה⁵⁷. הקדישה - נאסר חלבה בהנהיה⁵⁸. ומתוך שנוסף בו אסור הנהיה⁵⁹, נוסף עליו אסור קדשים. ועדין היה חלב זה מתר לגבוה⁶⁰ ואסור להדיוט. נעשה נותר - מתוך שנוסף בו אסור לגבוה, נאסר להדיוט. והאוכל הזה⁶¹ היה מתר בבשר הבהמה ואסור בחלבה. נטמא - נאסר אף בבשרה. נוסף לו אסור על החלב. בא יום הכפורים - כלל כל האכלין. ומתוך שנטמא אף בחלין, נוסף אסורו בחלב זה. וכן כל פיוצא בזה.

(57) שהחלב אסור רק באכילה. (58) שהקדש אסור בהנאה. (59) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. (60) להקריב למזבח. (61) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה רבינו האיסורים שניתוספו על חתיכת החלב, מכאן ואילך מונה רבינו איסורים החלים על האדם, אבל על המאכל עצמו לא ניתוסף איסור, כגון יום הכיפורים וטומאת האוכל.

פרק חמשה עשר

(1) יבאר איסור שנתערב בהיתר מין במינו או בשאינו מינו; שיש איסור ששיעורו בששים ויש במאה ויש במאתים; כל דבר שיש לו מתירין אם הוא בטל; וביצה שיש בה אפרוח ששלקה; ודין נותן טעם לשבח או לפגם; וגדי שצלאו בחלבו; אם מבטלין איסור לכתחלה; ואם צולין בשר שחוטה ונבילה בתנור אחד; ודין בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה.

א. דבר אסור שנתערב בדבר מתר: מין בשאינו מינו - בנותן טעם²; ומין במינו, שאי אפשר לעמד על טעמו - יבטל ברוב³.

(2) כמו שמבאר בהלכה ב. (3) כרבא, זבחים עט. בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כמו שיתבאר להלן בהלכות דה.

ב. כיצד? חלב הפליות שנפל לתוך הגריסין ונמנח

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתב שלא מנה דבר שיש לו מתירים. ונראה שנתכוון לומר שזעירות חמץ ניתנת מאליה לאחר שיעבור הזמן, אבל טבל צריך תיקון.

ט. חמץ בפסח²⁵, אף על פי שהוא מאסורי תורה - אינו בכללות אלו²⁶; לפי שאין התערבות אסורה לעולם²⁷, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערבות מתרת, כמו שבארנו. לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו²⁸.

(25) שאוסר במשהו. (26) שאפילו שלא במינו ג"כ בכל שהו. (27) כלו', שהאסור הוא זמני ואינו דומה לטבל הקדש, שהאסור בעצמו הוא אסור עולם אא שיש לו תיקון ויכול להשתנות ע"י איזה מעשה שמתירו, משא"כ בחמץ בפסח שעצם האסור הוא אסור לזמן, ולפיכך מנאו בפני עצמו. (28) פסחים ל. ושם כט: מפרש, שגזרו שלא משום מינו. ולהלן בהי"ב מפרש רבינו הטעם משום שנאמר כל מחמצת לא תאכלו.

י. והוא הדין לתבואה חדשה²⁹ שנתערבה בישנה מלפני העמר - אוסרת בכל שהוא; שהרי יש לה מתירין³⁰, שלאחר העמר יתר הכל. וכן כל דבר שיש לו מתירין, ואפילו היה אסורו מדבריהם, כגון אסור מקצה ונולד ביום טוב - לא נהנו בו חכמים שעור, אלא אפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל³¹; שהרי יש דרך שיתר בה. כגון הקדש ומעשר שני וכיוצא בהן³².

(29) פירוש, כמו טבל שבימנו אוסר בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם. (30) נדרים נח. גם תבואה חדשה ניתנת מאליה אחרי טז בניסן ולכן לא מנאה ר' יוחנן, כמו שכתבנו למעלה בחמץ בפסח. (31) מה שאמרו בגמרא אפילו באלף לא בטל, הכוונה אפילו אחד בכמה אלפים. (32) נדרים נח. הקדש יותר ע"פ פדיון, ומעשר שני, יעלוהו לירושלים או יחלוהו.

יא. אבל הערלה וכלאי הפרים וחלב ודם וכיוצא בהן, וכן תרומות - נהנו חכמים בהן שעור; שאין בהן דרך היתר לכל אדם³³.

(33) שתומות מותרות לכהן בלבד, אבל לזרים אסורות לעולם ואין להן כל דרך היתר ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין, כיון שאין דרך היתר לזר האסור בהן. סוגיה ביבמות פב.

יב. יראה לי, שאפילו דבר שיש לו מתירין, אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם - מתיר³⁴. לא יהיה זה שיש לו מתירין חמור מטבל; שהרי אפשר לתקנו, ואף על פי כן, שלא במינו - בנותן טעם, כמו שבארנו. ואל תתמה על חמץ בפסח; שהתורה אמרה: כל מחמצת לא תאכלו, לפיכך החמירו בו, כמו שבארנו³⁵.

(34) חולק על רב אלפס חולין פרק גיד הנשה, שפוסק בדבר

במאכל המת: מין בשאינו מינו - בנותן טעם¹⁷; מין במינו, שאי אפשר לעמד על הטעם - שעורו בששים או במאה או במאתים¹⁸. חוץ מין נסך, מפני חמרת עבודת כוכבים, וחוץ מטבל, שהרי אפשר לתקנו¹⁹; ומפני זה אוסרין במינן - בכל שהן, ושלא במינן - בנותן טעם²⁰, כשאר כל האסורין.

(17) חולין צז: וראה למעלה פרק ט הלכה ח. (18) כמבואר בהלכה הקודמת. (19) אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. וכלל הוא בדינו שכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל ואוסר בכל שהוא. וטעם זה מביאים התוספות שם בשם הירושלמי. וכן מפורש גם בבבלי נדרים נח. (ובגמרא שם אמרו טעם אחר "כהיתרו כן איסורו". פירוש, שמן התורה חטה אחת פוטרת את כל הכרי ומתירה הכל, לפיכך גם באיסור כך, חטה אחת של טבל אוסרת כל הכרי. ורבינו העדיף את הנימוק של דבר שיש לו מתירים, כי הטעם השני מנמק טבל לתרומה בלבד, אבל טבל למעשרות ולתרומת מעשר אין לו היתר בכל שהוא ואם כן ייבטלכלל האיסורים, אבל הטעם של דבר שיש לו מתירים מנמק הכל). (20) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו לגמרי ולא החמירו. וכן בטבל ולא החמירו חכמים אלא במין במינו, ולהלן בהלכה יב פוסק רבינו שבכל דבר שיש לו מתירים הדין כך. ובר"ן נדרים נב. נותן טעם הגיוני לחילוק זה.

ז. כיצד? טפת יין נסך שנפלו עליה כמה חביות של יין - הכל אסור, כמו שיתבאר. וכן פוסק של יין טבל שנתערב בחבית - הכל טבל, עד שפירש תרומות ומעשרות הראויין לתערבת²¹, כמו שיתבאר במקומו.

(21) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת. ומפריש מיניה וביה או מטבל דרבנן אחר, שגם כאן האיסור הוא דרבנן מפני שמן התורה בטל ברוב או בששים. וראה מנחות לא. ח. פרות שביעית²², אף על פי שאם נתערבו במינן - בכל שהוא²³, ושלא במינן - בנותן טעם, אינן בכלל אסורי תורה; שאין אותה התערבות אסורה, אלא חיוב לאכל כל התערבות בקדשת שביעית, כמו שיתבאר במקומו²⁴.

(22) לפני שהגיע זמן ביעורם. (23) וצריך לאכול כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה נתבאר בהלכות שביעית. (24) היינו שזו היא חובת האדם ולא איסור הפירות. רבינו מתכוון בהגדרתו זו לבאר, למה אמר ר' יוחנן בעבודה זרה עג: חוץ מטבל ויין נסך במינו במשהו, והלא גם פירות שביעית כך? ולפיכך הוא מבאר שיש הבדל מהותי בין שביעית ובין טבל ויין נסך. ובדומה לזה יש לפרש כוננת רבינו בהלכה הסמוכה לענין חמץ בפסח, שהא מבאר שחמץ בפסח הוא סוג מיוחד של איסור שזמן איסורו מוגבל ולכן לא מנאו ר' יוחנן. (הכסף משנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 ומצטרפין זה עם זה⁴³. ואינו צריך להרים⁴⁴. כיצד?
12 רביעית של יין ערלה או כלאי הכרם, או שהיתה
13 הרביעית מצטרפת משניהם, שנפלה לתוך מאתים⁴⁵
14 רביעיות של יין - הכל מתר, ואינו צריך להרים
15 כלום; נפלה לפחות ממאתים - הפל אסור בהנאה⁴⁶.

42) בירושלמי ערלה, הובא בר"ש ערלה פרק ב, א: מנין שהם עולים? למד מלאה ממלאה, בכלאי בכרם כתוב המלאה ובבכורים כתוב מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאתך עולה אף כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה? לפי שכל הכתוב איסורו (שאסור בהנאה) שינו חכמים חיובו (הכמות הנחוצה כדי שיתבטל. ראה לקמו הט"ו). עד כדון (פירוש, ידוע לנו עד כאן) כלאי הכרם, ערלה מניין? מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה. (43) אע"פ ששני שמות הם, כיון ששנים הם בשיעור ביטולם, שלמים זה מזה, מצטרפין. משנה ערלה פ"ב א. (44) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא הכמות שנפלה. משנה שם. וראה בהלכה הבאה הנימוק למה בתרומה והדומה לה צריך להרים ובאיסורים אחרים לא. (45) של היתר. (46) והראב"ד משיג ואומר: "אין לך דבר שאוסר עירובו בהנאה אלא אם כן הוא שבמנין חוץ מאיסורי עבודה וזה ויין נסך דוק ותשכח". ולכאורה משמע כדבריו בגמרא עבודה וזה עד. שאמרו: "למיעוטי - אי נמי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין". אולם נראה שרבינו סובר, שהדברים אמורים בדברים האסורים בכל שהוא שלא נתנו בהם חכמים שיעור כלל. אבל בערלה וכלאי הכרם שנתנו בהם שיעור באחד ומאתים אם נפלו לפחות מן השיעור הרי זה כשאר איסורים שנפלו לפחות משישים וכיון שלא נתבטל - כל התערובת אסורה אפילו בהנאה.

16 טו. ולמה צריך להרים התרומה ולא ירים ערלה
17 וכלאי הכרם? שהתרומה ממון פהגים. לפיכך, פל
18 תרומה שאין הפהגים מקפידין עליה, כגון תרומת
19 הפליסין⁴⁷ והחרובין ושיעורין שבאדום - אינו צריך
20 להרים.

47) מין תאנים גרועות (רבינו בפירוש המשניות תרומות פרק יא, ד).

21 טז. ולמה פפלו שיעור ערלה וכלאי הכרם? מפני
22 שהן אסורין בהנאה⁴⁸. ולמה סמכו על שיעור מאה
23 בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה⁴⁹
24 ומקדשו⁵⁰ הפל. שנאמר: את מקדשו ממנו. אמרו
25 חכמים: דבר שאמרו מרים ממנו⁵¹, אם חזר לתוכו⁵²
26 - מקדשו⁵³.

48) ירושלמי ובא למעלה בהלכה יד. (49) מעשר מן המעשר. (50) ואוסר. (51) תרומת מעשר. (52) אם יפול בחזרה לפירות שמהם הורם. (53) אוסור.

27 יז. שאר אסורין שבתורה⁵⁴ פלן, כגון בשר שקצים
28 ורמשים וחלב ודם וכיוצא בהן - שיעורן בשישים.
29 כיצד? כזית חלב פליות שנפל לתוך ששים כזית⁵⁵

שיש לו מתירין אפילו באינו מינו לא בטל. (כנראה הסתמך רבינו על הירושלמי נדרים פרק ו, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש וכו' מין במינו במשהו ושלם במינו בנותן טעם. (35) בה"ט, שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. בפסחים כט: אמרו, שגזרו שלא במינם אטו מינם. ורבינו כאן מפרש למה גזרו בחמץ בפסח בלבד ולא בכל דבר שיש לו מתירין, וביאור משום שבחון בפסח נאמר כל מחמצת לא תאכלו.

1 יג. ואלו הן השיעורין שנתנו חכמים: התרומה
2 ותרומת מעשר³⁶ והערלה והבכורים - עולין³⁷ באחד
3 ומאה. וצריך להרים³⁸. ומצטרפין זה עם זה³⁹. וכן
4 פרוסה של לחם הפנים⁴⁰ לתוך פרוסת של חלין -
5 עולין באחד ומאה. כיצד? סאה קמח מאחד מאלו,
6 או סאה מקבלם, שנפלה למאה סאה קמח של חלין
7 ונתערב הפל - מרים מן הפל⁴¹ סאה אחת כנגד סאה
8 שנפלה, והשאר מתר לכל אדם; נפלה לפחות
9 ממאה - נעשה הפל מדמע.

36) משנה ערלה פרק ב. בגירסתנו שם: ותרומת מעשר של דמאי (דמאי=פירות של עם הארץ שאינו נזהר בהפרשת מעשרות וחוששים שמא לא עישר ולכן מפרישים מעשר ותרומת מעשר מספק). ונראה שרבינו גורס כגירסת הר"ש שם: "ותרומת מעשר של ודאי ותרומת מעשר של דמאי" וכן במשנה מעילה טו: הגירסא תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי. ולכן כתב תרומת מעשר סתם והתכוון לשני סוגי תרומת מעשר, היינו של ודאי ושל דמאי. ובפירוש המשנה לערלה שם כותב רבינו "ואין הפרש אצלנו בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי וכבר נתבאר זה". (37) בטלים. (38) כשנפלה סאה תרומה למאה, מרים מהם סאה תרומה ונותנת לכהן כי אע"פ שהאיסור בטל במאה והוא, אבל ממונו של כהן לא בטל וצריך להרים מפני גזל השבט, כמו שיתבאר להלן בהלכ טו. (39) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה אין חולין - הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שהוא משם אחד מצטרפים. וראה למעלה פרק ד הלכה ז. (40) בכסף משנה מפרש, שהמדובר בלחם הפנים טמא, שאין בלחם הפנים טהור הרי פסק רבינו בפרק ו מהלכות פסולי המוקדשים, שאינו עולה ויאכל הכל לכהנים. רבינו למד דין זה מברייתא יבמות פא: וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסת של לחם הפנים טהורה תעלה, ר' יהודה אומר: לא תעלה. ופסק כחכמים. ומשמיענו כאן, שגם כשנתערבה בחולין - תעלה. (41) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני גזל השבט (להלן הלכה טו), שהרי הכהנים יכולים לאכלה בעזרה, כשיש להם אכילה מועטת של קדשים. ראה מנחות כא: שיאכלו עמה (עם המנחה) חולין ותרומה, ורבינו פ"י מה' מעשה הקרבנות הי"א. ומסולקת בזה קושי הרדב"ז כאן וראה תוספות בבא בתרא פא:

10 יד. הערלה וכלאי הכרם - עולין באחד ומאתים⁴².

קלו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 כא. ומנזין סמכו חכמים על שיעור ששים? שהרי
23 המורה מאיל נזיר, והיא הזרוע⁷¹, אחד מששים⁷²
24 משאר האיל⁷³, והיא מתבשלת עמו ואינה אוסרת
25 אותו, שנאמר: ולקח הפהן את הזרע בשלה⁷⁴ מן
26 האיל.

71 בר קפרא. חולין צח. נזיר אחרי שעברו ימי נזירותו
מביא קרבנות וביניהם איל לשלמים והזרוע ניתנת לכהן
ואסורה לזרים ושאר הבשר מותר להם. ולמדו שם מן
המקרא שכל האיל מתבשל ביחד, ולמה אין הזרוע אוסרת
את שאר הבשר? מפני שיש ששים בשאר חלקי האיל נגד
הזרוע, כשמשערים בשר ועצמות נגד בשר ועצמות.
72 כך שיערו חכמים. 73 מבשר ועצמות של האיל.
74 שם. ר' שמעון אומר: אין בשילה אלא שנתבשל עם
האיל.

27 כב. מין במינו ודבר אחר שנתערבו, כגון קדרה
28 שהיה בה חלב אליה⁷⁵ וגריסין, ונפל לתוכה חלב
29 הפליות⁷⁶, ונמחה הכל ונעשה גוף אחד - רואין את
30 חלב האליה ואת הגריסין כאלו הן גוף אחד⁷⁷,
31 ומשערים חלב הפליות בגריסין ובאליה, אם היה
32 אחד מששים - מתר; שהרי אי אפשר פאן לעמד
33 על הטעם⁷⁸.

75 היתר. 76 איסור. 77 אע"פ שהם שני מינים של
היתר. 78 של האיסור מכיון שטעמם של חלב אליה ושל
חלב כליות שוה.

34 כג. והוא הדין לתרומות שנתערבו⁷⁹ - לשערן
35 במאה, וכלאי הפרס או ערלה - לשער אותן
36 במאתים.

79 ראה מה שנתבאר בהלכה ל.

37 כד. כשמשערים בכל האסורין, בין בששים בין
38 במאה בין במאתים - משערים במרק ובתבלין⁸⁰
39 ובכל שיש בקדרה⁸¹ ובמה שפולעה קדרה⁸² מאחר
40 שפול האסור⁸³ לפי אמד הדעת⁸⁴, שהרי אי אפשר
41 לעמד על מה שפולעה בצמצום.

80 בגמרא: ברוטב ובקיפה. 81 בגמרא: ובחתיכות.
82 בין מן האיסור בין מן ההיתר. בגמרא: ובקדירה.
83 כלומר, לא מצרפים מה שנבלע בקדירה לפני נפילת
האיסור, שהוא כולו היתר, אלא מה שנבלע אחר נפילתו,
היינו גם מן האיסור וגם מן ההיתר. 84 בקירוב. בדיוק
אי אפשר לקבוע כמה בלעה הקדרה.

42 כה. אסור לבטל אסורין של תורה לכתחלה⁸⁵. ואם
43 בטל - הרי זה מתר. ואף על פי כן קנסו אותו
44 חכמים⁸⁶ ואסרו הכל. ויראה לי, שפינן שהוא קנס
45 - אין אוסרין תערכת זו אלא על זה העובר שפוטל
46 האסור⁸⁷, אבל לאחרים - הכל מתר.

85 להרבות ההיתר על האיסור כדי שיבטל, ביצה ד: וראה

1 מחלב האליה - הכל מתר; נפל לפחות מששים⁵⁶ -
2 הכל אסור. וכן אם נפל כשעורה⁵⁷ חלב - צריך
3 שהיה שם כמו ששים שעורה⁵⁸. וכן בשאר אסורין.
4 וכן שמן של גיד הנשה⁵⁹ שפול לקדרה של בשר -
5 משערים אותו בששים, ואין שמן הגיד מן המנזין⁶⁰.
6 ואף על פי ששמן גיד הנשה מדבריהם, כמו
7 שבארנו - הואיל וגיד הנשה בריה בפני עצמה,
8 החמירו בו כאסורי תורה⁶¹. והגיד עצמו - אין
9 משערים בו ואינו אוסר, שאין בגידים בנותן טעם.

54 למעט איסורי דרבנן ששיעורם בחמשים ותשע.
55 ועמו יהיו ששים ואחד כזית. 56 אפילו נפל לחמשים
ותשע כזית ועם האסור ביחד יהיו ששים. 57 משמיענו
שגם בחצי שיעור שאין לוקים עליו לא די בחמשים ותשע.
58 מלבד השעורה שנפלה. 59 ר"ף שם צו: מין במינו
שאינו יכול לעמוד על טעמו כגון שמנוניותו של גיד, אמר
רב נחמן גיד בששים ואין גיד מן המנזין. ע"כ. פירוש,
שצריך ששים בלא הגיד. 60 אלא צריך שיהא ששים
מלבדו. 61 לענין ביטול.

10 יח. אבל כחל⁶² שנתבשל עם הבשר - בששים,
11 וכחל מן המנזין. הואיל והכחל מדבריהם, כמו
12 שבארנו⁶³, הקלו בשעורה⁶⁴.

62 שד הבהמה. 63 שם הלכה יב: שבשר שנתבשל
בחלב שחוטתו אינו אסור מן התורה. 64 שהוא מן המנזין.
13 יט. ביצה שנמצא בה אפרוח ששולקה⁶⁵ עם ביצים
14 המתרות: אם היתה עם ששים ואחת והיא⁶⁶ - הרי
15 הן מתרות; היתה עם ששים בלבד⁶⁷ - נאסרו הכל.
16 מפני שהיא בריה בפני עצמה⁶⁸, עשו הפר בה
17 והוסיפו בשעורה.

65 שנתבשלה. 66 היינו שביחד הם ששים ושתיים וכן
פירש רש"י שם צח. 67 וביחד הם ששים ואחת.
68 שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה.
מה שאין כן בשמנו של גיד הנשה שהצריכו רק ששים
ואחת עם השומן ואע"פ שגיד בריה בפני עצמה היא, מפני
ששומן הגיד אינו בריה בפני עצמה. והכסף משנה מפרש
דברי רבינו "ששים ואחת והיא", היינו שביחד הם ששים
ואחת כמו בגיד, ולא כפרש"י. וכן נראה מדברי רב נחמן
שם, שאמר: ביצה בששים ואין ביצה מן המנזין.

18 כ. אבל ביצת עוף טמא ששולקה עם ביצי עוף
19 טהור - לא אסרה אותם⁶⁹. ואם טרף אלו עם אלו,
20 או שנתערבה ביצת עוף טמא או ביצת טרפה עם
21 ביצים אחרות - שעורן בששים⁷⁰.

69 חולין צח. שאינה פולטת טעם, במה דברים אמורים
בשאניה קלופה אבל בביצה קלופה נותנת טעם כמבואר
בירושלמי. ובביצה שיש בה אפרוח אפילו באינה קלופה
אוסרת שמחלחל דרך הקליפה. 70 דעת רבינו, שאפילו
מין במינו יבש ביבש צריך ששים מדרבנן. וכן משמע
מדברי רבינו למעלה בהלכה ד.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא והרי פגמו - הפל מתר. והוא שלא יהיה סופו
להשביח, כמו שבארנו⁹⁷. ואם אין שם עובד
פוכבים⁹⁸ לטעם - משערין אותו בשעורו: בששים
או במאה⁹⁹ או במאתים¹⁰⁰.

95) היינו באים מינו. נתבאר לעיל ה"ו, שיש נסך אוסר
במשהו במינו בלבד ולא בשאינו מינו. 96) משמע, שכל
גוי נאמן ואפילו אינו טבח מומחה (ראה למעלה פרק ט),
ואפילו כשהגוי יודע לשם מה שואלים אותו. ושיטת רש"י,
שגוי נאמן רק במסיח לפי תומו. והתוספות שם כתבו, שאין
סומכים אלא על גוי מומחה בלבד. 97) בהלכה הקודמת.
98) הכוונה לאיסורים שנאמרו למעלה, אבל בתרומה טועם
כהן, כנאמר בהלכה הקודמת. 99) בתרומה.
100) בערלה וכלאי הכרם. והמדובר במין במינו, שהרי
בשאינו מינו בטלים בששים. ומה שאמר "ואם אין שם גוי
לטעום" הכוונה, לקבוע אם הטעם לשבח או לפגם.

לא. עכבר שנפל לשכר או לחמץ¹⁰¹ - משערין אותו
בששים; שאנו חוששין¹⁰² שפא טעמו בשכר
ובחמץ משביח. אבל אם נפל לזין או לשמן או
לדבש - מתר, ואפילו נתן טעם, מפני שטעמו
פוגם¹⁰³. שפל אלו צריכין להיתן מבשמים, וזה
מסריחן ומפסיד טעמן.

101) שמתוך חריפות שבהם בולעים מהר והרי זה ככבוש
וכבוש הרי הוא כמבושל. 102) בעיה שלא נפשטה,
בגמרא עבודה זרה סח: 103) בגמרא שם שאלו רק בשכר
וחומץ, אבל בין, שמן או דבש ודאי פוגם.

לב. גדי שצלאו בחלב¹⁰⁴ - אסור לאכל אפילו
מקצה אונס¹⁰⁵; שהחלב נבלע¹⁰⁶ באיבריו והוא
משביחו ונותן בו טעם. לפיכך, אם היה פחוש ולא
היה בו חלב פליות ולא חלב קרב¹⁰⁷ אלא מעט
באחד מששים¹⁰⁸ - קולף ואוכל עד שמגיע
לחלב¹⁰⁹. וכן ירף שצלאה בגיד הנשה¹¹⁰ שבה -
קולף ואוכל¹¹¹ עד שהוא מגיע לגיד¹¹² ומשליכו.
וכן בהמה שצלאה שלמה, ולא הסיר לא חוטין ולא
קרומות¹¹³ האסורות - קולף ואוכל¹¹⁴, וכיון שגיע
לדבר אסור - חותכו ומשליכו. שאין בגידים פנותן
טעם פדי לשער בהן¹¹⁵.

104) עם החלב שבו, שלא נטל חלב הכליות והקרב.
105) שרחוק מן החלב. 106) בגמרא שם: שהחלב
מפפפע. 107) האסורים מן התורה. 108) בגמרא אמרו
שר' יוחנן התיר בגדי כחוש שצלאו בחלבו ומפרש רבינו,
שכחוש היינו שיש ששים בבשר נגד החלב. כך מבאר
הרשב"א דברי רבינו. 109) ואינו צריך לא נטילה ולא
קליפה סמוך לחלב אלא משליך החלב ואוכל השאר.
110) ושומן הגיד אסור מדברי סופרים. 111) קולף את
הבשר שעל הגיד ואוכלו, מפני ששמונית הגיד רזה היא
ואינה מפפפעת כחלב אלא נצמחת במקומה. ואפילו אם
הוא מפפפע קצת אין זה מספיק כדי ליתן טעם. 112) או

ר"ש בפרק ה תרומות משנה ט, והמקור מירושלמי שם.
86) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו, כר' יוסי ור'
שמעון בגיטין נד. ובמשנה תרומות שם. 87) וכן על מי
שנתבטל בשבילו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים. כך כתב
הרשב"א בכוונת רבינו.

1 כו. פיצד? הרי שנפלה סאה של ערלה לתוך מאה
סאה, שהרי נאסר הכל - לא יביא מאה סאה אחרות
ויצרך פדי שתעלה באחד ומאתים. ואם עבר ועשה
כן - הפל מתר⁸⁸. אבל באסור של דבריהם - מבטלין
האסור לכתחלה.

88) לאחרים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה
הקודמת.

6 כז. פיצד? חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף⁸⁹
ונתן טעם בקדרה - מרבה עליו בשר עוף אחר עד
שיבטל הטעם. וכן כל פיוצא בזה⁹⁰.

89) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד, למעלה
פרק ט הלכה ד. 90) אפילו איסורים מדברי סופרים שיש
להם שורש ועיקר בתורה כמו בשר עוף בחלב. ורבו
החולקים על רבינו וסוברים, שהתירו לבטל לכתחילה רק
איסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה כגון מוקצה. אבל
בשר עוף בחלב, שיש בשר שהתורה אסרה לבשלו בחלב,
אסור לבטל.

9 כח. פבר בארנו, שאם נתן דבר האסור טעמו בדבר
המתר - נאסר הכל. פמה דברים אמהרים?
בשהשביחו; אבל אם פגם⁹¹ זה האסור למת
והפסיד טעמו - הרי זה מתר. והוא שיהיה פוגם
מתחלה ועד סוף; אבל אם פגם מתחלה וסופו
להשביח, או השביח מתחלה אף על פי שסופו
לפגם - הרי זה אסור⁹².

91) עבודה זרה סו. כר' שמעון. 92) בגמרא שם אמרו,
שהשביח ולבסוף פגם אסר והטעם, מפני שנאסר בשעה
שהיה לשבח אינו חוזר להיותו. ורבינו מוסיף מדעת עצמו,
שהוא הדין בפוגם ולבסוף השביח. וכן גם דעת הרשב"א.
וראה לחם משנה.

16 כט. ומי יטעם את התערבת? אם היה המערב
תרומות עם החלין - טועם אותן הפה⁹³. אם היה
טעם התרומה נכר - הפל מדמע⁹⁴. ובהלכות תרומות
יתבאר דין המדמע.

93) שמותר לאכול בתרומה, חולין צז: 94) תערובת
תרומה עם חולין.

20 ל. ואם היה בשר בחלב, או זין נסך וזין ערלה
וכלאי הפגם שנפלו לדבש⁹⁵, או בשר שקצים
ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן - טועם
אותן העובד פוכבים, וסומכין על פיו⁹⁶. אם אמר:
אין בו טעם, או שאמר: יש בו טעם ומטעם רע

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרישב"א, דכל שהוא מליח פולט ומבליח בחבירו ואינו מחממו כל כך עד שיהא פולט הרבה, ומכיון שהמלוח טרוד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחברו פולט. (124) במלח או בחומץ או בשאר משקה. (125) שהציר הטמא אוסר כולו. (126) כלומר, הציר היוצא מן הטמא. (127) כר' יהודה משנה תרומות פרק י', ח, ולפי חשבוננו של ר' אבוהו בירושלמי שם. ומשערים במאתים ואע"פ שכל האיסורים בשישים, ציר דגים חריף מאוד ונותן טעם בדגים טהורים יותר משאר איסורים. וחזר בו רבינו כאן מפסק הלכה שלו בפירוש המשנה, שציר דגים טמאים אינו בכל בפחות מאלף.?

פרק עששה עשר

(1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

א. כל השעורים האלו שנתנו חכמים לדבר האסור שנתערב במינו² המת - בפסול היה הדבר האסור מחמץ או מתבל או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא ולא נתערב ונדמע³ בדבר המת; אבל אם היה מחמץ או מתבל⁴ או דבר חשוב - אוסר בכל שהוא.

(2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. (3) שלא נתמזג עם חלקי ההיתר, אלא שאי אפשר להכיר איזו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. (4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

ב. ביצד? שאור של חטין של תרומה שנפל לתוף עסת חטין⁵ של חלין, ויש בו כדי לחמץ - הרי העסה פלה מדמע⁶. וכן תבלין של תרומה שנפלו לקדרת חלין, ויש בהן כדי לתבל, והן ממין החלין⁷ - הפל מדמע. ואף על פי שהשאור או התבלין אחד מאלף⁸. וכן שאור של פלאי הפרם לתוף העסה, או תבלין של ערלה לתוף הקדרה - הפל אסור בהנאה.

(5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. (6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדמע. (7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירוש, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

ג. דבר חשוב שהוא אוסר במינו בכל שהוא⁹ - שבעה דברים¹⁰. ואלו הן: אגוזי פך, ורמוגי בדין¹¹, וחביות

לשומנו, אבל אם נתבשל עם הגיד צריך ששים נגד שומנו. (113) האסורים מן התורה משום חלב. (114) הואיל וחלב זה כחוש ורוח, אינו מפעפע בבשר. (115) פירוש, אפילו שומנם אינו מפעפע בצליה כל כך עד כדי נתינת טעם, כמו שנתבאר למעלה בשם הכסף משנה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "כדי לער בהן" כלומר, שומנו של גיד או החוטין והקרומות נותנים אמנם קצת טעם, אבל לא כדי... פירוש זה, מסלק כל התמיהות של הלחם משנה.

1. ל.ג. אין צולין בשר שחוטא עם בשר נבלה או
2. בהמה טמאה בתנור אחד, ואף על פי שאין
3. נוגעין¹⁶ זה בזה. ואם צלצן - הרי זה מתר, ואפלו
4. היתה האסורה שמנה הרבה והמתרת רזה. שהריח
5. אינו אוסר¹⁷, ואינו אוסר אלא טעמו של אסור.

(116) משום שריח האיסור נכנס בהיתר. (117) כלוי בפסחים עו: שאומר: "ריחא לאו מילתא היא", פירוש, ריח אין בו ממש, אבל לכתחילה אסור, שגם לוי לא התיר אלא בדיעבד. ומשמע שאפילו בבשר נבילה כחוש אסור לכתחילה לצלותו עם בשר שחוטא, שהרי רבינו סתם וכתב: אין צולין וכו'. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק יג: מותר להריח בחבית של יין נסך ואין בזה שום איסור שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש, כבר פירש 'שם הרדב"ז, שהמדובר כשהישראל אינו מתכוון ליהנות. וראה למעלה פרק ט הלכה כג.

6. לד. בשר נבלה מליח שנבלל עמו¹⁸ בשר
7. שחוטא¹⁹ - הרי זה נאסר²⁰; מפני שתמצית הנבלה
8. נבלעת בגוף בשר השחוטא, ואי אפשר לעמד כאן
9. לא על הטעם ולא על השעור²¹. וכן בשר דג טמא
10. מליח שנבלל עמו דג תפל טהור - נאסר מפני צירו.
11. אבל אם היה המליח טהור, והתפל דג טמא - לא
12. נאסר²² המליח. [אף על פי] שהתפל בולע מן
13. המליח²³ - [אינו בולע כל כך שישחזר ויפלט]. דג
14. טמא שפכשו²⁴ עם דג טהור - הפל אסור²⁵; אלא
15. אם בן היה הטמא²⁶ אחד מקמאתים²⁷ מן הטהור.

(118) דוקא שנבלל אסור, אבל אם לא נבלל ונמלחו בפני עצמם זה אצל זה מותר שאינו בולע, ולכתחילה אסור למלוח בשר נבילה ובשר שחוטא זה אצל זה, שמא יגעו זה בזה בשעת מליחה. (119) משמע בשר שחוטא תפל. (120) אבל אם היו שניהם מולחים לא נאסר, הואיל והוא טרוד לפלוט מחמת מלחו אינו בולע. וסובר רבינו, שגם חלב וציר אינו בולע כשהוא טרוד לפלוט. (121) ומשום כך הכל נאסר ואינו ניתר לא בקליפה ולא בנטילת מקום ואינו בטל בשישים או על כל פנים במאתים, כציר דגים טמאים. (122) ואפילו קליפה אינו צריך, בין אם המליח למעלה והתפל תחתיו ובין אם המליח למטה, וחילוק זה נאמר בצלי בלבד ולא במליח. (123) ואינו פולט כלום שאינו חם כל כך, רשב"א לתירוצו אחד הובא בכסף משנה. ובדפוס ויניציה הגירסא: אע"פ שהתפל בולע מן המליח אינו בולע כל כך שיחזור ויפלוט והיינו כתירוצו השני של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִדְּבָרֵיהֶן²⁷ בְּהִנֵּה, כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה²⁸ 16
- אוֹסְרִין בְּכָל שָׁהֵן עַד שִׁנְגִּיבִיה אֹתָן. וְכֵן גִּיד 17
הַנֶּשֶׁה²⁹ שֶׁנִּתְבָּשַׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבֶּשָׂר: בְּזִמָּן 18
שֶׁמִּפְּרִי - מִגְּבִיהוֹ, וְהִשָּׂאָר מִתָּר; שְׂאִין בְּגִידִים 19
בְּנוֹתָן טַעֲמִים³⁰. וְאִם אֵינוֹ מִפְּרִי - הִפֵּל אֶסּוּר; מִפְּנֵי 20
שֶׁהוּא בְּרִיָּה בְּפָנֶי עֲצָמוֹ³¹, הֵרִי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר 21
בְּכָל שְׁהוּא. 22

25 אף-על-פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשרו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז ו'הגהות מיימוניות' מ'ספר התרומה'). (26 כלומר, אף-על-פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף-משנה). (27 מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. (28 פ"ב ה"ג. (29 משנה, חולין צו, ב. (30 שם צט, ב. המדובר, כשנתבשר הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם-משנה). (31 שם ק, א.

ז. וְכֵן כָּל בְּעָלֵי חַיִּים - חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטָלִין³². 23
לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל³³ שֶׁנִּתְעַרַּב בְּאֶלֶף שְׁוִירִים, וְעִגְלָה 24
עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֲגֻלוֹת, אוֹ צֶפֶר מִצֶּרַע הַשְּׁחוּטָה³⁴ 25
בְּאֶלֶף צִפְרִים, אוֹ פֶטֶר חֲמוּרִים³⁵ בְּאֶלֶף חֲמוּרִים - כֵּלֵן 26
אֶסּוּרִין בְּהִנֵּה³⁶. אֲבָל שְׂאֵר הַדְּבָרִים, אֵף עַל פִּי 27
שֶׁדִּרְכָן לְמִנּוֹת³⁷ - הֵרִי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשַׁעֲרֵין. 28

32 זבחים עג, א. (33 כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה עד, א. (34 המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטה אסורה בהנאה. (35 בכור לאמו. (36 שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יוליד דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתיר, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מוליך הנאה לים המלח, הכל מותר בהנאה. (37 כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא בדברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

ח. בַּיֵּצֵד? אֲגִידָה שֶׁל יֵרֶק מִפְּלֵאֵי הַפָּרִם שֶׁנִּתְעַרְבָה 29
בְּמֵאתִים אֲגִידוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עֵרְלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה 30
בְּמֵאתִים אֶתְרוֹגִים - הִפֵּל מִתָּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. 31

ט. יֵרָאֶה לִּי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֲצֵל בְּנֵי מְקוֹם 32
מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן³⁸ אֲגוּזֵי פָּרָךְ וְרִמּוֹנֵי פָּדָן בְּאֶרֶץ 33
יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שְׁהוּא לְפִי 34
חֲשִׁיבוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וּבְאוֹתוֹ זִמָּן. וְלֹא הִזְכִּירוּ אֵלּוּ 35
אֲלָא לְפִי שָׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שָׁהֵן בְּכָל מְקוֹם, וְהוּא 36
הִדִּין לְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן בְּשָׂאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר פְּרוּר 37
הוּא, שֶׁכָּל אֶסּוּרִין הָאֵלּוּ מִדְּבָרֵיהֶם³⁹. 38

1 סְתוּמוֹת¹², וְחִלְפוֹת¹³ תְּרִידִין¹⁴, וְקִלְחֵי פָרוֹב¹⁵, וְדִלְעַת 1
2 יוֹנִית, וְכִפְרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבֵּית¹⁶.

9 אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. (10 כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. (11 פרך ובודן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. (12 ב'ירושלמי' שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר-כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. (13 מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. (14 נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. (15 רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. (16 בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות וההירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל-כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

ד. בַּיֵּצֵד? רִמּוֹן אֶחָד מִרְמוֹנֵי פָדָן שֶׁהִיָּה עֵרְלָה 3
4 וְנִתְעַרַּב בְּכֶמְהָ אֲלָפִים רִמּוֹנִים¹⁷ - הִפֵּל אֶסּוּר בְּהִנֵּה. 4
5 וְכֵן חֲבִית סְתוּמָה שֶׁל יֵין עֵרְלָה אוֹ שֶׁל פְּלֵאֵי הַפָּרִם 5
6 שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּכֶמְהָ אֲלָפִים חֲבִיתוֹת סְתוּמוֹת - הִפֵּל 6
7 אֶסּוּרִים בְּהִנֵּה. וְכֵן שְׂאֵר הַשְּׁבָעָה דְּבָרִים¹⁸.

17 ראה למעלה הערה ז. (18 פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

ה. וְכֵן חֲתִיקָה שֶׁל נָבִלָה אוֹ שֶׁל בֶּשָׂר בְּהִמָּה אוֹ חִיָּה 8
9 אוֹ עוֹף אוֹ דָג הִטְמִאִין שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּכֶמְהָ אֲלָפִים 9
10 חֲתִיקוֹת - הִפֵּל אֶסּוּר¹⁹ עַד שִׁנְגִּיבִיה²⁰ אוֹתָהּ חֲתִיקָה²¹, 10
11 וְאַחֵר כִּף יִשְׁעֵר הַשָּׂאָר בְּשִׁשִּׁים²². שְׂאֵם לֹא הִגְבִּיהָה 11
12 - הֵרִי הַדָּבָר הָאֶסּוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה²³, וְהַחֲתִיקָה 12
13 חֲשׁוּבָה אֲצֵל, שֶׁהִי מִתְכַּבֵּד בָּהּ²⁴ לְפָנֶי הָאוֹרְחִין.

19 משנה, חולין צו, ב. (20 שיוציאה מן התערובת. (21 כשמכירה. (22 משמע, שהמדובר כשנתבשרו, שאם לא נתבשרו - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשרו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. (23 ראה לקמן ה"א. (24 שם ק, א. נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף-על-פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

14 ו. וְהוּא הִדִּין בְּחֲתִיקָה שֶׁל בֶּשָׂר בְּחִלְב²⁵ אוֹ שֶׁל 14
15 חֲלִין שֶׁנִּשְׁחָטוּ בַּעֲזָה, שֶׁהִי הֵן²⁶ אֶסּוּרִים

(ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו, שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף-על-פי שמן התורה כבר נבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. (54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. (55) אבל לאחרים מותר. (56) שם.

יג. שאור של פלאי הפרם⁵⁷ ושל תרומה שנפלו לתוך העסה, לא בזה פדי לחמץ ולא בזה פדי לחמץ, ובשניהם פשיטא שיש בהם פדי לחמץ - אותה עסה אסורה לישראל⁵⁸ ומתרת לכהנים. וכן תבלין⁵⁹ של תרומה ושל פלאי הפרם שנפלו לתוך הקדירה, ולא באחד מהן פדי לתבל, ובשניהם פדי לתבל - אותה קדירה אסורה לישראל, שהרי דבר האסור להם תבילה, ומתרת לכהנים⁶⁰.

(57) משנה ערלה פ"ב, מ"ד-טו. (58) כתנא-קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. (59) שם, מט"ו. (60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

יד. תבלין שהם שנים⁶¹ או שלשה שמות ממין אחד⁶², או שלשה מינין משם אחד⁶³ - מצטרפין לתבל ולאסור וכן לחמץ. פיצד⁶⁴ שאור של חטין ושאור של שעורים, הואיל וישם שאור אחד הוא⁶⁵ - אינן פדין ושאור מינו, אלא הרי הן פדין אחד, ומצטרף לשער בהן פדי לחמץ בעסה של חטין, אם היה טעם שניהם טעם חטין⁶⁶, או פדי לחמץ בעסה של שעורים, אם היה טעם שניהם טעם שעורים⁶⁷.

(61) שם, מ"י. (62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו-תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפ"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. (63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. (64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. (65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמא אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף-משנה ובלחם-משנה). (66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שווה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שווה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

טו. שלשה שמות ממין אחד פיצד? כגון פרפס של נהרות וכפרס של אפר וכפרס של גנה. אף על פי שכל אחד מהם שם בפני עצמו⁶⁷, הואיל והם מין אחד - מצטרפין לתבל.

(38) כלומר: כמו. (39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעל-חיים.

י. נפל רמון אחד מן התערבת הזאת לשני רמונים אחרים מרמוני פדן, ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים - הרי אלו האחרים מתירין⁴⁰; שהרי הרמון של תערבת הראשונה בטל ברוב⁴¹. ואם נפל מן התערבת הראשונה רמון לאלף - פלן אסורין. לא נאמר בטל ברב אלא להתיר ספק ספקין⁴², שאם נפל מן התערבת השניה למקום אחר - אינו אוסר. וכן כל פיוצא בזה.

(40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף-משנה). (41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה. (42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

יא. נתפצצו⁴³ אגוזים אלו⁴⁴ שנאסרו פלן מפני אגוז ערלה שביניהן, או נתפררו⁴⁵ הרמונים⁴⁶ ונתפתחו⁴⁷ החביות ונתחתכו הדלועין⁴⁸ ונתפרסו⁴⁹ הכפרות אחר שנאסרו - הרי אלו יעלו באחד ומאתים⁵⁰. והוא הדין לחתיכת נבלה שגדולה⁵¹ בכל החתיכות ונעשה הכל כמות שהיא⁵² - עולה בששים.

(43) ערלה פ"ג, מ"ח. (44) אגוזי פרך. (45) במשנה שלפנינו כתוב: נתפררו. (46) רמוני בדן. (47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליה, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. (48) דלעת יוונית. (49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. (50) שפקעה חשיבותם. (51) שנתמעכה ונתחתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולא דוקא נימוחו, אלא אפילו נחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. (52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

יב. ואסור לפצץ האגוזים ולפרר הרמונים ולפתח החביות אחר שנאסרו פדי שיעלו באחד ומאתים, שאין מבטלין אסור לכתחילה⁵³. ואם עשה כן⁵⁴ - קונסין אותו ואוסרין עליו⁵⁵, כמו שבארנו⁵⁶.

(53) ואף-על-פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

יט. וכן הערלה מעלה⁷⁸ את פלאי הפך, וכלאי הפך את הערלה, וכלאי הפך את פלאי הפך, והערלה את הערלה. כיצד? מאתים סאה של ערלה או של פלאי הפך שנפלו לארבעים אלף חליץ⁷⁹, ואחר כך נפל לכל מאתים סאה סאה של ערלה או של פלאי הפך - הפל מתר. שפיין שפוטל האסור שנפל תחלה - נעשה הכל בחליץ המתירין⁸⁰.

(78) שם, ג, א. (79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. (80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר-כך לאסור את התערובות, וכן פסק בפ"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

כ. בגד שצבעו בקלפי ערלה⁸¹ - ישורף⁸². נתערב באחרים - יעלה באחד ומאתים⁸³. וכן תבשיל שפשלו בקלפי ערלה ופת שאפאה בקלפי ערלה או בכלאי הפך - ישורף התבשיל והפת, שהרי הניתו נפרת בהן⁸⁴. נתערבו באחרים - יעלו באחד ומאתים.

(81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). (82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פרו. (83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. [כתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בה"ב ובהערות שם]. (84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וכן בגד שארג בו מלא הסיט⁸⁵ שצבעו בערלה, ואין ידוע אי זה הוא - יעלה באחד ומאתים⁸⁶. נתערבו סמני ערלה⁸⁷ בסמני התר - יעלו באחד ומאתים. מי צבע במי צבע - יבטל ברכ⁸⁸.

(85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב.

(67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות ('מגדל עוז'). ובפירוש המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

טז. עסה מחמצת שנפל לתוכה שאור של תרומה או שאור של פלאי הפך, וכן קדרה מתבטלת שנפלו לתוכה תבלין של תרומה או של ערלה ושל פלאי הפך: אם יש בשאור כדי לחמץ אלו היתה העסה מצה⁶⁸, ובתבלין כדי לתבל הקדרה אלו היתה תפלה⁶⁹ - הרי הכל אסור⁷⁰; ואם אין בהם כדי לתבל ולחמץ - יעלו בשעורין: תרומה - באחד ומאתה, וערלה וכלאי הפך - באחד ומאתים.

(68) לא מחומצת. (69) לא מתובלת. (70) שם, יא, א. ואף-על-פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

יז. התרומה מעלה את הערלה⁷¹ ואת פלאי הפך. כיצד? סאה תרומה שנפלה לתשעה ותשעים חליץ⁷², ואחר כך נפל לכל⁷³ חצי סאה⁷⁴ של ערלה או של פלאי הפך - אין כאן אסור ערלה⁷⁵ ולא אסור פלאי הפך, שהרי עלה באחד ומאתים, ואף על פי שמקצת המאתים תרומה.

(71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. (72) במשנה: "נפלה למאה", וב"ירושלמי" מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. (73) לכל התערובת. (74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. (75) אבל איסור תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתערובת מותרת לכהנים.

יח. וכן הערלה וכלאי הפך מעלין את התרומה⁷⁶. כיצד? מאה סאה של ערלה או של פלאי הפך שנפלו לתוך עשרים אלף של חליץ⁷⁷ - נעשות כל התערובת עשרים אלף ומאה. ואחר כך נפל לכל מאה סאה סאה של תרומה - הרי הכל מתר, ותעלה התרומה באחד ומאתה, ואף על פי שמקצת המאה המעלין אותה ערלה או פלאי הפך.

(76) משנה, שם. (77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירוש המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה

קמב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 כד. פת שפשל על גבי גחלים⁹⁹ של עצי ערלה¹⁰⁰
12 - מתרת; בין שנעשו גחלים הלך אסור, אף על
13 פי שהן בוצרות¹⁰¹. קדרה שפשל אותה¹⁰² בקלפי
14 ערלה או בכלאי הפרם ובעצי התר - הרי התבשיל¹⁰³
15 אסור, ואף על פי שהיה וזה גורם; שפשעה
16 שנתבשלה¹⁰⁴ מחמת עצי אסור עדן לא באו עצי
17 ההתר, ונמצא מקצת הבשול בעצי התר ומקצתו
18 באסור¹⁰⁵.

(99 שם. 100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי
ערלה מותרים (רדב"ז). (101) בגמרא: לוחשות. כלומר,
בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם).
(102) את הקדירה עצמה. (103) שנתבשל אחר כך באותה
קדירה בעצי היתר. (104) גוף הקדירה. (105) מפני
שהקדירה שנעשתה בעצי אסור מקבלת את התבשיל לפני
שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האסור בלי כל גורם
היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הרי"ף מפרש כך
דברי הגמרא כלשון אחרון. והוא גורס "דהא מקבלה
בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו:
קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את
התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י
נירנברג. וגם הרדב"ז כתב שרבינו מפרש כרש"י].

19 כה. נטיעה של ערלה שנתערבה בנטיעות, וכן
20 ערוגה של כלאי הפרם בערוגות¹⁰⁶ - הרי זה לוקט
21 לכתחלה מן הכל¹⁰⁷. ואם היתה נטיעה במאתים
22 נטיעות וערוגה במאתים ערוגות - הרי כל הנלקט
23 מתר¹⁰⁸; ואם היו בפחות מזה - כל הנלקט אסור.
24 ולמה התירו לו ללקט לכתחלה, והיה מן הדין
25 שאוסרין לו הכל¹⁰⁹ עד שיטרח ויוציא הנטיעה
26 והערוגה האסורה? שהדבר חזקה¹¹⁰ שאין אדם
27 אוסר פרמו¹¹¹ בנטיעה אחת, ואלי ה"ה יודעה - ה"ה
28 מוציאה.

(106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות.
(107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום
ביטול אסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה,
מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאתים, והחידוש
הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה
לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על-פי הירושלמי
גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן אסור של
מבטל לכתחילה, וראה ביכסף משנה. (108) שהרי עלתה
הנטיעה במאתים. (109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה
שמה יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה.
(110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכוונה. (111) גיטין,
שם.

29 כו. המעמיד גבינה בשורף פגי ערלה¹¹², או בקבת
30 תקרבת עובד פוכבים¹¹³, או בחמץ זיין¹¹⁴ של עובד
31 פוכבים - הרי זו אסורה בהנאה¹¹⁵, אף על פי שהוא
32 מין בשאינו מינו ואף על פי שהוא כל שהוא¹¹⁶;

(86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים
במשנה שם. (87) 'ירושלמי' ערלה פ"ג. (88) הואיל ואין
כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה
לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר
שיש בו ממש (רדב"ז).

1 כב. תנור שהסיקו⁸⁹ בקלפי ערלה ובכלאי הפרם,
2 בין חדש⁹⁰ בין ישן⁹¹ - יוצין⁹², ואחר כך יחם אותו
3 בעצי התרי⁹³. ואם בשל בו קדם שיוצין, בין פת בין
4 תבשיל - הרי זה אסור בהנאה⁹⁴. יש שכתב עצי אסור
5 בפת או בתבשיל. גרף את כל האש⁹⁵ ואחר כך בשל
6 או אפה בחמו של תנור - הרי זה מתר, שהרי עצי
7 אסור הלכו להן⁹⁶.

(89) פסחים, שם. (90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור
מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על-ידי קליפי
ערלה האסורים בהנאה. (91) ונתחמם על ידי האיסור.
(92) יצננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא
מהסיק איסורי הנאה. (93) אף-על-פי שהתנור החדש
נגמרה מלאכתו בקליפות אסור, אם ציננו אותו וחממו אותו
אחר-כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת,
מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה
הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על-ידי אסור ועצי ההיתר,
ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם אסור
והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה
גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו,
כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד.
(94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת
אסור. ואף-על-פי שהתנור בתנור חדש שציננו והסיקוהו
בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש
גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור
התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל
אלא הגורם של אסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור,
לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור
(רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי אסור בפת
או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. (95) ואין אבוקה כנגדו,
שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר
בהכ"ד. (96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור
שנגמרה מלאכתו על ידי אסור, ואין שם כל גורם של
היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם,
מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי
אסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו אסור אחרי
שגרף האש, הוא קל יותר (כסף-משנה).

8 כג. קערות⁹⁷ וכוסות וקדרות וצלוחיות שפשלן
9 היוצו בקלפי ערלה - הרי אלו אסורין בהנאה⁹⁸;
10 שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותן חדש.

(97) שם כז, א. (98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם
בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן
הנאת גופו, מה-שאין-כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם
יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י
שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 נִסְתַּר¹²⁹ בֵּין הַחֲבִיּוֹת - הַפֶּל אֲסוּרִין בְּשִׁתְּיָהּ וּמִתְרִין
19 בְּהִנְיָהּ; וַיּוֹלֶיף דְּמִי אוֹתָהּ חֲבִית לִים הַמֶּלַח כְּשִׁימְכֹר
20 הַפֶּל לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים¹³⁰. וְכֵן בְּחֲבִית שֶׁל סֶתֶם יֵינָם¹³¹.

(126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין ביין - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. (127) מפני שמותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. (128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. (129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. (130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. (131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליד דמי אותה הבית לים המלח (כסף-משנה).

21 ל. מִים¹³² שֶׁנִּתְעַרְבוּ בֵּינָם¹³³ אוּ יֵינָם¹³⁴ בְּמִים¹³⁵ -
22 בְּנוֹתָן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשִׁאֲנוֹ מִינֵינוּ¹³⁶. בְּמָה
23 דְּבָרִים אֲמוּרִים¹³⁷? בְּשִׁנְפֶּל הַמִּשְׁקָה הַמֵּתָר לְתוֹךְ
24 הַמִּשְׁקָה הָאֲסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמִּשְׁקָה הָאֲסוּר לְתוֹךְ
25 הַמִּשְׁקָה הַמֵּתָר - רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן בָּטֵל. וְהוּא שְׂוִירָק
26 מִצְּלָצוֹל קָטָן, שֶׁהִיָּה מְרִיק וַיּוֹרֵד מְעֻט מְעֻט. וְהִיאָף
27 יְהִי מִים אֲסוּרִים¹³⁸? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נִעְבְּדִין אוּ
28 תִּקְרַכְתָּ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים¹³⁹.

(132) של היתר. (133) של יין נסך. (134) של היתר. (135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. (136) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. (137) כמו בהלכה הקודמת ביין. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור נותן טעם]. (138) מבאר המלים: או יין במים. (139) שהקריבו אותם לעבודה-זרה.

29 ל.א. בּוֹר שֶׁל יֵינָם¹⁴⁰ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתוֹן שֶׁל מִים
30 תִּתְּלֶה¹⁴¹, וְאַחֵר כֶּף נָפַל לְתוֹכוֹ יֵינָם נֶסֶךְ - רוֹאִים אֵת
31 יֵינָם הַהֵתָר בְּאֵלּוּ אֵינֵנוּ¹⁴², וְהַמִּים שֶׁנָּפְלוּ מִשְׁעָרֵין בֵּהֶן
32 עִם יֵינָם נֶסֶךְ, אִם רָאוּיִין לְבָטֵל טַעַם אוֹתוֹ יֵינָם נֶסֶךְ -
33 הָרִי הַמִּים רַבִּין עָלָיו וּמִבְּטָלִין אוֹתוֹ, וְהִיאָף הַפֶּל
34 מִתָּר.

(140) שם. (141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם. (142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל

1 שְׁהָרִי הַדָּבָר הָאֲסוּר הוּא הַנֶּסֶךְ¹¹⁷ וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ
2 גְּבִינָה¹¹⁸.

(112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. (113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה-זרה. (114) שנתנסך לפני שהחמיץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. (115) שם. (116) לא בטל במיעוטו. (117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף-משנה). (118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאסור במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפנינו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

3 כ.ז. הַעֲרֵלָה וְכֵלָאֵי הַכֶּרֶם - דִּין הַפְּרוֹת שֶׁלֶּהֶן
4 שִׁישְׁרָפוּ¹¹⁹, וְהַמִּשְׁקִין שֶׁלֶּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵי
5 אֶפְשָׁר לְשַׂרְף¹²⁰ הַמִּשְׁקִין.

(119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר: "פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:). וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). (120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

6 כ.ח. יֵינָם שֶׁנִּתְנַסַּף לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁנִּתְעַרְבָּ עִם הַיֵּין
7 - הַפֶּל אֲסוּר בְּהִנְיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ¹²¹.
8 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹²²? בְּשִׁהוּרָק הַיֵּין הַמֵּתָר עַל
9 טֶפֶה שֶׁל יֵינָם נֶסֶךְ¹²³; אֲבָל אִם עָרָה יֵינָם נֶסֶךְ מִצְּלָצוֹל
10 קָטָן¹²⁴ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יֵינָם, אֶפְלּוּ עָרָה כָּל הַיּוֹם כָּלֹ
11 - רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן בָּטֵל¹²⁵. עָרָה מִן הַחֲבִיּוֹת, בֵּין שֶׁעָרָה
12 מִן הַמֵּתָר לְאֲסוּר אוּ מִן הָאֲסוּר לְמִתָּר - הַפֶּל אֲסוּר,
13 מִפְּנֵי שֶׁהַעֲמוּד הַיּוֹרֵד מִפִּי הַחֲבִיּוֹת גָּדוֹל.

(121) למעלה פט"ו ה"ו. (122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. (123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. (124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". (125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק. ומשמע מדבריו, שמותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שמותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

14 כ.ט. נִתְעַרְבָּ סֶתֶם יֵינָם בֵּינָם - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּכָל
15 שֶׁהוּא בְּשִׁתְּיָה¹²⁶; וַיִּמְכֹּר כָּלֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, לְוֹקֵחַ
16 דְּמִי הַיֵּין¹²⁷ הָאֲסוּר שֶׁבּוּ וּמִשְׁלִיכּוּ לִים הַמֶּלַח¹²⁸,
17 וְהִנֵּה בְּשֶׁאֵר הַמַּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעַרְבָּה חֲבִית שֶׁל יֵינָם

האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם, דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה-שאינ-כן בדין שלפנינו ביין נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי-אפשר לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

יום שני ג' שבט ה'תשע"ז

פרק שבעה עשר

(1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים; אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי גויים; וקטן האוכל איסור אם בית-דין מצווין להפרישו; דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

- א. קְדֵרָה שֶׁל חֶרֶס² שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בֶּשָׂר נִבְלָה אוֹ בֶּשָׂר שֶׁקָּצִים וּרְמָשִׁים - לֹא יִבָּשֵׁל בָּהּ בֶּשָׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשָּׁל בָּהּ מִיַּן בֶּשָׂר - הִתְבַּשִּׁיל אֲסוּר;³
- בִּשָּׁל בָּהּ מִיַּן אַחֵר - בְּנוֹתָן טַעַם.⁴

(2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה, על מנת להשתמש בה בחלב. (3) כי אי אפשר לעמוד על טעמו. (4) וטועמו גוי.

- ב. וְלֹא אֲסָרָה תּוֹרָה אֲלֵא קְדֵרָה בֵּת יוֹמָה⁵ בְּלֶבֶד, הוֹאִיל וְעַדִּין לֹא נִפְגַּם הַשָּׁמֶן⁶ שֶׁנִּבְלַע בְּקְדֵרָה. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁷ לֹא יִבָּשֵׁל בָּהּ⁸ לְעוֹלָם⁹. לְפִיכָךְ אֵין לֹקְחִין כָּלִי חֶרֶס יִשְׁנִים מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁוּ בָּהֶן בְּחֻמֵּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְקַעְרוֹת, לְעוֹלָם. וְאִפְלוּ הָיוּ שׁוֹעִינִין בָּאֶבֶר. וְאִם לָקַח וּבָשֵׁל בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וְהִלָּאָה¹⁰ - הִתְבַּשִּׁיל מִתֵּר.¹¹

(5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. (6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. (7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. (8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. (9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. (10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. (11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

- ג. הַלּוֹקֵחַ כָּלִי תִשְׁמִישׁ סִעָדָה¹² מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים מִכָּלִי מִתְּכֹת וּכְלֵי זְכוּכִית: דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמְשׁ בָּהֶן כָּל עָקֶר - מִטְּבִילִין¹³ בְּמֵי מִקְוֶה¹⁴ וְאַחֵר כֶּף יֵהִיו מִתְרִין לְאָכַל בָּהֶן וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי צוּנָן, כְּגוֹן פּוֹסוֹת וְצִלּוּחִיּוֹת וְקִיתוּנוֹת - מְדִיחִין¹⁵ וּמִטְבִּילִין¹⁶ וְהֵן מִתְרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי חֻמֵּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקָמוֹסִין וּמִחֻמֵּי חֻמֵּין - מְגַעִילִין¹⁷ וּמִטְבִּילִין וְהֵן מִתְרִין. וּדְבָרִים

- 1 לֵב. יֵין נִסְךְ שֶׁנִּפְלַע עַל הָעֵנָבִים¹⁴³ - יְדִיחֵם וְהֵן מִתְרִין¹⁴⁴ בְּאֲכִילָה. וְאִם הָיוּ מְבַקְעוֹת¹⁴⁵, בֵּין שֶׁהָיָה הַיֵּין יִשְׁוֶן¹⁴⁶ בֵּין שֶׁהָיָה חֶדֶשׁ: אִם נּוֹתֵן טַעַם בְּעֵנָבִים - הָרִי אֵלָיו אֲסוּרוֹת בִּהְנִיָּה, וְאִם לֹא - הָרִי אֵלָיו מִתְרִין בְּאֲכִילָה.

(143) משנה, שם סה, ב. (144) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. (145) היין נכנס לתוכה. (146) כרבא, שם סו, א. שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

- 6 לֵב. נִפְלַע עַל גְּבֵי תְּאֵנִים¹⁴⁷ - הָרִי אֵלָיו מִתְרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַיֵּין פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

(147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא: ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירו וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם - מותר", פירוש, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני תאנים.

- 8 לֵב. יֵין נִסְךְ שֶׁנִּפְלַע עַל הַחֲטִים¹⁴⁸ - הָרִי אֵלָיו אֲסוּרוֹת¹⁴⁹ בְּאֲכִילָה וּמִתְרִין בִּהְנִיָּה¹⁵⁰. וְלֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, שֶׁמָּא יַחְזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל¹⁵¹. אֲלֵא בִּיצֵד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתוֹן וְעוֹשֶׂה מִהֵן פֶּת וּמוֹכְרָה לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁵², כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, שֶׁהָרִי פֶּת עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁵³. וְלִמָּה אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחֲטִים בְּנוֹתָן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׂוֹאֲבוֹת, וְהַיֵּין נִבְלַע בָּהֶן¹⁵⁴.

(148) שם סה, ב. (149) כיון שיש בהם סדק בולעות. (150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. (151) גמרא, שם. (152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה ממנו. (153) בפ"ז ה"ט. (154) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של ה'לחם משנה' קשה להולמו.

- 17 לֵב. יֵין נִסְךְ שֶׁנִּפְלַע עַל הָחֻמֵּין וְנִפְלַע לְתוֹךְ חֻמֵּין שֶׁכֶּר - אוֹסֵר בְּכָל שְׂהוּא; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְׁנֵיהֶן חֻמֵּין הֵן¹⁵⁵. וְיֵין שֶׁנִּתְעַרְבַּח עִם הַחֻמֵּין, בֵּין שֶׁנִּפְלַע חֻמֵּין לְיֵין בֵּין שֶׁנִּפְלַע יֵין לְחֻמֵּין¹⁵⁶ - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ג' שבת - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כָּלִי מִתְּכֹת - מִדִּית³⁰ או מִרְתִּית³¹ או מִלְבָּן³², וְאִינוּ
צָרִיךְ לְהִטְבִּיל³³. וְכֵן אִם לָקַח כָּלִי עֵץ או כָּלִי אֲבָנִים
- מִדִּית³⁴ או מִרְתִּית³⁵, וְאִינוּ צָרִיךְ לְהִטְבִּיל³⁶. וְכֵן
כָּלִי חֲרָשִׁים³⁷ - אִינוּ צָרִיךְ לְהִטְבִּיל³⁸. אֲבָל הַשּׁוּעִין
בְּאֲבָר³⁹ - הֵרִי הֵן כָּלִי מִתְּכֹת וְצָרִיכִין טְבִילָה.³¹

לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי
זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה
להשמיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל
כלים או שמישכנם הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על
שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. (29) בעיני
היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום
שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין
להקל. (30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן.
(31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין.
(32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. (33) שטבילת
כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל.
(34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. (35) בדבר שנשתמש על
ידי חמין. (36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר
בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. (37) כלי
חרס. (38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים
לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. (39) כלי חרס המצופים
עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֶת סָכִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים - מִלְבָּנָה בָּאֵשׁ
או מִשְׁחִיזָה בְּרִיחִים שְׁלָה. וְאִם הִיתָה סָכִין יָפָה
שָׂאִין בָּהּ פְּגִימוֹת - דִּי לוֹ אִם נִעְצָה בְּקִרְקַע קֶשֶׁת⁴⁰
עֶשֶׂר פַּעֲמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ צוֹנֵן. וְאִם הָיוּ בָּהּ פְּגִימוֹת,
או שְׁהִיתָה יָפָה וְרָצָה לְאַכֵּל בָּהּ חֲמִין או לְשַׁחַט
בָּהּ⁴¹ - מִלְבָּנָה או מִשְׁחִיזָה שְׁלָה. שְׁחַט בָּהּ קֶדֶם
שִׁטְהֶרְגָּה - מִדִּית מְקוֹם הַשְׁחִיטָה⁴²; וְאִם קָלָף -
הֵרִי זֶה מְשַׁח⁴³.

(40) קרקע שאינה עבודה. (41) משמע שלשחוט בה הדין
כמו רוצה לאכול בה חמין. (42) ומעביר שמנונית
שבדפנות בית השחיטה. (43) מפני שהחמיר על עצמו
כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סָכִין שֶׁשְׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחוּט בָּהּ עַד
שִׁידִיחָה אֶפְלוּ בְּצוֹנָן⁴⁴, או מְקַנְחָה בְּכֵלִיּוֹת שָׁל
בְּגָדִים.⁴²

(44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל
ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. וַיֵּשׁ שֵׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אֲסֻרוֹת אוֹתָן חֻקִּים. וְאִם
עַל פִּי שָׂאִין לְאִסוּרֵן עֶקֶר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן
כְּדִי לְהִתְרַחֵק מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ
בָּהֶן וְשָׂרָאֵל וְיִבְאוּ לִידֵי חֲתָנוּת. וְאֵלֹהֵי הֵן: אֲסֻרוֹ
לְשִׁחוֹת עֲמָהֶן וְאֶפְלוּ בְּמִקּוֹם שָׂאִין לְחוֹשׁ לִיַּיִן נִסְדָּ⁴⁵,
וְאֲסֻרוֹ לְאַכֵּל פֶּתִין או בְּשׁוּלֵיהֶן וְאֶפְלוּ בְּמִקּוֹם שָׂאִין
לְחוֹשׁ לְגַעוּלֵיהֶן⁴⁶.

1 שְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוֹר¹⁸, כְּגוֹן שְׁפוּדִין
2 וְאִסְכָּלֹאוֹת - מִלְבָּנָן בְּאוֹר¹⁹ עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קִלְפָתָן
3 וּמִטְבִּילָן וְהֵן מִתְרִין.

(12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים
טבילה. (13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי
צריך טבילה. (14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו
מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה.
(15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים.
(16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן
הגוי ולא נשתמש בהם. (17) להוציא מהן את האיסור
שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. (18) בלי מים או נוזל
אחר. (19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון
ליבון.

ד. בְּיָצֵד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קֶטְנָה לְתוֹךְ יוֹרָה
גְּדוֹלָה, וּמַמְלֵא עָלֶיהָ מִיָּם²⁰ עַד שֶׁיִּצְוָה עַל הַקֶּטְנָה,
וּמִרְתִּיחָה יָפָה יָפָה²¹. וְאִם הִיתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מִקִּיף
עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק או טִיט, וּמַמְלֵא מִיָּם עַד שֶׁיִּצְוָה
הַמִּים עַל שְׂפָתָהּ, וּמִרְתִּיחָה. וְכֵלָן שְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד
שֶׁלֹּא הִרְתִּיחָ או עַד שֶׁלֹּא הִדִּיחַ וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין וְעַד
שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מִתֵּר; שֶׁכָּל הַשְּׂמִין²² שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם
לְפָנֶיךָ²³ הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵי.

(20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה"
כלומר, את היורה הגדולה. (21) כנראה כוונת רבינו
שישנהה במי ההגעלה עד שתפלוט. (22) שנבלעו בהן.
(23) באינה בת יומה.

ה. טְבִילָה זו שֶׁמִּטְבִּילִין כָּלִי הַסֵּעָדָה הַנִּלְקָחִין מִן
הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וְאַחֵר כִּף יִתְרוֹ לְאַכִּילָה וְשִׁתִּיָּה -
אִינוּ לְעֻנֵּן טִמְאָה וְטִהָרָה²⁴, אֲלָא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים²⁵.
וְרָמַז לָהּ: כָּל דְּבָר אֲשֶׁר יִבֹּא בָּאֵשׁ תִּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ
וְטָהַר. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמֹדוֹ, שָׂאִינוּ מִדְּבָר אֲלָא
בְּטִהָרָתָן מִיְּדֵי גַעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, לֹא מִיְּדֵי
טִמְאָה. שָׂאִין לָךְ טִמְאָה עוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵשׁ²⁶. וְכָל
הַטִּמְאִים - בְּטְבִילָה עוֹלִין מִטִּמְאָתָן, וְטִמְאָתָם מֵת -
בְּהִזָּאָה וְטְבִילָה, וְאִין שֵׁם אֵשׁ כָּלֵל, אֲלָא לְעֻנֵּן
גַּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. וְכִין שֶׁפְּתוּב וְטָהַר, אֲמָרוּ
חֻקִּים: הוֹסִיף לוֹ טָהָרָה אַחֵר עֲבִירָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ
מִגַּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים²⁷.

(24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו,
אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. (25) תקנת חכמים היא
כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים
לקדושת ישראל. (26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של
גיעולי גויים. (27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה
מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

ו. לֹא חִיבּוֹ בְּטְבִילָה זו אֲלָא כָּלִי מִתְּכֹת²⁸ שֶׁל סֵעָדָה
הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן
הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, או שֶׁמִּשְׁכָּן²⁹ הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אֲצֻלוֹ

ועד סוף ולא נשתתף ישראל עמו בבשול⁵⁸ - הרי
אלו אסורין משום בשולי עובדי כוכבים.

(56) מין פרי. (57) לא מלוח. (58) רק אם נשתתף
בבישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. במה דברים אמורים? בדבר שהוא עולה על
שלחן מלכים לאכל בו את הפת, כגון בשר וביצים
ודגים וכיוצא בהם; אבל דבר שאינו עולה על
שלחן מלכים לאכל בו את הפת, כגון תורמוסין⁵⁹
ששלקו אותן עובדי כוכבים, אף על פי שאינן
נאכלין חיין - הרי אלו מתרין. וכן כל כיוצא בהן.
שעקר הגזרה משום חתנות, שלא יזמנו העובד
כוכבים אצלו בסעדה; ודבר שאינו עולה על שלחן
מלכים לאכל בו את הפת - אין אדם מזמן את חברו
עליו.

(59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. ודגים קטנים שמלחין ישראל או עובד כוכבים -
הרי הן כמו שנתבשרו מקצת בשול, ואם צלצן עובד
כוכבים אחר בן - מתרין⁶⁰. וכל שבשלו ישראל מעט
בשולו, בין בתחלה בין בסוף - מתר. לפיכך, אם
הניח העובד כוכבים בשר או קדרה על גבי האש
והפך ישראל בבשר והגיס⁶¹ בקדרה, או שהניח
ישראל וגמר העובד כוכבים - הרי זה מתר⁶².

(60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר
כן גוי אסור, שאכילתו בלא צליה אכילה על ידי הדחק
היא, ולפיכך הצליה שאחרי המליחה בישול גוי הוא.
(61) בחש. (62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את
גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול
נגמר, הרי זה אסור.

יז. דג שמלחו עובד כוכבים ופרות שעששן עד
שהכשירן לאכילה - הרי אלו מתרין. מליח אינו
פרות כגזרה זו, והמעשן אינו כמבשל. וכן
קליות⁶³ של עובדי כוכבים - מתרין, ולא גזרו
עליהם; שאין אדם מזמן חברו על הקליות.

(63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

יח. פולין ואפונים ועדשים וכיוצא בהן ששולקין
אותן העובדי כוכבים ומוקרין אותן - אסורין משום
בשולי עובדי כוכבים במקום שעולין על שלחן
מלכים⁶⁴ משום פרפרת⁶⁵, ומשום געולי עובדי
כוכבים בכל מקום; שמא יבשלו אותן עם הבשר⁶⁶
או בקדרה שבשלו בה בשר. וכן הספגנין שקולין
אותן העובדי כוכבים בשמן - אסורין אף משום
געולי עובדי כוכבים⁶⁷.

(64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן
מלכים במקום זה אסור. (65) לקינוח סעודה וזה נקרא

(45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש
ליין נסך אסור לשותתו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת
היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה
ואסור אפילו בהנאה. (46) לבליעת דברים אסורים.

י. פיצד? לא ישתה אדם במקסבה של עובדי
כוכבים, ואף על פי שהוא יין מבשל שאינו נאסר⁴⁷,
או שהיה שותה מפליו לבדו. ואם היה רב המקסבה
ישראל - מתר. ואין שותין שבר שלחן שעושין מן
התמרים והתאנים וכיוצא בהן⁴⁸. ואינו אסור אלא
במקום מכירתו, אבל אם הביא השכר לביתו ושתהו
שם - מתר; שעקר הגזרה שמא יסעד אצלו⁴⁹.

(47) יין מבושל אין בו אסור יין נסך. (48) כגון מפירות
אחרים ומן התבואה. (49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי
חיתון.

יא. יין תפוחים ויין רמונים וכיוצא בהן - מתר
לשותתן בכל מקום⁵⁰. דבר שאינו מצוי לא גזרו
עליו⁵¹. יין צמוקים⁵² - הרי הוא כין ומתנסף.

(50) כגמרא שם המדובר בשכר בלבד. (51) אבל שכר הוא
דבר המצוי ואסור לשותתו במקום מכירתו. (52) תניא, יין
צימוקים בדיעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו
משום יין נסך.

יב. אף על פי שאסרו פת עובדי כוכבים, יש
מקומות שמקלין בדבר ולוקחין פת הנחתום העובד
כוכבים במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה,
מפני שהוא שעת הדחק. אבל פת בעלי בתים - אין
שם מי שמורה בה להקל. שעקר הגזרה משום
חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים - יבוא לסעד
אצלו.

יג. הדליק העובד כוכבים את התנור ואפה בו
ישראל, או שהדליק ישראל ואפה עובד כוכבים, או
שהדליק העובד כוכבים ואפה העובד כוכבים ובה
ישראל ונער⁵³ האש מעט או כבשו לאש, הואיל
ונשתתף במלאכת הפת - הרי זה מתר. ואפילו לא
ירק⁵⁴ אלא עץ לתוך התנור - התיר כל הפת שבו.
שאין הדבר אלא להיות הבר⁵⁵ שהפת שלחן אסורה.

(53) את העצים או הגחלים. (54) מהדברים שבין בני ארץ
ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור,
ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד?
(55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בבישול ממש.

יד. עובד כוכבים שבשל לנו יין או חלב או דבש
או פרישין⁵⁶ וכיוצא באלו (מכל) דבר הנאכל כמות
שהוא חי - הרי אלו מתרין. ולא גזרו אלא על דבר
שאינו נאכל כמות שהוא חי, כגון בשר ודג תפל⁵⁷
וביצה וירקות. אם בשלן העובד כוכבים מתחלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ג' שבת - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמץ או יין, או זיתים הפכושים וחגבים הפכושין
שפאין מן האוצר - מתרין⁸². אבל חגבים וכבשים
שפאין עליהן יין - אסורין. וכן אם היו מזלפין
עליהן חמץ⁸³, ואפלו חמץ שפאין⁸⁴ - אסורין.

(79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן.
(80) שחלטו אותן. (81) שמנונית האיסור שבירה.
(82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. (83) שהחומץ של
גויים אסור כיון. (84) של גויים גם כן אסור.

כה. ומפני מה אסרו חמץ שפאין של עובדי פוכבים?
מפני שפאליהם לתוכו שפאין יין. לפיכך, הנלקח
מן האוצר⁸⁵ - מתרין⁸⁶.

(85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. (86) שאין דרכם
לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני
המכירה הקמעונית.

כו. המוריס⁸⁷, במקום שדרפן לתת לתוכו יין⁸⁸ -
אסור. ואם היה היין יקר מן המוריס - מתרין. וכזה
מורין בכל דבר שחוששין לו שפאין ערבו בו העובדי
פוכבים דבר אסור. שאין אדם מערב דבר היקר
בזול, שהרי מפסיד; אבל מערב הזול ביקר, כדי
להשתפר.

(87) שמן דגים. (88) במקום שהיין זול מן המוריס.
המדובר במוריס של בעלי בתים, שאילו במוריס שהאומן
מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין
במוריס.

כז. קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או שפאין
מלאכה בשבת⁸⁹ - אין בית דין מצוין עליו
להפרישו, לפי שאינו בן דעת. במה דברים
אמורים? בשפאין מעצמו; אבל להאכילו בידים -
אסור, ואפלו דברים שאסורין מדברי סופרים. וכן
אסור להרגילו⁹⁰ בחלול שבת ומועד, ואפלו בדברים
שהן משום שבות.

(89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן
שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו,
משמע מדבריו שבאסורי תורה מצווים להפרישו.
(90) "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם,
מפני שהוא מרגילו בחלול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו
זורק".

כח. אף על פי שאין בית דין מצוין להפריש את
הקטן, מצוה על אביו לגער בו ולהפרישו, כדי
לחנכו בקדושה; שנאמר: חנף לגער על פי דרכו
וגומר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... מצוה על אביו לגער בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה
ופרישה, שנאמר חנף לגער על פי דרכו".

ובהלכה כ"ז כתב "קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או

"עולה על שולחן מלכים". (66) ומשום סתם כליהם של
גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה
מיוחדת לזה. (67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני
יומן, פירוש, מניחים אנו שנחבשל בהם איסור בו ביום.

יט. עובד פוכבים שפאין ולא נתפון לבשול - הרי
זה מתרין. כיצד? עובד פוכבים שהצית אור באגם
כדי להעביר החציר⁶⁸, ונתפשו בו חגבים - הרי
אלו מתרין, ואפלו במקום שהן עולין⁶⁹ על שלחן
מלכים משום פרפרת. וכן אם חרף הראש להעביר
השער - מתרין לאכל מן הדלדולין⁷⁰ ומן ראש אגנים
שנפלו בשעת חריכה.

(68) עשבים רעים. (69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים
אין בו בכלל משום בישול גויים. (70) תלתלי בשר.

כ. תמרים ששלקו אותן עובדי פוכבים: אם היו
מתוקין מתחלתן⁷¹ - הרי אלו מתרין; ואם היו מרין
ומתקנן הבשול - הרי אלו אסורין; היו בינוניים -
הרי אלו אסורין.

(71) שהם נאכלים כשהם חיים.

כא. קלי של עדשים שלשו בין במים בין בחמץ⁷²
- הרי זה אסור. אבל קלי של חטים ושעורים
שלשוין אותן במים - הרי זה מתרין⁷³.

(72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלו
גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלו במים
גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. (73) חטים ושעורים
אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

כב. שמן של עובדי פוכבים - מתרין⁷⁴. ומי שאסרו
- הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שממנה על פי
בית דין⁷⁵ שהתירוהו. ואפלו נתפשל השמן⁷⁶ - הרי
זה מתרין. ואינו נאסר לא מפני בשולי עובדי
פוכבים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני
געולי עובדי פוכבים, מפני שהבשר⁷⁷ פוגם את
השמן ומסריחו.

(74) רבי ובית דינו התירו השמן. (75) שאמר שמואל לרב
אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. (76) בכלי
גויים. (77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים,
כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

כג. וכן דבש של עובדי פוכבים שנתפשל ועשו
ממנו מיני מתקה - מתרין מטעם זה⁷⁸.

(78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות
שהוא חי; ולא מפני געולי גויים, מפני שהבשר פוגם את
הדבש ומסריחו.

כד. בספן⁷⁹ של עובדי פוכבים שהוחמו חמין⁸⁰, בין
בירה גדולה בין בירה קטנה - מתרין, מפני שנותן
טעם לפגם הוא⁸¹. וכן כבשין שאין דרכן לתת לתוכן

- 25 כָּף יֵאָכֵל. (ב) שְׁלֹא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֵת כִּנּוּ בַּיּוֹם אֶחָד.
26 (ג) לְכִסּוֹת דָּם חִיָּה וְעוֹף. (ד) שְׁלֹא לִקַּח הָאֵם עַל
27 הַבָּנִים. (ה) לְשַׁלַּח הָאֵם אִם לִקְחָהּ עַל הַבָּנִים.
28 וּבִאֹר מִצּוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רֵאשׁוֹן

- 29 (1) יבאר שחיטת בהמה חיה ועוף; דגים וחגבים אם צריכים שחיטה; ומקום השחיטה; וכמה שיעור השחיטה; ובאי זה דבר שוחטין; ליבן סכין ושחט בה; בדיקת הסכין קודם שחיטה ואחריה; וטבח שלא בדרך סכינו לפני חכם; ודין כמה אורך הסכין ומתי שוחטין.

- 30 א. מִצְוַת עֲשֵׂה² שִׁשְׁחֹט מִי שִׁירְצָה לֵאכֹל בֶּשָׂר³
31 בַּהֶמָּה חִיָּה וְעוֹף וְאַחֵר כָּף יֵאָכֵל. שְׁנָאֵמַר: וְזִבְחָתָ
32 מִבְּקָרָךְ וּמִצֹּאֲנֶךָ. וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בְּעַל מוֹם: אֵךְ בְּאֶשֶׁר
33 יֵאָכֵל אֶת הַצִּי וְאֶת הַצִּי וְאֶת הַצִּי⁴. הָא לְמַדָּה שְׁחִיָּה
34 בַּבְּהֵמָה⁵ לְעִנְיָן שְׁחִיטָה⁶. וּבְעוֹף הוּא אוֹמַר: אֶשֶׁר
35 יֵצֵד צִיד חִיָּה אוֹ עוֹף וְגוֹמֵר וְשִׁפְף אֶת דָּמוֹ. מְלַמֵּד,
36 שֶׁשְּׂפִיכַת דָּם הָעוֹף כְּשִׁפִּיכַת דָּם הַחִיָּה⁷.

- (2) מן התורה (3) אע"פ ששחיטה אינה מצוה של קום ועשה שאנחנו מצווים לעשותה, ואם מוותרים על אכילת בשר אין חיוב שחיטה. דעת רבינו שהיתר והכשרת איסור גם כן מצוה עשה מן התורה, ולפיכך תקנו בה ברכה "וצונו על השחיטה". כן כתב הרמב"ן בשורש ראשון בספר המצוות לדעת רבינו. ובפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב כותב רבינו: ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית ולעשות מזוזה או לבנות בית בשביל מעקה וכו', והרי מזוזה ומעקה נמנים בחשבון מצוות עשה מן התורה, אף שחיטה כך. (4) ובראש הפסוק כתוב: "תזבח ואכלת בשר". (5) שהרי צבי ואיל חיה הם (6) ואע"פ שחיה בכלל בהמה היא בכל מקום, שהרי נאמר "וזאת הבהמה אשר תאכלו" ואחר כך מונה איל וצבי כמבואר שם עא. כאן צריך ללמוד להיקש שחיה בשחיטה, משום שבפסוק לא נאמר וזבחת מבהמתך אלא מבקרך וצאנך ואין חיה בכלל. (7) למדו מפסוק זה "בשפיכה בעלמא סגי" = דיו לעוף בכל שפיכות דמו שהיא, ולא דוקא בשחיטה. לימוד זה הוא לדעת האומר אין שחיטה לעוף מן התורה. והאומרים יש שחיטה לעוף מן התורה, וכן פסק רבינו בראש הפרק - לומדים זאת מהיקש עוף לחיה, שכאן נאמר "חיה ועוף" - ששפיכת דמם אחת היא.

- 37 ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה⁸ בְּכֹל אֶחָת הֵן. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט
38 בַּהֶמָּה אוֹ חִיָּה אוֹ עוֹף⁹ - מִבְּרֶךְ תִּחְלָה¹⁰: אֶשֶׁר
39 קִדְּשָׁנוּ בַּמִּצְוֹתֵינוּ וְצִנְנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה¹¹. וְאִם לֹא בִרְךָ,
40 בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד - הַבֶּשֶׂר מִתָּר¹². וְאִסּוּר לֵאכֹל
41 מִן הַשְּׁחוּטָה כֹּל זֶמֶן שֶׁהִיא מִפְּרָסָתָה¹³. וְהֵאֱכֹל
42 מִמֶּנָּה קִדְּם שֶׁתֵּצֵא נִפְשָׁה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְהִרִי
43 הוּא בְּכֹל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם¹⁴, וְאִינוּ לֹקְחֶהּ¹⁵.
44 וּמִתָּר לַחֲתוּךָ מִמֶּנָּה אַחֵר שְׁחִיטָה קִדְּם שֶׁתֵּצֵא

שעשה מלאכה בשבת, אין בית-דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת. וי"ל שסברת הרמב"ם היא שהחובה להפרישו מאיסור באה מהחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, הנלמד מהפסוק "חנוך לנער כו", ואין זה חיוב פרטי בכל האיסורים כ"אם חיוב כללי לחנכו בקדושה. ועל-פי-זה מובן מדוע הביא דין זה כאן, אף שהזכיר דין חובת חינוך במצוות כמה פעמים לפני¹⁶, ומבלי להביא הפסוק "חנוך לנער כו" כי כאן מדובר בחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, ומשום כך גם נקט הלשון לחנכו בקדושה ופרישה, לשון שלא הובאה בכל הפעמים שלפני¹⁷.

(על-פי לקו"ש חלק לה עמוד 63 הערה 23)

- 1 כט. אֶסְרוּ חֲכָמִים מֵאֲכֹלוֹת וּמִשְׁקִין שְׁנֵפֶשׁ רַב כְּגִי
2 אָדָם קָהָה¹⁸ מִהֵן, כְּגוֹן מֵאֲכֹלוֹת וּמִשְׁקִין שְׁנֵתְעָרַב
3 בִּהֵן קִיָּא אוֹ צוּאָה וְלַחֵה סְרוּחָה וּכְיוּצָא בִּהֵן. וְכֵן
4 אֶסְרוּ חֲכָמִים לֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּכָלִים הַצּוּאִים שְׁנֵפֶשׁוּ
5 שֶׁל אָדָם מִתְּאוֹנָנֶת¹⁹ מִהֵם, כְּגוֹן כְּלִי בֵּית הַכֶּסֶּא וְכְלִי
6 זְכוּכִית שֶׁל סִפְרִין²⁰ שְׁגוּרֵינָם²¹ בָּהֶם אֶת הַדָּם וּכְיוּצָא
7 בִּהֵן.

(91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". (92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. (93) מקיזי הדם. (94) מקיזים.

- 8 ל. וְכֵן אֶסְרוּ לֵאכֹל בְּיָדִים מְסֻבּוֹת מְזוּהָמוֹת, וְעַל
9 גְּבִי בָלִים מְלֻכְלָכִים. שְׁכָל דְּבָרִים אֵלּוּ בְּכָלֵל אֵל
10 תִּשְׁקָצוּ אֶת נִפְשֹׁתֵיכֶם. וְהֵאֱכֹל מֵאֲכֹלוֹת אֵלּוּ - מִפִּין
11 אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת.

- 12 לא. וְכֵן אִסּוּר לֵאדָם שִׁישְׁתָּהּ אֶת נִקְבֵּיו כָּלֵל, בֵּין
13 גְּדוֹלִים בֵּין קְטָנִים. וְכָל הַמְשָׁקָה נִקְבֵּיו - הִרִי זֶה
14 בְּכָלֵל מִשְׁקֵן נִפְשׁוֹ, יִתֵּר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל
15 עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ. אֵלָּא רָאוּי לוֹ לְהִרְגִּיל עַצְמוֹ
16 בְּעֵתִים מְזֻמָּנִים²², כִּדִּי שְׁלֹא יִתְרַחֵק²³ בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם
17 וְלֹא יִשְׁקֵן נִפְשׁוֹ.

(95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. (96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

- 18 לב. וְכָל הַנִּזְהָר בְּדְבָרִים אֵלּוּ - מִבִּיא קִדְּשָׁה וְטָהָרָה
19 יִתְרָה לְנִפְשׁוֹ, וּמִמָּרְק נִפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא;
20 שְׁנָאֵמַר: וְהִתְקַדְּשְׁתָּם וְהִיִּיתָם קְדָשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי.
21 בְּרִיד רַחֲמָנָא דְּסִיעֵן. מְרִישׁ וְעַד כְּעֵן.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

- 22 יש בכללן חמש מצוות: שלש מצוות עשה, שתים
23 מצוות לא תעשה, וזה הוא פָּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט וְאַחֵר

1 וּמִלְחֹו יִפֶּה יִפֶּה וּמִדִּיחֹו יִפֶּה יִפֶּה¹⁶,
2 וּמִנִּיחֹו עַד שְׁתַּמּוּת¹⁸ וְאַחֵר כֶּן יֵאָכְלָנוּ.

(8) כגון חמישה דברים הפוסלים בשחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, וכן בדיקת הסכין שלא תהיה פגומה. (9) מפני שהלכות שחיטה שוות בכולם, לכן ברכה אחת לכולם. (10) שכל הברכות מברכין "עובר לעשייתן". פירוש: לפני עשיית המצוה. (11) ולא לשחוט, מפני שלשחוט משמע שהוא מצווה לשחוט ואינו כן שאן הוא רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ובפסח וקדשים שהאכילה מצוה וגם השחיטה מצוה - מברך לשחוט. (12) לפי שברכות אינן מעכבות. (13) ולא משום אבר מן החי, שהרי אין איסור אבר מן החי במפרנסת שכבר הותרה לישראל בשחיטה, אלא משום איסור אחר, כמו שמסיים: והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם. (14) שיש עוד חיות בבמה (15) מפני שהוא לאו שבכללות. פירוש: לא תעשה זו כוללת הרבה איסורים וכולם מפורטים בברייתא. וכן כתב רבינו. בשורש תשיעי מספר המצוות: וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה, וזה שאמרו יתעלה "לא תאכל על הדם" וכו'. נראה בדעת רבינו שהוא איסור מן התורה אלא שאין לוקין וכן לשון הברייתא שם "שהוא בלא תעשה", ובגמרא שם אמרו: על כולם אינו לוקה משום דהווה (שהוא) לאו שאין בו מעשה. אבל דעת רש"י שאינו אלא איסור מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. (16) וכמו שכתבנו שאין כאן משום אבר מן החי. (17) לשון הברייתא שם. וגם רבינו אינו מזכיר הדחה ראשונה קודם מליחה שזה נכלל בלשון "מולחו יפה". שכן לשונו: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה וכו'. הרי שכתב מולחו תחילה וכונתו אחר הדחה ראשונה. (18) וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחרי כן פקע האיסור של לא תאכלו על הדם.

3 ג. דגים וְחִגְבִּים¹⁹ - אֵינָן צְרִיכִים שְׁחִיטָה, אֶלָּא
4 אֲסִיפְתָּן הִיא הַמִּתְרַת אוֹתָן. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: הֲצֵאן
5 וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמֵצֵא לָהֶם, אִם אֵת כָּל דְּגֵי הַיָּם
6 יֵאָסֵף לָהֶם - אֲסִיפֵת דְּגִים כְּשִׁחִיטַת בֶּקָר וְצֹאן.²⁰
7 וּבִחְגִּבִּים נֹאמֵר: אֶסֶף הַחֲסִיל - בְּאֲסִיפָה לְבִדָּה.²¹
8 לְפִיכָה, אִם מֵתוּ מֵאֲלִיהֶן בְּתוֹף הַיָּם - מִתְרִין.²²
9 וּמִתֵּר לֵאכֹלָן חַיִּים.²³

(19) יצא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר. ומפרשים בגמרא שם מאי כולו היתר שאין צריך שחיטה מביאים כמה מקומות בש"ס שחגבים מותרים בלא שחיטה. (20) הפירוש כמו שאומר בסוגיא חולין כז: הכא כתיבה אסיפה במקום שחיטה דאחריני, כלומר, שבאותו הפסוק בבקר וצאן נאמר שחיטה ובדגים שינה הלשון ואמר יאספו, שמע מינה שאסיפה בדגים היא בשחיטה בבקר ובצאן. (21) די, המגיד משנה מביא כאן בשם הרשב"א, שדחה ראיה זו של רבינו לחגבים שאין טעונים שחיטה, שהרי רק בדגים שכתוב בהם אסיפה במקום שחיטה, היינו שמשנה הפסוק בלשונו כמבואר למעלה, אנו אומרים שבאסיפה די, אבל אוסף החסיל הרי לא נאמר במקום שחיטה, שלא נזכר

שחיטה בפסוק, מנין לנו שחגבים אין טעונים שחיטה? ויש ליישב דעת רבינו, שבדגים יש היקש לבהמה וחיה שנאמר בפסוק: וזאת תורה הבהמה וגו' וכל החיה הרומשת במים וצריכים היו שחיטה מן ההיקש, אלא כיון שכתוב בדגים אסיפה באותו פסוק שכתוב בו שחיטה בבהמה, אנו למדים מזה שדגים דים באסיפה, וזהו שכתב רבינו אסיפת דגים כשחיתת בקר וצאן, היינו כשם ששחיטה מתירה את הבהמה כך אסיפה מתרת את הדגים. אבל בחגבים שאין שום היקש ולא מצאנו בתורה שהם צריכים שחיטה, מפרשים הפסוק אסיפה כמשמעו ודיה אסיפה שלו אפילו אם לא נאמרו אסיפה במקום שחיטה. וכן כתבו הכסף משנה והלחם משנה. וחגבים הללו אין טעונים שחיטה, שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו וגו' וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל שרץ השורץ על הארץ אלו חגבים. (22) וכל שכן אם ניצודו בידי אדם ואחר כך מתו. ואין נו אומרים צידתם בחיים היא אסיפה המתרת, אבל כשמתים בתוך המים יהיו אסורים, אלא כל אסיפה שהיא דיה ואפילו לאחר מיתתם. (23) "אוכל אדם חגבים בין חיים בין מתים". מקשים על רבינו הרי חגבים חיים אסורים משום בל תשקצו, ומתרצים: א. רק חגב טמא אסור משום בל תשקצו, אבל לא חגב טהור. ב. כונת רבינו שמותר לחתוך אבר ממנו ולאכלו ואין בו משום איסור אבר מן החי, אבל לאוכלו כשהוא חי אסור משום בל תשקצו. וכן גם דעת התוספות שם.

10 ד. וְכִיחָה זֶה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה סֵתָם, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ
11 אוֹתָהּ וְלִידֵעַ: בְּאֵי זֶה מְקוֹם מִן הַפְּהִמָּה שׁוֹחֲטִין?
12 וְכִמָּה שְׁעוֹר הַשְּׁחִיטָה? וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? וּמִתִּי
13 שׁוֹחֲטִין? וְהִיכֵן שׁוֹחֲטִין? וְכִיצַד שׁוֹחֲטִין? וּמָה הֵן
14 הַדְּבָרִים הַמְּפַסְדִּין אֶת הַשְּׁחִיטָה? וּמִי הוּא
15 הַשּׁוֹחֵט? וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֵּי צִנּוּ בְּתוֹרָה וְאָמַר:
16 וּבִחְתֵּ מִבֶּקְרָךְ וּגְזִירָךְ פֶּאֶשֶׁר צוֹיִתְךָ, וְאֶכְלֶת בְּשַׁעְרֶיךָ
17 וּגְזִירָךְ. שְׁכַל הַדְּבָרִים הָאֵלֵּי עַל פֶּה צִוָּה בְּהֵן, כְּשֶׁאֵר
18 תּוֹרָה שְׂבַעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת מִצְוָה, כְּמוֹ
19 שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת חֲבוּר זֶה.²⁴

(24) בהקדמה לספר משנה תורה: והתורה והמצוה. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פרושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

20 ה. מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה מִן הַחֵי²⁵ הוּא הַצֹּאֵר. וְכָל
21 הַצֹּאֵר כְּשֶׁר לַשְּׁחִיטָה. כִּיצַד בּוֹשֵׁט? מִתְחַלֵּת
22 הַמְּקוֹם שֶׁכְּשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִתְפָּנֵץ²⁶ עַד מְקוֹם
23 שֶׁיִּשְׁעִיר וְיִתְחַלֵּל לְהִיּוֹת פָּרִצִין פָּרִצִין²⁷ כְּכָרֶס - זֶה
24 הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בּוֹשֵׁט.

(25) כל חי בין בהמה בין חיה ובין עוף, או התכוון לומר: מקום החיות. ובמגיד משנה מפרש, שרבינו מתכוון להוציא את שש הנבילות מחיים. שאף על פי שהבהמה עורנה חיה אין השחיטה מועילה לטהרה מידי נבילה. (26) נכפל הוושט בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. (27) ואינו חלק כפנים הוושט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגמרא - גגרת. (45) גם כן צריך לחתוך לכתחילה שני סימנים ולא סימן אחד. (46) יאמן ידו לחתוך כל שני הסימנים, כמבואר בירושלמי. (47) שחיה היא כבהמה.
 י. שחט האחד בלו וחצי השני - בבהמה שחיתו פסולה⁴⁸. רבו של זה ורבו של זה, אף על פי שלא שחט מכל אחד מהן אלא יתר על חציו פחוט השערה⁴⁹ - הרי זו כשרה. בין ששחט יתר על חציו כל שחיה - רבו הוא.

(48) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. (49) ואם כן ביחד נשחט פחות מאחד וחצי אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

יא. שחט חציו של זה וחציו של זה - אפלו בעוף שחיתו פסולה. קנה שהיה חציו פסוק⁵⁰, ושחט על מקום החתוך מצט והשלימו לרב, בין שהתחיל לשחט⁵¹ במקום השלם ופגע בחתך בין שהכניס את הסכין בחתך והשלימו לרב - שחיתו כשרה.

(50) בגמרא: "פגום". (51) בין שפגע בנקב בין ששחט במקום נקב.

יב. כל השוחט צריך לבדק הסימנים⁵² לאחר שחיתו. ואם לא בדק, ונחתך הראש קדם שיבדק - הרי זו נבלה⁵³, ואפלו היה השוחט זריז ומהיר⁵⁴.

(52) אם חתוכים הם. (53) כברייאא שם: נבלה ומטמאה במשא. (54) בגמרא: הטבח צריך שיבדוק וסתם טבח זריז ומהיר.

יג. כל בהמה בחייה⁵⁵ בחזקת אסור עומדת⁵⁶, עד שיודע בודאי שנשחטה⁵⁷ שחיתה כשרה.

(55) גירסת המגיד משנה "שכל" בהמה ומוסב על הלכה הקודמת שאם לא בדק בסימנים הרי זו נבלה מפני ששכל בהמה בחייה וכו'. וכן דעת הכסף משנה שהוא טעם הדין שבהלכה הקודמת ואף על פי שהוא גורס: "כל בהמה". (56) ואנו אומרים שלא נשחטה כראוי ומכיון שהיא מתה, הרי היא בחזקת נבילה. יש מפרשים בחזקת איסור של אבר מן החי. שהרי בחייה אסורה באכילה משום אבר מן החי, וכן דעת רש"י. אבל אחרים מפרשים חזקת איסור שאינה זבוחה שהתורה אמרה "וזבחת ואכלת" שלא תאכל בשר בלא שחיתה ואם כן הבהמה בחייה אסורה באכילה בלא הבא מכלל עשה של "וזבחת". וכן דעת התוספות והרשב"א. (57) "עד שיודע לך במה נשחטה". היינו אם הספק בסכין שמא פגום. ורבינו פוסק אף בשאר דיני שחיטה.

יד. ובאי זה דבר שוחטין? בכל דבר. בין בסכין של מתכת בין בצר⁵⁸, או בזכוכית או בקרומית⁵⁹ של קנה האגם⁶⁰, וכיוצא בהן מדברים החותכין. והוא שהיה פיה חד, ולא יהיה בה פגם⁶¹. אבל אם היה כמו תלם בחדו של דבר ששוחטין בו, ואפלו היה תלם קטן ביותר⁶² - שחיתו פסולה.

ו. שחט למעלה ממקום זה, והוא הנקרא תרפץ הושט²⁸, או למטה ממקום זה, והוא מתחלת בני מעים - שחיתו פסולה²⁹. ושעור תרפץ הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה³⁰: בבהמה וחייה - כרי שיאחז בשתי אצבעותיו³¹; ובעוף - הפל לפי גדלו וקטנו³². ולמטה - עד הזפק³³.

(28) מקום דבוקו בלחי. (29) כרמי בר יחזקאל משמיה דרב. (30) לצד הראש (31) כדי תפיסת יד. ורש"י מפרש ארבע אצבעות. וכן דעת רבינו. (32) אולי מקור רבינו משם מג: יונא אמר זירא מבלעתא ופרש"י "מקום בית הבליעה קרוי תורבץ סמוך לראש הנקב מאוד". ורבינו מפרש "יונה" לא שם האמורא, אלא יונה ממש וכפוסקים שהביא הבית יוסף. וזוהי משמע שמשערים כל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו. (33) גגו של זפק נידון כוושט.

ז. ואי זה הוא מקום שחיתה בקנה? משפוי כובע ולמטה³⁴ עד ראש קנה הראה בשתמשו הבהמה³⁵ צוארה³⁶ לרעות³⁷ - זה הוא מקום השחיטה בקנה. וכל שפגג המקום הזה מבחוץ - נקרא צואר³⁸.

(34) הקנה עשוי טבעות טבעות והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה משתפע הקנה כעין כובע. ופסק רבינו כר' חנינא בן אנטגנוס, שכל הקנה למטה משפוי הכובע - ואפילו הטבעת הגדולה - כשר לשחיטה. (35) שהם נמתחים ופורשים כנפים למעלה אע"פ שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורם. (36) כדרכה (37) ולא יותר. (38) ששנינו: כל הצואר כשר לשחיטה.

ח. אנסה הבהמה עצמה³⁹ ומשכה צוארה הרפה, או שאנסה⁴⁰ השוחט את הסימנים ומשכן למעלה, ושחט במקום שחיתה בצואר ונמצאת השחיטה בקנה או בושט שלא במקום שחיתה⁴¹ - הרי זה ספק נבלה⁴².

(39) הבהמה מתחה את הצואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע לעשב המרוחק ממנה. (40) שדחק. (41) אף על פי שבשעת שחיטה במקום שחיתה שחט, מכיון שאחר השחיטה נתכווצו וחזרו למקומם נמצאת השחיטה שלא במקומה. (42) דין זה נשאר בתיקו. לכן פסק רבינו: ספק נבילה. יוצא מדברי שאין הבדל בין אנסה הבהמה עצמה ובין אינסה השוחט ושני המקרים נשארו בתיקו.

ט. וצריך השוחט שישחט באמצע הצואר. ואם שחט מן הצדדין - שחיתו כשרה⁴³. וכמה הוא שעור השחיטה? שני הסימנים, שהן הקנה והושט⁴⁴, השחיטה המעלה שיתכנו שניהן, בין בבהמה בין בעוף⁴⁵. ולזה יתבון השוחט⁴⁶. ואם שחט רב אחד מהן בעוף, ורב השנים בבהמה ובחייה⁴⁷ - שחיתו כשרה.

(43) ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שישחוט באמצע הצואר, כפירוש התוספות שם ולא כדברי רש"י. (44) קנה,

- 58) אבן שחרדה. (59) צלע. (60) שאין קסמים נבדלים ממנו ע"פ הגמרא. (61) שהפגימה נוקבת את הסימנים. (62) ואפילו אין הצפורן חוגרת (מתעכבת) בו. ואפשר לפרש שתלם קטן ביותר היינו שתחגור בו צפורן אבל פחות מזה אין הפגימה פוסלת.
- 1 טו. הִיָּה הַתֵּלֶם הַזֶּה מְרוּחַ אַחֶתָּה 63 - לֹא יִשָּׁחַט בָּהּ 64.
2 וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שָׁאִין הַפְּגִימָה נִפְרָת בָּהּ 65 -
3 שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.
- (63) שאין לפגימה אלא עוד אחד והשני הוחלק במשחזות. (64) לכתחילה. (65) כמו שמבואר בהלכה הסמוכה.
- 4 טז. בִּיצֵד? סָפִין שֶׁתִּבְדֹּק בְּהוֹלָכָה וְלֹא תִרְגֹּשׁ שֵׁשׁ
5 בָּהּ פָּגָם 66, וְכִשְׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בְּהִבָּאָה תִּרְגֹּשׁ שֵׁשׁ בָּהּ
6 פָּגָם: אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלָכָה וְלֹא הִבִּיא -
7 שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה 67; וְאִם הִבִּיא - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה 68.
- (66) כגון שהוחלק עוקץ אחד של הפגימה במשחזות והולך את הסכין ופגעה תחילה בעוקץ שלא הוחלק, ולא קרע את הסימן, מכיון שלא נאחו בעוקץ, והעוקץ השני בוודאי שלא קרע, שהרי הוחלק. (67) בין שהפגימה בראש הסכין בין שהיא באמצע. (68) מכיון שבהבאה נאחו הסימן בעוקץ שלא הוחלק.
- 8 יז. סָפִין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת בְּנֶחֱשׁ 69 וְאִין בָּהּ פָּגָם
9 - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסָפִין שֶׁפִּיָּה חָלָק וְאִינָה
10 חֲדָה 70, הוֹאִיל וְאִין בָּהּ פָּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ. וְאִף עַל
11 פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהִבִּיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשָּׁחֲטָהּ -
12 שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה 71.
- (69) שנפגמה והוחלקו העוצצים במשחזות והסכין עמוקה שם כנחש, שהנחש כשהוא הולך על גחונו מגביה ראשו מלפניו, ושדרתו משוקעת וזנבו גבוה וביניהם כמו גומא. לפי הרדב"ז היתה גירסתו של רבינו בגמרא שם, עולה ויורד כנחש. אבל גירסתנו היא: עולה ויורד בסכין. (70) "סכין רעה". (71) כיון שלא הפסיק החתון ולא פסלה בשחייה.
- 13 יח. סָפִין חֲדָה שֶׁהִשְׁחָזָה, וְהָרִי אִינָה חָלָקָה, אֵלֹא
14 מִגְעָתָה כְּמִגַּע רֹאשׁ הַשְּׂבִילָת שֶׁהוּא מְסַתְּבָה בְּאֶצְבָּע,
15 הוֹאִיל וְאִין בָּהּ פָּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.
- 16 יט. הַתּוֹלֵשׁ קֶנֶה אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקָּצַץ צֶר אוֹ צִפְרֶן,
17 וְהָרִי הֵן חֲדִין וְאִין בָּהּ פָּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ. וְאִם
18 נִעְצָן בְּמַרְקָע 72 - לֹא יִשָּׁחוּט בָּהּ כְּשֶׁהֵן נְעוּצִים; וְאִם
19 שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה 73.
- (72) תלוש ולבסוף חברו. (73) כרבי, שרק מחובר מעיקרו פסול לשחוט בו, אבל תלוש ואחר כך חברו - כשר, בברייתא שם: היה צור יוצא מן הכותל או קנה עולה מאליו, ופירשו בגמרא - בכותל מערה, ולא בכותל שנכנה בידי אדם.
- 20 כ. שָׁחַט בָּהּ כְּשֶׁהֵן מְחַבְּרִין מִתַּחֲלַת בְּרִיתָן קֹדֶם
- 21 שִׁיעָקָר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה 74, וְאִף עַל פִּי שָׁאִין
22 בָּהֶם פָּגָם.
- (74) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש ולומדים זה ממה שנאמר "ויקח את המאכלת לשחוט וגו'",
- 23 כא. לָקַח לְחִי בְּהִמָּה שֵׁשׁ בּוֹ שְׁנַיִם 75 חֲדוֹת וְשָׁחַט
24 בָּהֶן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה 76, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגְלָה 77. אֲכָל
25 בִּשְׁן אַחֶתָּה 78 הִקְבּוּעָה בְּלִחִי 79 - שׁוֹחֲט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה,
26 וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבּוּעָה בּוֹ 80.
- (75) שתים ויותר. (76) שהיא כסכין פגומה שיש הפרש בין שן זו לשן זו (77) קציר שקוצרין בה התבואה. (78) ואע"ג שאין בה רוחב, הא קיימא לן הולך והביא בסכין כל שהוא כשירה. (79) התלושה מן הגוף. (80) לא נקראת שחיטה במחובר כיון שאינה מחוברת לגוף בעלי חיים אלא בלחי, והלחי הוא כבית יד. וכן הדין בצפורן המחוברת ליד תלושה מן הגוף.
- 27 כב. לִבֵּן הַסָּכִין בְּאוֹר 81 וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ
28 כְּשֶׁרָה 82. סָפִין שֶׁצָּדָה אֶחָד מִגְלָה 83 וְצָדָה הַשְּׁנִי יָפָה -
29 לֹא יִשָּׁחוּט בְּצֵד הַיָּפָה לְכַתְּחִלָּה. גְּזֵרָה שְׁמָא יִשָּׁחוּט
30 בְּצֵד הָאֲחֵר. וְאִם שָׁחַט, הוֹאִיל וְכִיצֵד הַיָּפָה שָׁחַט -
31 שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.
- (81) באש. (82) דברי ר' זירא בשם שמואל. והטעם: מפני ש"חידודה קודם לליבוניה", שמקדים וממהר לחתוך לפני שהסימן נשרף מחום הסכין. וכמה מן הראשונים גורסים "שחיטתו פסולה" מפני הצדדים כדאמר בסוגיא שם, כלומר, מפני צדדי הסכין שורפים את הסימנים ונמצא שניקבו על ידי שריפה קודם שחיטה, וושט שנקב כל שהוא - טריפה. (83) מגל יד בלשון המשנה
- 32 כג. הַשּׁוֹחֲט צִרִיף שִׁיבְדֹק הַסָּכִין בְּחֲדָה וּמִצֵּד זֶה 84
33 וּמִצֵּד זֶה. וְכִיצֵד בּוֹדֵקָה? מוֹלִיקָה וּמִבִּיאָה 85 עַל
34 בִּשְׁר אֶצְבָּעוֹ 86 וּמוֹלִיקָה וּמִבִּיאָה עַל צִפְרָנוֹ 87 מִשְׁלֹש
35 רוֹחוּתֶיהָ, שֶׁהֵן פִּיָּה וְשְׁנֵי צִדָּדֶיהָ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ
36 פָּגָם כָּלָל, וְאַחֵר כִּף יִשָּׁחוּט בָּהּ.
- (84) שם: "אבישרא ואטופרא ואתלת רותחא". (85) כדרך מעשה השחיטה (86) ומעבירין את הסכין על הבשר ולא את האצבע על הסכין, מפני שהבדיקה צריכה להרגש גדול ואם האצבע הולכת וכאה אפשר שתבטל קצת מהרגשתו בהיותו עסוק בתנועה, ולכן צריך שהאצבע תהיה נחה עומדת במקומה בלתי מתנועעת ואז תהיה הרגשתו שלמה בלי מפריע כל שהוא. הבדיקה על בשר אצבעו בשביל הושט שהוא רך. (87) בשביל הקנה שהוא קשה. ולאחר בדיקות אחדות יבדוק על צפורן אחרת, שמא נפגמה הצפורן בחודו של סכין ומתוך כך לא ירגיש הבדוק בפגימה קלה לפי שעוברת בתוך פגמות הצפורן.
- 37 כד. וְצִרִיף לְבִדֹק בֵּין אֲחֵר הַשְּׁחִיטָה 88. שְׁאִם מִצָּא
38 בָּהּ פָּגָם אֲחֵר הַשְּׁחִיטָה - הָרִי זֶה סִפֵּק נִבְלָה 89; שְׁמָא
39 בְּעוֹר 90 נִפְגְּמָה, וְכִשְׁשָׁחַט הַסִּימָנִים - בְּסָפִין פְּגוּמָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ר' יוחנן: לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם. ואפשר לאמר שפירוש הדברים ברבינו כגון ששחט לעצמו, כלומר, בשביל עצמו ולא למכירה, והרי אמרנו בעירובין סג. שבשוחט לעצמו שלא למכירה אין בזה זלזול בכבודו של חכם, ובכל זאת טבח מנדין אותו לפי שעסקו בכך ופעם אחרת גם כשישחוט למכירה יסמוך על עצמו ולא יראה לחכם. (98) רבינו מפרש בגמרא שם, מעבירים אותו נוסף על נדוי. (99) כלומר, ששחיתותו פסולה והבהמה נבלה.

17 כז. פמה הוא ארף הספין ששוחט? כל שהוא.
18 והוא שלא יהיה דבר דק שנוקב ואינו שוחט, כמו
19 ראש האזמל הקטן¹⁰⁰ וכיוצא בו¹⁰¹.

(100) שיש לו עוקץ (101) כגון "מחטא דאושכפי" (מרצע של הרצענים).

20 כח. ומתי שוחטין? בכל זמן, בין ביום בין בלילה.
21 והוא שתהיה אבוקה עמו, כדי שיראה מה יעשה.
22 ואם שחט באפלה - שחיתו כשירה.

23 כט. השוחט ביום הכפורים או בשבת בשוגג¹⁰², אף
24 על פי שאלו היה מזיד היה מתחייב בנפשו¹⁰³ או
25 מתחייב מלקות¹⁰⁴ על יום הכפורים - שחיתו
26 כשירה¹⁰⁵.

(102) אבל במזיד אסור לשוחט לעולם, כר' יהודה בדין מבשל בשבת. (103) בשבת שחייב סקילה. (104) שכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות - לוקין, כמו שכתב בפרק א. והעושה מלאכה ביום הכפורים חייב כרת. (105) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכיל, מימרא של חייא בן רב בשם אביו.

פרק שני

(1) יבאר השוחט חולין בעזרה; או האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין; ובאי זה מקום שוחטין; ודין שחיטה שאינה מכח אדם; ודין כיצד שוחטין; ושחיתת חולין אם צריכה כוונה; והשוחט לשם קדשים; והשוחט לזרוק דמה לעבודה זרה.

27 א. בכל מקום מתיר לשחט, חוץ מן העזרה. שאין
28 שוחטין בעזרה אלא קדשי מזבח בלבד; אבל
29 החלין - אסור לשחטן בעזרה², בין בהמה בין חיה
30 בין עוף³. וכן הוא אומר בכשר תאונה: פי ירחק
31 ממך המקום אשר יבחר יי וגומר, וזבחת מבקרך
32 ומצאנך וגומר, ואכלת בשעריך. הא למדת, שאין
33 שוחטין בשר תאונה אלא חוץ למקום אשר בחר ה'.

(2) 'ספרי' פרשת ראה: כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום. ובבשר תאונה שהם חולין - מדבר הכתוב, כמו שמסיים רבינו. (3) קידושין נו, ב. וב'תורת כהנים', שלשה פסוקים נאמרו בתורה הנדרשים למעט בעלי חיים שלא יישחטו בעזרה: א. "ושחטו פתח אהל מועד". ב. "ושחט אותו לפני אהל

1 שחט. לפיכך, השוחט בהמות רבות או עופות
2 רבים¹ - צריך לבדק בין כל אחת ואחת. שאם לא
3 בדק, ובדק באחרונה ונמצאת ספין פגומה - הרי
4 הכל ספק נבלות, ואפלו הראשונה².

(88) כמו הסימנים למעלה הלכה יב. וטעם בדיקה זו, שחוששים שמא נפגם הסכין בעור הצואר וחתך הסימנים בסכין פגומה, וכל שכן הוא, אם בסימנים, שרוב בני אדם נוהגים ושוחטים כראוי וגם דבר שעומד להגלות הוא הצריכו חכמינו בדיקה, בדיקת סכין מפני החשש שנפגמה בעור לפני חיתוך סימנים, שאינו ברשותו של אדם ואי אפשר לגלות אלא על ידי בדיקה וחיפוש בודאי הצריכו חכמים לבדוק אחר השחיטה. (89) אמר רב הונא פסולה, וכוונתו ספק נבלה. (90) כשחתך את עור הצואר. (91) אע"פ שעור עור רך, חוששין שמא עור בעור נפגמה הסכין. (92) שמא בעור הצואר של ראשונה נפגמה שחיתתה לפני שחיתת הסימנים, שם:

5 כה. בדק הספין ושחט בה, ולא בדקה אחר
6 שחיטה, ושבר בה עצם או עץ וכיוצא בהן, ואחר
7 כך בדק ומצאה פגומה - שחיתו כשירה³; שחזקת
8 הספין שנופגמה בדבר הקשה ששבר בה⁴. וכן אם
9 פשע ולא בדק הספין, או שאבדה הספין עד שלא
10 יבדק - שחיתו כשירה⁵.

(93) והלכתא כרב חסדא - החולק על רב הונא ומכשיר, כששיבר בה עצמות. (94) אבל אם שיבר דברים רכים ונמצאת פגומה אחר כך חוששים שמא בעור נפגם והשחיטה פסולה מספק. (95) כשבדק הסכין קודם השחיטה שהסכין בחזקת בדוקה. ואם תשאל מה בין סימנין, שאם לא בדקם אחר השחיטה ונחתך הראש שחיתו נבלה? יש יש לאמר ששם, מכיוון שהריעותא (הפגם, החשש) היא בבהמה עצמה, מעמידין אותה בחזקת איסור כמ"ש שם, מה שאין כן בדין שלפנינו, שלא נולדה הריעותא בגוף הבהמה אלא בסכין, שאי אפשר לבדקה ואין ספק ריעותא בסכין מוציא מידי שחיטה ודאית, שהרי אנו יודעים "במה נשחטה" היינו בסכין שהיא בחזקת בדוקה.

11 כו. כל טבח שלא בדק הספין שלו ששוחט בה
12 לפני חכם⁶, ושחט בה לעצמו - בודקין אותה: אם
13 נמצאת יפה ובדקה - מנדין אותו, לפי שישמך על
14 עצמו פעם אחרת⁷ ותהיה פגומה וישחוט בה; ואם
15 נמצאת פגומה - מעבירין אותו, ומנדין אותו⁸,
16 ומכריזין על כל בשר ששחט שהוא טרפה⁹.

(96) מפני כבודו של חכם, ויש אסמכתא לזה מן הפסוק כמבואר שם. וכתב הראב"ד שהחכם צריך לבדוק את הסכין מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואים שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אחר כך ויבדוק וימצאנה פגומה, אין זה כי אם רוע לב שפנה לדברים אחרים. ומפני שצריך עיון גדול והרי זה כמו הוראה ראו בזה כבוד החכם. (97) מקשים על רבינו, שהטעם הזה אינו בגמרא. ושם: אמר

17 נִשְׁחַטָּה בַּעֲזֵרָה - וְלִדָּה מִתֵּר בְּאַכִּילָה¹⁸, לְפִי שְׁאִינוּ
18 יָכוֹל לִשְׁחַט אוֹתוֹ בְּרִחוּק מְקוֹם¹⁹.

17 (העובר שבה. 18) אף-על-פי שהוא חולין ונשחט בעזרה ששחיטתו אמו מתירתו. 19) שאמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ, ובפסוק נאמר רק "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כשאתה יכול לזכות בריחוק מקום, אסור לזכות בקירוב מקום בעזרה. בעיא של אביי שנפשטה, תמורה יא, ב.

ה. אין שוחטין²⁰ לתוך ימים ונהרות, שְׁמָא יאמרו: 19
עובד מים הוא זה²¹, וְנִרְאָה כְּמִקְרִיב לְמִים. וְלֹא
20 יִשְׁחוּט לְכָלִי מֵלֹא מִיָּמִים²², שְׁמָא יאמרו: לַעֲזֵרָה²³
21 שְׁתִּירָא בְּמִים שָׁחַט. וְלֹא יִשְׁחוּט בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא
22 לְתוֹךְ הַגָּמָא, שֶׁכֵּן דִּרְךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים²⁴. וְאִם
23 שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה²⁵.
24

20) משנה, חולין מא, א. 21) בגמרא שם: "אימור לשרא דימא קא שחטי", פירוש: למלאך שהוא שרו של הים. והאמת, שאף אם חשב למים עצמם, גם כן שחיטתו פסולה מדרבנן, ואף-על-פי שהם מחובבים. ראה להלן הי"ד וי"ז, ובמגיד-משנה שם. 22) לאו דוקא מלא מים, אלא שיש בו מים. ובמשנה: לתוך אוגן של מים. 23) בגמרא: בבואה. 24) נראה כאילו עובד עבודה-זרה. 25) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

ו. שוחטין לְכָלִי מִיָּמִים²⁶ עֲכוּרִין, שְׁאִין הַעֲזֵרָה נִרְאִית
25 בְּהֵן. וְכֵן שוֹחֵט חוּץ לְגָמָא²⁷, וְהֵדֵם שׁוֹתֵת וְיִוֵּרֵד
26 לְגָמָא. וּבִשְׁוֹק²⁸ לֹא יַעֲשֶׂה בֵּן²⁹, שְׁמָא יַחֲקֶה אֶת
27 הַמֵּינִים³⁰. וְאִם שָׁחַט³¹ לְגָמָא בְּשׁוֹק - אָסוּר לֶאֱכֹל
28 מִשְׁחִיטָתוֹ עַד שִׁיבְדִּקוּ אַחֲרָיו, שְׁמָא מִיָּן הוּא. וּמִתֵּר
29 לִשְׁחַט עַל דִּפְן הַסִּפִּינָה³², וְהֵדֵם שׁוֹתֵת עַל הַדִּפְן
30 וְיִוֵּרֵד לְמִים³³. וּמִתֵּר לִשְׁחַט עַל גְּבִי הַכֵּלִים³⁴.
31

26) לכלי מלא מים (גמרא שם מ עמוד ב). 27) משנה וגמרא שם. 28) בפרהסיא 29) משום "ובחוקתיהם לא תלכו" (גמרא שם). 30) עובדי עבודה-זרה, במשנה ובגמרא יש נוסחא: "את הצדוקים", והיא לא נכונה. 31) גמרא, שם. 32) כשהוא מהלך בה. 33) שאינו שוחט לא לתוך הים ולא לתוך הנהר. 34) ולא לתוכם.

ז. פִּיצֵד שוֹחֲטִין? מוֹתֵת אֶת הַצֹּאֵר³⁵ וּמוֹלִיךְ הַסִּפִּין
32 וּמִבִּיאָה³⁶ עַד שִׁשְׁוֹחֵט. בֵּין שְׁהִיתָה הַפְּהֵמָה רְכוּשָׁה³⁷
33 בֵּין שְׁהִיתָה עוֹמֶדֶת וְאִחְזִי בְּעֶרְפָּה וְהַסִּפִּין בִּידוֹ
34 מְלֻמָּשָׁה³⁸ וְשָׁחַט - הֲרִי זֶה כְּשֶׁרָה.
35

35) ראה שם מה, א. 36) שם ל, ב. וכן יש בתוספתא: מצות שחיטה, מוליך ומביא (מגיד-משנה מכת"י). 37) והסכין מלמעלה. 38) שם יז, ב.

ח. נֶעֱצָן אֶת הַסִּפִּין בַּכֶּתֶל³⁹ וְהַעֲבִיר הַצֹּאֵר עָלֶיהָ עַד
36 שֶׁנִּשְׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. וְהוּא שְׁהִיתָה צֹאֵר
37 הַפְּהֵמָה לְמִטָּה וְסִפִּין לְמַעְלָה⁴⁰; שְׁאִם הִיא צֹאֵר
38

מועד". ג. "ושחט אותו לפני אהל מועד". הוא"ו הסופית של "ושחט" וגם המלים "אותו" שלושה מיעוטים הם, למעט בעלי מומים, חיה ועוף שאינם קדושי מזבח, שלא ישחטו אותם בעזרה.

ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט⁴ חוּץ לְמְקוֹם הוּא שְׁמִיתָר לֶאֱכֹל
1 בְּכָל הַשָּׁעֲרִים; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חָלִין בַּעֲזֵרָה - אוֹתוֹ
2 הַבֶּשֶׁר טָהוֹר⁵ וְאָסוּר בְּהִנָּה, כְּבֶשֶׁר בְּחֶלֶב⁶ וְכִינִיזָא
3 בּוֹ. וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ⁷, וְאָפְרוֹ אָסוּר⁸. אֲפִלּוּ שָׁחַט
4 לְרִפְּוָה⁹ אוֹ לֶאֱכִילַת עוֹבֵד כּוֹכְבִּים אוֹ לְהַאֲכִיל
5 לְכִלְבִּים. אֲבָל הַנוֹחֵר¹⁰ בַּעֲזֵרָה, וְהַמַּעֲקָר, וְעוֹבֵד
6 כּוֹכְבִּים שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טָרְפָּה¹¹, וְהַשּׁוֹחֵט
7 בְּהֵמָה חֲזִיהָ וְעוֹף הַטְּמְאִים¹² בַּעֲזֵרָה - הֲרִי אֵלּוּ כֻּלָּן
8 מִתֵּרִין בְּהִנָּה.
9

4) המשך הלכה א, כלומר, שלומדים גם-כן מהפסוק "וזבחת ואכלת", שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. וכן הוא בקידושין שם, "וזבחת ואכלת" מה שאתה זוכה ברחוק מקום אתה אוכל, ואי אתה אוכל חולין שנשחטו בעזרה. 5) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ואפילו לרבי שמעון שסובר שחיטה שאינה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה, חולין פה, ב. 6) משנה, תמורה לג, ב. 7) כחכמים שם, שדינו בקבורה ולא בשריפה. 8) כדין כל הנקברים, שם לד, א. 9) ולא לאכילה, תוספתא חולין פ"ב. 10) שלא אסרה התורה אלא שחיטת חולין בעזרה, דומה ל"וזבחת", וכל אלו לא שחיטה הם. תוספתא שם, הובאה ב"ירושלמי" נזיר פ"ד. 11) ששחיטה שאינה ראויה, לא שמה שחיטה - כרבי שמעון. תוספתא שם פ"ה. 12) שם: חיה או עופות טמאים מותרים בהנאה.

ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחִיָּה בְּלֶבֶד¹³, אֲלֵא כָּל הַחֲלִין אָסוּר
10 לְהַכְנִיֵס לְעֲזֵרָה¹⁴, אֲפִלּוּ בֶּשֶׁר שְׁחוּטָה אוֹ פְרוֹת
11 יָפֶת. וְאִם עֶבֶר וְהַכְנִיֵס - מִתֵּרִין בְּאַכִּילָה¹⁵ כְּשֶׁהִיוּ.
12 וְדִבְרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דְּבָרֵי קְבָלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חָלִין
13 בַּעֲזֵרָה אוֹ הָאוֹכֵל בְּזֵית מִבֶּשֶׁר חָלִין שֶׁנִּשְׁחַטוּ בַּעֲזֵרָה
14 - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת¹⁶.
15

13) שאותם למדנו מן הפסוק "וזבחת". 14) יש אומרים שזהו מן התורה, שלא רק זבחת חולין בעזרה אסור, אלא הוא-הדין לכל הבאת חולין בעזרה. ויש אומרים שאסור מדרבנן שמא יראו אחרים שנוהגים בהם מנהג חולין, כדינם, ויחשבו שקדשים הם ויבואו לזלזל בקדשים (מגיד-משנה מכת"י). 15) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה. 16) מפני שאיסורם נאמר בלאו הבא מכלל 'עשה' של "וזבחת", ולא הבא מכלל 'עשה' - דינו כ'עשה', ואין לוקה עליו מן התורה, אבל לוקה מכת מרדות, שלא גרע העובר על 'עשה' מעובר על איסור דרבנן, וכמ"ש הרב המגיד בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ז, בענין ספק גרושה לכהן, ראה שם.

ד. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זֶה שְׁלָמִים וְלִדָּה¹⁷ חָלִין, אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכתחילה מותר (מגיד-משנה). (54) בהיקפו של סימן, בין שאותן שחיתות הן זו כנגד זו, בין שאחת למעלה ואחת למטה, כיון שכולם בהיקפו של סימן, ואילו תצרפם במקום אחד יהא רוב בהיקפו של סימן - כשרה (כסף-משנה בשם הראשונים). ורוב אחא משבחא פירש, כגון שכל אותם מקומות בהיקפו של סימן בטבעת אחת בקנה וכיוצא בו בושט, כגון בשעה ששחט ונהפך הסימן, נחתך כאן מעט וכאן מעט סביב סביב, ובין כולו יש רוב, אבל כשחתך אחד למעלה והשני למטה יותר סמוך לגוף, פסולה (מגיד-משנה). (55) שם. (56) כן מפרש רבינו חננאל שנים ושלשה מקומות בגמרא, כגון רוב הקנה למעלה ורוב הושט למטה (מגיד-משנה). (57) כרב, ולא כשמואל האומר שצריך שחיטה מפורעת וגלויה, חולין שם. (58) התחיל בקנה למעלה, וחתך ושיפע באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת ושט, וכן מלמטה למעלה (רש"י שם). (59) שם יט, ב. כגון, שעיקם הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה, והואיל ונשחט רוב הסימן, כשרה.

יא. אין שחיטת החליץ צריכה פננה⁶⁰, אלא אפלו שחט כמתעסק או דרך שחוק, או שזרק סכין לנעצה בפתל ושחטה בהליכתה⁶¹, הואיל והשחיטה כראוי במקומה ושעורה - הרי זו פשרה.

(60) ואפילו כוונה לחתוך את הסימנים - לא צריך. כרבי נתן, שם לא, א. (61) ובהולך ולא הביא - השחיטה כשרה, כמו שכתב בה"ט. ובגמרא שם יב, ב - מציינים אפשרות של הולכה והובאה בזרק סכין, כגון שחתכה הסכין בהליכתה והכתה בכותל וחזרה וחתכה בחזירתה.

יב. לפיכך⁶², הריש או שוטה או קטן או שפור שנתבלבלה דעתו⁶³ ומי שאחזתו ריח רעה ששחטו, ואחרים ואין אותם⁶⁴ שהשחיטה פתקנה - הרי זו פשרה⁶⁵. אבל סכין שנתפלה⁶⁶ ושחטה, אף על פי ששחטה בדרקה - הרי זו פסולה; ושנאמר: וזבחתי - עד שהיה הזבח אדם⁶⁷ ואף על פי שאינו מתפון לשחיטה.

(62) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת - כשרים לשחוט. (63) והרי הוא כשוטה. וכשהגיע לשכרותו של לוט (עירובין סה.). 'פרי חדש' ב'מים חיים'. (64) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתו. משנה, שם פ"א. (65) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין. שם יב, ב. (66) מאליה. משנה, שם לא, א. מה שאין-כן אם הפילה האדם בכוונה להפיל אף-על-פי שאין כוונה לשחיטה - כשרה, מכיון שהמעשה נעשה בידי אדם, כמו שמסיים רבינו. (67) במשנה שם, הלשון: מה שאתה זובח אתה אוכל.

יג. גלגל של אבן או של עץ⁶⁸ שהיתה הסכין קבועה בו, וסבב אדם את הגלגל, ושם צנאר העוף או הבהמה כנגדו עד ששחט בסביבת הגלגל - הרי

1 בהמה למעלה מן הסכין - שמא תרד הבהמה בכבד
2 גופה ותחתך בלא הולכה והבאה⁴¹, ואין זו שחיטה,
3 כמו שיתבאר⁴². לפיכך, אם היה עוף⁴³, בין שהיה
4 צנאר למעלה מן הסכין הנעוצה או למטה ממנו -
5 שחיטתו פשרה⁴⁴.

(39) והיא מחוברת. (40) שם. (41) ושחיטה כזו דרסה היא, ופסולה. אבל אם הסכין תלושה, כמו בהלכה הקודמת, אם תכבד הבהמה תפול הסכין ולא תשחוט, ולפיכך אפילו צנאר למעלה כשרה, מכיון ששחט ודאי לא דרס (מגיד-משנה מכת"י). (42) להלן פ"ג ה"א. (43) שהוא קל. ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים (מגיד-משנה). (44) שם יז, ב.

ט. השוחט והולך את הסכין ולא הביאה⁴⁵ או הביאה ולא הולכה ושחט - שחיטתו פשרה. הולך והביא עד שחתך הראש והתיו - שחיטתו פשרה⁴⁶. הולך ולא הביא⁴⁷ או הביא ולא הולך והתיו את הראש בהולכה בלבד או בהבאה בלבד: אם יש בסכין כמלא שני צנארים⁴⁸ מצנארי הנשחט - שחיטתו פשרה⁴⁹, ואם לאו⁵⁰ - שחיטתו פסולה⁵¹. שחט שני ראשים⁵² כאחד - שחיטתו פשרה.

(45) משנה, שם ל, ב. (46) משנה, שם. וראה מגיד-משנה. (47) במשנה, שם. (48) בגמרא, שם לא, א. (49) שיש בה כדי לשחוט ולהתיו את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה, אפילו אם לא דרסה השוחט (רש"י). (50) שאורך הסכין כעובי הצנאר או חוץ לצנאר משהו (רש"י). (51) דרסה היא, שאין הסימנים והראש עמהם נחתכים במשיכה זו לבדה בלא דרסה. (52) משנה, שם. ואפילו אין אורך הסכין כמלא שני צנארי הנשחט (כסף-משנה).

י. שנים שאחזו בסכין⁵³, אפלו אחד מצד זה ושני מצד אחר כנגדו, ושחטו - שחיטתן פשרה. וכן שנים שאחזו שני סכין ושחטו כאחד בשני מקומות בצנאר⁵⁴ - שחיטתן פשרה⁵⁵. ואפלו שחט זה הושט בלבד⁵⁶ או רבו, והשני שחט במקום אחר⁵⁷ הקנה או רבו - הרי שחיטה זו פשרה, ואף על פי שאין השחיטה פלה במקום אחד. וכן שחיטה העשויה בקלמוס⁵⁸ ושחיטה העשויה במסרק⁵⁹ - פשרה.

(53) במשנה שם ל, ב. שנים אוחדים בסכין ושוחטין, מוכח, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בשנים. ורבינו כתב, לשון דיעבד "ואחזו בסכין שחיתם כשרה". ונראה שרבינו מפרש במתניתין שנים אוחדין - שאוחזין, והסיום שחיטתו כשרה במשנה מוכיח, שרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה אסור לשחוט כך, שמא יעכב האחד על השני כשירצה להביא סכין אצלו. אבל זה רק כשאחד אוחד בקצה האחד והשני בקצה השני, אחד בראש הסכין ואחד בסופו, אבל אם שניהם אוחדים במקום אחד בקתו של סכין - אפילו

26 פְּמוֹתָן⁸⁶ - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה⁸⁷, שֶׁזֶה פְּשׁוּחַט קָדָשִׁים
27 בַּחוּץ⁸⁸. שְׁחַט לֶשֶׁם קָדָשִׁים שְׂאִינָן בְּאֵין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה
28 - שְׁחִיטָתוֹ פְּשָׁרָה.

(85) משנה, שם מא, ב. (86) באים בנדר ובנדבה, והרואה שהוא שוחטם לשם קדשים - יחשוב שהוא מקדישם ושוחטם לקרבן, וקדשים בחוץ מותרים. (87) מדרבנן גזרו עליה פסול (רש"י). (88) נראה כשוחט קדשים בחוץ, אבל אינם קדשים ממש, שהרי לא הקדישום לפני השחיטה. והמלים "לשם קדשים" אינן לשון הקדש, ופסלו חכמים את השחיטה משום מראית עין, שנראה כשוחט קדשים בחוץ (מגיד-משנה).

29 יח. פִּיצֵד? הַשּׁוֹחֵט לֶשֶׁם עוֹלָה⁸⁹, לֶשֶׁם שְׁלָמִים,
30 לֶשֶׁם תּוֹדָה, לֶשֶׁם פֶּסַח⁹⁰ - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל
31 וְהַפֶּסַח מִפְּרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שְׁרִיצָהּ⁹¹,
32 הָרִי הוּא דוֹמָה לְרֹבֵר הַנֶּדֶר⁹² וְהַנֶּדֶב. שְׁחַט לֶשֶׁם
33 חֲטָאת, לֶשֶׁם אֶשֶׁם וְדָא, לֶשֶׁם אֶשֶׁם תְּלוּי⁹³, לֶשֶׁם
34 בְּכוֹר, לֶשֶׁם מַעֲשֵׂא⁹⁴, לֶשֶׁם תְּמוּרָה⁹⁵ - שְׁחִיטָתוֹ
35 פְּשָׁרָה⁹⁶.

(89) משנה, שם. עולה ושלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. (90) אף-על-פי שחובה היא להביא קרבן הפסח בערב פסח, שחיטתו פסולה, כמו שמפרש. (91) ולא רק בערב פסח, ודינו כשלמים. (92) שהרואה יחשוב שהפרישו לפסח, ועכשיו שוחטו שלא בזמנו והוא שלמים, ויאמר קדשים בחוץ מותרים (רש"י שם). (93) הבא על ספק חיוב כרת. "וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו עד שיוודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו" (הל' שגגות פ"ח ה"א), והואיל ובא לכפרה - שחיטתו כשרה כשוחט לשם חטאת. (94) מעשר בהמה, שהשבת מקדישו, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" (ויקרא כז, לב) ואינו בנדר ונדבה. (95) אינה בנדר ונדבה, וכשאינן לו קרבן בתוך ביתו, ואין מקום לחשוב שהוא עושה עכשיו תמורה. ואין לחוש שיחשבו שיש לו זבח במקום אחר, מפני שאלו כן היו יודעים, שהרי יש פרסום לדבר זה, ואפילו כשיש לו זבח בתוך ביתו ולא אמר לשם תמורת זבחי - כשר, גמרא שם מא, ב. (96) כי אין מקום לחשוש, שהרואה יאמר שקדשים שחט. באשם תלוי פסק שלא כמשנה שלנו, מפני שבגמרא אמרו, שזו דעת רבי אלעזר, האומר שמותר לנדב אשם תלוי בכל יום, אבל חכמים חולקים עליו, ופסק רבינו כרבים. ואם שחט בעלי מומים, אף-על-פי שאסורים למזבח - שחיטתו פסולה, כי לפעמים מקום המום מכוסה, דעת רבי יוחנן.

36 יט. הִיא מְחִיב חֲטָאת⁹⁷, וְשַׁחַט וְאָמַר: לְחֲטָאתִי -
37 שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה⁹⁸. הִיא לֹא קָרְבָן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשַׁחַט
38 וְאָמַר: לֶשֶׁם תְּמוּרָת זִבְחִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהָרִי
39 הֶמִיר בּוֹ⁹⁹.

(97) גמרא, שם. (98) כל מחויב חטאת נותן בעצמו פרסום לדבר, כדי שיתבייש ויתכפר מעוֹנוֹ, לפיכך השומע שאמר

1 זו פְּשָׁרָה⁶⁹. וְאִם הַמִּים הֵן הַמְּסַבֵּכִין אֶת הַגִּלְגָּל,
2 וְשֵׁם אֶת הַצֹּאֵר כְּנִגְדּוֹ בְּשַׁעַה שֶׁסָּבַב וְנִשְׁחַט - הָרִי
3 זו פְּסוּלָה⁷⁰. וְאִם פְּטוּר⁷¹ אָדָם אֶת הַמִּים עַד שֶׁבָּאוּ
4 וְסָבְבוּ אֶת הַגִּלְגָּל וְנִשְׁחַט בְּסִבְכָתוֹ - הָרִי זוֹ פְּשָׁרָה,
5 שֶׁהָרִי מִכֶּחָ אָדָם בָּא. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּסִבְכָּה
6 רְאִשׁוֹנָה⁷², שֶׁהִיא מִכֶּחָ הָאָדָם; אֲבָל מִסִּבְכָּה שְׁנִיָּה
7 וְלֹאחֲרֶיהָ⁷³ - אֵינָה מִכֶּחָ הָאָדָם, אֲלֵא מִכֶּחָ הַמִּים
8 בְּהַלּוּכָן.

(68) שם טז, א. (69) שהאדם סיבב את הגלגל. (70) מפני שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים. (71) פתח. (72) בגמרא: כח ראשון. (73) שם: כח שני.

9 יד. הַשּׁוֹחֵט לֶשֶׁם הָרִים⁷⁴, לֶשֶׁם גִּבְעוֹת, לֶשֶׁם יַמִּים,
10 לֶשֶׁם נְהָרוֹת, לֶשֶׁם מְדִבְרוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּבַּן
11 לְעִבְדָן אֲלֵא לְרִפּוּאָה, וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרֵי הַבָּאִי
12 שְׂאוּמְרִין הַעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים - הָרִי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה⁷⁵.
13 אֲבָל אִם שְׁחַט לֶשֶׁם מִזֵּל הַיָּם אוֹ מִזֵּל הַהָר אוֹ
14 לְכוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זוֹ אֲסוּרָה
15 בְּהִנְיָה⁷⁶ כְּכָל תְּקֻרַּת עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים⁷⁷.

(74) משנה, שם מ, א. (75) אסורה באכילה מפני שנראה כמכוין לעבודה-זרה (כסף-משנה בשם הר"ן), אבל בהנאה מותר כשלא נתכוין לעבדן בשחיטה זו, ואין דרכם של גויים לעבוד הרים וגבעות. (76) בברייתא שם: הרי אלו זבחי מתים. (77) דבר הקרב לעבודה-זרה. ואפילו שחט לשם מזל הים או מזל ההר בשביל רפואה, אסורה בהנאה מדברי סופרים, שעשוהו חכמים כתקרובת עבודה-זרה, משום שדרך הגוים לעבדם (ר"ן).

16 טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לְזֶרֶק דָּמָה לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים
17 אוֹ לְהַקְטִיר חֲלֵבָה⁷⁸ לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים - הָרִי זוֹ
18 אֲסוּרָה⁷⁹. שְׁלֹמִדִין מִחֲשָׁבָה בַּחוּץ בַּחֲלִין⁸⁰ מִמַּחֲשָׁבָה
19 הַקָּדָשִׁים בְּפָנִים, שְׁמַחֲשָׁבָה כְּזוֹ⁸¹ פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ
20 שְׂחִיטָתָא בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁸².

(78) שחטה על-מנת שיעבוד העבודה-זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה-זרה. (79) בהנאה כזבחי מתים, שם לט, א. פלוגתא של רבי יוחנן וריש לקיש, ופסק כרבי יוחנן שמחשבין מעבודה לעבודה. (80) שמחשבה פוסלת ואוסרת. (81) השוחט קדשים לשמן על-מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן. (82) פט"ו ה"י.

21 טז. שֶׁחֲטָה וְאַחֵר כָּף חֲשֵׁב⁸³ לְזֶרֶק דָּמָה לְעֲבוֹדַת
22 כּוֹכְבִּים אוֹ לְהַקְטִיר חֲלֵבָה לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים - הָרִי
23 זוֹ אֲסוּרָה מִסְפָּק⁸⁴; שְׂמָא סוּפוֹ הוֹכִיחַ עַל תַּחֲלָתוֹ,
24 וּבְמַחֲשָׁבָה כְּזוֹ שְׁחַט.

(83) ששמעו שאמר כך. (84) שם: "זוהי היה מעשה בקיסרי, ולא אמרו (חכמים) בה לא איסור ולא היתר".

25 יז. הַשּׁוֹחֵט לֶשֶׁם קָדָשִׁים⁸⁵ שְׂמַתְנֵדְבִין וְנֶדְרִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיא לֹא בַּה שְׁתַּפּוּת¹⁰⁹; אָכֵל
14 אִם אֵין לֹא בַּה שְׁתַּפּוּת - אֵינָה אֲסוּרָה¹¹⁰; שְׁאֵין אָדָם
15 מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דְּכָר שְׁאִינוּ שְׁלוֹ, שְׁאֵין בְּנִתּוֹ אֶלָּא
16 לְצַעֲרוֹ¹¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שאיין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כוונתו אלא לצער".

במקרה זה לא יועיל גם גילוי דעת שמתכוון לאסור, כי "אין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו".

(לקו"ש חלק ר"א עמוד 149)

105) אחד בראשה ואחד בסופה, או שניהם אוחזין בקת.
106) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. משנה שם מ,
א - ומא, ב. (107) שם. (108) בלא שהיה ביניהם.
109) שם מא, א. (110) אפילו באכילה (מגיד-משנה).
111) מפני שסתם ישראל חזקה שאינו עושה דבר האסור ולהזיק לחבירו. ואף-על-פי-כן אם יש לו שותפות אסור, שאין להניח שהוא רוצה להפסיד לעצמו כדי לצער לחבירו, ובוודאי לעבודה-זרה התכוון. וזהו כשיטת רש"י שם, אבל ה'תוספות' סוברים שאפילו כשהשוחט שותף בבהמה, אם אינו ישראל מומר, אומרים שכוונתו היתה לצער את שותפו. ויש לשאול למה השמיט רבינו ההלכה שבישראל מומר אין אומרים לצער היתה כוונתו, כמבואר בגמרא שם, שמתרצים המשנה של שנים אוחזים בסכין ושוחטין אחד לשום אחד וכו' שחיטתו פסולה, ואין אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו, הכא במאי עסקינן (כאן אנו עוסקים), בישראל מומר. ויש לומר שהסוגיא מתרצת את המשנה דף מ, א - בשוחט לשום הרים וכו' ובישראל מומר אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה-זרה ולא לצער את חבירו, אבל רבינו מדבר באלו שתי המשניות, כמו שביארנו, וגם בשוחט לשום עולה וכו' ואין הבדל בין מומר ובין אינו מומר, דלא שייך כאן מחשבתו לעבודה-זרה. וההלכה שבמומר לעבודה-זרה אין אומרים לצער היתה הכוונה, ראה בפ"ז מהל' חובל ומזיק.

17 כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים¹¹², אָף עַל פִּי
18 שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְּפֹנֵן לְכָל מָה שִׁירְצָה¹¹³ -
19 שְׁחִיטָתוֹ בְּשָׂרָה; שְׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת
20 הַזּוֹבֵחַ¹¹⁴, לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בְּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ¹¹⁵,
21 עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל¹¹⁶, אֶפְלוּ הֵיךְ¹¹⁷
22 קָטָן¹¹⁸ - שְׁחִיטָתוֹ נִבְלָה, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר¹¹⁹.

112) בשביל לא יהודי. (113) ואפילו לשם עבודה-זרה.
114) במשנה שם לח, ב - הכל הולך אחר השוחט.
115) מכאן יוצא שהכל תלוי במחשבת השוחט והוא בעל הזבח, ולפיכך בבהמת ישראל ששחטה גוי, יש לקרוא בה "וקרא לך ואכלת מזבח" (שמות לד, טו), ומפסוק זה למדנו ששחיטת גוי נבילה. ראה לקמן פ"ד הי"א (לחם-משנה). (116) שהבהמה של ישראל. (117) הגוי.
118) שאינו יודע לעבוד עבודה-זרה. (119) להלן פ"ד הי"א, משום "וקרא לך ואכלת מזבח". ובהלכה יב: וגדר

לשם חטאתי בשעת שחיטה, אומר: עתה הוא מפרישה לשם חטאתו, וכששוחטה בחוץ יאמרו הרואים קדשים בחוץ מותרים. אבל אינו מחוייב חטאת, שחיטתו כשרה אף-על-פי שאמר לשם חטאתי, מכיון שהאנשים יודעים שאינו מחוייב חטאת (רש"י שם). (99) משנה, תמורה כו, ב. וכן פסק רבינו בהל' תמורה פ"ב ה"א: התמורה היא שיאמר הרי זו תחת זו, הרי זו חליפת זו, תחת חטאת זו, תחת חטאת שיש לי בתוך הבית - והוא שיש לו. מלשון רבינו משמע, שזו היא תמורה ממש, ואם כן חלה עליה קדושת הגוף ופסולה מן התורה, כקדשים שנשחטו בחוץ. רבינו פסק כאן שאם אמר תמורת זבחי, ולא אמר שיש לי בבית גם-כן תמורה. ובאמת בסוגיא שם: "וזה לא קאמר לשם תמורת זבחי?" ראה שם ברש"י, משמע דלשון תמורת זבחי מועיל כתמורה ממש. לפי זה, הלשון פסולה בהלכות יזיח ותחילת הי"ט, אינה דומה להלשון פסולה כאן, שם פסול מדרבנן, כמו שביארנו, מפני הרואים, ואסור רק באכילה ולא בהנאה, כמ"ש ה'מגיד משנה' בכת"י, וכאן נעשים קדשים פסולים מן התורה, שהרי המיר בה ושחטה בחוץ, ואסורה אף בהנאה כפסולי מוקדשים.

1 כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחְטָה¹⁰⁰ לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה:
2 זו לְעוֹלָתִי - שְׁחִיטָתָה בְּשָׂרָה; שְׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת
3 בָּמָה בְּנִדָּר וּנְדָבָה, וְהָרִי אֵינָה יוֹלֶדֶת¹⁰¹ שְׁנִתְחַיְבָה
4 בְּעוֹלָה. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפְיִלָה, שֶׁכָּל
5 הַמִּפְּלָה - קוֹל יֵשׁ לָהּ¹⁰². אָכֵל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת
6 נְזִיר¹⁰³, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ נְזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה;
7 שֶׁעֲקָר הַנְּזִירוֹת נִדָּר מִן הַנְּדָרִים¹⁰⁴.

100) חולין מא, ב. גירסת רבינו שם: "לאתויי (לרבות) עולת יולדת. פשיטא (מה בא להשמיענו?) מהו דתימא אפולי אפולא - קא-משמע-לך". פירוש, הגמרא מתרצת שהמשנה באה ללמדנו שאין חוששים שמא הפילה בצינעה, וחיבת להביא עולה ושוחטת אותה בחוץ, שהרי נשים שוחטות בקדשים לכתחילה, וראה להלן בפ"ד ה"ד, וב'מגיד משנה' שם. (101) וכל הרואה יודע שמשקרת. (102) לפי גירסת רבינו, שם מב, א. 'מגיד משנה'. (103) שם. (104) ואולי נדר בניירות בצנעא, כמ"ש בסוגיא שם. ואם תאמר: מפני מה לא אמרו גם בתמורה, שמא יש לו זבח בתוך ביתו, בצנעא. תירצו ב'תוספות', שאם יש לו זבח בתוך ביתו, הדבר יש לו קול, מפני שרגילים להודיע, כדי שלא יבוא לידי מעילה. ולפיכך בזבח אין חוששים שמא יש לו בתוך ביתו בצנעא. ודעת רבינו, שלא חילקו בכלל של נידר ונידב, ונזירות גם-כן נדר ככל הנדרים, ולכן חוששים שמא הוא נזיר בצנעא ושחיטתו פסולה. [מדברי רבינו נראה, שגם בזמן הזה שאין מקריבים קרבנות - שחיטתו פסולה, 'מגיד משנה'].

8 כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין¹⁰⁵ וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד מִתְּפֹנֵן
9 לְשֵׁם דְּכָר שֶׁשָּׁחֲטָה לֹא שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה¹⁰⁶, וְהַשְּׁנִי לֹא
10 הֵיחָה לֹא בְּנִתָּה כָּלָל, וְאֶפְלוּ נִתְּפֹן לְשֵׁם דְּכָר הַמִּתְּנָה¹⁰⁷
11 לְהִתְּפֹן לֹא - הָרִי זֶה פְּסוּלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחֵר
12 זֶה¹⁰⁸, וְהִתְּפֹן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דְּכָר הַפְּסוּל - פּוֹסֵל.

גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובר עבודה-זרה, שחיתו נבילה.

הקנה שלה או שנקב הושט במשהו - נבלה, ואין
השחיטה מועלת בה, כמו שיתבאר.

(6) שידוע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. (7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמחתך בעור הצוואר. (8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. (9) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הנה נתבאר לה, שאין שהיה בקנה בעוף פלל. שאם שחט רב הקנה ושהה - כבר נגמרה שחיטתו; כשחזר וגמר - מחתך בשר הוא. ואם שחט במעוט הקנה¹⁰ ושהה - הרי זה חוזר ושוחט כל זמן שירצה; שאינה נאסרת משום נבלה עד שיפסק רב הקנה.

(10) או אפילו בחציו.

ח. שחט¹¹ העוף ושהה בו¹², ואינו יודע¹³ אם נקב הושט או לא נקב - חוזר ושוחט הקנה לבדו במקום אחר¹⁴, ומניחו עד שימות, ובודק הושט מבפנים¹⁵. אם לא נמצאת בו טפת דם - בידוע שלא נקב, וכשרה.

(11) התחיל לשחוט בקנה. (12) בחציו הראשון. (13) לצאת ידי ספק עושין בדיקה. (14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בוושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקורם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בוושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהוושט היה נקוב מקודם. (15) ומבחוץ אין בדיקה לוושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הוושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הוושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

ט. חלדה¹⁶ כיצד? כגון שהכניס הספין בין סימן לסימן, בין שפסק הסימן העליון למעלה, בין ששחט התחתון למטה, שהיא דרך שחיטה - הרי זה פסולה.

(16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

י. הכניס את הספין תחת העור ושחט שני הסימנים כדרבן, או שהחליד את הספין תחת צמר מסבך, או שפרס מטלית¹⁷ על הספין ועל הצוואר ושחט תחת המטלית, הואיל ואין הספין גלויה - הרי זה ספק נבלה. וכן אם שחט מעוט הסימנים בהחלדה, וגמר השחיטה שלא בהחלדה - הרי זה ספק נבלה.

(17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דרסה¹⁸ כיצד? כגון שהכה בספין על הצוואר,

יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ז

פרק שלישי

(1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור - כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

א. חמשה דברים מפסידין את השחיטה, ועקר הלכות שחיטה להזהר בכל אחת מהן. ואלו הן: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור.

ב. שהיה כיצד? הרי שהתחיל לשחט והגביה ידו קדם שיגמר השחיטה ושהה, בין בשוגג² בין במזיד בין באנס, וחזר הוא או אחר וגמר את השחיטה: אם שהה כדי שיגביה את הבהמה וירביצנה וישחוט - שחיטתו פסולה; ואם שהה פחות מכדי זה - שחיטתו כשרה.

(2) שאינו תלוי בכוונת ודעת השוחט.

ג. היתה בהמה דקה - שעור שהיתה כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט. ואם היתה גסה - כדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט. ובעוף - כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט.

ד. שחט מעט ושהה מעט, וחזר ושחט מעט ושהה מעט, עד שגמר השחיטה, ולא שהה בפעם אחת שעור השהיה, אבל כשתחשב כל זמן השהיות יצטרף מפלך שעור שהיה - הרי זה ספק נבלה³. וכן אם שהה כדי שיגביהנה וירביצנה וכדי שישחט כמו מעוט הסימין בלבד, לא כדי שישחט שחיטה גמורה⁴ - הרי זה ספק נבלה.

(3) שזו היא בעיני אלא נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. (4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבלה.

ה. שחט רב אחד בעוף או רב שנים בבהמה, אף על פי ששהה חצי היום וחזר וגמר חתיכת הסימין - הרי זה מתרת; מאחר ששחט בה בשעור, הרי זה כמחתך בשר השחטה.

(5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

ו. שחט בקנה לבדו⁶ חציו⁷ או מעוטו, ושהה זמן מרבה - הרי זה חוזר וגומר השחיטה ואין בקנה פלוג. אבל אם שחט רב הקנה⁸ או שנקב בושט⁹ כל שהוא ושהה בשעור, בין שחזר וגמר השחיטה שהתחיל בין ששחט שחיטה גמורה במקום אחר - הרי זה פסולה; מפני שהבהמה או העוף שנפסק רב

כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בושט פסול. (29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. (30) שאין כאן רוב בשחיטה.

יד. עקור פיצד? פגון שפגעקרה הגרגרת³¹, והיא הקנה, או הושט, ונשט אחד מהן³² או שניהן קדם גמר שחיטה. אבל אם שחט אחד בעוף³³ או רבו, ואחר כך נשט הסימן השני - שחיטתו כשרה³⁴.

(31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. (32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשטמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. (33) שגם בעוף עיקור סימנים פסול. (34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פסול.

טו. נשט אחד מהן ואחר כך שחט את השני - שחיטתו פסולה³⁵. שחט אחד מהן ונמצא השני שמוט, ואין ידוע אם קדם שחיטה נשט או אחר שחיטה - הרי זו ספק נבלה.

(35) הואיל וקודם השחיטה נשטמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשטמט.

טז. נמצא הסימן השחוט שמוט³⁶ - הרי זו כשרה³⁷. שודאי אחר שחיטה נעקר; שאלו נעקר קדם שחיטה - הרי מתדלדל ולא נשחט.

(36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשטמט הסימן שלא נשחט. (37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטתה", שאם נשטמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

יז. במה דברים אמורים? שלא תפס הסימנים בידו כששחט; אבל אם תפסן ושחט - אפשר שתשחט אחר העקור. ולפיכך, אם נמצאת³⁹ שמוטה ושחוטתה - הרי זו ספק נבלה.

(38) שאין שמוטה נעשית שחוטתה. (39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשטמו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשטמו.

יח. כל מקום שאמרנו בשחיטה 'פסולה' - הרי זו נבלה⁴⁰, ואם אכל ממנה פזית - לוקה משום אוכל נבלה. שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה, באשר צנה משה רבנו עליו השלום, כמו שבארנו. וכל ספק בשחיטה - הרי הוא ספק נבלה, והאוכל ממנה - מכין אותו מפת מידות⁴¹.

(40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. (41) ככל העובר על ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

יט. בהמה שנטל ירך שלה וחללה עמה, עד שתראה חסרה כשתרפץ⁴² - הרי זו נבלה, כמו

1 פדרף שפמין פסיה, וחתף הסימנים בבת אחת בלא
2 הולכה ולא הובאה¹⁹; או שהניח הפסין על הצנאר
3 ודחק וחתף למטה, בחתף צנן או קשות, עד
4 שחתף הסימנים - הרי זו פסולה.

(18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. (19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הגרמה פיצד? זה השוחט בקנה למעלה²⁰
6 במקום שאינו ראוי לשחיטה. וכמו שני חטים יש
7 בסוף הקנה²¹ למעלה בטבעת גדולה. שחט בתוך
8 החטים: אם שיר מהן כל שהוא למעלה²² - הרי זו
9 כשרה; שהרי שחט משפוי כובע²³ ולמטה²⁴, והוא
10 מן המקום הראוי לשחיטה; ואם לא שיר מהן
11 כלום, אלא שחט למעלה מהן - הרי זו מגרמת
12 ופסולה.

(20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. (21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסכבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודד ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר והם נקראין חטים. (22) לצד הראש. (23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. (24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

יג. שחט רב האחד²⁵ או רב השנים²⁶, והשלים
14 השחיטה בדרסה או בהגרמה - הרי זו כשרה²⁷;
15 שהרי נשחט השעור כראוי. הגרים בתחלה שליש,
16 ושחט שני שלישים - הרי זו כשרה²⁸. שחט שליש,
17 והגרים שליש, וחזר ושחט שליש האחרון -
18 כשרה²⁹. הגרים שליש, ושחט שליש, וחזר והגרים
19 שליש האחרון - הרי זו פסולה³⁰. ואם דרס או
20 החליד, בין בשליש הראשון בין בשליש האמצעי -
21 הרי זו פסולה.

(25) בעוף. (26) של שני הסימנים בבהמה. (27) למד רבינו משהיה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת הרוב. והוא הדין גם בחלדה. ויש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי שנשחט השיעור כראוי. (28) שהרי סוף סוף שחט הרוב

חולין וזבחים, י"ד החזקה, 'מורה נבוכים' ופירוש המשניות, שטריפה חוזרת להכשירה.

(הרבא בלק"ש חלק כ"ז עמוד 308)

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת. 52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קוץ בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קוץ ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא, שמא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון וברא אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

כב. וְשֵׁט - אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבְּחוּץ⁵⁵, אֲלֹא מִבְּפָנִים⁵⁶.
פִּיצֵד? הוֹפְכוֹ וּבִדֵּק. אִם נִמְצָא עָלָיו טֶפֶת דָּם -
בִּידוּעַ שְׁהִיהָ נְקוֹב.

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן וניכרת בו אדמיות כלשהו.

כג. גִּרְגֵרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֲלָלָהּ⁵⁷ בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְשַׁחֲטָהּ⁵⁸ - הֲרִי זֶה נִבְלָה⁵⁹. וְכֵן אִם נִקְבָּה בְּאֶפְסָרוֹ⁶⁰.
נִקְבָּה נְקָבִים קְטַנִּים⁶¹: אִם נְקָבִים שְׂאִין בְּהֵן חֲסָרוֹן הֵם - מִצְטָרְפִין לְרִבְּהָ⁶²; וְאִם נְקָבִים שְׂשִׁישׁ בָּהֶם חֲסָרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכֹאסָר. וְכֵן אִם נִטְלָה מִמֶּנָּה רְצוּעָה⁶³ - מִצְטָרְפֶת לְכֹאסָר⁶⁴. וּבְעוֹף⁶⁵ - כֹּל שְׂאֵלוֹ מִקְפֵּל הֲרֻעָה אוֹ הִנְקָבִים שְׂשִׁישׁ בְּהֵן חֲסָרוֹן⁶⁶ וּמִנִּיחֵן עַל פִּי הַקֶּנֶה: אִם חוֹפָה אֶת רִבּוֹ⁶⁷ - נִבְלָה, וְאִם לֹא - כְּשֶׁרָה.

57) הגרגרת עשויה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה לשיפיו כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק בצידו השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור עם שליש החלל, נפסק רובה, מפני שדופן הגרגרת עב מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה נבלה עד שיפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו משלים לרוב. 58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. 59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב

1 שְׁנַחֲתָף⁴³ חֲצִיָּה וְנִחְלָקָה לְשֵׁנִי גּוּפּוֹת, וְאֵין הַשְׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁפְּרָה מִפְּרָקְתָּהּ וְרֹב בֶּשֶׁר עִמָּה⁴⁴, או שְׁנִקְרָעָה מִגִּבָּה כְּדָג, או שְׁנִפְסַק רֹב הַקֶּנֶה, או שְׁנִקְבָּה הוֹשֵׁט בְּכָל שְׁהוּא בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְשַׁחֲטָהּ⁴⁵ - הֲרִי זֶה נִבְלָה מִחַיִּים⁴⁶, וְאֵין הַשְׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף⁴⁷ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י: דרך הבהמה לרובץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך שווה לדין נחתכה חצייה, שתיהן נבלה, אבל לא נתכוון רבינו לומר, שניטל הירך זהה עם נחתך חצייה. 44) נפסק עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבץ הוושט הרי היא טריפה ולא נבלה. 46) בשאר הדברים, אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה בחייה. 47) תני לוי, טרפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף (גם כן טריפה).

8 כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לְוֶשֶׁט: הַחִיצוֹן אֲדָם, וְהַפְּנִימִי לֶבָן. נִקְבָּה הָאֶחָד מֵהֵן בְּלֶבֶד - כְּשֶׁרָה⁴⁸; נִקְבָּה שְׁנֵיהֶן בְּכָל שְׁהוּא בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְשַׁחֲטָהּ - הֲרִי זֶה נִבְלָה. וּבֵין שְׁנִשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם הַנִּקְבָּה⁴⁹ בֵּין שְׁנִשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵין הַשְׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. נִקְבָּה שְׁנֵיהֶם זֶה שְׂלֹא כְּנִגְדָּה זֶה - נִבְלָה⁵⁰.

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא במקום נקב קא שחיט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יזדמנו שני הנקבים זה כנגד זה ולא יהיה עור מגין.

14 כא. נִקְבָּה הוֹשֵׁט וְעֵלָה בּוֹ קְרוֹם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוֹם פְּלוֹם⁵¹, וְהֲרִי הוּא נְקוֹב כְּשֶׁהִיָּה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד⁵² בְּוֶשֶׁט - הֲרִי זֶה סֶפֶק נִבְלָה; שְׂמָא נִקְבָּה הוֹשֵׁט וְעֵלָה קְרוֹם⁵³ בְּמָקוֹם הַנִּקְבָּה וְאִינוֹ נִרְאָה. אֲבָל אִם נִמְצָא הַקוֹץ לְאַרְבּוֹ⁵⁴ בְּוֶשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שְׂרָב הַבְּהֵמוֹת הַמְדַּבְּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נקב הושט ועלה בו קרום וסתמו, אין הקרום כלום".

מכאן משמע קצת שדעת הרמב"ם היא ש"טריפה חוזרת להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני "שאין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

הנ"ל, הוא מראה-מקום אחד מתוך למעלה משלושים שהביא הרבי במכתב להגאון הרוגוצ'בי בשנת תרפ"ב (בהיותו בן 132!), ובו מוכיח משלל מראי-מקומות בש"ס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחיטת צדוקי ובייתוסי, אם מותרת.

- א. וְשָׂרָאֵל שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ חֲמֹשֶׁה דְּבָרִים שֶׁמִּפְסִידִין אֶת
הַשְּׁחִיטָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן² מִהֲלֹכוֹת שְׁחִיטָה שְׂבָאֲרָנוּ³,
וְשָׁחַט בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ⁴ - אֲסוּר לְאָכֹל מִשְׁחִיטָתוֹ,
לֹא הוּא⁵ וְלֹא אֲחֵרִים. וְהָרִי זֶה קְרוּבָה לְסִפֵּק נְבִילָה⁶.
וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה פְּזִית - מִפֶּיִן אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת⁷.

(2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה.
ואף-על-פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה,
אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה
ב. (3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג-כד. (4) אבל אם
חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד-משנה
כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו
לשחוט, כשחכם עומד על גביו. (5) ואף-על-פי שאחר
שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא
דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה
ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה.
(6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה,
ואין אנו יודעים אם הדבר ההוא פסול אם לאו, אבל כאן
לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמא שהה או
דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה, לפיכך כתב
רבינו, קרובה לספק נבילה. (7) ככל ספק איסור, כמו
שנבאר כמה פעמים.

- ב. וְאֶפְלוּ שָׁחַט בְּפָנֵינוּ אַרְבַּע וְחֲמֵשׁ פְּעָמִים⁸
שְׁחִיטָה בְּשָׂרָה, וְהָרִי⁹ שְׁחִיטָה זֶה שְׁשָׁחַט בֵּינוּ לְבִין
עֲצָמוֹ שְׁחִיטָה נְכוּנָה וְגִמּוּרָה - אֲסוּר לְאָכֹל מִמֶּנָּה¹⁰.
הוֹאִיל וְאִינוּ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמִּפְסִידִים, אֶפְשָׁר שְׁיִפְסִיד
הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוּ יוֹדֵעַ¹¹, כְּגוֹן שְׁיִשְׁתָּה אוֹ יִדְרֹס
אוֹ יִשְׁחוּט בְּסִפִּין פְּגוּמָה וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ בְּלֹא כְּוָנָתוֹ.

(8) שם: שתיים ושלש פעמים. (9) כלומר, מתקבל על הדעת.
(10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי.
(11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנבאר בהלכה
הקודמת.

- ג. וְשָׂרָאֵל שְׂיֹדֵעַ הֲלֹכוֹת שְׁחִיטָה - הָרִי זֶה לֹא
יִשְׁחוּט בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ לְכַתְחִלָּה, עַד שְׁיִשְׁחוּט בְּפָנֵי
חֶכֶם פְּעָמִים רַבּוֹת¹² עַד שְׁיִהְיֶה רָגִיל וְזִרְזִיז¹³. וְאִם
שָׁחַט תַּחֲלָה בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ - שְׁחִיטָתוֹ בְּשָׂרָה¹⁴.

(12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. (13) ולא יתעלה בשחיטתו.
וחומרא בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה
לשחוט. (14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות,
ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

- ד. הַיּוֹדֵעַ הֲלֹכוֹת שְׁחִיטָה וְשָׁחַט בְּפָנֵי חֶכֶם עַד שְׁנַעֲשָׂה
רָגִיל - הוּא הַנִּקְרָא מִמַּחֲה¹⁵. וְכָל הַמִּמְחִין שוֹחֲטִין
לְכַתְחִלָּה בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ. וְאֶפְלוּ נָשִׁים וְעֲבָדִים¹⁶, אִם
הָיוּ מִמְחִין - הָרִי אֵלֵינוּ שוֹחֲטִין לְכַתְחִלָּה.

(15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה לחם-
משנה. (16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון
שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

עובייה. (60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת
הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסור זהו כבר כפסוקה
והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסור מצומצם
נבלה ואין צריך יותר מכאיסור. (61) ניקבה כנפה.
(62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת
ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום
דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם
יש בכלום שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה"
נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות
וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב
שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסור ושאיין בהם
חיסרון מצטרפין לרובה. (63) לאורכה ויש בה חיסרון.
(64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסור, היא נבלה.
(65) שאין מקום לשיעור כאיסור מפני שבכל גרגרת העוף אין
כאיסור. (66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור
בבהמה כאיסור. (67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף
הוא לפי גודלו וקטנו.

- 1 כד. נִקְבָּה הַגְּרִגֶּרֶת נִקְבַּ מִפְּלֵשׁ מִשְׁנֵי צִדֶּיהָ⁶⁸ כְּדִי
2 שְׂיִכְנֶס אֶסֶר לְרַחְבּוֹ⁶⁹ - נְבִילָה. נִסְדָּקָה לְאַרְכָּה⁷⁰,
3 אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לְשְׁחִיטָה⁷¹
4 אֶלָּא מִשְׁהוּ לְמַעַלָּה וּמִשְׁהוּ לְמַטָּה - בְּשָׂרָה.

(68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הרי"ף, כגון
שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. (69) [בטור יורה
דעה סימן לד, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי
(דינר) [איסור], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסור לכל
רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא
בעוף. (70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך
שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי
ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר
נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. (71) באותה
הבהמה או העוף.

- 5 כה. גִּרְגֶּרֶת שְׁנוּקָבָה, וְאִין יָדוּעַ אִם קֵדָם שְׁחִיטָה
6 נִקְבָּה אוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה נִקְבָּה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עִתָּה
7 בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמִדְּמִין הַנִּקְבַּ לְנִקְבָּה⁷². אִם נִדְּמָה לוֹ -
8 מִתֵּרֵת⁷³. וְאִין מְדִמִּין אֶלָּא מִחֲלָה גְדוּלָּה⁷⁴ לְחֲלָה
9 גְדוּלָּה אוֹ מִקְטָנָה לְקְטָנָה, אֲבָל לֹא מִקְטָנָה לְגְדוּלָּה.
10 שֶׁכָּל הַקְּנָה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבִין כָּל חֲלָה וְחֲלָה
11 חֲלָה אַחַת קְטָנָה מִשְׁתִּיהֵן וְרַכָּה⁷⁵.

(72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או
קדורה כאיסור ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה
או לאחר שחיטה. (73) שאין הנקבים שקודם השחיטה
דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה,
ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. (74) ולפירוש
רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא -
שלוש טבעות. (75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון
הגמרא: "בר חוליא".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה
מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף;

27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמותר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אסור ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל כי פלגי. 28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתנבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם. 29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל-שכן באשפה שבשוק.

ט. מִמָּחָה עֲנֹשֶׁתֶתֶק³⁰, וְהָרִי הוּא מִבֵּין וְשׁוֹמֵעַ¹⁸
וְדַעְתּוֹ נִכְוָּה - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּלָהּ³¹. וְכֵן מִי¹⁹
שֶׁאִינוֹ שׁוֹמֵעַ³² - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט³³.²⁰

30) היינו שומע ואינו מדבר. 31) כשאחרים מברכים, כ
לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים
רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. 32) אבל מדבר.
33) לכתחילה. והמגיד-משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק
מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא
ראשונה, שמע-מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו
יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו,
ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד',
שמנה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה,
את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו
בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרומו וכו' האלם".
ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת
הכסף-משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבדל גדול בין
שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם
לתרום ולמה יתרום האלם. אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע
לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו
לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה רא"ש והגהות אשר"י
ריש מסכת חולין ו' מעדני יום-טוב' שם, כסף-משנה כאן,
ובית-יוסף יורה-דעה סימן א).

י. הסומא - לא ישחוט³⁴ לכתחלה אלא אם כן
אחרים רואים אותו; ואם שחט - שחיטתו פשרה³⁵.

(34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. (35) כיון שרגיל אצל שחיטה. בוודאי כהלכה שחט.

23 יֵאָ. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁשָּׁחַט, אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בְּפָנָי
24 יִשְׂרָאֵל בְּסִכִּין יָפָה, וְאַפְלוּ הָיָה³⁶ קָטָן³⁷ - שְׁחִיטָתוֹ
25 נִבְלָה, וְלוֹקָה עַל אֲכִילָתָהּ³⁸ מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֵאֲמָר:
26 וְיֵרָא לָךְ וְאֲכַלְתָּ מִזִּבְחֹ. מֵאַחֵר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֵאָכֵל
27 מִזִּבְחֹ, אֵתָה לְמַד שֶׁזִּבְחֹ אֲסוּר³⁹. וְאֵינוּ דוֹמָה
28 לִישְׂרָאֵל שֶׁאֵינוּ יוֹדֵעַ הַלְכוֹת שְׁחִיטָה⁴⁰.

(36) הגוי. (37) ואינו עובד עבודה-זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששנינו "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה-זרה". (38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקרובת עבודה-זרה, כמבואר בגמרא שם, שסתם מחשבת גוי אינה לעבודה-זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חוליו בעזרה. מותרים בהנייה". ולא

ה. הַרְשָׁו 17 שׁוּטָה 18 וְקָטָן וְשִׁכּוּר שְׁנֵת בְּלִלָה דְּעֵתָא 19
שֶׁשְׁחָטוּ - שֶׁשְׁחִטְתָּן פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שְׁאִין בְּהֵן דְּעֵת, 2
שֶׁמָּא וְקָלְקְלוּ 20. לְפִיכָךְ, אִם שְׁחָטוּ בְּפָנֵי הַיָּדוּעַ, 3
וְרָאָה אֹתָם שֶׁשְׁחָטוּ בַּהֲגֵן - שֶׁחִיטְתָּן כְּשֶׁרָא 21 4

17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחידי בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנותנים לו. 19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. 20) הכוונה שמא קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמא יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמא קלקלו לא קתני, אלא שמא יקלקלו וכו', זאת-אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירש"י. טעמו של דבר: משום שעובר על כל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל הבהמה לאכילה, וראה במגיד-משנה עוד טעמים. 21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים כשיודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

ו. מִי שְׂאִינֵו יָדוּעַ אֲצִלָּנִי²² שֶׁשָּׁחַט בֵּינִי לְבֵין עַצְמוֹ
 - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ²³. אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עֲקָרֵי הַלְכוֹת
 שְׁחִיטָה - שְׁחִיטָתוֹ פְּשֵׁרָה.

22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. 23) כלומר, בודקים אותו. ואף-על-גב דק"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו ידוע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמא נתעלף, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

8 ז. הָרִי שְׂרָאִינוּ יִשְׂרָאֵלִי מִרְחוֹק²⁴ שֶׁשָּׁחַט וְהֵלֵךְ לוֹ,
 9 וְלֹא יָדָעְנוּ אִם יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הָרִי זֶה מִתֶּרֶת.
 10 וְכֵן הָאוֹמֵר לְשִׁלְחוֹ: צֵא וּשְׁחוּט לִי, וּמִצֵּא הַבְּהֵמָה
 11 שְׁחוּטָהּ, וְאֵין יוֹדֵעַ אִם שְׁלוּחוֹ שְׁחָטָה אוֹ אַחֵר²⁵ -
 12 הָרִי זֶה מִתֶּרֶת. שֶׁרֶב הַמְצִיאוּיִן²⁶ אֵצֶל שְׁחִיטָה מִמְּחִין
 13 הֵן.

24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומזחין הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. 25) שהרי לא אמרו חזקה שליוח עושה שליחותו באיסורין- להקל, אלא להחמיר. 26) ואפילו אם הוכרר שאחר שחטה, לא השלית. היא מותרת.

14 ח. אָבד לוֹ גְּדִי אוֹ תְּרַנְגוּל, וּמִצְאוֹ שְׁחוּט בְּבִית -
15 מֵתָר; שֶׁרֶב הַמְצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה מְמַחִים הֵן. מִצְאוֹ
16 בְּשׁוּק²⁷ - אָסוּר; שְׁמָא נִתְּנָבֵל²⁸, וְלִפְיָךְ הַשֶּׁלֶף. וְכֵן
17 אִם מִצְאוֹ בְּאִשְׁפָּה שֶׁבְּבֵית²⁹ - אָסוּר.

העבירות. ורוא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיטתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו אסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיטתו בכל אופן פסולה. (46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. (47) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טירחיה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). (48) שהוא כמומר לעבודה-זרה, שם ה. (49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל-פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיטתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם-משנה כאן העיר על יגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

טו. מי שהוא פסול לעדות בעברה⁵⁰ מן העבירות של תורה - הרי זה שוחט בינו לבין עצמו⁵¹, אם היה ממחה⁵²; שאינו מניח⁵³ דבר מתר ואוכל דבר אסור. שזו חזקה היא על כל ישראל, ואפילו הרשעים מהן.

(50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. (51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. (52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. (53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

טז. אלו הצדוקין⁵⁴ והביתוסין ותלמידיהן וכל הטועים אחריהן שאינם מאמינים בתורה שבעל פה - שחיטתן אסורה. ואם שחטו בפנינו - הרי זו מתרת. שאין אסור שחיטתן אלא שמהם יקלקלו, והם אינם מאמינים בתורת השחיטה, לפיכך אינם נאמנים לומר: לא קלקלנו.

(54) דינם כדין הכותים שאינם מאמינים במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאו כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה-זרה, ולכן אם שחטו בפנינו בשחיטתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

יז. פשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החלין, אלא היו נזהרים⁵⁵ או שוחטין ואוכלין פשאר האמות. ונצטוו במדבר, שכל הרוצה לשחט⁵⁶ - לא ישחוט אלא שלמים. שנאמר: איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וגומר, ואל פתח אהל מועד וגומר, למען אשר יביאו וגומר,

נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. (39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. (40) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

יב. וגדר גדול גדרו בדבר, שאפילו עובד פוכבים⁴¹ שאינו עובד עבודה זרה - שחיטתו נבילה.

(41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה-זרה כשיגדל, מה שאין-כן גר תושב.

יג. התחיל העובד פוכבים לשחט מעוט סימנין וגמר ישראל, או התחיל ישראל וגמר העובד פוכבים - פסולה. ישנה לשחיטתו מתחלה ועד סוף⁴². אבל אם שחט העובד פוכבים דבר שאינו עושה אותו נבילה, כגון ששחט חצי הגרגרת בלבד, וגמר ישראל - הרי זו פשרה⁴³.

(42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרגרת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י שם. (43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

יד. ישראל מומר לעברה⁴⁴ מן העבירות שהיה ממחה⁴⁶ - הרי זה שוחט לכתחלה. וצריך ישראל פשר לבדק את הספין ואחר כך יתננה למומר זה לשחט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדק⁴⁷. ואם היה מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפריהסא⁴⁸ או אפיקורוס⁴⁹, והוא הפופר בתורה ובמשה רבנו, כמו שפארנו בהלכות תשובה - הרי הוא פועל פוכבים ושחיטתו נבילה.

(44) אחת, שהחזק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. (45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא-הדין במומר לעבירה אחרת מכל

22 בַּהֲ13, וְכָל סֶפֶק שִׁסְתַּפֵּק בְּדְרוּסָה - אָסוּר. וְשֹׁאֵר
23 שֶׁבָּעָה מִיָּגִי טְרֵפוֹת - יֵשׁ בָּהֶן סִפְקִין מִתְרִין, כְּמוֹ
24 שִׁיתִּבָּאָר.

(12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. (13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שבדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספיקם אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבאה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד-משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז יו"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתחה לאותה הלכה].

25 ד. הִדְרוּסָה הוּא שִׁיטְרָף הָאָרִי וְכִיּוֹצָא בּוֹ14 הַפְּהָמָה
26 וְיִדְרֵס עָלֶיהָ בִּידּוֹ, אוֹ יִדְרֵס הֶנֶץ וְהַנָּשׂוֹר וְכִיּוֹצָא בָּהֶן
27 עַל הָעוֹף. וְאֵין דְּרִיסָה בַּבְּהֵמָה גִּסָּה וּבַחֲבִיָּה גִּסָּה
28 אֲלֵא לָאָרִי בַּלְבָּד15; וּבַבְּהֵמָה דְּקָה16 - מִן הַזָּאֵב
29 וְלַמַּעֲלָה17; וּבַגְּדִיִּים וּטְלָאִים18, אֲפִלּוּ חֲתוּל19
30 וְשׁוּעָלָה20 וְנִמְיָה21 וְכִיּוֹצָא בָּהֶן22 - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה,
31 וְכָל שֶׁפֶן בְּעוֹפּוֹת.

(14) חיות בר. (15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש להם דריסה בגסה (כסף-משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי-חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. (16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. (17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרוסה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדריסה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א - דיבור-המתחיל דרוסת. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. (18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. (19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסת חתול ונמיה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. (20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. (21) אין ידיעה ברורה,

1 וְזִבְחוֹ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיְי וְגוֹמֵר. אֲבָל הַרֹּעֶה לְנָחוֹר
2 וְלֹאֲכָל57 בַּמִּדְבָּר - הֵיךְ נֹחֵר.

(55) דברי ר' עקיבא שם יז. (56) שחיטה כשרה. (57) חולין.

3 יח. וּמִצֵּהוּ58 אֵינָה נִוְהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֲלֵא בַּמִּדְבָּר
4 בַּלְבָּד בַּעֲת הַתֵּר הַנְּחִירָה. וְנִצְטוּ שָׁם, שֶׁשִּׁשְׁפִּנְסוּ
5 לְאָרֶץ תֵּאֲסֹר הַנְּחִירָה, וְלֹא יֵאָכְלוּ חֲלִין אֲלֵא
6 בְּשִׁחִיטָה, וְיִשְׁחֲטוּ בְּכָל מְקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לְעִזְרָה.
7 שְׁנֵאֲמַר: כִּי יִרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹמֵר, וְזִבְחֶהָ
8 מִבִּקְרָה וּמִצֵּאֲנָה אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר59. וְזוֹ
9 הִיא הַמִּצְוָה הַנִּוְהֶגֶת לְדוֹרוֹת: לִשְׁחֹט וְאַחֵר כֶּף
10 יֵאָכְלֶה60.

(58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשחוטם. (59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות-סופר נפלה כאן. (60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר ששמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

11 א. כָּבֵד בְּאָרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת2, שֶׁהַטְּרֵפָה
12 הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא הַנוּטָה לְמוֹת3. וְלֹא נֶאֱמַר
13 טְרֵפָה4, אֲלֵא שְׁדִבֵּר הַפְּתוּב בַּהוּה, כְּגוֹן שֶׁטְרֵפָה אָרִי
14 וְכִיּוֹצָא בּוֹ וְשִׁבְרָה וְעִזִּין לֹא מֵתָה.

(2) פ"ד. (3) וזה לשונו שם (הלכה ח"ט): ואסרה (התורה) הנוטה למוות מחמת מכותיה, ואף-על-פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה. . בין שטרפתה חיה ושרתה, בין שנפלה. . בין שבא לה חולי מחמת עצמה. . מכאן אמרו חכמים: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. (4) שמשמעותה שהוכתה על-ידי חיה טורפת.

15 ב. וְיֵשׁ שָׁם5 חֲלָאִים אֲחֵרִים, אִם יֵאָרְעוּ לָהּ - תִּחְשַׁב
16 טְרֵפָה. וְהֵן הַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי6. וְשִׁמּוֹנָה מִיָּגִי
17 טְרֵפוֹת נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁה בְּסִינִי7, וְאֵלּוּ הֵן8: דְּרוּסָה,
18 נְקוּבָה, חֲסִרָה9, נְטוּלָה10, פְּסוּקָה, קְרוּעָה, נְפוּלָה
19 וְשִׁבְרָה11.

(5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. (6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. (7) חולין מג, א. (8) שמות המינים הכוללים, שפרטיהם יבוארו אחר-כך. (9) חסר אבר מתחילת ברייתו. (10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו. (11) ויש סימן לזה בראשי-תיבות: "דן חנק נפש". וכל אחת משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמונת המינים האלה.

20 ג. אֵף עַל פִּי שֶׁפָּלָן הַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי הֵן, הוֹאִיל
21 וְאֵין לָהּ בְּפִרוּשׁ בַּתּוֹרָה אֲלֵא דְרוּסָה12 - הִחְמִירוּ

בדריסה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. (35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. (36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. (37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכונה - אינו מטיל ארס. (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו לידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמט הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחרי שפסקה חיותו (לחם-משנה). (39) שאין לדריסה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרנו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרנו (מגיד-משנה).

ח. וְכִיצַד דִּין הַדְרִיסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'חֹשֶׁשִׁין לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנְּטֵרֶף וּבֹדְקִין כָּל הַחֲלָלִים שְׁלוֹ מִכָּפֵּי הַיָּרֵךְ עַד הַקֶּדְקֵד.⁴¹ אִם נִמְצְאָה כָּלָה שְׁלֵמָה מִכָּל מֵינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֶשֶׁם הַדְרִיסָה - הֲרִי זוֹ מִתְּרִי; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֶשֶׁם הַדְרִיסָה - הֲרִי זוֹ טְרֵפָה, וְאִסּוּרָה מִן הַתּוֹרָה.⁴²

(40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהכשרו בסמך אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדריסה, אפשר להכיר את האדמימות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד-משנה). (41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד-משנה). (42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

ט. אִי זֶה הוּא רֶשֶׁם הַדְרִיסָה? שְׁיֵאָדִים הַבֶּשֶׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מַעֲיִם.⁴³ וְאִם נִמּוֹק הַבֶּשֶׂר.⁴⁴ כְּנֶגֶד בְּנֵי מַעֲיִם.⁴⁵ עַד שֶׁנֶּעֱשָׂה כְּבֶשֶׂר שֶׁהָרֹפֵא גִזְרָו מִן הַחֲבוּרָה.⁴⁶ - וְאִין אוֹתוֹ הַבֶּשֶׂר כְּאִלוֹ חֶסֶר,⁴⁷ וְיִטְרָפָה.

(43) וכן אם האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף הירך ועד הקדקד. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף-משנה). (44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסם הבשר. (45) ורש"י שם מפרש, נתמסם הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. (46) בגמרא שם: שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאות, גורדו ומשליכו עד הבשר החי. (47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שרואין את הבשר שנתמסם כאילו הוא חסר מצד הארס ששרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף-משנה).

י. וְאִם דָּרַס בְּסִימָנִין, מִשְׁיֵאֲדִימוֹ.⁴⁸ - טְרֵפָה.

נמיייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרימא" בלעז, מרדר בגרמנית. (22) שהם למטה מן הזאב.

ה. וְהִנֵּן²³ - יֵשׁ לוֹ דְרִיסָה, וְאֶפְלוּ בְּעוֹף גְּדוֹלִים²⁴ מִמֶּנּוּ. אֲבָל שָׂאֵר עוֹפּוֹת הַדּוֹרְסִים²⁵ - יֵשׁ לָהֶן דְרִיסָה בְּעוֹף שְׁמֹמֶתָן, וְאִין לָהֶן דְרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גְדוֹל מֵהֶן.

(23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". (24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין] אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו על-ידי בלשנים בדורנו]. (25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכתומם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. בדיני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו בדיני סימני עופות טמאים, המונח "דורס" מתכוון למשמעות השניה. וראה 'תוספות' שם דיבור- המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במובן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

ו. וְיֵשׁ לַחֲלָדָה דְרִיסָה בְּעוֹפּוֹת.²⁶ וְכָלֵב - אִין לוֹ דְרִיסָה כָּל עֶקְרָא,²⁷ לֹא בְּעוֹף וְלֹא בְּבִהֶמָה וְחִיָּה. וְהִנֵּן - יֵשׁ לוֹ דְרִיסָה בְּגִדִּים וּטְלָאִים.²⁸ וְהוּא שְׂעִיבָה בְּצִפְרָנָיו לְבֵית הַחֲלָלִים.²⁹

(26) שם נב, ב. (27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. (28) שם נב, ב. (29) בברייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הר"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדקו האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה-שאינ-כן בניקב לבית חללו על ידי קרן, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדורס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

ז. אִין דְרִיסָה אֶלָּא בִּיד הַטּוֹרֶף,³⁰ אֲבָל בְּרִגְלָיו³¹ - אִין חֹשֶׁשִׁין לָהּ.³² וְאִין דְרִיסָה אֶלָּא בְּצִפְרָן,³³ אֲבָל בִּשְׁן - אִין חֹשֶׁשִׁין לָהּ. אֶלָּא אִם פֶּן נִקֵּב עַד בֵּית הַחֲלָלִים,³⁴ בּוֹדְקִין שָׂמָּה נִקֵּב מִן הָאֵיבָרִים שֶׁנִּטְרַפְתָּ בְּנִיבָתָן. וְאִין דְרִיסָה³⁵ אֶלָּא בְּכֹנֶת הַטּוֹרֶף.³⁶ אֲבָל אִם נָפַל הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפְרָנָיו בְּנִטְרָף - אִין זֶה דְרִיסָה.³⁷ וְאִין דְרִיסָה אֶלָּא מִחַיִּים. אֲבָל אִם דָּרַס וְנִהְרַג,³⁸ וְעִדְדִין יָדוֹ בְּדְרוּסָה, וְלֹא שְׁמַט צִפְרָנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחֵר מוֹתוֹ - אִין חֹשֶׁשִׁין לָהּ.³⁹

(30) הרגל הקדמית. (31) האחוריות. (32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). (33) לשון הגמרא שם. (34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנמצאת בחיתוך הכבד גדולה או קטנה; ניקבו הבני מעיים ואין ידוע אם קודם השחיטה או אחריה; נתהפכו הבני מעים אע"פ שלא ניקבו; ניטל או נברא חסר אבר; וכל היתר כנטול דמי.

- 19 א. נקובה פיצד? אחד עשר איברים הן, שאם נקב אחד מהן לחללו²⁴ במשהו - טרפה. ואלו הן: תרפץ הושט, וקרומ של מח הראש³, והלב עם הקנה שלו,²¹ והמרה, וקנה הפכד⁴, והקבה, והכרס⁵, והמסס⁶, ובית הכוסות⁷, והדקין⁸, והראה עם הקנה שלה⁹.

(2) במשנה חולין מב. שנינו: ניקב הלב לבית חללו, ומשמיעה אותנו שאף על פי שיש בו נקב עמוק בבשר הלב העבה אינה טריפה עד שיינקב לבית חללו. ובשאר איברים שהם דקים כל שכן שאינה טריפה עד שיינקבו מעבר לעבר. (3) תחתון הסמוך למוח. (4) הקנה המתפצל מתחת לחזה ופורש אל הכבד ומתחלק בתוכו לסמפונות. (5) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה. ורבינו סתם וכתב "כרס", שכל הכרס לדעתו זו היא הכרס הפנימית. וכרס החיצונה הוא בשר החופה את רוב הכרס. (6) מקום בסוף הכרס מחובר לבית הכוסות, שדרכו יוצא המאכל מבית הכוסות לקיבה ומתקבה לדקין. ונקרא המסס על שם שבו מתמססים האוכלין. (7) סוף הכרס עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב לו עבה כשני דפנות. והמסס מחובר בו וסביב סביב לחיבורם כשאתה מבדילים יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס כו'. (8) בלשון הגמרא: "בני מעיים", שכולל גם הכרס וגם הדקין. (9) הקנה היורד מתחת לחזה ומתפצל ופורש אל הריאה ומתחלק בתוכה לסמפונות.

- 24 ב. תרפץ הושט - פכר בארנו שעורו, ושהוא המקום מן הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה מן הושט. אם נקב לחללו במה שהוא - טרפה.

- 27 ג. שני קרומות יש למח שבראש. אם נקב העליון הסמוך לעצם בלבד - הרי זו מתרת¹⁰; ואם נקב התחתון הסמוך למח¹¹ - טרפה. ומשיתחיל המח להפישף לשדרה, והוא מחוץ לפולין שהן תחלת הערף, יהיה לקרומו דין אחר¹². ואם נקב חוץ לפולין - מתר.

(10) שהטרפות תלויה בתחתון לפי שאם הוא קיים הוא מגין על המוח. (11) משמע שאם ניקב התחתון לכד אף על פי שהעליון קיים, טרפה. מפני שעיקר ההגנה על המוח תלויה בתחתון. (12) שזהו חוט השדרה ונטרף רק בנפסק רובו ולא בניקב.

- 33 ד. המח עצמו שנקב או נתמעף והקרומ קיים - פשרה. ואם נשפף במים או נמס בדונג - טרפה¹³.

(13) מפני שכל שמגיע להפסד זה עתיד הקרום להינקב.

- 35 ה. הלב שנקב לבית חללו, בין לחלל גדול שבשומאל בין לחלל קטן שבמימין - טרפה. אבל אם

- 1 ודריסתן במשהו⁴⁹, בין שהאדים בהן כל שהוא מחמת דריסה⁵⁰ - טרפה.

(48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והאדרס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששולט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. (49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהאדרס מחלחל ושוורף (גמרא שם). (50) היינו, אדמומית הבאה מחמת דריסה.

- 3 יא. ספק דריסה - אסורה⁵¹ עד שתבדק פדרוסה ודאית⁵². פיצד? ארי שנכנס לבין שורים, ונמצא צפרן⁵³ בגבו של אחד מהן - חוששין שמא ארי דרסו, ואין אומרים שמא פכתל נתחכף⁵⁴. וכן שועל או נמיה שנכנס לבין העופות, והוא שותק והן מקרקרין⁵⁵ - חוששין שמא דרס. אבל אם היה הוא נוחם והם מקרקרין - מיראתו ומנהימתו הן מקרקרין. וכן אם קטע ראש אחד מהן - הגה נח רגזו. וכן אם שתק הוא והם - אין חוששין; שאלו הזיק - היו מקרקרין.

(51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. (52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבדקים בדרוסה ודאית, והיינו שבדקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. (53) תלוש (רש"י). (54) השור, וציפורן זו בכוהל היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לח) חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז י"ד סי' נז. (55) שם.

- 13 יב. ספק שנכנס⁵⁶ לכאן טורף או לא נכנס, או שראינו⁵⁷ ולא נודע אם זה מן הטורפין או אינו מן הטורפין - אין חוששין⁵⁸. וכן עוף⁵⁹ שנכנס לבין העצים או לבין הקנים, ויצא וראשו מנטף דם או צנארו - אין חוששין לו שמא נטרף, אלא אומרים שמא בעצים נזק⁶⁰.

(56) שם. (57) שם. (58) שספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כי אם במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד-משנה בהלכה ג). (59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצא לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד-משנה שם). (60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כח, ב.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ז

פרק נש"י

(1) יבאר טרפות נקובה כיצד ובכמה איברים שייך; מחט

28 שנתהו בו תולעים. 29 ואין חוששים שמא ניקבו הסמפונות.

- י. קבה שנקבה, וחלב טהור³⁰ סותם את הנקב - 22
- מתרת³¹. וכן כל נקב שהפשר³² או החלב³³ המתר
- באכילה סותם אותו - הרי זה מתר. חוץ מחלב
- הלב³⁴ והקרום שעל הלב פלו; והמחיצה שבאמצע
- הפטן המבדלת בין איברי המאכל ואיברי הנשימה,
- והיא שקורעין אותה ואחר כך תראה הראה, והיא
- הנקראת טרפש הכבד; והמקום הלכן שבאמצע³⁵;
- וחלב המעי האחרון³⁶. שבאיברים אלו אין מגנין,
- לפי שהן קשים³⁷; ונקב שנסתם באחד מהן - אינו
- פסיתם. וחלב חיה³⁸ שפגדו בבהמה אסור - אינו
- סותם³⁹, אף על פי שהוא מתר באכילה. 32

30 היינו החלב המשוך כחוט כמו יתר והוא מותר, אבל יש על הקיבה חלב עקום כמו קשת והוא אסור ונקרא חלב טמא. 31 לפי שחלב טהור מהודק וסותם יפה. 32 ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך בבישרא. 33 כגון שניקבו הדקין ושומן סותמן שמהודק בהם תמיד. 34 וזהו החלב שעשוי ככובע ואינו סותם. 35 אף על פי שהוא חלב טהור אינו סותם. 36 כרכשתא, חלב שעל חלחולת המוציאה רעי. והוא עשוי קרטים קרטים כעין חיטים, והקרטים עגולים כמו כובע. 37 כלומר, כל אלו העשויים ככובע. 38 התורה אסרה רק חלב בהמה אבל לא של חיה ועוף. 39 שלא בהיתר אכילה תלוי הדבר אלא בטבע של החלבים, שאלו שהם טהורים בבהמה מהודקים וסותמים ומגנינים יפה, וחלבים הטמאים בבהמה מטבע שלהם שאינם הדוקים היטב לא בבהמה ולא בחיה, ולפיכך אינם סותמים ואינם מגנינים. וחלב עוף, אפילו זה שכנגדו בבהמה אסור, סותם.

- יא. פֶּרֶס שְׁנֵקֶב⁴⁰ - טְרֵפָה. וְאִין לֹא דְבַר שְׁסִיתָם
- אוֹתוֹ, שְׁהֵרִי הַחֲלָב שְׁעָלָיו אָסוּר. וְכֵן הַפֶּסֶס וּבֵית
- הַפּוֹסוֹת שְׁנֵקֶב אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ - טְרֵפָה. וְאִם נֵקֶב
- אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ חֲלָל חִבְרוֹ - מִתֵּרֵת⁴¹. 36

40 הכרס הפנימית. ורבינו מפרש כרס פנימית זהו כל הכרס כולו. וכרס החיצונה זו היא בשר החופה את רוב הכרס. 41 שחברו מגין עליו.

- יב. מַחֲט שְׁנֵמֶצְאָת בְּעֵבִי בֵּית הַפּוֹסוֹת⁴² מִצֵּד אֶחָד
- בְּשֵׁרָה. וְאִם נֵקֶבָה נֵקֶב מִפֶּלֶשׁ⁴³ לְתוֹךְ חֲלָל בֵּית
- הַפּוֹסוֹת⁴⁴, וְנִמְצְאָת טֶפֶת דָּם⁴⁵ בְּמִקּוֹם הַנֵּקֶב⁴⁶ -
- טְרֵפָה; שְׂדֵאֵי קָדָם שְׁחִיטָה נֵקֶב. אֲכָל אִם אִין דָּם
- בְּמִקּוֹם הַנֵּקֶב - הֵרִי זֶה מִתֵּר; שְׂדֵאֵי אַחֵר שְׁחִיטָה⁴⁷
- דְּחָקָה הַמַּחֲט וְנֵקֶבָה. 42

42 סביב שפתו נמצאים שני כפלים כפולים ודבוקים ונמצא מחט תחובה באותו עובי, ומתוך עוביו אפשר שלא ניקב כולו. 43 משני צדדים. 44 שחברתה מגינה עליה. משמע שאם עברה רק עור אחד של בית הכוסות אפילו עברה כולו אבל לא מפולש לחלל זהו מצד אחד וכשרה.

- 1 נֵקֶב בְּשֵׁר הַלֵּב וְלֹא הִגִּיעַ לְחֲלָלוֹ - מִתֵּר. וְקֵנָה הַלֵּב,
- 2 וְהוּא הַמְזֻרָק הַגְּדוֹל¹⁴ שְׁיוּצָא מִמֶּנּוּ לְרֹאשׁ - הֵרִי הוּא
- 3 בָּלָב, וְאִם נֵקֶב לְחֲלָלוֹ בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה.

14 קנה הלב שעל גבי דופני ריאה.

- 4 ו. מֵרָה שְׁנֵקֶבָה וְכֵבֶד סוֹתָמָה - מִתֵּרֵת¹⁵. וְאִם לֹא
- 5 נִסְתָּם הַנֵּקֶב, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא סָמוּךְ לְכֵבֶד - טְרֵפָה.

15 שנקובה במקום דיבוקה בכבד וחיבור הכבד סותם את הנקב.

- 6 ז. נִזְיָה¹⁶ שְׁנֵמֶצְאָת בְּמֵרָה: אִם הִיתָה פָּמוֹ גְּרֵעִינָה
- 7 שֶׁל תִּמְרָה, שְׁאִין רֹאשָׁה חֵד - מִתֵּרֵת¹⁷; וְאִם
- 8 רֹאשָׁה חֵד בְּגִרְעִינָה הַזֵּית - אָסוּרָה, שְׁהֵרִי נֵקֶבָה
- 9 אוֹתָהּ בְּשִׁנְכֻסָּה; וְזֶה שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַנֵּקֶב, מִפְּנֵי
- 10 שֶׁהִגְלִד¹⁸ פִּי הַמֶּפָּה.

16 גרעין. 17 ואף על פי שאינה יכולה לצאת דרך הסימפון כשרוצים להוציאה, שהסימפון צר, ואם כן איך הייתה יכולה להיכנס אם לא שניקבה? אפשר לומר, שעל ידי נענוע שנענעה הבהמה בהליכתה ימים רבים נכנסה מעט מעט במקום דחוק שאינה יכולה עכשיו לצאת. 18 שעלה קרום וכל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ואינו מגין.

- 11 ח. קָנִי הַכֵּבֶד¹⁹, וְהֵן הַמְזֻרָקִין שְׁבוֹ שְׁפִתָּה הַדָּם
- 12 מִתְבַּשֵּׁל, אִם נֵקֶב אֶחָד מֵהֶן בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה²⁰.
- 13 לְפִיכָף, מַחֲט שְׁנֵמֶצְאָת בְּחִתּוֹף הַכֵּבֶד²¹: אִם הִיתָה
- 14 מַחֲט גְּדוֹלָה, וְהִתָּה הַקָּצָה הַחֵד שֶׁלָּהּ לְפָנִים²² -
- 15 בְּיָדוּעַ²³ שְׁנֵקֶבָה²⁴ בְּשִׁנְכֻסָּה; וְאִם הִתָּה הָרֹאשׁ הָעֹגֵל
- 16 לְפָנִים²⁵ - אוֹמְרִין: דֶּרֶךְ סִמְפּוֹנוֹת הַלֵּבָב²⁶, וּמִתֵּרֵת.

19 קנה הפורש ויורד לכבד ומתפצל בתוכו לסימפונות, שהם הם המזרוקים. 20 והראב"ד והראשונים חולקים על רבינו, וסוברים, שרק חלק הקנה הנמצא מחוץ לכבד עד אשר נכנס בתוכו אם ניקב במשהו טריפה, אבל הסימפונות שבתוך הכבד אם ניקבו כשרה, שהרי קיימא לן ניטל הכבד כשרה. ודעת רבינו, שמה שאמרו ניטל הכבד כשרה זה רק אם נשאו הסמפונות שלמים וקיימים, כמו בריאה שנשפכה כקיתון. 21 כגון שנמצאה באחד מסמפונות הדקים. 22 לחלל הבהמה ולא לצד פי הקנה. 23 קרוב לוודאי. 24 בראשה החד את קני הכבד עם כניסתה. ואף על פי שאין רואים שם נקב, קרום הוא שעלה וסתם, וקרום שעלה מחמת מכה אינו מגין. 25 והקצה החד לפי הקנה ואם כן לא ניקבה. 26 ואם נמצאה בבשר הכבד הרי על כורחך ניקב אחד מהסמפונות, ולדעת רבינו - טריפה.

- 17 ט. הִיתָה מַחֲט קֶטְנָה - הֵרִי זֶה טְרֵפָה²⁷; מִפְּנֵי שְׁשֻׁי
- 18 רֹאשֶׁיהָ חֲדָיִן, וְדָאֵי נֵקֶבָה. וְאִם נִמְצְאָת בְּסִמְפּוֹן
- 19 הַגְּדוֹל שְׁפִכְבֵּד, וְהוּא הַקָּנָה הַרְחֵב שְׁבִאֲמָצַע שְׁבוֹ
- 20 נִכְנָס הַמֶּאֱכָל לְכֵבֶד - הֵרִי זֶה מִתֵּרֵת. וּבְשֵׁר כֵּבֶד
- 21 שֶׁהִתְלִיעַ²⁸ - מִתֵּרֵת²⁹.

27 בכל אופן, אפילו אם הראש העגול לפניו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קסז

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בוודאי שגם הוא נעשה לאחר שחיטה. (59) שמשמוש הידים משנה את צורת הנקב. (60) מסדרים ומדמים.

טו. בְּנֵי מַעֲלֵים שֶׁצָּצְאוּ לַחוּץ וְלֹא נִקְבוּ - מִתְּרַת. וְאִם
נִתְּהַפְּכוּ⁶¹, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבוּ - טְרֵפָה; שְׂאִי
אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְזְרוּ כְּמוֹת שֶׁהָיוּ⁶² אַחֵר שֶׁנִּתְּהַפְּכוּ, וְאִינָה
חִיָּה⁶³.

(61) עליונים למטה, בין כולם ובין מקצתם. (62) וסופה
לירקב ולהינקב, ולפיכך טרפה מטעם נקובה. (63) "ברא
הקב"ה באדם כונניות שאם נהפכה אחת מהן אינו יכול
לחיות".

טז. הַמַּעֲלֵי הָאֲחֵרוֹן, שֶׁהוּא שׂוֹה וְאֵין בּוֹ עָקוֹם, וְהוּא
שֶׁהָרֵעִי יוֹצֵא בּוֹ מִן הָעֶרְוָה, וְהוּא דְּבוּק בֵּין עַקְרֵי
הַיִּרְכָּבִים - הוּא הַנִּקְרָא חִלְחָלֶת⁶⁴. אִם נִקְבַּ בְּמַשְׁהוּ -
טְרֵפָה, כְּשֶׁאֵר הַמַּעֲלֵים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁנִּקְבַּ
לְחַלֵּל הַבֶּטֶן⁶⁵; אָבֵל אִם נִקְבַּ בְּמָקוֹם הַדְּבוּק בַּיִּרְכָּבִים
- מִתְּרַת⁶⁶. וְאֶפְלוּ נָטַל מִמֶּנּוּ מָקוֹם הַדְּבִק כָּלוּ -
מִתְּרַת; וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר מֵאֲרָכּוֹ בְּשׁוּר כְּמוֹ אֲנָפֶע
אֲצָבָעוֹת⁶⁷.

(64) שהרעי מחלחל שם. (65) כלומר, למקום חוץ לבין
הירכיים. (66) הואיל וירכיים מעמידות אותה. (67) וכן
פירש הר"ף, אבל רש"י שם סובר שאם נשתייר כאצבע
כשרה, וזו היא "כדי תפיסה" שאמר רב נחמן שם. ובבהמות
אחרות משערים לפי גודלן ביחס לשור.

יז. הָעוֹף - אֵין לוֹ כָּרֶס וְלֹא הִמָּסָס וְלֹא בֵּית
הַפֹּסוֹת; אָבֵל יֵשׁ לוֹ כִּנְגִדָן זָפֶק⁶⁸ וְקָרְקָב. וְכָל
הַטְּרֵפוֹת שְׁוֹת הֵן בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף⁶⁹. וְזָפֶק שֶׁנִּקְבַּ
גָּגוּ בְּמַשְׁהוּ - טְרֵפָה. וְאִי זֶהוּ גָגוּ שֶׁל זָפֶק? זֶה
שֶׁיִּמָּתַח עִם הַשֵּׁשׁ כְּשֶׁיִּצְאָרֶיךָ הָעוֹף צָאָר. אָבֵל שֶׁאֵר
הַזָּפֶק שֶׁנִּקְבַּ - מִתְּרַת.

(68) כיס שהאוכל נקבץ שם. (69) טריפות שמנו חכמים
באיברי בהמה. גם בחיה ועוף, אם יש בהם אותם האיברים,
טריפה.

יח. שְׁנֵי פִיסִין יֵשׁ בְּקָרְקָב: הַחִיצוֹן אֲדָם כְּמוֹ בֶּשֶׂר,
וְהַפְּנִימִי לָבָן כְּמוֹ עוֹר. נִקְבַּ זֶה בְּלֹא זֶה - מִתְּרַת, עַד
שֶׁיִּנְקָבוּ שְׁנֵיהֶן בְּמַשְׁהוּ. וְאִם נִקְבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא
כִּנְגִדָן זֶה - מִתְּרַת⁷⁰.

(70) ואינו דומה לוושט שאם ניקבו העורות זה שלא כנגד
זה נבילה, שהוושט מתכווץ ומתרחב הואיל ואוכלין נכנסים
דרך הוושט ויכול להיות שיזדמנו זה כנגד זה, מה שאין כן
בקורקבן, שתמיד הוא נח ואם ניקב זה שלא כנגד זה תמיד
נמצאים במצב זה והעור האחד מגין על חברו. וכתב המגיד
משנה בשם הרשב"א והר"ן שבניקב החיצון כשר רק אם
בא מחמת מחלה, אבל על ידי קוץ או מחט טריפה, כדין
מחט בחלל הגוף.

יט. הַטְּחוּל אֵינוֹ מִן הָאֵיבָרִין שֶׁנִּקְיָבְתָן בְּמַשְׁהוּ,⁷¹

ואפילו כשניקב החיצון. אלא שצריך בדיקה כל החלל, כדין
מחט שנמצא בחלל הגוף. (45) משני צדדים טריפה. נמצא
עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה. ומפרש רבינו
שבניקבה משני צדדים טריפה רק כשנמצא עליו קורט דם.
ולא פירש מה הדין בניקב מצד אחד ונמצא קורט דם. וראה
בלחם משנה, שכתב לדעת רבינו שם, נמצא קורט דם
טריפה גם בניקב מצד אחד. (46) ורש"י פירש כנגד פי
המחט. והראב"ד פוסק שטיפת הדם צריכה להימצא בחוץ.
(47) בגמרא שאלו: למה כאן טריפה רק כשנמצא קורט דם
ובנקובים אחרים טריפה אפילו כשאין קורט דם? ותירצו,
כשיש מחט הדם נאחז ונדבק בה וסביבתה, וכשאין שם דם
בידוע שניקבה לאחר שחיטה. אבל כשאין שם מחט או קוץ
אפשר שהלחלוּתית העבירה את הדם.

יג. בְּהִמָּה שֶׁהִלְעִיטָה דָּבָר שֶׁנִּקְבַּ בְּנֵי מַעֲיָה, כְּגוֹן
קָרֵט שֶׁל חִלְחִית⁴⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - טְרֵפָה, שֶׁהָדַי נִקְבַּ.
וְאִם הָיָה סָפֶק נִקְבַּ⁴⁹ סָפֶק אֵינוֹ נִקְבַּ - תִּבְדֹּק⁵⁰. כָּל
אֶחָד מִן בְּנֵי הַמַּעֲלֵים שֶׁפָּסְלָת הַמֶּאֱכָל סוֹכְכַת בָּהֶן,
וְהֵן הַנִּקְרָאִים דִּקְיָן, שֶׁנִּקְבַּ - טְרֵפָה⁵¹. וְיֵשׁ מֵהֶן
מְלַפְּפִין וּמְקַפִּין זֹו לְפָנִים מִזֹּו בַּעֲגוּל, כְּמוֹ נַחֲשׁ
שֶׁנִּקְבַּר, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים הִדְרָא דְּכֻנְתָּה. אִם נִקְבַּ
אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵירוֹ⁵² - כְּשֶׁרָה, שֶׁהָרִי חֲבָרוֹ מִגֵּן עָלָיו.

(48) עיקרין שלה אבל אכלה העלין - כשרה. (49) כלומר,
אם הלעיטה מין עשב אחר, שספק לנו אם הוא נוקב או לא
- תיבדק. (50) הבהמה אם ניקבו המעינים או לא.
(51) וניקבו הדקין ששינו במשנה פירושו כל אחד מהדקין
שניקב. (52) שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב
החיצון שבכולן.

יד. וּמַעֲלֵים שֶׁנִּקְבוּ וְלַחֲהִי⁵³ סוֹתְמָתָן - טְרֵפָה; שְׂאִין
זֹו סוֹתְמָתָה עוֹמְדָתָה⁵⁴. בְּנֵי מַעֲלֵים שֶׁבֵּא זָאֵב או כָּלֵב
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְנִטְלָן⁵⁵, וְהָרִי הֵן נִקְוִבִין אַחֵר שֶׁהִנִּיחֵן
- תּוֹלִין בּוֹ וּמִתְּרַת, וְאֵין אֲמֹרִין: שְׂמָא בְּמָקוֹם
נִקְבַּ⁵⁶ נִקְבַּ. נִמְצָאוּ נִקְוִבִין⁵⁷, וְלֹא נִדְּעָ אִם קֵדָם
שְׁחִיטָה נִקְבוּ אִם אַחֵר שְׁחִיטָה - נִקְוִבִין בָּהֶן נִקְבַּ
אַחֵר וּמִדְּמִין לוֹ: אִם הָיָה הַנִּקְבַּ הָרֵאשׁוֹן כְּמוֹתוֹ -
כְּשֶׁרָה⁵⁸; וְאִם הָיָה בִּינֵיהֶן שְׁנֵי - קֵדָם שְׁחִיטָה נִקְבַּ,
וּטְרֵפָה. וְאִם מִשְׁמֹשׁוּ הַיָּדִים בְּנִקְבַּ הַסָּפֶק⁵⁹ - כָּף
צִירֶיךָ לְמִשְׁמֶשׁ בְּנִקְבַּ שְׁמִדְמִין לוֹ, וְאַחֵר כָּף עוֹרְכִין⁶⁰
זֶה לָזֶה.

(53) בפנים המעינים יש ריר סמיך דבוק בהם ובדוחק
מוציאים אותו. (54) אלא נודדת ממקום למקום.
(55) אחר השחיטה. (56) שהיה מתחילה לפני השחיטה
נקב הזאב. בגמרא שם מפרש הטעם, על פי הכלל בהמה
שנשחטה בחזקת היתר עומדת, ואף על פי שיש כאן ריעותא
שנקובים נמצאו ואולי היה הנקב לפני השחיטה, אין אוסרין
מספק ומעמידים את הבהמה בחזקת היתר. (57) ולא היה
כאן כלב או זאב שאפשר היה לתלות בהם. (58) שאין
דומה הנקב שנעשה לפני השחיטה לנקב שנעשה אחר
השחיטה, ואם הנקב החדש דומה לנקב שאנו מסופקים בו,

א. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ עַל הָרֶאָה. אִם נִקְבַּה זֶה בְּלֹא זֶה²⁵
 - מִתְּרַת; וְאִם נִקְבּוּ שְׁנֵיהֶן - טְרֵפָה²⁶. אֶפְלוּ נִגְלַד²⁷
 הַקְרוֹם הָעֲלִיּוֹן²⁸ בְּלוּ וְהִלֵּף לוֹ - מִתְּרַת. וְהִקְנָה שְׁנֵקֵב
 מִן הַחֲזָה וּלְמִטָּה בְּמִשְׁהוּ - טְרֵפָה²⁹. וְהוּא הַמְקוֹם
 שְׁאִינוּ רְאוּי לְשַׁחֲטָהּ בְּקִנְיָה לְמִטָּה.

(2) או התחתון או העליון. (3) כמו ששינוי ניקבה הריאה, שם. (4) נקלף. (5) ובמקרה שנגלד התחתון - טריפה, מפני שבוודאי חסרה הריאה. (6) שנידון כריאה, לא כגרגרת, גמרא שם מה.

ב. הַתְּחִיל בְּשַׁחֲטָהּ וְשָׁחַט כָּל הַקְנָה וְאַחֵר כָּף נִקְבָּה
 הָרֶאָה וְאַחֵר כָּף גָּמֵר הַשְּׁחִיטָה - הָרִי זֶה טְרֵפָה,³⁰
 הוֹאִיל וְנִקְבָּה קֶדֶם גָּמֵר שְׁחִיטָה³¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
 בְּזָה³².³³

(7) שאין הלכה כריש לקיש שם, ואע"פ שהריאה תלויה בקנה וקיימא"לן יש טרפות לחצי חיות. כלומר, אף-על-פי שהבהמה איבדה כבר חצי חיותה, היא נטרפת כמו בהמה חיה. (8) כגון ששחט את הושט ואחר-כך ניקבו בני מעיים ואח"כ גמר השחיטה, טריפה. אף שחיי בני מעיים תלויים בוושט, יש טרפות לחצי חיות. וכל זה בבהמה, אבל בעוף כיון ששחט סימן אחד או רובו, נגמרה השחיטה ואין טרפות אחריה.

ג. אֶחָד מִסְּמִפּוּנֵי רֶאָה שְׁנֵקֵב, אֶפְלוּ נִקְבַּה לְחִבְרוֹ³⁴ -
 טְרֵפָה³⁵. וְרֶאָה שְׁנֵקֵב, וְעֵלָה קְרוֹם בְּמִפָּה וְנִסְתָּם
 הַנִּקְבַּה - אֵינוּ כְּלוֹם³⁶. נִקְבָּה הָאֹם שֶׁל רֶאָה³⁷, אִף
 עַל פִּי שְׁדוּפָן סוּתְמָתָה - טְרֵפָה³⁸. וְאִם נִקְבָּה בְּמִקוֹם
 חֲתוּף הָאֲנֹת³⁹ שְׁלָה, וְהוּא הַמְקוֹם שְׁרוּבֻצֶת עָלָיו⁴⁰
 - כְּשֶׁרָה.

(9) לסמפון שני הסותם את פי הנקב, ומכל-שכן אם ניקב במקום שאין כל סתימה, כגון שניקב לפני כניסת הסמפון לבשר הריאה, אבל אם ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין וכשרה. וראה גם מגיד-משנה וכסף-משנה. וראה גם לקמן הלכה י. (10) וחברו אינו מגין עליו, הואיל שדופן הסמפון קשה, אינו סותם הנקב. (11) בגמרא: אינו קרום, ופירש"י שופו ליסתר. (12) העיקר שלה והיא היא הריאה. והראשונים קוראים לו בארמית: אומא, ראה 'תוספות' שם. והיא שוכבת רחוקה מן הדופן. (13) הואיל והאומה הגדולה למעלה בחלל רחוקה מן הדופן, הסתימה מתפרקת. (14) חמש בליטות כמו אזנים יוצאות מן הריאה, שלוש מהאום הימנית ושתיים מהאום השמאלית ונקראות אונות, כמבואר בפרק ח הלכה א. (15) הריאה והדופן גדלים כאחד וסמוכים תמיד, וסתימת הדופן קיימת ואינה מתפרקת.

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁשָּׂתֶם מְקוֹם הַנִּקְבָּה
 שְׂבָאָנוֹת בְּשָׂרָה⁴¹; אֲבָל אִם נִסְמָךְ הַנִּקְבַּה לְעֵצִים - אֵינוּ
 מְגִן. וְאִם הָיָה נִקְבַּה הָאֲנֹת דְּבוּק בְּעֵצִים וּבְכֶשֶׁר -
 מִתְּרַת⁴².⁴³

(16) סוגיא שם. כיון שיש נקב ממש, צריך סתימת בשר,

וּלְפִיכָף לֹא מָנוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּכָלֶלֶן. אֲלֹא יֵשׁ לְנִקְבַּה
 שְׁלוֹ שְׁעוֹר שְׁאִינוּ שָׁנָה בְּכָלּוֹ. פִּיּוּצָד? הַטְּחוּל -
 רֹאשׁוֹ הָאֶחָד עָבָה, וְהַשְּׁנִי דֵק, כְּבָרִית הִלְשׁוֹן. אִם
 נִקְבַּה בְּרֹאשׁ הָעֵבֶה⁷¹ נִקְבַּה מְפֹלֶשׁ - טְרֵפָה. וְאִם נִקְבַּה
 נִקְבַּה שְׁאִינוּ מְפֹלֶשׁ: אִם נִשְׁאַר תַּחְתּוֹ פְּעָבִי דִּינָר שֶׁל
 זָהָב⁷² - מִתֵּר; פָּחוֹת מִכָּאן - הָרִי הוּא מְפֹלֶשׁ
 וּטְרֵפָה. אֲבָל אִם נִקְבַּה הֵדֵק - כְּשֶׁרָה⁷³.

(71) אמרו: אין הלכה כר' עזירא שפסק ניקב הטחול טריפה, ומסיימים: "והני מילי בקולשיה, אבל בסומכיה טריפה". פירוש: ודברים אלה נאמרו בחלק הדק, אבל בחלק העבה טריפה. ויש מפרשים שכל שדבוק לבטן הוא בכלל ראש העבה. (72) ואם כן יש הגנה נגד הנקב. שיעור כעובי דינר זהב זהו פחות מחצי עוביו של הטחול. דינר של זהב עבה כפליים משל כסף. (73) ובטחול של עוף אין טריפות כלל.

כ. כָּל אֶבֶר שְׁאֲמָרוּ חֲכָמִים בּוֹ: שְׁאִם נִקְבַּה בְּמִשְׁהוּ
 - טְרֵפָה, כָּף אִם נָטַל כָּלּוֹ - טְרֵפָה⁷⁴. בֵּין שְׁנֵטֵל
 בְּחָלִי אוֹ בִּיד⁷⁵ בֵּין שְׁנִבְרָא חֲסֵר⁷⁶. וְכֵן אִם נִבְרָא
 בְּשְׁנֵי אֵיבָרִים מֵאוֹתוֹ אֶבֶר - טְרֵפָה; שְׁכָל הַיֵּתֶר -
 כְּנִטוּל הוּא חֲשׁוּב⁷⁷. פִּיּוּצָד? נָטַל אֶחָד מִן הַמְּעִים אוֹ
 הַמְּרָה⁷⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁷⁹, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבִהֶמָה -
 טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא בְּהֵן שְׁתֵּי מְרֻרוֹת אוֹ שְׁנֵי מְעִים
 - טְרֵפָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן. אֲבָל אִם נָטַל הַטְּחוּל
 אוֹ שְׁנִמְצָאוּ שְׁנַיִם - מִתְּרַת; שְׁאִינוּ בְּכָלֶל הַמְּנוּיָוִי⁸⁰.

(74) שהוא חיסרון כמו ניקבה. ובתוספות שם כתבו, שכל הנקובים שנמנו בין הטרירות, מכל שכן אם ניטלו, טריפה. (75) טריפה משום נטולה. (76) טריפה משום חסירה. (77) רבינו מפרש, כנטול כאילו ניטלו שניהם וטריפה משום חסרה. (78) שאם ניקבה טריפה, כמבואר למעלה. ויש לטעום את הכבד ואם נמצא בו טעם מר, כשרה, כי המרה נבלעת בכבד ואין זה בכלל חסרה. (79) באיברים שאם ניקבו במשהו, טריפה. (80) עם האיברים שניקבו טריפה.

כא. הַמְּעִי הַיֵּתֶר שֶׁתִּטְרַף בּוֹ הַבִּהֶמָה הוּא הַיֵּתֶר
 מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוּפוֹ, עַד שְׁנִמְצָאוּ שְׁנֵי מְעִים זֶה בְּצַד
 זֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוּף פְּמִעֵי הָעוֹף; אוֹ שֶׁהָיָה הַמְּעִי
 יוּצָא כְּעֹנָף מִן הַיֵּד וְהָרִי הוּא מְבָדֵל, בֵּין בְּעוֹף בֵּין
 בְּבִהֶמָה; אֲבָל אִם חֲזַר וְנִתְעַרְבַּ עִם הַמְּעִי וְנִצְעֶשׂ
 אֶחָד מִשְׁנֵי רֹאשֵׁיו, וְהָרִי שְׁנֵיהֶם מְבָדֵלִין בְּאִמְצָע -
 הָרִי זֶה מִתְּרַת, וְאֵין פָּאן יֵתֶר.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי²⁴

(1) יבאר נקובת הריאה, והקנה שנקב מן החזה ולמטה; ריאה הסרוכה לדופן; אטום בריאה וכיצד בודקין אותו; וריאה שנשפכה כקיתון; ריאה שנמצא בה אבעבועות ואם היא אחת ונראית כשתיים; ריאה שנתמססה ודמיון בין נקב לנקב; ומחט שנמצאת בריאה; מראות הריאה; ועוף שנפל לאור; או שנמצא הכבד כמראה בני מעיים; ודין ושט שנמצא עור החיצון לבן והפנימי אדום.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שארין סירכא סותמת ואין עצם סותמת. (17) מפני שהבשר מונע את העצם מלהתפרק.

ה. האום של ראה שגמצאת סמוכה לדפן¹⁸, בין שהעלת¹⁹ צמחים²⁰ בין שלא העלת - חוששין לה שמא נקבה²¹. וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדפן, ונהרין בה שלא תנקב²². אם נמצאת נקובה, ונמצא בדפן מפה במקום הנקב - תולין²³ במפה²⁴ ואומרים: אחר שחיטה נקבה בשנפרקה מן המפה; ואם אין מפה בדפן - בידוע שנקב זה²⁵ בראה היה קדם השחיטה, וטרפה.

(18) והוא הדין סרוכה. (19) הריאה. (20) אבעבועות הדומים למראה מוגלה סביבות מקום סמיכתה לדופן. (21) כיון שנמצאה בה ריעותא. (22) בגמרא: מייתי סכינא דחליש פומיה, ופירש"י פיו חדוד ודק וחותר יפה, שלא יקרע קרום הריאה במושכו אותו מן הדופן. (23) דוקא כשהמכה היא נגד מקום הנקב כולו תולין במכה, אבל אם היתה סרוכה במכה וחורץ למכה טריפה, כי מה תועיל המכה לאותו חלק הנקב שאינו כנגדה. (24) אף אם נמצאה הריאה נקובה. ודעת הראב"ד, שאם נמצאת נקובה, אין לתלות במכה ולהכשיר באומר. כתב המגיד-משנה, דוקא אם נמצאת מכה בדופן תולין בה, לפי שהדופן רחב וליחותו מרובה ונקלטת הריאה אליו. אבל במכה בשאר איברים, אין תולין בה כלל. (25) והיינו אם נמצא נקב. רבינו סתם כאן ולא פירש מה הדין אם לא נמצא נקב ולא מכה, אם צריך לבדוק את הריאה בנפיחה כמ"ש בפרק יא, או לא. וראה מגיד-משנה וסוף-משנה כאן.

ו. הראה שגמצא בה מקום אטום כל שהוא²⁶ שאין הרוח נקנסת בו ואינו נתפח - הרי זו כנקובה, וטרפה²⁷. וכיצד בודקין אותה? קורעין המקום שלא נתפח בשעת נפיחה. אם נמצאת בו לחה²⁸ - מתרת; שמתמת הלחה לא נקנסה שם הרוח. ואם לא נמצאת בו לחה - נותנין עליו²⁹ מעט רק או תבן או כנף וכיוצא בהן, ונופחין אותה. אם נתנודג - פשרה; ואם לאו - טרפה, שאין הרוח נקנסת לשם³⁰.

(26) שם מז: שאין ניכר בו כל שינוי אחר, אלא שאינו עולה בנפיחה. (27) מטעם נקובה. (28) מוגלא, בגמרא. (29) על האטום לאחר שנקרע. (30) והרי היא כנקובה, כמבואר למעלה.

ז. ראה שתשמע בה הברה³¹ בשנפוחין אותה: אם נפר המקום ששמנו תשמע ההברה - מושביין עליו רק או תבן וכיוצא בו³². אם נתנודג - בידוע שהיא נקובה, וטרפה. ואם לא נפר המקום - מושביין אותה במים פושרין ונופחין אותה. אם בקבוק³³ המים - טרפה³⁴; ואם לאו - בידוע שקרום התחתון בלבד נקב, והרוח תנהג³⁵ בין שני הקרומות, ומפני זה ישמע בה קול דממה בשעת נפיחה.

(31) כגון נוצה. (32) כשכש. גירסא אחרת: "אם בצבץ", מלשון נדנוד. (33) בידוע שהיא נקובה. (34) הולכת. (35) שם. רב נחמיה בר יוסף בדיק ליה בפשוירי.

ח. זה עקר גדול יהיה בידוק³⁶: שכל ראה שנפוחין אותה פפושרין ולא יבקבק המים - הרי היא שלמה מכל נקב.

(36) שהרי ניקב הסמפון טריפה, למעלה בהלכה ג, וכל-שכן נימוח.

ט. ראה שגשפכה פקיתון, וקרום העליון שלה קנים שלם בלא נקב: אם הסמפונות עומדים במקומם ולא נמוחו - פשרה; ואם נמוח אפלו סמפון אחד - טרפה³⁷. כיצד עושין? נוקבין אותה ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באכר³⁸ וכיוצא בו. אם נראה בה חוטין לבנין - בידוע שגמוקו הסמפונות, וטרפה; ואם לאו - פשר הראה בלבד הוא שגמוקו, ובפשרה³⁹.

(37) מחופה עופרת וחלק. (38) שם: ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים, כשרה. (39) שם מח. העלתה צמחים.

י. ראה שגמצאו בה אבעבועות⁴⁰: אם היו מלאים רוח, או מים זפים, או לחה הנמשכת פדבש וכיוצא בו, או לחה יבשה וקשה אפלו פאכין⁴¹ - הרי זו מתרת; ואם נמצאת בהן לחה סרוחה או מים סרוחין או עכורין - הרי זו טרפה. ובשמוציא הלחה ובדק אותה - צריך לבדק הסמפון שתחתיה⁴². אם נמצא נקוב - טרפה.

(40) בגמרא שם: טיגרי, כלומר קשים כאבן. (41) שתחת האבעבוע, הואיל שהוא מקום מקולקל, יש לחשוש שמה ניקב הסמפון, ואין שם בשר בריא מגין עליו. וכמו בריאה שנשפכה פקיתון בהלכה הקודמת, ובוה מסולקת קושיית הראב"ד לקמן פרק יא ה"ה. ראה במגיד-משנה. (42) לא שנא מלאים מים זכים, לא שנא מים סרוחים. ודוקא שהן נפוחים ועומדים. אבל צמחים קשים כאבן, אפילו סמוכים אהדדי כשרה (מ"מ).

יא. ראה שגמצאו בה שתי אבעבועות סמוכות זו לזו - טרפה⁴³; שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן, ואין להן דרך בדיקה. היתה אחת ונראה בשתיים - נוקבין האחת. אם שפכה לה האחרת - אחת היא ומתרת⁴⁴, ואם לאו - טרפה.

(43) יש כמין סדק באמצעיתה, ונראים כשתיים. (44) אם אין בהם לחה, מים סרוחים או עכורים.

יב. הראה שגמסמסה - טרפה⁴⁵. כיצד? כגון שגמצאת שלמה, וכשתולין אותה - תחתה ותפל חתיכות חתיכות. ראה שגמצאת נקובה במקום שיד הטבח ממשימ - מתרת, ותולין בידו ואומרים: מיד הטבח נקבה אחר השחיטה. נמצא הנקב במקום

- 1 אחר, ואין ידוע אם קדם שחיטה או אחר שחיטה
2 - נוקבין בה נקב אחר ומדמין⁴⁶, כשם שעושים
3 בכני מעים⁴⁷.

(45) שם נג: וראה פרק ה הלכה ט, שזהו כל שרופא גוררו מן החבורה ורואים את הבשר כאילו חסר. והמגיד-משנה פרק ו הלכה יט כתב: והוי יודע, שכל מקום שאמרו חז"ל אם ניקב טריפה, הוא-הדין אם נמצא בשר רך שהרופא גוררו, חשבינו ליה כנקוב. (46) נקב לנקב. (47) למעלה פרק ו הלכה יד: נוקבים נקב אחר ומדמין לו, אם היה הנקב הראשון כמותו כשרה, ואם היה ביניהן שינוי, קודם שחיטה ניקב וטריפה.

- 19 אינו מצוי. וכן הוא אומר: ומחית בשר חי בשאת.
20 וביום הראות בו בשר חי. מכלל, ששאר הבשר
21 שנשתנה אינו חי.

(55) כמו יש במציאות, וזהו מסגנונו של רבינו, ראה הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א. (56) זהו טעם כולל לכל המראות האסורות שיבואו בהלכות הסמוכות.

- 22 טז. ראה שנשתנו מראה, בין מראה פלה בין
23 מראה מקצתה: אם נשתנית למראה המת, אפלו
24 נשתנית פלה - מתרת; ואם נשתנית למראה האסור,
25 אפלו כל שהוא - טרפה; שהמראה האסור כנקב
26 הוא חשוב⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸.

(57) ונקב פסול אפילו בכל שהוא. (58) בהלכה הקודמת.

- 27 יז. וקמש מראות אסורות יש בראה, ואלו הן:
28 שחור כדיו, או ירקק⁵⁹ כעין פשות, או כעין חלמון
29 ביצה⁶⁰, או כעין חריע⁶¹, או כמראה הבשר. וחריע
30 הוא הצבע שצובעים בו הפגדים, והוא דומה
31 לשערות אדמות מעט ונוטות לירוקה.

(59) חולין מז: המונח "ירוק" בלשון התלמוד. ורבינו כולל כמה גוונים, שבשפתנו המדוברת נקראים: ירוק, כתום, צהוב וכחול בהיר. וכחול כהה מדמים לשחור, "שחור ככחול". ולהלכה, דעת הפוסקים האחרונים, שכל הנוטה לכתום וצהוב - טריפה, וירוק וכחול - כשרה. (60) שהוא מראה ירוק, שם. (61) בגמרא: מוריקא. והנה רש"י שם פירש, מוריקא כרכום, ובנדה נא: פירש חריע כרכום. וכן פירש הרא"ש בעוקצין. וזה מתאים לירושלמי: מאי חריע מוריקא. ובפירוש המשניות לעוקצין פ"ג משנה ה כתב: "והירושלמי ביאר לנו כי חריע הוא הנקרא בערב אל קרטום".

- 32 יח. נמצאת כעין חריות של דקל⁶² - אוסרין אותה
33 מספק⁶³, שזה קרוב למראה האסור⁶⁴. וכל המראות
34 האלו אין אוסרין בהם עד שנופחים אותה וממרס
35 בה בידו. אם נשתנית למראה המת - מתרת⁶⁵; ואם
36 עמדה בעינה - אסורה.

(62) בחולין מז: האי ריאה דמיא לאופתא טריפה, ומפרש רבינו "אופתא" כעין חריות של דקל. אבל רש"י מפרש בכמה מקומות אופתא - בקעת. (63) שיש שתי לשונות בגמרא בפירוש המילה "דמיא", אם דומה במראה או במישוש, ולא הוכרעה הלכה כמי. (64) נוטה מעט לאדמיות או לצהוב. (65) כן כתוב בשם רבינו האי גאון: וששאלתם מראות אסורות בריאה כשנופחין אותה מתהפכת למראה בשר באיזה מראה עושין, במראה ראשון או במראה שני? פשיטא כי הריאה בחיי הבהמה נפוחה להניף אויר על הלב, וכמו שנראית כשהיא נפוחה עושין.

- 37 יט. ארבע מראות מתרות יש בה, ואלו הן: שחורה
38 ככחול⁶⁶, או ירקק כחציר⁶⁷, או אדמה⁶⁸, או כמראה

- 4 יג. ואין מדמין מראה של בהמה דקה⁴⁸ לראה של
5 בהמה גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. נמצא
6 הנקב באחד מן האבעבועות⁴⁹ - הרי זו טרפה, ואין
7 אומרים: נקב אבעבוע אחר ונערך, שאין הדבר נכר.

(48) שם: אבל לא מגסה לדקה ולא מדקה לגסה. אבל רש"י פירש שם דקה - החלק הדק בריאה, והיינו אונא שהיא קטנה. וגסה החלק הגס, והיינו האומא שהיא גדולה. (49) בגמרא שם מו: אין מקיפין בבועי, ופירש"י: בועה שניקבה בריאה במקום שאין יד הטבח ממשמשת, ואין לתלות ביד הטבח, ואין ידוע אם ניקבה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, אין מביאין בועה אחרת להקיף ולנקוב אותה ולראות אם מראה הנקבים שוים, שבבועה העשויה להשתנות בכל שעה ושעה, יש לחשוש שמא מראה אחר היה ונשתנה. וזהו שמסיים רבינו, שאין הדבר ניכר.

- 8 יד. מחט שנמצאת בראה⁵⁰ - נופחין אותה⁵¹. אם
9 לא יצא ממנה רוח - בידוע שזאת המחט דרך
10 סמפונות נכנסה⁵² ולא נקבה. ואם נתחתקה בראה
11 קדם נפיתה ונמצאת בה המחט - הרי זו אסורה⁵³;
12 שהדבר קרוב שנקבה⁵⁴ כשנכנסה.

(50) כשהיא שלימה, והרגישו בה במשמוש היד. (51) שם מח: כרבנן המכשירים. ודוקא על ידי נפחת הריאה, וכן כתב הר"ף. (52) וכשרה בכל ענין, אפילו אם קצה החד של המחט לפניו. ואינו דומה לכבד, שפסק למעלה פרק ו הלכה ט, שאם קצה החד של המחט לפניו טריפה דווראי ניקבה כשנכנסה, משום שסמפוני הריאה רחבים והריאה קרובה לקנה, ואפילו אם הראש העגול לחלל, המחט נכנסת לתוך הסמפון, ומשם דוחקת ונכנסת לתוך הבשר של הריאה שהוא רך. (53) אפילו הראש העגול לפניו, והקצה החד לחץ - טריפה. (54) שדרך הושט לבלוע, ואין דרך הקנה לבלוע, תולין בדבר המצוי יותר, ודרך הושט באה וניקבה.

- 13 טו. תולעת שהיתה בראה ונקבה ויצאה, והרי
14 הראה נקובה בתולעת - הרי זו מתרת; חזקתה
15 שאחר שחיטה תקב ויצא. יש שם⁵⁵ מראות, שאם
16 נשתנה מראה האבר לאותו המראה הרע - הרי הוא
17 כנקוב. שאותו הבשר שנשתנו מראיו למראה זה -
18 כמת הוא חשוב⁵⁶, וכאלו הוא הבשר שנהפך עינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהם מבחין. (75) גמרא שם: ירוקים שהאדימו ושלקן והוריקו כשרים, אבל רבינו מפרש שהוא-הדין אדומים שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו כשרים, משום האי טעמא גופא, ששינוי המראה בא מחמת העשן, שהעשן עושה מירוקים אדומים, ולפעמים מאדומים ירוקים, ראה מגיד-משנה. (76) כלומר, ממשמשים בהם פן יעבור המראה. כסף-משנה. והראה מקורו משם נ. ממשמש בהו ואידמו.

9 כא. פל עוף ששנמצאת הפכד שלו פמראה בני מעים⁷⁷, או שנשתנו שפאר בני מעים, ועמדו בשנויין אחר שליקה ומריסה פמו שבאנו - בידוע שנפל לאור⁷⁸ ונחמרו בני מעיו, וטרפה. ולא עוד, אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שנוי⁷⁹, וכשנשלקו נשתנו והאדימו הירקים והוריקו האדמים - בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה. וכן הושט שנמצא העור החיצון שלו לכו⁸⁰ והפנימי אדם, בין בעוף בין בבמה - הרי הוא פאלו אינו⁸¹, וטרפה. 18

(77) בגמרא שם נו: "הוריקה הכבד כנגד בני מעיים". ומפרש רבינו כנגד בני מעיים, כמראה בני מעיים ודומה להם. אבל רש"י וכמה מפרשים אחרים פירשו "כנגד" ממש, היינו חלק הכבד שמקומו כנגד המעיים. (78) שם, ואפילו לא ראינו שנפלה לאור (רבינו גורס בגמרא שם: "בידוע שנפלה לאור וכו'") ומשמע שאע"פ שלא ראינו שנפלה לאור. וכן היא גירסת הרי"ף, אבל הרא"ש והרשב"א והר"ן גורסים: בידוע שנחמרו בני מעיים, ומפרשים שהמדובר כשנודע שנפלה לאור, והכבד שכנגד בני המעיים הוריק, והמעיים עצמם לא נשתנה מראהם, אבל כשלא נודע שנפלה לאור - כשרה לדעתם). (79) דברי רב נחמן בר יצחק שם: "אף אנו נאמר, אדומים שלא הוריקו ושלקו והוריקו טריפה", ואפילו לא נודע שנפל לאור. וכן כתבו הגאונים בדעת הרי"ף. (80) ומתולדתו הפנימי לכו, והחיצון אדום ונשתנה מראהו, שם מג. בין בעוף בין בבמה - שלגבי ושוט אין הבדל בין עוף לבהמה. (81) משמע, שטריפה לא מטעם נקובה אלא מטעם חסרה, וראה למעלה בהלכה הקודמת.

פרק שמיני

1) יבאר חסירה כיצד; ויתור או חליף או סריך באונות; בהמה שצמקה ריאה שלה או שנמצאת נפוחה; בהמה שהיתה חסרת רגל או יתירה ואם היו לה שלוש ידים; נטולה כיצד? וצומת הגידין ושיעורן; ושתחתן מכאן ותחיה ומכאן ותמות; שיעור הכוליא שתהיה כשרה; ואם לקתה או נמצאת בה ליחה.

19 א. חסרה² כיצד? שני איברים הן, שאם חסר ממנו³ - טרפה. ואלו הן: הראה והרגלים. והמש 20 אנות⁴ יש לראה. פשיתלה אותה אדם בידו ופני 21 ראה כנגד פניו - שלש מן הימין, ושתים מן השמאל. ובצד ימין ממנה⁵ פמו און קטנה⁶, ואינה 22 בצד האנות. ויש לה פמו פיס בפני עצמה, והיא

1 הפכד. ואפילו היתה הראה פלה טלאים טלאים 2 נקדות נקדות מארבע מראות אלו - הרי זו מתרת.

(66) צבע כחול כמראה לאזור. (67) בגמרא שם ככרתי, ותרגום של חציר כרתי. (68) בין כולה בין מקצתה. וכן נראה מסיום דברי רבינו שכתב: ואפילו היתה הריאה כולה וכו', וראה למעלה בהלכה טז דעת רבינו שמראות האסורות בכל שהוא, טריפה. והראב"ד חולק עליו ואומר, שאינה טריפה אלא אם-כן נשתנה המראה בריאה כולה.

3 כ. עוף שנפל לאור⁶⁹ והוריק לבו⁷⁰ או פכדו⁷¹ או קרקבנו או שהאדימו המעים⁷² שלו פכל שהוא⁷³ - 4 הרי זו טרפה. שפל הירקים שהאדימו או האדמים 5 שהוריקו מחמת האור בעוף - הרי הן כמי שנשלו, 6 וטרפה⁷⁴. והוא שיעמדו במראה זה אחר ששלקו אותן מעט⁷⁵ וממרסין בהן⁷⁶.

(69) משנה שם נו. ואלו טרפות בעוף וכו' נפלה לאור ונחמרו בני מעיה. ודוקא עוף אם נשתנו מראה בני מעיו מחמת האור טריפה, אבל בבמה כשרה. וכ"כ בפירוש לקמן פרק י הלכה יא. וטעם הדבר כמו שכתב הרא"ש לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים להיחמר, כי בטרם יחמרו מן האש, ישרפו עורה ובשרה. (70) האיברים שמתחילתם הם אדומים, והוריקו. (71) משמע שלב וכבד וקורקבן דין אחד להם, ואף במשהו טריפה. אבל הרשב"א ב'תורת הביט' כתב: שאינו מחוור, שלא אמרו במשהו אלא במקום שהנבק פוסל בו, וכמו שאמרו: שיעור ירוקתן כשיעור נקיבתן, אבל כבד שאין הנקב פוסל בה, אין ירוקתה במשהו אלא אם-כן הוריקה כנגד מרה, אבל שלא כנגד מרה ושלם כנגד בני מעיים אלא כנגד מקום חיותה לא, עד שהוריקה כנגד כל מקום חיותה, שאם ינטל כל מקום ירוקתה תהא תלושה ממקומה. ואפשר שלזה נתכוין רבינו, אלא שהיה לו לפרש. ואפשר לפרש שהמלים "בכל שהוא" מתייחסות לבני מעיים שהאדימו. אבל כאן גבי לב וכבד, לא כתב שום שיעור, משום ששיעור הירקות שונה בלב וכבד. וראה מה שכתבנו למטה. (72) שמתולדותם הם ירוקים. (73) בגמרא שם: שיעור ירוקתן כשיעור נקיבתן. מה נקיבתן במשהו, אף ירוקתן במשהו. (74) לפי גירסא זו, טעם שינוי המראה טריפה משום שזהו כחסר ונטול, שלקה כל האבר ומתחלחל מעט מעט, וסופו שיירקב וינטל. אבל מהרשב"א נראה שהוא גורס ברבינו: כמי שניקבו. וכמו שדמה ר' יוחנן שיעור ירוקתן לשיעור נקיבתן, וכן מביא המגיד-משנה שהגירסא ברבינו כמו "שניקבו" וטריפה. אם כן, טעם הטריפות של שינוי המראה משום נקובה, מפני שעומד לינקב, וכל העומד לינקב כנקוב דמי. אלא ודאי מילתא פסיקתא (דבר פשוט) היא, שאין הירקות דומה לנקב, דבנקב אינה טריפה עד שיעבור לחלל, שאם לא עבר לחלל יכולה להתרפאות ולחיות, מה שאין-כן בהוריקו כיון שלקה האבר, מתחלחל מעט מעט, ואע"פ שלא הגיע לחלל עכשיו, מכוח האש עשויה לרדת למטה למטה ולנקוב, אלא שעתה אינו ניכר ולפי זה, בלב וקורקבן טריפה אפילו הירקות היא רק

1 בְּתוֹךְ הַפִּס. וְאֵין זֶה הַקִּטְנָה הַיָּהוּדָה הַיָּהוּדָה, 17
2 מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוֹמָה לְוֶרֶד. וְאֵינָה מִן הַמִּנְיָן. לְפִיכָךְ⁸,
3 אִם לֹא נִמְצְאָה הַיָּהוּדָה - מִתֵּר. שֶׁכֵּךְ הִיא דְרָכָה:
4 יֵשׁ בְּהִמּוֹת תִּמְצָא בָהֶם⁹, וְיֵשׁ בְּהִמּוֹת לֹא תִמְצָא
5 בָּהֶם. וְאִם נִמְצְאָה נִקְוָה¹⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהַפִּס שֶׁלָּה
6 סוֹתָם אֶת הַנֶּקֶב - הָרִי זֶה טְרֵפָה¹¹.

17 (שם מז, א. 18) בגמרא שם: מגואי, כלומר מבפנים.
19 (בגדלה. 20) ואפילו יש בה כעלה של הדס רק לאחר
נפחת הריאה - טריפה (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). וטעם
הדבר, שהרי בהמה בחייה ריאתה נפוחה תמיד (רדב"ז
מכת"י).

20 ה. אֵין שְׁנִמְצָאָה דְבוּקָה²¹ בְּחִבְרָתָה הַסְמוּכָה לָהּ -
21 מִתֵּר. וְאִם נִסְמְכוּ שְׁלֹא עַל הַסֵּדֶר, כִּגוֹן שְׁנִסְמְכָה
22 רִאשׁוֹנָה לְשִׁלִּישִׁית - טְרֵפָה²².

21 גירסת ה'מגיד משנה' מכת"י, בדברי רבינו: אוזן
שנמצאת דבוקה בחיתוך הסמוכה לחברתה, מותרת. ואם
נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית או
מגב לגב שלא במקום החיתוך, טריפה. וכן נראה מהרבה
פוסקים ראשונים, שגרסו כן בדברי רבינו. ראה ב'כסף
משנה'. ולפי אותה גירסא, פירוש "שלא כסדרן" - שם מו,
ב - הוא: שלא כסדר שכיבתן זו על גב זו, היינו היא אמנם
דבוקה בחברתה הסמוכה לה, אבל לא מחיתוך של זו
לחיתוך של זו אלא מגב לגב או מחיתוך לגב וטריפה, אבל
גירסת ה'כסף משנה' כנוסח שלפנינו, ולפיה אין חילוק בין
חיתוך לחיתוך ובין גב לגב, אלא אם דבוקה בחברתה
הסמוכה, והן כסדרן, וכשרה בכל ענין שנסמכה, ורק אם
נסמכה ראשונה לשלישית זהו שלא כסדרן וטריפה. ראה
ב'כסף משנה' שכן פירשו דברי רבינו, רבינו ירוחם ו'הגהות
מיימוניות'. (22) שדיבוק שלא על הסדר עומד להתפרק
וסופו לינקב.

23 ו. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי הָאֲנוֹת כְּאֵנָה אַחַת וְאֵין נִרְאוֹת
24 בְּשִׁתִּים דְּבוּקוֹת²³: אִם הָיָה בִּינֵיהֶן כְּמוֹ עֵלָה
25 הַהִדָּס²⁴, בֵּין בַּעֲקָרָן בֵּין בְּאֶמְצָעָן בֵּין בְּסוּפָן, כְּדִי
26 שִׁיכַר שֶׁהֵן שְׁתֵּים דְּבוּקוֹת - מִתֵּר; וְאִם לֹא - הָרִי
27 זֶה חֲסֵרָה²⁵ וְטְרֵפָה.

23 שאין להם חיתוך האונות והאומא חלקה, שם מז, ב:
"שיעא". אבל אם היו נראות כשתים דבוקות - כשרה, מכיון
שסמוכות הן הרי זה כסרוכות כסדרן וכשרה. ראה בה"ה.
24 שזהו השיעור להיכר האונה. ולמד זאת רבינו, מדין
היתרת בה"ד, וכשם שלענין תוספת אינה אונה אלא כשיעור
עלה של הדס, כן גבי חסרון לא נקרא חסר אם יש אונה
כגודל עלה של הדס (מגיד-משנה מכת"י). (25) אונה
אחת.

28 ז. נִמְצְאָה כְּלָה שְׁתֵּי עֲרוּגוֹת, וְאֵין לָהּ חֲתוּף אֲזִנִּים²⁶
29 - טְרֵפָה²⁷. וְכֵן אִם חָסֵר גּוֹף הָרִאָה²⁸, אָף עַל פִּי
30 שְׁלֹא נִקְבָּה - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁחָסֵר מִנְיָן הָאֲנוֹת
31 וְטְרֵפָה²⁹. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא מִמֶּנָּה מְקוֹם יָבֵשׁ³⁰ עַד
32 שִׁיפְרָה³¹ בַּצִּפְרָן - הָרִי זֶה כְּחֵסֶר³² וְטְרֵפָה, וְאֶפְלוּ
33 הָיָה כֹּל שֶׁהוּא³³.

26 בגמרא שם: "שיעא". (27) שסוף-סוף חסר מנין

2) מתחילת ברייתה, אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו
בסיני, כמבואר למעלה פ"ה ה"ב. (3) כלומר, שכרגיל
נמצאים בבהמה יותר מאחד, ובמנין קבוע. ודעת רבינו,
שרק אלה נכללים במין חסירה, אבל אבר יחיד שניטל או
חסר - טריפה, מפני שהוא כנקוב ונכלל במין "נקובה"
על-פי הכלל: כל אבר שאמרו בו חכמים שאם ניקב -
טריפה, גם ניטל או חסר - טריפה, כמו שכתב בפ"ו ה"כ.
וראה ב'לחם משנה' ו'ב'תוספות' שם מב, א. ד"ה ניקב,
כתבו: וניטל הלב והריאה והדקין, לא איצטריך למיתני,
שבכלל נקובים הם. לקמן בפ"י ה"ט כותב ה'כסף משנה':
"תחת חסירה, פרט כג טריפות", וקשה ליישב דבריו עם מה
שאומר רבינו כאן, וכפי שנתבאר למעלה. (4) אזנים, שם
מז, א. (5) מן הריאה. (6) בלשון הגמרא: עינוניתא
דוורדא. (7) שהיא דקה ואדומה כמותו (רש"י).
(8) הואיל ואינה ממנין האונות. (9) סוגיא, שם. (10) דעת
הגאונים שהיא רק סרוכה בכיס ואינה דבוקה יפה, ולפיכך
אין הכיס מגין. (11) שהיא בכלל האום של הריאה, ואום
שניקבה - טריפה, כמבואר למעלה.

7 ב. חֵסֶר מִנְיָן הָאֲנוֹת¹² וְנִמְצְאָה אַחַת מִן הַשְּׂמָאל או
8 שְׁתֵּים מִן הַיָּמִין - טְרֵפָה. וְאִם נִמְצְאוּ שְׁתֵּים בְּיָמִין
9 וְזֹאת הַיָּהוּדָה - הָרִי זֶה מִתֵּר¹³.

12 שם: חסר וכו' טריפה. (13) כי הוורדא משלימה את
המנין, אבל אם חסרה אונה בצד שמאל, והוורדא היא בצד
שמאל, אין הוורדא משלמת, מפני שאין דרכה לעמוד
בשמאל אלא בימין (כסף-משנה בשם הר"ן).

10 ג. נִתְחַלְפוּ הָאֲנוֹת, וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשׁ מִן הַשְּׂמָאל וּשְׁתֵּים
11 מִן הַיָּמִין בְּלֹא וֶרֶד¹⁴, או שֶׁהָיָה הַוֶּרֶד עִם הַשְּׁלֹשׁ
12 בַּצִּד שְׂמָאל - הָרִי זֶה טְרֵפָה, שֶׁהִיא חֲסֵרָה¹⁵ מִצִּד
13 הַיָּמִין¹⁶.

14) אבל אם היה ורד מצד הימין, היא משלמת לשתים
שבימין, כמו שכתב בהלכה הסמוכה, והרי יש שלש בימין.
ולא נטרפה הבהמה בזה, שיש בשמאל יתרת, שלש במקום
שתים, שדעת רבינו יתרת באונות מותרת, בהלכה הסמוכה.
15) אונה. (16) מפני שוורדא העומדת בצד שמאל אינה
משלמת. ומשמע מזה, שאם לא חסרה אונה, והוורדא
עומדת בשמאל - כשרה, וכן נמצאו שתי וורדות - כשרה,
בניגוד לדעת רש"י. רבינו לשיטתו, שיתרת מותרת, כמסקנת
הגמרא שם, שאין הלכה כרבא ביתרת.

14 ד. נִתְוַסְפוּ הָאֲנוֹת¹⁷ בְּמִנְיָנָם: אִם הָיְתָה הָאֵין הִיתָרָה
15 בַּצִּד הָאֲנוֹת או מִלְּפָנֵי הָרִאָה, שֶׁהוּא עֵמֶת הַלֵּב¹⁸ -
16 מִתֵּר; וְאִם הָיְתָה עַל גִּבָּה, שֶׁהוּא לְעֵמֶת הַצְּלָעוֹת -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 מְתַמְצִין מִגִּבּוֹ⁴², פְּדִי שִׁישְׁאָרוֹ קָרִים. אִם חֲזָרָה
16 לְבָרִיתָהּ⁴³ - הָרִי זֶה בִּידֵי שָׁמַיִם וּמִתְרָת; וְאִם לֹא
17 חֲזָרָה - בִּידֵי אָדָם הִיא וְטִרְפָּהּ.

(40) בסוגיא, שם. (41) שלא יתקררו. (42) בגמרא שם:
משיכלי חיורי, כלומר כלים עשויים מטיט לכן שעושין
ממנו קיתונות ששותים בהם בימות החמה, שהמים מתמצים
מגבם ועי"ז הם קרים. (43) שנתרככה.

18 יֵא. בְּהֵמָה שֶׁהִיתָה חֲסֵרָה רָגֵל⁴⁴ בְּתַחֲלַת בְּרִיתָהּ -
19 טִרְפָּהּ. וְכֵן אִם הִיתָה יְתֵרָה רָגֵל; שְׁפֹל הֵיתָר - פְּחָסֵר
20 הוּא⁴⁵. אָבָל אִם הָיוּ לָהּ שְׁלֹשׁ יָדַיִם⁴⁶ אוּ יָד אַחַת -
21 מִתְרָת⁴⁷. לְפִיכָךְ, אִם נִחְתָּךְ הָיָה שְׁלָה - מִתְרָת⁴⁸.
22 נִחְתָּךְ הָרָגֵל: מִן הָאַרְכָּבָה⁴⁹ וּלְמַעַלָּה - טִרְפָּהּ; מִן
23 הָאַרְכָּבָה⁵⁰ וּלְמַטָּה - מִתְרָת. בָּאֵי זֶה אַרְכָּבָה⁵¹ אָמְרוּ?
24 בְּאַרְכָּבָה שֶׁהוּא סוֹף הַדֶּרֶךְ הַסְמוּךְ לַגּוֹף⁵².

(44) רבינו מתחיל כאן לפרש דיני האיבר השני, שאם חסר
ממנינם - טריפה, כמבואר בה"א. (45) בגמרא שם: כל יתר
כנטול, ומפרש רבינו כחסר בתחילת ברייתו. וכן נראה
מפירוש רש"י שם שכתב, יתר אחד כחסר אחד וטריפה,
שהוא כשמוטת הירך בבהמה שטריפה. ויש מפרשים: יתר
כנטול, היינו כאילו היתר נטול ממקומו, והרי הוא כאילו
ניקב או חסר מקומו, אבל הפוסקים מכריעים כפירוש רש"י
ורבינו (לחם-משנה). (46) שתי הרגלים הקדמיות של
הבהמה נקראות ידים, והאחוריות נקראות רגלים.
(47) שרק חסר או יתר רגל - טריפה, אבל לא יד. סוגיא שם
נח, ב. (48) הבהמה, אבל האיבר שנחתך אסור, ראה בפ"ה
מהל' מאכלות אסורות ה"ב. (49) משנה, שם עו, א.
(50) כמו ברך, מקום קשר וחיבור עצמות. (51) שלש
עצמות הן, תחתון נקרא רגל, וארכובה שלו היא הנמכרת
עם הראש. למעלה מאותה ארכובה עצם שני נקרא שוק,
ובראשו התחתון של העצם השני סמוך לארכובה הם צומת
הגידים, ובראשו העליון של אותו העצם היא ארכובה
שכנגדו בגמל ניכר ששם בולט עצם בירך הגמל. למעלה
מאותה ארכובה היא עצם הקולית (מגיד-משנה מכ"י).
(52) היינו ארכובה שכנגדו בגמל ניכר. ומה שאמרו מן
הארכובה ולמטה מותרת, היינו למעלה מצומת הגידים
בעצם האמצעי, אבל אם נחתך במקום צומת הגידים טריפה,
מחמת שהחיתוך באותו מקום מכאיב לה והיא טריפה
(מגיד-משנה). ועי' בהט"ו.

25 יב. נִשְׁבֵּר הָעֵצִים⁵³ לְמַעַלָּה מִן הָאַרְכָּבָה⁵⁴: אִם יֵצֵא
26 כָּלּוּ אוּ רַבּוּ לַחוּץ - הָרִי זֶה כְּמָה שֶׁנִּחְתָּךְ וְנָפַל,
27 וְטִרְפָּהּ; וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר אוּ הָעוֹר⁵⁵ חוּפָּה רֹב עָבִיו
28 וְרֹב הַקּוֹפֵה⁵⁶ שֶׁל עֵצִים שֶׁנִּשְׁבֵּר - הָרִי זֶה מִתְרָת⁵⁷.
29 וְאִפְלוּ נָפַל מִקְצֵת הָעֵצִים שֶׁנִּשְׁבֵּר וְהָלַךְ לוֹ⁵⁸. וְגִידִים
30 הָרָפִים אֵינָן חֲשׂוּבִין כְּבָשָׂר⁵⁹.

(53) משנה, חולין עו, א. ופירש רש"י: נשבר העצם ולא
נחתך. (54) אבל למטה מן הארכובה הבהמה מותרת
אפילו אם יצא כולו לחוץ, כרב שם, ב. (55) לבדו, שהעור
הרי הוא כבשר, שם. (56) רבינו אינו מפרש מה זה רוב

האונות. [קשה להבין, למה הוצרך רבינו להשיענו דין זה
אחרי שפסק בהלכה הקודמת ששתי אונות דבוקות -
טריפה], וראה ב'כסף משנה'. וכן נראה מסיום דברי רבינו:
הרי זה כמי שחסר מנין האונות. (28) אע"פ שהקרום קיים.
(29) שחסרון מבפנים תחת הקרום נקרא חסרון, שם. ואם
תאמר הרי בפ"ז ה"ט פסק רבינו: ריאה שנשפכה כקיתון,
אם הקרום שלה קיים - כשרה, הרי שחסרון מבפנים לא
נקרא חסרון. יש לומר, שאם לא נימוקה אלא שיש בה איזה
קמט וחסרון, קים להו לחכמים שסופה להנקב וטרפה,
מה-שאין-כן בנימוקה הריאה, כיון שנתפשט ההפסד כל-
כך, אם יש חשש שסופה להנקב כבר היתה נקובה, ולפיכך
כשרה (כסף-משנה). (30) שם מו, ב. (31) שיתפורר.
(32) מטעם חסירה ולא מטעם נקובה (כסף-משנה).
(33) וכן בנשתנה מראה הריאה למראה האסור, ראה למעלה
בפ"ז ה"טז, ובראב"ד שם.

1 ח. רֵאָה שֶׁנִּמְצְאָת נְפוּחָה כְּמוֹ עֵקֶר חֲרִיטֹת שֶׁל דֶּקֶל³⁴
2 - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסֶּפֶק. שֶׁזֶה תּוֹסֶפֶת מְשֻׁנָּה בְּגוֹרְפָּה,
3 וְשִׁמָּא הִתּוֹסֶפֶת בְּגוֹף פְּחָסֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּמִנְיָן³⁵.

(34) שם הלכה יח, פסק רבינו אותו הדין כשנשתנו מראה
כעין חריות של דקל. מקור הלכות אלו: שם מו, ב: אמר
רפרם, ריאה הדומה לאופתא - טריפה. ומפרש רבינו,
אופתא חריות של דקל כמ"ש הרב המגיד בפ"ז. ושם
בסוגיא, לשונות חלוקות בכוונת דברי רפרם: איכא דאמרי
(יש אומרים) בגישתא, כלומר במישוש שקשה כעץ. ואיכא
דאמרי בחזותא, שהגון כחריות של דקל. ופסק רבינו כשתי
הלשונות, ובשני האופנים, כעיקר חריות של דקל וכעין
חריות של דקל - טריפה, ובשניהם "אוסרים אותה מספק".
(35) שהיתר כחסר, למעלה ה"ד.

4 ט. הַבְּהֵמָה שֶׁפָּחַדָּהּ³⁶ וַיִּרְאָהָ עַד שֶׁצִּמְקָה הָרָאָה
5 שְׁלָה וְקָרְבָּה לְהִיטֵי יָבֵשָׁה: אִם פָּחַדָּהּ בִּידֵי שָׁמַיִם³⁷,
6 כְּגוֹן שֶׁשִּׁמְעָה קוֹל רֵעַם אוּ רֵאָתָה זִיקִים וְכִיּוּצָא בָּזָה
7 - מִתְרָת; וְאִם פָּחַדָּהּ בִּידֵי אָדָם³⁸, כְּגוֹן שֶׁשִּׁחְטוּ
8 לְפָנֶיהָ בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְכִיּוּצָא בָּזָה - הָרִי זֶה פְּחָסֵרָה
9 וְטִרְפָּהּ³⁹.

(36) משנה, שם נד, א. וברייתא נה, ב. ובמשנה נקראת
חרותה, היינו שקשה כחריות דקל, מפני יבשותה, כפירוש
רש"י שם. (37) כלומר, שהפחד שלה בא מסיבה שנעשה
בידי שמים. (38) שהפחד שלה בא מסיבת מעשה בני
אדם. (39) שבידי אדם אינה חוזרת ומבריאה, אבל בידי
שמים חוזרת ומבריאה. רבינו לא גילה דעתו בדין פחדה
בידי שאר בריות. ונראה שהוא סומך על הבדיקה שנאמרה
בהלכה הסמוכה, ולכן לא נכנס כלל לדון בפלוגתא של רבי
שמעון בן אלעזר ורבנן בדין זה (רדב"ז מכת"י).

10 י. יִצְעַד בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ⁴⁰? מוֹשִׁיבִין אֶת הָרָאָה בְּמִים
11 מַעַת לַעֲת. וְאִם הָיָה זָמֵן הָקָר - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ
12 בְּמִים פּוֹשְׁרִין, וּבְכָלִי שֶׁאֵין הַמִּים מְתַמְצִין מִגִּבּוֹ
13 וְנוֹזְלִים, פְּדִי שֶׁלֹא יִצְוֶנוּ⁴¹ בְּמִהְרָה. וְאִם הָיָה זָמֵן
14 הַחֵם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמִים צוֹנֵן, בְּכָלִי שֶׁהַמִּים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). והראב"ד בהשגותיו כתב: זה חידוש גדול . . . ואמת הוא שהם יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, משם הם חיים ומפרנסים את הגוף. והרשב"א כתב שרבינו חזר בו, והסכים שמקום צומת הגידים בעוף כמו בבהמה (כסף-משנה).

- טו. **בְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רִגְלֶיהָ בְּמָקוֹם צִמָּת הַגִּידִין** ⁷¹ -
 טרפה. **וְאֵל תִּתְּמָה וְתֹאמַר** ⁷²: **פִּיצַד תִּחְתֶּךָ לְמַעַלָּה**
מִצִּמָּת הַגִּידִים וְהִיא מִתְּרֵת, עַד שֶׁתִּחְתֶּךָ לְמַעַלָּה מִן
הָאֲרֻכָּבָה הָעֲלִיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ ⁷³, **וְאִם נִחְתְּךָ**
לְמִטָּה מִצִּמָּת הַגִּידִים ⁷⁴ - **אֲסוּרָה? שֶׁבִּטְרָפוֹת, תִּחְתֶּךָ**
מִכָּאֵן וְתַחֲתֶיהָ, וּמִכָּאֵן וְתִמּוֹת. וְלֹא נֶאֱסָרָה בְּהֵמָה ⁷⁵ **זוֹ**
מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲתוּכָה רִגְלָהּ מִמָּקוֹם זֶה, אֲלֵא מִפְּנֵי
שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִין, שֶׁחֲתִיכָתָן מְכַלֵּל הַטְּרָפוֹת כְּמוֹ
שֶׁתִּבְאָר ⁷⁶.

(71) בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה - כשרה, מן הארכובה ולמעלה - פסולה. ובגמרא שם פירשו, שהכוונה במקום צומת הגידים. (72) בסוגיא, שם. (73) בה"א. (74) הגירסא הנכונה היא: למטה בצומת הגידים, שאם למטה מצומת הגידים היינו הארכובה התחתונה, ודאי כשרה. (75) זו היא הסברה נוספת של רבינו, שאין מדמין נחתך למעלה מצומת הגידים לנחתך במקום צומת הגידים, מכיון ששני סוגי טריפות הם, הראשון משום חתוכת רגל, והשני משום חתוכת הגידים (כסף-משנה). (76) בה"ז.

- טז. **נְטוּלָה** ⁷⁷ **פִּיצַד? שְׁלֹשָׁה אֵיבָרִים הֵן** ⁷⁸, **שָׂאֵם**
נְטוּלֵי - טְרֵפָה, וְאֵף עַל פִּי שָׂאִין בָּהֶן דִּין נֶקֶב וְלֹא
דִּין חֲסֵרוֹן. וְאֵלּוּ הֵן: צִמָּת הַגִּידִים ⁷⁹, **וְהַפְּכֹד** ⁸⁰, **וְלַחֵי**
הָעֲלִיוֹן.

(77) אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו למשה בסיני, כמבואר פ"ה ה"ב. (78) שנאמר בהם בפירוש - נטולה. אבל בשאר אברים, יש כלל: כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה (פ"ו ה"ג). ואין למנותו במין "נטולה" אלא במין "נקובה". (79) במשנה, שם. שנינו, וכן שניטל צומת הגידין. ורבינו כולל בזה גם נחתכו צומת הגידים, כמו שיתבאר בהלכה הסמוכה. ומלשון המשנה מבואר שהטריפות הוא משום נטולה, וע"י בסמוך. (80) אין בו דין נקב ולא דין חסרון. ע"י בפ"ו ה"ח.

- יז. **וּכְבֵּר בִּאֲרָנוּ** ⁸¹, **שֶׁבְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּךָ רִגְלָהּ וְכֵן הָעוֹף**
בְּמָקוֹם צִמָּת הַגִּידִים, לֹא נַעֲשֶׂוּ טְרֵפָה אֲלֵא מִפְּנֵי
שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִין. לְפִיכָּה, אִם נִחְתְּכוּ הַגִּידִים לְבָדָם
וְהִרְגֵּל קִיָּמָה - טְרֵפָה, שֶׁהִרֵּי נְטוּלָה צִמָּת הַגִּידִים ⁸².

(81) בהט"ו. (82) והראב"ד משיג ואומר שחתוכת צומת הגידים - טריפה משום פסוקה, ושואל: מה בין חתוכה לפסוקה? ומה ששנינו במשנה בלשון נטולה, הוא מבאר כגון שנעקרו מן הארכובה ונקפלו.

- יח. **נִחְתְּךָ בְּהֵמָה** ⁸³ **הָאֶחָד הָעֶכֶה לְבָדוֹ - מִתְּרֵת;**
שֶׁהִרֵּי נִשְׁאָרוּ שְׁנַיִם ⁸⁴. **נִחְתְּכוּ הַשְּׁנַיִם הַדִּקִּין -**

עוביו ומה זה רוב היקפו. רש"י מפרש: רוב עוביו, שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. רוב היקפו, רוב היקף הבשר סביב העצם על השבר. ורוב עוביו ורוב היקפו, היינו שלא יצא רוב החלל דרך נקב הבשר, ושיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים. ורש"י מפרש: רוב עוביו ורוב היקפו, כעין רוב עוביה ורוב חללה האמור בגרירת, שהעצם במקום אחד דק, ובמקום אחר גס, ופעמים יצא רוב עוביו לחוץ ולא רוב חללו, וצריך שיהיה מחופה רוב עוביו ורוב היקפו (מגיד-משנה). (57) הבהמה. ובספרים אחרים של רבינו, הגירסא: והאבר נמי מותר, היינו האבר שנשבר, כרב שם, שאם הבשר קיים - זה וזה מותר, בין הבהמה ובין האבר, מה-שאין-כן בנשברה למטה מן הארכובה ואין עור או בשר חופין את רובו, אף-על-פי שהבהמה מותרת - האבר אסור, שאין שחיטת הבהמה מתירתו, כיון שהוא מדולדל, כמבואר במשנה. (58) הואיל ועור או בשר חופין את רובו, מעלה ארוכה אע"פ שחסר העצם (כסף-משנה בשם הרשב"א ב'תורת הבית'). (59) שסופם להקשות והולכים אחר הסוף, ולפיכך אם מחופה השבר בגידים אינו חיפוי. שם, עמ' ב.

- יג. **צִמָּת הַגִּידִין** ⁶⁰ **הֵן בְּהֵמָה וּבְחִיָּה** ⁶¹ **לְמַעַלָּה מִן**
הָעֶקֶב ⁶² **בְּמָקוֹם שֶׁתּוֹלִין בוֹ הַטְּפָחִים** ⁶³ **בְּהֵמָה. וְהֵן**
שְׁלֹשָׁה גִידִין לְבָנִים ⁶⁴: **אֶחָד עֶבֶה** ⁶⁵, **וּשְׁנַיִם דְּקִים.**
וּמִמָּקוֹם שֶׁתִּחְתִּיל ⁶⁶ **וְהֵן קָשִׁים** ⁶⁷ **וּלְבָנִים עַד שֶׁיִּסּוּר**
הַלֶּבֶן מֵהֶן וְיִתְחִילוּ לְהִתְאַדָּם וְלִהְיוֹת טְרָפָה - הִוא צִמָּת
הַגִּידִים. וְהִוא כְּאֵרֶךְ שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֶצְבָּעוֹת בְּשׁוּרֵה.

(60) קשר שלשה גידים ומקום הידוקם. בגמרא: מקום שהגידים צומתים בו. (61) שם. (62) זו היא ארכובה הנמכרת עם הראש, ראה ה"א, והשם עקב הוא העצם הקטן המחבר את הפרקים, שנקרא בתלמוד: עליו ערקומא (כסף-משנה). (63) בגמרא: היכא דפרעי טבחיא. (64) בגמרא שם, מונה "חיוורי" בין הסימנים של צומת הגידים. (65) שם, ב. (66) שיוצאים מן העצם ומהלכים בבשר, שהעצם למעלה מן הפרק, ערום בלא בשר כשתים ושלש אצבעות, והגידים אדוקים בו (רש"י). (67) "אשוני" שם, וזהו הסימן השני של צומת הגידים. (68) בגמרא שם: וכמה? ארבעה בטדי, ומפרש רבינו "בטדא" ארבע אצבעות. ורש"י מפרש, "בטדא" אצבע. ואם כן, שיעור אורך צומת הגידין ארבע אצבעות. והרשב"א בתשובה כתב כפירוש רבינו, שהרי נראה לעין שאפילו בבהמה דקה מתפשטים צומת הגידים יותר מארבע אצבעות. ועוד, קבלת הגאונים היא ש"בטדא" הוא ארבע אצבעות (כסף-משנה). וה'ערוך' גורס בגמרא "בטרי" וע"ש.

- יד. **וּמִנֵּין גִּידִים אֵלּוּ בְּעוֹף - שְׁשֶׁה עֶשְׂרֵי גִידִין** ⁶⁹.
תִּחְלָתָן מִן הָעֶצֶם שֶׁל מִטָּה ⁷⁰ **מֵאֲצַבֵּעַ יְתָרָה עַד סוֹף**
הָרִגְלָה שֶׁהִוא עֲשׂוּי קָשָׁשִׁים קָשָׁשִׁים.

(69) שם. (70) טעות היא שנפלה בספרים, שהרי כל טריפות שמנו בבהמה, כנגדם בעוף. ורבינו בעצמו כתב בתשובה לחכמי פרובינצא, שמעולם לא עלה על דעתו כן, אלא שצומת הגידים בעוף במקום שהם בבהמה (כסף-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ה' שבט – ספר קדושה – הלכות שחיטה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

קודם, ואחר-כך כזית במקום שהיא תלויה בו, וראה למטה. (103) מרוקע (רש"י). (104) מתקשים בהבנת דברי רבינו, שהרי בעיית רב ירמיה היא בגמרא שם מו, א - ולא איפשיטא, וממילא כל ספק איסור - להחמיר, ולמה כתב רבינו "ויראה לי שהיא אסורה", כאילו זהו חידוש מסברת עצמו? ומפרש ה'כסף משנה', שרבינו מדבר כשאחד משני ה'כזיתים' שלם, והשני מפוזר או כרצועה, תדע שהוא אומר בלשון יחיד "אם היה מפוזר" ולא בלשון רבים אם היו מפוזרים. והעיקר, שעל-פי הדין צריך שישתייר אחד משני ה'כזיתים' הללו, אלא משום שספק לנו אם הכזית הזה צריך להיות במקום מרה או במקום חיותה, מחמירים שצריך שניהם. ומשמיענו רבינו, שאם אחד משיניהם הוא שלם, והשני מלוקט או מרודד - אין מכשירים את הבהמה משום ספק ספקא: שמא הכזית הקיים הוא אותו הכזית שצריך להשאיר על-פי הדין. ואם תמצא לומר שלא, אולי מתלקט או מרודד גם כן כשר. וזה מה שכתב: ויראה לי שהיא אסורה. כי סברת עצמו היא, וטעמו של דבר, מפני שזה רק ספק אחד אם יש שיור הדרוש, ולכן הבהמה אסורה מספק.

כג. לחי העליון שנטל - טרפה¹⁰⁵. אבל אם נטל התחתון, כגון שנגמם עד מקום הסימנין¹⁰⁶ ולא נעקרו¹⁰⁷ - הרי זו מתרת¹⁰⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לחי העליון שניטל - טריפה."

והקשו ה'נושאי כלים', איך יעלה על הדעת להוסיף טריפות שלא נזכרו בתלמוד כלל, "וחכמי לוגיל הוקשה להם כן... במה שניטל לחי העליון טריפה, ואנו בעניותנו לא שמענו עד היום הזה..".

והביאור בזה: בנוגע ללחי העליון, כתב הרגוצובי "כל שעל-ידיה הסיבה היא מותה אף שלא דבר זה בעצמו גרם לה רק דבר אחר, מכל-מקום טריפה". כלומר, נטילת לחי העליון בעצמו אינו גורם שתמות, אלא זוהי סיבה לדבר אחר, כניסת אויר קר לריאה, שעל-ידי נטילת הלחי העליון נעשה פי הקנה מגולה, וכניסת האויר הקר היא הגורמת למיתת הבהמה.

ונמצא, שיש שני סוגי טריפות: א. טריפה ש"זה בעצמו גרם לה שתמות". ב. טריפה שהיא סיבה לדבר אחר שהוא שגרם לה שתמות. ועל-פי-זה יש לתרץ מה שלא נשנית טריפה במשנתנו, כי המשנה "ואלו טריפות" מונה רק טריפות שהן עצמן גורמות למיתה, וגם הלשון "ואלו טריפות" מלמד על כך שהן טריפות שמצד עצמן.

ועפ"ז יש לבאר דיוק נוסף, איתא במשנה: "הגלודה, רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין", ולכאורה מדוע נאמר דין זה במשנה "אלו כשרות" ולא ב"אלו טריפות", שלדעת חכמים היא טריפה. אלא ש"גלודה" שהיא בהמה שנקלף עורה מפני טורח המלאכה או מחמת שחין, והנה קילוף העור כשלעצמו אינו גורם שתמות אלא ש"שליט בה

מתרת; שהרי האחד העבה גדול משניהן⁸⁵, והרי לא נטל כל הצמת אלא מעוט⁸⁶. נחתך רבו של כל אחד מהן - טרפה⁸⁷; ואין צריך לומר שנתחכו כלן או נטלו כלן.

(83) חולין עו, ב. (84) בגמרא: שנשאר רוב מנין. (85) עבה מהם, ואם-כן נשאר רוב בנין. (86) ואפילו לדעת הראב"ד שנחתכו צומת הגידין - טריפה משום פסוקה, בפסוקה גם כן אינה טריפה אלא שנפסק הרוב. ראה בפ"ט ה"א. (87) כרב שם, ומשום שהלך לו רוב בנין ורוב מנין, שלא נשתייר שום אחד מהם שלם (מגיד-משנה בכת"י, וכסף-משנה).

יט. ובעוף⁸⁸, אפילו נחתך רבו של (כל) אהר⁸⁹ מן הששה עשר⁹⁰ - טרפה.

(88) שם. (89) בגמרא: אפילו נחתך אחד מהששה-עשר - טריפה. והואיל ומחמירים בעוף, שאפילו נחתך אחד טריפה, חוזרים אנו אל הכלל "רובו ככולו" (כסף-משנה). (90) כמבואר בה"ד.

כ. ועוף שנשתברו אגפיו⁹¹ - מת, כבהמה שנתחכו ידיה⁹².

(91) משנה, שם נו, ב: נשתברו גפיה. (92) למעלה בה"א. שאגפים בעוף ידיים בבהמה, ולפיכך אפילו אם נשברו סמוך לגוף - מותר (מגיד-משנה).

כא. כבד שנטלה פלה⁹³ - טרפה. ואם נשתיר ממנה⁹⁴ פזית במקום שהיא תלויה בו⁹⁵ ופזית במקום מרה⁹⁶ - הרי זו מתרת. נדלדלה הכבד⁹⁷ והרי היא מערה בטרפ⁹⁸ שלה - מתרת⁹⁹. נטל ממנה מקום שהיא תלויה בו¹⁰⁰ ומקום המרה, ואף על פי שהשאר קנים כמו שהיא - טרפה¹⁰¹.

(93) משנה, שם מב, א. (94) שם מו, א. (95) בגמרא: במקום שהיא חיה, ופירש רש"י שהכבד חיה, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. (96) בשני המקומות, כרב פפא שם. (97) נעקרה במקומות הרבה (רש"י). (98) כאן מעט וכאן מעט וכולה קיימת (רש"י). (99) ואפילו נדלדלה במקום מרה ובמקום חיותה - כשרה (מגיד-משנה). (100) כלומר, כזית ממקום זה, וכן ממקום המרה בשיעור כזית. (101) שאלו שני הזיתים עיקר חיותה של הכבד, ואם ניטלו הרי ניטל חיותה, ומה שנשתייר שאר הכבד אינו מועיל כלום (כסף-משנה).

כב. נשאר בה פזית¹⁰² במקום מרה ופזית במקום שהיא תלויה בו - פשרה. אבל היה מפזר מעט בכאן ומעט בכאן, או שהיה מרדד¹⁰³, או שהיה ארוך כרצועה - הרי זו ספק. ויראה לי, שהיא אסורה¹⁰⁴.

(102) כאן יש כפל דברים, שכבר נזכר דין זה בהלכה הקודמת, אלא שכאן שינה לשונו, וכתב: כזית במקום מרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 וַיִּפֹּל, וְהִגִּיעַ חָלִי זֶה עַד הֶלְכֵן שִׁבְתוֹ הַפְּלִיא¹²⁶ -
20 הָרִי זֶה טְרִפָּה. וְכֵן אִם נִמְצְאָת בְּפִלְיָא לְחָה¹²⁷, אָף
21 עַל פִּי שְׂאִינָה סְרוּחָה, אוֹ שְׂנִמְצָאוּ בָּהּ מֵיִם עֲכוּרִין
22 אוֹ סְרוּחִים¹²⁸ - הָרִי זֶה טְרִפָּה; אָבָל אִם נִמְצָאוּ בָּהּ
23 מֵיִם זָפִים - הָרִי זֶה מִתְּרַת.

120 שם: ואפילו אם היתה קטנה מתחילת ברייתה (לחם-
משנה). אבל שאר הפוסקים אומרים, שרק אם הקטינה
מחמת חולי - טריפה, אבל אם היתה קטנה מתחילת ברייתה
- כשרה (כסף-משנה). (121) בבהמה דקה. (122) בבהמה
גסה. (123) שם. כענבה בינונית. ובעוף יש אומרים שאין
לו כוליא, ואם כן לא שייך בו טריפות הכוליא. ויש אומרים
שהיא בין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה שיש שם
כמין בשר, ואותו הבשר הוא הכליות (מגיד-משנה מכת"י).
(124) שם. (125) ורש"י שם פירש לקתה מליאה מוגלא.
(126) בגמרא, שהגיע עד החריץ והוא מקום הלכך.
(127) היינו מוגלא, שם. (128) שם.

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ז

פרק תשיעי

1 יבאר פסוקה, קרועה, נפולה, כיצד; עוף שנחבט על גבי
דבר קשה.

24 א. פסוקה² פיצד? חוט השדרה שִׁנְפֶּסֶק הָעוֹר
25 החופה את המוח - טְרִפָּה³. וּבִלְבָד שִׁיפֶּסֶק רֹב הָקֶפוּ;
26 אָבָל אִם נִסְדַּק הָעוֹר⁴ לְאָרְפוֹ אוֹ נֶקֶב⁵ - מִתְּרַת. וְכֵן
27 אִם נִשְׁבְּרָה הַשְּׁדָרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שְׁלָה⁶, אוֹ
28 שְׁנִמְצָאוּ הַמֶּחֱ שִׁבְתוֹ הַחוּט וְנִתְנַדְּגָד⁷, הוֹאִיל וְעוֹרוֹ
29 קָיָם - הָרִי זֶה מִתְּרַת⁸.

2 אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה מסיני.
3 אף על פי שהמוח קיים. (4) לומדים זה מגרירת
שנפסקה ברובה טרפה ובנסדקה לאורכה כשרה. כלומר,
שנסדקה לאורכה אינו בכלל פסוקה האמורה למשה מסיני
ולפיכך כשרה. (5) שאינה טרפה עד שיפסק ברובו. ויש
לשאול מדוע בגרירת ניקבה נקב מפולש הרי זו נבילה
כמבואר בפרק ג הלכה כד, וכאן סתם רבינו ומכשיר בכל
נקב. וכן הקשה הכסף משנה בעניין נסדקה לאורכה.
שבגרירת צריך שיישאר משהו למעלה ומשהו למטה ובחוט
השדרה כשר בכל אופן. וצריך עיון. (6) במשנה שנינו:
נשברה השדרה ונפסק החוט שלה טריפה. (7) אבל לא
נמס. (8) וכמו שאמרו: מוח זה לא מעלה ולא מוריד.

30 ב. הָמָרָה הַמֶּחֱ וְנִשְׁפָּף בְּמֵיִם אוֹ קְדוֹנָה שְׂנִמְסָה, עַד
31 שִׁנְמָצָא הַחוּט בְּשִׁמְעִידוֹ אֵינוֹ עוֹמֵד - הָרִי זֶה
32 טְרִפָּה. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד מִפְּנֵי כְבֹדוֹ - הָרִי זֶה
33 סִפֶּק⁹.

(9) אם מחמת חולי הוא.

34 ג. עַד הֵיכָן חוּט הַשְּׁדָרָה? תַּחֲלָתוֹ מִבְּחוּץ לְפֹלִין
35 שִׁבְתָּחֶלֶת הָעֶרְף, עַד סוֹף פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה, שְׁלָא וְשָׂאָר

אורא ומתה". ולכן גם לדעת חכמים אין למנותה במשנה
"אלו טריפות" מפני שבה נימנו רק סוג הטריפות שהן
עצמן גורמות את המיתה.

(על-פי "זין מלכות" ט' ע"ג)

105) שאלו חכמי לוגיל את רבינו בדין זה, וכתבו: "ואנחנו
בעניותנו עד היום הזה ולא מצאנו כתוב בשום חיבור
שנעשה בכל לשון (שניטל הלחי העליונה - טריפה). והיה
נראה בעינינו, כשאמר (במשנה חולין נד, א) ניטל לחי
התחתון כשר, רבותא אשמעינן אע"פ שנראה כעיקור
(סימנים) וכל-שכן לחי העליון". [ורבינו בתשובתו מסביר
להם את ערכו של הלחי העליון בתהליך הנשימה,
שבעדרו יכנס האויר הצונן ישר לתוך הריאה ותתקרב
ותמות הבהמה, וכלל בדינו, שכל שאין כמוה חיה -
טריפה]. (106) התלויים בין עיקר החיך ובין הלשון.
(107) הסימנים מחיבורם בבשר. (108) משנה, שם. ובגמרא
מד, א: דאיגוס איגומי.

1 כד. פֶּל אָבָר שְׁנִאמָר בּוֹ: שְׂאֵם הָיָה חֶסֶר - טְרִפָּה¹⁰⁹,
2 כָּף אִם נָטַל - טְרִפָּה. אָבָל אָבָר שְׁנִאמָר בּוֹ: אִם נָטַל
3 - טְרִפָּה¹¹⁰, אֵינָה נֶאֱסָרֶת אֲלָא אִם נִחְתָּף אוֹתוֹ
4 אָבָר¹¹¹; אָבָל אִם נִכְרָאת חֶסֶרָה אוֹתוֹ אָבָר - הָרִי זֶה
5 מִתְּרַת¹¹². שְׂאֵם לֹא תֹאמַר כֵּן, נִמְצָאת הַחֶסֶרָה
6 וְהַנְטוּלָה אַחַת. וְכָל אָבָר שְׁנִאמָר בּוֹ: שְׂאֵם נָטַל -
7 מִתְּרַת, קַל וְחֹמֶר אִם חֶסֶר מִתַּחֲלַת בְּרִיָּתָהּ וְלֹא נִכְרָא
8 - שְׂהִיא מִתְּרַת.

109) כגון חסרת הרגל. (110) כגון הכבד וצומת הגידין.
111) שנחתך בכלל ניטל, כמ"ש בצומת הגידים.
112) שניטל בידי אדם יותר גרוע.

9 כה. בְּהִמָּה שְׁנִטְלָה הָאֵם¹¹³ שְׁלָה, וְהוּא בֵּית
10 הָרֶחֱם¹¹⁴, אוֹ שְׁנִטְלוּ הַפְּלִיאוֹת¹¹⁵ - הָרִי זֶה מִתְּרַת.
11 לְפִיכָף, אִם נִכְרָאת בְּכָלִיא אַחַת¹¹⁶ אוֹ בְּשִׁלֵּשׁ
12 פְּלִיאוֹת¹¹⁷ - מִתְּרַת¹¹⁸. וְכֵן אִם נִקְּבָה הַפְּלִיאָ -
13 מִתְּרַת¹¹⁹.

113) משנה, שם נד, א. (114) בית הריון (רש"י).
115) משנה, שם. (116) שחסר מתחילת ברייתו.
117) וקיימא-לן: יתר כנטול הוא. (118) כמו שמבואר
בהלכה הקודמת: "וכל אבר שנאמר בו שאם ניטל מותרת,
קל-יחומר אם חסר מתחילת ברייתה, ולא נברא שהיא
מותרת". (119) שם נה, ב. וכן מוכרח גם מהכלל
שהשמייענו רבינו בפ"ו ה"כ, שכל אבר שאמרו בו חכמים
אם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה, ומפני
שניטלה הכוליא כשרה, ברור שגם ניקבה כשרה.

14 כו. אָף עַל פִּי שִׁהֲפִלְיָא שְׁנִטְלָה אוֹ חֶסֶרָה - מִתְּרַת,
15 אִם נִמְצָאת קִטְנָה בְּיוֹתֵר¹²⁰, וְהִקְטִנָּה בְּדָקָה¹²¹ עַד
16 כְּפֹל וּבְגִטָּה¹²² עַד כְּעִנְבִּי¹²³ - טְרִפָּה. וְכֵן אִם לָקְתָּה
17 הַפְּלִיא¹²⁴, וְהוּא שִׁיעָשָׂה בְּשִׁדְרָה¹²⁵ כְּבִשָּׁר הַמֶּת
18 שֶׁהִבְאִישׁ אַחֵר יָמִים, שְׂאֵם תֵּאָחַז בְּמִקְצָתוֹ וְתִמְסָמַס

1 אַחֲרֶיהָ אֵלָא פִּרְשָׁה שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לְתַחֲלִית
2 הָאֲלִיָּה.

3 ד. וְשֵׁשׁ פְּרָשִׁיּוֹת הֵן, וְאֵלוֹ הֵן: שְׁלֹשָׁה עֲצָמוֹת
4 דְּבוֹקִין זֶה בָּזֶה לְמִטָּה מַחֲלִיּוֹת שֶׁל שְׂדֵרָה. וְחוּט
5 הַשְּׂדֵרָה בְּעוֹף - עַד בֵּין אֲגָפִים¹⁰. אֲבָל לְמִטָּה
6 מִמְּקוֹמוֹת אֵלוֹ - אֵין מִשְׁגִּיחִין עַל הַחוּט הַנִּמְשָׁךְ
7 לְשָׁם, בֵּין שְׁנַפְסָק עוֹרוֹ בֵּין שְׁנַמְרָף הַמֵּחַ.

(10) יש מפרשים, מקום שאגפי העוף מתחברים לגוף. ויש מפרשים, בין האגפים מקום שכיבת האגפים על הגוף. ובתוספות שם כתבו, שיש בזה ספק.

8 ה. קְרוּעָה¹¹ פִּיצֵד? בְּשָׂר הַחוּפָּה אֶת רֹב הַכֶּרֶס¹²,
9 וְהוּא הַמְּקוֹם¹³ מִן הַבֶּטֶן שָׁאֵם יִקְרַע יֵצֵא הַכֶּרֶס¹⁴,
10 אִם נִקְרַע בְּשָׂר זֶה - טְרֵפָה. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ
11 הַקָּרַע לְכֶרֶס עַד שְׁנִירָאִית, אֵלָא בֵּין שְׁנַקְרַע רֹב עֲבֵי
12 הַבְּשָׂר הַזֶּה¹⁵ אוֹ נָטַל - טְרֵפָה. וְכִמָּה שְׁעוֹר הַקָּרַע
13 בְּאֶרְכוֹ? אֲרֹךְ טֶפַח. וְאִם הִיָּתָה בְּהֵמָה קִטְנָה וְנִקְרַע
14 רֹב אֲרֹךְ הַבְּשָׂר הַחוּפָּה אֶת הַכֶּרֶס, אָף עַל פִּי שְׁאֵין
15 בְּאֲרֹךְ הַקָּרַע טֶפַח - טְרֵפָה, הוּאִיל וְנִקְרַע רַבָּה.

(11) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה בסיני.
(12) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה טריפה. ובגמרא: כל הכרס כולו כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס.
(13) ורש"י שם פירש קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו טינפא וישנו מן החזה ועד הירכיים והכרס הקרוי פנצא מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה ורובו תחת אותו קרום.
(14) אבל אם ממקום שהכרס כלה ולמטה כשרה. (15) ולא נקרע מעבר לעבר גם כן טריפה.

16 ו. נִקְדָּר¹⁶ הַבְּשָׂר הַזֶּה בְּעִגּוּל אוֹ בְּאֶרֶךְ, אִם הִיָּה¹⁷
17 יָתֵר מִכֶּסֶּלֶע, וְהוּא כְּדֵי שִׁיפָנֵס בּוֹ שֶׁלֹּשׁ גִּרְעִיגֵי
18 תְּמָרָה זֶה בִּצֵד זֶה בְּדִחֶק - הָרִי זֶה טְרֵפָה; שָׁאֵם יִמְתַּח
19 קָרַע זֶה¹⁸ - יַעֲמֵד עַל טֶפַח.

(16) נחתך. (17) חסרון הקדירה. (18) חוט המקיף את הקדירה לכשימתח יהיה טפח ונמצא רוחב הסלע שליש טפח (שכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו ג' טפחים).

20 ז. בְּהֵמָה שֶׁנִּפְשַׁט הָעוֹר שְׁעָלֶיהָ כְּלוֹ, בֵּין שְׁנַקְרַע
21 בִּיד אוֹ בְּחֹלִי, וְנִמְצָא בְּשָׂר כְּלָא עוֹר - הָרִי זֶה
22 טְרֵפָה¹⁹. וְזוֹ הִיא שְׁנַקְרָאֵת גְּלוּדָה²⁰. וְאִם נִשְׁאַר מִן
23 הָעוֹר²¹ רַחֵב סֵלַע עַל פְּנֵי כָּל הַשְּׂדֵרָה, וְרַחֵב סֵלַע עַל
24 הַטְּבוֹר, וְרַחֵב סֵלַע עַל רֹאשֵׁי אֵיבָרֶיהָ - הָרִי זֶה
25 מִתֵּרֵת. וְאִם נָטַל כְּרַחֵב סֵלַע מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשְּׂדֵרָה,
26 אוֹ מֵעַל הַטְּבוֹר, אוֹ מֵעַל רֹאשֵׁי אֵיבָרֶיהָ, וְשֹׁאֵר כָּל
27 הָעוֹר קָיָם - הָרִי זֶה סָפֵק. וְיִרְאֶה לִי, שְׁמַתִּירִין
28 אוֹתָהּ²².

(19) וזה מסוג קרועה. (20) והלכה כחכמים הפוסלים.

(21) אין ספק שהעור מהדברים ההכרחיים לבעלי חיים וכשנפשט כולו אי אפשר לבעלי חיים להתקיים. אבל היה מקובל בידי חכמי התלמוד, שאם יישאר כסלע במקום מסיים יעלה העור ארוכה ויחזור להתפשט מעט מעט עד שתתכסה כולה ויכולה לחיות, ואותו סלע הוא כגזע וכשורש האילן שחיות כל האילן תלוי בו. ונחלקו האמוראים בדבר היכן מקום הסלע שמשם מעלה ארוכה. ושלש שיטות בדבר: א. לאורך כל השדרה; ב. על הטבור; ג. על כל ראשי האברים. ורבינו חושש לסברת כולם ולפיכך החמיר עד שיישאר סלע בכל שלושת המקומות. (22) אף על פי שלא נפשטה הבעיה וספק דאורייתא לחומרא פסק רבינו להיתר, מכיון שבסוגיא שם מובאת דעת רב ורבי יוחנן שאפילו נשאר כסלע בשאר המקומות בעור כולו מציל, ואם כי דבריהם נדחו מהלכה, בכל זאת יש לסמוך על דעתם במקום שיש עוד ספק אחד. ... וגלודה אסורה רק בבמה, אבל בעוף אפילו נמרטו אגפיה הגסים או הנוצה הגסה כשרה, שהעור קיים ומגן עליה.

29 ח. נְפֻלָּה²³ פִּיצֵד? הָרִי שֶׁנִּפְלָה הַבְּהֵמָה מִמְּקוֹם
30 גְּבוּרָה, שֶׁגָּבְהוּ עֲשָׂרָה טֶפָּחִים²⁴ אוֹ יָתֵר, וְנִתְרַסַּק אֲבָר
31 מֵאֵיבָרֶיהָ - הָרִי זֶה טְרֵפָה. וְכִיצֵד הוּא הָרְסוּק?
32 שְׁנִירָוֶצֶץ הָאֲבָר וְיִחַלָּה מִחֻמַּת הַנִּפְלָה עַד שֶׁתִּפְסַד
33 צוּרְתוֹ וְתִאָרוֹ²⁵. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקָּב וְלֹא נִסְדָּק וְלֹא
34 נִשְׁפָּר - הָרִי זֶה טְרֵפָה. וְכֵן אִם הִכָּה אוֹתָהּ בְּאֶבֶן אוֹ
35 בְּמִטָּה וְרָצַץ אֲבָר מֵאֵיבָרֶיהָ - טְרֵפָה. בְּאִי זֶה אֵיבָרִים
36 אָמְרוּ? בְּאֵיבָרִים שֶׁבִּחְלָל הַגּוֹף.

(23) אחד משמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני.
(24) אין חבטה פחות מעשרה. (25) כתב בהגהות מיימוניות: כן הלכה למשה מסיני. ורש"י כתב במשנה שם גבי נפלה מן הגג: "חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה, ואין טעם בטריפות שהלכה למשה מסיני הן".

37 ט. בְּהֵמָה שֶׁנִּפְלָה מִן הַגָּג: אִם הִלָּכָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין
38 לָהּ²⁶; וְאִם עָמְדָה וְלֹא הִלָּכָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁷. קִפְצָה
39 מִחֻמַּת עֲצָמָה²⁸ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁹. הִנִּיחָה
40 לְמַעֲלָה³⁰ וּמִצָּאָה לְמַטָּה³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא
41 נִפְלָה³².

(26) ואינה צריכה בדיקה. (27) וצריכה בדיקה.
(28) מעצמה. (29) שכל הקופצת אומדת נפשה לפני הקפיצה שלא תרסק איבריה. (30) על הגג. (31) על הארץ. (32) אלא אומרים שהיא הפילה את עצמה לדעת ואמדה נפשה וכשרה.

42 י. זָכָרִים³³ הַמְּנַגְחִין זֶה אֶת זֶה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן³⁴; וְנָפְלוּ לְאֶרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לָהֶן³⁵. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיָּתָה
43 מְגֻרֶרֶת רִגְלֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין³⁶ לָהּ שְׁמָא נִתְרַסָּקוּ
44 אֵיבָרֶיהָ אוֹ שְׁמָא נִפְסַק הַחוּט שֶׁל שְׂדֵרָה.
45

(33) אילים או שוורים. (34) לריסוק איברים. (35) וכתבו התוספות שם, שאפילו לא נפלו מגובה עשרה טפחים חוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח. כי

29 קדם לתבן או קש⁴⁸ שמהלכין על גבי המים - הרי
30 זה שט מחמת עצמו⁴⁹, ואין חוששין לו⁵⁰.

(45) ופירש רש"י נפל על כורחו על פני הנהר. (46) שזהו כהליכה ואינה צריכה בדיקה. (47) בזוחלים. אבל אם הם מים עומדים אפילו שט מלמעלה למטה אין חוששין לומר כאן המים מוליכים אותו. (48) שט יותר מהר מהתבן והקש. (49) מכוח עצמו ולא המים מוליכים אותו. (50) שהוא כהליכה ואינה צריכה בדיקה.

31 יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר
32 לשחט מיד, ואינו צריך לבדק שמא נתרסק אבר.
33 וכל מקום שאמרנו 'חוששין לה', אם שחטה -
34 צריך לבדק כנגד כל החלל כלו מקדקד הראש⁵¹ עד
35 הירך. אם מצא בה טרפה מן הטרפות שמינינו, או
36 שנתרסק אבר מן האיברים שבפנים ונפסדה צורתו
37 - הרי זו טרפה. אפילו נתרסק⁵² אבר מן האיברים
38 שאם נטלו כשרה, כגון טחול וכליות - הרי זו
39 טרפה; חוץ מבית הרחם⁵³, שאם נתרסק - הרי זו
40 מתרת.

(51) גם מקום המוח צריך בדיקה. (52) והפסיד צורתו. (53) רבינו מפרש מאמר רב נחמן שם. "בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים", שאפילו נתרסק אין חוששין לו מפני שהרחם רכה וריסוקה אינו מזיק וכן אינה מרסקת איברים אחרים. אבל רש"י ושאר מפרשים מבארים המימרא של רב נחמן: בית הרחם צר ואף על פי כן אין חוששין שמא נתרסקו אבריו של הוולד בשעת לידתו מפני הדחק ואינו צריך בדיקה.

41 יח. והסימנינו⁵⁴ אינן צריכין בדיקה⁵⁵ בכאן, שאין
42 הנפילה ממעקת אותו.

(54) סימני השחיטה, וושט וקנה. (55) שהסימנים קשים הם אצל נפילה.

43 יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה
44 עד שתשקה מעת לעת⁵⁶; ואם שחט בתוך זמן זה
45 - הרי זו טרפה⁵⁷. וכששחט אותה אחר מעת לעת
46 - צריכה בדיקה כמו שבארנו.

(56) עמדה אינה צריכה מעת לעת = המתנה של 24 שעות]. הא (אבל) לא עמדה צריכה מעת לעת (מעת לעת = יממה). ובתוך מעת לעת אינה מועילה בדיקה, והטעם שאין הריסוק ניכר אלאחר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בו ריסוק תיפסד צורתו. (57) דין זה נאמר רק כשראינו שנפלה, אבל בכל המקרים "שחוששין" להם שנבארו בהלכות הקודמות מועילה הבדיקה אפילו תוך מעת לעת ולפיכך לא כתב שם רבינו עד שתשהה וכו'.

47 כ. וכן מי שדירס ברגלו על העוף⁵⁸, או שדירסו
48 בהמה, או שטרפו לפתל, והרי הוא מפרס -
49 משהין אותו מעת לעת⁵⁹ ואחר כך שוחטין אותו
50 ובדקין אותו בדרך שבארנו.

חבטה כזו היא יותר קשה. ונראה שגם דעת רבינו כך. (36) אם לא נודע שנפלה, מפני שאנו מחזיקים שיש לה כאב הירך.

1 יא. גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן
2 לאחר הדייר - אין חוששין להן משום רסוק
3 איברים, מפני שאין משליכין אותן אלא בכונה
4 שלא ישתברו. ואם החזירם והשליכום לדייר:
5 מחמת יראה³⁷ - חוששין להן; מחמת תשובה - אין
6 חוששין להן, מפני שמתכוין להחזירם שלמים
7 ויזהרו בהשלקתן.

(37) כגון שהיו רודפים אחריהם.

8 יב. שור שהרביצוהו לשחיטה, אף על פי שנפול
9 נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו -
10 אין חוששין לו³⁸, מפני שנועץ צפרניו³⁹ ומתחזק
11 עד שמגיע לארץ.

(38) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. (39) ואף על פי שמפילים אותו בכוח כשהוא מרגיש שבני אדם רוצים להפילו משעה ראשונה הוא אומד נפשו ונועץ ציפורניו, ואין זה דומה לזכרים המנגחים זה את זה, כי שם כל אחד חושב שהוא יפיל ואינו מתכוון לנפילה ולכן הנפילה היא פתאומית.

12 יג. הבה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי
13 זנבה, או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפילו
14 הבה אותה במטה על כל השדרה - אין חוששין
15 לה. ואם יש במטה חליות חליות - חוששין לה.
16 ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה - חוששין
17 לה. וכן אם הבה לרחב השדרה - חוששין לה.

18 יד. עוף שנחבט על דבר קשה, כגון כרי של חטים
19 או קפה של שקדים וכיוצא בהן⁴⁰ - חוששין לרסוק
20 אברים. ואם נחבט על דבר רך, כגון פסות כפולה
21 והתבן והאפר וכיוצא בהן - אין חוששין לו.

(40) על פי הכלל בסוגיא שם: כל שאינו מחליק ונכבש הוא דבר קשה וחוששין משום ריסוק איברים.

22 טו. נדבקו כנפיו⁴¹ בדבק בשעת צידה ונתחבט⁴²:
23 אם כנגף אחת נאחז - אין חוששין לו⁴³; ואם נאחז
24 בשתי כנפיו ונתחבט בגופו - חוששין לו⁴⁴.

(41) פירש רש"י שהדבק מרוח על דף קטן והעוף נדבק ומתאמץ ופורח קצת ונופל ומתחבט. (42) ונפל ונחבט. (43) שפורח בשנייה ונופל לאט לאט. (44) אלא אם כן עמד והלך.

25 טז. נחבט על פני המים⁴⁵: אם שט מלא קומתו
26 ממטה למעלה לעצמת המים - אין חוששין לו⁴⁶;
27 אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוח המים -
28 חוששין לו, שמא המים הם המוליכין אותו⁴⁷. ואם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ו' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין נשתברו, כר' יוחנן שם. (7) בגמרא שם: בוכנא ואסיתא, ופירש"י צלע וקצת חוליא. (8) חוליא שלמה, שם. מחלוקת בית-שמאי ובית-הלל באהלות ב, ג לענין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית-הלל. (9) בגמרא: בשלהי כפלי.

- ג. בהמה שנשמת הירך שלה¹⁰ מעקרו ויצא מן הפך שלו: אם נתאכלו¹¹ ניכרי, והן היתדות שבנעצם הפך שיוצאת על העצם הנזכר¹² ואוחזת אותו - הרי זו טריפה¹³; ואם לא נתאכלו - מתרת¹⁴.

(10) בלשון הגמרא: שמוט ירך, שם נז. (11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיעכול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוט הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והרי"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוט ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד-משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבידות על הבנת דבריו בדעתו של הראב"ד. (12) שראשו חד ולא עגול. (13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשמת הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. (14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

- ד. וכן בעוף, אם נשמת ירכו - טריפה¹⁵. נשמת כנפו מעקרו¹⁶ - חוששין שמא נקבה היראה שלו, ולפיכך בודקין אותה¹⁷ ואחר כך יאכל. ובהמה שנשמתה ידה¹⁸ מעקרה - מתרת, ואין חוששין לה¹⁹.

(15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוט ירך בבהמה. (16) בלשון הגמרא: שמוט גף, שם. (17) מבחין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפחה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתנדנד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הרי"ף והרשב"א. (18) בלשון הגמרא: שמוט יד, שם. (19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

- ה. גלגלת בהמה או חיה שנשטל ממנה פסלע²⁰, אף על פי שלא נקב הקרום - טריפה²¹. ואם נקבו נקבים שיש בהן חסרון²² - כלן מצטרפין לכסלע.²³

(20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין בפירש"י שם. (21) ומה ששינונו שם: ואלו כשרות בבהמה,

(58) משנה שם, לענין בהמה. ורבינו משנה הלשון לענין עוף שמצוי יותר. (59) שבכל שלושה אופנים אלו חוששין לריסוק איברים.

- כא. סימנים שנגדלדלו רפן - טריפה, ואפלו שלא מחמת נפילה. וכן אם נתקפלו⁶⁰, שהרי אין ראויין לשחיטה⁶¹. אבל אם נתפרק רב תרפין הנושט מן הלחי⁶² - הרי זו מתרת; שאין התרפין ראוי לשחיטה⁶³, כמו שבארנו.

(60) שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר. (61) בנתקפלו אינה טריפה ממש מפני עצם הקיפול, אלא מתוך שאין ראויים לשחיטה נאסרה, כך היא שיטתו של בעל הלכות גדולות. (62) אבל הסימנים מחוברים באורך הצוואר וגם מחוברים זה לזה. (63) ואם כן אין כאן עיקור סימנין. ואם נתפרק כולו הרי זה עיקור ואסורה, הואיל ותרכין כולו נעקר מן הלחי אי אפשר שלא נעקרו הסימנים ממקום חיבורם באורך הצוואר.

פרק עשירי

(1) יבאר שבורה כיצד; ואם נשמת כנף העוף מעיקרו; גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומניינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבח שיצאתה טריפה מתחת ידו.

- א. שבורה² כיצד? הוא שנשבתו רב צלעותיה. וצלעות הבהמה הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשבתו שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן - טריפה³. והוא שנשבתו מחצין של מול השדרה⁴.

(2) אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסיני, למעלה פרק ה הלכה ב. (3) והוא-הדין אם נשברו עשר מכאן ושתיים מכאן וכדומה. (4) ששם חיותה ולא מחציון של מול החזה. רבינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא ניקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טורי-זהב יורה-דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

- ב. נשברו שש מכאן ושש מכאן: אם היו צלעות גדולות שיש בהן מזה - טריפה⁵; ואם לאו, אף על פי שהן רב ואף על פי שנשבתו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב צלעותיה⁶ - טריפה. ואם נעקרה אפלו צלע אחת וחצי חלייתה עמה שהצלע תקוצה בה⁷ - הרי זו טריפה. וכן אם נעקרה מן השדרה חליא אחת⁸, אפלו היתה מן החליות שלמטה מן הכסלים⁹ שאין בהן צלעות - הרי זו טריפה.

(5) שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. (6) של שני הצדדים, כלומר, שתיים עשרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(34) שנכנס עשן בגופה. (35) שחלתה מחמת צינה. (36) במשנה שם. מים הרעים, פירש"י מים מגולים. ואולי הטיל נחש ארסו בהם. (37) שכל אלה אינם חולי של טריפה. והוא כמסוכנת שיותר לשחטה, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"א. "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה". וראה למעלה פרק ו' הלכה יג. (38) שכן ברורה הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. (22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית שמאי שנקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, ומזה למד רבינו לשיעורם של בית-הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

1 ו. וכן גלגלת שְׁנַחֲבֵס²³ רב גְּבֵהָ²⁴ וְרַב הֶקְפָּה -
2 טְרִפָּה, אִף עַל פִּי שֶׁהָקְרוֹם שָׁלֵם וְלֹא חָסַר מִמֶּנָּה
3 כְּלוּם. נֶחֱבֵס רַב גְּבֵהָ וְהָרִי רַב הֶקְפָּה קָיָם, או
4 שְׁנַחֲבֵס רַב הֶקְפָּה וְהָרִי רַב גְּבֵהָ קָיָם - הָרִי זֶה סֶפֶק
5 טְרִפָּה²⁵. וְיִרְאֶה לִי, שְׁאוּסְרִין אוֹתָהּ²⁶.

(23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולת ושינתה צורתה אבל לא נפתחה. (24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. (25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשארה בתיקו. (26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בידינו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק אז ברוב גבהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספקאחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודה.

6 ז. עוֹף שֶׁל מַיִם, כְּגוֹן אֲנָזִים²⁷, אִם נֶקֶב עֶצֶם
7 גִּלְגֻּלְתּוֹ²⁸, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מֶת -
8 טְרִפָּה, מִפְּנֵי שֶׁקְרוֹמוֹ רַךְ²⁹. עוֹף הַיִּבְשָׁה שֶׁהִפְתּוּ
9 חֻלְדָּה עַל רֹאשׁוֹ³⁰, או שֶׁנִּגְנַף בְּאֶזֶן או בְּעֵץ - מַנִּית
10 יָדוֹ בְּצַד הַנֶּקֶב וְנוֹעֵץ³¹, או מַכְנִיס יָדוֹ לַתּוֹךְ פִּי
11 וְדוֹחֵק לְמַעְלָה³². אִם יֵצֵא הַמֶּת מִן הַנֶּקֶב - בִּידוּעַ
12 שְׁנֶקֶב הַקְרוֹם וְטְרִפָּה, וְאִם לֹא - מֵתָר.

(27) שם נו. והוא-הדין כבר-אווזים. (28) בגמרא שם, נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. (29) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. (30) שנשכתו בשיניה, אבל אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. (31) לוחץ. כן פירש הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו לפנים". (32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו, ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני האופנים הללו.

13 ח. בְּהֵמָה שֶׁאֲחֻזָּה דָּם³³, או שֶׁהִיָּתָה מְעֻשָּׁתָה³⁴ או
14 מְצֻנָּתָה³⁵, או שֶׁאֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג בְּהֵמָה, או שֶׁתָּתָה
15 מִיָּם הָרְעִים³⁶ - הָרִי זֶה מִתְּרֵת³⁷. אֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג
16 אֶת הָאָדָם, או שֶׁנִּשְׁכָּה נֶחֶשׁ וְכִיּוּצָא בּוֹ - מִתְּרֵת
17 מִשּׁוּם טְרִפָּה, וְאִסּוּרָה מִפְּנֵי סִנְתָּה נִפְשׁוֹת³⁸.

(33) במשנה שם נח: אחוזת הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה.

18 ט. נִמְצָאוּ כָּל הַטְּרִפּוֹת הַמְּנוּיֹת בְּשִׁיפְרָטוֹ וְאֶפְשָׁר
19 שִׁימְצָאוּ בְּבֵהֶמָה וְחֵיה - שְׂכָעִים. וְאֵלּוּ הֵן עַל הַסֵּדֶר
20 שֶׁנִּתְבָּאָרוּ בַּחֲבוּר זֶה³⁹: (א) דְּרוֹסָה. (ב) נֶקֶב תִּרְבִּץ
21 הַיּוֹשֵׁט⁴⁰. (ג) נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מֶת. (ד) נִתְמַסְמֵס הַמֶּת
22 עֲצָמוֹ⁴¹. (ה) נֶקֶב הַלֵּב עֲצָמוֹ לְבֵית חָלָלוֹ. (ו) נֶקֶב קֶנָּה
23 הַלֵּב. (ז) נֶקֶבָה הַמְּרָה. (ח) נֶקֶבָה קֹנֵי הַכֶּבֶד. (ט) נֶקֶבָה
24 הַקֶּבֶה. (י) נֶקֶב הַפֶּרֶס. (יא) נֶקֶב הַמָּסֶס. (יב) נֶקֶב בֵּית
25 הַפּוֹסוֹת. (יג) נֶקֶבָה מַעֲיָה. (יד) יֵצֵאוּ הַמַּעֲצִים לַחוּץ
26 וְנִהְפְּכוּ. (טו) נֶקֶב הַטְּחוּל בְּעֵבִי. (טז) חֲסֵרָה הַמְּרָה.
27 (יז) נִמְצָאוּ שְׁתֵּי מְרֻרֹת⁴². (יח) חֲסֵרָה הַקֶּבֶה. (יט)
28 נִמְצָאוּ שְׁתֵּי קְבוֹת. (כ) חֲסֵר הַפֶּרֶס. (כא) נִמְצָאוּ שְׁנֵי
29 פְּרָסִים. (כב) חֲסֵר הַמָּסֶס. (כג) נִמְצָאוּ שְׁנֵי מָסָסִים.
30 (כד) חֲסֵר בֵּית הַפּוֹסוֹת. (כה) נִמְצָאוּ שְׁנֵי בִתֵּי
31 הַפּוֹסוֹת. (כו) חֲסֵר אֶחָד מִן הַמַּעֲצִים. (כז) נִמְצָאוּ שְׁנֵי
32 מַעֲצִים. (כח) נֶקֶבָה הָרְאָה⁴³. (כט) נֶקֶב הַקֶּנָּה לְמִטָּה
33 בְּמָקוֹם שֶׁאִינוּ רְאוּי לְשַׁחֲטָה. (ל) נֶקֶב סִמְפוֹן
34 מִסְמַפּוֹנֵי רֹאֵה, אֶפְלוּ לַחֲבִירוֹ. (לא) נֶאֱטָם מָקוֹם מִן
35 הָרְאָה⁴⁴. (לב) נְמוֹק סִמְפוֹן מִסְמַפּוֹנֵי הָרְאָה. (לג)
36 נִמְצָאָה לֶחֶה סְרוּחָה בְּרֹאֵה. (לד) נִמְצָאוּ בֵּה מַיִם
37 סְרוּחִים. (לה) נִמְצָאוּ בֵּה מַיִם עֲכוּרִין, אִף עַל פִּי
38 שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ. (לו) נִתְמַסְמֵסָה הָרְאָה. (לז) נִשְׁתַּנּוּ
39 מְרֹאֲיָה. (לח) נִהְפָּךְ הַיּוֹשֵׁט בְּמְרֹאֲיוֹ. (לט) חֲסֵרָה
40 הָרְאָה מִמְּנִין הָאֲנּוֹת. (מ) נִתְחַלְפוּ הָאֲנּוֹת. (מא)
41 הוֹתִירוּ הָאֲנּוֹת מִגְּבֵהָ. (מב) נִסְרְכָה אֲנָה לְאֲנָה שֶׁלֹּא
42 פִּסְדָּדָן. (מג) נִמְצָאָה הָרְאָה בְּלֹא חֲתוּף אֲזִנִּים. (מד)
43 חֲסֵר מִקְצֵת הָרְאָה. (מה) יָבֵשׁ מִקְצֵת גּוּפָהָ. (מו)
44 נִמְצָאָה הָרְאָה נְפוּחָה וְעוֹמֶדֶת. (מז) צִמְקָה הָרְאָה
45 מִפְּתַח אָדָם⁴⁵. (מח) חֲסֵר הַרְגֵל, בֵּין מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ
46 בֵּין שְׁנֵתָתָה⁴⁶. (מט) או שֶׁהִיָּתָה יִתְרָה רְגֵל. (נ) נִטְלָה
47 צִמְתָּה הַגִּידִים⁴⁷. (נא) נִטְלָה הַכֶּבֶד. (נב) נִטַּל לְחִי
48 הָעֲלִיָּין. (נג) פְּלִיא שֶׁהִקְטִינָה בִּיתוֹר. (נד) פְּלִיא
49 שֶׁלָּקְתָה. (נה) פְּלִיא שֶׁנִּמְצָאָה בֵּה לֶחֶה. (נו) פְּלִיא
50 שֶׁנִּמְצָאוּ בֵּה מַיִם עֲכוּרִין, אִף עַל פִּי שֶׁאִינָן סְרוּחִין.
51 (נז) פְּלִיא שֶׁנִּמְצָאוּ בֵּה מַיִם סְרוּחִין. (נח) נִפְסַק חוּט
52 הַשְּׂדֵרָה. (נט) נִמְרָף מִתּוֹ חוּט הַשְּׂדֵרָה⁴⁸ וְנִתְמַסְמֵס. (ס)
53 נִקְרַע רַב הַבָּשָׂר הַחוּפָּה אֶת הַפֶּרֶס. (סא) נִגְלַד הָעוֹר

17 לְכִלְיָא שְׁהִקְטִינָהּ⁵⁷ שְׁעוֹר בְּעוֹף. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא
18 בְּזֶה⁵⁸.

50 בחולין נו. תני לוי: כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. 51 כגון ניקב הזפק, ניקב הקורקבן וכיסיו, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. 52 משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. 53 כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. 54 והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. 55 ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר עליו וכנגדן בעוף. 56 כלומר, במשנה, והן רק טריפות שאמרו האמוראים, וברייתא של לוי אמורה רק על טריפות שמנו במשנה. 57 ראה פרק ח הלכה כו. 58 טריפות אחרות, כגון לקתה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או סרוחים.

19 יא. וְשִׁמְי טְרִיפוֹת יֵשׁ בְּעוֹף יִתֵּר עַל הַבְּהֵמָה, וְאֵף
20 עַל פִּי שְׂשִׁי לָהּ אוֹתָן הָאֵיבָרִים⁵⁹. וְאֵלּוּ הֵן: עוֹף
21 שֶׁנֶּשְׁתַּנּוּ מִרְאֵה בְּנֵי מַעְיָר⁶⁰ מִחֲמַת הָאוֹר, וְעוֹף הַמַּיִם
22 שֶׁנֶּקֶב עֲצָם רֹאשׁוֹ⁶¹.

59 אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. 60 טריפות זו דוקא בעוף, כמו ששינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים ליחמר, כי בטרם יחמרו מנפילת האש, ישרפו עורה ובשרה. 61 בגמרא שם. יתר עליהם העוף, נשבר העצם, אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל וקרומו רך. וכשנשברה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים, כפירש"י שם.

23 יב. וְאֵין לְהוֹסִיף עַל טְרִיפוֹת אֵלּוּ כָּלֵל⁶². שֶׁפֶל שְׂאֲרֵעַ
24 לְבֵהֶמָה אוֹ לְחִיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלּוּ שְׁמֵנוּ חֲכָמֵי
25 דוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים וְהַסְּבִימוֹ עֲלֵיהֶן בְּבִחֵי דִינֵי יִשְׂרָאֵל
26 - אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה, וְאֶפְלוּ נוֹדַע לָנוּ מִדֶּרֶךְ הַרְפוּאָה
27 שֶׁאֵין סוּפָה לְחִיּוֹת⁶³.

62 שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. 63 ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי הרופאים עונים פה-אחד שבלי כליות אי-אפשר שיחיה האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה. וסומכים על המאמרים בגמרא: לקתה כוליא, הקטינה כוליא, מבואר שרק בכוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל ברבינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות". וכאן כתב רבינו דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו

1 שְׁעָלֶיהָ. (סב) נִתְרַסְקוּ אֵיבָרֶיהָ מִנְפִּילָהּ. (סג) נִדְלָדְלוּ
2 הַסִּימָנִין. (סד) נִשְׁתַּבְּרוּ רֶב צִלְעוֹתֶיהָ. (סה) נִעְקְרוּ רֶב
3 צִלְעוֹתֶיהָ. (סו) נִעְקְרָה צֶלַע אַחַת בְּחִלְתָּהּ. (סז)
4 נִעְקְרָה חִלְתָּהּ אַחַת. (סח) נִשְׁמַט הַדֶּרֶךְ מֵעֶקְרוֹ. (סט)
5 חֲסֵרָה הַגִּלְגֻּלַּת פֶּסְלָע⁴⁹. (ע) נִחְבֵּס רֶב הַגִּלְגֻּלַּת
6 וְנִתְרוּצֵץ.

39 והכסף-משנה מסדר את השבעים טריפות שהגדירים רבינו, בתוך שמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו טריפות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה - כג טריפות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, לט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט. נטולה - ח טריפות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז. קרועה - ב טריפות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טריפות: אותיות סב, סג. פסוקה - ב טריפות: אותיות נח, נט. שבורה - ו טריפות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. 40 אבל ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. 41 משום נקובה, מפני שסוף קרום של מוח לינקב. 42 כל היתרות שמונה רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי, כמ"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. 43 בכלל זה ניקבה הוורדא, וכל סרכות הריאה. 44 מטעם נקובה, כמבואר בפרק ז הלכה ו. 45 אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. 46 טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. 47 וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. 48 הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטרפות הפוסלת בחוט השדרה. 49 כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה הבהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ינטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

7 י. אֵלּוּ הַשְּׁבָעִים חֲלָיִים שְׂאוֹסְרִין אֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת
8 הַחִיָּה מִשּׁוּם טְרִיפָה, כָּכֵר נִתְבָּאֵר פֶּל אֶחָד מֵהֶן
9 וּמִשְׁפָּטָיו. וְכָל שְׂאֵפְשָׁר מֵהֶן שְׂיִמָּצָא בְּעוֹף⁵⁰
10 בְּאֵיבָרֵין הַמְּצוּיִין לְעוֹף וּלְבֵהֶמָה - דִּינוּ בַּבְּהֵמָה
11 וּבְעוֹף אֶחָד הוּא⁵¹; חוּץ מִטְרִיפוֹת שֶׁבְּכִלְיָא⁵²
12 וְשֶׁבְּטָחוּל וְשֶׁבְּאֲנוֹת הָרֵאָה⁵³. מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אֵין לוֹ
13 חֲתוּף אֲנוֹת בְּבֵהֶמָה, וְאֵם יִמָּצָא - אֵין לוֹ מִנְּנָן
14 יָדוּעַ⁵⁴. וְטָחוּל הָעוֹף עָגֹל כְּמוֹ עֵנָב, וְאֵינוּ פֶּטָחוּל
15 בְּבֵהֶמָה⁵⁵. וְטְרִיפוֹת שֶׁבְּכִלְיָא וְשֶׁבְּטָחוּל לֹא מְנוּ אוֹתָן
16 בַּבְּהֵמָה⁵⁶ פְּדִי שִׁיחֶיהָ כִּנְגָדָן בְּעוֹף, וּלְפִיכָן לֹא נִתְּנוּ

פרק אחד עשר

1 יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו;
כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת
הריאה.

16 א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות
17 מטרפות אלו, כגון בהמה שנפלה ולא הלכה², או
18 שנדרסה בידי חיה ואין ידוע אם האדים בשר³ כנגד
19 בני מעים או לא האדים, או שנחבסה לגלגלה ואין
20 ידוע אם רפה או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו: אם
21 היה זכר ושהה שנים עשר חדש⁴ - הרי זו בחזקת
22 שלמה⁵ כשאר כל הבהמות; ואם היתה נקבה - עד
23 שתלד⁶. ובעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה
24 - עד שתלד כל הציצים של טעינה הראשונה,
25 ותטען טעינה שניה ותלד.

2 שאם שחטה צריכה בדיקה שמא נתרסקו איבריה, ורש"י
ביצה לד, א - כתב: שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה
השדרה. ראה פ"ט הי"ט. (3) והרי היא דרוסה, ראה פ"ה
ה"ט. (4) חולין נז, ב. כמבואר בסוגיא שם הטעם של י"ב
חודש, היינו שיעברו עליה ימות החמה וימות הצינה,
שפעמים שהחום מזיק למכה, ופעמים הצינה, ראה שם.
(5) שמעמידין אותה על חזקתה שהיתה שלימה. (6) שם.
כלומר, אינה צריכה שהיה שנים עשר חודש, ומספיק אם
ילדה בתוך זמן זה. [מלשונו של רבינו, שכתב "אם שהה",
משמע שלכתחילה אסור להשהותו. וכנראה למד דין זה
ממעשה שמואל שם נג, ב - בסל של ספק דרוסות שהשליכן
בנהר ולא התיר להשהותן שמא יבוא לידי תקלה שיאכלו
מהן לפני י"ב חודש או לפני שתלדנה. ורש"י שם פירש
שרק במקרה שיש הרבה עופות חוששין לתקלה, אבל רבינו
סתם ואמר "אם שהה" משמע שאפילו עוף אחד, רק
בדיעבד מותר. וראה מגיד-משנה ה"ב].

26 ב. ואסור למכר ספק טרפה זו לנכרי בתוך זמן זה⁷,
27 שקמא ומכרנה לישראל⁸.

7 שם. (8) שאינו יודע שהיא ספק טריפה ויאכלנה
באסור.

28 ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם⁹, ואין
29 חוששין להם שקמא יש בהן טרפה. לפיכך,
30 כשישחטו שחיטה כשרה - אינן צריכין בדיקה
31 שקמא יש בהן אחת מן הטרפות¹⁰, אלא הרי הן
32 בחזקת היתר¹¹ עד שיולד להן דבר שחוששין לו,
33 ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

9 מטעם רוב. שם יא, ב. (10) ראה רש"י ביצה לד, א.
(11) חולין ט, א. נשחטה, בחזקת היתר עומדת עד שיוודע
לך במה נטרפה. ואפילו נולד בה ריעותא קצת, כגון שרגליה
נגררות אבל יש לתלות במצוי, מחלת השגרונא שאינה
טריפה, אין חוששין לדבר שאינו מצוי (שנספק חוט
הסדרה) כדי להטריפה, שם נא, א שגרונא שכיח, חוט
השדרה לא שכיח (כסף-משנה).

הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת בכוליא אחת וכו'
מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי
מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי
מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא
בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו
שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי
לונגיל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ח
הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון
תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע
בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי
התחתון כשרה, וחכמי לונגיל פירשו: וכל-שכן העליון,
ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר
לבהמה לחיות בלי הלחי העליון).

1 יג. וכן אלו שקמנו ואמרו שהן טרפה, אף על פי
2 שיראה בדרכי הרפואה⁶⁴ שפידנו שקמקמן אין
3 ממייתין ואפשר שתהיה מהן - אין לה אלא מה
4 שקמנו חכמים. שנאמר: על פי התורה אשר יורוה⁶⁵.

64 כמו בנקד הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן
תרנגולת שמוטת ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה,
גמרא שם נז: (65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה
ויורוק, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי
סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

5 יד. כל טבח שהוא יודע הטרפות האלו והרי הוא
6 בחזקת פשרות⁶⁶ - מותר לו לשחט ולבדק לעצמו
7 ולמכר, ואין בזה חשש; שעד אחד נאמן באסורין,
8 בין יש לו הנהגה בעדותו בין אין לו הנהגה בעדותו.
9 וכבר בארנו⁶⁷, שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט
10 ובודק לעצמו בחוצה לארץ או בארץ ישראל בזמן
11 ההוא, אלא אם כן היה ממחה. ואם יצאת טרפה
12 מתחת ידו - מנדין אותו, ומעבירין אותו⁶⁸, ואינו
13 חוזר לכשרותו⁶⁹ עד שילף למקום שאין מפירין
14 אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב או יוציא טרפה
15 לעצמו בדבר חשוב⁷⁰.

66 וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט.
67 בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם
פרק ג הלכות ככא לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה
לענין יין. (68) סנהדרין כה. לפי גירסת הרי"ף "שמתיה
ועבריה". (69) סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו
תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם
כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר
לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו
חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר
(משגיח). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו
במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-
משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה
לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרותו, אבל
רשאי למכור בשר כשמומחה משגיח עליו. (70) סנהדרין
שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שוודאי
עשה תשובה בלא הערמה.

הואיל ונשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה (כסף-משנה). (24) ראה פ"ז ה"ג-ד. (25) ראה פ"ח ה"ה. (26) לפי גירסתנו, סירכא מן האום לאוזן - מותרת. אבל מהראב"ד בהשגותיו, נראה שלא היה גורס ברבינו או מן האום לאוזן כלל, ובסוף ה"ט בסיום הדברים, אחרי שלא על הסדר, גורס: "אפילו במקום רביצתה או על הסדר שלא במקום רביצתה אוסרין אותה". ואחרי זה כותב: אמר אברהם, זהו מאומא לאונא (כלומר במקום רביצתה), ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התירוה. ולפי זה דעת רבינו שבסירכא מן האום לאוזן - אסורה. ומעניין מה שכתב בזה ב'מגדל עוז': גם אלינו הגיעו ספרי חיבור רבינו משה ז"ל, והיה כתוב במקצתם כך. אבל לאחר שזכיתי לבוא בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגהו מכתיבתו בחתימת ידו, דקדקתי ולא היה כתוב בהם, ובהיותי מחפש מצאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחון עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים שהוא לא חיברו ולא הזכירם בחיבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו.

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראה לאיזה מקום שיימשך, ואפילו היה פחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב או לטרפוש הקבד או לכיס הלב או לרדא²⁷, בין שהיה החוט מן האום של ראה בין שהיה מן האוזן, ואפילו היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא שנמצאת דבוקה בכיסה²⁸ או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאזן שלא על הסדר - אוסרין אותה.

(27) ראה פ"ז ה"ג. (28) שהורדא (עינוניתא) מונחת בכיס.

י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרכא מן האוזן לבשר ולעצם שבצלעות²⁹, והסרכא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה³⁰. ואבא מרי מן האוסרין³¹, ואני מן המתירין³². ומעוט מקומות מתירין אפילו נדפקה בעצם לבדו, ואני אוסרין³³.

(29) אף-על-פי שהבשר סותם ומגין, אבל העצם שבצלע שהוא קשה - אינו מגין. וראה שם ה"ד. (30) והטעם, כתב הרא"ש כיון שבעצם לבד אינה סתימה, הוא-הדין בבשר ובעצם שאפילו הבשר סותם כנגדו אינו מועיל הואיל שנגד העצם אינו סותם. (31) יש לדקדק, הרי בפירושו למשנה אומר: אבא מארי ז"ל (שבועות פ"ו מ"ד) ובהיבורו זה שנתחבר אחרי כן אינו אומר אבא-מארי זכורנו-לברכה, ובגמרא קידושין לא, ב - אמרו, שהבן חייב לומר על אביו שמת: זכורנו-לברכה. (32) יש להעיר איך הוא חולק על דברי אביו, הרי במורא אביו אמרו בגמרא שם: "ולא יכריע", ופירש רש"י אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר נראים דבר פלוני. (33) וכמו שכתב בפ"ז ה"ד לענין נקב, והוא-הדין לענין סירכא, והראב"ד מתיר בסירכא. וכמו שכתב שם פ"ז בהשגתו לחלק בין נקב לסירכא.

ד. כיצד? כגון שנשחט ההפ"ש של עוף - בודקין את הראה שמא נקבה. נפלה הבהמה¹⁴ - בודקין אותה שמא נתרסקו איבריה. נתרצץ עצם¹⁵ הראש - בודקין קרום של מח שמא נקב. הנה אותה קוץ או נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה - חוששין לה¹⁶, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמא נקב אחד מן האיברים שתטרף בנקיבתה. וכן כל פיוצא בזה.

(12) מחובר להלכה שלמעלה. (13) פ"י ה"ד. (14) פ"ט הי"ז. (15) פ"י ה"ז. (16) דין זה לא נאמר למעלה במקומו, אלא כאן דרך אגב. ראה כסף-משנה למעלה פ"ו הי"ב.

ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שנמצאו סרכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן¹⁷ או ללב או לטרפוש הקבד - חוששין לה שמא נקבה, וצריכה בדיקה. וכן אם נמצא בה אבעבוע מלא לחה¹⁸ - חוששין שמא נקב סמפון שתחתיו¹⁹, וצריכה בדיקה.

(17) פ"ז ה"ה: וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדופן וכו'. (18) שם ה"ז. (19) וכן כתב בפ"ז ה"י: צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם לא ניקב. והראב"ד משיג: ואם ניקב סמפון שתחתיו מה בכך, והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחיבורו טריפה. וראה מה שכתבנו שם.

ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של ראה ולדפן או שהיו ללב או לטרפוש הקבד - שחוטכים את הסרכא ומוציאים את הראה ונופחין אותה בפושרין²⁰. אם נמצאת נקובה - טרפה; ואם לא נתפצעץ המים - הרי היא שלמה מכל נקב ומתרת, וסרכא זו לא היתה במקום נקב²¹, או שמא נקב קרום העליון בלבד²². ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

(20) ראה פ"ז ה"ח. (21) שסובר יש סירכא בלא נקב, ודעת רש"י שאין סירכא בלא נקב (הגהות מיימוניות). (22) שכשר, פ"ז ה"א.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישאל²³ כך הוא: בששוחטין את הבהמה או את החיה - קורעין את הטרפוש של כבד, ובודקין את הראה במקומה. אם לא נמצאה תלויה בסרכא, או שנמצאה סרכא בין און מאזני הראה ולבשר²⁴ שבמקום רביצתה, בין בשר שבין הצלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאה סרכא מאזן לאזן על הסדר²⁵ או מן האום לאזן הסמוכה לה²⁶ - הרי אלו מתירין אותה.

(23) מן הדין, אם אין סירכא, אין הריאה צריכה בדיקה,

26 רָאוּי לְהִגָּה בְּמִנְהַג זֶה. אֲלֹא נִפְחִין אוֹתָהּ בְּלִבָּד⁴⁴;
27 אִם נִמְצְאָה שְׁלֵמָה מִן הַנֶּקֶב - הִרִי זֹ מִתְּרָת.

(43) ותלויות. (44) והרשב"א מתיר אפילו בלא בדיקה. וטעמו של דבר, שאפילו לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב - מותרת, לפי שסירכא הבאה מחמת נקב נסרכת למקום הסמוך לה שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עבה וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סירכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ומותרת (כסף-משנה בשם הרא"ש). ורבינו שמצריך בדיקה בנפיתה, בוודאי טעמו גם כאן מפני פשוט המנהג, כמו שכתב בהי"ד.

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

(1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרכים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

28 א. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ²¹ בְּיוֹם אֶחָד - הַבֶּשֶׂר מִתֵּר
29 בְּאֶכְלִיָּה³, וְהַשּׁוֹחֵט לֹקֵה; שְׁנַאמֵר: אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ
30 לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְאִינוּ לֹקֵה אֲלֹא עַל שְׁחִיטַת
31 הָאֲחֵרוֹן. לְפִיכָךְ⁴, אִם שָׁחַט אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן⁵, וּבֹא
32 חֵבֶר וְשָׁחַט אֶת הַשְּׁנִי - חֵבֶר לֹקֵה.

(2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הברל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

33 ב. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּכָל זְמַן⁶ וּבְכָל מְקוֹם⁷,
34 בְּחֵלְזוֹ וּבְמִקְדָּשָׁיו. בֵּין קִדְּשִׁים הִנְאָכְלִין⁸ בֵּין קִדְּשִׁים
35 שְׂאִינָן נִאָכְלִין⁹. לְפִיכָךְ, הָרֹאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט בְּעִזְרָה
36 וְהַשְּׁנִי בַּחוּץ¹⁰, או הָרֹאשׁוֹן בַּחוּץ וְהַשְּׁנִי בְּעִזְרָה¹¹,
37 בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן חֵלְזִין או שְׁנֵיהֶן קִדְּשִׁים, בֵּין שֶׁהָיוּ
38 אֶחָד מֵהֶן חֵלְזִין וְאֶחָד קִדְּשִׁים - זֶה שֶׁשָּׁחַט אֲחֵרוֹן
39 לֹקֵה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

(6) בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוטו חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

1 יֹא. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנוּפְחִין הָרָאָה, שְׁמָא יֵשׁ בָּהּ
2 נֶקֶב³⁴. וְרַב הַמְּקוֹמוֹת אֵין נִפְחִין, שְׁהָרִי לֹא נוֹלֵד
3 דְּבַר שְׁגוֹרָם לְחִשְׁשָׁ³⁵. וּמַעוֹלָם לֹא נִפְחִינוּ רָאָה
4 בְּסִפְרָד וּבְמַעֲרָב אֲלֹא אִם נוֹלֵד לָנוּ דְּבַר שְׁחוּשְׁשִׁים
5 לוֹ.

(34) וזה לשון רש"י בחולין יב, ב: הלכה למשה מסיני דסמכין ארובא אפילו היכא שאפשר וכו', ואהא מילתא סמכין ולא בדיקין כל י"ח טריפות. ונקובת הריאה, משום דשכיח בה ריעותא - בדיקין. (35) וסומכין על הכלל: נשחטה בחזקת היתר עומדת.

6 יב. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ פֶּלֶן - אֵינָן עַל פִּי הַדִּין, אֲלֹא עַל
7 פִּי הַמִּנְהַג, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁶. וּמַעוֹלָם לֹא שְׁמַעְנוּ בְּמִי
8 שֶׁבִּדֵּק עוֹף, אֲלֹא אִם נוֹלֵד לוֹ חִשְׁשׁ.

(36) בהלכות ר"ז.

9 יג. מִי שֶׁשָּׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה³⁷ וְקָרַע אֶת הַבֶּטֶן, וְקָדַם
10 שֶׁיְּבַדֵּק אֶת הָרָאָה בָּא כָּלֵב אוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְנִטְלָה
11 אֶת הָרָאָה וְהִלֵּךְ לוֹ - הִרִי זֹ מִתְּרָת. וְאֵין אוֹמְרִים³⁸:
12 שְׁמָא נִקְוָה הִיָּתָה אוֹ שְׁמָא דְּבוּקָה הִיָּתָה³⁹; שְׂאִין
13 מִחֲזִיקִין אִסּוּר. אֲלֹא הִרִי זֹ בְּחִזְקַת הָתֵר עַד שֶׁיּוֹדַע
14 בְּמָה נִטְרַפָּה⁴⁰. וּכְשֶׁם שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין לְקָרוֹם מִחַ
15 וְלִשְׁדָּרָה וּכְיוּצָא בְּהֵן, כִּף לֹא נָחוּשׁ לְרָאָה שְׂאִבְדָּה.
16 וְאֵין בְּזֶה מִנְהַג, שֶׁדְּבַר שְׂאִינוֹ מִצּוֹי אֵין בּוֹ מִנְהַג⁴¹.

(37) בגמרא שם ט. אמורה הלכה זו בבני מעיים, והוא הדין לריאה (מגיד-משנה). (38) והראב"ד משיג ואומר: יש שחולקין על הריאה, כלומר דוקא בשאר בני מעיים שאינם עלולין לסירכות אין חוששין, אבל ריאה שהיא עלולה לסירכות - ודאי חוששים ('מגדל עוז'). (39) בסירכא לדופן או למקום אחר או כונתו דבוקה שהאונות היו דבוקות, ראה פ"ח ה"ה-ו. (40) כרב הונא, שם. (41) אפילו אלה הנוהגים לבדוק כל ריאה, בכגון זה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי ויקחו את הריאה (לחם-משנה).

17 יד. בָּא הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אוֹ הַיִּשְׂרָאֵל וְהוֹצִיא הָרָאָה
18 קִדְּם שֶׁתְּבַדֵּק, וְהִרִי הִיא קִיָּמָת - נִפְחִין אוֹתָהּ⁴²,
19 וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין אֲנִי יוֹדְעִין אִם הָיוּ שָׁם צְמָחִין או
20 לֹא הָיוּ, מִפְּנֵי פְשׁוּט הַמִּנְהַג.

(42) וזהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו, הלכה יא. וכאן שהוציאו את הריאה קודם שתבדק במקומה, כמו שנתבאר בה"ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפיתה (לחם-משנה).

21 טו. יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שְׁאֵם נִמְצָאוּ סְרָכוֹת מְדֻלְּלוֹת⁴³
22 מִן הָרָאָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן דְּבוּקוֹת לֹא לְדַפֵּן וְלֹא
23 לְמָקוֹם אַחֵר - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְדָבַר זֶה הִפְסֵד גְּדוֹל
24 הוּא, וְאִבּוּד מְמוֹן לְיִשְׂרָאֵל. וּמַעוֹלָם לֹא נִהְגּוּ זֶה לֹא
25 בְּצִרְפָּת וְלֹא בְּסִפְרָד, וְלֹא נִשְׁמַע זֶה בְּמַעֲרָב. וְאֵין

טְהוֹרָה בְּלִבְדִּי: שְׁנֵאמַר: וְשׁוֹר אוֹ שֶׁהִיא²⁵ אֹתוֹ וְאֵת²⁴
 בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְנוֹהֵג בְּכָל־אֵימָם. בְּיָצֵד?²⁵
 צִבְיָה²⁶ שָׂבָא עַל הָעֵז וְשָׁחַט הָעֵז וְאֵת בְּנָהּ - לֹקְהָה²⁷; ²⁶
 אֲכָל הָעֵז שָׂבָא עַל הַצִּבְיָה - אֲסוּר לִשְׁחַט אֹתָהּ²⁷
 וְאֵת בְּנָהּ²⁸, וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ לֹקְהָה. פְּרָה וּבִנְהָ²⁹
 אֲסֻרָה תּוֹרָה, לֹא צִבְיָה וּבִנְהָ.²⁹

(25) ודרשנין שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים. (28) הרשב"א חולק וסובר שמותר אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה, כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

ט. הִיתָה בֵּת הַצִּבְיָה הַזֹּאת נִקְבָּה וְיִלְדָּה בֵּן, וְשָׁחַט³⁰
 אֶת הַנִּקְבָּה בֵּת הַצִּבְיָה וְאֵת בְּנָהּ - לֹקְהָה³⁰. וְכֵן³¹
 כָּל־אֵימָם הֵבֵא מִמֵּין כֶּבֶשׂ וּמִמֵּין עֵז³¹, בֵּין מִכֶּבֶשׂ עִם³²
 הָעֵז בֵּין מֵעֵז עִם הַכֶּבֶשׂ - לֹקְהָה מִשּׁוּם אֹתוֹ וְאֵת³³
 בְּנוֹ.³⁴

(30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא תיש, מין בהמה ואם כן יש בבן של התיש והצבייה חלק שה. ודרשים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

י. מִתֵּר לִשְׁחַט אֶת הַמַּעֲבֵרֶת. עֶבֶר יֵרֶךְ אִמּוֹ³² הוּא. וְאִם יָצָא הָעֶבֶר מִי אַחֵר שְׁחִיטָה וְהִפְרִיס עַל גִּבִּי³⁶
 קִרְקַע³³ - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט³⁷
 - אֵינוֹ לֹקְהָה.³⁸

(32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לעניין אותו ואת בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי קרקע - פירוש עמד על פרסותיו - שטעון שחיטה ויש בו איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי, ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

יא. אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּנִקְבוֹת³⁴, שְׁזָה בְּנָהּ³⁹
 וְדֹאֵי³⁵. וְאִם נִדְּעָה וְדֹאֵי שְׁזָה הוּא אָבִיו - אֵין⁴⁰
 שׁוֹחֲטִין שְׁגִיחָהּ³⁶ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ⁴¹
 לֹקְהָה; שְׁהִדְבֵּר סִפְקָהּ³⁷ אִם נוֹהֵג בְּזָכָרִים אוֹ אֵינוֹ⁴²
 נוֹהֵג.⁴³

(34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו

ג. אֵין אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ נוֹהֵג אֲלֹא בְּשְׁחִיטָה¹
 בְּלִבְדִּי; שְׁנֵאמַר: לֹא תִשְׁחַטּוּ - בְּשְׁחִיטַת שְׁגִיחָהּ הוּא²
 הָאֲסוּר. אֲכָל אִם נִחַר¹² הָרָאשׁוֹן אוֹ נִתְנַבֵּל בִּידוֹ¹³ -
 מִתֵּר לִשְׁחַט. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרָאשׁוֹן וְנִחַר הַשְּׁנִי¹⁴ אוֹ
 נִתְנַבֵּל בִּידוֹ - פְּטוּר.⁵

(12) ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעתו. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן שֶׁשָּׁחַטוּ בֵּינָם לְבֵין עֲצָמָן¹⁵ אֵת⁶
 הָרָאשׁוֹן - מִתֵּר לִשְׁחַט שְׁנֵי אַחֲרֵיהֶם, לְפִי שְׁאִין⁷
 שְׁחִיטָתָן שְׁחִיטָה¹⁶ כָּלָל.⁸

(15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָרָאשׁוֹן וְהָרִי הוּא סִפְקָה נִבְלָה -
 אֲסוּר לִשְׁחַט הַשְּׁנִי, וְאִם שָׁחַטוּ - אֵינוֹ לֹקְהָה¹⁷.⁹

(17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שְׁחִיטָה שְׁאִינָה רְאוּיָה לְאִכִּילָה - שְׁמָה שְׁחִיטָה.¹¹
 לְפִיכָף, הָרָאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט חֲלוּץ בְּעֶזְרָה אוֹ טְרִפָּה אוֹ¹²
 שׁוֹר הַנֶּסְקָל¹⁸ וְעִגְלָה עֲרוּפָה וּפְרָה אֲדָמָה, אוֹ¹³
 שֶׁשָּׁחַט לְעִבּוּדֹת כּוֹכְבִּים, וְכֹא הָאֲחֵרוֹן וְשָׁחַט אֶת¹⁴
 הַשְּׁנִי - לֹקְהָה. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרָאשׁוֹן אֶת הָאֶחָד,¹⁵
 וְכֹא הָאֲחֵרוֹן וְשָׁחַט אֶת הַשְּׁנִי וְהָרִי הוּא חֲלוּץ בְּעֶזְרָה¹⁶
 אוֹ שׁוֹר הַנֶּסְקָל אוֹ עִגְלָה עֲרוּפָה וּפְרָה אֲדָמָה - הָרִי¹⁷
 זֶה לֹקְהָה.¹⁸

(18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

ז. שְׁחִיטוֹ¹⁹ לְעִבּוּדֹת כּוֹכְבִּים - פְּטוּר²⁰ מִשּׁוּם אוֹתוֹ¹⁹
 וְאֵת בְּנוֹ, שְׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ²¹. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ²²
 מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם עִבּוּדֹת²¹
 כּוֹכְבִּים²³ - לֹקְהָה²⁴.²²

(19) את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה מנייה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטוהו, שתתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה. (24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב, ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו, היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

ח. אֵין אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ נוֹהֵג אֲלֹא בְּבִהְמָה²³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבים בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראיה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראיה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. רבינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראיה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. (52) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

טו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂרָא זֶה שְׁלֵקָה
בְּאַחְרוֹנָה נֶחֱפֵז לְקִנְיָתָא, וְהִיא בְּסוֹף הַיּוֹם, שְׁחִיטָתָהּ
שְׁהוּא שׁוֹחֵט עִתָּה; אֲבָל אִם הָיָה רוּחַ בַּיּוֹם - אֵינִי
צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שְׂמָא לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא לְמָחָר.

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לְחֶמֶן, וְהַבַּת לַפֶּלֶא - צָרִיךְ
לְהוֹדִיעֵן; שְׂוֹדָאֵי בַּיּוֹם אֶחָד שׁוֹחֲטִין. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא
בְּזָה.

יז. יוֹם אֶחָד הָאֲמֹר בְּאוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ - הַיּוֹם הוֹלֵךְ
אֲחֵר הַלֵּילָה⁵³. בְּיָצֵד? הֲרֵי שְׁשֹׁחֵט רֹאשׁוֹן בְּתַחֲלַת
לַיִל רִבְעִי - לֹא יִשְׁחֹט הַשְּׁנִי עַד תַּחֲלַת לַיִל
חֲמִישִׁי⁵⁴. וְכֵן אִם שְׁחֹט הָרִאשׁוֹן בְּסוֹף יוֹם רִבְעִי
קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - שׁוֹחֵט הַשְּׁנִי בְּתַחֲלַת לַיִל
חֲמִישִׁי⁵⁵. שְׁחֹט רֹאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁵⁶ שֶׁל לַיִל
חֲמִישִׁי - לֹא יִשְׁחֹט הַשְּׁנִי עַד לַיִל שְׁשִׁי⁵⁷; וְאִם
שְׁחֹט בַּיּוֹם חֲמִישִׁי - אֵינִי לֹקֵה⁵⁸.

(53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. (54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. (55) שהוא כבר יום אחד. (56) ספק יום ספק לילה. (57) שמא בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. (58) מספק.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים והחזירין לקן וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נזהג; ואם מותר לזכות בביצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נזהג במקודשין; ועוף שהרג נפש.

א. הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִים² וְשִׁחֲטָהּ - הַבֶּשֶׂר מֵתָר
בְּאַכִּילָה, וְלֹקֵה עַל שְׁחִיטַת הָאֵם³; שְׁנֶאֱמַר: לֹא
תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. וְכֵן אִם מֵתָה⁴ קֹדֶם שִׁשְׁלֹחָהּ
- לֹקֵה. וְאִם שְׁלַחָהּ אֲחֵר שְׁלֹקָהּ - פְּטוּר⁵.

(2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. (3) כלומר, מכיון

ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם ובנה. (36) משום ספק שמא נוהג בזכרים. (37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּרֶה וְאַחֵר כֶּף שְׁחֹט³⁸ שְׁנֵי בָּנֶיהָ
- לֹקֵה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת³⁹. שְׁחֹט אֶת בָּנֶיהָ וְאַחֵר כֶּף
שְׁחֹט הִיא - לֹקֵה אֶחָת⁴⁰. שְׁחֲטָהּ וְאֵת בִּתְּהָ וְאֵת כֶּן
בִּתְּהָ - לֹקֵה שְׁתֵּים⁴¹. שְׁחֲטָהּ וְאֵת כֶּן בִּתְּהָ וְאַחֵר כֶּף
שְׁחֹט אֶת הַבַּת - לֹקֵה אֶחָת⁴², בֵּין הוּא בֵּין אֲחֵר⁴³.

(38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. (40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שְׁנַיִם שְׁלֹקָחוּ שְׁתֵּי בְּהֵמָּה, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבַּת,
וּבָאוּ לְדִין⁴⁴ - זֶה שְׁלֹקָה רֹאשׁוֹן וְשִׁחֹט רֹאשׁוֹן⁴⁵,
וְהַשְּׁנִי יִמְתִּין לְמָחָר. וְאִם קֹדֶם הַשְּׁנִי וְשִׁחֹט - זָכָה⁴⁶,
וְיִמְתִּין הָרִאשׁוֹן עַד לְמָחָר.

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.

יד. בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים בְּשִׁנְהָ⁴⁷, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לְחֶבְרִי
- צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ וְלֹאמַר לוֹ: כֶּכֶר מְכַרְתִּי אִמָּה אוֹ
בִּתְּהָ⁴⁸ לְאַחֵר לְשֹׁחֵט, כִּדִּי שְׂמִימָתָן זֶה הָאֲחֵר וְזֶה
יִשְׁחֹט עַד לְמָחָר. וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֲחֵר וְזֶה
שֶׁל חֲגִי⁴⁹, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁵⁰, וְעֶרֶב
עֲצֵרָת⁵¹, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁵².

(47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. (48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. (49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבנותיו היו בשביל ישראל, אבל קרבנות שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנויה להכין סעודות גדולות. (50) היו מרבים באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השוכע. (51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראיה. ותוספות שם

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי ז' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קפו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ה. וְכִיצַד מְשַׁלַּח הָאֵם? אוֹחֶז בְּכַנְפֶּיהָ וּמְפָרִיחָהּ¹².
- שְׁלַחָהּ וְחִזְרָהּ וְשִׁלְחָהּ וְחִזְרָהּ, אֶפְלוּ אֶרְבַּע וְחִמָּשׁ¹³
- פְּעָמִים - חֵיב לְשַׁלַּח; שְׁנָאֲמַר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח¹⁴.

13 שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותה. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחה מדעתו קיים 'עשה', עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לאו דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים 'עשה'. 14 רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

- ו. הָאוֹמֵר: הֲרִינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלַּח אֶת הַבָּנִים¹⁵
- חֵיב לְשַׁלַּח אֶת הָאֵם¹⁵; שְׁנָאֲמַר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם¹⁷.

15 משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

- ז. לָקַח אֶת הַבָּנִים וְהִחְזִירָן לָקָן¹⁶, וְאַחֵר בֶּן חֲזָרָה¹⁸
- הָאֵם עֲלִיָּהֶן - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח¹⁷. שְׁלַח אֶת הָאֵם וְחִזְרָה¹⁹
- וְצִד אוֹתָהּ¹⁸ - הֲרִי זֶה מִתָּר. לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֶלָּא²⁰
- לְצִיד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה יְכוּלָּה לִפְרֹחַ בְּשִׁבְלֵי הַבָּנִים²¹
- שֶׁהִיא מְרַחֶפֶת עֲלֵיהֶן שְׁלֹא יִלָּקְחוּ, שְׁנָאֲמַר: וְהָאֵם²²
- רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים; אֲבָל אִם הוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ²³
- וְחִזְרָה וְצִד אוֹתָהּ - מִתָּר.²⁴

16 כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירנה לה. 17 הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ת. 18 שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

- ח. שְׁלוּחַ הָאֵם אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּעוֹף טְהוֹר¹⁹ שְׁאֵינִי²⁵
- מְזֻמָּן²⁰, כְּגוֹן יוֹנִי שׁוֹבֵב²¹ וְעֲלִיָּה וְעוֹפּוֹת שְׁקָנָיו²⁶
- בַּפְּרָדִּים²², שְׁנָאֲמַר: כִּי יִקְרָא²³; אֲבָל הַמְּזֻמָּן, כְּגוֹן²⁷
- אֲוִזִין וְתַרְנֻגְלִין וְיוֹנִים שְׁקָנָיו בְּפִיתָ²⁴ - אֵינוֹ חֵיב²⁸
- לְשַׁלַּח.²⁹

19 משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: 20 שאינו ברשותך. 21 יוני מדבריות שקנו בשוכך.

ששחטה אי-אפשר לו לקיים את 'עשה' ד"שלח תשלח את האם", לפיכך לוקה על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ת. 4) ולא תתקיים 'עשה' לעולם, אף-על-פי שהוא לא ביטל 'עשה' בידיו כמו בשחטה, לוקה. 5) ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשילוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' ל'עשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקה, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

- ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִיתָקָה לַעֲשֶׂה - חֵיב¹
- לְקַיֵּם עֲשֶׂה שְׁפָה⁶, וְאִם לֹא קִיָּמוֹ - לֹקָה⁷.

6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. 7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק ל'עשה', האחד אומר כשביטל את 'עשה', היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של 'עשה' אז לוקה, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום 'עשה' אינו לוקה, שהרי לא באשמתו בוטלה 'עשה'. והשני אומר: אם רק לא קיים 'עשה' ונתברר שאינו יכול לקיים 'עשה', אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו ב'עשה'. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקה. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה"ש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

- ג. בֹּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְחָהּ⁸, או שְׁבָרָהּ³
- מִתַּחַת יָדוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ⁹ - לֹקָה; שְׁנָאֲמַר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח⁴
- תְּשַׁלַּח - עַד שִׁישַׁלַּח מַעֲצָמוֹ, וְהֲרִי לֹא קִיָּם עֲשֶׂה⁵
- שְׁפָה.⁶

8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. 9) ואבדה. אבל אם ברחה מדעתו, כגון שנתן לה בכוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את 'עשה'.

- ד. נֹטֵל אֵם עַל הַבָּנִים, וְקָצַץ אֶגְפֶּיהָ פְּדִי שְׁלֹא⁷
- תָּעוּף, וְשִׁלְחָהּ - מִכֵּין אוֹתָהּ מִפֶּת מִרְדּוֹת¹⁰. וּמִשְׁפָּה⁸
- אוֹתָהּ¹¹ אֶצְלוֹ עַד שִׁיגְדְּלוּ כַּנְפֶּיהָ וּמְשַׁלְּחָהּ¹². וְאִם⁹
- מֵתָה קֹדֶם לָזֶה אוֹ בְּרָחָה וְאֶבְדָּה - לֹקָה, שְׁהֲרִי לֹא¹⁰
- קִיָּם עֲשֶׂה שְׁפָה.¹¹

10) חולין קמא: ופירש"י רידיו ותוכחות שלא ירגיל בזה. 11) שם. כדי שיקיים את 'עשה' כהלכתה, ויפטר מן המלקות. 12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשוננו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את 'עשה' ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

- (22) אינו מזומן שיכולים לברוח. (23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: (24) מזומן הוא ברשותו.
- 11 **יב. שַׁחַט מִקְצֵת סִימָנִין³³ בְּתוֹךְ הַקֶּן לְדָם שֶׁיִּקְחָהּ³⁴**
12 **- חֵיב לְשַׁלַּח³⁵; וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ לֹקֵה.**

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרירת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבידו לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הוושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

- 13 **יג. הִיתָה מְעוּפֶפֶת: אִם כְּנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בְּקֶן - חֵיב לְשַׁלַּח, וְאִם לֹא - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח³⁶. הִיתָה מְטִילִית³⁷**
14 **אוּ כְּנָפֶיהָ³⁸ חוֹצְצוֹת בֵּין כְּנָפֶיהָ וּבֵין הַקֶּן - הָרִי זֶה מְשַׁלַּח³⁹; וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ לֹקֵה⁴⁰.**
16

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

- 17 **יד. הָיוּ שְׁנֵי סָדְרֵי בָּיִצִים⁴¹ וְכְנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בְּסֶדֶר הַעֲלִיּוֹן, אוּ שֶׁהִיתָה רוֹבֶצֶת עַל בָּיִצִים מוֹזְרוֹת וּמִתְחִיתֶיהֶן בָּיִצִים יְפוֹת, אוּ שֶׁהִיתָה אִם עַל גְּבִי אִם, אוּ שֶׁהִיתָה הֶזְכֵּר עַל הַקֶּן וְהָאִם עַל הַזָּכָר - הָרִי זֶה לֹא יִקָּח; וְאִם לָקַח - יִשְׁלַח; וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ לֹקֵה.**
22

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להתיר ולהקדים את לקיחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את

ט. הָיוּ הָאֲפֻרוּחִין²⁵ מִפְּרִיחִין שְׂאִינָן צְרִיכִין לְאֶמֶן אוּ בָּיִצִים מוֹזְרוֹת²⁶ - אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלַּח²⁷. הָיוּ אֲפֻרוּחִין טְרֵפוֹת - הָרִי אֵלּוֹ כְּבִיצִים מוֹזְרוֹת, וּפֶטוּר מִלְשַׁלַּח²⁸.

(25) שיודעים לפרות. משנה שם קמ: (26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. (27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשוננו של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלביך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלביך", שני הטעמים שנאמרו - עולים אפוא בקנה אחד, וצריך עיון). (28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלביך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

- 5 **י. זָכָר שֶׁמָּצָא רוֹבֵץ²⁹ עַל הַקֶּן - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח. עוֹף טֵמָא רוֹבֵץ עַל בָּיִצִי עוֹף טָהוֹר, אוּ עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בָּיִצִי עוֹף טֵמָא - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח³⁰.**

(29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. (30) והטעם בעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקננת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלביך).

- 8 **יא. הִיתָה רוֹבֶצֶת עַל בָּיִצִים שְׂאִינָן מִיָּנָה³¹ וְהָן טְהוּרִין - הָרִי זֶה מְשַׁלַּח; וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ לֹקֵה³². הִיתָה הָאִם טְרֵפָה - חֵיב לְשַׁלַּח.**
10

(31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. (32) שאין לוקין על הספק.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי ז' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).
 טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן⁴² - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה בצד הקן וכןפי' נוגעת בהן מצדו - פטור מלשלח.

האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן⁴² - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה בצד הקן וכןפי' נוגעת בהן מצדו - פטור מלשלח.

יט. אסור לטל אם על הבנים ואפילו לטהר בהן את המצרע, שהיא מצוה⁵³. ואם לקח - חייב לשלח. ואם לא שלח - לוקה⁵⁴. שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה⁵⁵, ולא עשה דוחה עשה⁵⁶.

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עליהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

טז. היתה על שני בדי אילן⁴⁴ והקן ביניהן - רואין: כל שאלו ונטלו הפדין תפל על הקן - חייב לשלח⁴⁵.

(44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת - חייב לשלח⁴⁶. המוצא קן על פני המים⁴⁷ או על גבי בעלי חיים⁴⁸ - חייב לשלח. לא נאמר: אפרוחים או ביצים⁴⁹, ולא נאמר: בכל עץ או על הארץ, אלא שדבר הכתוב בהנהגה⁵⁰.

(53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. (54) אם שחטה או מתה מאלה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. (55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. (56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצורע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

כ. המקדיש עוף⁵⁷ לבדק הבית⁵⁸ ופרח מידו⁵⁹, והרי הוא מפירו ומצאו רובין על האפרוחים או על הביצים - לוקח הכל⁶⁰ ומביאן לידי גזבר⁶¹. שאין שלוח האם נוהג במקדש⁶². שניאמר: ואת הבנים תקח לך, ואלו אינן שלוק⁶².

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

יח. אסור לזפות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן. לפיכך, אפילו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעליהן ושוככו - אינן מזמנין, ולא קנה לו חצרו. כשם שאינו יכול לזפות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו⁵¹ בהן. ולפיכך חייב לשלח⁵².

(57) שלו ושהיה ברשותו. (58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. (59) יוצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשילוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. (60) גם הבנים בעודם תחת האם. (61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משילוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. (62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוונו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדין קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

כא. עוף שהרג את הנפש - פטור מלשלח, מפני שהוא מצוה להביאו לבית דין לדון אותו.

(51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיתת חיה ועוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פג, א. שנינו: ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצביה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כשתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). (18) ואינו חייב בכיסוי. (19) כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונגל לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו'. כדאיתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוונו או לא נצטוונו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואותם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. (20) חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. (21) משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

ה. השוחט עופות ומיני חיה במקום אחד - מברך 18
ברכה אחת 22 לכלן, וכסוי אחד 23 לכלן. 19

(22) ברכת הכיסוי, שם פו, ב. (23) כחכמים, שם.

ו. דם שנתערב במים: אם יש בו מראה דם - חיב 20
לכסות 24, ואם לאו - פטור. נתערב ביין או בדם 21
בהמה - רואין אותן כאלו הם מים 25: אם אפשר 22
שיראה מראה הדם שחיב לכסותו פשעור זה אלו 23
היה מים - חיב לכסות הפל 26, ואם לאו - פטור. 24

(24) מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז, א.). (25) שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. (26) גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

ז. פסוה ונתגלה - אינו חיב לכסותו פעם אחרת 27. 25
פסוהו הרוח - אינו חיב לכסותו 28. חזר ונתגלה אחר 26
שפסוהו הרוח - חיב לכסותו 29. 27

(27) משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה מן וא"ו יתירה, שנאמר וכסהו, ולא כתיב יכסה. (28) התורה מצווה לכסות

הטהורים; שחט חולין והקדישן; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שכח לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

א. מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או 1
עוף טהור. 2. שנאמר: אשר יצוד ציד חיה או עוף 2
אשר יאכל, ושפך את דמו וכסוהו בעפר. לפיכך 3
חיב לברך קדם שיקסוהו: ברך אתה יי אלהינו מלך 4
העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פסוי הדם. 5

(2) אבל עוף טמא ששחטו - פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' בתוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. (3) הואיל והיא מצוה-עשה. (4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתן, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). (5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

ב. פסוי הדם נוהג במזמן ובשאינו מזמן. 6. לא 6
נאמר: אשר יצוד, אלא בהורה. 8. ונוהג בחולין ולא 7
במקדשין, 9. בין קדשי המזבח 10. בין קדשי בדק 8
הבית 11. ואם עבר ושחטן 12 - אינו חיב לכסות את 9
דמן. 10

(6) משנה, חולין, שם. (7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. (8) דבר מצוי. (9) משנה, שם. (10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. (11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. (12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שאם עבר ושחטם", שהכל המשך אחד הוא (כסף-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם - פטור מלכסות (לחם-משנה).

ג. שחט חיה ועוף ואחר כך הקדישן 13, או הקדיש 11
את הדם 14 - חיב לכסותו 15.

(13) לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. (14) או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. (15) שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

ד. כלאים הבא מבהמה וחייה 16, וכן בריה 17 שהיא 13
ספק בהמה 18 או חיה - צריך לכסות, ואינו מברך 19. 14
השוחט לחולה בשבת - חיב לכסות לאחר שבת 20. 15
וכן השוחט ספק או כלאים ביום טוב - מכסה דמו 16
לאחר יום טוב 21. 17

(16) כגון תיש הבא על הצבייה או להיפך. (17) במשנה שם

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי ז' שבט - ספר קדושה - הלכות שחיטה קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 **חֲרָשִׁים** ⁴⁵ דָּקָה, וּבִלְבָּנָה וְחֲרִסִּית ⁴⁶ וּמְגוּפָה שֶׁפְּתָשָׁה; 17 **שָׁפַל** אֵלּוּ מִיַּן עֶפֶר הֵן. אֲבָל אִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי אוֹ 18 **כִּסְהוּ בְּאֲבָנִים** - אֵין זֶה כִּסּוּי; **שְׁנֹאמֶר**: **בְּעֶפֶר** ⁴⁷.

(40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת הנופלת מן הפשתן אגב עיבודו. (45) כשמנסרים עצים במשור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המשור. (46) רש"י פירש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים - לחוד וְאוֹלֵי נִפְלָה כֵּאֵן טַעוֹת קִטְנָה, בִּמְקוֹם חֲרָשִׁים צָרִיךְ לִגְרוֹס "וְטָרְשִׁים". וגם אין לפרש כתושי רעפים, כפירוש"י בבא-קמא סט, א - שהרי רבינו מונה לבינה שכתשה לחוד. ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס, היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. ובערוך' פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו וכסוהו בעפר, לבינה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר "מעפר שריפת החטאת".

19 **יב. לְפִיכָּךְ אֵין מְכַסִּים בְּזָבֵל גֶּסֶס וְחוֹל גֶּסֶס, וְקִמַּח 20 וְסִבְיָן** ⁴⁹ וּמוֹרֶסָן, וְשִׁחִיקַת כְּלִי מִתְכּוֹת, לְפִי שְׁאֵין 21 אֵלּוּ מִיַּן עֶפֶר. חוּץ מִשִּׁחִיקַת הַזָּהָב בְּלִבְד, שֶׁמְכַסִּין 22 בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא עֶפֶר. שְׁנֹאמֶר: וְעֶפְרַת זָהָב לוֹ; 23 **וְאוֹמֵר**: **עַד אֲשֶׁר דִּק לְעֶפֶר** ⁵⁰.

(48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי' ב'לחם משנה'.

24 **יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחור, וְהוּא פִּיחַ הַכֶּבֶשֶׂן** ⁵¹, וּבִכְחֹל ⁵², 25 וּבְנִקְרַת פְּסִילִים ⁵³, וּבְאֶפְרָא ⁵⁴. בֵּין אֶפְרָא עֲצִים בֵּין אֶפְרָא 26 בְּגָדִים ⁵⁵. אֲפָלוּ אֶפְרָא בְּשֶׁר שְׁנוֹשָׁרָה, שֶׁהִי כְּתוּב: **מְעַפֵּר 27 שְׂרִפַּת הַחַטָּאת** ⁵⁶. וּמִתָּר לְכִסּוֹת בְּעֶפֶר עִיר הַנִּדְחָת ⁵⁷.

(51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפים בו את העינים, במקרא: פוך (מלכים-ב י, ל). (53) בגמרא שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם: שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה אינה קרויה הנאה, רבא שם.

28 **יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיף לִתֵּן עֶפֶר לְמִטָּה** ⁵⁸ וְאַחֵר כֶּף 29 **יִשְׁחוּט בוֹ וְאַחֵר כֶּף יִכְסֶּה בְּעֶפֶר** ⁵⁹; אֲבָל לֹא יִשְׁחוּט 30 **בְּכֵלִי** ⁶⁰ וְיִכְסֶּה בְּעֶפֶר ⁶¹.

(58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוּחית ("תיחוח" בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר, שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר הארץ". ולמודים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר ('הגהות מיימוניות'). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסוהו

דמ מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. (29) אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסוהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתהו הרוח לא קיימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחתה ידחה כמו בקרבנות, שאין דיחוי אצל מצוות, גמרא שם.

1 **ח. דָּם הַנִּתְזָה ³⁰ וְשֶׁעַל הַפִּסִּין, אִם אֵין שָׁם דָּם אֵלָּא 2 הוּא ³¹ - חֵיב לְכִסּוֹת.**

(30) מעל הסכין לצדדים. (31) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

3 **ט. שְׁחַט וְנִבְלַע הָדָם בְּקֶרֶקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִכְרָז ³² - 4 חֵיב לְכִסּוֹת ³³; וְאִם לֹא - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסְתֵּהוּ 5 הָרוּחַ ³⁴, וּפְטוֹר מִלְכִּסּוֹת.**

(32) שנשאר רושם מאדמימות שדם. (33) ברייתא וגמרא שם. (34) שהרי מכוסה ועומד.

6 **י. אֵין חֵיב בְּכִסּוּי אֵלָּא דָּם שִׁחִיטָה הָרְאוּיָה 7 לְאֲכִילָה; שְׁנֹאמֶר: אֲשֶׁר יֵאָכֵל ³⁵. לְפִיכָּךְ, הַשּׁוֹחֵט 8 וְנִמְצְאָת טְרֵפָה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֲלִין בְּעֻזָּה ³⁶, אוֹ 9 הַשּׁוֹחֵט חִיָּה וְעוֹף שְׁנִגְמַר דִּינָן לְסִקְלָה ³⁷, וְהַשּׁוֹחֵט 10 וְנִתְנַבְּלָה בִּידוֹ ³⁸ - פְּטוֹר מִלְכִּסּוֹת. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטָה 11 וְקָטָן שֶׁשְּׁחַטוּ בֵּינוֹן לְבֵין עֲצָמָן - פְּטוֹרִין ³⁹ מִלְכִּסּוֹת 12 דָּם שִׁחִיטָתָן.**

(35) אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו בפ"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. (36) ואינו מונה ששחטם לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פ"ב ה"ו), שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. (37) כגון שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא נד, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א. (38) שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסות. וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתנבלה בידו - פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה. (39) כלומר, אחרים הרואים. ואף-על-פי שנתבאר לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה השוחט, מחויב הרואה לכסות, כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם פטורים או חייבים.

13 **יא. בְּמָה מְכַסִּין ⁴⁰ בְּסִיד וּבְגִפְתִּית ⁴¹, בְּזָבֵל דִּק 14 וּבְחוֹל דִּק שְׁאֵין הֵיוָצֵר ⁴² צָרִיף לְכַתְּשׁוֹ ⁴³, וּבְשִׁחִיקַת 15 אֲבָנִים וְחֲרָשִׁים, וּבְנִעְרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָן ⁴⁴ דָּקָה, וּבְנִסְתָּר**

כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק לאסור ביזוי מצוה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 48)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והצילנו מלמשש בחושך, וערך אותם נר לישראל ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות הישר כו".

בהלכה זו יש להבין כמה דברים: א. מדוע סידר הרמב"ם הלכה של כיסוי הדם בסוף ספר 'קדושה'. ב. מה פשר האריכות בסיום דבריו "והצילנו מלמשש בחושך כו", ומדוע קשור זה עם הסיום והחותם של ספר 'קדושה'. ג. לגופו של דבר, צריך להבין מדוע בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות ממצוות כיסוי הדם דווקא. ד. לשון הגמ' בשבת הלומדת דין זה מכיסוי הדם: "ואבוהון דכולהו דם", ולכאורה לא מדם למדנו איסור ביזוי המצוות אלא ממצוות כיסוי הדם, ומדוע לא אמרה הגמרא אבוהון דכולהו מצוות כיסוי הדם או כיסוי הדם.

והביאור בזה: כל התרי"ג מצוות נחלקו לשלושה סוגים, ודוגמתן בדם השחיטה, לכן נלמדו ממנו כל המצוות: א. מצוות לא-תעשה, שכל עניינן פרישה גמורה מאיסור, כעבודה-זרה ומאכלות אסורות וכו'. ב. מצוות המכשירות דברי הרשות, כדיני השחיטה, תרומות ומעשרות וכו', שעליהן נותר הדבר לישראל. ג. מצוות שגופן קודש, ועניינן המשכת קדושה על האדם.

דם בכללות מורה על חיות והתלהבות, וכל חיות שאינה לשם קדושה יש לכסותה. אבל חיות דקדושה א"צ לכסות, ואדרבה צריך לגלותה ולהשתמש בה לענייני הקדושה, ודוגמת שלוש ענינים אלו מצינו בדם:

א. מצוות כיסוי הדם נוהגת רק בחיה ובעוף שאינם קרבים על גבי המזבח (שבעופות אזלינן בתר רובא שאינן קרבים ע"ג המזבח), כי דם זה מורה על חיות שאינה לקדושה, ועל כן צריך לכסותו.

ב. דם בהמת חולין (שמינה קרב על המזבח) אין חייבים לכסות, כי האדם תיקן את החולין (ענייני הרשות) עד שנעשו קדושה.

ג. דם בהמה הקרבה על המזבח שעניינו קודש, ועל כן א"צ לכסותו.

מטעם זה בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות ממצוות כיסוי הדם דווקא, כי כללות תרי"ג המצוות נחלקו לאותם שלושה סוגים שבדם, ולכן אומרת הגמ' אבוהון דכולהו דם (ולא כיסוי הדם).

שלוש הפסקאות שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה שהיא גם הסיום לספר 'קדושה', תואמים להפליא את שלושת הענינים הנ"ל: א. "הצילנו מלמשש בחושך" מכון למצוות

בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. 60) ואם תאמר, הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עוברי עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם זה, כמו שנתבאר שם בה"ו. וראה ב'לחם משנה'. 61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

1 טו. ומי ששחט הוא יכסה, שְׁנֵאֲמַר: וְכִסְהוּ בְּעֵפֶר.⁶²
2 וְאִם לֹא כִסְהוּ וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיִּב לְכִסּוֹת;⁶³ שְׁזוּ
3 מִצְוָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה⁶⁴, וְאֵינָה תְלוּיָה בְּשׁוֹחֵט לְבַד.

62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה, שם פז, א. 63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו, שם. 64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשחט לבד.

4 טז. וְכִשְׁמַכְסָה - לֹא יִכְסֶה בְּרַגְלוֹ, אֲלֵא בְּיָדוֹ אוֹ
5 בְּסִפְּיוֹ אוֹ בְּכָלִי, בְּדִי שְׁלֹא יִנְהַג בּוֹ מִנְהַג בְּזִיּוֹן וְיִהְיֶה
6 מִצְוֹת בְּזִיּוֹת עָלָיו⁶⁵. שְׁאִין הַכְּבוֹד לְעֲצֻמָּן שֶׁל
7 מִצְוֹת⁶⁶, אֲלֵא לְמִי שֶׁצִּוָּה כִּהֵן בְּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ
8 מִלְּמַשֵּׁשׁ בַּחֲשֵׁךְ⁶⁷, וְעָרַךְ אוֹתָנוּ⁶⁸ נָר לַיִּשְׂרָאֵל
9 הַמַּעֲקָשִׁים, וְאִזְרֵנוּ לְהוֹרֹת נְתִיבוֹת הַיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן הוּא
10 אוֹמֵר⁶⁹: נָר לְרַגְלִי דְבָרְךָ, וְאִזְרֵנוּ לְנִתְיָבְתִּי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובשמכסה לא יכסנו ברגלו אלא בידו או בסכין או בכלי".

צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, והתחיל ב"ובשמכסה לא יכסנו ברגלו", וגם השמיט הלימוד "ושפך וכסה, במה ששפך - בו יכסה". והביאור בזה: בלשונו רצה הרמב"ם לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח שעיקר הקפידא הוא דווקא שלא יכסנו ברגל שהוא דרך בזיון, כגון בסכין או בכלי אחר כו' ועכשיו נוהגין לכסות ביד הסכין, וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, נמצא, שעיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך, ועל-פיהז מובן שמה שאסור לכסות ברגל הוא בעיקר לפי שאינו בכלל "במה ששפך יכסה", אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד עניין שבכיסוי על-ידי הרגל יש משום ביזוי המצוות. וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "ובשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" כי נתן מקום לטעות שיש חיוב לכסות במה ששפך דווקא. ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם" שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי מצוה בכל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ז

נדרבות פי רצה נא יי, ומשפטיך למדני

ספר ששי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. ב. הלכות נדרים. ג. הלכות נזירות. ד. הלכות ערקיין וחרמין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר. (ב) שלא לשא שמו לשוא. (ג) שלא לקפר בפקדון. (ד) שלא לשבע על כפירת ממון. (ה) לשבע בשמו באמת.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

- א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטוי, ושבועת שווא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטוי² הוא שנאמר בתורה: או נפש פי תשבע לבטא בשפתים להרע³ או להטיב⁴. והיא נחלקת לארבעה חלקים: שמים להבא⁵, ושמים לשעבר⁶. כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתיד להיות שיעשה ושלא יעשה⁷.

(2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדרים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). (3) כגון שלא יאכל היום או מחר. (4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. (5) שיאכל או לא יאכל. (6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. (7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

- ב. ואין שבועת בטוי נזהגת אלא בדברים שאפשר לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר? שאכלתי, או שזרקתי אבן לים⁹, או שדבר פלוני עם פלוני¹⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אבן לים,

- 1 לא-תעשה (חושך) שציוותה התורה על הפרישה מהן. ב.
2 "וערך אותם נר ליישר המעקשים" מכוון למצוות המיישרות ומכינות את דברי הרשות לשם קדושה. ג.
3 "ואור להורות נתיבות היושר" הם הדברים הקדושים מעיקרא - נתיבות ללא מעקשים.
4 לכן סידר הרמב"ם הלכה זו עם הפסוקים הנ"ל בסיום ספר 'קדושה', כי המילה "קדושה" כוללת שלושה עניינים אלו:
5 א. ענייני הפרישה כ"איסורי ביאה" ו"מאכלות אסורות" שבתחילת הספר. ב. קדש עצמן במותר לך, הוא על-ידי (הלכות) שחיטה. ג. הלכות שחיטה שייכות גם לדברים הקדושים בעצם כקדשי מזבח.

(ענ"פ "לקו"ש חלק ל"ז עמוד 52)

12

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וערך אותם נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות החושך, וכן הוא אומר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי".

וצריך להבין, איך יתכן שישנה מציאות של מעקשים שצריך ליישר, והלא הקב"ה ברא את עולמו בתכלית השלימות. והביאור הוא, שזוהי בדיוק השלימות של העולם שנברא כדי לתקן, ועל-ידי שאדם מתייגע בעבודתו "ליישר המעקשים" ומוקבל הכל לא בצורת מתנה ו"נהמא דכיסופא" אלא על-ידי עבודה ויגיעה ו"לפום צערא אגרא". הסדר הוא שבתחילת העבודה הוא "נר" ואח"כ הולך מחיל אל חיל ומוסיף באור. בנוסף, החידוש שהוא גם "נר לרגלי", היינו לבחינה היותר תחתונה שבאדם שאתה הוא הולך בארץ, לרמז על העסק בענייני עולם-הזה שגם שם ישנו ה"נר לרגלי", והחידוש היותר גדול הוא ב"אור לנתיבותי", היינו שלא רק בדרך ישרה וסלולה אלא גם ב"נתיב" שהוא שביל קטן וצדדי, ישנו "אור לנתיבותי", מפני ששליחותו של אדם היא לא רק בדברים חשובים וגדולים אלא גם בפרטים הקטנים והצדדיים שגם אותם צריך לעשות דירה לו יתברך בתחתונים.

(ענ"פ "יין מלכות" חזד"ש, ספר קדושה סימן ט"ו)

(65) שם. (66) רבינו נתן באור כללי על כל המצות, שלא יהיו בזויות עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא שם כב. "אבהון דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: במה ששפך - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל (67) על פי המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו. (68) בכ"י תימן: אותם. (69) מסיים רבינו את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נגמר ספר חמישי, והוא ספר קדשה. ומגין פרקיו שלשה וחמשים: הלכות אסורי ביאה - שנים ועשרים פרקים. הלכות מאכלות אסורות - שבעה עשר פרקים. הלכות שחיטה - ארבעה עשר פרקים.

קצד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

- ד. שְׁבוּעַת שְׁוֹא נַחֲלָקֶת לְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת²¹: הָאֶחָת¹¹ - שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל דָּבָר הַיָּדוּעַ שְׁאִין פֶּן²². פִּיֶּצֶד? פֶּגוֹן¹² שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָהָב.

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

- ה. הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל דָּבָר יָדוּעַ שְׁאִין בּוֹ סֶפֶק¹⁶ לְאָדָם שֶׁהוּא פֶּן. פֶּגוֹן שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא שָׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זֶה שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל הַשָּׁנִים שֶׁהֵם שָׁנִים. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָהָב²³. שְׁוֹה הַדָּבָר אִין בּוֹ סֶפֶק¹⁹ לְאָדָם שָׁלֵם²⁴ כְּדִי לְצַדֵּק הַדָּבָר בַּשְּׁבוּעָה.

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

- ו. שְׁלִישִׁית - שְׁנֹשְׁבֵעַ לְבַטֵּל אֶת הַמְצָוָה. פִּיֶּצֶד? פֶּגוֹן שְׁנֹשְׁבֵעַ שֶׁלֹּא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תַּפְּלִין²⁶, וְשֶׁלֹּא יֵשֵׁב בַּסֶּכֶה בְּחַג הַסֻּכּוֹת²⁷, וְלֹא יֵאָכֵל מִצֶּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח²⁸, או שִׁתְּעַנֶּה בַּשְּׁבָתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים²⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָהָב.

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת

- או שְׁלֹא דָּבָר פְּלוּנִי עִם פְּלוּנִי¹¹. פִּיֶּצֶד לְהִבָּא?¹
שְׁאֵכֵל או שְׁלֹא אֵכֵל, או שְׁאֵזְרָק או שְׁלֹא אֵזְרָק אֶבֶן לַיָּם¹². הֲרִי אֵלוֹ שְׁתִּים לְשִׁעְבֵּר¹³ וְשְׁתִּים לְהִבָּא.

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "שבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיודע בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאן" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

- ג. נִשְׁבַּע אֶחָת מְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת אֵלוֹ וְהַחֲלִיף, פֶּגוֹן⁴ שְׁנֹשְׁבֵעַ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל¹⁴ וְאֵכֵל, או שְׁיֵאָכֵל וְלֹא אֵכֵל, או שְׁאֵכֵל¹⁵ וְהוּא לֹא אֵכֵל, שֶׁלֹּא אֵכֵלְתִּי וְאֵכֵל - הֲרִי זֶה שְׁבוּעַת שֶׁקֶר. וְעַל זֶה וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁵ נֶאֱמָר: לֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לְשֶׁקֶר¹⁶. וְאִם נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר בְּמִזֵּד¹⁷ - לִוְיָהּ¹⁸. בְּשׁוֹגֵג¹⁹ - מִבֵּיא קֶרֶן עוֹלָה וְיִוְרֵד²⁰; שְׁנֶאֱמָר: וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם וְגוֹמֵר.

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תשיבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי האווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטוי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינן בו מעשה. ועוד, כי לא זו "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חנם או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? 18
משלם את הקרן³⁹ שפפר בו עם תוספת חמש, 19
ומקריב אשם ודאי⁴⁰, בין שהיה מזיד בין שהיה 20
שוגג. שנאמר: וכן חש בעמיתו בפקדון או בתשומת 21
יד⁴¹ או בגזל וגומר, והיה פי יחטא ואשם; ולא 22
נאמר בו ונעלם ממנו⁴² - לחיוב מזיד⁴³ כשוגג. 23

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי תחירות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיודיע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ובאן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט מרששי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאלו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. והוא שזייד בפקדון או בממון שנתחייב בו וידע 24
בו בפשעת שבועה. אבל אם שגג ושכח שיש לו 25
אצלו ממון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה 26
אנוס ופטור מכלום⁴⁴. וכן אם לא ידע שאסור 27
לשבע לשקר על כפירת ממון - הרי זה אנוס 28
ופטור⁴⁵. 29

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, והוא שצייין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון⁴⁶? 30
כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו, 31
ידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממון - זו היא 32
שגגתה⁴⁷. וידונה - שידע שחייבין עליה קרבן. 33

מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

ז. רביעית - שנשבע על דבר שאין פה בו לעשות. 1
פיצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה 2
ויום רצופים³⁰, או שלא יטעם כלום שבועה ימים 3
רצופים וכן כל פיצא כזה³¹. כל הנשבע שבועת 4
שוא מארבע שבועות אלו - עובר בלא תעשה, 5
שנאמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא³². ואם 6
היה מזיד לוקה³³; ואם היה שוגג - פטור מכלום³⁴. 7

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחלין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

ח. שבועת הפקדון פיצד? כל מי שיש ממון חברו 8
בידו, בין פקדון בין מלוה, או שגזלו או עשקו³⁵, 9
או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיצא כזה, ותבע 10
ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו - הרי זה עובר 11
בלא תעשה, שנאמר: לא תכחשו - זו אזהרה 12
לכפירת ממון. ואין לוקין על לאו זה³⁶. ואם נשבע 13
לו על שקר על ממון שפפר בו - הרי זה עובר בלאו 14
אחר, ועל זה נאמר: לא תשקרו איש בעמיתו³⁷ - 15
זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון. ושבועה זו היא 16
הנקראת שבועת הפקדון³⁸. 17

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו

קצו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר המברך, ה"ז כמברך" לפי ש"אמן הוה כמוציא דבר מפיו", ואין כוונת הרמב"ם לעניין שכר אלא שזוהי הלכה שאף שיכול לצאת על-ידי שמיעה לחוד, הרי על-ידי עניית אמן נעשה כמברך ממש. וכן בעניינינו גבי שבועה, העונה אמן אחר שבועת המשביע הרי זה כנשבע בעצמו.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 218)

(2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משביעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים", ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור..." (7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכללן, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אחד הנשבע¹⁰ או שהשביעו¹¹ אחר בשם המיוחד¹² או באחד מן הכנויות¹³, כגון שנשבע ב'מי ששמו חנוך, וב'מי ששמו רחום'¹⁴, וב'מי ששמו ארף אפים'¹⁵, וב'יצא בה'¹⁶ בכל לשון¹⁷ - הרי זו שבועה גמורה¹⁸. וכן אלה¹⁹ וארור - הרי הן שבועה²⁰. והוא ש'זכיר שם מן השמות או פנוי מן הכנויות. כיצד? כגון שאמר: באלה או ארור לה', או למי ששמו חנוך, או למי ששמו רחום, מי שיאכל דבר פלוני - ואכלו, הרי זה נשבע לשקר²¹. וכן בשאר מיני שבועות²².

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הנשבע או שהשביעו אחד בשם המיוחד".

בביאור מעלת שם הוי' לגבי שאר השמות, כותב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' שכל שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות...זולת שם אחד שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתברך, ולפיכך נקרא שם המפורש, ענינו שהוא מורה על עצמותו יתעלה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 38)

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שבועת העדות כיצד? העדים שידעו עדות ממו⁴⁸, ותבעם פעל העדות להעיד לו⁴⁹, וכפרו בעדותן ולא העידו, ונשבעו שאינן יודעין לו עדות - זו היא נקראת שבועת העדות. וחייבין על שבועה זו קרבן עולה ויורד, בין שהיו מזידין בה בין שהיו שוגגים. שנאמר: נפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד, ולא נאמר בה ונעלם⁵⁰ - לחייב על הזדון כשגגה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. כיצד שגגת שבועת העדות? כגון שנעלם ממנו שחייבין עליה קרבן, וידע ששבועה זו אסורה ושהיא שקר. וזדונה - שידע שחייבין עליה קרבן. אבל אם לא ידע שהיא אסורה או ששקרו העדות ונשבעו⁵¹, ואחר כך נודע להם שהן יודעין לו עדות ונשבעו על שקר - הרי אלו אנוסים⁵², ופטורין אף מן הקרבן⁵³.

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליכם אנוס. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עווננו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פרק טניו

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אחד הנשבע אחד מארבעה מיני שבועות אלו²⁴ מפי עצמו³, ואחד המשבע מפי אחרים⁴ וענה אמן, אפילו השביעו עובד כוכבים ומזלות או קטן וענה אמן - חייב. שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו⁵. ואחד העונה אמן או האומר דבר שענינו כענין אמן⁶, כגון שאמר: הן, או מחייב אני בשבועה זו, קבלתי עלי שבועה זו, וכל פיוצא בה⁷ בכל לשון⁸ - הרי זה כנשבע לכל דבר, בין לחייבו מלקות⁸ בין לחייבו קרבן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ואחד הנשבע מפי אחרים וענה אמן, אפילו השביעו גוי או קטן וענה אמן, חייב".

כתב הצפע"נ על הרמב"ם בהלכות ברכות: "כל העונה אמן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחכם בגלל קדושתם. והם: אל, אהיה אשר אהיה, אלף דלת, ויו"ד ה", שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיזכיר השם, שהרי אזהרתה "ולא תשבועו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו", וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמות למחכם. (33) לעיל ה"ב.

שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להמחק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפי' - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנהר להפרע מהם שמה יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - ארני, ברכסון - בזול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בהל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבועו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פ"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו". וכך כתב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר: הריני נשבע בה, וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון", הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאול את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם"... ושם בפסוק כז נאמר: "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

10. ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל פנויי³⁴ שבועה -
11. בשבועה³⁵. כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים³⁶
12. והיו קוראים לשבועה 'שבועה' או 'שקוקה'³⁷; או
13. שהיו ארמיים³⁸, שלשון שבועה בלשונם
14. 'מומתא'³⁹, והעלגים מכנין אותה ואומרים
15. 'מוהא'⁴⁰; פיון שאמר לשון⁴¹ שמשמעו וענינו
16. שבועה - הרי זה חייב פמי שהוציא לשון שבועה.

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישעיה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איזו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי

- 1 ג. וכן האומר: שבועה בה²², או פמי ששמו חנון
- 2 שלא אכל, ואכל²³; שזו אשה, והוא איש²⁴; שאין
- 3 לה פדי פלוס, ויש לו²⁵; שאיני יודע לה עדות.
- 4 והוא יודע²⁶ - הרי זה חייב²⁷.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זהו שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

- 5 ד. אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם
- 6 ולא פנוי - הרי זה אסור פדכר שנשבע עלי²⁸. אבל
- 7 אינו לוקה ולא מביא קרבן²⁹ אם עבר על שבועתו,
- 8 עד שהיה בה שם מן השמות המיוחדים³⁰ או פנוי³¹
- 9 מן הפנויין³², כמו שבארנו³³.

(28) שהרי מצינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן

קצת שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 שְׁהָרִי לֹא הוֹצִיא שְׁבֻעָה מִפִּי עָלֶיהָ, אֶלָּא
16 הַתְּפִיסָה⁵³. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פֶּטוּר מִן הַמַּלְקוֹת אוֹ
17 מִן הַקֶּרֶבֶן, אֲסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹתָהּ הַפֶּת שֶׁהִתְפִּיס
18 בְּשֻׁבָּעָה⁵⁴.

(53) וכבר אמרנו: המתפיס בשבועה פטור. בניגוד לנדר, שהמתפיס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"ג-ד). ובכל זאת הבדל יש בין מתפיס באדם הנשבע למתפיס בדבר הנאסר בשבועה, שבראשון רובין איסור על האדם הנשבע לא לעשות דבר פלוני, נמצא המתפיס בו מתפיס באיזה איסור. ואילו המתפיס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפיס בו, ולא בא רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפיס בדבר הנאסר בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו (רדב"ז). והטעם, שהמתפיס בשבועה פטור ובנדר חייב, משום שהמתפיס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפיס בו ולומר: אני כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). (54) שהרי לא אמרו (שבועות כ). "המתפיס בשבועה - מותר", משמע שאיסור יש בדבר (כס"מ), ולדעת הרי"ף שכתב שם: "אבל מתפיס בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

19 י. מִי שֶׁנִּתְּפֵן לְשֻׁבָּעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכַל הַיּוֹם
20 אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה וְיִשְׁדָּכֵר זֶה אֲסוּר עָלָיו בְּשֻׁבָּעָה, וְלֹא
21 הוֹצִיא בְּשֻׁפְתּוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר; שְׁנֵאמַר: לְבִטָּא
22 בְּשֻׁפְתֵּי - אֵין הַנִּשְׁבַּע חַיב עַד שִׁיּוּצִיא עֲנֵן שְׁבֻעָה
23 בְּשֻׁפְתּוֹ⁵⁵.

(55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

24 יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשָּׁבַע, וְטָעָה וְהוֹצִיא
25 בְּשֻׁפְתּוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר⁵⁶. מֵיָּצֵד?
26 הַמִּתְּפִין לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא יֵאָכַל אֶצֶל רְאוּבֵן, וְכִשְׁבָּא
27 לְהוֹצִיא שְׁבֻעָה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכַל אֶצֶל שְׁמֵעוֹן - הָרִי
28 זֶה מֵתָר לֶאֱכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהָרִי לֹא הוֹצִיא
29 בְּשֻׁפְתּוֹ; וְעַם שְׁמֵעוֹן, שֶׁהָרִי לֹא הָיָה שְׁמֵעוֹן בְּלִבּוֹ.

(56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

30 יב. וְכֵן⁵⁷ שֶׁאֵר מֵיָּנִי שְׁבֻעוֹת⁵⁸ אֵינוֹ חַיב עַד שִׁיְהִיָּה
31 פִּי וְלִבּוֹ שְׁוִין. לְפִיכֵךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנָיו שֶׁלֹּא
32 יֵאָכַל הַיּוֹם, וְאֶכֶל, וְהִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: אֲנִי לֹא הָיָה
33 בְּלִבִּי אֶלָּא שֶׁלֹּא אֶצֶא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנִי וְהוֹצִיא
34 אֶכִּילָה שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבִּי - הָרִי זֶה אֵינוֹ לוֹקָה⁵⁹, עַד
35 שִׁיּוּדָה בְּפָנָיו עֲדִים קִדְּם שִׁיאֲכַל שְׁעַל אֶכִּילָה נִשְׁבַּע;
36 אוֹ שֶׁקָּבַל עָלָיו הַתְּרָאָה⁶⁰ וְלֹא טָעַן שִׁטְעָה בַּעַת
37 הַתְּרָאָה. אֵף עַל פִּי שִׁטְעָן אַחֵר כֵּךְ - אֵין שׁוּמְעִין
38 לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: מַעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי אוֹ
39 לֹא נִדְרָתִי עַל דָּבָר זֶה⁶¹, וְאַחֵר שֶׁהִעִידוֹ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע

עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו בלתי עלגים (רדב"ז).

1 ו. וְכֵן הָאָמַר 'לֹא לֹא' 42' שְׁתֵּי פְעָמִים דִּרְךְ
2 שְׁבֻעָה⁴³, אוֹ 'הֵן הֵן', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כְּנִי - הָרִי זֶה
3 כְּנִשְׁבַּע⁴⁴. וְכֵן 'יָמִין' - שְׁבֻעָה, וְשִׁמְאֵל⁴⁵ -
4 שְׁבֻעָה. שְׁנֵאמַר: נִשְׁבַּע ה' בְּיָמִינוֹ וּבְזִרְעוֹ⁴⁶. וְכֵן
5 הָאָמַר: מִבִּטָּא שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה כֵךְ וְכֵךְ, וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ
6 כְּנִי - הָרִי זֶה שְׁבֻעָה⁴⁷.

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכוין לשם שבועה. וכגון, שאמר שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו.), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא-הדין לכפילות הן, וראה ברא"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינוי, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו.) ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן ביו"ד רלז, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיא אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

7 ז. אָמַר: אֶסֶר⁴⁸ לְה' אוֹ לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן שֶׁאֶעֱשֶׂה
8 אוֹ שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה - הוֹאִיל וְהוֹצִיאָו בְּלִשׁוֹן שְׁבֻעָה⁴⁹,
9 הָרִי הִיא בְּשֻׁבָּעָה.

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציאו בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

10 ח. שִׁמַּע חֲבֵרוֹ נִשְׁבַּע, וְאָמַר: וְאֲנִי כְּמוֹתָךְ - הוֹאִיל
11 וְלֹא הוֹצִיא שְׁבֻעָה מִפִּי וְלֹא הִשְׁבִּיעוֹ חֲבֵרוֹ, הָרִי
12 זֶה פֶּטוּר⁵⁰. וְהוּא מִתְּפִיס⁵¹ בְּשֻׁבָּעָה שֶׁהוּא פֶּטוּר⁵².

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחזי, שמביא לידי תפיסה ואחזיה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

13 ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע: שֶׁלֹּא אֲכַל בֶּשֶׂר זֶה, וְחִזַּר וְאָמַר:
14 וְהָרִי הַפֶּת זֶה כְּבֶשֶׂר הָזֶה - הָרִי הוּא פֶּטוּר עַל הַפֶּת;

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). (74 שבועות כט.

טז. לפיכך⁷⁵, פשמישביעין הדינין את הנשבע⁷⁶,
אומרים לו: לא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא
על דעתנו⁷⁷.

(75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. (76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פ"א, ה"דו. (77) שבועות שם: "וכן מצונו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעת" שנאמר (דברים כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פ"א, ה"ח.

יז. מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה⁷⁸,
ואחר שנאסר⁷⁹ חזר בו מיד בתוך כדי דבור, והוא
כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי⁸⁰, ואמר:
אין זו שבועה, או נחמתי⁸¹, או חזרתי בי, וכיוצא
בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר - הרי זה
מתר, ונעקרה השבועה; שזה דומה לטועה⁸².

(78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. (79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). (80) נזיר כ: כא. וכן בבב"ק עג: (81) נמלכתי, הנני מתחרט. (82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל ה"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז). "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכן תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בבב"ר כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

יח. וכן אם אמרו לו אחרים⁸³: חזר בך, או מתר
לך, וכיוצא בדברים אלו, וקבל מהן בתוך כדי
דבור⁸⁴ ואמר: הן, או חזרתי בי, וכיוצא בזה - הרי
זה מתר⁸⁵. ואם אחר כדי דבור - אינו יכול לחזור
בו.

(83) תוך כדי דיבור לשבועתו. (84) להחזרתם.
(85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו,
אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו:

או נדר⁶², אומר: בן היה, אבל לא היה פיו ולבי
שוין⁶³, או תנאי היה בלבי על הנדר⁶⁴ - אין שומעין
לו, ולוקה⁶⁵.

(57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. (64) והוצאתיו בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פיוצא בו: אמרו לו: אשתך נדרה, ואמר: בלבי
היה להפר לה⁶⁶ והפרתי - שומעין לו. אמרו לו:
נדרה⁶⁷, והוא אומר: לא נדרה, וכיון שראה אותם
העידו עליו אומר: בלבי היה להפר⁶⁸ - אין שומעין
לו⁶⁹.

(66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ג, ה"ז.
(67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. (68) והפרתי כנ"ל.
(69) תוספתא טהרות שם.

יד. גמר בלבו שלא לאכל פת חטין, ונשבע שלא
יאכל פת סתם - אסור בפת חטים; שפת חטים פת
שמה⁷⁰.

(70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בביאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מי שנשבע ואמר: שבועה שלא אכל היום, ועל
דעתכם⁷¹ אני נשבע - אין זה יכול לומר: בך ובה
היה בלבי; שלא נשבע זה על דעתו⁷², אלא על דעת
אחרים, וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שנשבע
על דעתם שוים - חיב, מפני שלבם של אלו במקום
לבו קם⁷³. וכן בשאר מיני שבועות⁷⁴.

(71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. (72) שגמר בלבו.
(73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

- ב. באי זה מוכס אָמרו?¹⁵ במוכס העומד מאֲלִיו, 11
שְׁלֹקָתָּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה¹⁶, או 12
שְׁלֹקָתָּ בְּרִשּׁוֹת הַמֶּלֶךְ אֲבָל מוֹסִיף לַעֲצֹמוֹ עַל הַדָּבָר 13
הַקָּצוּב¹⁷, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת גְּזֵלָה¹⁸. 14

15 שֶׁנִּשְׁבַּעִים לוֹ וּפְטוּרִים. 16 נִמְצָא מוֹכֵס זֶה גִּזְלוֹן גָּמוּר.
17 מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ, וְנוֹטֵל כָּל מָה שְׂרוּצָה, אֵין זֶה מִכֵּס אֵלָא
גִּזְלָה (שם כח.). 18 פ"ה, ה"א. ורבינו אומר שם: "אבל
מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי או דבר
קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע
שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך -
אינו בחזקת גזול, לפי שדין המלך דין הוא . . . בין שהיה
המלך גוי בין שהיה מלך ישראל", ומקורו בבבא-קמא קיג,
א.

- ג. וְצִרְיָה הַנִּשְׁפָּע בְּאֵנֶס לְהִיּוֹת פּוֹנֵתוֹ בְּלָבוֹ בָּעֵת 15
הַשְּׁבוּעָה לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ¹⁹. וְאָף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים אֵלָיו 16
שְׁבֻלָּב - אֵינָן דְּבָרִים²⁰, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא 17
בְּשִׁפְתָּיו מִפִּנֵּי הָאֵנֶס - הָרִי זֶה סוּמָן עַל דְּבָרִים 18
שְׁבֻלָּבוֹ²¹. 19

19 כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא
יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. 20 ראה קידושין מט,
ב. ובהל' מכירה פ"א, ה"ט. 21 נדרים כח, א. וכתוב
ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משיביעים אותם
בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע
סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום . . . ואם ביטל בלחש
בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת
כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל
לו בלבו.

- ד. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁפָּע לְאֵנֶס שְׁלֹא יֹאכַל בֶּשָׂר 20
סֶתֶם²², וּבְלָבוֹ שְׁלֹא יֹאכַל הַיּוֹם אוֹ שְׁלֹא יֹאכַל בֶּשָׂר 21
חֲזִיר - הָרִי זֶה מִתָּר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²³. 22

22 כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור
עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל'
נדרים פ"ד, ה"א. ובי"רושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני,
רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את
להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש ה'קרבן העדה' "לא
תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדין, אבל להציל
את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא,
ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כותב הרמ"א:
"וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאפשר לעבור על
שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני
חילול השם, ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו
לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". 23 כגון, שתבעו
החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי
פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של
בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים
כח.). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש

למה נשבעת חזור כך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא
חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו
היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך
כדידיבורו לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת
הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקת לשבועתו, שתהא
חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן
חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו.
והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת
רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור
שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין
הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת
הראב"ד. וראה ביו"ד רי סעיף ג.

- יט. נִשְׁפָּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹף כְּדִי דְבוּר בְּלָבוֹ - אֵין זֶה 1
כָּלום. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרָיו: חֲזֹר בָּךְ, או מִתָּר 2
לָךְ, או מִחוּל לָךְ, וְקִבַּל דְּבָרֵיהֶם בְּלָבוֹ בְּתוֹף כְּדִי 3
דְבוּר - אֵין זֶה כָּלום, עַד שֶׁיוּצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו כְּמוֹ 4
הַשְּׁבוּעָה⁸⁶. 5

86 וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד
שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד
המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר:
צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1 שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את
הנשבע.

- א. כָּל הַנִּשְׁפָּע שְׁבוּעָה מֵאַרְבַּע מִיָּנִי שְׁבוּעוֹת² אֵלָו 6
בְּאֵנֶס - הָרִי זֶה פְּטוּר מִכָּלום³. וְאַחַד הַנִּשְׁפָּע 7
מִתַּחֲלָתוֹ בְּאֵנֶס, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵, או שֶׁנִּשְׁפָּע וְנִאֲנֵס⁶ 8
וְלֹא הִנִּיחוּהוּ⁷ לְקִיָּם שְׁבוּעָתוֹ⁸, או שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ⁹ אֵנֶס. 9
לְפִיכָף¹⁰ נִשְׁפָּעִין¹¹ לְחַרְמִין¹² וְלְהוֹרְגִין¹³ וְלְמוֹכְסִין¹⁴. 10

2 המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת
שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. 3 אפילו מאיסור
הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה
(ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט
לאנוס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו
עליו (רש"י שם). 4 כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו)
וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע
לשקר (כגון תינוק שנשבע לבין גויים). 5 למעלה פ"א,
ה"י. 6 שחלה או שעייכו נהר. 7 האונסים. 8 וכלל
הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה
לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כז.). 9 איש אלם,
עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחילתו באונס.
10 הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. 11 לכתחילה.
12 חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש
(משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). 13 ההורגים על עסקי
ממון. 14 נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר
בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח)
"והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע
לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא פטור מכלום, כמו שפארנו³³. ואם שבועת
שוא היא - כגון שנשבע שלא ילבש תפילין³⁴, ולא
ידע שהתפילין מצוה³⁵. ואם שבועת שקר היא -
כגון שנשבע שלא אכל³⁶, ונזכר שאכל; או שנשבע
שלא יאכל³⁷, ושכח ואכל³⁸; או שלא תהנה אשתו
לו³⁹ מפני שגנבה כיסו או שהקתה את בנו, ונודע
שלא גנבה ושלל הקתה⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה⁴¹.

31) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי
זה אנוס. 32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו
העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות -
הרי אלו אנוסים. 33) למעלה פ"א, ה"י והי"ג. ודייק רבינו
לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי,
שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליהן" משום שאסור
להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא
עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור
מכלום (רדב"ז). 34) ראה למעלה פ"א, ה"ו. 35) כגון
שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. 36) היא שבועת ביטוי,
כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 37) היום או ביום אחר.
38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים,
והוא הדין לענין שבועות, כמבואר בברייתא שם: "כשם
שנדר שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות".
39) ממנו. וראה הל' אישות פי"ד, ה"ו. 40) נדרים שם.
והשווה הל' נדרים פ"ח ה"ג, שמסיים רבינו שם: "הרי זה
מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות".
41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי,
וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם
נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות
כו. - לא:).

ז. אם כן⁴², אי זהו⁴³ שגגת שבועת פטוי שחייבין
עליה קרבן עולה ויורד⁴⁴ לשעבר? כגון שנשבע
שלא אכל, והוא יודע שאכל וששבועת שקר זו
שנשבע אסורה, אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן.
זו היא השגגה שחייבין עליה קרבן עולה ויורד
בשבועת פטוי לשעבר⁴⁵.

42) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. 43) ובכת"י
התימנים: איזו היא. 44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורנו.
אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה
קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם ה"א והי"ג). ושגגת שבועת
שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז.
45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדוןן
עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי
שגגת קרבן אין שמה שגגה (הל' שגגות פ"ב, ה"ב) -
באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש
כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, הואיל וכל חיוב
קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

ח. וכיצד היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא⁴⁶?
כגון שנשבע שלא יאכל פת חטים, ושגג ודמה
שנשבע שיאכל פת חטים, ואכלה. שזה נעלמה⁴⁷

בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפטורי" כדי
להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל
שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו
לדבר אחר הפטורי, כי "אנוס רחמנא פטריה" (מעשה
רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב ה"ב, כשנשבע
ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא
יאכל היום, והתרו בו ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא
אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם ה"ד לאכול פת סתם,
הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ
שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס
בשבועתו, כל זה אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אין לו
להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר
לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב ה"ד). ועוד
הבדל יש בין אנוס לבלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו
האנס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור
מכלום, כי אנוס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל
שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי,
כמבואר למעלה פ"ב ה"טו (מעשה רוקח).

ה. וכן שבועת הבאי ושל שגגות²⁴ - פטור עליהן²⁵.
שבועת הבאי פיצד? כגון שראה חילות²⁶ גדולות
וחזקה גבוהה, ונשבע: שראיתי חיל פלוני המלך
והם פיוצאי מצרים²⁷, ושראיתי חומת עיר פלונית
גבוהה עד לרקיע²⁸, וכיוצא בדברים אלו²⁹. שזה לא
גמר בלבו שהדבר כן בלא פחות ולא יותר, ולא
נתפון אלא לספר את גובה החומה³⁰ או רב העם.

24) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי.
הבאי - גוזמה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר
שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם:
להובאי ובור יהי. 25) מקרבן וממלקות. אבל אסורות,
שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיזכיר בה שם
שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואיך מותר לכתחילה
להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה.
ואע"פ ששנינו בנדרים כד, ב: "כשם שנדר הבאי מותרים,
כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה
אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר
בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). 26) חיילים
במספר גדול. 27) שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף.
28) כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובצורות
בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין צ:): "דיברה
תורה בלשון הבאי". 29) כגון מה ששנינו בנדרים כד, ב:
"אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד". 30) נדרים שם.
ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל
- אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה
דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו
לדיוק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים
ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי
חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א
(רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ו. שבועה של שגגות פיצד? אם שבועת העדות או
הפקדון היא - כגון ששגג בפקדון³¹ ובעדויות³²,

רב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ב' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדון בו דין אונס, אלא שבפירוש ריבתה תורה "העלם שבועה" לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" - על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחייבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" - פרט לאנוס (כסף-משה).

יא. נִשְׁבַּע עַל כָּפֹר שְׁלֹא יֵאָכְלוּ, וְנִצְטָעַר עָלָיו⁵² 14
וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצָּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהָרִי דָּמָה שְׁמָתָר 15
לוֹ לֵאכְלוּ מִפְּנֵי הַצָּעַר⁵³ - הָרִי זֶה⁵⁴ פָּטוּר מִן 16
הַקֶּרְבָּן; לָפִי שְׁאִינוּ שָׁב מִיִּדְעָתוֹ⁵⁵, אֲלֵא יָדַע 17
שֶׁאֲסוּרָה הִיא⁵⁶ וְאָכְלָה בְּטָעוּת⁵⁷. 18

52) כלומר הרעב מצער וזו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). 53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתנת בגלל צער, כי אין בו סכנה. 54) בדפוס רומי ר"מ: זה. 55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זה. 56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:), וב'תורת כהנים' פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. 57) שדימה, שמותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מ'עשה רוקח').

1 מִמֶּנּוּ הַשְּׂבוּעָה הֵיאָף הֵיתָה, וְהָרִי הוּא זֹכֵר אֶת 1
2 הַחֶפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו⁴⁷. זֶה הִיא שְׁגִגַת שְׂבוּעַת בְּטוֹי 2
3 לְהִבָּא שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְבָּן⁴⁸. 3

46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. 47) שנשבע על חטים, ויודע שזו פת חטים. 48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא-הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משה ומעשה-רוקח).

ט. אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל פַּת חֲטִים, וְאָכַל פַּת 4
5 חֲטִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פַת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הָרִי זֶה אָנוֹס 5
6 וּפָטוּר. שֶׁהָרִי לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׂבוּעָה, וְלֹא נִעְלַם 6
7 מִמֶּנּוּ אֲלֵא חֶפֶץ⁵⁰ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. 7

49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). 50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

י. נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׂבוּעָה הֵיאָף הֵיתָה, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ 8
9 חֶפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הָרִי זֶה פָּטוּר מִן הַקֶּרְבָּן. 9
10 בְּיָצֵד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לֵאכֹל פַּת חֲטִים, וְדָמָה 10
11 שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיֵאָכַל פַּת חֲטִים, וְאָכַל פַּת חֲטִים עַל דַּעַת 11
12 שֶׁהוּא פַת שְׁעוּרִים, שֶׁהָרִי הֵעֵלֵם שְׂבוּעָה וְחֶפֶץ בִּידוֹ 12
13 - הָרִי זֶה כְּאָנוֹס וּפָטוּר⁵¹. 13

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ב'ח' שבט תשע"ז

לְפִיכָךְ, הַזֹּזֶק אֲבָן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל⁹ וְהָרֵג אֶחָד 24
מֵהֶן - פָּטוּר¹⁰ מִמִּיתַת בֵּית דִּין¹¹. 25

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון. 4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיתורות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט:): נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בברייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיטה ומתשלומין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא כברייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתות אביו רבי חייא, שהיו בדוקות

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ז

הלכות רוצח ושמירת נפש

פרק רביעי

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכבד. ופירוש על משנתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

21 א. הַמִּתְבָּוֵן² לְהָרֵג אֶת זֶה וְהָרֵג אֶת זֶה³ - פָּטוּר⁴
22 מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתְּשֻׁלוּמִין⁵, וּמִן הַגְּלוּת⁶; לָפִי
23 שְׁאִין עָרִי מְקַלֵּט קוֹלָטוֹת אוֹתוֹ⁷, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁸.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ב' שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש רג

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). (27) שמא יבריא המוכה. (28) ואפילו לאחר זמן. (29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. (30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. (31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. (32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאם, שעדיין חלולים הם. (33) אף-על-פי שאמדהוהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. (34) ורק אז יצא זכאי.

ד. זה שנקאמר בתורה 'על משענתו' - אינו שיהלך והוא נשען על המטה או על אחר, שאפילו הנוטה למות יכול להלך על המשענת. לא נאמר 'משענתו' אלא שיהיה מהלך על משענת בריי, ולא יהיה צריך כח אחר להשען עליו.

(35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". (36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בוריה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

ה. אמדהוהו למיתה, והקלל 38 ממה שיהיה, ולאחר מכן הכביד ומת - הרי זה נהרג. 40 ואין אומדין אותו אמד שני 41 כשהקל, שרגלים לדבר. 42

(37) שיערו בית-דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. (38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. (39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטר, ראה הלכה ג. (40) כדעת החכמים שם. (41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר-כך ומת, כלמעלה הלכה ג. (42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדהוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכ"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

ו. הפוהו 43 עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין שהפוהו בזה אחר זה 44 בין שהפוהו פאחת - כלן פטורין 45 ממיתת בית דין; שנקאמר: כל נפש אדם - עד שיהיה אחד שרגל כל הנפגש. 47 והוא הדין לשנים שדחפוהו או שפכשוהו 48 לתוך המים, או שהיו רבים יושבים ויצא חץ 49 מביניהן והרג 50 - שכלן פטורין. 51

(43) סנהדרין עח. (44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן

ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור-המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם-משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. (6) לערי מקלט. (7) מפני שהתכוון להרוג ועונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. (8) להלן פרק ו, הלכה ד. (9) אף-על-פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. (10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. (11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

ב. נתפנו 12 להפנות את חברו על מתניו, ולא היה בפלי כדי להמית על מתניו, והלכה לה 13 האבן על לבו, והיה בה כדי להמית על לבו, ומת; 14 או 15 שנתפנו להפנותו על לבו, והיה בה כדי להמית על לבו, והלכה לה האבן על מתניו, ולא היה בה כדי להמית על מתניו, ומת - פטור ממיתת בית דין, ואינו גולה; שאין ההורג בכונה גולה. 16 אבל 17 אם נתפנו להפנותו על מתניו, והיה בה כדי להמית על מתניו, והלכה לה על לבו, ומת - הרי זה נהרג. 18 וכן כל פיוצא בזה.

(12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. (13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. (14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. (15) אף-על-פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. (16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. (17) משנה שם. (18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף-על-פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

ג. המכה את חברו באבן 19 או באגרף 20 וכיוצא בהן - אומדין 21 אותו. אם אמדהוהו לחיים - נתן חמשה דברים 22 ונפטר. 23 ואפילו חלה המכה והכביד 24 ומת מחמת המכה - הרי זה פטור. 25 ואם אמדהוהו למיתה - אוסרין את המכה בבית הסהר מיד, 26 וממיתין 27 לזה: אם מת 28 - יהרג המכה, ואם הקל ונתרפא 29 רפואה שלמה 29 והלך בשוק 30 על רגליו 31 כשאר הבריאם 32 - משלם המכה 33 חמשה דברים ונפטר. 34

(19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרף" (שמות כא, יט). (20) ביד, כשמקצים אצבעותיה לתוך הכף. (21) בית-דין (שם עח:). (22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא-קמא פג: וראה להלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. (23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). (24) חוליו. (25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). (26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק, תלמוד-לומר:

רד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ב' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

"כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. (64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. (65) שנעשים צרים. (66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

ט. ואין עושין דבר זה לשאר מחייבי מיתת בית דין; 17
אבל אם נתחייב מיתה - ממיתין אותו, ואם אינו חייב 18
מיתה - פוטרין אותו. שאף על פי שיש עונות 19
חמורין משפיות דמים⁶⁷, אין בהן השחתת ישובו 20
של עולם כשפיות דמים. אפלו עבודה זרה⁶⁸, ואין 21
צריך לומר עריות⁶⁹ או חלול שבת, אינן כשפיות 22
דמים; ושאלו עונות הן מעברות שבין אדם למקום, 23
אבל שפיות דמים מעברות שבינו לבין חברו. וכל 24
מי שיש בידו עון זה - הרי הוא רשע גמור. ואין 25
כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה, 26
ולא יצילוהו מן הדין; שנאמר: אדם עשק בדם 27
נפש וגומרו⁷⁰. צא ולמד מאחאב עובד עבודה זרה, 28
שהרי נאמר בו: רק לא היה כאחאב⁷¹, וכשנסדרו 29
עונותיו וזכויותיו לפני אלהי הרוחות, לא נמצא עון 30
שחייבו בליה, ולא היה שם דבר אחר ששקול 31
כנגדו, אלא דמי נבות; שנאמר: ותצא הרוח 32
ותעמד⁷² לפני ה' - זה רוח נבות⁷³, ונאמר לו: 33
תפתה⁷⁴ וגם תוכל⁷⁵. והרי הוא הרשע לא הרג בידו 34
אלא סבב⁷⁶, קל וחמר להורג בידו. 35

(67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממיתת סייף שבאה על שפיות דמים. (68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. (69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. (70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני שחשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. (71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". (72) במקרא: ויצא... ויעמד. (73) סנהדרין קב: (74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. (75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה-זרה, שהיה בידו לפני כן. (76) על-ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכים-א כא.

י. האפיקורסים⁷⁷, והם עובדי עבודה זרה⁷⁸ או העושה עברות להכעיס, אפלו אכל נבלה⁷⁹ או לבש שעטנז⁸⁰ להכעיס⁸¹ - הרי זה אפיקורוס⁸², ושפופרין⁸³ בתורה ובנבואה⁸⁴ - מצוה להרגן⁸⁵. אם יש בידו פח להרגן בסתר⁸⁶ בפרהסיא⁸⁷ - הורג; ואם לאו - פא עליהן פעלילות⁸⁸ עד שיסבב⁸⁹ הריגתן. 40
פיצד? ראה אחד מהן שנפל לבאר, והסלם בבאר - 42

הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. (45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. (46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". (47) ובהכוהו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. (48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. (49) שם פ. (50) אף-על-פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. (51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [נהדין של יצא חץ וכו' מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו צל של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם-כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

ז. ורקו⁵² בו עשרה אבן זה אחר זה, וכל אחת מהן 1
אין בה פדי להמית, ורק אחד אבן באחרונה ויש 2
בה פדי להמית, ומת - הרי זה האחרון נהרג עליו⁵³. 3
רוצח⁵⁴ שנגמר דינו ונתערב באחרים⁵⁵ ולא נודע מי 4
הוא מהן - פלן פטורין. ורוצח שלא נגמר דינו 5
שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן - פלן פטורין 6
מן המיתה; שאין גומרין דינו של אדם אלא 7
בפניו⁵⁶. ואוסרין את פלן⁵⁷. 8

(52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. (53) שם. (54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכן נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. (55) כשרים. (56) ואפילו יבואו כולם בפני ביד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". (57) שהרי כולם רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח), כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

ח. ההורג⁵⁸ נפשות, ולא היו שם עדים רואין אותו באחת, אלא ראהו האחד אחר האחד⁵⁹, או שהרג 10
בפני עדים בלא התראה⁶⁰, או שהכחשו העדים 11
בבדיקות⁶¹ ולא הכחשו בתקירות⁶² - כל אלו 12
הרצחנים פונסין אותן לכפה⁶³, ומאכילין אותן לחם 13
צר ומים לחץ⁶⁴ עד שיצטרו⁶⁵ מעיהן, ואחר כך 14
מאכילין אותן שעורים עד שתפקע פרסם⁶⁶ מכבד 15
החלי. 16

(58) סנהדרין פא: (59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי-אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: (60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדיו מתרים בו. שם. (61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: (62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. (63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ג' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

איבה, שם. 97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. 98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא. **יב. במה דברים אמורים? בישראל בעל עברה** 9 והעומד ברשעו⁹⁹ ושונה בו תמיד, כגון רועי בהמה 10 דקה¹⁰⁰ שפקדו¹⁰¹ בגזל והם הולכים באילתן; אבל 11 ישראל בעל עברות שאינו עומד ברשעו תמיד, אלא 12 עושה עברות להנאת עצמו, כגון אוכל נבלות 13 לתאבון¹⁰² - מצוה להצילו¹⁰³, ואסור לעמוד על 14 דמו¹⁰⁴. 15

99) על אף ההתראה. 100) שעוברים על גזל יום ויום ויום היום, ואף-על-פי שהם חוטאים מחמת תאות ממון ולא להכעיס. "כיון דביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמא", עבודה זרה יז. 101) נעשו מופקרים. 102) מחמת תאות היצר, כשאנו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. 103) עבודה זרה כו: 104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

יום שני ג' שבט ה'תשע"ז

פרק חמישי

1) יבאר כל ההורג בשגגה, וכיצד יהרוג ואת מי, ויתחייב גלות. האב שהרג בנו בשעת למודו או הרב המכה את תלמידו ומת מחמת הכאה. ודין הנכנס לעיר מקלט ויצא חוץ לתחומו, והמזבח אם קולט.

א. כל ההורג בשגגה² - גולה ממדינה³ שהרג בה 16 **לעיר מקלט. ומצות עשה⁴ להגלותו, שנאמר: וישב** 17 **בה עד מות הפהן הגדל. והזהרו בית דין שלא יקחו** 18 **כפר⁵ מן הרוצח בשגגה⁶ כדי לישוב בעירו⁷,** 19 **שנאמר: ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו⁸.** 20

~ נקודות משיחות קודש ~

"לנוס אל עיר מקלטו".

באסור לקחת כופר לרוצח בשגגה, הביא את הפסוק (במדבר לה, לב) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו ... כו" אבל לא ציטט את המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ ... כו". כי הרמב"ם לשיטתו שמצות הל"ת שלא לקחת כופר לרוצח נפש בשגגה, כוללת שני חיובים, האחד לפני שגלה והשני לאחר שישב בעיר המקלט, ואם היה מצטט המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ" היה משמע שהל"ת הוא רק לאחר שגלה שאז אין לאפשר לו לשוב לשבת בארץ.

אבל מפירוש רש"י שם (ד"ה ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו") משמע שהמצות ל"ת שלא ליקח כופר לנפש רוצח מדברת רק לאחר שגלה. (אבל קודם שגלה יש מצות-עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 298)

(2) בלא כוונה. (3) מן העיר. (4) אפילו כשאין הרוצח

1 **מסלקו, ואומר: הריני טרוד להוריד בני מן הגג,** 2 **ואחזירנו לך⁹⁰. וכיצא⁹¹ בדברים אלו.**

77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". 78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה-זרה מישאל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. 79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על אסור לאו. 80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. 81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור בכוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. 82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. 83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. 84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על-ידו להיות שלוחיו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות ורח. 85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכו"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו: כותב: "המינים והמסורות והמורים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקורסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והר"ף היא: "המינים והמסורות והמורים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך" חושן-משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף-קטן יט. 86) כדין החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו. . . והרגו איש את אחיו" (שמות לב, כז). 87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושוכו משער לשער במחנה", שם. 88) בתואנה, לבדות סיבה. 89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. 90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. 91) שם.

3 **יא. אבל עובדי כוכבים⁹² שאין בינינו ובינם** 4 **מלחמה⁹³, ורועי בהמה דקה⁹⁴ מישראל וכיצא בהן** 5 **- אין מספכים להם המיתה. ואסור להצילן⁹⁵, אם** 6 **נטו למות⁹⁶. כגון שראה אחד מהן שנפל לים - אינו** 7 **מעלהו. שנאמר: לא תעמד⁹⁷ על דם רעך - ואין זה** 8 **רעך⁹⁸.**

92) גוים, בניגוד לישראל עובר עבודה-זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. 93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. 94) שדבקים בגזל, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בבהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. 95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבכים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. 96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למות, כגון לרפא חולה - מותר, משום

רו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ג' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי, ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. (22) [המשנה (מכות ח):] אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה. (23) גולה כדן ישראל שהורג בשגגה ולא כדן גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. (24) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. (25) והמשך הכתוב: תהינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.).

1 בשגגה מבקש מקלט, מצוה על בית הדין להגלותו. (5) ממון, לכפר על החטא. (6) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. (7) קודם שימות הכהן הגדול. (8) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לו:): "לא תשקול ממוןא ותפטרנה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרנה מן הגלות). נפשוטו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות ויפטר ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפוטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן (שם).

15 ד. גר תושב שהרג את ישראל בשגגה, אף על פי
16 שהוא שגגה - הרי זה נהרג. ²⁷ אדם מועד לעולם.²⁸
17 וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני ששלה על דעתו
18 שמתו להרגו - הרי זה קרוב למזיד ²⁹ ונהרג ³⁰ עליו,
19 הואיל ונתפון להרגו. ועובד פוכבים שהרג את
20 העובד פוכבים בשגגה - אין ערי מקלט קולטות ³¹
21 אותו; שנאמר: לבני ישראל.

2 ב. אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג
3 מיד; ⁹ אבל אם חבל בו בשגגה, אף על פי שאמדוהו
4 למיתה, וחלה ומת - אינו גולה; ¹⁰ שמא הוא קרב את
5 מיתת עצמו ¹¹, או הרוח נכנסה ¹² בחבורה והרגתהו.
6 אפילו שחט בו כל שני הסימנים ¹³ ועמד מעט ¹⁴ - אינו
7 גולה על ידו. לפיכך ¹⁵, אם לא פרסם כלל ¹⁶, או
8 ששחטו ¹⁷ במקום שאין הרוח מנשבת בו, כגון בית
9 סתם ¹⁸ של שיש - הרי זה גולה ¹⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(26) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה.
(27) שהרי בן-נח הוא, ובן-נח אינו צריך התראה (סנהדרין
נז.) בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי
מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות
ט. (28) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. (29) שהיה לו
ללמוד ולא למד (שם ט:). (30) אף על פי שלא הותרה,
ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. (31) אין מגינות
עליו מפני עונש מיתה.

(9) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג
(במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם
תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). (10) הדין שאוסרים
את המכה בבית הסוהר וממתנים אם ימות המוכה (ראה
למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין
מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. (11) על ידי
שפירסם, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם
ע: (12) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם.
(13) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. (14) ולא מת
מיד. (15) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו
מגלות. (16) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. (17) לשונו
של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן
הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן
נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם
תוספות דיבור המתחיל בביתא. (18) בלי חלון. (19) כי
החובל עשה את המיתה כולה.

22 ה. הכן שהרג ³² את אביו בשגגה - גולה. וכן האב
23 שהרג את בנו - גולה על ידו. במה דברים
24 אמורים? ³³ כשהרגו שלא בשעת למוד, או שהיה
25 מלמדו אמונות אחרת שאינו צריך לה ³⁴; אבל אם
26 יסר בנו כדי ללמדו תורה או חכמה ³⁵ או אמונות ³⁶,
27 ומת - פטור ³⁷.

(32) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על
פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא
ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן
מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו.
(33) שהאב גולה. (34) שיש לו כבר אומנות המפרנסת
אותו. (35) ועושה בזה מצוה. (36) שיוכל הבן להתפרנס
ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.).
(37) והטעם ראה בהלכה ו.

10 ג. ישראל שהרג בשגגה את העבד ²⁰ (או את גר
11 תושב ²¹) - גולה ²². וכן העבד שהרג בשגגה ²³ את
12 ישראל או את גר תושב ²⁴, וכן גר תושב שהרג את
13 גר תושב או את העבד בשגגה - גולה. שנאמר:
14 לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם ²⁵.

ו. וכן הרב המכה את תלמידו ³⁸, או שליח בית דין
29 שהכה את בעל דין הנמנע מלכוא לדיו ³⁹, והמיתו
30 בשגגה - פטור מגלות. שנאמר: לחטב עצים ⁴⁰ -
לדברי הרשות. יצא האב המכה את בנו, והרב

(20) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן
(ברייתא מכות ח:). (21) גוי היושב בארץ ישראל וקיבל
עליו שבע מצוות שאף בן-נח נצטווה עליהן (דינין) =
"חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון
בשם מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ג' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש רז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 הַרְדָּה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְשָׁלַח בֵּית דִּין, שֶׁהָרִי שְׁגָגוּ
2 וְהָרְגוּ בְּשָׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פטור..."

ההלכה של גואל הדם על כל פרטיה אינה בגדר "דברה תורה כנגד יצר הרע" ומילתא דפשיטא היא, שהתורה לא התירה נפש מישראל למיתה בגלל ש"יחם לבבו" של גואל הדם.

אלא, כשם שישנם עונשים ומיתות שנמסרו לבית דין וישנם מיתות שבידי שמים, כך נמסר עונש מיתת הרוצח בשגגה לגואל הדם כדי שהוא ינקח את החטא - "ולא תחניפו את הארץ כו'" "ולארץ לא יכופר כו' כי אם בדם שופכו". ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא מעיר מקלטו אין זה שרק אז נתחדש גדר הרשות של גואל הדם להורגו כי גם לפני כן נמסר העניין לידי אלא ש"ארי" הוא דרביע עלי שאינו יכול להרגו בעיר המקלט ולכן הוא (רק) פטור.

(לקו"ש חכ"ד ע' 113 הנ' 62)

53) גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:).
54) [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:) "רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר "שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגתו. 55) והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מיוחד מפני בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו", ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו פטור. וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו].

- 19 י. אַחַד הַהוֹרְגוֹ בְּדֶרֶךְ הַדֶּם שִׁכְנָסוֹ⁵⁷ לְעִיר מִקְלָטוֹ,
20 אוּ שֶׁהָרְגוֹ בְּחִזְרָתוֹ⁵⁸ עִם הַשְּׂנִינִים שֶׁשׁוֹמְרִין אוֹתוֹ⁵⁹.
21 נִכְנָסוֹ⁶⁰ לְעִיר מִקְלָטוֹ וַיֵּצֵא חוּץ לְתוֹחֶמָה בְּזֶדוֹן - הָרִי
22 זֶה הַתֵּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה⁶¹, וְרִשּׁוֹת לְגוֹאֵל הַדֶּם לְהָרְגוֹ.

38) כדי ללמד. 39) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמדהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב:) "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". 40) נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות, ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.).

- 3 ז. בְּתַחֲלָה⁴¹ אֶחָד שֹׁגֵג⁴² וְאַחַד מְזִיד⁴³ מִקְדִּימִין⁴⁴
4 לְעִיר מִקְלָטוֹ. וּבֵית דִּין שָׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ
5 שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדִין, שְׁנֵאמַר: וְשָׁלְחוּ
6 זִקְנֵי עִיר וְלָקְחוּ אוֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה -
7 מְמִיתִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: וְנָתַנוּ אוֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדֶּם⁴⁵;
8 מִי שֶׁנִּפְטָר⁴⁶ - פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: וְהָצִילוּ
9 הָעֵדָה אֶת הָרוֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדֶּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גְּלוּת
10 - מַחְזִירִין אוֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ, שְׁנֵאמַר: וְהָשִׁיבוּ⁴⁷ אוֹתוֹ
11 הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.

41) מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י:
42) בין ההורג בשוגג שחייב גלות. 43) ובין ההורג במזיד שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל" (דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. 44) בורחים תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם ט:). 45) שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). 46) ממיתה ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג"ד. 47) משמע שכבר היה שם.

- 12 ח. בְּשִׁמְשִׁיבִין⁴⁸ אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי
13 חֲכָמִים⁴⁹, שְׁמָא יְהָרְגוּ גוֹאֵל הַדֶּם בְּדֶרֶךְ⁵⁰. וְאוֹמְרִין⁵¹
14 לָהֶם⁵²: אַל תִּהְיֶה בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא
15 מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ.

48) בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:).
49) שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח, שם ט: 50) שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט). 51) צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש המשנה כתב: אין הלכה כרבי מאיר. 52) לגואלי הדם, לשכך חמתם.

- 16 ט. רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום⁵³

ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף-על-פי שהוברר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א).
יב. המזבח קולט⁶⁷. שְׁנֵאֲמַר בְּהוֹרֵג בְּדוֹחַן⁶⁸: מַעַם מְזַבְּחִי⁶⁹ תִּקְחֶנּוּ לְמוֹת, מִכָּלֵל שֶׁהוֹרֵג בְּשִׁגְגָה אֵינוֹ נִהְרָג בְּמִזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, הוֹרֵג בְּשִׁגְגָה וְקָלְטוּ מִזְבֵּחַ, וְהִרְגוּ שָׁם גּוֹאֵל הָדָם - הֲרִי זֶה נִהְרָג עָלָיו, כְּמִי שֶׁהִרְגוּ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.

(67) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). (68) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". (69) אפילו כהן הוא, ועומד ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה). שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן.

יג. אין קולט⁷⁰ אלא גגו של מזבח בית העולמים⁷¹ בלבד, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו; אבל זר, או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג⁷², או שהיה עובד ולא היה על גגו של מזבח אלא סמוך לו או אחיו בקרנותיו⁷³ - אינו נקלט.

(70) את ההורג בשגגה. (71) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). (72) על ידי גואל הדם. (73) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים-א ב, כח).

יד. וכן מי שקלטו המזבח - אין מנחין אותו שם, אלא מוסרין [לו] שומריין ומגליין אותו לעיר מקלט⁷⁴. במה דברים אמורים⁷⁵? במחייב גלות⁷⁶; אבל מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בדין המלכות⁷⁷, או מבית דין שלא יהרגוהו בהוראת שעה, וברח למזבח ונסמך לו⁷⁸, ואפלו היה זר - הרי זה נצל⁷⁹, ואין לוקחין אותו מעם המזבח למות לעולם. אלא אם כן נתחייב מיתת בית דין⁸⁰ בעדות גמורה והתראה, כשאר כל הרוגי בית דין תמיד.

(74) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. (75) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. (76) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. (77) כגון המורד במלך או המבזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. (78) ולא דווקא על גג המזבח. (79) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. (80) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למוות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

1 וְאִם הִרְגוּ כָּל אָדָם - אֵין חֵיבִין עָלָיו⁶²; שְׁנֵאֲמַר: 2 אֵין לוֹ דָם⁶³.

(56) בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה שייך להלכה ט. (57) לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה ז). (58) לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. (59) לא שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרגו ייהרג, שהרי נאמר בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרג את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו פטור, ראה למעלה הלכה ח. (60) כאן מתחילה כנראה הלכה י. (61) הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי בעיר מקלטו ישב ..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז הלכה ח. (62) אבל לכתחילה אסור להרגו. (63) "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורוצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב עליו (ספרי מסעי, קס).

3 יא. יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה - כל 4 ההורגו, בין גואל הדם בין שאר אדם, גולה⁶⁴ על 5 ידו. הרגו בתוך תחום⁶⁵ עיר מקלטו, אפלו גואל 6 הדם - הרי זה נהרג עליו⁶⁶.

(64) בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם (מנחת חינוך מצוה תי). (65) [המדובר גם ברוצח שהקדים וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז)]. (66) שאם לא כן אין תועלת בברירתו לעיר מקלט לפני שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו אתה למד דין מזיד, ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירושו בפרק זה ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1. אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה ט"ו). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג - גולה. וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י"א). 5. שוגג קרוב לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ד' שבת - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש רט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שלישי ד' שבת ה'תשע"ז

פרק נשי'י

1 יבאר ששלשה הם ההורגים בלא כוונה, ומה בין זה לזה. ודין השונא שהרג בשגגה אם נקלט, ואיזהו שונא. ודין הנכנס לחצר בעל הבית או לחנות הנגר שלא ברשות ונהרג בשוגג כו'.

1 א. שְׁלֹשָׁה² הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כוֹנֶה.

2 את הפרק הקודם פתח רבינו בהורג בשגגה שחייב גלות, וכאן הוא בא לפרט את סוגי השוגג.

3 ב. יֵשׁ הוֹרֵג בְּשִׁגְגָה וְהַעֲלָמָה גְמוּרָה³. וְזֶהוּ שְׁנָאֵמֵר
4 בּוֹ: וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה⁴. וְדִינוֹ: שְׁנִיגְלָה⁵ לְעָרֵי מִקְלָט
וְיִנְצֵל⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷.

3 ללא שום כוונה. 4 לא התכוון, ראה שם אונקלוס ורש"י. 5 חייב הוא גלות בדין, לשם כפרה. ראה למעלה פרק ה הלכה א. 6 נוסף על כך, משמש המקלט מקום מנוס מיד גואל הדם, ככתוב בסוף הפסוק: "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". 7 בפרק חמישי.

5 ג. וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתִהְיֶה הַשִּׁגְגָה קְרוֹב לְאִנָּס⁸. וְהוּא:
6 שְׁיֵאָרַע בְּמִיתַת זֶה מֵאֲרַע פְּלִיא⁹, שְׁאִינוּ מְצוּי בְּרֹב
7 מֵאֲרַעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ: שֶׁהוּא פֶּטוּר מִן הַגְּלוּת¹⁰,
8 וְאִם הִרְגוּ גוֹאֵל הַדָּם - נִהְרַג עֲלָיו¹¹.

8 ראה לקמן סוף הלכה ז, וסוף הלכות ח"ד. 9 מקרה נדיר. 10 לא חייבה התורה גלות אלא במקרה מצוי, וראה סוף הלכה יד. 11 רק ברוצח, שחייב לשבת בעיר מקלט, ניתנה רשות לגואל הדם להרוג אותו מחוץ לעיר מקלטו (במדבר לה, כ"ט; דברים יט, ו). וכן רוצח קרוב לזדון, שאין ערי מקלט קולטות אותו, מפני שעונו חמור, מה שאין כן ההורג באונס או קרוב לאונס - שפטור מלשבת בעיר מקלט.

9 ד. וְיֵשׁ הוֹרֵג בְּשִׁגְגָה וְתִהְיֶה הַשִּׁגְגָה קְרוֹבָה לְזִדּוֹן¹².
10 וְהוּא: שְׁיִהְיֶה בְּדִבְרֵי כְּמוֹ פְּשִׁיעָה¹³, או שְׁהִיָּה לוֹ
11 לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהָר. וְדִינוֹ: שְׁאִינוּ גוֹלָה. מִפְּנֵי שְׁעוֹנוֹ
12 חֲמוּר, אֵין גְּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ¹⁴. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט
13 קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ¹⁵, שְׁאִינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְּחִיב גְּלוּת
14 בְּלִבְד¹⁶. לְפִיכָךְ, אִם מָצְאוּ גוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מְקוֹם¹⁷
15 וְהִרְגוּ - פֶּטוּר.

12 אף-על-פי שלא התכוון להרוג. 13 ראה להלן הלכה ו, דוגמה. 14 כלפי שמים. 15 אינן משמשות לו מקלט מפני גואל הדם. 16 ולא זה שאין לו כפרה בגלות. 17 אפילו בעיר מקלט.

16 ה. וְהָיָה יַעֲשֶׂה זֶה? יֵשֵׁב וְיִשְׁמַר עֲצָמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם.
17 וְכֵן כָּל הַרְצָחִים¹⁹ שֶׁהִרְגוּ²⁰ בְּעֵד אַחֲדִי²¹ או בְּלֹא
18 הַתְּרָאָה²² וְכִיּוֹצֵא בִּהְיוֹ²³, אִם הִרְגוּ²⁴ גוֹאֵל הַדָּם - אֵין
19 לָהֶם דְּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מִהַהוֹרֵג בְּלֹא
20 כוֹנֶה.

18 שלא יהרג. 19 בכוונה. 20 שני עדים והתראה דרושים למיתת בית דין בלבד, אבל למלך מותר להרוג אף את ההורג בפני עד אחד ואת ההורג בלי התראה, ואף גואל הדם שהרגו פטור, ראה הלכות מלכים פרק ג הלכה י, ו'אור שמח' שם; וראה 'מורה נבוכים' חלק שלישי סוף פרק מ. וראה השגת הראב"ד כאן. 22 בפני שני עדים. 23 כגון שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, למעלה שם. 24 בדיעבד, אבל לכתחילה אסור להרגם.

21 ו. פִּיּוּצָה²⁵ הַזֹּרֵק²⁶ אֶבֶן לְרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהָרֵגָה, או
22 הַסּוֹתֵר כְּתָלוֹ לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְנִפְלָה אֶבֶן וְהִמִּיתָה,
23 בֵּין שְׁסֵתְרוֹ בָּיוֹם²⁷ בֵּין שְׁסֵתְרוֹ בְּלַיְלָה - הָרִי זֶה קְרוֹב
24 לְמִזִּיד²⁸, וְאִינוּ נִקְלָט; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה פְּשִׁיעוֹת הִיא, שְׁהָרִי
25 הִיָּה לוֹ לְעֵיִן²⁹ וְאַחֲרֵי כֵן יִזְרֹק או יִסְתֵּר.

25 שגגה קרובה לזדון או קרובה לאונס. 26 ולא התכוון להרוג (מכות ח.). 27 שפשיעתו גדולה, שבעיניו קל יכול היה לראות את העובר בדרך. 28 ולא מזיד ממש, שהרי לא התכוון להרוג. 29 אם ישנם עובדי דרכים, שם.

26 ז. סֵתְרוֹ לְאִשְׁפָּה³⁰ בְּלַיְלָה: אִם הָרָבִים מְצוּיִן בַּהֲ³¹
27 - הָרִי זֶה קְרוֹב לְמִזִּיד³², וְאִינוּ נִקְלָט; וְאִם אֵין
28 הָרָבִים מְצוּיִן בַּהֲ³³ כָּלָל - הָרִי זֶה קְרוֹב לְאִנָּס, וּפֶטוּר
29 מִן הַגְּלוּת.

30 שברשות הרבים, שתושבי העיר משליכים שם זבל ולפעמים גם עושים שם צרכיהם. 31 לעשות צרכיהם. 32 שהיה לו להעלות על הדעת שיש שם אדם והאבן תפגע בו, והיה עליו לעיין היטב.

30 ח. הִיָּתָה הָאִשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהַפְנוֹת בַּהֲ³³ בְּלַיְלָה,
31 וְאִינָה עֲשׂוּיָה לְהַפְנוֹת בַּהֲ³⁴ בָּיוֹם, וְנִקְרָה אָדָם וְיֹשֵׁב
32 שָׁם, וְנִפְלָה עָלָיו אֶבֶן בְּשַׁעַת סִתְיָהּ, וְמָת - הָרִי זֶה
33 גוֹלָה³⁵. וְאִם אַחֲרֵי שֶׁנִּפְלָה הָאֶבֶן³⁶ בָּא זֶה וְיֹשֵׁב,
34 וְנִפְלָה עָלָיו וְמָת - הָרִי זֶה פֶּטוּר³⁷ מִן הַגְּלוּת.

33 בני אדם לעשיית צרכיהם. 34 ביום. 35 מאחר שאינה עשויה להפנות בה ביום, אין זה קרוב למזיד. אבל גם אונס איננו, הואיל והיא עשויה להפנות בה בלילה, קורה לפעמים שמשהו נפנה שם גם ביום, רב פפא שם. וראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל באשפה. 36 מן הקיר, וקודם שהגיעה ארצה. 37 הטעם בהלכה ט.

35 ט. וְכֵן הַזֹּרֵק³⁸ אֶת הָאֶבֶן, וְאַחֲרֵי שֶׁיִּצְאָת מִיָּדוֹ
36 הוֹצִיא הָלָה אֶת רִאשׁוֹ³⁹ וְקִבְּלָה - פֶּטוּר מִגְּלוּת;
37 שְׁנָאֵמֵר: וְמָצָא אֶת רֵעֵהוּ⁴⁰ - פָּרֵט לְמַמְצִיא עֲצָמוֹ.

38 שם. 39 מן החלון. 40 בחוטב עצים ביער ונשל הבזל מן העץ ומצא את רעהו - הכתוב מדבר, ומשמע שרעהו כבר נמצא שם, ולא שהמציא עצמו אחר-כך.

38 י. הַשּׁוֹנֵא⁴¹ שֶׁהִרְגַּ בְּשִׁגְגָה - אִינוּ נִקְלָט; שְׁנָאֵמֵר⁴²:
39 וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ⁴³. חֲזָקְתוֹ⁴⁴ שֶׁהוּא קְרוֹב לְמִזִּיד⁴⁵.
40 וְאִי זֶה שׁוֹנֵא? זֶה שֶׁלֹּא דָּבָר עָמָּה שְׁלֹשָׁה יָמִים⁴⁶
41 מִפְּנֵי הָאִיבָה. וְכֵן אִם נָכַס לְקֶרֶן זְוִית⁴⁷ וְהִמִּיתוּ שָׁם

רי שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ד' שבת - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) מן הבור (מכות ז.). 62) קרוב לאונס, ראה מכות ט. 'תוספות' דיבור-המתחיל אמר ליה. 63) נדיר, שהרי עם העלאתו את החבית או עם עלייתו על הסולם גוברת ההתנגדות לכובד החבית או של האדם המושך כלפי מטה. 64) מורידה מלמעלה למטה, ואף-על-פי שנוהר מלשברה. 65) והרגו, אף-על-פי שבוודאי נזהר שלא יפול וישבור מפרקתו. 66) מגלגל כמין מכבש, כדי להחליק את הטיח שבגג, ומוליך אותו לצד השיפוע, שמשם יורדים המים. 67) ומשום כך בירידה עליו לנקוט באמצעי זהירות מיוחדים.

יג. קצב⁶⁸ שהיה מקצב⁶⁹, והגביה ידו בקופיץ⁷⁰ לאחוריו, והחזירו לשבר העצם, בדרך שעושים הנקצבים: כל שימות בהולכה, שהיא ההגבהה מלפניו⁷¹ וירידה מאחוריו⁷² - אינו גולה עליו; וכל שימות בחזרה, שהיא עליה מאחוריו⁷³ וירידה מלפניו - גולה. זה הפלל⁷⁴: כל שבדרך ירדתו⁷⁵ - גולה; שלא בדרך ירדתו⁷⁶ - אינו גולה. ואפלו בירידה שהיא צרף עליה - אינו גולה⁷⁷.

68) מוכר בשר, מכות ז: 69) קוצץ בשר. 70) סכין גדולה. 71) עליה היא ופטור. 72) המשך וסיום ההגבהה היא, ומשום כך דינה כעליה ופטור. 73) תחילת הירידה מלפניו היא וחייב. במכה לפניו: בכיוון למטה ירידה היא וחייב; בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה לאחוריו, המצב הפוך: הכיוון למעלה הוא כיוון לירידה לפניו וחייב; הכיוון למטה הוא סיום העליה מלפניו ואינו גולה (ירושלמי מכות פרק ב הלכה ד), [בבבלי שם ישנן כמה גירסאות, וקשה ליישבן לפי שיטת רבינו. ראה כסף-משנה כאן, ו'מראה הפנים' בירושלמי שם]. 74) משנה, שם. 75) והעליה מאחוריו בדרך ירדתו היא. 76) וירידה מאחוריו אינה בדרך ירדתו אלא בהמשך דרך הגבהתו. 77) [בבבלי שם נאמר: "או השליך עליו" (במדבר לה, כ) להביא ירידה שהיא צורך עליה, ופירש"י להביא - לחיוב. אולם רבינו מפרש לפטור, ונראה שלדעת רבינו המלה "פרט" שברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו. וראה למעלה בהלכה י בדין דחפו בגופו. ונדחק רבינו לפירוש זה מפני שבסוף הסוגיא בדין נשמטה שליבה, אמרו "דכולי עלמא עליה היא" (לדעת הכל ירידה שהיא צורך עליה - עליה היא), ולאחר מכן נאמר: הא והא לניזקין (אבל פטור מגלות, לדעת הכל), ראה מגיד-משנה בהלכות חובל ומזיק פ"ו ה"ד, ובגמ"א מכות שם].

יד. פיצד? היה עולה בסלם⁷⁸, ונשמטה שליבה⁷⁹ מתחת רגליו ונפלה⁸⁰ והמיתה - פטור⁸¹ מן הגלות. וכן המתפנן לזרק פצד זה, והלכה לה לצד אחר⁸²; או שהיתה לו אבן מנחת⁸³ בחיקו, ולא הפיר בה מעולם⁸⁴, ועמד, ונפלה⁸⁵ והמיתה; וכן הסומא⁸⁶ שהרג בשגגה - פל אלו פטורין מן הגלות, מפני שהן קרובין לאנס.

78) מדרגה. 79) שזוהי ירידה ממש.

1 בְּשִׁגְגָה, או שְׁדַּחְפוּ בְּגוֹפוֹ⁴⁸, או נִתְפַּנֵּן לְזֶרֶק⁴⁹ 2 שְׁתִּים⁵⁰ וְזָרַק אֶרְבֶּעַ, או שְׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שְׁמַתָּה 3 לְהַרְגוֹ⁵¹, או שִׁנְתָּפֶנֶן לְהַרְגֵּה⁵² וְהָרַג אֶת זֶה, אָפְלוּ 4 נִתְפַּנֵּן לְהַרְגֵּה עוֹבֵד כּוֹכָבִים⁵³ או בְּהִמָּה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל 5 - הָרִי כָּל אֱלוֹ קְרוֹבִין לְמִזִּיד, וְאֵינָן נִקְלָטִין.

41) מכות ט: 42) בהורג וחייב גלות. 43) לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו ('ספרי' מסעי, קס). 44) חזקה עליו. 45) ומשום כך אינו נהרג ואינו גולה. 46) סנהדרין כז: 47) וסכין בידו ופגע באיש שבא לקראתו, הרי זה קרוב למזיד, שהיה צריך להעלות על דעתו ולהזהר (שם ז:). 48) שהיה לו להזהר. בגמרא שם נאמר: "הדפו - שדחפו בגופו", ומשמע שגולה. ונראה, שרבינו מפרש שהמלה "פרט" שנאמרה שם ברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו, וכאילו נאמר: "פרט" שדחפו בגופו (כסף-משנה). ראה לקמן הערה עז. 49) אבן, ויש כאן כוונה חלקית, ואין זו "העלמה גמורה". 50) מרחק שתי אמות. 51) "האומר מותר - קרוב למזיד הוא", שם. 52) ישראל, ומשום כך אין זה שוגג. 53) שאין מיתה על הריגתו, ראה למעלה פרק ב הלכה יא.

6 יֵא. הִנֵּכְנֵס⁵⁴ לְחִצְרָה בַּעַל הַבַּיִת שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְהָרַגוּ 7 בַּעַל הַבַּיִת בְּשִׁגְגָה - פֶּטוּר מִן הַגְּלוּת; שְׁנֵאֲמַר⁵⁵: 8 וְאִשֶּׁר יָבֵא אֶת רַעְהוּ בִּיעֶר⁵⁶ - מֵה יַעַר שִׁישׁ רִשּׁוֹת 9 לְהַרְגוֹ⁵⁷ לְהַפְנֵס לָשֵׁם, אֵף כָּל פִּיּוּצָא בּוֹ. לְפִיכָף, 10 הִנֵּכְנֵס לְחִנּוּת הַנֶּגֶר⁵⁸ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת⁵⁹, וְנִתְּזָה בְּקַעַת 11 וְטִפְחָה לּוֹ עַל פָּנָיו וְמָת - פֶּטוּר מִגְּלוּת; וְאֵם נִכְנֵס 12 בְּרִשּׁוֹת - הָרִי זֶה גּוֹלָה⁶⁰.

54) מכות ח. 55) בהורג בשגגה שחייב גלות. 56) לחטוב עצים. 57) ומשום כך חייב ההורג גלות, שהיה צריך להעלות על דעתו שמישהו נמצא ביער, אבל אם נכנס שלא ברשות פטרה התורה את ההורג בשוגג מפני שזה קרוב לאונס. 58) בבא-קמא לב: 59) הנגר נתן לו רשות להכנס. 60) כלשון ראשון בפירוש דברי ר' יוסי בר' חנינא שם. וראה בהלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יז בהערות.

13 יב. מִי שֶׁהָיָה דּוֹלָה⁶¹ אֶת הַחֲבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לָגַג, 14 וְנִפְסַק הַחֲבֵל, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וְהִרְגָתָהּ; או שֶׁהָיָה 15 עוֹלָה בְּסֵלָם, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וְהָרַגוּ - פֶּטוּר מִן 16 הַגְּלוּת. שֶׁזֶה כְּמוֹ אָנוּס הוּא⁶²; שְׁאֵין זֶה דָּבָר הַקְּרוֹב 17 לְהַיּוֹת בְּרַב הָעֵתִים, אֲלֵא כְּמוֹ פֶּלֶא⁶³ הוּא. אֲכָל אִם 18 הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הַחֲבִית⁶⁴, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ 19 וְהִרְגָתָהּ; הָיָה יוֹרֵד בְּסֵלָם, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ⁶⁵; הָיָה 20 מַעֲגֵל בְּמַעֲגִילָה⁶⁶, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וְהִרְגָתָהּ - 21 גּוֹלָה; שְׁנֵאֲמַר: וְנִפְלָה עָלָיו וְנָמַת - שִׁיפֵל הָרֶךְ נִפְלָה. 22 שֶׁהָרִי דָרָךְ נִפְלָה מִצּוֹי בְּרַב הָעֵתִים לְהַזִּיק, וְדָבָר 23 קְרוֹב הוּא לְהַיּוֹת, שֶׁהָרִי טָבַע הַפֶּבֶד לִירֵד לְמִטָּה 24 בְּמַהֲרָה⁶⁷; וְהוֹאִיל וְלֹא זָרַז עֲצָמוֹ וְתָקַן מַעֲשָׂיו יִפֶּה 25 בְּשַׁעַת יְרִידָה - יְגֻלָּה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ה' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש ריא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- חֲכָמָה³ וּמִבְקָשִׁיהָ⁴ בְּלֹא תִלְמֹד תוֹרָה כְּמִיתָהּ¹¹
חֲשׂוּבִין⁵. וְכֵן הָרֵב שְׁגָלָה - מְגָלִין יִשְׁכְּתוּ עִמּוֹ⁶.¹²

~ נקודות משיחות קודש ~

תלמיד שגלה לערי המקלט מגלין רבו עמו כו"

וי"ל שמוסיף "וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין" כהסבר מדוע מכינים לרוצח בשגגה את כל צרכיו על חשבון יהודי אחר ובפרט רבו, כי עניין זה הוא שאלה של חיים או היפך החיים, ומקורו בדברי הכתוב "החכמה תחיה בעלי".

וקשה לכאורה: מהרמב"ם משמע שמדובר בתלמיד הנמצא בדרגה כזו שכל חייו הם תלמוד תורה עד שבלעדיה חיי כמיתה חשובין, אבל בגמרא (מכות ב, ב) לא מצינו חילוק זה ואדרבא כהמשך לדין "מגלין רבו עמו" הביאה הגמ' "מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון" ופירש רש"י שם "שלא יביאורו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה ... שאינו מצוי אלא ברשעים" וא"כ איך מכניס הרמב"ם תלמיד כזה בתוך הסוג של "בעלי חכמה ומבקשיה". וגם צריך להבין מהו מקורו בלשון "בעלי החכמה ומבקשיה" והלא כתוב "החכמה תחי" בעלי" ומניין הוסיף גם מבקשי.

והביאור: בעלי החכמה הם אלה הלומדים תורה באופן ש"תורתו דילי הוא" (קידושין ל"ב) עד שנעשים הבעלים על דברי התורה שלמדו - "נקראת על שמו", "ומבקשיה" הם אלו שאינם עדיין בדרגה זו אבל מחפשים להיות בעלי החכמה, וכיון שהבטיחה תורה "יגעת ומצאת תאמין" הרי שב'כח' הם כבעלי החכמה ולכן "מגלין רבו עמו" כדי לעורר עניין זה מהכח אל הפועל.

(על פי לקו"ש חכ"ט ע' 33)

(2) מכות י. (3) הרב. (4) התלמידים. (5) שכתוב בתורה ובמצוותיה "וחי בהם" (ויקרא יח, ה), וכתוב "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב). (6) שאין לו חיים בלא ישיבה (מכות שם).

- ב. עֲבֵד⁷ שְׁגָלָה⁸ לְעִיר מְקַלֵּט - אֵין רַבּוֹ חֵיב לְזוּנוֹ⁹,
וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לְרַבּוֹ¹⁰. אֲבָל אִשָּׁה שְׁגָלָתָהּ לְעִיר מְקַלֵּט
- בְּעֵלָהּ חֵיב לְזוּנָהּ. וְאִינוּ יְכוּלִּים¹¹ לֹאמַר לָהּ: צְאִי
מִעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמִזְנוּתֶיךָ¹², אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה מְסִפִּיקִין¹³.¹⁷

(7) כנעני. (8) שהרג את ישראל בשגגה. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. (9) לספק לו מזונות, אע"פ שכתוב "הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחיי", ואמרנו בהלכה הקודמת "עשה לו כדי שיחיה", אין חובה זו מוטלת על רבו. והטעם, מפני ש"יכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנך אלא חזור על הפתחים", שמצווים ישראל להחיות העבדים שביניהם, גיטין יב. הלכות עבדים פרק ה הלכה ג. (10) לספק לו מזונות אע"פ שכתוב "ונס אל אחת מן הערים האל בכתובה

(81) כדעת התלמוד שם "דכולי עלמא עליה הוא" (דעת הכל, עליה היא), דעה שעומדת בעינה בכל התשובות הניתנות, שם, לפי גירסת רבינו בגמרא "הא והא לנזקין" במקום גירסתנו "הא והא לגלות", ראה שם הגהות הגר"א, וראה למעלה הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ד, ובמגיד משנה שם. (82) כתוב בתורה, בהורג בשגגה שחייב גלות, שהרג "בלא צדיה" (במדבר לה, כב) ופירשו חז"ל מלשון צידוד, שלא נתכוון לצדד לצד שני, מכות ז: (83) בבא קמא כו: (84) כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעור שהיה ישן. (85) על אדם. (86) כתוב בתורה בהורג בשגגה "בלא ראות" (במדבר לה, כג), ומכאן למדו סומא שהרג בשגגה פטור מגלות. שמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. ואילו סומא אינו רואה בשום מקום, 'ספרי' מסעי קס, ומכות ט: מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה.

- 1 טו. הִיתָה אֶבֶן בְּחִיקוֹ⁸⁷, וְהִפִּיר בָּהּ וְשִׁכְחָהּ, וְעָמַד,
2 וְנִפְלָה וְהִמִּיתָה - גּוֹלָה; שְׁנֵאמַר: בְּשִׁגְגָה - מְקַלֵּט
3 שְׁהִיתָה לוֹ יָדִיעָה⁸⁸. נִשְׁמַט⁸⁹ הַפְּרִזֵּל מִן הָעֵץ
4 הַמֵּתַבַּקֵּעַ⁹⁰ - אִינוּ גּוֹלָה; מְפָנִי שְׁאֵין זֶה בָּא מִכַּחוֹ
5 אֲלֵא מִכַּח כַּחוֹ⁹¹, וְנִמְצָא כְּמוֹ אֲנִס⁹². וְכֵן הַזֹּרֵק
6 אֶבֶן⁹³ לְתֹמַר לְהַפִּיל תְּמָרִים, וְנִפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל
7 תֵּינוֹק וְהִרְגוּהוּ - פְּטוּר; מְפָנִי שְׁנִפְּלוּ מִכַּח כַּחוֹ⁹⁴.
8 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה מְשָׁאֵר הַסְּבוּת.

(87) בבא-קמא שם. (88) ואף-על-פי שבאוכל חלב בשוגג אין צורך בידיעה בתחילה, בהורג בשוגג צריך לידיעה בתחילה, משום שכתוב "אשר יבוא את רעהו ביער", שהוא ידיעה בתחילה. משום כך אין שגגה זו כשאר שגגות, ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמ' 79, ו'תוספות' דיבור-המתחיל בשגגה. (89) משנה מכות ז: מחלוקת רבי ורבנן, ופסק כרבנן. (90) נשמט הברזל מן הקת בשעה שהיה בתוך העץ שהוא כורתו, וניתז למרחוק והרג. כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה "מן העץ המתבקע", ואולם רש"י פירש שניתז קיסם ופגע והרג. ורבינו חננאל שם מביא את שני הפירושים. (91) המכה בעץ היא כוחו, וניתוז הברזל מן העץ כוח כוחו הוא, שם ח. (92) כי הברזל נשמט כתוצאה מן המכה בעץ, אף-על-פי שהיה מהודק היטב בקת. (93) רב פפא, שם ח. (94) האבן היא כוח ראשון, ונפילת התמרים היא כוח שני.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר תלמיד שגלה שמגלים רבו עמו, ועבד או אשה שגלתה, אם רבו ובעלה חייבים לזנום. ודין רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת. ורוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו. ודין עיר מקלט שרובה רצחנים אם קולטת, והגולה אם יוצא מעיר מקלטו לעולם. ודין אחד מארבעה כהנים מחזיר את הרוצח כו'.

- 9 א. תִּלְמִיד שְׁגָלָה² לְעִיר מְקַלֵּט - מְגָלִין רַבּוֹ עִמּוֹ;
10 שְׁנֵאמַר: וְחֵי - עֲשֵׂה לוֹ כְּדֵי שְׁיַחֲיָהּ, וְחֵי בְּעֵלֵי

ריב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ה' שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום דירתו הקבוע מלפני הרצח. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב "כי בעיר מלקטו ישב" (במדבר לה, כח) - עיר שקלטתו כבר.

- 15 ו. עיר מקלט שרפה רצחנים³⁶ - אינה קולטת; 16 שְׁנֵאֲמַר³⁷: וְדָבָר בְּאֶזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הֵהִיא אֶת דְּבָרֵינוּ³⁸ - 17 וְלֹא שִׁשּׁוּיָן דְּבָרֵיהֶם לְדְבָרֵינוּ. וְכֵן עִיר שְׂאִין בָּהּ 18 זִקְנִים³⁹ - אֵינָה קוֹלֶטֶת⁴⁰; שְׁנֵאֲמַר: זִקְנֵי הָעִיר 19 הֵהִיא⁴¹.

(36) מכות י: (37) ברוצח בשגגה שנמלט לעיר המקלט. (38) שרצח בשגגה. (39) דיינים. (40) ומשום כך משתדלים להעמיד בה דיינים. (41) שלשם נמלט, בה בעיר צריך שיהיו זקנים.

- 20 ז. רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר 21 לְכַבְּדוֹ⁴² - יֹאמַר לָהֶם: רוצח אני⁴³. אָמְרוּ לוֹ: אַף 22 עַל פִּי כִּן⁴⁴ - יִקְבֹּל מֵהֶן⁴⁵.

(42) כגון שהיה איש חשוב. משנה, מכות יב: (43) שצריך להודיע ולפרסם את חטאו, שבאה תקלה על-ידו. (44) אנו רוצים לכבדך. (45) שנאמר "וזה דבר הרוצח (דברים יט, ד) אין לך אלא דיבור הראשון", ואינו צריך לכפול דברו. תוספתא מכות פרק ב.

- 23 ח. הגולה⁴⁶ אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם⁴⁷. וְאֶפְלוּ 24 לְדַבֵּר מִצְוָה⁴⁸ או לעדות, בֵּין עֲדוּת מִמּוֹן בֵּין עֲדוּת 25 נִפְשׁוֹת⁴⁹. וְאֶפְלוּ לְהַצִּיל נִפְשׁוֹ⁵⁰ בעדותו, או לְהַצִּיל 26 מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים או מִיַּד הַנֶּהָר או מִיַּד הַדִּלְקָה 27 וּמִן הַמַּפְלֹת. אֶפְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין⁵¹ לְתַשׁוּעָתוֹ 28 כִּיּוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה⁵² - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, עַד מוֹת 29 הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאֵם יָצָא - הַתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה⁵³. כְּמוֹ 30 שְׁבָאֲרָנוּ⁵⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו"

הקשו האחרונים מדוע לא יצא הרוצח בשגגה להציל אדם בעדותו ו"אפילו אם כל ישראל צריכין לתשועתו" והלא פקוח נפש דוחה את כל התורה כולה. יש שתירצו שאסור כיון שמסכן עצמו ויכול למות ביד גואל הדם, ותירוצם קשה שהרי אם מדובר בפיקוח נפש הרי בוודאי אפשר להגביל את גואל הדם ולמנוע ממנו להרוג את הרוצח נפש בשגגה.

ויש שתירצו שכיון שנתגלגלה על ידו הריגת נפש מישראל לא יתכן שתבוא תשועה לישראל על ידו, וצריך עיון גדול היאך אפשר לסמוך על סברא זו ולדחות בגללה פיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה.

ויש שתירצו שהוא גזירת הכתוב, אבל גם זה קשה שהרי פיקוח נפש הדוחה כל התורה כולה דוחה גם גזירת הכתוב.

שנתן לה בשעת הנישואין. (11) משום שחובתו לספק לה מזונות אינה מותנית במעשה ידיה. (12) אני מוחל לך על מעשה ידיך ששייכים לי, ואת תמחלי לי על מזונותיך שאני חייב לך. (13) אבל במספיקים לה, יכול הוא לומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך", ואינו חייב לזון אותה, אע"פ שזה מכביד עליה, שאין דרכה לחפש עבודה בעיר מקלט, שאין מכירים אותה (שם).

- 1 ג. רוצח¹⁴ שְׁנֵאֲמַר דִּינוּ¹⁵ לְהַגְלוֹתוֹ, וּמַת קָדָם שִׁנְגֵּלָה 2 - מוֹלִיכִין עֲצָמוֹתָיו לְשָׁם¹⁶. וְרוֹצֵחַ שְׁמַת בְּעִיר 3 מְקַלְטוֹ¹⁷ - קוֹבְרִין אוֹתוֹ שָׁם¹⁸. וּבִעֵת שְׁמִימוֹת הַכֹּהֵן 4 הַגָּדוֹל, מוֹלִיכִין עֲצָמוֹת הָרוֹצֵחַ מִשָּׁם לְקַבְּרֵי 5 אֲבוֹתֵינוּ¹⁹.

(14) מכות יא: (15) בבית-דין. (16) לעיר המקלט. אע"פ שהטעם "פן ידרוף גואל הדם אחרי הרוצח" (דברים יט, ו) שוב אינו קיים. (17) אע"פ שכבר קיבל עונש גלות, עדיין לא נתכפר לו עד שימות הכהן הגדול. (18) כתוב בהורג בשוגג, שנס לעיר המקלט, שלוש פעמים "שמה" (במדבר לה, ו, יא, יט), ודרשו רבותינו: "שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו", 'ספרי' שופטים, קפא; מכילתא דרשב"י משפטים כא; מכות שם. (19) לפי הכתוב "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם, כח), "איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו (בתוך הקרקע), הוי אומר זו קבורה", שם.

- 6 ד. שָׁאָר הַלְוִיִּם²⁰ הַשְּׂוֹכְנִים²¹ בְּעִיר מְקַלְטוֹ²², כְּשִׁימִימוֹת 7 אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ נִקְבָּר בְּעִיר וְלֹא בְּתוֹךְ הַתַּחֲנוּם²³; 8 שְׁנֵאֲמַר: וּמִגְרָשֵׁיהֶם הָיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכָשָׁם וְלִכָּל 9 חִיתָם²⁴ - לְחִיִּים נָתַנוּ וְלֹא לְקַבְּרָהּ²⁵.

(20) מכות יב. (21) ולא אלו שהוגלו לשם כרוצחים בשגגה. (22) שהן של הלויים, ככתוב: "ואת הערים אשר נתנו ללויים, את שש ערי המקלט" (שם, ו). (23) אלא נותנים להם בתי קברות חוץ לתחום. (24) ולכ צרכי חייהם. ואין לפרש "חיה" ממש, שהרי כתוב "לבהמתם", וחיה בכלל בהמה היא (נדרים פא.). (25) ואע"פ שהרוצח נקבר שם, אין זו אלא קבורת עראי עד מות הכהן הגדול, ועוד שברוצח הדגישא התורה במפורש "שמה", שם תהא קבורתו (מכות שם).

- 10 ה. רוצח²⁶ שֶׁהָרַג בְּשִׁגְגָה בְּעִיר מְקַלְטוֹ²⁷ - גוֹלָה בָּהּ 11 מִשְׁכּוֹנָה לְשִׁכּוֹנָה²⁸, וְאֵינוֹ יוֹצֵא²⁹ מִן הָעִיר. וְכֵן לְוִיִּם³⁰ 12 שֶׁהָרַג³¹ בְּמִדְיָנָתוֹ³² - גוֹלָה לְמִדְיָנָה אַחֲרָתָהּ³³ מִעִיר 13 הַלְוִיִּם; לְפִי שֶׁכֵּלֶן קוֹלָטוֹת, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר³⁴. וְאֵם הָרַג 14 חוּץ מִעִיר הַלְוִיִּם, וּבָרַח לְעִירוֹ - הָרִי זֶה קוֹלָטוֹ³⁵.

(26) שם יב: (27) שגלה לעיר המקלט, וחזר והרג באותה עיר בשוגג. (28) בתוך העיר. (29) אינו רשאי לצאת בגלל הרצח הראשון. (30) צריך לומר "ובן לוי", כלשון המשנה, שם. (31) בשוגג. (32) בעירו שדר בה, באחת מארבעים ושמונה הערים שנתנו ללויים, במדבר לה. (33) שהרי לא גלה ע"פ בית דין לעיר שיושב בה, ורשאי לצאת ממנה. (34) להלן פרק ח הלכה ט. (35) אע"פ שאין זו גלות אלא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ה' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש ריג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

9 **גְּדוֹל אַחֵר - הָרִי אֵלּו גּוֹלִין, וְאֵינָן יוֹצְאִין מְעִיר**
10 **מְקַלֵּט לְעוֹלָם**⁷⁰.

65 שם. 66 כגון שמת הכהן הגדול לפני שנגמר דינו של זה, ועדיין לא מינו אחר תחתיו. ואם מת הכהן הגדול אחרי שנגמר דינו, הרוצח פטור מגלות (לקמן הלכה יא). 67 וכן ההורג בשוגג. 68 בשעת גמר דינו. ראה 'בית הבחירה' למכות כאן. 69 אחד משלשה האחרים שזכרו בהלכה הקודמת. 70 אפילו אם מינו אחר-כך כהן גדול אחר, ומת לאחר זמן. בגמרא שם למדו מהכתוב, שרק מותו של מי שהיה כהן גדול בשעת גמר דינו של הרוצח, מחזיר את הגולה.

11 **יֵא. נִגְמַר דִּינוֹ⁷¹ לְגִלּוֹת, וְאַחֵר כֶּף מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל**
12 **קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה הָרוֹצֵחַ - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַגִּלּוֹת**⁷². **וְאִם**
13 **עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר⁷³ דִּינוֹ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וּמִנּוּ כֶּהֱן**
14 **אַחֵר תַּחֲתָיו, וְאַחֵר כֶּף נִגְמַר דִּינוֹ - הָרִי זֶה חוֹזֵר**
15 **בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שְׁנִי⁷⁴ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו⁷⁵.**

71 מכות שם. 72 אחר שנגמר דינו, הרי הוא כמי שגלה, אע"פ שעונש הגלות עדיין לא יצא לפועל, ומשום כך עם מיתת הכהן הגדול שהיא עיקר הכפרה, נפטר מגלות, כדין כל רוצח שגלה אפילו יום אחד ומת הכהן הגדול. ראה רבינו עובדיה מברטנורא, ו'תוספות יום טוב' כאן. 73 קודם שנגמר. 74 מפני שנגמר דינו בימיו, ואע"פ שלא הרג בימיו. 75 ו"היה לו (לאותו כהן גדול) לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש" (שם), ולכן נענש שהחזרתו של הרוצח תלוי במיתתו.

16 **יב. נִגְמַר דִּינוֹ⁷⁶ וְנִמְצָא⁷⁷ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה⁷⁸**
17 **אוּ בֶן חִלּוּצָה⁷⁹ - בְּטִלָּה כֹהֲנָה⁸⁰, וְכֹאֵלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ**
18 **בְּלֹא כֶּהֱן גָּדוֹל, וְאֵינּוּ יוֹצְאִין מִשָּׁם לְעוֹלָם**⁸¹.

76 לגלות (שם). 77 נודע. 78 ופסול לכהונה, שהרי נולד מאיסורי כהונה. 79 אשה, שמת בעלה ולא השאיר ילדים, וחלץ לה יבמה ונישאה לכהן באיסור, וילדה לו בן ולא ידעו שהוא פסול, ומינהו כהן גדול. 80 למפרע, שהרי הוברר בדבר שלא היה כהן גדול בשעה שנגמר דינו של זה לגלות. [ראה בפ"ו מהלכות ביאת מקדש, שהקרבנות שהקריב לפני שנודע הפסול כשרים, ולא בטלה כהונה למפרע, שם גזירת הכתוב היא, ולמדוה מן הפסוק (דברים לג, יא) "כרך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", אפילו חללים שבו, פועל ידיו תרצה (בגמרא שם יב.)]. 81 ראה למעלה הלכה י.

19 **יג. רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחֵר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל⁸² -**
20 **הָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם. וְאִם הָרִיג גּוֹאֵל הָדָם -**
21 **נִהָרֵג עֲלָיו⁸³; שֶׁכֶּבֶד נִתְפָּקֵר לוֹ בְּגִלּוֹתוֹ⁸⁴.**

82 ככתוב: "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (במדבר לה, כח). 83 בבית-דין או על-ידי גואל הדם של הרוצח ששב לעירו. 84 שנמשכה עד מות הכהן. ראה מכות ב:

22 **יד. אֵף עַל פִּי שְׁנֵתִּפְּקֵר - אֵינּוּ חוֹזְרִים⁸⁵ בָּה לְשִׁרְרָה⁸⁶**

והביאור בזה: בפ"ה ה"י כתב "...ויצא חוץ לתחומה בזון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו" ומדייק בלשונו שזה שהתיר עצמו למיתה אינה הסיבה שבגללה רשות לגואל הדם להרגו כי אז היה לו לכתוב: התיר עצמו למיתה לפי שרשות ביד גואל הדם להורגו. אלא שזה שהתיר עצמו למיתה הוא דין לעצמו, ולכן כתבו בלשון "הרי זה התיר עצמו למיתה" ובה משמיענו חידוש דין מיוחד ברוצח בשגגה היוצא מעיר מקלטו שנחשב ל"גברא קטילא" וממילא אי אפשר שיחול עליו שום חיוב גם לא הצלת נפשות, כי הדין של פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה אינו יכול לחול על מי שהתורה אומרת עליו שע"י פעולת ההצלה נעשה גברא קטילא.

(על פי לקו"ש חלק ז"ח ע' 127)

46 משנה, שם יא: 47 ואפילו לצורך דחוף, אינו יוצא עד שימות הכהן הגדול. 48 כגון עדות החודש (שם) או למול את הבן (ילקוט שמעוני מסעי, סד). 49 להעיד על אדם שעבר עבירה, שחייבים עליה מיתה. 50 כגון שמעידים על אדם שרצח, והוא בא להכחיש או להזים את העדות ולהציל את הנאשם, ואע"פ שפיקוח נפש דוחה כמעט את כל המצוות שבתורה. 51 וזהו פיקוח נפש של רבים. 52 שר צבא ישראל בימי המלך דוד. 53 ורשות לגואל הדם להרוג אותו. ומשום כך לא יצא, שאינו חייב לסכן חייו, כדי להציל חיי אחרים. 54 למעלה פרק ה הלכה י.

1 **ט. אַחֵר⁵⁵ כֶּהֱן גָּדוֹל הַמְּשֻׁחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה⁵⁶ וְאַחֵר**
2 **הַמְּרִיבָה בְּבָגְדִים⁵⁷, וְאַחֵר הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָעוֹבֵד⁵⁸**
3 **וְאַחֵר הַכֹּהֵן שֶׁעֲבִיר⁵⁹, כָּל אַחֵר מְאַרְבַּעֶתָּ שְׁמַת⁶⁰ -**
4 **מַחְזִיר⁶¹ אֶת הָרוֹצֵחַ⁶². אֲבָל מְשֻׁחַ מִלְחָמָה⁶³ אֵינּוּ**
5 **מַחְזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כֹהֵן הַדְּיוֹט⁶⁴.**

55 בין... ובין (מכות יא.). 56 הכהנים הגדולים מימות משה עד שנגנו שמן המשחה בימי המלך יאשיהו (יומא נב:). 57 הכהנים הגדולים ששימשו מיאשיהו ואילך. והיה הכהן הגדול מתחנך בריבוי בגדים, היינו בלבישת שמונה בגדים במקום ארבעה שלבש קודם לכן (הוריות יב.). 58 משמש אז ככהונה גדולה. 59 שנטמא כהן גדול או חלה, ומינו אחר תחתיו זמנית, וכשנתרפא הכהן וחזר לעבודתו, העבירו את האחר מתפקידו, ונקרא "כהן שעבר". 60 אפילו הכהן שעבר, שכל עבודתו לשעה היתה, ואע"פ שהכהן הקבוע העובד עדיין חי, מכות יא: 61 במיתתו. 62 מעיר מקלטו לעירו. 63 הנואם בפני העם לפני המלחמה (דברים כ, ב). 64 ככהן פשוט, ובחייב גלות כתוב "עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כח).

6 **י. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ⁶⁵ לְגִלּוֹת, וְלֹא הָיָה שָׁם כֶּהֱן**
7 **גָּדוֹל⁶⁶; וְהַחֹזֵר⁶⁷ כֶּהֱן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה⁶⁸ שָׁם כֶּהֱן**
8 **גָּדוֹל אַחֵר⁶⁹; וְכֵהֱן גָּדוֹל שֶׁהָרִיג, וְלֹא הָיָה שָׁם כֶּהֱן**

ריד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ו' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

משה רבנו. אבל בהלכות שמיטה ויובל פי"ג ה"י שכתב "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו" רצונו למעט ארץ הקיני הקניזי והקדמוני שלעתיד-לבוא ינחלו בהם הלוויים נחלה.

על פי זה תתורץ הקושיא על הסמ"ג שכתב (לאוויין רע"ו, רע"ז). שלעתיד-לבוא נוטלין שבט לוי חלק בארץ, והוא לכאורה נגד מה שכתב הרמב"ם "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען" והלא הסמ"ג "דרכו תמיד להלוק בעקבות הרמב"ם וברוב המקומות אינו אלא כמעתיק כו" (יד מלאכי כללי הסמ"ג סמ"ו) ומניין למד הסמ"ג דעה זו ברמב"ם.

אלא, שעל פי הנ"ל יובן שמה שכתב הרמב"ם שלא ינחלו בארץ כנען הוא מדוייק ובא למעט המקום שהוא ארץ ישראל ואינו ארץ כנען, היינו הקיני הקניזי והקדמוני כנ"ל ששם ינחלו הלוויים לעתיד-לבוא.

(על פי לקו"ש ח"ח עמוד 106 הערה 37)

(8) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). (9) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא-מג). (10) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). (11) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). (12) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה].

ג. אין אחת¹³ מערי מקלט קולטת עד שיבדלו פלן, שנאמר: שש ערי מקלט¹⁴ תהיינה לכם. והודיענו משה רבנו, שאין שלש שבועבד הירדן קולטות עד שיבדלו שלש שבארץ פנען. ולמה הבדילן?¹⁵ אומר: הואיל ובאה מצוה לידי אקממה.¹⁶

~ נקודות משיחות קודש ~

שלוש ערים תבדיל לה.

וצריך להבין בשלוש ההלכות:

בהלכה א': "מצות-עשה להפריש ערי מקלט ... שנאמר שלוש ערים תבדיל לך כו" והלא שש ערים היו, ומדוע לא הביא הפסוק שש ערי מקלט תהיינה לכם כפי שהביאו בהלכה ג'.

בהלכה ב': מדוע כתב "ושש ערים היו" בלשון סיפור דברים, והלא הוא ציווי.

1 שְׁהִיָּה בַּה' 87 לְעוֹלָם; אֲלֵא הֲרִי הוּא מוֹרֵד מִגְדְּלוֹ
2 כָּל יָמָיו, הוֹאִיל וּבָאָה תִּקְלָה זֶה הַגְּדוּלָּה 88 עַל יָדוֹ.

(85) לאחר ששב לעירו, אחר מות הכהן הגדול. (86) "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו - ולא לשורותו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, ישוב לשורותו" (מכות יג. ו'ספרי' מסעי קס). ופסק רבינו כדעת רבי יהודה, לפי הכלל רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה. (87) אבל שורה אחרת, ירודה יתור, רשאי לקבל. (88) שפיכות דמים, שהיא חמורה משאר עבירות. ראה למעלה פרק ד הלכה ט.

3 טו. אף על פי שֶׁהַחֹבֶלֶל⁸⁹ בְּאֶבְיוֹ בְּזִדּוֹן חֵיב מִיתָת
4 בֵּית דִּין⁹⁰ כְּמוֹ הַהוֹרֵג⁹¹ שְׁאֵר אָדָם, אִם חָבֵל בְּאֶבְיוֹ
5 אוֹ בְּאִמּוֹ בְּשִׁגְגָה - אֵינוֹ חֵיב גְּלוּת⁹²; שְׁלֹא חֵיבָה
6 תּוֹרָה גְּלוּת אֲלֵא [לַהוֹרֵג]⁹³ נֶפֶשׁ אָדָם בְּשִׁגְגָה בְּלִבֵּד,
7 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ⁹⁴.

(89) עושה חבורה. (90) ככתוב: ומכה אביו ואמו מות יומת (שמות כא, טו). (91) במזיד. (92) ואין דינו כהורג אדם בשוגג (מכות ח:). (93) ככתוב: ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה (במדבר לה, יא). וראה 'ספרי' שם קנט. (94) למעלה פרק ה.

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר שמצות-עשה להפריש ערי מקלט וכמה יהיו. ודין בחמשה עשר באדר מתקנים הדרכים של ערי מקלט בכל שנה. ודין כל ערי הלויים קולטות ומה בינן לערי מקלט.

8 א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לַהֲפָרֵשׁ³ עָרֵי מְקָלָט⁴, שְׁנֵאֵמַר:
9 שְׁלוֹשׁ⁵ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מְקָלָט⁶ נוֹהֲגוֹת
10 אֲלֵא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

(2) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. (3) לייחד. (4) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. (5) ותחילת הפסוק "מצווח לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). (6) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. (7) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך, אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש)בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם").

11 ב. וְשֵׁשׁ עָרִים⁸ הֵיוּ. שְׁלֹשׁ הַבְּדִיל מִשֶּׁה רַבְּנוֹ⁹ פִּעֵבֶר
12 הַיִּרְדֵּן¹⁰, וְשְׁלֹשׁ הַבְּדִיל יְהוֹשֻׁעַ¹¹ בְּאַרְץ פְּנֵעַן¹².

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלש הבדיל משה בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען".

הלשון "ארץ כנען" שנקט הרמב"ם היא מדוייקת, וכאן באה למעט את עבר הירדן ששם הובדלו הערים על ידי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ו' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש רטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וצריך להבין מדוע לא הסתפק בשתי הראיות הראשונות מהפסוקים שבתורה, ונזקק להוכחה שלישית מדין ערי מקלט לעתיד-לבוא.

ויש לומר שבראייה זו ישנה מעלה שאין בשתי הראשונות שהן הבטחות התורה, ובתנאים מסוימים עלול להיות שינוי בהבטחה כגון שבהבטחה ש"בין הקב"ה לנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא" (הקדמות הרמב"ם לפירוש המשניות) ומזה מובן שאף אם ברור שתתקיים הבטחת הנביא אין זה מפני שהבטחת הנביא אינה ניתנת לשינוי אלא שלפועל אין שינוי בהבטחות אלו.

אבל בנוגע לציווי התורה ו"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ותוספת" ולכן כשהגאולה הוא פרט במצות ערי המקלט אי אפשר שיהיה שינוי ח"ו בהבטחה זו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 115)

16) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוֹקֶיךָ את גְּבוּלְךָ כאשר נִשְׁבַּע לֵאבוֹתֶיךָ" (דברים יט, ח). 17) שִׁנְצִיָּתוֹ בְּאוֹתָהּ פֶּרֶשָׁה לְהַפְרִישׁ בֶּאֱרֶץ כְּנָעַן, לֵאחֲרֵי שִׁכְבַּר הַבְּדִיל מִשֶּׁהָ שְׁלוֹשׁ עֵרִים בְּעֶבֶר הִירְדֵּן הַמְּזֻרְחִי (דברים ד, מא). 18) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו, יח-יט). 19) והמשך הפסוק "כאשר נִשְׁבַּע לֵאבוֹתֶיךָ" (ולא כתוב "כאשר נִשְׁבַּע לַתָּת לך").

ה. וְחִיבֵינוּ בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים²⁰ לְעֵרֵי מִקְלָט, לְתַקְנָם וּלְהַרְחִיבָן²¹. וּמִסִּירֵינוּ מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל תַּקְלָה. וְאִין מְנִיחִין בְּדֶרֶךְ לֹא תֵלַךְ²² וְלֹא גִיָּא²³ וְלֹא נָהַר, אֲלֵא עוֹשִׂין עָלָיו גִּשְׁרִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא לַעֲכָב²⁴ אֶת הַבּוֹרֵחַ לְשֵׁם. שְׁנֵאֲמַר: תִּכְיֵן לֶךְ הַדְּרֶךְ²⁵. וְרַחֲב דֶּרֶךְ עֵרֵי מִקְלָט אֵין פְּחוֹת מִשְׁלָשִׁים וּשְׁתֵּים אֲמוֹת. וּמִקְלָט, מִקְלָט הִיא פְּתוּחַ עַל פְּרֶשֶׁת דְּרָכִים²⁶, כְּדֵי שֶׁיִּפְרִיזוּ הַרְצָחִים²⁷ וְיִפְנוּ לְשֵׁם.

20) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:). 21) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים". 22) גבעה. 23) בקעה. 24) וישגו גואל הדם ויהרגוהו. 25) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים פרק א משנה א. 26) בכל מקום שהיו שתי דרכים לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם). 27) ולא יטעו.

ו. בְּחִמְשָׁה עָשָׂר בְּאֶדְרֵי בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים²⁸, וְכָל מְקוֹם שֶׁמִּצְאוּהוּ שְׁנֵתִיקָלָל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְׁלוּ²⁹ בְּדֶבֶר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶן הַפְּתוּחַ בְּאֵלּוֹ שֶׁפָּכוּ דָמִים³⁰.

בהלכה ג': "והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען" והלא לכאורה זה נכלל כבר במה שכתב בתחילת הלכה זו "שאיין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה לכם".

וביאור הדברים: בהלכה א' בא להשמיענו שמצוה זו היא מצוה התלויה בארץ, ולכן הביא הפסוק "שלוש ערים תבדיל לך" כי עיקר החיוב הוא על שלוש הערים שבא"י. בהלכה ב' ממשיך "ושש ערים היו" רוצה לומר שאף שעיקר ויסוד החיוב הוא שלוש הערים שבארץ ישראל הרי שלהלכה בפועל צריך שיהיו שש ערים שקולטות את הרוצח, ודיני ערי מקלט חלים על כל ששת הערים.

ובהלכה ג' מודגיש נקודה: כמו שבהפרשת ערי מקלט המצוה היא בארץ ישראל דווקא (והשלוש שבעבר הירדן הם כעניין טפל ודבר נוסף), כך גם בדין קליטתן ש"הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען".

ודין זה אינו נכלל במה ש"אין כל אחת משש ערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולם" כי שם מדובר על כך שכל ערי המקלט הן כחפצא אחת ודין קליטתן הוא רק כשישנן כל השש וכשחסרה אחת או בעבר הירדן או בארץ כנען מתבטלת כל החפצא של ששת ערי המקלט וכולן אינן קולטות. אבל במה שהוסיף: "הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען", חידש דין נוסף שלא רק שאינן קולטות אלא שגם אין כאן חלות שם ערי מקלט כל זמן שלא נבדלו אותן שבארץ כנען.

(על פי לקו"ש חלק ט"ז ע' 16)

13) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 14) "עד שיהיו ששת קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 15) הרי ידע שלא יקלטו בחייו.

ד. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ¹⁶ מוֹסִיפִין שְׁלֹשׁ אַחֲרוֹת עַל אֵלּוֹ הַשֵּׁשׁ¹⁷, שְׁנֵאֲמַר: וְיִסְפַּת לֶךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עֲרִים עַל הַשְּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהִכֵּן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעֵרֵי הַקִּינִי וְהַקִּיזִי וְהַקְּדוֹמֹנִי, שְׁנִכְרַת לְאַכְרֵיהֶם אֲבִינוּ בְּרִית עֲלֵיהֶן¹⁸ וְעִדִּין לֹא נִכְבְּשׁוּ. וְעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר פְּתוּרָה: וְאִם יִרְחִיב ה' אֶלְהִיךָ אֶת גְּבולֶךָ¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בימי המלך המשיח מוסיפין שלוש אחרות על אלו השש". ובהלכות מלכים ריש פ"א מביא חיוב הוספת שלוש הערים לעתיד-לבוא כהוכחה שלישית לביאת המשיח מהתורה אחרי "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ... כו" ובפרשת בלעם שניבא בשני המשיחים, שכל מי שאינו מאמין בו כו' כופר בתורה ובמשה רבנו.

רמז שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ו' שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 וּשְׁתֵּים עִיר, כָּל הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוּיִם אֲרָבָעִים
17 וּשְׁמֹנֶה עִיר - הַקֵּישָׁן⁴⁸ הַכְּתוּב בְּלֶךְ⁴⁹ זֶה לָזֶה לְקָלֶט⁵⁰.

(46) ולא דווקא שש ערי המקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). (47) על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. (48) השווה אותן. (49) על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. (50) אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות.

18 י. ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהבדלו למקלט⁵¹
19 ובין שאר ערי הלויים? שערי מקלט קולטות בין
20 לדעת⁵² בין שלא לדעת⁵³, הואיל ונכנס בהן -
21 נקלט; ושאר ערי הלויים אינן קולטות אלא לדעת.
22 ורוצח הדר בערי מקלט - אינו נותן שכר ביתו⁵⁴;
23 והדר בשאר ערי הלויים - נותן שכר⁵⁵ לבצל הבית.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והרוצח הדר בעיר מקלט אינו נותן שכר ביתו, והדר בשאר ערי הלויים נותן שכר לבצל הבית".

ולכאורה קשה שהרי הוזהרו שבט לוי שלא לנחול בארץ, ומה שניתן להם הם ערים לשבת בלבד ולא לאחוזות נחלה. ולא ידך מצינו שהלויים מתוודים וידוי מעשרות ואומרים "ואת האדמה אשר נתת לנו" דבר המוכיח את בעלותם על הערים האלה.

אלא שבעלות הלויים על ערי המקלט היא בעלות כללית של כל השבט ולא בעלות פרטית של כל אחד ואחד מבני לוי, ולכן הדר בערי הלויים נותן שכר ביתו. ומה שכתב שרוצח הדר בערי המקלט אינו נותן שכר ביתו ללוי הוא משום שפסק כהדרשה בבבלי "והיו לכם הערים כו" "לכם לכל צרכיכם" היינו גם לרוצחים בשגגה.

ויש להוסיף בפנימיות העניינים: הורג הנפש יצר פירוד בין אדם למקום ובין אדם לחברו, ועל כן כפרתו היא בערי המקלט שניתנו ללויים שתפקידם ועניינם הוא חיבור בין אדם למקום - "לעבוד את ה' ולשרתו" וחיבור בין אדם לחברו - "ויילוו עליך וישרתוך".

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 93)

(51) שש הערים. (52) שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). (53) שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. (54) לבצל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכם" (מכות יג). (55) כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לעניין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם.

24 יא. כל עיר הקולטת - תחומה⁵⁶ קולט פמיה⁵⁷. אילן
25 שעומד בתוך תחום ערי מקלט, ונפו⁵⁸ נוטה חוץ
26 לתחום - משגיג⁵⁹ תחת הנוף נקלט⁶⁰. היה עומד
27 חוץ לתחום, ונפו נוטה לתוך התחום - משגיג

(28) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ..." (פירוש המשניות שם). (29) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים. (30) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים יט, י), מועד קטן ה.

1 ז. וכן מושהין³¹ בין כל עיר ועיר מערי מקלט
2 בתחילת הפרשתן³², עד שהיו משלשות בשנה³³;
3 שגאמר: תכין לך הדרך³⁴.

(31) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משוויין". (32) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ ישראל המערבית. (33) מרחקים שווים בין שלוש ערי מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע, וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן משכם לקדש, מכות ט: (34) והמשכו "ושילשת את גבול ארצך".

4 ח. ערי מקלט אין עושין אותן לא עירות³⁵ גדולות,
5 ולא כפרים³⁶ גדולים, ולא קטנים³⁷, אלא עירות
6 בינוניות. ואין מושיבין אותן אלא במקום שקיים³⁸
7 ובמקום המים. ואם אין שם מים³⁹ - מכניסין⁴⁰
8 לתוך מים. ואין מושיבין אותן אלא במקום
9 אכלוסין⁴¹. נתמעטו אכלוסיהן - מוסיפין עליהן.
10 נתמעטו דיוריהן⁴² - מכניסין לתוך פתחים לויים
11 וישראלים. ואין פורשין בתוך מצודות⁴³, ואין
12 מפשילין בתוך חבלים⁴⁴, כדי שלא תהיה רגל גואל
13 הדם מצויה שם⁴⁵.

(35) אינן מוקפות חומה. (36) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. (37) בברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". (38) שיהיו מזונוניהם מצויים לקנות. (39) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. (40) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. (41) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזווינים (רש"י שם). (42) תושבי העיר. (43) לצוד חיות, שציידים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זין מצויים בה, ושמה ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שם) יביא נשק ממקומו, ירגישו בו). (44) למצודות, מטעם זה שהזכרנו. (45) טעם זה נזכר בגמרא שם.

14 ט. כל ערי הלויים⁴⁶ קולטות, וכל אחת מהן עיר
15 מקלט היא. שגאמר: ועליהם⁴⁷ תתנו ארבעים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ז' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש ריז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 לְעֶקְרוֹ⁶¹ נִקְלָט⁶², וְהִהוּרְגוּ⁶³ שָׁם - נִהְרַג עָלָיו. וְאִם
- 2 עַל פִּי שְׁהִתְחַוּם קוֹלָט - אֵין הָרוּצָח דֵּר בּוֹ⁶⁴;
- 3 שְׁנֵאמַר: וְיֵשֵׁב בָּהֶם⁶⁵ - וְלֹא בִתְחוּמָהּ.

(56) אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: (57) ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: (58) ענפיו. (59) הרוצח בשוגג. (60) כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף

אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. (61) לגזע העץ. (62) כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. (63) את הרוצח בשוגג שנמלט. (64) אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי מקלט (שם). (65) מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומורדין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה".

הרמב"ם כאן הלך לשיטתו במורה נבוכים (ח"ג פ"מ) שמה שמורדין את העגלה אל הנחל השוטף בחזקה, ו"אשר לא יעבד בו ולא יזרע" הוא מכאן ולהבא, הוא תחבולה למצוא את הרוצח כי כשידעו אנשי העיר שעתידי הנחל שלהם להאסר יעשו כל שביכולתם למצוא את הרוצח.

אבל רש"י (שופטים כא, ד.) כתב שנחל איתן הוא נחל "קשה שלא נעבד" ומתאים להמשך שהביא שם: "אמר הקב"ה תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות".

ו"ל שנחלקו בגדר כפרת עגלה ערופה: לדעת הרמב"ם הכפרה היא מצד הפועל ועל ידי הורדת העגלה ימצא הרוצח שהוא הפועל את פעולת הרציחה.

אבל רש"י סבר שכפרת עגלה ערופה היא על הנפגע היינו על הפירות שלא הניחוהו לנרצח לעשות, ולכן הנחל איתן הוא נחל קשה וגם הוא אינו עושה פירות.

ודעת הרמב"ן שם שגדר עגלה ערופה הוא "כענין הקרבנות הנעשים שעיר המשתלח ופרה אדומה כו" וגדר כפרתה הוא על הפעולה כמו כל קרבן המכפר על עבירה מסוימת, וכן הוא ברמב"ם ב"יד החזקה" (סוף הלכות מעילה) שמנה עגלה ערופה עם פרה אדומה ושעיר המשתלח כחוקים.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד ע' 121)

(15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. (16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקניך ושופטין ומדדו, שם. (17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" (ספרי' שופטים ר, וסוטה שם). (18) עד שנתיים (ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפייהמ"ש ור"ש שם). ראה ברטנורא. (19) ראה לקמן ה"ח. (20) נהר העובר בעמק. (21) שמימיו זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). (22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חלל ביירא". (23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ז

פרק תשיעי

(1) יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין מצות עגלה ערופה. וכיצד מודדים ולאי זה עיר מודדים כו'. ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין.

- 4 א. הָרוּג שְׁנִמְצָא נֹפֵל² לָאָרֶץ³, וְלֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ
- 5 - מִנִּיחֵין אוֹתוֹ בְּמִקוֹמוֹ⁴. וְיוֹצְאִין⁵ חֲמִשָּׁה⁶ זָקֵנִים
- 6 מִבֵּית דֵּין הַגָּדוֹל⁷ שְׁבִירֵי שְׁלֹשִׁים, שְׁנֵאמַר: וְיֵצְאוּ
- 7 זָקֵנֶיךָ⁸ וְשֹׁפְטֶיךָ. וּמִדֹּדֵין מִמֶּנּוּ⁹ אֶל הָעֵרִים¹⁰
- 8 שְׁסָבִיבוֹת הַחֲלָל¹¹. אֲפֹלוּ נִמְצָא¹² בְּצַד עִיר זֹה,
- 9 שֶׁהִדְבֵּר יָדוּעַ בְּדֹא¹³ שְׁהִיא הִקְרוּבָה - מְצֹה
- 10 לְמַדְדָּה¹⁴.

(2) מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). (3) ולא צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. (4) על-מנת לקברו שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. (5) למקום שנמצא בו ההורג. (6) כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו כרבי יהודה, אף-על-פי שסתם משנה שם כרבי שמעון שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה, ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם. ובכסף-משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בידינו, שסתם משנה ואחר-כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר אחד, משא"כ בשני סדרים. (7) מסנהדרין הגדולה. (8) ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה (סוטה שם). (9) מן ההורג. (10) לדעת איוז עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" (ספרי' שופטים, רה). (11) ההורג. (12) סוטה מה. (13) והמידדה מיותרת. (14) ככתוב "ומדדו" (שם).

ריח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שיש בו שבת – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכוללים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יודע מי ההורג. . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית-דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדדמי (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג..." ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם הר' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

ד. כְּשֶׁמוֹדֵדִין⁴¹ מִן הַחֹלֶל - מְדַקְדָּקִין⁴² בַּמִּדָּה, וְאֵין¹¹ מְקַדְרִין⁴³ בָּהּ. וְאֵין מוֹדֵדִין אֶלָּא לְעִיר שְׁשֹׁשׁ בֵּית דִּין⁴⁴ שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה⁴⁵. וְאֵין מוֹדֵדִין לִירוּשָׁלַיִם; שְׁיִרוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה⁴⁶ עֲגֻלָּה עֲרֹפָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְקָה⁴⁷ לְשִׁבְטִים, וְנֶאֱמַר: בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ⁴⁸.

(41) ראה למעלה הלכה א. (42) מפני שהמדידה מצוות התורה היא. (43) אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. (44) שכתוב "זקני העיר" ('ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה:). (45) היינו סנהדרין קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. (46) אפילו כשהיא קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. (47) סוטה מה: (48) וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו (שם).

ה. נִמְצָא קְרֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שְׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין⁴⁹ - מְנִיחִין אוֹתָהּ⁵⁰ וּמוֹדֵדִין אֶל שְׁאֵר הָעִירוֹת⁵¹ הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סְמוּךְ לְסִפְרָה⁵² אוֹ לְעִיר שְׁשֹׁשׁ בֵּית עוֹבְדֵי פֹכְבִּים⁵³ - אֵין מוֹדֵדִין כָּל עֶקְרָה⁵⁴; שֶׁהֲרִי זֶה בְּחֻקָּתָהּ⁵⁵ שֶׁהִגְדִּיהוּ עוֹבְדֵי פֹכְבִּים.

(49) שם מד: (50) אין מודדים לה. (51) אף-על-פי שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית-דין, אין אומרים הרי קרוב לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה, אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית-דין, והקרובה שבהן - מביאה. (52) לגבול הארץ, ובציוד יושבים גויים. (53) אפילו יש בה בית-דין, ואפילו בארץ ישראל. בלשונות שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה גויים", מכאן שכך גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י קמברגי' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שבירושלמי. (54) אף לשאר העיירות ('ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה כלל. (55) "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא" מציין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים, הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

ו. אֵין הָעִיר⁵⁶ הַקְּרֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בְּזִמְנִי שֶׁמִּנִּין

כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן-עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בבבאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

ג. וְעוֹרְפִין²⁴ אוֹתָהּ שֶׁם בְּקוֹפִין²⁵ מֵאֲחֶרֶץ²⁶. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זִקְנֶיהָ²⁷, אֶפְלוּ הֵם מֵאֶה²⁸, כָּלֵן רוֹחֲצִין²⁹ אֶת יְדֵיהֶן שֶׁם בְּמָקוֹם עֲרִיפְתָּהּ³⁰. וְאוֹמְרִים שֶׁם בְּתוֹךְ הַנַּחֲלִי³¹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ³²: יָדִינוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. כְּלוּמָר³³, שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהָרֵג הַזֶּה וּפְטָרְנוּהוּ³⁴ בְּלֹא מְזֻנוֹת³⁵, וְלֹא רָאִינוּהוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא לִוְיָהּ³⁶. וְהַכֹּהֲנִים³⁷ אוֹמְרִים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כִּפּוֹר לַעֲמֻךְ יִשְׂרָאֵל³⁸. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא³⁹ מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שְׁנֶאֱמַר: וְנִסְפַּר לָהֶם הַדָּם⁴⁰.

(24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). (25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רז, וסוטה שם). (26) בצד העורף (סוטה מה: מו:). (27) ככתוב: וכל זקני העיר העיר ההיא (דברים כא, ו). (28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כבהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". (29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. (30) כתוב: ורחצו. . . על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, וללמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם ('ספרי' שם, וסוטה מו:). (31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד-לומר בנחל, שתהא אמירתם וענייתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר-כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב ל"וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. (32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:). לומדים מן הכתוב "וענו הלויים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. (33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית-דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לדינו ופטרונוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). (34) ושלחנו אותו. (35) וגרמנו למותו. (36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו נזוק". שם מו: (37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). (38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". (39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. (40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל-ידי-זה להוודע מי הוא הרוצח.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ז' שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש ריש

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

76) וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין
אומרים שכולם נהרגו עלידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד
זקוקה לכפרה. 77) ואין זקני העיר מחוייבים להביא עגלה
ערופה לכל חלל וחלל. 78) וחוטמו של זה לא כנגד
חוטמו של זה, סוטה מה. 79) שהתחתון טמון מתחת
לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה,
ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: 80) ואין
דנים אותם כמנחמים זה בצד זה.

יא. נאמר: פי ימצא חלל - לא חנוק⁸¹ ולא מפרפר,²²
שאין זה נקרא חלל. פאדמה - לא טמון בגל⁸².
נפלי⁸³ - לא תלוי באילן. בשדה - לא צף על פני⁸⁴
המים. לא נודע מי הפהו - הא אם נודע⁸⁵, לא היו
עורפין.²⁶

81) לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב
(ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). 82) משנה, שם מד:
בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו
באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו
היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת
אלא "כי ימצא חלל" בלבד. 83) מילה מיותרת היא
ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. 84) אף
זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן
בן עוזיאל דברים כא, א. 85) ספרי' שם, וגמרא שם מז:
וראה הלכה יב.

יב. אפלו ראה ההורג עד אחד⁸⁷, אפלו עבד⁸⁸ או
אשה או פסול לעדות בעברה⁸⁹ - לא היו עורפין⁹⁰.
לפיכך, משרבו הרצחנים⁹¹ בגלוי⁹² - בטלה עגלה
ערופה⁹³.

86) את ההורג, שם. 87) שם. 88) כנעני שפסול לעדות.
89) כגון גזלן וכיוצא בו. 90) בתורה כתוב "לא נודע מי
הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". 91) כמה
עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז:
92) ומכירים את הרוצח. 93) ובספרי' שם לומדים דין זה
מן הכתוב "כי ימצא", ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו
משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא
(סוטה פי"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים
בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על
הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

יג. עד אחד⁹⁴ אומר: ראיתי את ההורג, ועד אחד
הכחישו⁹⁵ ואמר לו: לא ראית - היו עורפין⁹⁶. במה
דברים אומרים? כשאנו שניהם פאחת⁹⁷; אבל אם
אמר אחד: אני ראיתי את ההורג - הרי זה נאמן
פשנים⁹⁸ לענן⁹⁹, ואם פא אחד פף¹⁰⁰ עד אחד
והכחישו ואמר לו: לא ראית - אין משגיחין¹⁰¹ על
דברי האחרון, ואין עורפין.³⁷

94) סוטה מז. 95) כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה
שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. 96) ולא
מתחשבים בדברי העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו.

1 הרב שפה פמו מנין העיר הרחוקה ממנה; אבל אם
2 היו אלו שברחוקה מרבין על אנשי הקרובה ממנה
3 - הולכין אחר הרב, והמרבין מביאין⁵⁷ העגלה.

56) בבא-בבא כג: 57) כי לפי האומדן, מתקבל יותר על
הדעת שהרוצח בא מהם.

4 ז. אף על פי⁵⁸ שהולכין אחר הרב מן התורה⁵⁹,
5 והולכין אחר הקרובה⁶⁰ - הרב עדיף⁶¹.

58) שם. 59) אחרי רבים להטות (שמות כג, יב).
60) והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). 61) כאשר יש
קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו
מעדיפים את הרוב.

6 ח. נמצא הנהרג מכונן⁶² בין שתי עירות, ואנשי זו
7 פאנשי זו פשוה - יביאו עגלה אחת בשתפות⁶³,
8 ויתנו⁶⁴ ויאמרו: אם זו היא הקרובה⁶⁵ - הרי היא
9 שלה⁶⁶, ואלו יתנו להם חלקם מתנה; ואם אלו הם
10 הקרובים - הרי היא שלהן, ואלו יתנו להן חלקם
11 מתנה⁶⁷. לפי שאין אפשר לצמצם⁶⁸, ואפלו בידי
12 אדם⁶⁹.

62) ששתיקן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). 63) כדעת
החכמים, בכורות יח: 64) תנאי. 65) ביותר, החכמים
סוברים שאי-אפשר לכוון בדיוק, ואנו מניחים שאחת מהן
קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. 66) ותכפר
עליהם. 67) כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר
הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. 68) לכוון את המידה
בדיוק. 69) שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה,
וכל-שכן שאי-אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון
בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

13 ט. מהיכן מודדין⁷⁰ מחטמו⁷¹. נמצא גופו⁷² במקום
14 אחד וראשו במקום אחר - מוליכין הגוף אצל
15 הראש וקוברים אותו במקומו⁷³. וכן פל מת מצוה⁷⁴
16 - מוליכין גופו אצל ראשו ונקבר במקומו⁷⁵.

70) סוטה מה: 71) של החלל, מקום שבו עיקר חיותו,
ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב),
ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו
לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו
שם. 72) שם. 73) של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי
עקיבא. 74) שאין לו מי שיטפל בקבורתו. 75) שמת
מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע
עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא-קמא פא.). רבינו נקט את
הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו
במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר-כך מהיכן מודדים.

17 י. נמצאו מתים רבים זה בצד זה - מודדין מחטמו
18 של פל אחד ואחד מהן⁷⁶. ואם היתה עיר אחת⁷⁷
19 קרובה לכלם - מביאה עגלה אחת על פלן. נמצאו
20 זה על גבי זה⁷⁸ - מודדין מן העליון⁷⁹ פמות שהן
21 מנחין⁸⁰.

רכ שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ח' שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עורפיים; שְׁאֶפְּלוּ מֵאָה נְשִׁים אוּ מֵאָה פְּסוּלִים¹¹⁷,
וְעַד אֶחָד מִכְּחִישׁ אֶת כָּלָן - הָרִי אֵלָיו פְּאִישׁ אֶחָד¹¹⁸
וְעַד אֶחָד.

(115) וקיבלנו עדותם. (116) אפילו בא אחר קבלת העדות.
(117) אין הולכים אחר המרובים. (118) אף לאחר קבלת
עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו
מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפיים. ומה שאמרו: כל
מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד
כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

יז. שְׁלֹשׁ נְשִׁים אוּ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רְאִינוּ
הַהוּרָג, וְאַרְבַּע נְשִׁים אוּ אַרְבַּעַת פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא
רְאִיתָם - עוֹרְפִין. זֶה הַפֶּלֶל¹¹⁹: בְּפִסּוּלִין¹²⁰ [הֵלֶךְ]
אֶחָד רֹב הַמְּנִיין¹²¹ בְּכָל מְקוֹם.

(119) שם. (120) כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל
כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה
פסולים, דינם כאחד נגד ואין כאן עדות כלל.
(121) ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו אחר זה,
סומכים על ארבעת הפסולים ועורפיים, וכן אם בזה שלוש
נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראינו, אע"פ שאין
רוב מניין, גם כן עורפיים מטעם ספק, ששלושה פסולים
המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה
את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפיים.

יום ש"ק ח' שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים
כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה,
ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל
שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

א. אֵין דִּין עֲגֻלָּה עֲרוּפָה נוֹהֶגֶת אֵלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל²,
וְכֵן בְּעֵבֶר הִירְדָן³.

(2) שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך
לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). (3) "אשר ה' אלקיך
נותן לך, לרבות עבר הירדן" ('ספרי' שופטים רה). וב'ספרא'
אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי
תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן,
משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה-
שאינ-כן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה
כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה. [ונראה שבארץ
ישראל כשהיא מיושבת על-ידי ישראל נוהגת מצות עגלה
ערופה אפילו כשאין בית-המקדש קיים, ובזמן שיש שם
סנהדרין].

ב. עֲגֻלָּה עֲרוּפָה - בֵּת שְׁתֵּי נְשִׁים⁴ אוּ פְּהוֹת⁵; וְאֵבֶל אִם
הִיְתָה בֵּת שְׁתֵּי נְשִׁים וְיוֹם אֶחָד⁶ - פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוֹמִין
פּוֹסְלִין⁷. וְאֵף עַל פִּי כֵן⁸, אִם הִיְתָה טְרֵפָה⁹ - פְּסוּלָה¹⁰; וְ
כִּפְרָה נְאֻמָּר בָּהּ¹¹ כִּקְדָּשִׁים¹².

(97) והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה
לזה יותר מלזה. (98) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד,
הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: (99) של עגלה
ערופה. (100) אחר שנתקבלה עדותו של הראשון.
(101) אין שמים לב לדברי העד השני, "שאינ דבריו של אחד
במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול
הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף-משנה
שם).

יד. בְּאֵין¹⁰² נְשִׁים אֶחָד שֶׁהָעֵיד הָאֶחָד וְהַכְּחִישוּהוּ
וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רְאִיתָ - הָרִי הֵן כְּשִׁתִּי עֲדִי¹⁰³
הַמְּכַחֲשׁוֹת¹⁰⁴ זֶה אֶת זֶה, וְעוֹרְפִין¹⁰⁵. אִשָּׁה¹⁰⁶
אוֹמֶרֶת: רְאִיתִי אֶת הַהוּרָג, וְאִשָּׁה אֶחָת מִכְּחִשָּׁת
אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת: לֹא רְאִיתָ - הִיוּ עוֹרְפִין¹⁰⁷, בֵּין שֶׁבָּאוּ
שְׁתֵּיהֶן כְּאֶחָת בֵּין שֶׁבָּאוּ זֶה אֶחָד וְזֶה¹⁰⁸. שְׁנַיִם
אוֹמְרִים: רְאִינוּ¹⁰⁹, וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתָם -
אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר: רְאִיתִי, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ:
לֹא רְאִיתָ - הִיוּ עוֹרְפִין.

(102) שם. (103) של שתי כתות עדים, שאין אנו מאמינים
לשתיהן ועדותן בטילה. (104) ואין אנו מקבלים עדותן,
מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. (105) כאילו לא באו
עדים כלל. (106) אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין
עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. (107) שכשם
שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה,
כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו
יותר מלזו. (108) וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות
ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה
ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם
בא אחר-כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו
אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך,
כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה
אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו -
ועורפיים, סוטה מז: כדעת ה"ש אומרים" שם. (109) את
ההורג, משנה שם.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹¹⁰? כְּשֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁתָן כְּשָׂרִים
אוּ פְּסוּלִים¹¹¹; וְאֵבֶל אִם אָמַר עַד אֶחָד: רְאִיתִי¹¹²
הַהוּרָג, וְשְׁתֵּי נְשִׁים אוּ שְׁנֵי פְּסוּלִים¹¹³ אוֹמְרִים לוֹ:
לֹא רְאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין¹¹⁴.

(110) שהולכים אחר רוב דעות המעידים. (111) ואז
הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב
הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם.
(112) ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. (113) כשיש כשר
ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים.
(114) מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה,
הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של
אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפיים. אבל אם באו
בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפיים. ראה הלכה טז.

טז. שְׁתֵּי נְשִׁים אוּ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רְאִינוּ¹¹⁵
הַהוּרָג, וְעַד אֶחָד¹¹⁶ מִכְּחִישָׁם וְאוֹמֵר: לֹא רְאִיתָם -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ח' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש רכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

7 בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה¹⁶; וְשָׁאֵר עֲבוּדוֹת אֵין
8 פּוֹסְלִין אֲלֵא עַד שְׁעַת מְלָאכָה¹⁷.

(13) סוטה מו. (14) סוטה שם. (15) "אשר לא משכה בעול", שם. (16) שבעול הקפידה התורה אפילו על משיכתו בלבד. (17) בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג"ד, ולהלן הלכה ד.

9 ד. בַּל מְלָאכָה שְׁהִיא לְצִרְפָּה, כְּגוֹן פֶּרֶשׁ טְלִיתוֹ
10 עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים¹⁸ - אֵינִי פּוֹסְלָה; וְכָל שְׁהִיא
11 שְׁלֹא לְצִרְפָּה, כְּגוֹן שְׁפָרֶשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ לְנִשְׁאָה -
12 פּוֹסְלָה¹⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲנִי בְּהִלְכוֹת
13 פְּרָה אֲדָמָה²⁰.

(18) שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה מפרה אדומה. (19) אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. (20) פרק א, הלכה ז.

14 ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֵגְלָה אֲלֵא בַּיּוֹם²¹, לְפִי שְׁנֵאמַר
15 בָּהּ כְּפָרָה²² כְּקֹדְשִׁים²³. וְכָל הַיּוֹם כְּשִׁירָה²⁴ לְעִרְפָּתָה.
16 וְאֵין עוֹרְפִין²⁵ שְׁתֵּי עֵגְלוֹת²⁶ כְּאַחַת, שְׁאֵין עוֹשִׂין
17 מִצֹּת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת²⁷.

(21) מגילה כ: (22) ראה למעלה הערה י. (23) בהקרבת קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". (24) אף-על-פי שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר. (25) סוטה ח. (26) שנמצאו שני הרוגים. (27) הרבה בבת אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממחר לפרק משאו.

18 ו. עֵגְלָה עְרוּפָה אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה²⁸, וְנִקְבְּרָת בְּמָקוֹם
19 עִרְפָּתָה²⁹. וּמִשְׁתַּדֵּר לְנַחֵל³⁰ תֹּאסֵר בְּהִנָּאָה, אֶף עַל
20 פִּי שְׁעָרֶין לֹא נִעְרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחָטָה אַחֵר
21 יִירֶדְתָּה - הֲרֵי זֶה אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה³¹, וְתִקְבֶּר.

(28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). (29) שכתוב "וערפו שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה. [דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגירסאות שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נז. ד"ה כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני רש"י היתה גירסא זו. ראה רש"י זבחים מו.]. (30) "ירידתה לנחל איתן אוסרתה", כריתות כה. פסק כרב המנונא נגד רבא, ואף-על-פי שרבא הוא בתראה, מפני שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנונא. (31) מפני שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים שלו ידעו בית-דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבור-המתחיל והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

22 ז. נִמְצָאוּ הָעֵדִים זִמְמִין - הֲרֵי זֶה מִתְּרַת בְּהִנָּאָה³².

"ואין המומין פוסלין ואעפ"כ אם היתה טרפה פסולה"

הקשה ב'כסף משנה', מדוע השמיט הרמב"ם הפסול של מחוסר אבר, ותיירץ ב'מנחת חינוך' דפשוט שמחוסר אבר פסול ואינו כבעל מום שהרי פסול גם בעוף ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביאו כלל כיון דפשוט.

ובמפרשים תירצו שלא הוצרך להביא הפסול דמחוסר אבר כי נלמד במכ"ש מטריפה. וב'מראה פנים' לירושלמי כתב ש"הואיל וגלי רחמנא בעגלה להכשיר בה מומין, הוא הדין למחוסר אבר".

ויובן תירוצו על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח רפ"ג: "אין המומין פוסלין בעוף שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד, במה דברים אמורים במומין קטנים אבל עוף שביש גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי מזבח שאין מקריבין חסר כלל". וברור שלדעתו גם הפסול דמחוסר אבר נכלל בדין תמות כמו מומין, אלא שלשיטתו גדר התמימות הנדרש בעוף שולל רק מחוסר אבר ולא סתם מומין.

ועפ"ז יומתק תירוצו הנ"ל של ה'מראה פנים' שכשגילתה התורה והכשירה מומין בעגלה ערופה, הוא הדין למחוסר אבר.

(על פי לקר"ש חלק ל"ה ע' 25 הע' 26)

(4) כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה, פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא). (5) שאין החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. (6) יום אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. (7) שלא נאמר בה "אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט, ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה אדומה: "אשר אין בה מום" – בה, ולא בעגלה ערופה. (8) שלענין מומים, אין דינה כקרבן. (9) "כל שאין כמוה חיה - טריפה" (חולין מב.). כל סוגי הטריפות, נמנו ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה פרקים ה"י. (10) כדין קרבן. (11) "כפר לעמך ישראל" (דברים כא, ח). (12) המכפרים על בעליהם. וכשם שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה - פסולה, חולין יא.

1 ג. בַּל הָעֲבוּדוֹת¹³ פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֵגְלָה כְּמוֹ שְׁפּוֹסְלִין
2 בְּפְרָה אֲדָמָה¹⁴, שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהּ. וְלִמָּה
3 נֵאמַר 'עַל'¹⁵ אַחֵר שְׁנֵאמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהּ',
4 שְׁהוּא כּוֹלֵל הָעַל עִם שָׁאֵר עֲבוּדוֹת? שְׁהָעַל פּוֹסֵל
5 בֵּין בְּשַׁעַת מְלָאכָה בֵּין שְׁלֹא בְּשַׁעַת מְלָאכָה, בֵּין
6 שֶׁמִּשְׁכָּה בְּעַל טֶפַח נִפְסְלָה, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא חָרַשׁ

וכריתות כג:). (45) אין אומרים שעל-ידי העריפה כבר כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לו: וסוטה מז: (46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה. בברייתא שם מובא הפסוק: "ולאֶרֶץ לא יִכּוּפֶּר וגו' כי אם בדם שופכו". וידועה דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

ט. הַנַּחֵל שְׁנַעְרָפָה בּוֹ הָעֵגְלָה אֲסוּר בְּזִרְעָה⁴⁷ וְעִבּוּדָה לְעוֹלָם, שְׁנַאֲמָר: אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע⁴⁸. וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבֹדָה בְּגוֹפָה שֶׁל קָרְקַע, כְּגוֹן שְׁחָרֵשׁ אוֹ חֹפֵר אוֹ זֶרַע אוֹ נָטַע וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - הֲרִי זֶה לֹאֲקָה⁴⁹. וּמִתְרַ⁵⁰ לְסִרְקָה שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנִקְרָ⁵¹ שָׁם אֲבָנִים, שְׂוָה כְּמִי שְׁאָרָג שָׁם בְּגֵד אוֹ תְּפִירוֹ, שְׂאִינָה מְלֵאכָה בְּגוֹף הַקָּרְקַע. לְכָף נֶאֱמָר⁵²: לֹא יַעֲבֹד וְלֹא יִזְרַע - מֵה זִרְעָה בְּגוֹפָה שֶׁל קָרְקַע, אֵף כָּל הָעֹבֵדָה שְׁנַאֲסָרָה שָׁם אִינָה אֵלָּא בְּגוֹפָה שֶׁל קָרְקַע.

(47) משנה סוטה מה: וברייתא מו: (48) ואין מובנו לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו נחל שלא עבדו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד, שם מו: (49) שעבר על הלאו, "לא יעבד בו ולא יזרע", מכות כב. (50) שם. (51) לסתת. ששתי עבודות אלו נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן דומות לחרישה וזריעה. (52) "ולא יזרע", אף-על-פי שזה נכלל ב"לא יעבד", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים רז: סוטה שם.

י. אֲנָשִׁי עִיר קְרוּבָה שְׁנַתְּאֲחָרוּ וְלֹא הִבִּיאוּ עֵגְלָה עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין, וְאֶפְלוּ לְאַחַר כְּמָה שְׁנִים⁵³; שְׁחִיבֵי עֵגְלָה עֲרוּפָה שְׁעֵבֶר עָלֶיהָ יוֹם הַכְּפֻּרִים - חֲיִיבִים לְהִבְיִיא אַחֵר יוֹם הַכְּפֻּרִים.

(53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף-על-פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש-ברוך-הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש-ברוך-הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף-על-פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

1 בַּיָּצֵד? כְּגוֹן שְׁאֲמָר עַד אֶחָד³³: אֲנִי רֹאֲתִי אֶת הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישוּהוּ³⁴ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רֹאֲתִי, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֵגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַּחֵל³⁵ 4 לְעֲרֹפָה עַל פִּיהָ³⁶, וְאַחֵר כֶּף הַזִּמְמוֹ³⁷ הַשְּׁנַיִם - הֲרִי זֶה מִתְרַת בְּהִנָּא³⁸.

(32) "עגלה ערופה, נמצאו עדיה זוממים - מותרת בהנאה", תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עיניו של בעל הכסף-משנה, והביא מקור אחר). (33) ולא היו עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. (34) שאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום אחד. (35) ונאסרה בהנאה. (36) שאין דבריו של אחד במקום שנים. (37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. (38) כי התורה האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם. [ובית-דין העלו בדעתם אפשרות הזמת העדים, ולפיכך לא הקדישוה למקרה שכזה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי אשם תלוי על-פי עדים].

ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג³⁹ עַד שְׁלֹא תַעֲרַף הָעֵגְלָה - תֵּצֵא וְתִרְעָה בְּעֶדְרָה⁴⁰. נִמְצָא אַחֵר שְׁנַעְרָפָה - תִּקְבֹּר בְּמִקְוָה⁴¹; שְׁעַל הַסֶּפֶק⁴² בָּאָה מִתְחַלְתָּה⁴³, כְּפָרָה סִפְקָה⁴⁴ וְהִלְכָה לָהּ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנַמְצָא הַרוֹצֵחַ אַחֵר עֲרִיפְתָּה⁴⁵ - הֲרִי זֶה יְהִיג; שְׁנַאֲמָר⁴⁶: וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַזֶּה.

(39) סוטה מז. (40) כשאר חולין, ואף-על-פי שכבר הורידו אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית-דין על אפשרות זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה פ"ט הערה לט, שהבאנו ממ"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר שיוודע ברבים, ועל-ידי-זה להוודע מי הוא הרוצח, וזה מוכיח שבית-דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף-משנה הלכה ז). (41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. (42) ככתוב: "לא נודע מי הכהו". (43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא כשאין יודעים מי הרוצח. (44) ומילאה את תפקידה, שהרי בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב'ח' שבט תשע"ז

בְּחֻלָּב, וְהוּא אָמְרוּ עוֹד (בנוסף לשמות כג): "לֹא־תִבְשֹׁל גִּיד בְּחֻלָּב אָמוֹ" (שמות לד, כז) בְּפֶעַם שְׁנִיָּה — שְׁהַפְנוּהָ בּוֹ אֲסוּר הָאֲכִילָה. וּבִגְמָרָא חֲלִין (קיד). אָמְרוּ: בְּשֹׁר בְּחֻלָּב לֹקֵה עַל בְּשׁוּלוֹ וְלֹקֵה עַל אֲכִילָתוֹ. וּבִגְמָרָא מְכוּת

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קפז. קפו.

קפט. קצ. קצא. קצב.

הַמְצָוָה הַקַּפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאֲכֹל בְּשֹׁר

בבשר בחלב לשון "לא תאכל" שממנו תאסר האכילה
וההנאה, ולפיכך הוצרך לכפול לאו אחד לאסור הנאה.
וכבר הוצרכו הטעם שבגללו לא כתב רחמנא אכילה
בבשר בחלב, לפי שכל מה שנוצר בו אכילה אינו חביב
עד שיהנה באכילתו: אבל אם פתח פיו ובלע אחד
האסורין או שאכלו כשהוא חם ושורף עד שיכנה גרונו
ומכאיבו בשעת בליעתו וכיוצא בזה: — הרי זה פטור.
וזלתי בבשר בחלב, שהוא חביב על אכילתו ואפלו לא
נהנה בו, כמו שהזכירו (פסחים כה), וכן פלאי הפרס, כמו
שנבאר לקמן (לא תעשה קצג — שיעור ק), והבן כל
הפללים האלה וזכור אותם. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפרק ח' מחלין.

המצוה הקפ"ו — האזהרה שהזהרנו מלבשל בשר
בחלב, והוא אמרו ותעלה: "לא תבשל גדי בחלב אמו"
(שמות כג, יט), והמבשלו — לוקח אף-על-פי שלא אכלו,
כמו שנתבאר בכמה מקומות בתלמוד.

המצוה הקפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול לחם
העשוי מתבואה חדשה, קדם עבור יום ששעה עשר בניסן (שאו
מקריבים את העומר מהתבואה החדשה), והוא אמרו ותעלה:
"ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו" (ויקרא כג, יד) והאוכל
בזית — לוקח.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — האזהרה
שהזהרנו מלאכול קלי (תבואה קלוייה לצורך אכילה)
תבואה חדשה קדם עבור יום ששעה עשר בניסן, והוא
אמרו ותעלה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו". והאוכל
ממנו בזית — לוקח.

המצוה הקצ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול
קרמל (גרגרי שיבולת, קלוייה כשהיא באבה; מלאה בגרגריה)
החדש (מתבואה חדשה) קדם עבור יום ששעה עשר בניסן,
והוא אמרו ותעלה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו"
עד עצם היום הזה. וכבר קדם לנו לשונם באמרם
(כריתות ה): "אכל לחם קלי וקרמל — חביב על כל-אחד
ואחד". ובארנו את-זה תכלית באור בכלל התשיעי
מן-הפללים (השורשים) שהקדמנו למאמר (לספר) זה עין
עליו שם. וכבר נתבאר דיני החדש בפרק ז' ממנחות
(ע) ובכמה מקומות בשביעית ומעשרות וחלה (פרק א
משנה א).

המצוה הקצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול
את-הערלה (פירות האילן בשלש שנותיו הראשונות), והוא
אמרו: "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (שם יט,
כג), והאוכל ממנו בזית — לוקח. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו במסכת ערלה. ואסור אכילת הערלה בחוצה
לארץ הלכה למשה מסיני: אבל לשון התורה הוא בארץ
ישראל בלבד.

(כא): אמרו: "המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו
— לוקח חמש מלקיות: לוקח משום אוכל גיד, ולוקח
משום מבשל גיד (שאסור באכילה — והרי זה בשול שלא
לצורך ביום-טוב), ולוקח משום מבשל בשר בחלב, ולוקח
משום אוכל בשר בחלב, ולוקח משום הבצירה". ושם
אמרו: "אפיק (השמט, מן המנין) הבצירה ועל (והכנס, צרף
למנין) עצי הקדש", ואזהרתיה מהבא: "ואשריהם
תשרפון באש לא-תעשון כן לה' אלהיכם" (דברים יב,
גד). ובגמרא חלין (שם) אמרו: "להכי אפקה רחמנא
לאכילה בלשון בשול (לכך התבטאה התורה באסור
האכילה בלשון של בשול), כי היכי דאבשול לקי אכילה
נמי לקי" (ללמד שבשם שלוקח על הבישול כך לוקח על
האכילה). ובפרק ב' מפסחים (כה). אמרו על בשר בחלב:
"להכי לא כתב ביה רחמנא אכילה בגופו (ולומדים זאת
ממקום אחר). למימרא (ללמדנו) שלוקין עליו אפלו שלא
דרך הנאות". וזכור זאת. וכאן ראוי לי להעיר על כלל
גדול שעדין לא הוצאתיו והוא, שאמרו ותעלה: "לא-
תבשל גדי בחלב אמו" נכפל בתורה שלש פעמים (שמות
כד, יט. לד, כו. דברים יד, כא). ואמרו מעתיקי השמועה
שכל-לאו מהם יש בו (משמע) לענין נפרד. אמרו
(מכילתא פרשת משפטים): "חד לאסור אכילה וחד לאסור
הנאה וחד לאסור בשול". ואפשר למקשה להקשות עלי
ולומר: למה מניח אסור אכילתו ואסור בשולו שתי
מצות ולא מניח אסור הנאותו מצוה שלישית? ידע
המקשה שאסור הנאה אין ראוי למנותו מצוה בפני
עצמה, לפי שהוא ואסור אכילה ענין אחד בין
שהאכילה מין ממני (אחד מדרכי) ההנאה. לפי שאמרו
ותעלה באיזה דבר שלא יאכל אינו אלא דגמא מדגמות
ההנאה, והפונה שאין נהנין בו לא באכילה ולא בזולתה,
והוא אמרם (פסחים כא) "כל-מקום שנגמר: לא תאכל,
לא תאכלו — אחד אסור אכילה ואחד אסור הנאה
במשמע, עד שיפטר לך הכתוב (שמותו בהנאה) בדרך
שפטר בנבלה" שנתבאר הנה ההנאה בה, והוא אמרו:
"לגר אשיר-בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי" (שם
יד, כא). ולפי הכלל הזה אין ראוי למנות אסור אכילה
ואסור הנאה שתי מצות, ואלו מנינו אותם שתי מצות
בבשר בחלב כי אז היינו חייבים לעשות כן גם בחמץ
ובערלה ובכלאי הפרס, שיהא בכל-אחד מאלו ארבע
המצות, אסור הנאה מצוה בפני עצמה. וכיון שגפול באלו
ולא נמנה אלא הלאו שבא אסור אכילתם בלבד ובכלל
זה אסור הנאה כפי העקר שאמרנו — כך נפל גם בבשר
בחלב. נשארה כאן שאלה אחת בלבד והיא, שאפשר
לאומר לומר: בין שאסור הנאה מוכן מאסור אכילה
כמו שבארנו עליהם השלום, אם כן למה הוצרך הכתוב
ללאו שלישי בבשר בחלב כדי לאסור הנאותו, כמו
שבארנו? התשובה לזה: שהוצרך לכך בין שלא נאמר

יום שני ג' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קצג. קנג. קצד.
מצות עשה קמו.

המצוה הקצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול בלאי הכרם (ש"נכלא"ר) (מיני תבואה שנזרעו לצד גפנים) בלבד, והוא אמרו יתעלה בהם: "פן-תקדש המלאה הנרע" (דברים כב, ט), ובא בקבוצה (חולין קטו): "פן-תקדש — פן-תוקד אש", כלומר: שאסור להנות בהם. וכבר קדם לך (הקדמנו כבר בסוף כלל ח) הפלל: כל-מקום שנאמר: השמר, פן ואל — אינו אלא מצות לא-תעשה. ובפרק ב' מפסחים (כד), בשאמר: "כל-אסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן" — כלומר: כל-דבר שנאסרה אכילתו לא יתחייב על אכילתו אלא אם נהנה בכך — אמרו אחר-כך: "אמר אביי: הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפלו שלא דרך הנאתן. מאי טעמא? דלא פתיב בהו אכילה, דכתיב: "פן-תקדש — פן תוקד אש". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת כלאים. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא בכלאי הכרם של ארץ ישראל.

המצוה הקנ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול הטבל, והוא הדבר שלא הפרשו ממנו תרומה ומעשרות, והוא אמרו יתעלה: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל את אשר-ירימו לה" (ויקרא כב, טו), העובר על זה, כלומר: אוכל טבל — חייב מיתה בידי שמים. הרמז על כך ממה שאמר כאן: "ולא יחללו את-קדשי", ואמר בתרומות: "ואת-קדשי בני-ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב), ויליף (לומדים ב"גזרה שווה) חלול חלול מתרומה שהיא עון מיתה, כמו שבארנו. וילשון גמרא סנהדרין (פג): "מנין לאוכל טבל שהוא במיתה? שנאמר: "ולא-יחללו את-קדשי בני ישראל את אשר-ירימו לה" — בעתידים לתרם (כלומר, בטבל), הכתוב מדבר" וילף חלול מתרומה. רצו באמרם "בעתידים לתרם" כאלו אמר: לא יחללו קדשים שהם עתידים להרים אותם לה', והוא אמרו יתעלה: "את אשר-ירימו לה" בלשון עתיד, ואחרי פסוק זה אמר: "והשיאו אותם עון אשמה באכלם את-קדשיהם" (ויקרא כב, טז), ובגמרא מפות (טז) אמרו: "יכול לא יהיו חייבין אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל-עקר; נטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפלו מעשר עני מנין? (שחייבים) תלמוד לומר: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו'" (דברים יב, יז), ולהלן הוא אומר: "ואכלו בשעריך ושבעו" (שם כו, יב), מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא: לא תוכל לאכל". אבל כל-זה למלקות. אולם עון מיתה אינו אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר, לפי

שהאוכל מעשר ראשון קדם שתפרש ממנו תרומת מעשר — חייב מיתה, והוא אמרו יתעלה ללויים בצותו אותם להפריש מעשר מן-המעשר (תרומת מעשר): "ואת-קדשי בני-ישראל לא תחללו ולא תמותו", שזה לאו על אכילת מעשר ראשון בטבלו. ולפיכך חייבין עליו מיתה, כמו שנתבאר במסכת דמאי. היוצא מכל-זה: שהאוכל טבל קדם שתפרש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר — חייב מיתה, ואזהרתיה ממה שנאמר: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל", כמו שבארנו במצוה זו; והאוכל טבל אחר הפרשת התרומות קדם הפרשת כל-המעשרות — חייב מלקות. ואזהרתיה מ"לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך". וזכור זה ואל תטעה בו. וכבר נתבארו דיני הטבל בכמה מקומות במסכת דמאי ותרומות ומסכת מעשרות.

המצוה הקצ"ד — האזהרה שהזהרנו מלשתות יין נסך, וזה לא נאמר בו פסוק ברור בפרוש, אבל נאמר בעבודה זרה: "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכס" (שם לב, לח). מה זבח אסור אף יין אסור. ואמה יודע שהוא אסור בהנאה ולוקין עליו, כמו שמפרסם בכל-התלמוד. והראיה על היות יין נסך מאסורי דאורייתא ושהוא נמנה מכלל מצות לא-תעשה, אמרם בגמרא עבודה זרה (עג): "רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוניה (שניהם אומרים): כל-אסורין שבתורה בין (שנתערבו) במינן בין שלא במינן — (נאסרה התערובת) בנותן טעם (כשהאסור נתן טעמו בתערובת), חוץ מטבל ויין נסך דבמינן — במה-שהוא, ושלם במינן — בנותן טעם". הרי זו ראיה ברורה ש"יין נסך מאסורין של תורה. וגם בספרי (במדבר כא, א) כשהזכירו אפן התדדירות ישראל בשטים לזנות אל בנות מזאב, אמרו: "והוא נכנס והצורזור מלא יין אצלה מ"יין העמונים — וצדין לא נאסר יין של גוים לישראל — אמרה לו: רצונך שתשתה וגו'". וממה שאמר "ו"צדין לא נאסר" משמע בלי ספק שאחר-כך נאסר. אבל אמרם (שבת יז:) בכלל שמנה עשר דבר שגזרו (חכמים) שמקללם יינם (שבכלל זה מנו יין גויים), וכן גם אמרם (עבודה זרה סב): "שאגי יין נסך דאחמרו ביה רבנן" (שמקומות אלו משמע, לכאורה, שהוא איסור רק מדרבנן) — הרי פונתם בזה סתם יינם (סתם יין של גויים גם אם לא ננסך לעבודה זרה), לא יין נסך עצמו: אבל יין נסך עצמו הוא אסור מן-התורה. והרי ידעת אמרם (עבודה זרה ל:): "שלשה (סוגי) יינות (אסורים) הם". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרקים האחרונים דעבודה זרה.

המצוה הקמ"ו — הצווי שנצטוינו לשחט בהמה חיה ועוף ואחר-כך נאכל ממנו, ושאין לו הקשר אלא בשחיטה בלבד. והוא אמרו יתעלה: "וזבחת מבקרך

שבועת בטוי, והוא אמרו יתעלה: "ולא תשבעו בשמי
לשקר" (ויקרא יט, יב). ושבועת בטוי היא שנשבע על
דברים שאפשר לנו לעשותם או שלא לעשותם בלי
מניעה מצד התורה על דבר מהם שנעשה או שלא
נעשה — הרי אנו חייבים לקיים מה שנשבענו עליו.
והנהגנו מלעבור על אותה השבועה, שנאמר: "ולא
תשבעו בשמי לשקר". ובגמרא שבועות (כא). אמרו:
"איזוהי שבועת שקר? נשבע להחליף" (נשבע ומחליף —
מסלף — עובדה שנעשתה כבר, כגון נשבע: "לא אכלתי" —
ואכל, ונתקנו את זה ואמרו: "אימא: נשבע והחליף"
כלומר: שנשבע על דבר (שנעשהו בעתיד) ועשה הפך
ממה שנשבע עליו. ושם נתבאר בפרק ג' משובעות וגם
במסכת תמורה (ג), ששבועת שקר — היא אי קיום
שבועת בטוי, והוא אמרם: "שבועת שקר היכי דמי?"
(ומפרש רבינו את קושיה הגמרא): כלומר: איך היא שבועת
שקר שאין בה מעשה? (ולכן כך פירושה של קושיה
הגמרא) לפי שזוהי (על-פי) פונת הדברים שקדמו שם
(וממשיכה הגמרא) — "אי ניקא (אם נאמר שזה כאשר
נשבע) שלא אוכל ואכל — היום מעשה עבד (עשה
מעשה); אלא דאמר: אוכל ולא אכל — ההוא מי לקי
והא אתאמר עלה וכו'" (בבלי אופן: ממחלך הגמרא שם
משתמע שאי קיום שבועת בטוי היא ההגדרה של שבועת
שקר). העובר על לאו זה, אם הוא מזיד — לוקה (גם
אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): ואם הוא שוגג —
מביא קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב
ממצות עשה (שיעור קצ), והוא אמרו בפרק ג' משובעות
(כא): "זוהי שבועת בטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל
שגגתה קרבן עולה ויורד", ושם נתבאר דיני מצוה זו.
ודע שזה שאמרתי במצוה זו שהמזיד בה חייב מלקות,
אין זה מורה שיש איזו עברה שחייבים עליה מלקות
אפילו בלי זדון, אלא כל מקום שתשמעני אומר על איזו
עברה שחייבים עליה מלקות — בין במה שקדם ובין
במה שביבא לקמן — דע שאינו חייב בכך אלא אם הוא
מזיד ודקא, בעדים והתראה, כמו שנתבאר מתנאי העדים
וההתראה במסכת סנהדרין (כא); אבל השוגג או האנוס
או המטעה — אינו חייב כלל, לא מלקות ולא פרת,
כל-שכן מיתת בית דין. וזה נוהג בכל-המצוות, ודע זאת.
אבל נבאר במקצת המצוות ונאמר, שהמזיד חייב מלקות
או מיתה, (לפי) שהוא חייב קרבן אם הוא שוגג באותו
חטא — (לפי) שלא כל-חטא חייבים על שגגתו קרבן
(אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות
או מיתה): אבל כל מה שחייבים עליו פרת או מלקות
ומיתת בית דין אין חייבים בכך אלא בעדים והתראה
וידוע שההתראה אינה אלא להבחין בין שוגג למזיד.
ודע כלל זה ואל תבקש ממני לחזור עליו.

ומצאנו וגו' באשר צויתך" (דברים יב, כא), ולשון ספרי
(פרשת ראה): "וזכחת — מה מקדשין בשחיטה אף חלין
בשחיטה. באשר צויתך — מלמד שנצטוה משה על
הקנה (צנור הנשימה) ועל הושט (צנור המזון) ועל רב אחד
בעוף ועל רב שנים בבהמה" (שם שחט רוב האחד מהם
בעוף, או רוב שניהם בבהמה — הותרו לאכילה). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו וכל-הלכותיה במסכתא המיוחדת
לה, כלומר: מסכת חלין.

יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קא.

המצוה הק"א — האזהרה שהנהגנו מלשחוט בהמה
ובנה ביום אחד בין בקדשים בין בחלין, והוא אמרו
יתעלה: "אתו ואת-בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא
כב, כה). ומי שעבר ושחט — לוקה. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו בשלמות בפרק ה' מחלין.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ז

מצות עשה קמז.

המצוה הקמ"ז — הצווי שנצטוינו בכסוי הדם בעת
שחיטת העוף או החיה, והוא אמרו יתעלה: "ושפך
את-דמו וכסהו בעפר" (ויקרא יז, יג). וכבר נתבאר דיני
מצוה זו בפרק ו' מחלין.

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שו.

המצוה הש"ו — האזהרה שהנהגנו מלקחת בשעת
ציד את קן-העוף בלוי, האם והאפרוחים, והוא אמרו
יתעלה: "לא תקח האם על-הבנים" (דברים כב, ו). ולא
זה נמק לעשה והוא אמרו: "שלח תשלח את-האם" (שם
ז). וכל-זמן שלא ישלח ולא קיים עשה שבה (שנוצר מצב
שלא יוכל לקיים), כגון שמתה האם קדם שישלחנה —
לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף חלין (מדף קלח).

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ז

מצות עשה קמח.

המצוה הקמ"ח — הצווי שנצטוינו בשלוח הקן,
והוא אמרו יתעלה: "שלח תשלח את-האם ואת-הבנים
תקח לך" (דברים כב, ז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בשלמות בפרק אחרון מחלין.

יום שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה סא.

המצוה הס"א — האזהרה שהנהגנו שלא לעבור על

נביאים – ישעיה פרק לו

ישעיה פרק לו דיה

ד אולי ישמע יהוה אליהיך את | דברי רב־שקה אשר שלחו מלך־אשור | אדניו לחרף אלהים חיו
והוכיח בדברים אשר שמע יהוה אליהיך ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה: ה ויבאו עבדי המלך
חזקיהו אל־ישעיהו: ו ויאמר אליהם ישעיהו כה תאמרון אל־אדניכם כה | אמר יהוה אל־תירא מפני
הדברים אשר שמעת אשר גדפו נערי מלך־אשור אותי: ז הנני נותן בו רוח ושמע שמועה ושב
אל־ארצו והפלתיו בחרב בארצו: ח וישב רב־שקה וימצא את־מלך אשור נלחם על־לכנה כי שמע
כי נסע מלכיש: ט וישמע על־תרהקה מלך־בוש לאמר יצא להלחם אתך וישמע וישלח מלאכים
אל־חזקיהו לאמר: י כה תאמרון אל־חזקיהו מלך־יהודה לאמר אל־ישאך אליהיך אשר אתה באת
בו לאמר לא נתנן ירושלם ביד מלך אשור: יא הנה | אתה שמעת אשר עשו מלכי אשור
לכל־הארצות להחרימם ואתה תנצל: יב ההצילו אותם אלהי הגוים אשר השתיתו אבותי את־גזון
ואת־חרן ורצף ובגייעדן אשר בתלשור: יג איה מלך־חמת ומלך ארפר ומלך לעיר ספרונים הנע ועוה:
יד ויפק חזקיהו את־הספרים מיד המלאכים ויקראחו ויעל בית יהוה ויפרשחו חזקיהו לפני יהוה:
(טו) ויתפלל חזקיהו אל־יהוה לאמר: טז יהוה צבאות אלהי ישראל ישב הכרבים אתה־הוא
האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את־השמים ואת־הארץ: יז הנה יהוה | אנך ושמע
פקח יהוה עינך וראה ושמע את כל־דברי סנחריב אשר שלח לחרף אלהים חיו: יח אמנם יהוה
החריבו מלכי אשור את־כל־הארצות ואת־ארצם:

רש"י

וישלח מלאכים אל חזקיהו. להודיעו שאינו מסתלק לגמרי אלא ע"מ לשוב: (יב) עדן. שם מלכות כמה דאת אמר (יחזק' כז) חרן וכנה ועדן: (יג) הנע ועוה. הניעהו ועוהו מלך אשור החריבם וטילטל' ממקומם: (יח) אמנם ה'. אמת הוא כי החריבו מלכי אשור: את כל הארצות ואת ארצם. הארצות (ראשי) המדינות ואת ארץ (ארצם) הסמוכה להם, ערי הממלכה אשר הנם ראש למדינות קורא ארצות ושאר המחוזות אשר סביבותיהם קורא ארצם ובספר (מלכים ב יט) כתוב את הגוים ואת ארצם ול' אחד הוא:

מצודת ציון

(ד) אולי. הלואי וכן אולי יראה ה' בעיני (ש"ב ט"ו): והוכיח. נתוכח: (ו) גדפו. חרפו: (ז) רוח. רצון כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת (יחזקאל א: כ) (י) ישיאך. יסית ויפתה אותך: (יג) הנע. מל' הנעה: ועוה. מל' עוות ועקום: (יז) פקח. פתח כמו אפקח את עיני (זכריה יב):

מצודת דוד

(ד) אולי ישמע ה'. הלואי יתן לב לשמוע: והוכיח. התוכיח בדברים כאשר שמע ה': ונשאת. כאומר לזה שאלתי מעמך שתשא תפלה לה': השארית הנמצאה. שארית ישראל הנמצא בירושלים כי כבר כבש כל ערי הבצורות שביהודה: (ז) נתן בו רוח. אעיר רצונו ללכת מפה כאשר ישמע שמועה היא שמועת תרהקה מלך כוש: ושב אל ארצו. סוף הדבר יהיה שישב אל ארצו בפחי נפש ובארצו אפיל אותו בחרב: (ח) כי שמע וגו'. ולזה הלך לבקשו באשר ימצא ומצאו נלחם על לכנה: (ט) על תרהקה. על אודות תרהקה: וישמע. קבל דבריו והוטב בעיניו להלחם עמו תחילה: וישלח מלאכים. שלח שוב לומר שאינו מסתלק לגמרי כ"א על מנת לשוב: (יא) ואתה תנצל. וכי אתה תנצל בתמיה: (יב) ההצילו אותם. וכי אלהי הגוים הצילו את הגוים: (יג) לעיר ספרונים. לפי שהיתה גדולה וחשובה אמר בה לעיר: הנע ועוה. הניעם ממקומם והעקימם: (יד) את הספרים. כי שלח הדברים ההם בספר: ויפרשחו. פרש כל אחת ואחת: (טז) הכרובים. שעל הכפורת אשר על הארון וכאומר ואיך א"כ תמסור בידו את ירושלים ויבוא הכרובים ביד צר: (יז) וראה. דברי הספרים: אשר שלח. ביד מלאכיו: (יח) אמנם ה'. אתה ה' הנה אמת הוא שהחריבו את הגוים: את כל הארצות. הם ערי הממלכה: ואת ארצם. הם שאר המחוזות:

איוב פרק טז

טז פני חמרמרו מניכבי ועל עפעפי צלמות: יז על לאחמם בכפי ותפלת זכה: יח ארץ אלתיכפי דמי ואליתי מקום לעקתי: יט גסעתה הנה בשמים עדי ושהדי במרומים: כ מליצי רעי אלאלוה דלפה עיני: כא ויוכח לגבר עםאלוה ובןאדם לרעהו: כב פישנות מספר יאתיו וארח לאאשוב אהלך:

איוב פרק יז א

א רוחי חבלה ימי נועכו קברים לי: ב אםלא התלים עמדי ובהמרותם תלן עיני: ג שימהנא ערבני עמד מי הוא לדי יתקע: ד כילבם צפנת משכל עלפן לא תרמם: ה לחלק יגיד רעים ועיני בניו תכלנה:

רש"י

לא אשוב אהלך: (א) נזעכו. נקפצו כמו נדעכו (לעיל א: קברים לי. מוכן אני לקבר: (ב) אם לא. אם לא זאת באתני שבני אדם התולים נועדו עמי בתנחומי להתל בי: ובהמרותם. כמו וימרו בי (יחזקאל כ) ממרים הייתם (דברים ט) ל' בהקנטתכם: תלן עיני. עיני ולבי ומחשבותי לנוח בהן: (ג) שימהנא. הבורא: ערבני. בתקע כף להתווכח יחד כמו מי הוא מאלה לידי יתקע ויטיב לו: (ד) כי לבם צפנת משכל. ועל כן לא תרומם תפארתך על ידיהם: (ה) לחלק יגיד. לחלקלקות יגיד כל אחד מהם את רעו וזאת תבא להם עיני בניו תכלינה:

(טז) חמרמרו. נקמטו כמו נחמרו בני מייעה בל' משנה (חולין י) וכן מעי חמרמרו (איכה א): צלמות. שחשכו מחמת בכי ודמע': (יז) ותפלתי זכה. לא קיללתי חבירי ולא פיללתי לו רעה: (יח) ואל יהי מקום. בארץ להבליע בו צעקתי כי לשמים תעלה: (יט) הנה בשמים עדי. יוצרי היודע דרכי: (כ) דלפה. דומעת וזולפת דמעה ל' דילוף: (כא) ויוכח לגבר. והלואי יעשה לי זאת שיתן לי מקום להתווכח גבר עם אלוה להשוות שני הריבים ריב גבר עם קונו וריב בין אדם לרעהו: (כב) כי שנות וגו'. הקצובים מספר לימי חיי: יאתיו. יגיעו, ואז ארח

מצודת ציון

(טז) חמרמרו. נתכווצו וכן מעי חמרמרו (איכה א) וברדד'ל נחמר' בני מעיים (חולין לה): צלמות. צלו של מות הוא חשכת הקבר: (יט) ושהדי. כמו וסהדי בסמ"ך והוא עד בלשון ארמי: במרומים. בשמי מרום: (כ) מליצי. המדבר במיטב הדיבור בדבר הויכוח יקרא מליץ: דלפה. ענין טפטוף כמו דלף טורד (משלי כז) כי דמעת הבכי יורדת טפה טפה: (כב) יאתיו. יבואו כמו אתא בקר (ישעיה כא): (א) נזעכו. כמו נדעכו וענינו ניתור וקפיצה כמו נדעכו ממקום (לעיל ו): (ב) התולים. ענין לעג כמו התלת בי (שופטים טז) ובהמרותם. מלשון מרי והקנטה: תלן. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א): (ג) יתקע. ענין תחיבת יד ביד לקיום דבר כמו ושונא תוקעים (משלי יא): (ה) תכלינה. המתאוו לדבר ואינו משיגה קרוי כליון עינים:

מצודת דוד

(טז) פני חמרמרו. מן הבכי נתכווצו מקומות פני ועל אישון עיני פרוש חשכת המות: (יז) על לא חמס. וכל זה בא לי לא בעבור חמס כ"א בחנם: ותפלתי זכה. תפלתי למקום היתה מעולם זכה ונקיה מבלי הרהור מחשבה המבטל כוונת התפלה: (יח) ארץ. אתה ארץ אל תבלע את דמי הנגרי מפצעי לכסותם מן העין אלא יהיו נראים לכל ויבקשו עלי רחמים: ואל יהי מקום. להסתיר שם צעקתי כ"א תעלה השמים: (יט) גם עתה. כאומר עם כי עתה נבאשתי בעיני רעי אף שמאז החזיקו אותי לצדיק עתה בראותם שיד ה' נגעה בי חזרו לתלות בי עון רב אבל בשמים גם עתה מצאתי עד לי על יושר לבבי והוא ה' היודע הכל: ושהדי במרומים. כפל הדבר במ"ש: (כ) מליצי רעי. אתם רעי המדברים עמדי בדבר מליצת הויכוח הלא אל אלוה תדמע עיני והלא לפניו גלויים יושר דרכי: (כא) ויוכח. הלואי היה מקום לגבר להתווכח

עם אלוה כאשר בן אדם עם רעהו: (כב) כי שנות. כאומר הנה יש עמדי מה להתווכח כי הלא שנות מספר הקצוב לפי זמן העמדת הלחות הלא יבואו לי כי קרבו השלמתם בעבור רוב המכאוב אשר מהרו להתייבש את הלחות והמיתה קרובה לבוא ואלך א"כ באורח אשר לא אשוב עוד ומתי א"כ אקבל גמול יושר דרכי: (א) רוחי חובלה. הלא כבר רוחי נשחתה וימי חיי הלא נקפצו ממני והלכו להם והרבה קברים לי ר"ל בכל מקום מדרך כף רגלי אני קרוב למות כאילו בכל מקום מוכן לי קבר: (ב) אם לא התולים. הנה מגודל הכאב אני קרוב למיתה אף אם לא היו עמדי רעי המהתלים בי ואף אם לא התמידה עיני לראות במה שהם ממרים ומקניטים אותי והוא כפל ענין במ"ש ור"ל הנה בלא הם אני קרוב למיתה והמה מוסיפים לי עוד צער ויגון: (ג) שימהנא. חזר פניו כלפי המקום ואמר שים עתה לבך אלי לתת לי ערב במקומך להיות בטוח בו שתשלם ההתווכחות בינינו לבוא על האמת ומי הוא אשר יתקע ידו לתוך ידי לקבל על עצמו בקיום גמור להשלים את ההתווכחות: (ד) כי לבם. אין לי חפץ ברעי אלה כי לבם הסתרת משכל ולא בחכמה ידברו על כן לא תרומם ע"י כי אין בידם מענה להצדיק אותם ולרומם תפארתך: (ה) יגיד רעים. כל אחד מן הרעים יגיד לדברי חלקלקות וחנף ולא בדעת ידבר והן ידעתי שכל אחד יקבל גמול כי תכלה עין בניו לבל ישיגו תוחלתם כי רע עליך הדבר כי לא לפניך חנף יבוא:

ד תבשיל שִׁבְשָׁלוּ בְּקִלְפֵי עֶרְלָה, יִדְלָק. נִתְעַרְבּ בְּאַחֲרִים – יַעֲלָה בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים.
ה תַּנּוּר שֶׁהִסְקוּהוּ בְּקִלְפֵי עֶרְלָה, וְאָפָה בוֹ אֶת הַפֶּת – תִּדְלָק הַפֶּת. נִתְעַרְבָה בְּאַחֲרוֹת – תַּעֲלָה בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים.

ו מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבִילֵי תַלְתָן שֶׁל פְּלָאי הַפָּרֶם, יִדְלָקוּ. נִתְעַרְבוּ בְּאַחֲרִים – כֻּלָּם יִדְלָקוּ; דְּבָרֵי רִבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים.

ז שֶׁהָיָה רִבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְמָנוֹת, מְקַדֵּשׁ. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא שֶׁשָּׂה דְּבָרִים בְּלִבָּהּ. וְרִבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שִׁבְעָה. וְאֵלּוּ הֵם: אֲגוּזֵי פָּרָה, וְרִמּוֹנֵי בָדָן, וְחִבּוֹת סְתוּמוֹת, וְחֻלְפוֹת תְּרִדִין, וְקִלְסֵי כְרוֹב, וְדִלְעַת

פירוש ברטנורא

ד ידלק, ריש שבח עצים בתבשיל, וכן בפת: יעלה בא' ומאתים. ובהא מודה ר"מ, דאין זה מעשרה דברים דחשיב ר' מאיר דמקדשים, כדמוכח בירושלמי: ו חבילי תלתן. אין חבילה פחותה מכ"ה זירים: נתערבו באחרים. גרסין ולא גרסין ואחרים באחרים. ואי גרסין לה צריך לומר שנתערבו כל אותן אחרים באחרים, דלא הוי אלא חד ספיקא ואשמעין אע"ג דאיכא תרי רובי, אסירי: כולם ידלקו. והא דלא אמרין וימכרו כולן חוץ מדמי איסור שבחן כדאמר ר' שמעון בן גמליאל בפרק [בתרא] דע"ג גבי יין נסך, משום הדבא חיישין בכולהו שמה יחזור העובר כוכבים ומכבדו לישראל, מה שאין כן ביין נסך דליכא למיחש להכי: ז שדרכו למנות. שאין אדם מוכרו אלא במנין מפני חשיבותו: פרך וּבִדָן. שמות מקומות הן. ואני שמעתי אגוזי פֶּרֶךְ, אגוזים שקליפתן רכה ונפרקין: חלפי

משניות מבוארות – קהתי

ביוורה דעה סימן קמב) והיה עולה אפוא על דעתנו לומר שהפת מותרת משום "זה וזה גורם", לפיכך באה משנתנו להשמיע, שאפילו בתנור אסור, שהואיל ושבח עצים ניכר בפת, אין מועיל כאן "זה וזה גורם".

יוס שני

באור משנה ו

מי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבִילֵי תַלְתָן שֶׁל פְּלָאי הַפָּרֶם – "תלתן" מין צמח ממשפחת הקטניות, בעל עלים מורכבים הבנויים שלושה עלעלים (פנוגריק), וטעם עצו ופריו שווה. בירושלמי מבואר, שחבילת תלתן אינה פחותה מעשרים וחמישה זירים (כריכות), ודרך החבילות להימכר במנין. משנתנו באה ללמד במי שגידל תלתן בכרמו ועשאה חבילות, והרי הן אסורות בהנאה משום כלאי הכרם, יִדְלָקוּ – יישרפו כל החבילות (עיין תרומות י, ו). נִתְעַרְבוּ בְּאַחֲרִים – אם נתערבו חבילות התלתן של כלאי הכרם בחבילות תלתן של היתר, ואינו מכיר אילו הן של כלאי הכרם, כֻּלָּם יִדְלָקוּ – כל החבילות טעונות שריפה, דְּבָרֵי רִבִּי מֵאִיר – שהואיל ונמכר במנין אינו בטל, כמבואר טעמו להלן, במשנה הבאה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים – החבילות של כלאי הכרם בטלות באחד ומאתים, שאם יש מאתיים של היתר כנגד האיסור, הכל מותר.

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש טעם מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים.

שֶׁהָיָה רִבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְמָנוֹת – דבר שהדרך למכרו במנין, מפני חשיבותו, מְקַדֵּשׁ – אוסר את כל תערובתו, אם הוא של ערלה או של כלאי הכרם, שאינו בטל אפילו באלף, והכל טעון שריפה. לשון "מקדש" הוא על פי הכתוב בכלאי הכרם (דברים כב, ט): "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלָאָה", שדרשוהו: תִּקְדַּשׁ – תוקד אש, כלומר שכלאי הכרם דינם בשריפה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא שֶׁשָּׂה דְּבָרִים בְּלִבָּהּ – שהם חשובים ביותר, וְרִבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שִׁבְעָה – דברים הם, האוסרים את תערובתם בכל שהוא ואינם בטלים. וְאֵלּוּ הֵם – ששת הדברים שאינם בטלים לדעת חכמים: אֲגוּזֵי פָּרָה – יש מפרשים ש"פר" הוא שם מקום, כלומר אגוזים מפרך; ויש מפרשים: אגוזים שקליפתם רכה ונפרכת ביד, וְרִמּוֹנֵי בָדָן – רימונים מבדן; יש סוברים שהוא מקום בארץ הכותים (ר"ח ארבל), וְחִבּוֹת סְתוּמוֹת – מלאות יין, וְחֻלְפוֹת תְּרִדִין – מה שמחליפות וצומחות (רמב"ם); ויש מפרשים: הצלעות של תרדין (העדרין). וְקִלְסֵי כְרוֹב – קלחי כרוב שבארץ ישראל, שהם גדולים וטובים, וְדִלְעַת

יוס ראשון

באור משנה ד

תבשיל שִׁבְשָׁלוּ בְּקִלְפֵי עֶרְלָה – כלומר שהסיק כירה בקליפות של פירות ערלה ובישל עליה תבשילו, יִדְלָק – יישרף התבשיל, שאסור הוא בהנאה כדין ערלה; ומבואר הטעם בכבלי (פסחים כו, ב), לפי שיש שבח עצים בתבשיל, כלומר שהקליפות של ערלה, שהוסקו כעצים, השביחו את התבשיל והכשירוהו לאכילה. נִתְעַרְבּ בְּאַחֲרִים – אם נתערב תבשיל זה בתבשילים אחרים של היתר, יַעֲלָה בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים – אם יש כנגדו מאתיים תבשילים של היתר, הרי הוא בטל. ואף רבי מאיר שמחמיר לעיל בצובע מלוא הסיט בקליפי ערלה וסובר, שאין החוט בטל באחד ומאתים, מודה כאן בתבשיל שהוא בטל באחד ומאתים, שאין התבשיל דבר חשוב; ויש מפרשים הטעם, משום שאין התבשיל אסור מחמת תערובת ערלה שבו, אלא מחמת השבח שקיבל מקליפות של ערלה, והקליפות אינן דבר חשוב (משנה ראשונה).

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד, שאותו דין ששינוי במשנה הקודמת בתבשיל נוהג גם בפת. תַּנּוּר שֶׁהִסְקוּהוּ בְּקִלְפֵי עֶרְלָה, וְאָפָה בוֹ אֶת הַפֶּת – לפי הכבלי (פסחים כז, א) מדובר כאן כשהאבוקה כנגדו, ונמצא נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין ("ותוספות יוס טוב" בשם הר"ן). תִּדְלָק הַפֶּת – תישרף הפת, שהואיל וניכר בה שבח ערלה, אסורה היא בהנאה כדין הערלה. נִתְעַרְבָה בְּאַחֲרוֹת – אם הפת נתערבה בככרות אחרות של היתר, תַּעֲלָה בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים – אם יש כנגדה מאתיים של היתר הרי היא בטלה. ואף רבי מאיר מודה בזה מהטעמים שהבאנו במשנה הקודמת.

מה שמשנתנו חוזרת להשמיע בתנור אותו דין שלמדנו במשנה הקודמת בתבשיל, אף שטעם אחד לשניהם, מבאר בעל "משנה ראשונה", משום שאין ללמוד תנור מקדירה, שכן בקדירה היינו אומרים שטעם האיסור משום שאין כאן "זה וזה גורם"; ואף על פי שהקדירה גורמת לבישול, מכל מקום אין להתיר התבשיל משום "זה וזה גורם", שמה שאמרו: "זה וזה גורם, מותר" היינו ששני הגורמים עושים פעולה אחת, כמו זבל של איסור וחבל של היתר (ותוספות עבודה זרה מז, ב), אבל אם היתר גורם פעולה אחרת שאין האיסור עושה, הרי זה כגורם של איסור לבד, שהפעולה שהאיסור עושה אין לו מסייע של היתר. ואף כאן אין הקדירה עושה את הבישול אלא שומרת על התבשיל, ורק העצים גורמים לבישול, הלכך התבשיל אסור, שהגורם כולו איסור. אבל בתנור, שחום התנור והגחלים אף הם מסייעים לאפייה, והם מותרין, שאין חום התנור והגחלים אסורים בערלה, (כמו שכתבו הפוסקים

יוֹנִית. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אֶף פְּכוּרֹת שֶׁל בָּעַל הַבֵּית. הָרְאוּי לְעֶרְלָה – עֶרְלָה, לְכָלֵּאִי הַכֶּרֶם – כָּלֵאִי הַכֶּרֶם. חַ בִּיצֵד? נִתְפָּצְעוּ הָאֲגוּזִים, נִתְפָּרְדוּ הָרְמוּנִים, נִתְפָּתְחוּ הַחֲבִיזִת, נִתְחַתְּכוּ הַדְּלֻעִים, נִתְפָּרְסוּ הַכַּפְּכוּרֹת – יָעִלוּ בָּאֶחָד וּמָאֲתִים.

ט סֶפֶק הָעֶרְלָה – בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר, וּבְסוּרְיָא מִתֵּר; וּבְחוּצָה לְאַרְץ יוֹרְד וְלוֹקֵחַ, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִרְאֲנוּ לֹקֵט. כֶּרֶם נְטוּעַ יֶרֶק, וְיֶרֶק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ – בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר, וּבְסוּרְיָא מִתֵּר; וּבְחוּצָה לְאַרְץ יוֹרְד וְלוֹקֵט, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִלְקֹט בִּיד. הַחֲדָשׁ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מְקוֹם, וְהָעֶרְלָה הִלְכָּה, וְהַכְּלָאִים מִדְּבַרִי סוֹפְרִים.

ס ל י ק מ ס כ ת ע ר ל ה

פירוש ברטנורא

תרד"ן. עליו מצלעות התרדן: קלפי כרוב שבארץ ישראל, שהם גדולים וטובים: של בעה"ב. שהן גדולים, אבל של נחתום קמנים הן: תראוי לערלה. כגון אגוזים ורמונים וחביות סתומות: והראוי לכלאי הכרם. כגון חלפי תרדן וקולסי כרוב ודלעת יונית. ואין הלכה כר"מ ולא כר' עקיבא:

ח נתפצעו האגוזים. גרסינן ולא גרסינן כיצד, וקמ"ל מתניתין דרוקא שלמים לא במילי, אבל לא שבורים ופצועים: נתפרסו הכפורות. האי סתמא כרבי עקיבא, דהלכתא כוותיה:

ט ספק ערלה. כגון עובר כוכבים שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו, ובידו פירות ואין ידוע אם משל ערלה אם משל זקנה: בארץ ישראל. דהוי ספקא דאורייתא לחומרא: ובסוריא מותר. דכבוש יחיד הוא ולא שמה כבוש והחמירו בו קצת: ובחוצה לארץ יורד ולוקח. בתוך הגינה וקונה מן העובר כוכבים מאותם שלקט כבר, ובלבד שלא יראנו לוקט: ובחול יורד ולוקט. העובר כוכבים יורד ולוקט בפני הישראל וישראל קונה ממנו, ובלבד שלא ילקוט ישראל ביד: בכל מקום. ואפילו בחול, דכתיב (ויקרא כד) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' בכל מושבותיכם: והערלה הלכה. למשה מסיני שאסור בחול, ואעפ"כ ספקא מותר, שכך נאמרה ההלכה למשה בסיני שהיה ספקא מותר בחול: והכלאים מדברי סופרים. דוקא כלאי הכרם כיון דבארץ חמורי ואסורים

משניות מבוארות – קהתי

בשל נכרים (לעיל א, ב), בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר – שספק באיסור של תורה הולכים בו לחומרא, וּבְסוּרְיָא מִתֵּר – שדין סוריא כדין חוץ לארץ לענין ערלה, אלא שהחמירו בה קצת, כמו שכבר בארנו במקומות אחרים (דמאי ו, יא; שביעית ו, ב); וּבְחוּצָה לְאַרְץ יוֹרְד וְלוֹקֵחַ – יורד לתוך הגן של הנכרי ולוקח אצלו מפירותיו התלושים, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִרְאֲנוּ לֹקֵט – שלא יראה הלוקח את הנכרי לוקט פירות של ערלה, שאז הרי ודאי ערלה הם. כֶּרֶם נְטוּעַ יֶרֶק – כגון נכרי שזרע ירק בין גפניו, ונאסר הירק משום כלאי הכרם, שאיסור כלאים נוהג אף בשל נכרים, וְיֶרֶק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ – והנכרי מוכר ירק מחוץ לכרם, ואין ידוע אם הוא משל כלאי הכרם או לא, בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר – שספק באיסור תורה הולכים בו לחומרא, וּבְסוּרְיָא מִתֵּר – שאיסור כלאי הכרם בסוריא מדרבנן הוא, וספק באיסור מדרבנן הולכים בו לקולא; וּבְחוּצָה לְאַרְץ יוֹרְד וְלוֹקֵט – כלומר שהנכרי יורד ולוקט מהירק שבכרמו בפני הלוקח, ומותר ליקח ממנו את הירק, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִלְקֹט בִּיד – כלומר שלוקח את הירק בתוך הכרם, ובלבד שלא ילקוט ביד – כלומר שלוקח את הירק בתוך הכרם, ובלבד שלא ילקוט הלוקח אצלו לוקט ביד, אלא הנכרי ילקוט ויתן לו, מבלי שידע הלוקח אם הוא לוקט מן האסור (ר"ש; "משנה ראשונה"; ועיין בבלי קידושין לח, ב). כרם, אם הלוקח רואה שלוקט מן האיסור אסור ליקח ממנו. הַחֲדָשׁ – התבואה החדשה לפני הקרבת העומר (עיין חלה א, א), אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מְקוֹם – ואפילו בחוץ לארץ, שנאמר (ויקרא כג, יג): "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה... חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם", ודרשו: בכל מושבותיכם – בכל מקום שאתם יושבים, וְהָעֶרְלָה הִלְכָּה – איסור הערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני. ואף על פי שספק בהלכה למשה מסיני הולכים בו לחומרא כמו בספק של איסור תורה, מכל מקום שנינו לעיל: "ספק ערלה בחוץ לארץ יורד ולוקח", לפי שהלכה זו כך נאמרה, שהיא ספקא מותר בחוץ לארץ (בבלי קידושין לט, א), וְהַכְּלָאִים – איסורם בחוץ לארץ, מִדְּבַרִי סוֹפְרִים – ודווקא כלאי הכרם, הואיל ובארץ ישראל חמור איסורם, שאסורים הם בהנאה מן התורה, גזרו בהם חכמים אף בחוץ לארץ, אבל כלאי זרעים שמתירים באכילה בארץ ישראל, לא גזרו חכמים עליהם בחוץ לארץ, ומותר לזרעם שם לכתחילה. כרם, כלאי אילנות (איסור הרכבה) וכלאי בהמה

יוֹנִית – ששה דברים אלו אוסרים, מחמת חשיבותם, את תערובתם בכל שהוא, ואינם בטלים אפילו באלף. **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר:** אֶף פְּכוּרֹת שֶׁל בָּעַל הַבֵּית – שמתקנות הן יותר משל נחתום, ולכן חשובות הן. **הָרְאוּי לְעֶרְלָה** – הדברים המנויים למעלה שנוהג בהם דין ערלה, כגון אגוזים ורמונים וחביות סתומות, עֶרְלָה – אוסרים הם את תערובתם משום ערלה; והראוי לְכָלֵּאִי הַכֶּרֶם – המינים שאין בהם איסור ערלה אלא איסור כלאי הכרם, כגון חלפות תרדן וקולסי כרוב ודלעת יונית, כָּלֵאִי הַכֶּרֶם – מקדשים הם תערובתם באיסור כלאי הכרם. וכן נכרות – לדעת רבי עקיבא – אין בהן אלא איסור כלאי הכרם, שאיסור ערלה אינו נוהג אלא בפירות האילן. וחביות יין סתומות ראיות גם לערלה וגם לכלאי הכרם.

יוֹם שְׁלִישִׁי

באור משנה ח

משנתנו ממשיכה בענין הדברים החשובים ששינוי במשנה הקודמת, שהם אוסרים בכל שהם, והיא באה להשימנו, שדווקא בזמן שהם שלמים חשובים הם ואינם בטלים, אבל אם אינם שלמים בטלה חשיבותם, ועולים הם באחד ומאתיים.

פיצד – מקדשים הדברים החשובים בכל שהם? בזמן שהם שלמים, אבל **נתפצעו האגוזים** – של פרך, **נתפרדו הרמונים** – של בדן, **נתפתחו החביות** – הסתומות, **נתחתכו הדלועים** – היוניות, **נתפרסו הכפורות** – של בעל הבית, יָעִלוּ בָּאֶחָד וּמָאֲתִים – אם יש מאתיים של היתר כנגדם, הרי הם בטלים. יש מדייקים, שמשנתנו לא נקטה "היו האגוזים פצועים או הרימונים פרודים" וכו' אלא "נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרימונים" וכו', כדי להשימנו, שאפילו נתפצעו או נתפרדו לאחר שנתערבו, הרי הם בטלים באחד ומאתיים, אף על פי שבתחילה נאסר כל תערובתם משום שהיו שלמים ("משנה ראשונה").

יש נוסחאות שאין גורסים בהתחלת משנתנו תיבת "כיצד", אלא מתחילה היא: נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרימונים וכו'. כך היא גירסת הר"ש והרב מברטנורא, אבל הרמב"ם גורס כפי גירסתנו לעיל.

באור משנה ט

סֶפֶק הָעֶרְלָה – פירות שהם ספק ערלה, כגון נכרי שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו, ובידו פירות, ואין ידוע אם הם משל ערלה או משל אילנות אחרים שבגינתו (ר"ש; ברטנורא), והרי איסור ערלה נוהג אף

מסכת ביכורים פרק ראשון

א יש מביאין בכורים וקורין; מביאין ולא קורין; ויש שאינן מביאין. אלו שאינן מביאין: הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו יחיד או של רבים, וכן המבריך מתוך שלו יחיד או מתוך שלו רבים לתוך שלו; הנוטע לתוך שלו, והבריך לתוך שלו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע, הרי זה אינו מביא. רבי יהודה אומר: כזה מביא.

פירוש ברטנורא

בהנאה מן התורה, בח"ל גורו בה רבנן אבל כלאי זרעים דבארץ שרו בהנאה, בח"ל לא גורו בהו רבנן. והרכבת האילן אסורה בח"ל מן התורה, דכתיב (שם יט) בהמתך לא תרביע כלאים שרך לא תורע כלאים מה בהמתך בהרכבה אף שרך בהרכבה ומה בהמתך בין בארץ בין בח"ל אף שרך בהרכבה בין בארץ בין בח"ל:

מסכת ביכורים

א יש מביאין בכורים וקורין. מקרא בכורים, מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: והבריך לתוך שלו יחיד. שחפר גומא והטמין יחור של אילן בתוכה וכסותו בעפר, והוציא ראש היחור לתוך שדה חבירו או ברשות הרבים. וכן אם הנוטעה עומדת בתוך של חבירו או ברשות הרבים, והוציא ראש היחור בתוך שלו אינו מביא כדמפרש בסמוך, לפי שאין כל הגידולים מאדמתו: ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע. כגון שיש לו שתי גנות משני צדי הדרים, אינו מביא, שאין כל הגידולים מאדמתו: כזה מביא. כיון שיש לו רשות לעשות כן, שמוטר לעשות חלל תחת רשות הרבים כשאינו מוזהר לרבים כלום, אדמתך קרינן ביה. ומכל מקום סבר רבי יהודה שאע"פ שמביא אינו קורא. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

יש מביאין בכורים וקורין – פרשת מקרא ביכורים (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו): **יש מביאין** – ביכורים, **ולא קורין** – ואינם רשאים לקרוא את הפרשה: **ויש שאינן מביאין** – ביכורים כלל. וזהו פתיחה לפרקנו כולו. בו מבוארים שלשת הסוגים הללו. החל באחרון וגמור בראשון. **אלו שאינן מביאין** – ביכורים כלל: **הנוטע לתוך שלו** – יש גורסים: בתוך שלו, כגון שנטע גפן בתוך שדהו, **והבריך לתוך שלו יחיד** – שכסף זמורה המחוברת בגפן וטמן אותה בתוך האדמה והוציא את ראשה בשדהו של חבירו, **או של רבים** – או שהבריך לתוך רשות הרבים, כדי שתצמח משם גפן חדשה; **וכן המבריך מתוך שלו יחיד או מתוך שלו רבים לתוך שלו** – שהגפן עומדת בשדה חבירו או ברשות הרבים, והבריך ממנה זמורה לתוך שדהו; או **הנוטע לתוך שלו, והבריך לתוך שלו** – שהנוטעה היא ברשותו ואף ההרכבה היא לתוך רשותו, **ודרך היחיד ודרך הרבים** – או דרך הרבים, **באמצע** – כגון שיש לו שתי גינות משני צידי הדרך והבריך מתוך גינתו האחת לתוך גינתו האחרת תחת אותה הדרך; בכל המקרים הללו, **הרי זה אינו מביא** – ביכורים, לא מן הנטיעה ולא מן הברכה (יירושלמי) לפי שיונקות הן מאדמה שאינה שלו, כמבואר הטעם להלן (משנה ב). **רבי יהודה אומר: כזה מביא** – הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע, הרי הוא מביא ביכורים. יש מפרשים, שאם דרך היחיד באמצע אף רבי יהודה מודה שאינו מביא ביכורים, ואין רבי יהודה חולק על תנא קמא אלא כשדרך הרבים באמצע, שלדעתו רשאי אדם להבריך תחת רשות הרבים. וכן מבואר טעמו בירושלמי, שסובר הוא כרבי אליעזר (בבא בתרא ג, ח) המתיר לעשות חלל תחת רשות הרבים. כדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים (אם עשה על גבי החלל כיסוי חזק עד שנגלה טעונה אבנים יכולה להלך עליו) כלומר כשאינו מוזהר לרבים. ברם, אף לרבי יהודה מביא אינו קורא, שאף על פי שמוטר לו להשתמש בחלל תחת רשות הרבים, מכל מקום אינו שלו לעולם (עיי' "תוספות יום טוב").

מדברי המפרשים שהזכרנו לעיל משמע ש"דרך היחיד" היינו דרך שהיא רשות יחיד; אבל יש מפרשים: דרך היחיד – היינו דרך שרוחבה ארבע אמות (שרק יחידים הולכים בה), ודרך הרבים – שרוחבה שש עשרה אמה (כמו שבארנו במסכת פאה ב, א), כלומר ש"דרך היחיד" אינה דווקא רשות יחיד אלא אפשר שהיא רשות הרבים, ולפי זה יש לפרש במשנתנו, שרבי יהודה חולק על תנא קמא גם כשדרך היחיד באמצע ("תוספות חדשים").

אסורים מן התורה אף בחוץ לארץ, כמו שבארנו כבר במסכת כלאים (עיי' פתיחה שם).

להרחבת הבאור של משנתנו נוסף בדברים אחרים:

א. בארנו הרישא של משנתנו – "ספק ערלה" – לפי הר"ש והברטנורא, כגון נכרי שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו (ודווקא בנכרי, שכן לישראל אסור למכור ערלה). כלומר שיש לו בגינתו גם אילנות אחרים, והפירות שהוא מוכר ספק אם הם מהנטיעות של ערלה או משאר האילנות. ואילו בסיפא, בענין הכרם הנוטע ירק, יוצא לפי באורנו, שהירק הוא ודאי כלאים. וכן מפרש רש"י (קידושין לח, ב). ברם, יש מפרשים, שאף בסיפא, בענין כלאי הכרם מדובר בכגון שנטוע בכרם גם ירק של היתר, או שזה הירק עצמו ספק אם נזרע באיסור (סור טימן רצו).

אמנם גם הרמב"ם מפרש בסיפא כמו שבארנו, שהירק הנוטע בכרם הוא ודאי כלאים, אבל גם בערלה הוא מפרש בדרך זו ש"ספק ערלה" היינו כרם של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו, שלדעת הרמב"ם, אף שהכרם הוא ודאי ערלה מכל מקום בחוץ לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט (עיי' נושאי כליו: ועיי' יורה דעה רצד, ט).

ב. בענין איסור החדש בחוץ לארץ נחלקו אמנם רבי אליעזר וחכמים (קידושין לט ע"א), שדווקא לדעת רבי אליעזר איסור החדש נוהג מן התורה אפילו בחוץ לארץ, שכן דורש הוא את הפסוק "בכל מושבותיכם" – בכל מקום אתם יושבים (כמו שהבאנו לעיל בבאור המשנה), ואילו לדעת חכמים אין איסור חדש נוהג בחוץ לארץ, שמה שכתוב "בכל מושבותיכם" – לאחר יירושה וישיבה משמע, כלומר שאף בארץ ישראל לא נתחייבו באיסור זה אלא לאחר שכבשו את הארץ ונתיישבו בה, היינו לאחר ארבע עשרה שנות הכיבוש והחילוק.

ומכאן, סתם משנתנו היא כרבי אליעזר. ואף על פי שדעת יחיד היא, מכל מקום דעת רוב הפוסקים, שהלכה כסתם משנתנו שהחדש אסור מן התורה בכל מקום (הרמב"ם: הרי"ף: הרא"ש. ועיי' יורה דעה רצג, ב, וביאר הגר"א שם).

ג. מה ששינוי במשנתנו: "והערלה הלכה" – נחלקו בגמרא בפירוש הלשון "הלכה". אחד אומר: הלכת מדינה, כלומר מנהג קדום (עיי' בבא מציעא ז, ח), ואחד אומר: הלכה לטעם מסיני. ברם ההלכה היא כדעת השנייה, שאיסור הערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, כמו שבארנו אמנם במשנה.

יומ רביעי

מסכת ביכורים

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), ששתי מצוות הן בביכורים: הבאת הביכורים ומקרא פרשת הביכורים. ברם, לא כל המביא ביכורים יכול לקיים גם את המצוה של מקרא ביכורים, ויש שבכלל לא חלה עליהם חובת הבאת הביכורים; כל זה יבואר בפירונו.

ב מאיזה טעם אינו מביא? משום שגאמר (שמות כג, יט): "ראשית בפורי אדמתך" – עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך. האריסין, והחכורות, והסקריקון, והגזלן אין מביאין מאותו הטעם, משום שגאמר: "ראשית בפורי אדמתך".

ג אין מביאין בפורים חוץ משבעת המינים; לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. אין מביאין בפורים קדם לעצרת. אנשי הר צבועים הביאו בפוריהם קדם לעצרת, ולא קבלו מהם, מפני הכתוב שבתורה (שמות כג, טו): "וחג הקציר בפורי מעשיך אשר תזרע בשדה".

פירוש ברטנורא

ב האריסין. מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביעי: חבירות. מקבל את השדה בדבר קצוב כך וכך כורים לשנה, בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: סקריקון. חורג נפשות ונותן לו קרקע כדי שלא יחרגו. ולשון סקריקון שא קרקע והניח. ואע"ג דיהיב ליה לפי שעה לא מחיל ליה דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה דבינא:

ג אלא משבעת המינים. דכתיב (דברים כו) מראשית, ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבים בבכורים אלא שבעת המינים שנשתבחה בהן א"י חמה ושעורה וגו', ודבש הוא דבש תמרים: מתמרים שבהרים ופירות שבעמקים. לפי שהן גרועין: ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. דכתיב (דברים ח) זית שמן, זית אגורי, שכאים עליו גשמים והוא אגור שמנו לתוכו, והוא מובחר ומשובח: אין מביאין בכורים קודם לעצרת. דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו בכורים, והם מתירין החדש במקדש:

משניות מבוארות – קהתי

היינו תמרים שעושים מהם דבש. דין זה למדים ממה שנאמר (דברים כו, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" ודרשו חכמים: "מראשית" ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבים בבכורים אלא שבעת המינים בלבד שנשתבחה בהם ארץ ישראל. ובירושלמי למדים זה בגזירה שווה "ארץ, ארץ", שכן בבכורים נאמר "אשר תביא מארצך" (שם), ונאמר (דברים ח, ח): "ארץ חטה ושעורה וגו', מה שם בשבעת המינים הכתוב מדבר, אף כאן בשבעת המינים הכתוב מדבר. לא מתמרים שבהרים – אין מביאים ביכורים מתמרים הגדלים בהרים, ולא מפרות שבעמקים – משאר הפירות של שבעת המינים (חוץ מתמרים) הגדלים בעמקים, שאף משבעת המינים אין מביאים אלא מן המובחר, שנאמר (שמות כג, יט): "ראשית בכורי אדמתך", והיינו המובחר שבהם, ואילו התמרים שבהרים ושאר פירות שבעמקים פירות גרועים הם, ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר – ואין מביאים ביכורים מזיתים שאינם מן המובחר, שכתוב "זית שמן", והיינו זית מובחר ומשובח הנקרא "זית אגורי", כשכבאים עליו גשמים הוא אגור שמנו לתוכו; ברם, שאר הזיתים פולטים את שמנם כשכבאים עליהם גשמים (ר"ש בשם הירושלמי). יש מפרשים, שהפסקה "שאינם מן המובחר" היא טעם לכל שלושת סוגי הפירות שנמנו: "לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים ולא מזיתי שמן" (היינו רוב הזיתים שעוצרים שמנם), שאינם מן המובחר. כלומר משום שכל אלו אינם מן המובחר ("תפארת ישראל"). אין מביאין בפורים קדם לעצרת – קודם לחג השבועות, כמבואר הטעם להלן. אנשי הר צבועים הביאו בפוריהם קדם לעצרת, ולא קבלו מהם – את הביכורים, כלומר שהחזירו (ירושלמי). מפני הכתוב שבתורה "וחג הקציר בפורי מעשיך אשר תזרע בשדה" – כלומר שחג השבועות הנקרא גם "חג הקציר" מביאים מנחת שתי הלחם מן החיטה החדשה, ומנחה זו נקראת "ביכורים לה'", שנאמר (ויקרא כג, יז): "מומשבותיכם תביאו לחם תנופה שתי שני עשרונים סולת תהינה חמץ תאפינה, ביכורים לה'". ושתי הלחם אלו התירו את החדש במקדש, שעד חג השבועות אין מביאים כל מנחה מתבואה חדשה, ומכאן ששתי הלחם ביכורים הן לכל הפירות שמביאים למקדש, הלכך אין מביאים ביכורים קודם חג השבועות. אמנם ההלכה היא שאם אדם הביא ביכורים קודם לעצרת מקבלים אותם ממנו ומניחים אותם עד חג השבועות (מנחות י, ו; ודב"ט הל' ביכורים ב, ו), ולמה לא קיבלו מאנשי הר צבועים? לפי שהיו אנשים חשובים, והיה חשש שמא אחרים יסכמו עליהם ויהיו סבורים שמצוה להביא קודם לעצרת (הר"ש לפי הירושלמי).

בענין "הנוטע בתוך שלו והבריך לתוך של יחיד" מבואר בירושלמי, שדווקא אם לא קיבל רשות מחברו להבריק לתוך שלו אינו מביא, אבל אם קיבל ממנו רשות, הרי זה מביא. וכן פוסק הרמב"ם: "נתן לו חברו רשות להבריק בתוך שלו אפילו לשעה, הרי זה מביא ביכורים" (הל' ביכורים ב, יא). ובענין "המבריך מתוך של יחיד" ישנן דעות שונות (עיין "משנה ראשונה").

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש טעמים של חכמים. מאיזה טעם אינו מביא – המבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים, או המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו, או המבריך תחת דרך היחיד או דרך הרבים, כפי ששינו במשנה הקודמת? משום שגאמר "ראשית בפורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך", ולמדים מתיבת "אדמתך": עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך – אין אתה חייב בהבאת ביכורים אלא אם כן כל הגידולים הם מאדמתך, יצאו אלו שנימנו לעיל שאין כל הגידולים מאדמתם. האריסין – המקבלים שדות או כרמים לעבדם ולטפל בהם על מנת לקבל בכשר עבודתם מחצה או שליש מהפירות, או על מנת ליתן לבעליהם חלק מסויים מהפירות כפי המוסכם, והשאר יקחו לעצמם. והחכורות – החוכרים שדות או גנים לעבדם ונותנים לבעליהם דבר קצוב, כגון שלושים כור חטים לשנה, בין שתעשה השדה הרבה ובין שתעשה מעט, והסקריקון – בריונים המאיימים על בעל השדה לרצחו עד שהוא מסכים לתת להם את שדהו לפדיון נפשו; יש מבארים שהלשון "סקריקון" היא מיוונית (או מרומית), ופירושה: אנשי הפגיון, שכן בימי מלחמת הרומאים נגד היהודים היו בריונים שנשאו פגיונות קצרים מתחת לבגדיהם והיו רוצחים כל המתנגד להם. ויש מפרשים בדרך הנוטריקון: סיקריקון – שא קרקע והניח. ואף על פי שנותן להן את השדה, אינו מוחל להם, שכן דעתו היא שלמחר יתבעם לדין. הרמב"ם מפרש: "סקריקון" הם אנשים גזולי קרקעות ואוכלים פירותיהם שלא ברצון בבעליהם, והגזלן – שגול שדה בכירו; כל אלו אין מביאין – ביכורים, מאותו הטעם – ששינו למעלה, משום שגאמר: "ראשית בפורי אדמתך" – יצאו אלו שאין האדמה שלהם.

יוס חמישי

באור משנה ג

אין מביאין בפורים חוץ משבעת המינים – כלומר, אין מביאים משאר פירות אלא משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל (דברים ח, ח): "חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, זית שמן ודבש"; ודבש

ד אלו מביאין ולא קורין: הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר (דברים כו, ג): "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר: "אלהי אבות ישראל". וכשהוא בבית הכנסת, אומר: "אלהי אבותיכם". ואם היתה אמו מישראל אומר: "אלהי אבותינו".
ה רבי אליעזר בן יעקב אומר: אשה בת גרים לא תנשא לכהונה, עד שתהא אמה מישראל, אחד גרים ואחד עבדים משחררים, ואפילו עד עשרה דורות, עד שתהא אמן מישראל. האפטרופוס, והשליח, והעבד, והאשה, ומטמוס, ואנדרוניגוס – מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר (דברים כו, י): "אשר נתתה לי ה'".

פירוש ברטנורא

ד שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו. שאין אבותיו מישראל והגרים לא נטלו חלק בארץ. ורמב"ם כתב שאין הלכה כמשנה זו, אלא הגר מביא וקורא ומצי למימר לאבותינו לתת לנו, מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב לגרים כמו לישראל דכתיב (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך, ודרשין ביה (ברכות ג:) לשעבר היית אב לארם עכשיו אתה אב לכל העולם. וכן כשהוא מתפלל, בין בינו לבין עצמו בין בבית הכנסת, אומר אלהי אבותינו, אפילו אין אמו מישראל:

ה לא תנשא לכהונה. דכתיב (ויחזקאל מו) מזרע בית ישראל יקחו להם נשים, [וכשאמה] מישראל קרינא בה מזרע ישראל דמשמע ואפילו מקצת זרע. והלכה כר' אליעזר בן יעקב לכתחלה, אבל בדיעבד אם נשא אין מוציאין אותה ממנו, ובניה כשרים אפילו להיות כהנים גדולים: האפטרופוס. הממונה על היתומים, בין שמנהו ב"ד בין שמנהו אבי יתומים. אפטרופוס אבי הקטנים, בל' רומי קורין לאב פאט"ר ולקטנים פוס: והשליח. שלקטן מתחלה לשלוח ביד אחר או מצי למשלחנוהו אבל לקטן להביאן הוא עצמו לא מצי למשלחנוהו, שכל בכורים שנראו לקריאה אינן נתנים אלא בקריאה: והאשה. אבל אם יש לה בעל בעלה מביא וקורא, דכתיב (דברים כו) אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך, מלמד שאדם מביא בכורי אשתו וקורא: שאין יכולין לומר אשר נתת לי. שלא נתחלקה הארץ לנקבות. וכתב (במדרב כו) איש לפי פקודיו עד שיהיה ודאי איש:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ד

אלו מביאין ולא קורין – פרשת מקרא הביכורים: הגר מביא – ביכורים, שנאמר (דברים כו, יא): "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה'... אתה והלוי והגר אשר בקרבך". ואינו קורא – אבל אינו יכול לקרוא את הפרשה, שאינו יכול לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" – שאין אבותיו מישראל; ויש מוסיפים עוד טעם, לפי שהגרים לא נטלו חלק בארץ, כלומר שמשום כך אין הגר יכול לומר: "לתת לנו". ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא – שיכול הוא לומר "אשר נשבע לאבותינו" (ענין "תוספות יום טוב"). יש סוברים, שאפילו אמו מישראל אינו קורא, לפי שאינו יכול לומר "לתת לנו", כמו שבארנו לעיל, אלא שמשנתנו עוסקת בגר מבני קיני חותן משה, שנטלו דושנה של ריחו, ולכן מביא וקורא (תוספות בבא בתרא פא, ב). וכשהוא מתפלל – כשהגר מתפלל תפילת "שמנה עשרה", בינו לבין עצמו – היינו בתפילת לחש, אומר: "אלהי אבות ישראל" – במקום "אלהי אבותינו", וכשהוא בבית הכנסת – כלומר כשהוא עובר לפני התיבה כשליח ציבור, אומר: "אלהי אבותיכם" – במקום אלהי אבותינו. ואם היתה אמו מישראל אומר: "אלהי אבותינו" – ככל אחד מישראל. הרמב"ם כותב, שאין הלכה כמשנה זו, אלא הגר מביא וקורא, ואמנם בירושלמי מובאת ברייתא בשם רבי יהודה, שהגר מביא וקורא, ויכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", שכן באברהם כתוב (בראשית יז, ח): "וזהה שמך אברהם, כי אב המון גוים נתתיך", ודרשו: לשעבר היית אב לארם (אברם – אב ארם), ועכשיו אתה אב לכל העולם, כלומר לכל הנכנסים תחת כנפי השכינה ומכאן שאברהם הוא אב לגרים כמו לישראל. ברם, בעל "משנה למלך" תמה על הרמב"ם, כיצד יכול הגר לומר: "לתת לנו"? והרי גם הרמב"ם סובר, שהגרים לא נטלו חלק בארץ. אלא שבענין זה מובא שם בשם מהר"ם בן חביב, שמשמעות הכתוב "לתת לנו" היא לעתיד, ולעתיד לבוא אף הגרים יטלו חלק בארץ ישראל, הלכך יכול הגר לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ומכאן ההלכה היא, שהגר מביא וקורא אפילו אין אמו מישראל; וכן כשהוא מתפלל, בין בינו לבין עצמו ובין כשליח ציבור הריהו אומר: "אלהינו ואלהי אבותינו".

י ו ש ו י

ב א ו ר מ ש נ ה

אגב המשנה הקודמת מוסיפה משנתנו ללמד בדניי גרים.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: אשה בת גרים – שאביה ואמה גרים או מזרע גרים (רמב"ם), לא תנשא לכהונה – שכן הכהנים נצטוו לשמור בקדושתם על יחוסם, שלא יחללו את כהונתם, כמו שכתוב (ויקרא כא, ו-ז): "קדושים יהיו לא־להיהם ולא יחללו שם א־להיהם, כי את אשׁי ה' לחם א־להיהם הם מקריבים והיו קודש. אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו, כי קדוש הוא לא־להיו". ובאה משנתנו ללמד, שאף בת גרים אסורה להינשא לכהן, ומבואר הטעם בבבלי (קידושין עח, ב), שנאמר בכהנים (ויחזקאל מד, כב): "ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל". ובת גרים אינה נקראת "מזרע בית ישראל", עד שתהא אמה מישראל – אלא אם כן אמה היא מישראל, שאז קוראים בה "מזרע בית ישראל", וכל שכן אם אביה הוא מישראל. אחד גרים ואחד עבדים משחררים – בין גרים ובין עבדים כנענים מושחררים דין אחד להם, שבתם לא תינשא לכהונה, ואפילו עד עשרה דורות – כלומר אפילו עד הרבה דורות פסולות הבנות לכהונה; ומה שנקטה המשנה "עשרה" לאו דווקא, אלא כמו שנאמר במזרע (דברים כג, ג): "גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה'", ופירושו עד עולם, אף כאן כוונת משנתנו כך היא (תוספות יום טוב), עד שתהא אמן מישראל – אלא אם כן אמן של הבנות היא מישראל, וכל שכן אביהן, כמבואר הטעם לעיל. עיקר מקומה של הלכה זו במסכת קידושין (ד, ז), ושם חולק רבי יוסי על רבי אליעזר בן יעקב ואומר: אף גר שנשא גיורת כשרה בתם לכהונה. ברם, ההלכה היא, שלכתחילה כשבא כהן לימלך בבית דין אם מותר לו לישא בת גרים, מורים לו כרבי אליעזר בן יעקב שלא ישאנה; אבל בדיעבד אם נשאה, אינו צריך לגרשה, ובניהם כשרים אפילו להיות כהנים גדולים (רמב"ם; ברטנורא). משנתנו חוזרת לענין "אלו מביאין ולא קורין". האפטרופוס – הממונה על יתומים, לטפל בענייניהם ולהשגיח על נכסיהם, בין שמינהו אבי היתומים בחייו או בצוואתו, ובין שמינהו בית דין, והשליח – המביא לבית המקדש ביכורים של אחרים, והעבד – עבד כנעני המביא ביכורי בעליו למקדש, והאשה – המביאה ביכורים מנכסי עצמה, ומטמוס – שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, ואנדרוניגוס – שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד; כל אלו מביאין – ביכורים, ולא קורין – פרשת מקרא ביכורים, שאינן יכולין לומר: "אשר נתתה לי ה'". ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה' (דברים כו, י); האפטרופוס והשליח והעבד – אינם יכולים לומר פסוק זה, לפי שאין האדמה שלהם; והאשה אינה יכולה לאמרו, שלא

ו הקונה שני אילנות בתוך של חברו, מביא ואינו קורא; רבי מאיר אומר: מביא וקורא. יבש המעין, נקצץ האילן, מביא ואינו קורא; רבי יהודה אומר: מביא וקורא. מעצרת ועד החג, מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא; רבי יהודה בן בתירא אומר: מביא וקורא.

ז הפריש בפוריו, ומכר שדהו – מביא ואינו קורא. והשני, מאותו המין – אינו מביא; ממיין אחר – מביא וקורא. רבי יהודה אומר: אף מאותו המין מביא וקורא.

פירוש ברטנורא

ו **מביא ואינו קורא**. מספקא ליה לת"ק אי קנה קרקע אי לא, הלכך מביא מספק ואינו קורא מספק. ודוקא שתי אילנות אבל שלשה אילנות כ"ע מדר דקנה קרקע ומביא וקורא, כדתנן בסוף פרקין: **ר"מ אומר מביא וקורא**. דסבר הקונה ב' אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם וחוצה להם כמלא אורה וסלו. ואין הלכה כר"מ: **יבש המעין**. שהאילן חי וגדל ממנו: ונקצץ האילן. והוא שיבש ונקצץ קודם שהפריש בכורים. אבל אם הפריש קודם, הואיל ונראו לקריאה ונדרו, וירקבו: **ר' יהודה אומר מביא וקורא**. כיון שהקרקע קיים לא חייל לאילן. ואין הלכה כר"מ: **מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא**. דכתיב בפרשת ביכורים (דברים כו) ושמתה בכל הטוב, אין קריאה אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמת בהם. ומתחג ואילך, אע"פ שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בה, והחנוכה מביא ואינו קורא. ומתחנה ואילך אינו מביא כלל דכתיב (שם) אשר תביא מארצך, כל זמן שמצוין בארצך, ועד חנוכה הן מצוין: **ר"י אומר מביא וקורא**. דלא דריש ושמתה בזמן שמחה. ואין הלכה כרבי יהודה: **ז והשני מאותו המין אינו מביא**. הקונה את השדה אינו מביא ביכורים מאותה שדה מאותו המין שהביא המוכר, דכתיב (שם) חגרתו היום, פעם אחת מגיד ואינו מגיד ב' פעמים: **ר"י אומר אף מאותו המין מביא וקורא**. דהא דאמון פעם אחת מגיד ואינו מגיד שתי פעמים, הני מילי באדם אחד, אבל בשני בני אדם מגיד וחור ומגיד. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

ואין הלכה כרבי יהודה. **מעצרת ועד החג** – מחג השבועות ועד חג הסוכות, **מביא וקורא** – שנאמר בפרשת הביכורים (דברים כו, ה; יא): **"וענית ואמרת לפני ה' אלהיך... ושמתה בכל הטוב"**, ומכאן שאין קריאה אלא בזמן של שמחה, ועיקר זמן לקיטת התבואה והפירות והשמחה בהם הוא מחג השבועות ועד חג הסוכות. **מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא** – אף על פי שהרבה פירות נלקטים עוד עד חנוכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג הסוכות, הלכך מחג הסוכות ועד חנוכה מביא ביכורים אבל אינו קורא. **רבי יהודה בן בתירא אומר: מביא וקורא** – שאינו דורש "ושמתה" לענין הקריאה, שתחת דווקא בזמן שמחה (דברים כו). ויש מבארים טעמו של רבי יהודה בן בתירא, שהואיל והרבה פירות נלקטים גם בין החג לחנוכה, עדיין זמן של שמחה הוא, ולכן מביא וקורא (**"ומלכת שלמה"**). ההלכה כחכמים. שמן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא. אבל מתחנה ואילך אינו מביא כל עיקר, שכתוב (דברים כו, ב): **"ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך"**, ודרשו: כל זמן שהפירות מצויים בארצך, היינו בשדות ובגנים, ומתחנה ואילך אין הפירות מצויים עוד.

יש מבארים, שגם ברישא, בענין **"יבש המעין"** וכו', טעמם של חכמים הוא משום שכתוב **"ושמתה"**, ומכאן שאין קריאה אלא מתוך שמחה, ואילו אם יבש המעין או נקצץ האילן אין שמחה בלבד, הלכך מביא ואינו קורא. ברם, רבי יהודה סובר כרבי יהודה בן בתירא, שאינו דורש **"ושמתה"** לענין קריאה (רבי יהודה סתם היינו רבי יהודה בר אלעאי). ויש שגורסים גם בספא **"רבי יהודה סתם"** (עיין ברטנורא).

יש נוסחאות שאין גורסים במשנתנו את הפסיקה **"מעצרת ועד החג מביא וקורא"**, שהרי אין המשנה עוסקת כאן אלא במביאין ולא קורין. ואמנם הלכה זו נשנית להלן (משנה ז).

שבת קודש

באור משנה ז

הפריש בפוריו, ומכר שדהו – קודם שהביא ביכוריו לבית המקדש, **מביא ואינו קורא** – שהרי עכשיו אין לו קרקע. בירושלמי מבואר, שמדובר כאן בכגון שהיה בדעתו מזמן למכור את שדהו, ונמצא שבשעה שהפריש את ביכוריו לא נראו כבר לקריאה, הלכך מביאם אף על פי שאינו קורא. ברם אם לא היה בדעתו למכור את שדהו בשעה שהפריש את הביכורים, אלא שלאחר הפרשת הביכורים נמלך למכרה, אינו יכול להביאם, שהואיל ונראו לקריאה ונדרו וירקבו. וכבר הזכרנו (במשנה הקודמת), שהרמב"ם, כנראה, אינו סובר כן. **והשני** – והלוקח שקנה את השדה, **מאותו המין** – שהמוכר כבר

נתחלקה הארץ בתחילה לנשים (דברים); ובענין בנות צלפחד מבואר ב"תוספות יום טוב", שלא בתורת חלוקה נטלו אלא בתורת ירושה. ברם, נשואה שיש לה נכסים, הנקראים "נכסי מלוג", בעלה מביא את הביכורים מנכסיה וקורא, שנאמר (דברים כו, יא): **"ושמתה בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך"**, ודרשו חכמים: **"ביתו"** זו אשתו, מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו וקורא; וכן טומטום ואנדרוגינוס אינם יכולים לומר **"אשר נתן לי ה'"**, לפי שלא נתחלקה הארץ אלא לודאי זכרים, שנאמר (במדבר כו, נד): **"איש לפי פקודיו יותן נחלתו"**, ודרשו איש – עד שיהיה ודאי איש.

בענין ה"שליח" מבואר בירושלמי, שאין אדם יכול לשלוח ביכורים ביד שליח אלא אם כן לקט מתחילה את פירות הביכורים על מנת לשלחם ביד אחר. אבל לקטם על מנת להעלותם בעצמו, אינו יכול לשלחם ביד שליח, שכל ביכורים שנראו לקריאה, כלומר שנהיו ראויים לקריאת הפרשה, אינם ניתנים אלא בקריאה.

באור משנה ו

הקונה שני אילנות בתוך של חברו – בתוך שדה חברו, **מביא ואינו קורא** – שהואיל וקנה את האילנות סתם, ספק הוא לחכמים אם קנה קרקע עמהם אם לאו, הלכך מביא ביכורים מספק, אבל אינו קורא מספק. **רבי מאיר אומר: מביא וקורא** – שסובר רבי מאיר, שהקונה שני אילנות קנה קרקע עמהם. ואין הלכה כרבי מאיר. ברם, הקונה שלושה אילנות הכל מודים שקנה קרקע, ולכן מביא וקורא (כלהלן משנה יא); והקונה אילן אחד סתם, הכל מודים שלא קנה קרקע (עיין בבלי בבא בתרא פא, ב); ופוסק הרמב"ם, שאינו מביא ביכורים כלל (חלי' ביכורים ב, יג). **יבש המעין** – שהיה משקה ממנו את שדהו (דברים כו), ויש מפרשים: **יבש המעין** – שהאילן חי ממנו (דברים); או **נקצץ האילן** – לאחר שהבשילו פירותיו; ויש גורסים: יבש האילן או נקצץ (עיין תוספות אנושי סט), **מביא ואינו קורא** – שהרי זה כאילו אין לו קרקע. יש מפרשים, שמדובר כאן כשיבש המעין או נקצץ האילן קודם הפרשת הביכורים, אבל אם הפריש קודם שיבש המעין או נקצץ האילן, הואיל ונראו הביכורים לקריאה ונדרו, וירקבו (דברים), לפי שאינו יכול שוב להביאם בלא קריאה, כמו שכבר הזכרנו לעיל (בשולי המשנה הקודמת). אבל הרמב"ם כותב: **"הפריש ביכוריו ויבש המעין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא**. שזה כמי שאין לו קרקע. שהרי אבדה" (**חלי' ביכורים ז, יב**). ומשמע מכאן, שאין הרמב"ם סובר שכל שנראו לקריאה ונדרו, וירקבו (עיין תוספות אנושי סט). **רבי יהודה אומר: מביא וקורא** – שהרי יש לו קרקע.

ח הפריש בכוריו, נבזזו, נמקו, נגנבו, אבדו, או שנממאו – מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא; והשניים אינם חייבים עליהם חמש. נממאו בעזרה, נופץ ואינו קורא.

פירוש ברטנורא

ח נמקו. נרקבו ונמסו, כמו אתם ימקו (ויקרא כו); נבזזו. נגזלו ממנו כמו בזזו לנו (דברים כ); אין חייבין עליהם חומש. זר שאכלו אינו משלם את החומש. והך מתניתין יחידא היא ואינה הלכה, אלא הלכה שחייבים עליהם חומש: נממאו בעזרה נופץ ואינו קורא גרסינן, כלומר מנער ומריק הסל מן הפירות כיון שנממאו והסל ניתן לכהנים דכתיב (שם כו) ולקח הכהן הטנא מידך פעמים שאין הכהן לוקח אלא הטנא. ואינו חייב להביא ביכורים אחרים תחתיהן. דכיון שבאו להר הבית לא מחייב תו באחריות:

משניות מבוארות – קהתי

הביא, אינו מביא – ביכורים מאותה שדה, ממין אחר, מביא וקורא – יש סוברים, שדווקא אם הראשון, הפריש ולא קרא, סובר התנא של משנתנו, שהשני קורא כשהביא ממין אחר, אבל אם הראשון הביא וקרא ואחר כך מכר שדהו, אין הלוקח קורא אפילו הביא ממין אחר (משנה ראשונה). רבי יהודה אומר: אף מאותו המין – שכבר הביא ממנו המוכר, מביא – הלוקח, וקורא – בירושלמי מבואר טעם מחלוקתם, שנאמר בפרשת הביכורים (דברים כו, ג): "הגדתי היום" – פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעמיים, ומכאן למד תנא קמא, שאין הלוקח מביא מאותו המין, שכבר הביא ממנו המוכר מאותה שדה. ואף על פי שהמוכר גם הוא מביא ואינו קורא, מכל מקום כיון שהביא הרי זה בכלל "הגדתי היום" (תוספות יום טוב); והגר"א גורס בירושלמי: "הגדתי היום" – פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעמיים, "הנה הבאתי" – פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעמיים (שנות אלוהי). ורבי יהודה סובר, שדיק זה אינו אלא לגבי אדם אחד, שאינו קורא פעמיים (או שאינו מביא פעמיים), כמבואר לקמן (משנה ט), אבל לגבי שני בני אדם אין הדין כן, אלא רשאי הלוקח להביא ביכורים אף מאותו המין שהביא כבר המוכר ולקרוא עליהם פעם שנייה. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

הפריש בכוריו – והם נבזזו – נגזלו ממנו, או נמקו – נרקבו, או נגנבו, או אבדו, או שנממאו – ואסור להביא ביכורים טמאים למקדש, מביא אחרים תחתיהם – שחייב הוא באחריותם, כמבואר

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמוד א

משיבין מזו השכינה לעולם הבא. וכך מתפרש הפסוק, בשכר 'בהקין' שהם נשארים ערים, וזכים לאשבעה תמונתך.
עוד בגודל מעלת הצדקה: אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (משלי יז) 'פלוה ח' חוגן דל'. מבארת הגמרא, אלמלא מקרא כתוב – אילולי שכך נאמר בפירוש, שנותן הצדקה נחשב כאילו הוא מלווה את כספו להקב"ה, אי אפשר היה לנו לאומרו. כפיכיל נעשה לו הקב"ה כ'עבד לזה לאיש מלווה' (משלי כב ז) – כמו לזה שנעשה כעבד למלווה.
אמר רבי חייא בר אבא רבי יוחנן (רמי – הקשה), כתיב (משלי יד) 'לא יועיל חון ביום עברה', וצדקה תציל ממות'. וכתוב (שם יב) 'לא יועילו אוצרות רשע', וצדקה תציל ממות'. שתי צדקות הללו למה – מה טעם כפל הכתוב שני פעמים 'צדקה תציל ממות'. מבארת הגמרא: אחת, שמצילתו ממותה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם. מבררת הגמרא: ואי זו היא – איזה מן המקראות עוסק בצדקה שמצילתו מדינה של גיהנם. תהוא – הפסוק דכתיב ביה 'עברה', כיון ש'עברה' הוא גיהנם, דכתיב (צפניה א טו) 'יום עברה יהיה תהוא'. ואילו הפסוק 'לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות', עוסק בהצלה ממותה משונה בעולם הזה. ואי זו היא הצדקה שמצילתו ממותה משונה,

קשה, שינה מפכתו מסירה את שכרותו. ומיתה קשה מכולם. [וצדקה מצלת מן המיתה] דכתיב (משלי יב) 'וצדקה תציל ממות'. עוד בגודל מעלת הצדקה: דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי, בוא וראה, שלא במדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. ומבארת הגמרא, מדת בשר ודם, אדם מביא דורון גדול למלך, ספק מקבלין אותו – את הדורון הימנו, ספק אין מקבלין אותו הימנו, ואם תמצא לומר מקבלים אותו ממנו, ספק אם יניחו לו לנותן הדורון שיהיה רואה פני המלך, ספק אינו רואה פני המלך. והקדוש ברוך הוא אינו כן, אדם נותן פרוטה לעני, וזכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים יז טו) 'אני בצדק' – כשאני עושה צדקה, אהיה פניך – אזכה לראות פניך, אשבעה בהקין תמונתך.
הנהגת רבי אלעזר כעין הדרשה לעיל: רבי אלעזר היה – היה נוהג לתת פרוטה לעני קודם התפילה, והדר מצלי – ואחר כך היה מתפלל. אמר, נוהג אני כן משום דכתיב (שם) 'אני בצדק אהיה פניך' וכך יש לדרוש את הפסוק, תחילה 'אני בצדק', כלומר אתן צדקה, ואחר כך 'אחזה פניך' בתפילה.
מבררת הגמרא: מאי – איך נדרש סוף הפסוק 'אשבעה בהקין תמונתך'. אמר רב נתן בר יצחק, אלו תלמידי חכמים, שמנדיין שינה מעיניהם בעולם הזה כדי להגות בתורה, והקדוש ברוך הוא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

בינתים – בין ראש השנה ליום הכפורים. **עתיים למוכה בו'** – פעמים שהעתיים הנתונים לסוף השנה לטובה היא, להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בראש השנה. **ופעמים שהוא לרעה** – לפחות מן הטובה שפסקו לה. **על הארץ שצריכה להם** – על השדות ועל הכרמים ועל הגנות. **שלא בזמן** – לפני הזריעה. **ועל הארץ שאינה צריכה להם** – ביערות ובמדברות. **סימניות**. בין פסוק לפסוק יש סימנים הפוכים, כזה. **אכין ורקין** – באין לדרשה למעט את הדיבור, כאכין ורקין שהן מיעוטין, לומר לא בכל שעה שיעקקו אל ה' בצר להם יוציאם ממצוקותיהם, אלא אם כן צעקו קודם גזר דין.

דף טז ע"ב: **אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה, שמקצעת גזר דינו של אדם, שנאמר (ישעיה ו')** 'השמן לב העם הזה, ואזניו הכבד, ועיניו השע, פן יראה בעיניו, וכאזניו ישמע, ולבבו יבין ושב ורפא לו', הרי שאם 'שב' בתשובה אזי 'רפא לו' ונקרע גזר דינו הרע. מקשה הגמרא: **אמר ליה רב פפא לאבבי, ודלמא** – שמא פסוק זה נאמר על החזר בתשובה לפני גזר דין, ומניין שהתשובה מועילה גם לקרוע את גזר הדין. מתרצת הגמרא: **אמר ליה אבבי, 'ורפא לו' בתיב, ומשמע** שמועיל למי שזקוק לרפואה, **ואיזהו דבר שצריך רפואה** – ועל איזה מצב שייך לומר שהוא כחולה הזקוק לרפואה, **הוי אומר זה גזר דין** – שכבר נגזר דינו של האדם, והתשובה מועילה לו לרפאותו ולקרוע את גזר דינו.

מקשה הגמרא על רבי יוחנן: **מיתיבי, שנינו בברייתא, השב בינתים** – בין ראש השנה ליום הכיפורים, **מוחלין לו. לא שב בינתים, אפילו עשה תשובה אחר יום הכיפורים, וגם הביא לקרבן כל אילי נביות שפעולם, אין מוחלין לו.** ומבואר שאין תשובה מועילה לאחר שכבר נגזר דינו ביום הכיפורים. מתרצת הגמרא: **לא קשיא, הא** – הברייתא שאמרה שאין תשובה מועילה לאחר גזר דין, עוסקת בנחיה, **והא** – ודברי רבי יוחנן שתשובה קורעת את גזר הדין, אמורים בצבור.

מקשה הגמרא: **מיתיבי, שנינו בברייתא, נאמר בתורה (דברים יא יב) 'עיני ה' אלתידי בך** [בארץ ישראל] **מרשית השנה ועד אחרית שנה'. והיינו שה' בוחן את דין יושבי הארץ במשך כל השנה, ופעמים שהעיתים** [הזמנים] **שבמשך השנה שבדוק בהם הדין לטובה הם, שעל ידי כן מיקל בגזר הדין שנגזר בראש השנה, ופעמים שהעיתים שבהם נבדק דינם לרעה הם.** מפרשת הברייתא, **עתיים לטובה ביצר, הרי שהיו ישראל**

רשעים נמדין בראש השנה, ופסקו להם שירדו גשמים מועטים, ולסוף חזרו בהן, ושבו בתשובה. להוסיף עליהן [על הגשמים], **אי אפשר, שפכר נגזרה גזרה ואי אפשר לבטלה, אלא תקדוש ברוך הוא מודירן** [את הגשמים המועטים] **בזמן שמועילים לזריעה, ועל הארץ הצריכה להן, והיינו על השדות והכרמים והגניות, הכל לפי הארץ** – כל קרקע כפי מדת הגשמים שהיא זקוקה. **עתיים לרעה ביצר, הרי שהיו ישראל צדיקים נמדין בראש השנה, ופסקו עליהן גשמים מרובין, לסוף חזרו בהן וחטאו. לפחות מהן** – להוריד רק גשמים מועטים, **אי אפשר, שפכר נגזרה גזרה, אלא תקדוש ברוך הוא מודירן שלא בזמן, והיינו, קודם שנזרעו השדות, ועל הארץ שאינה צריכה להן, והיינו, ביערות ובמדבריות, שאין בהם תועלת. מסיימת הגמרא את קושייתה: ולפי מה שהתבאר שכשציבור חוזרים בתשובה נקרע רוע גזר דינם הקשה, אם כן לטובה מהא ליקרעיה הקב"ה לגזר דיניהם של יושבי ארץ ישראל, ולוסיף להו** – ויוסיף להם גשמים יותר ממה שנגזר עליהם בתחלה. מתרצת הגמרא: **שאני התם דאפשר ביה** – שונה הדבר באופן שאפשר לשנות את גזר הדין לטובה על ידי הורדת הגשמים בזמן ובמקומם, שאין הקב"ה קורע את גזר הדין, ורק כשאין דרך לקיים את גזר הדין באופן שיהא לטובה, קורעים את גזר דינם של הציבור שחזרו בתשובה.

הגמרא מביאה ראיה שגם גזר דין של ציבור אינו נקרע: **הא שמע, שנינו בברייתא, נאמר בתהילים (קז כג-לא) 'יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי ה' וגו', ויאמר ויעמד רוח סערה ותרוםם גליו וגו', יחזנו וינעו בשבור וגו', ויצעקו אל ה' בצר להם וגו', יורו לה' חסדו' וגו'. עשה להן בין פסוק לפסוק סימניות כמין נון' הפוכה להפסיק ביניהם, כדי לדורשן באכין ורקין שבתורה** – כדרך שדורשין 'אך' ו'רק' בתורה, שבאים למעט, וגם כאן הכוונה למעט ולומר לה' שדוקא אם צעקו והתפללו לה' שיצילם קודם גזר דין הרי הם נעניין, אבל אם צעקו לאחר גזר דין, אינן נעניין. והרי שאף שהיורדים באניות רבים הם, מכל-מקום אין גזר דינם נקרע כשחוזרים בתשובה. דוחה הגמרא: **הני נמי** – גם יורדי הים, **ביחידין דמו** – נחשבים כיחידים, ולכן אין גזר דינם נקרע.

עבודתו של יהודי צריכה להיות בצורה כזו, שהאלוקות לא רק מובנת בשכלו, אלא נראית לו בגלוי, שאז גם בחושך הגדול ביותר הוא עובד את קונו, למרות כל ההפרעות.

משיחת שבת פרשת וארא תשמ"ג

60 את כל ביתך ואבנהו מחדש, וּבְנִיתָ לָךְ בְּנֵי בְּנֵינָא, למעלה
 61 מכותל. אָמַר לֵיהּ, לִית לִי דִּוְכָתָא לְמִידָּר בָּהּ – אֵין לִי מְקוֹם לְגוֹר
 62 בו בִּנְיָתִים. אָמַר לֵיהּ בַּעַל הַכּוֹתֵל, אֲנִינָא לָךְ דִּוְכָתָא – אֲשַׁכּוּר לָךְ
 63 מְקוֹם. אָמַר לֵיהּ, לֹא תִרְחָנָא – אֵינִי חָפֵץ לְטְרוּחַ לִפְנוֹת אֶת בֵּיתִי.
 64 אָמַר רַב חֲמָא, בְּדִין קָא מַעֲבָב – הָדִין עִם בַּעַל הַבֵּית, וְאֵינוֹ חַיִּיב
 65 לְטְרוּחַ וּלִפְנוֹת אֶת בֵּיתוֹ.
 66 הגמרא מבררת מדוע הובא מעשה זה. מקשה הגמרא: תִּינּוּ הָךְ –
 67 הרי דין זה דומה לדין שהובא לעיל בשם רב חמא, שבאופן
 68 ששקעה העליה לתוך הבית אם אין העליון חייב לפנות את ביתו,
 69 אין התחתון יכול לכפותו לכך על ידי שישכור לו מקום, וְהָא תו
 70 לְמָה לִי – מדוע כפלו בני הישיבה והביאו דין זה בשני מעשים
 71 שונים. מתרצת הגמרא: במעשה השני הָא קָא מַשְׁמַע לָךְ, דָּאָה עַל
 72 גַּב דְּלֹא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקּוֹם זֶה אֱלָא לְתִינּוּנָא וְכִי צִיבִי בְּעֵלְמָא – כאוצר
 73 לתבן ועצים בלבד, ואינו דר בו בעצמו, יכול לסרב לטרוח בפניו
 74 ואצרו עד שיבנה בית חדש.
 75 הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות שכנים בשם רב חמא: הָנְהוּ בִּי
 76 תִּנְיָ אַחֵי דְּפִלְגִי בְּהַדִּי הָדִי – מעשה בשני אחים שחלקו בירושת
 77 אביהם, חָד מִמֵּיהּ 'אֶסְפְּלִידָא' – לחלקו של האחד הגיע טרקלין
 78 יפה, וְחַד מִמֵּיהּ תִּרְבִּיצָא – גינה שבצד הטרקלין. אֱלָא הָהוּא דְּמִמֵּיהּ
 79 תִּרְבִּיצָא – הלך האח שקיבל את הגינה, וְקָא בְּנִי אֲשִׁיתָא אֶפְסוּמָא
 80 דְּאֶסְפְּלִידָא – ובנה בה כותל על פתח הטרקלין. אָמַר לֵיהּ בַּעַל
 81 הַטְּרַקְלִין, קָא מַאֲפִלְתָּ עָלַי – כותלך מחשיך את טרקליני. אָמַר לֵיהּ,
 82 בְּדִין קָא בְּנִיתָ – אני בונה ברשותי, ואינך יכול לעכבני. אָמַר רַב
 83 חֲמָא, בְּדִין קָאָמַר לֵיהּ – הדין עם בעל הגינה, ומזה שאסור לאדם
 84 לבנות כותל מול חלון חבירו (כב) היינו כשהחזיק הלה בחלקו שלש
 85 שנים, ואילו כאן רק עתה חלקו בירושה.
 86 מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי, מַאי שְׁנָא מַעֲשָׂה זֶה מְהָא
 87 דְּתִנּוּנָא, שְׁנֵי אַחֵין שִׁחְלְקוּ בִירוּשָׁת אַבִּיהֶם, אַחַד מֵהֶן נָטַל שְׂדֵה בְּרַם,
 88 וְאַחַד מֵהֶן נָטַל שְׂדֵה לָכֵן – (תבואה). יֵשׁ לוֹ לְכַעַל הַכֶּרֶם אַרְבַּע אַמּוֹת
 89 הַמְּשׁוּעֲבָדוֹת לוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵה הַלָּכֵן לְהַכְנִיס אֶת מַחֲרָשׁוֹ לְצוּרָה
 90 עֲבֹדַת הַכֶּרֶם, שְׁעַל מִנֵּת בֵּין חֲלָקוֹ אֶת הַירוּשָׁה, כִּיּוֹן שָׂאֵן בַּעַל
 91 הַכֶּרֶם יוֹכַל לְסוּבֵב אֶת הַמַּחֲרִישָׁה בְּכֶרֶם מַחֲמַת הַגִּפְנִים, וְצִרִיךְ
 92 לְהַכְנִיסָה אַרְבַּע אַמּוֹת בַּשְּׂדֵה הַתְּבֹאָה. וְאִם כָּאן עַל מִנֵּת כֵּן חֲלָקוֹ,
 93 שֶׁבַע הַטְּרַקְלִין יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאוֹר וּבְאוֹיֵר הַגִּינָה כְּדִרְכוֹ, וְלֹא יוֹכַל
 94 בַּעַל הַגִּינָה לִבְנוֹת כְּגוֹרוֹ.
 95 מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אֲשִׁי, רַב אֲשִׁי, לְעוֹלָם מַעֲשָׂה שִׁחְלָקוֹ אֵין
 96 לְאַחַד מֵהֶם זְכוּת בִּירוּשָׁת חֲבִירוֹ, וְלִכֵּן יוֹכַל בַּעַל הַגִּינָה לִבְנוֹת
 97 כּוֹתֵל, וְהָתֵם – באחים שחלקו שדה וזכרם, מדובר דַּעְלֵי לְהַדִּי –
 98 ששילם בעל הכרם לבעל השדה את הפרש השווי ששדה הכרם
 99 יותר מהשדה, ובתשלום זה קנה גם זכות ארבע אמות בשדה
 100 לַעֲבֹדַת הַכֶּרֶם.
 101 הקשה רבינא: אֲבָל הָכָא – בגינה וטרקלין, מַאי, דְּלֹא עָלוּ לְהַדִּי –
 102 שלא שילם בעל הטרקלין לבעל הגינה עבור ההפרש ששדה
 103 הטרקלין יותר מהגינה, וְכִי בְּשׁוּפְטֵינִי – (בשופטים) עֲסָקְנִין, דְּהָא
 104 שְׁקִיל אֶסְפְּלִידָא וְהָא שְׁקִיל תִּרְבִּיצָא, ואף שהגינה אינה בנויה ושוה
 105 פחות מהטרקלין לא עָלוּ לְהַדִּי, בתמיהה, הרי ודאי מדובר ששילם,
 106 ומדוע אין לבעל הטרקלין זכות באור ובאוויר, ויכול חבירו
 107 להחשיכו בכותלו. אָמַר לֵיהּ רַב אֲשִׁי, נִהֵי דַּעְלֵי לְהַדִּי, אֵךְ לֹא שָׁמוּ
 108 אֱלָא אֶת דְּמִי לִיבְנִי, בְּשׁוּרִי וְהוּדְרִי – שווי הלכנים והקורות שיש
 109 בטרקלין ואין בגינה, אֵךְ דְּמִי אֲוִירָא לֹא עָלוּ לְהַדִּי – לא שמו את
 110 שווי האור והאוויר שבטרקלין, ולכן אין בעל הטרקלין מעכב את
 111 בַּעַל הַגִּינָה מִלְּבְנוֹת כּוֹתֵל.
 112 מקשה הגמרא: לֵיהּ בַּעַל הַטְּרַקְלִין, מַעֲיָרָא אֶסְפְּלִידָא פִּלְתָּה
 113 לִי – כשהחלקנו מתחילה, שילמתי לך כדי לקבל 'טרקלין', שיש בו
 114 אור, וְהִשְׁתַּמָּה שְׁבִנִית כּוֹתֵל, מִשּׁוּמִי לִי – הפכת את המקום
 115 ל'אֲדוּרְוָא' – חדר אפל, והרי זה מקח טעות. מתרצת הגמרא: אָמַר
 116 רַב שִׁמִּי בְּרַ אֲשִׁי, שְׁמָא בְּעֵלְמָא פִּלְגִי לֵיהּ – בחלוקה נטל הלה דבר
 117 ששמו 'אֶסְפְּלִידָא', ואף לאחר בניית הכותל שם המקום
 118 'אֶסְפְּלִידָא'. וּמוֹכִיחָה זֹאת הַגְּמָרָא: מִי לֹא תִנּוּנָא דִין דּוּמָה לּוֹה,

1 אָמַר לֵיהּ הַתַּחְתּוֹן, אִימְתִּירָא אֲנָא וְאֶבְנִיתָ – אֲסַתּוֹר אֶת הַבֵּינִין
 2 ואבנהו משלי. אָמַר הָעֵלְיוֹן, לִית לִי דִּוְכָתָא לְמִידָּר בָּהּ – אֵין לִי
 3 מְקוֹם לְגוֹר בוֹ עַד שֶׁתָּשׁוּב וּתְבַנְהוּ. אָמַר לֵיהּ הַתַּחְתּוֹן, אֲנָא אֲוִירָא לָךְ
 4 דִּוְכָתָא – אֵנִי אֲשַׁכּוּר לָךְ מְקוֹם. אָמַר לֵיהּ הָעֵלְיוֹן, לֹא מִרְחָנָא – אֵינִי
 5 חָפֵץ לְטְרוּחַ וּלְעֹבֵד לְדִירָה אַחֲרָת. אֲמַר לוֹ הַתַּחְתּוֹן, וְהִירֵי לֹא קָא
 6 מִתְּדַר לִי – אֵינִי יוֹכַל לְדוֹר כֶּךָ בְּדִירָתִי. הָשִׁיב לוֹ הָעֵלְיוֹן, שְׂוָה
 7 אֶפְרִיֶסְךָ וְעוֹל – כְּפוֹף קוֹמְתָךְ עַד כְּרִיסְךָ וּתְכַנְסֵה, וְשְׂוָה אֶפְרִיֶסְךָ וְשׁוֹף
 8 – וְצֹא מִבֵּיתְךָ. אָמַר רַב חֲמָא, בְּדִינָא קָא מַעֲבָב – הָדִין עִם הָעֵלְיוֹן,
 9 כִּיּוֹן שֶׁהַדִּירָה הַתַּחְתּוֹנָה מְשׁוּעֲבָדָה הַעֲלִינָה.
 10 רב חמא מבאר מתי אין הדין עם העליון: וְהֵי מִיָּלִי – שהדין עם
 11 העליון, באופן דְּלֹא מְטוֹ בְּשׁוּרִי – שלא ירדו קורות העליון לְמִטָּה
 12 מַעֲשָׂרָה טַפְחִים סְמוּךְ לְרִצְפַּת הַתַּחְתּוֹן, אֲבָל מְטוֹ בְּשׁוּרִי לְמִטָּה
 13 מַעֲשָׂרָה, וְלֹא נִשְׁאָר בְּדִירָה הַתַּחְתּוֹנָה חֲלָל עֶשְׂרֵה טַפְחִים. מִצִּי אָמַר
 14 לֵיהּ – יוֹכַל הַתַּחְתּוֹן לְטַעוֹן, לְמִטָּה מַעֲשָׂרָה, רְשׁוּתָא דִּידִי הוּא – זו
 15 רְשׁוּתִי, וְעֵלְיךְ לְסַלֵּק מִשָּׁם אֶת קוֹרוֹתֶיךָ, וְאִם שְׂדִירָתִי מְשׁוּעֲבָדָה
 16 לְהַעֲמִידָה דִּירָתְךָ, הֵינָּה כְּשִׁישׁ לִי דִירָה, אֵךְ פְּחוֹת מְשַׁעֲרָה אֵין זוֹ
 17 דִירָה בְּלָל, וְלֹא מַעֲשָׂבָה לָךְ, וְרִשְׁאֵי הַתַּחְתּוֹן לְסַתּוֹר וּלְבָנוֹת מַחֲדָשׁ.
 18 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא אוֹפֵן נוֹסָף: וְהֵי מִיָּלִי – שהדין עם העליון, באופן
 19 דְּבִשְׁעַת חֲלוֹקַת הַבֵּינִין, שֹׁדֵה נָטַל אֶת הָעֵלְיוֹנָה וְזֶה אֶת הַתַּחְתּוֹנָה,
 20 לֹא אֲתָנּוּ בְּנֵי הָדִי – לֹא הִתְנוּ בְּפִירוּשׁ מִה יַעֲשׂוּ אִם יִשְׁקֶה הַבֵּינִין,
 21 אֲבָל אִם אֲתָנּוּ בְּנֵי הָדִי שֶׁאֵם יִשְׁקֶה יִבְנוּהוּ מַחֲדָשׁ, אִם אֵם נִשְׁאָרוּ
 22 עֲשָׂרָה טַפְחִים בְּדִירַת הַתַּחְתּוֹן, סְתָרֵי וּבִנָּה.
 23 מבררת הגמרא: וְכִי אֲתָנּוּ הָדִי שֶׁאֵם יִשְׁקֶה יִבְנוּהוּ מַחֲדָשׁ, עַד
 24 כְּמָה – מִהוּ שִׁיעוֹר הַשְׁקִיעָה הַמַּחֲיִיבִים בּוֹה. אָמַרְוּ רַבִּנּוּ מִמֵּיהּ דְּרַבָּה,
 25 מִשְׁמִיתָ דְּמִר וּזְמַרָא בְּרִיתָ דְּרַב נַחֲמָן, דְּאָמַר מִשְׁמִיתָ דְּרַב נַחֲמָן,
 26 הַשִּׁיעוֹר הוּא בְּשִׁיעוֹר הַמּוֹחֵךְ בְּאוֹתָהּ מִשְׁנֵה שְׁשִׁינּוּ (צח) לַגִּבִּי
 27 הַמִּקְבֵּל לִבְנוֹת בֵּית לַחֲבִירוֹ, וְלֹא פִירַשׁ אֶת מִידַת גּוּבָהּ, שְׁעֵלִי
 28 לִבְנוֹת אֶת רִימּוֹ – גּוּבָהּ כְּחִצֵּי אֲרָבוֹ וְכְחִצֵּי רִחְבּוֹ יָחַד, כְּגוֹן בֵּית
 29 שֶׁאֲרָבוּ עֶשְׂרִים וּרְחִיבוֹ עֶשֶׂר, יֵהָא גּוּבָהּ חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, וְכֵן
 30 כָּאן, כֹּל זְמַן שְׁגוּבָה דִּירַת הַתַּחְתּוֹן שׁוֹה לַחֲצִי אוֹרֵךְ וְחֲצִי הָרוּחָב,
 31 אֵין סוֹתֵרִים וּבּוֹנִים, עַד שֶׁהִידָה פְּחוֹת מִכָּךְ.
 32 אָמַר לְהוֹ רַבָּה, לֹא אֲמִינָא לְכוּ – וְכִי לֹא אֲמַרְתִּי לָכֵם דְּלֹא תִתְּלוּ
 33 בִּיהּ בּוֹגִין סְרִינִי בְּרַב נַחֲמָן – שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ בְּשֵׁם רַב נַחֲמָן דְּבִרִּים
 34 רִיקִים וְחֹסְרֵי טַעַם, וּבּוֹדָאֵי לֹא אֲמַר כֵּן רַב נַחֲמָן, אֱלָא הָכִי אָמַר רַב
 35 נַחֲמָן, כֹּל זְמַן שֶׁהַתַּחְתּוֹן יוֹכַל לְדוֹר בְּבִיתוֹ בִּי דְּדִירָתִי אֲנִישִׁי – כְּדֹרֵךְ
 36 דִּירַת בְּנֵי אָדָם, אֵין סוֹתֵרִים וּבּוֹנִים. מְבַרֵּרֵת הַגְּמָרָא: וְכָמָה הוּא
 37 שִׁיעוֹר זֶה, אָמַר רַב הוֹנָא בְּרִיתָ דְּרַב הוֹשִׁיעַ, בִּי חִיבִי דַּעְיָלִי – שִׁיּוּכַל
 38 לְהַכְנִס לְבִיתוֹ, וְעַל רִאשׁוֹ אִסְפְּרִינָא דְּמַחְזָא – חֲבִילַת קִנִּים אֲרוּכִים
 39 אֲשֶׁר־הִיא בְּעֵי מַחְזָא, וְהָדִי – ויכול להסתובב כן בבית לכל צד,
 40 אֵין אֵם קוֹרוֹת הַתַּקְרָה שֶׁל הָעֵלְיוֹן מוֹנְעוֹת אוֹתוֹ מִלְּעֲשׂוֹת כֵּן,
 41 סוֹתֵרִים וּבּוֹנִים.
 42 הגמרא מביאה מעשה דומה שבא לפני רב חמא: הָהוּא נִבְרָא,
 43 דִּתְּהוּ בְּנֵי אֲשִׁיתָא אַחֲרֵיהּ בְּנֵי דְּחִבְרָה – שהיה בונה כותל מאחורי
 44 חלונות בית חבירו. אָמַר לֵיהּ בַּעַל הַבֵּית, קָא מַאֲפִלְתָּ עָלַי – אתה
 45 מחשיך את ביתי בכותלך, וְעֵלְיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת (כב). אָמַר
 46 לֵיהּ, סְתָרְנָא לָךְ הָכָא, וְעִבְדִּינָא לָךְ בְּנֵי לְעִיל מַאֲשִׁיתָא – אֲסַתּוֹר
 47 אֶת חֲלוֹנוֹתֶיךָ, וְאִבְנֶה לָךְ אַחֲרֵים לְמַעַלָּה מְגוּבָה כּוֹתֵל. אָמַר לֵיהּ,
 48 אֵם תַּחֲצוּב חֲלוֹנוֹת חֲדָשִׁים קָא מַרְעָתָ לִיהּ לְאֲשִׁיתָא – תִּרְעִידֵי אֶת
 49 כּוֹתְלֵי וְתִקְלַקְלֵנוּ. אָמַר לֵיהּ בַּעַל הַכּוֹתֵל, סְתָרְנָא לָךְ לְאֲשִׁיתָךְ עַד
 50 דִּוְכָתָא בְּרָבּוֹ – אֲסַתּוֹר אֶת כּוֹתְלְךָ מִלְּמַעַלָּה וְעַד מְקוֹם הַחֲלוֹנוֹת,
 51 וּמִשָּׁם וּלְמַעַלָּה בְּנִיתָ לָךְ קִיר חֲדָשׁ וְעִבְדִּינָא לָךְ בְּנֵי לְעִיל בְּבִנְיָנָא, לְעִיל
 52 מַאֲשִׁיתָא. אָמַר לֵיהּ בַּעַל הַבֵּית, אֲשִׁיתָא דְּמַתְּתָאָה עֲתִיקָא וּמַעֲלִיל
 53 חֲתָמָא, לֹא קִיָּיָא – כּוֹתֵל שְׁהוּא יֵשׁן מִלְּמַטָּה וְחֲדָשׁ מִלְּמַעַלָּה אֵינוֹ
 54 מְתַקִּים, שֶׁאֵין טַט חֲדָשׁ נִדְבָק יַפֵּה בּוֹשֵׁי יֵשׁן, שֶׁהִתְיַיֵּבֶשׁ. אָמַר לֵיהּ
 55 בַּעַל הַכּוֹתֵל, סְתָרְנָא לָךְ לְכוֹתְלְךָ עַד לְאֲדָנָא – עַד הַקֶּרֶם, וּבְנִיתָ
 56 לָךְ מַחֲדָשׁ, וְעִבְדִּינָא לָךְ בְּנֵי בְּנִיתָ – וְאִעֲשֶׂה לָךְ בוֹ חֲלוֹנוֹת חֲדָשִׁים,
 57 גְּבוּהִים מְכּוֹתֵלִי. אָמַר לֵיהּ, חֲדָא אֲשִׁיתָא חֲתָמָא בְּכּוֹלִיָּהּ בֵּיתָא
 58 עֲתִיקָא, לֹא קִיָּיָא – כּוֹתֵל אֶחָד חֲדָשׁ בְּבֵית שְׁכוּלוֹ יֵשׁן, אֵינוֹ
 59 מְתַקִּים. אָמַר לֵיהּ בַּעַל הַכּוֹתֵל, סְתָרְנָא לָךְ לְכוֹלִיָּהּ בֵּיתָא – אֲסַתּוֹר

בבא בתרא. השותפין – פרק ראשון דף ז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלז רש"י

1 שוף אברייך – שוחה קומתך עד כריסך. כשורי – קורות העלייה. אבל אתנו אהדרי –
2 כשחלקו, אם תשפל עליה וסתרודו הבית ויבנהו. עד כמה – תשפיל העלייה ויכף את
3 העליין לסתור ולבנות. כאותה ששנינו – ב'המוכר פירות': המקבל עליו מחבירו לבנות
4 לו בית – עשה רומו כחצי ארכו וחצי רחבו. בכניס ההיכל, שהיה ארכו ארבעים ורחבו
5 עשרים ונבדו שלשים. איסוריה – הבילות
6 קנים ארוכין. והדר – מחויר עצמו לכל צדדין.
7 סכרנא לך הכא – אתנום לך חלונותין באבנים
8 ויטו, ואפתח לך למעלה מכותלי בגובה כתליך
9 חלונות אחרים שיאירו בביתך. קפריעת
10 לאשיתא – כשתפתח בה חלונות תנוע החומה
11 מחמת המכה. סתרנא לך – הכותל מראש
12 גובהו עד שיגיע למקום החלונות שאעשה לך.
13 לא קיימא – שאין טיט חרוש נדבק יפה בטיט
14 הישן שישב כבר. דאף על גב דקא משתמש בה
15 כצייב ותיבני – ואין הוא עצמו דר בתוכו, מצי
16 אמר ליה: לא מצינא דאטרח להוציא העצים
17 והתבן. אספלידא – טרקלין יפה. תרביצא –
18 גינה שבצד הטרקלין, שהיתה מאירה לחנוכו.
19 כרנפשא אלא בנינא – בשלי אני גונה, ואתה
20 אין לך עלי חזקת אורה של שלש שנים,
21 להשתא הוא דפלגינודו. אריבע אמות לעבודת
22 הכרם – שהיו חורשין אותה בשוורים. דעלו
23 אהדרי – שנתן בעל הכרם לבעל השדה לכן
24 דמים של עליו הכרם, הילכך כרם בעי למשקל
25 עם עבודתו. בשופטני עסקינן – וכי שוטח היה,
26 שנטל גינה חלקה כנגד בית בניו ולא נטל עילוי
27 דמים; והשתא אידרונא – חדר אפל, ואני על
28 מנת אספלידא נחתי עילוי דמים. שמא בעלמא
29 – אם אספלידא שמא, ואף על פי שאינו כשאר
30 אספלידא – לא בטיל שמו. בית בור – לפי
31 חשבון סאתים כחצר המשכן.
נהרדעי

23 אמר ליה: סתרנא לה עד לארעא, ובנינא לה ועבידנא לך פווי בגויה. אמר ליה: חדא אשיתא
24 חדתא כבוליה ביתא עתיקא לא קיימא, אמר ליה: סתרנא לה לכוליה ביתא, ובנינא לך
25 פווי בבנינא. אמר ליה: לית לי דוכתא למידר בה. אמר ליה: אגירנא לך דוכתא, אמר
26 ליה: לא מרחנא. אמר רב חמא: בדין קא מעפב. היינו תך, והא תו למא לזי? – הא קא
27 משמע לך, דאף על גב דלא משתמש אלא תיבנא וכי צייב בעלמא. הנהו בי תרי אחי
28 דפלגי בהרי הדר, חד מטייה אספלידא וחד מטייה תרביצא, אזל ההוא דמטייה תרביצא
29 וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא. אמר ליה: קא מאפלת עלי, אמר ליה: בדידי קא בנינא.
30 אמר רב חמא: בדין קאמר ליה. אמר ליה רבינא לרב אשי, מאי שנא מהא דתניא: שני
31 אחין שחלקו, אחד מהן נטל שדה כרם ואחד מהן נטל שדה לכן – יש לו לבעל הכרם
32 ארבע אמות בשדה לכן, שעל מנת פן חלקו? אמר ליה: התם דעלו להדרי. – אבל הכא
33 מאי, דלא עלו להדרי? וכי בשופטני עסקינן, דהאי שקיל אספלידא והאי שקיל תרביצא
34 ולא עלו להדרי? אמר ליה: נהי דעלו להדרי דמי ליבני פשויר והודרי, דמי אוירא לא עלו
35 להדרי. ולמיא ליה: מעיקרא אספלידא פלגת לי, השתא משוית לי אידרונא אמר רב שימי
36 בר אשי: שמא בעלמא פלג ליה; מי לא תניא: האומר: "בית פור עפר אני מוכר לך",
37 אף על פי שאינו אלא לתך – הגיעו, שלא מכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי בית פור;
38 "פרדס אני מוכר לך", אף על פי שאין בו רמונים – הגיעו, שלא מכר לו אלא שמא, והוא
39 דמיתקרי פרדס; "כרם אני מוכר לך", אף על פי שאין בו גפנים – הגיעו, שלא מכר לו
40 אלא שמא, והוא דמיתקרי פרקא – מי דמי? התם מצי אמר ליה מוכר לזוקח: שמא זביני
41 לך, הכא מצי אמר ליה: אדעתא דהכי פלגי, דדאינא ביה כי היכי דדרו אבהתן. אמרו ליה
מר

לחת לי בית בור שלם, ולעמוד במקרך – עמוד, ואם לאו – תחזור לי מעותי. אבל אי קרי ליה בית בור – הגיעו, אף על פי שאין בו אלא לתך.

1 מר ינוקא - הוא הגדול, ועל שם שנולד בינקותו של רב חסדא קרי ליה מר ינוקא. ומר
2 קשישא הוא העציר, נולד בקשישותו של רב חסדא. **נהרדעי** לטעמיהו - רב חמא
3 נהרדעי הוא. כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (ז.ב): "אמוראי דנהרדעי" - רב חמא.
4 ושמאל נמי נהרדעי הוא. כדאמר שמואל (ברכות נח.ב): נהירין לי שבילי דרקעי כשבילי
5 דנהרדעי. **אין** להם דרך זה על זה - טעמא,
6 משום דפסיק שמואל בפרק "המוכר את הבית"
7 (בבא בתרא ס.דא) כרבי עקיבא, דאמר: מוכר
8 בעין יפה מוכר, ולפיכך אין להם דרך זה על זה,
9 שלא שיר לעצמו כלום כל אחד חלק בחלק
10 חבירו, והוא לו כמוכר. ואף על גב דאמרין:
11 המוכר בית ושיר חצר - מוכר לו עם הדרך, למאן
12 דאמר מוכר בעין יפה מוכר - לא דמי, דהבא
13 כולם מוכרין, וכל אחד מוכר לראשון לעצמו
14 כלום בחלק חבירו, והוא לו כמוכר חצר ושיר
15 בית, דצריך ליקח לו דרך כובעל חצרו.
16 **ולא** סולמות זה על זה - פירש בקונטרס: אם
17 נטל זה בית וחצר זה נטל עליה - אין
18 לקבוע סולם בחצירו של זה לעלות לעלייתו.
19 וקשה לרבינו יצחק: דהיינו "ולא דרך זה על זה"
20 ונראה לרבינו יצחק: כגון שלקח זה בית זה עליה
21 חצרו - אין לו לסמוך הסולם כבזול של זה
22 ולעלות בעלייתו.
23 ואי בעית אימא דא הוא מבראי - ולא גרסינן "דא"
24 דא מנוארי. דמנוארי אין שירי לחלק בין אית
25 ליה דלת ללית ליה, ובין אית ליה פותחת ללית
26 ליה, דבכל ענין הוא רע, כיון שאין יכול לבא אלא
27 עד פתח החצר. ואין לפרש "דא דאית ליה דלת"
28 כו' - אחר קאי, דהא במתניתין בהדיא קתני:
29 כופין אותו לבנות דלת לחצר. ולמאי דגרסינן
30 "מבראי קצת קשה: דלא הוי כשאר שניי, דנקט
31 צד ולא מעלי - דא דא דאית ליה דלת, דא
32 דא דאית ליה פותחת, דהבא נקט דהוא דמעלי.
33 **לפי** שבח ממון הן גובין - כיון דאין סכנת
34 נפשות - לא אולין אלא בתר ממון. והבי
35 נמי אמר ב"הגהות בתרא" (בבא קמא קט.ב):
36 שירא ההולכת במדבר ועמד עליה גייס -
37 מחשבין לפי ממון, וליכא סכנת נפשות. כיון דאין
38 הגייס בא רק כשבילי ממון. ואף על גב דאמר בפרק
39 "בן סורר" (סנהדרין ע.בא) דהבא במחתרת נידון
40 עד שם סופו, ומפרש רבא טעמא בגמרא משום
41 חזקה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו כו' -
42 ואפילו הכי אין מחשבין אלא לפי ממון, כיון
43 דהגייס ברצונו אינו בא על הנפשות, דאם לא
44 יעמדו נגדם לא יזיק לגופם - הילכך לא חשבי
45 סכנת נפשות. לפיכך, אם יעמדו עליהם לטעים
46 ותפשו עמהם - גובין לפי ממון. אבל הדין דטעו
47 במדבר, אמר התם דמחשבין אף לפי הנפשות,
48 משום כיון דטעו איכא סכנת נפשות.
49 **לפי** קירוב בתים הן גובין - פירש רבינו תם:
50 ונותנין עניים קרובים יותר מרחוקים, וכן
51 עשירים קרובים יותר מעשירים רחוקים. אבל
52 עשירים רחוקים נותנין יותר מעניים קרובים, דלפי
53 שבח ממון נמי הן גובין. **אילימא** לצדיקים כו'
54 - דבתיב מיידי קאי, דלעיל מיניה כתיב: "ולוי מה
55 יקור רעיון אל מה עצמו ראשיהם", וכתבי בתריה:
56 "אספרם מחול ירבון".

לא

1 נהרדעי לטעמיהו - רב חמא דמן נהרדעא הוא, דלא סבירא ליה הא דאידור בה דדרו
2 אבהתי, ולשם כך חילקו - אויל לטעמיהו דנהרדעי, דאמר שמואל דהוא מנהרדעא.
3 האחין שחלקו - ונטל זה שדה לצפון וזה לדרום, והיה אביו רגיל להיות לו ליכנס דרך
4 זו לתוך זו - אין יכול לומר "דרך לי עליך". ולא חלונות - לערער על סחימת אורו. ולא
5 פולמות - אם נטל זה בית וחצר, זה נטל עליה
6 - אין לו לקבוע סולם בחצירו של זה לעלות
7 לעלייתו. ולא אמת המים - להביאה מן הגדר
8 דרך שדהו של זה לתוך שלו. **תברא** - שובר
9 שהוא פרוע לאביהם. ומרעי ליה - לשובר, שהן
10 עדי שקר. **משנה** כופין אותו - את בן החצר
11 שאינו רוצה לסייע את בני החצר, לבנות להן
12 בית שער להיות שומר הפתח וישוב שם בצל
13 ומרדק את בני רשות הרבים מלהצניץ בחצר.
14 וילת - לשער החצר לנטעלו. אלא כל החצירות
15 ראיות לבית שער - בגמרא מפרש איזו היא
16 הראויה. ויהא כאנשי העיר - לשאת עמם
17 בעול. **גמרא** ולא אישתעי בתריה - לפי
18 שמפסיק בעניים הצועקין, ואין קולם נשמע.
19 מנואי - לחצר - גרעונא הוא, לפי שדלת
20 החצר נעול, והעני צועק, ובית שער שבפנים
21 מפסיק קולו. **מבראי** אינו מופסק בפניו, שהרי
22 נכנס לתוכו. וכשאין לו דלת עסקין. פותחת
23 ידיה מאבראי - העני פותחת ונכנס. פותחת -
24 שירדור' בלעז, והוא של עץ, ותמיד המפתח
25 לתוכו. שאינה סמוכה - שמשוכה להלן מרשות
26 הרבים. כשהם נזכים - לחומת העיר. קבע בה
27 מספרות - הוזהר לדון כן, ולא תזוז ממנה.
28 קירוב בתים - בית הקרוב לחומתו פתוח
29 העיר יותר מן הרחוק. רמא דשורא אדרבנן -
30 הטיל יציאת חומת העיר על החכמים, כמו על
31 שאר בני אדם. חול - שהוא מוטע מעשהיהם
32 של צדיקים. מנין על חים - והוא לו לחומה,
33 כדכתיב "אשר שומתי חול גבול לים" (ירמיהו
34 ח).

אלו

1 הוא? והא שהוא חסידא דהיה רגיל אליהו דהיה
2 לא משתעי בהדיה - לא קשיא: הא מנואי, הא מבראי. ואי בעית אימא: הא והא
3 מבראי, ולא קשיא: הא דאית ליה דלת, הא דלית ליה דלת. אי בעית אימא: הא והא
4 דאית ליה דלת, ולא קשיא: הא דאית ליה פותחת, הא דלית ליה פותחת. אי בעית
5 אימא: הא והא דאית ליה פותחת, ולא קשיא: הא דפותחת ידיה מנואי, הא דפותחת
6 ידיה מבראי. "כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר". מנאי, רבן שמעון בן גמליאל
7 אומר: לא כל חצרות ראיות לבית שער, אלא, חצר הסמוכה לרשות הרבים - ראויה
8 לבית שער, ושאניה סמוכה לרשות הרבים - אינה ראויה לבית שער. ורבנן? וימנין
9 דדחקי בני רשות הרבים ועיילו ואתו. "כופין אותו לבנות לעיר" כו'. תנו רבנן: כופין
10 אותו לעשות לעיר דלתים ובריה. ורבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל העצירות
11 ראיות לחומה, אלא, עיר הסמוכה לספר - ראויה לחומה, ושאניה סמוכה לספר -
12 אינה ראויה לחומה. ורבנן? וימנין דמקרו ואתי גייסא. בעא מיניה רבי אלעזר מרבי
13 יוחנן: כשהן גובין, לפי נפשות גובין, או דילמא לפי שבח ממון גובין? אומר ליה: לפי
14 ממון גובין, ואלעזר בני, קבע בה מספרות. איכא דאמר, בעא מיניה רבי אלעזר מרבי
15 יוחנן: כשהן גובין, לפי קירוב בתים הן גובין, או דילמא לפי ממון גובין? אומר ליה: לפי
16 קירוב בתים הן גובין, ואלעזר בני, קבע בה מספרות. רבי יהודה נשיאה רמא דשורא
17 אדרבנן, אומר ריש לקיש: רבנן לא צריכי נטירותא, דכתיב: "אספרם מחול ירבון",
18 אספרם למאן? אילימא לצדיקים דנפשי מחלא, השתא פוליה ישראל כתיב בהו: "כחול
19 אשר על שפת הים", צדיקים עצמם מחול ירבון? אלא הכי קאמר: אספרם למעשיהם של צדיקים - מחול ירבון, וקל וחומר:
20 ומה חול שמועט - מנין על הים, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים - לא כל שכן שמועטים עליהם. פי אתא לקמיה דרבי
21 יוחנן, אומר ליה, מאי טעמא לא תימא ליה מהא: "אני חומה ושרי פמגדלות", "אני חומה" - זו תורה, "ושרי פמגדלות"
22 אלו

57 (ו-צריכות) לְבִית שְׁעָר, ובאותם חצירות אין כופין אותו לבנות בית
58 שער.
59 וכן בני העיר שרצו לבנות חומה לעיר ובה דלתות ובריחים, ואחד
60 מבני העיר מסרב, בני העיר כופין אותו לְבִית שְׁעָר חוּמָה ודלתות
61 ובריח. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן מְלַיָּאל אָמַר, לֹא כָל הַחֲצִירוֹת רְאוּיֹת לְחוּמָה,
62 ובאותם שאין צריכות, אין כופין אותו לבנות חומה.
63 מבררת המשנה: כָּמָה יִהְיֶה בְּעִיר וְיִהְיֶה בְּאֶנְשֵׁי הָעִיר – כמה זמן
64 לאחר שבא אדם לגור בעיר, נחשב כבר כאחד מאנשי העיר,
65 לשאת עמם בהוצאות. משיבה המשנה: שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ. אמנם אם
66 קָנָה בָּהּ (ו-בעיר) בֵּית דִּרְתָּה, הִרִי הוּא בְּאֶנְשֵׁי הָעִיר מִיָּה, מפני
67 שבקניית הדירה הוכיח שכונתו להשתקע בעיר.

גמרא

68 שנינו במשנה שבני החצר כופין זה את זה לבנות בית שער לחצר.
69 מבררת הגמרא: לְמִיכְרָא – האם בא הדבר ללמד דְּבִית שְׁעָר
70 מְעֻלְיָתָא הִיא – דבר טוב הוא, ולכן כופים אותו לבנותו, וְהָא –
71 והרי מעשה היה בְּהֵאוֹת חֲסִידָא – באותו חסיד, דְּהָוָה רִגִּיל אֱלֹהֵי
72 דְּהָוָה מְשַׁתְּעִי בְּהָרִי – שהיה רגיל אליהו הנביא לבוא אליו, ולדבר
73 עמו. לאחר זמן עָבַד – עשה אותו חסיד 'בֵּית שְׁעָר' בחצירו, וְתוֹ לֹא
74 מְשַׁתְּעִי בְּהָרִי – ושוב לא דיבר עמו אליהו הנביא, לפי שבית
75 השער מפסיק בפני קולם של העניים הצועקים אל בעל הבית, ואין
76 קולם נשמע. הרי שאין ראוי לעשות בית שער, ואם כן מדוע כופים
77 בני החצר לעשות בית שער.
78 מתרצת הגמרא: לֹא כְּשֵׁיכָא, הָא – אותו חסיד בנה את בית השער
79 מְנוּיָא – בתוך החצר, ואין ראוי לעשות כן, משום שהעניים אינם
80 יכולים להכנס לחצר, וכשהם עומדים בחוץ וצועקים אל הבעל
81 הבית, אין קולם נשמע מפני הבית שער המפסיק בפני קולם. ואילו
82 הָא – בית השער שבו עוסקת משנתנו, נבנה מְכָרָא – מחוץ לחצר,
83 ואין בו דלת, ויכול העני להכנס אל תוך בית השער ולצעוק אל
84 בעל הבית.
85 וְאִי בְּעִית אִמָּא, לעולם הָא וְהָא – גם במשנה וגם במעשה ד'ההוא
86 חסידא' מדובר בבית שער שנבנה מְכָרָא – מבחוץ, ואף על פי כן
87 לֹא כְּשֵׁיכָא, שכן הָא – בית השער שנבנה אותו חסיד דְּאִית לִיה דָּלַת
88 – היה בו דלת, ואין העני יכול להכנס לתוכו, ולכן אין ראוי
89 לעשותו, ואילו הָא – במשנתנו מדובר דְּלִית לִיה (ו-שאין לו) דָּלַת,
90 ויכולים העניים להכנס לתוכו ולצעוק אל בעל הבית.
91 ואִיכְעִית אִמָּא, לעולם הָא וְהָא – גם במשנתנו וגם במעשה
92 ד'ההוא חסידא' מדובר בבית שער מבחוץ וְדָאִית לִיה (ו-שיש לו)
93 דָּלַת. ואף על פי כן לֹא כְּשֵׁיכָא, שכן הָא – בית השער שנבנה אותו
94 חסיד מדובר דְּאִית לִיה פֻּתַּחְתָּה – שהיתה הדלת נעולה במנעול
95 ואין העניים יכולים להכנס לתוכו, ואילו הָא – במשנתנו מדובר
96 דְּלִית לִיה פֻּתַּחְתָּה – שאין לבית שער מנעול, ויכולים העניים
97 להכנס לתוכו ולצעוק אל בעל הבית.
98 וְאִי בְּעִית אִמָּא, לעולם הָא וְהָא – גם במשנתנו וגם במעשה
99 ד'ההוא חסידא' מדובר בבית שער דְּאִית לִיה פֻּתַּחְתָּה – שיש בו
100 מנעול. ואף על פי כן לֹא כְּשֵׁיכָא, הָא – בבית השער שנבנה אותו
101 חסיד מדובר דְּפֻתַּחְתָּה דִּידֵיהּ מְנוּיָא – שהיה המנעול בפנים, בצד
102 הפנימי של בית השער ואין העני יכול לפתוח את הדלת, וְהָא –
103 במשנתנו מדובר דְּפֻתַּחְתָּה דִּידֵיהּ מְכָרָא –
104 שהמנעול שלו מבחוץ, והמפתח נתון בתוך המנעול, והעני יכול
105 לפתוח המנעול ולהכנס ולצעוק אל בעל הבית.
106 שנינו במשנה: כּוּפִין אוֹתוֹ לְבִנּוֹת בֵּית שְׁעָר וְדָלַת לְחֻצְרָא:
107 תֵּנִיָּא בְּרִייתָא, רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן מְלַיָּאל אָמַר, לֹא כָל הַחֲצִירוֹת רְאוּיֹת
108 (ו-צריכות) לְבִית שְׁעָר, אֱלָא, חֲצִיר הַסְּמוּכָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים רְאוּיָהּ
109 לְבִית שְׁעָר, כִּי לֹהֲגֵן מִדִּיּוֹק הָרִאִיהּ שֶׁל הַחוּלְפִים לִיד הַחֲצִיר
110 וּמִבְטִים לְתוֹכָהּ. וְחֻצְרָא שְׂאִינָה סְמוּכָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים אֵינָה רְאוּיָהּ
111 לְבִית שְׁעָר, מפני שאין רבים חולפים שם, ומשום כן בחצר זו אין
112 כופים לבנות בית שער.

1 מִרְיָנָא וּמִרְיָנָא בְּרִיָּה (ו-בניו) דְּרַב הִסְדָּא לְרַב אִשִּׁי, נִתְקַדְעִי
2 לְמַעְמִינִי – רב חמא, שהיה מבני העיר נהרדעא, סובר כשיטת
3 שמואל שהיה מנהרדעא, שחלוקת האחים אינה מותנית בכך
4 שכל אחד ישנמש בחלקו כדרך שהשתמש אביהם, דְּאָמַר רַב נִתְקַן
5 אָמַר שְׁמוּאֵל, הָאֵחָיו שִׁחְלְקוּ אֶת יִירוּשָׁת אֲבִיהֶם, ונטל אחד את
6 השדה הפנימית והשני את החיצונית, אֵין לָהֶן לֹא דִרְךָ וְהָ עַל זֶה –
7 אין לבעל השדה הפנימית זכות לעבור לשדהו דרך השדה
8 החיצונית, אף שהאב היה עובר בה. וְלֹא זְכוּת חֲלוּנוֹת זֶה עַל זֶה –
9 שאם נטל אחד את הבית ואחד את החצר, רשאי בעל החצר
10 לבנות בה כותל, הגם שהוא מושיך בכך את בית אחיו. וְלֹא זְכוּת
11 כּוּלְמוֹת זֶה עַל זֶה – אם אחד נטל בירושתו בית וחצר, והשני עליית
12 גג, אינו רשאי לקבוע סולם בחצר כדי לעלות בו לעלייתו. וְלֹא
13 זְכוּת אֶמֶת הַמִּים זֶה עַל זֶה – אם חלקו ביניהם שתי שדות, אין אחד
14 מהם רשאי לחפור תעלת מים בשדה אחיו, כדי להעביר מים
15 מזהנה לשדהו. וְסִימָא שְׁמוּאֵל וְאָמַר, וְהָוָהוּ בָּהֶן – בהלכות אלו,
16 שִׁחְלֻכּוֹת קְבוּעוֹת הֵן – שכן נקבעה ההלכה. ואף שאביהם היה
17 רגיל בשימושים הללו, אין אומרים שעל דעת כן חלקו, וכן סובר
18 רב חמא, ולכן פסק שהאח שירש את הבית אינו יכול למנוע
19 מאחיו מלבנות כותל בחצר, אף שבכך נמצא שאינו משתמש
20 בבית כדרך שהשתמש בו אביו.
21 מביאה הגמרא את דעת החולק על שמואל: וְרַב אָמַר, האחים
22 שחלקו, יֵשׁ לָהֶן דָּרָךְ, חֲלוּנוֹת, סולמות, ואמת המים זה על זה.
23 הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רב חמא: הָוָהוּ שְׁמָרָא דִּיתָמִי –
24 מעשה בשטר חוב שביד יתומי המלוה, דְּנִפְקִי עֲלֵיהּ תְּכָרָא –
25 שהלוה הוציא 'שובר' המוכיח שכבר פרע לאביהם. אָמַר רַב חֲמָא,
26 אֲנִיבִין לֹא מְנַבִּין לִיה – אין גובים את החוב מהלוה, ומכל מקום
27 מִיִּקְרַע לֹא קָרְעִין לִיה – גם אין קורעים את שטר החוב שביד
28 היתומים. ומבארת הגמרא: אֲנִיבִין לֹא מְנַבִּין לִיה, משום דְּנִפְקִי
29 תְּכָרָא עֲלֵיהּ, וגם מִיִּקְרַע לֹא קָרְעִין לִיה – לשטר החוב, דְּכִי נִדְלָה
30 יְתָמִי – כדי שבשיגדלו היתומים, דִּלְמָא מִיִּיתָה רַגְיָהּ וּמִשְׁקֵי לִיה –
31 שמת יביאו ראיה שהעדים החתומים על השובר עדי שקר הם.
32 אָמַר לִיה (ו-שאל אותו) רַב אֲהָא בְּרִיָּה דְּרַבָּא לְרִבִּינָא, הִלְכְתָּא מֵאִי
33 – האם דברי רב חמא נפסקים להלכה. אָמַר לִיה רִבִּינָא, בְּכֻלְהוּ –
34 בכל ההלכות שהובאו לעיל (ע"א) בשם רב חמא, הִלְכְתָּא כְּרַב
35 חֲמָא, לְבַר (ו-חוץ) מִתְּכָרָא – מ'שובר', מהלכה זו שאמר רב חמא
36 לגבי שובר היוצא על חוב של יתומים, שאין קורעים את שטר
37 החוב, שאין הלכה כמותו, אלא קורעים את שטר החוב, לפי
38 דְּפִתְחֵי בְּשָׁקְרִי לֹא מְחֻזְקִין – אין אנו מחזיקים עדים כשקרנים וזכין
39 שהשובר מוכיח שהחוב נפרע, קורעים את שטר החוב. אך מִרְיָ
40 וּמִרְיָא בְּרִיָּה דְּרַב מְרִי אָמַר, בְּהָא נִמִּי (ו-גם בדין זה) הִלְכְתָּא כְּרַב
41 חֲמָא, ואף שאין חוששים שהעדים משקרים, עדיין יש לחשוש
42 שמא מעולם לא חתמו עדים על שובר זה, אלא הלזה זיף את
43 חתימותיהם על השובר. והטעם שחוששים לזיוף, כִּיּוֹן דָּאֵם אִיתָא
44 דְּתִכְרָא מְעֻלְיָא הוּא – שאם אכן זהו שובר טוב, אִיכְעִי לִיה לְאַפְסִיק
45 בְּחֵי אֲבוּהוֹן – היה לו ללוה להוציאו בחיי האב, וּמִדְּלֹא אֲפִקְתָּה
46 ומכך שלא הוציאו בחיי האב, שְׁמַע מִינָהּ – יש מכך קצת ראייה
47 דִּיּוֹפִי וְיִפְיָה – שהלוה זיף את השובר, ולכן נמנע מלהוציאו בחיי
48 האב, המכיר בשקרו, והוציאו בפני היתומים שאינם יודעים שהוא
49 מזויף, ולכן אין קורעים את שטר החוב, אלא ממתנינם שיגדלו
50 היתומים.

משנה

51 המשנה שלפנינו עוסקת בחיובים משותפים המוטלים על בני
52 החצר או בני העיר: חצר שלפני הבתים, ורצו בעלי הבתים לבנות
53 בפתח החצר 'בית שער', ואחד מבני החצר מסרב להשתתף
54 בהוצאות, בני החצר כופין אותו לְבִנּוֹת – להשתתף בהוצאות
55 בניית בית שער, וכן בבניית דָּלַת לְחֻצְרָא, לנעול אותה בלילה מפני
56 הגנבים. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן מְלַיָּאל אָמַר, לֹא כָל הַחֲצִירוֹת רְאוּיֹת

גובים מהם לצורך זה.
ועוד אמר רב יהודה: **הכל** חייבים להשתתף בהוצאות שמוציאים
לבריא פתא – לברית בורות לשנות מהם מים, ואפילו **מרבן**,
שאף הם צריכים למים. ולא **אמון** – אמנם לא נאמר דין זה, **אלא**
באופן **דלא נפקי באכלווא** – שבני העיר אינם יוצאים בעצמם
לכריית הבור, אלא שוכרים אחרים שיחפרו עבורם, **אבל** אם בני
העיר **נפקי באכלווא**, אין תלמידי חכמים חייבים לצאת עמהם, שכן
רבנן לאו בני מיפק באכלווא ניהו – אין דרך תלמידי חכמים
לצאת בעצמם לחפירת בורות, שגנאי הוא להם.
מספרת הגמרא: **רבי פתח אוצרות** תבואה **בשני בצורת**, לחלק
עבור הנצרכים, ואמר, **יבנסו רק בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי**
גמרא, בעלי הלכה, בעלי הנהגה, כלומר כל שיש בידו אחד מדברים
אלו, **אבל עמי הארץ אל יבנסו**. דחק **רבי יונתן בן עמרם** ונכנס, ורבי
לא הכירו. **אמר לו רבי יונתן לרבי, רבי, פרנסני**. **אמר לו רבי לרבי**
יונתן, בני, האם קרית בתורה, אמר לו, לאו. הוסיף רבי ושאלו,
האם **שנית במשנה, אמר לו, לאו**. אמר לו רבי, **אם כן, שלא קרית**
ולא שנית, **במה** – [באיו וכות] **אפרנסך**. [אמר לו רבי יונתן לרבי],
פרנסני בכלל ובעצמך – כשם שהקדוש ברוך הוא מרחם על הכלל
והעובר ומפרנסם. קיבל רבי את דבריו, ופרנסה. **בתר דנפק** –
לאחר שיצא רבי יונתן, **יתיב רבי וקא מצטער** – ישב רבי והצטער,
ואמר אוי לי שנתתי פתי עם הארץ.
אמר לקניו – לפני רבי **לשעון בר רבי, שפא יונתן בן עמרם**
תלמידך הוא, **שאני רוצה ליהנות מכבוד תורה מקיו, ולכן העמיד**
את עצמו כעם הארץ. **דקרו, ואשבה** – ומצאו שאכן היה זה יונתן
בן עמרם. **אמר רבי, אם כן, יבנסו הכל**, ואף עמי ארצות, שמא
יזדמנו עוד תלמידי חכמים שאינם רוצים ליהנות מכבוד התורה.
הגמרא מבארת את טעמו של רבי שנהג שלא לתת מפיתו לעם
הארץ: **רבי לשעמיה, דאמר רבי, אין פורענות בא לעולם אלא**
בשכיל עמי הארץ, ומשום כן אין זה מן הסבאר לפרנסם. ובההוא
דמי פליא דשדו אפרכאי – וכפי שלמדים אנו מן המעשה שהיה
אצל רבי, שהטיל המלך על בני העיר טבריה להשיג עבורו מעות
לקניית כתר מלכות, **אתו לקמיה דרבי** – באו עמי הארצות
שבטבריה לפני רבי, ואמרו **ליה, ליתבו רבנן בחדן** – רוצים אנו
שאף תלמידי חכמים שבעיר ישתתפו עמנו בהוצאות דמי הכתר,
אמר להו רבי, לא ישתתפו עמכם התלמידי חכמים. אמרו **ליה בני**
העיר לרבי, אם כך, צרוקינו – נברח מהעיר. [אמר להו] רבי לבני
העיר, **צרוקו** – יכולים אתם לברוח. **צרוקו פליגון** – ברחו חצי
מעמי הארצות שבעיר, ולאחר שברחו דליות פלגא – מחל המלך
חצי מדמי הכתר. **אתו נהנו פלגא קמי דרבי** – באו אותם ה'חצי'
הנותר מעמי הארצות, שלא ברחו מהעיר, ואמרו **ליה לרבי, ליתבו**
רבנן בחדן. אמר להו רבי, לא. אמרו לו, אם כך, **צרוקינו** – אף אנו
נברח מהעיר. אמר להם רבי, **צרוקו, צרוקו כולוהו** – ברחו כל עמי
הארצות מהעיר, ופא – נשאר רק ההוא **בוכם** שהיה עם הארץ,
ועמו כל התלמידי חכמים שבעיר. **שדיות אבוכם** – הטילו גזרי
המלך את הוצאות
הכתר על הכובס לבדו. **צרק גם הבוכם, פקע פליא** – ומחל המלך
על כל דמי הכתר. **אמר רבי, ראיתם שאין פורענות בא לעולם אלא**
בשכיל עמי הארץ, שהרי כפי מה שברחו עמי הארצות מן העיר,
כך הנתטלה הגזירה.
שנינו במשנה: **נכסא ויהא בעיר ויהא באנשי העיר וכו'**, שנים עשר
חודש: הגמרא מקשה שבכריתא דלהלן מבואר שלאחר שלושים
יום ששוהה אדם בעיר, נחשב כבר כאנשי העיר: **ורמינהו, ששינו**
בכריתא, **ברין עיר הנדחת** – עיר שלמה שעברה עבודה זרה,
שהדין הוא שכל אנשי העיר נהרגים בסיף, ויש לשרוף ולאבד את
ממונם, מה שאין כן יחיד שעבד עבודה זרה, דינו בסקילה. **התפלת**
והתפלת – שירה של חמרים וגמלים **העוברת מקום למקום, ולנה**
בתוכה – [בתוך עיר הנדחת], **והודחה עמה** – ועבדו עם אנשי העיר
עבודה זרה, הן – [החמרים והגמלים] **בסקילה, וממונן פלט** –
וממונם ניצל. שכיון שאינם מבני העיר, אין דינם אלא כיחידים

אלו תלמידי חכמים שנמשלו לשדים, שאחרים יונקים מתורתם,
ומגינים על דורם כמגדלי שמירה, ומכאן שתלמידי חכמים אינם
צריכים שמירה.
שואלת הגמרא: **וריש לקיש מדוע לא דרש מפסוק זה**. מתרצת
הגמרא: **קבר לה** – ריש לקיש סובר שדורשים פסוק זה **בדרך**
רבא, אני חושף זו בנסת ישראל, שגורים עצמם כחומה שלא
להתערב בין האומות, **ושדי במגדלות** – אלו בתי בנסיות ובתי
מדרשות, המניקים את ישראל בדברי תורה.
הגמרא מביאה שהתלמידי חכמים פטורים אף ממשי המלך: **רב**
נחמן בר רב חסדא, רמא ברנא ארנן – הטיל תשלום מס, שהיה
מוטל עליו מאת המלכות לגבות מן היהודים, גם על התלמידי
חכמים. אמר ליה **רב נחמן בר יצחק, עקרת בכך אדאורייתא**
ואדנבתיא ואדכתובי – על מה שנאמר בתורה בנביאים ובכתובים.
מבארת הגמרא: היך עובר **אדאורייתא** – על הכתוב בתורה, שאין
לגבות מס מתלמידי חכמים, **דכתיב** (דברים לג א) **אף חבב עמים כל**
קדושי בך, והם תבו לרגלך **ישא מדברתיך**. ומפרשת הגמרא
פסוק זה, **אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אפילו**
בשעה שאחת מחבב עמים – שאתה מאיר להם פנים להשליטם על
בניך, אף על פי כן **כל קדושי** – תלמידי חכמים שבישראל, יהיו
בך לשומרם, ומכאן שתלמידי חכמים פטורים ממס שמשילים
הגוים.
ומוסיפה הגמרא לבאר את המשך הפסוק: **והם תבו לרגלך, תני**
רב יוסה, אלו תלמידי חכמים שפכתתם רגליהם מעיר לעיר
ומדינה למדינה ללמוד תורה, וכמו שמסיים הפסוק **ושא**
מדרתיך, שמכתתים רגליהם כדי **לישא וליתן בדרוזתיו של**
מקום – בתורה.
וכן אתה עובר **אדנבתיא, דכתיב** (הושע ח ט) **גם כי יתנו בגוים עתה**
אבקצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים. ומפרשת הגמרא פסוק זה,
אמר עזרא, תיבת יתנו' שבפסוק זה בלשון ארמית נאמר, והיא
מלשון 'שינו ולימוד'. וכך מתפרש הפסוק, **אי תנו כולוהו** – אם כל
ישראל לימודו תורה, הרי עתה **אבקצם** – בקרוב יגאלו. ואם רק
מעט מהם יעסקו בתורה, אותם המעט יחלו – יהיו בטלים מלשאת
בעול **משא** – המס של מלך ושרים. כלומר, שלא יהיו חייבים
לשלם מיסים.
וכן אתה עובר **אדכתובי, דכתיב** שציוה המלך דריוש על הגיזבר
הממונה לגביית מיסים מבני ארץ ישראל (עזרא ז ד), **כל הכהנים**
והלוויים ושאר עובדי בית המקדש מנדה כל ויהלך – [מיני מיסים]
לא שלט למקרא עליהם – אין שליטה ורשות להטיל עליהם. רב
יהודה מבאר את מיני המיסים המוזכרים בפסוק, ואמר **רבי יהודה,**
'מנדה' זו מנת המלך – מיסים קבועים שמשיל המלך על בני
המדינה. **'כלו'**, זו כסף גולגולתא, כלומר, שצריך כל אחד ליתן דמי
גולגולתו, **ויהלך' זו אדנוא** – מס שנותן כל אחד עשירית
מהתבואות שצמחו ומהבהמות שגולדו בכל שנה ושנה. ואם כן
כשם שעובדי בית המקדש העוסקים במלאכת שמים פטורים מן
המיסים, תלמידי חכמים ההוגים בתורה שאף היא מלאכת
שמים, פטורים מן המיסים.
הלכה נוספת בענין הוצאות של בני העיר: **רב פפא, רמא בריא**
התא – הטיל הוצאות כריית באר חדשה של מי שתיה, **איתמי** –
גם על יתומים קטנים שבעיר. **אמר ליה רב שישא בריה דרב אידי**
לרב פפא, איך אתה גובה מיתומים, ודילמא לא מידויל – והרי
שמא לא ימצאו שם מים ונמצא שלא תהיה כל תועלת ליתומים
מגביה זו, ויתומים אינם בני מחילה, **אמר ליה רב פפא, מישקל**
שקילנא פניהו – ליטול, אכן אני נוטל מן היתומים, ואי מידויל,
מידויל, ונמצא שלקחתם מזה כדן, ואי לא ימצאו מים, **מתדרנא**
לה ניהליוהו – אני משיב להם את כספם.
רב יהודה מונה כללים נוספים בענין הוצאות בני העיר: **אמר רב**
יהודה, הכל חייבים להשתתף בהוצאות שמוציאים לאגלי נפא –
להעמיד דלתות בחומת העיר, ואפילו **מתמי**, שאף להם יש צורך
בכך. **אבל רבנן לא צריכי נמירותא** – אינם צריכים שמירה, ואין

בבא בתרא. השותפין - פרק ראשון דף ח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמא רש"י תוספות

אלו תלמידי חכמים - אלמא אין צריכין חומה. [וזו] בנסת ישראל - כולם שוין לענן
חומה, וגודרים עצמן מלטמנו בגוים. שאתה מחבב עמים - שאתה מצוהיב להם פניך
להשליטן על בניך. כל קדושי - של ישראל, בידך [והם] לשומרך. כלשון ארמי נאמר -
"יתנו" תרגום של ישנו, כמו "ושנתנתם" - ותנינן [ודברים ו]. אם תנו כולם - וכן רובן היו
שונן ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים. עתה
אקבצם - בקרוב אקבצם. ויחלו מעט ונ' - ואף
[אם] מועטין הן השותפין בעמים - "יחלו ממשא
מלך ושרים", יהיו בטלים מלשאת משא מלך
ושרים. "יחלו" - כמו "לא יחל דברו" [במדבר ל].
מנדה בלו וחלך - דרוש צוה את פתח עבר
הנדה על אנשי כנסת הגדולה. מנת המלך -
מגבת מסיס עשו מטיילת תמיד על בני המדינה.
איננו - שישן ובהמות ובהמות מדי שנה
בשנה. בריא חרמא - יציאת כריית באר מים
חיים לשותות. לא מידויל - לא ימצאו בו מים,
והפסדתם חנם, ויתמי לאו בני מחילה יניחו
דליחלו. לאנלי נפא - לשערי חומות העיר
להציב בהן דלתות. אנלי - דלתות, כמו: טרוקו
גלי, ברכות (כה, א), נפא סתימה, כמו: מצא
אחר הגפה, ביאלו מציאות" (כבא מציצה כה,
ב). לכריא פתאי - חפירת בור לשותות מים. ועל
שם הכלי המונח שם בבור תמיד לשותות בו
עוברי דרכים, קרדו פתאי. אפילו מרבנן -
שהכל צריכין למים. דלא נפקי באכלוא - שאין
הן עצמם יוצאין בהכרח לחפור, אלא שוכרים
פועלים. ככלל ועקור - שחם הקדוש ברוך הוא
עליהם (שבת קנה, ב), שנאמר "ידע צדיק דין
דלים" [משלי כט], לפי שהכלל מוונתין מועטין
- לפיכך שוהה אכילתו במעוץ שלשת ימים. וגבי
עורב כתיב "לכני עורב אשר יקראו" [תהלים
קמז], לפי שהעורב אכורי על בניו, והקדוש ברוך
הוא מוזהר מן יחושין מתוך צוואתם, ואוכלין
דמי בליאל - עטרה למלך קיסר. אתו - עמי
הארץ לקמיה דרבי. דליות לפלא - מחל המלך
דמי החצץ, וסילקא מעליהן, שדיות אכובם -
הטילוח פחתי המלך על הכובס. החמרת
וגמלת - שירא על חמרים ושל גמלים. הרי
אלו בסקילא - כדן שאר יחידים. יתובי מתא -
בשלשים יום. וגבי יתיר הנחתה כתיב "ושבי
העיר" [דברים יג]. ולכל מילי - ומקמי הכי לא
ידיב מדי עם בני העיר. שלשים יום לתמחוי -
כיון ששהה שם שלשים יום - גובין דמינו וגבאי
תמחוי מאכל לעניים. לקופה - לצדקה. לכסות
- עניי העיר. לקבורה - לקבור עניי העיר, שהיא
יציאת יתירה. לשרא - לתיקון החומה. לפרשא
- פרש שהולך סביבות העיר לשומרה, ולידע
מה היא צריכה. לפרוינא - שומר כלי זיון של
בני העיר, ויושב בבית אצל השער.
שבי

אלו תלמידי חכמים? וריש לקיש סבר לה כדדרש
רבא: "אני חומה" - זו כנסת ישראל, "ישרי פמגדלות"
- אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. רב נחמן בר רב
חסדא רמא פרנא ארנא, אמר ליה רב נחמן בר יצחק:
עברת אדאורייתא ואדנביא ואדכתובי. אדאורייתא,
דכתיבי: "אף חבב עמים כל קדשו בידך", אמר משה
לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, אפילו בשעה
שאתה מחבב עמים - כל קדושו יהיו בידך. "הם
הכו לרגלך" - תני רב יוסף: אלו תלמידי חכמים,
שמתבתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד
תורה, "ישא מדברותיך" - לישא וליתן בדברותיו
של מקום. אדנביא, דכתיבי: "גם פי ותנו בגוים עתה
אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים", אמר עולא:
פסוק זה כלשון ארמית נאמר; אי תנו בולחו - עתה
אקבצם, ואם מעט מהם - יחלו ממשא מלך ושרים.
אדכתובי, דכתיבי: "מנדה בלו וחלך לא שליט למרמא
עליהם", ואמר רב יהודה: "מנדה" - זו מנת המלך,
"בלו" - זו כסף גולגולתא, "והלך" - זו ארנונא. רב פפא
רמא פריא חרמא אייתי, אמר ליה רב שישיא בריה
דרב אידי לרב פפא: ודילמא לא מידויל - אמר ליה:
מישקל שקילנא מנייהו, אי מידויל - מידויל, ואי לא
- מהדרנא לה ניהליהו. אמר רב יהודה: הכל לאנלי
נפא, אפילו מיתמי, אבל רבנן לא צריכי נטירותא;
הכל לכריא פתאי, אפילו מרבנן, ולא אמרן אלא דלא
נפקי באכלוא, אבל נפקי באכלוא, רבנן לאו בני מיפק
באכלוא נינהו. רבי פתח אוצרות בשני בצורת, אמר:

ל' שליט למרמא עליהם - לפי שהיו עוסקים במלאכת שמים בבנין בית המקדש, הכי נמי
אין להטיל מס על לומדי תורה.
והלך זו ארנונא - פירש בקונטרס: עישור בהמות ותבואה כו'. ורבינו חננאל פירש: ארוחת
דורון שלשון העובר ממקום למקום, שנתון לו כל עיר ועיר ארוחה, ופירשו מלשון
"ירבא פתך לאיש העשיר" (שמואל ב יב).
כריא פתאי - פירש רבינו חננאל: לסיס
גבשושית מרחוב העיר. איפרא
הורמיז - פירש רבינו חננאל דמשמעות הלשון: חן
מאת המקום. איפרא - כמו: אפריון נמטייה לרבי
שמעון (בבא מציעא קט, א). הורמיז - שם שכינה,
כי ההיא דסוף פרק "אחז דיני ממונות" (סנהדרין
ט, א). מפלאא דידך ולעיל דהורמיז ביידי, מפלאא
ולתחת דהורמיז בגי'ו, כמו הורמין בר לילתא
לקמן (עגא).
כבלב וכעורב - כמו שפירש הקונטרס. וזיינו
דכתיב "נותן לבהמה לחמוה לבני עורב" וגו',
"בהמה" בגימטריא כלב.
ייתיב רב יוסף וקא מעיין בה - ואם תאמר, וכי לית
ליה "ביבש צידה תשרנהו" וגו' (ישעיה כו)
כדארמין בפירקין (יב, א) ויש לומר: דקבלה משום
שלום מלכות, כדעבד רבא לקמן (שם). וכי היכי
דפליגינן רבא לעניי גוים - הכי נמי פדה דהוה רב
יוסף שבויו גוים. ומיהו, לא צריכי להכי, אלא
כדפירש הקונטרס, דרבא דקבלה משום שלום
מלכות, וכיון שאמר לו ליתן למצוה רבה - לא
היה אפטר חלקם לעניי גוים, דאסור לגנוב
דעת הבריות, ואפילו דעתו של גוי (חולין צד, א).
אבל מעות המתחלקים לעניים - אין כאן גביית
דעת, דאיתנו נמי ידעו ששראל רגילין לפרסם,
כדאמר ב"בבא מציעא" (גיטין סא, א). מפרנסין עניי
גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. והא
דקבל מההוא טיטנא גביר שרגא לבי כנישתא
בפרק קמא דערכין (נ, א) אף על גב דהתם לא היה
שלום מלכות - התם טעמא משום דהוה כמו
קרנן, ואמרין (נזיר סב, א): "איש איש" - לרבות
נכרים, שנודדים נודדים ונרבות כישראל.
פדיון

יפנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי תלמוד, בעלי הלכה, בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל
יפנסו. דחק רבי יוחנן בן עמרם ונכנס, אמר לו: רבי, פרנסני אמר לו: בני, קרית? אמר לו:
לאו. שנית? אמר לו: לאו. אם כן, כמה אפרנסך? [אמר לו:] פרנסני ככלל ויכוור. פרנסיה.
בית דנפק, יתיב רבי וקא מצטער ואמר: אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ אמר לפיו רבי שמעון
בר רבי: שמא יותנן בן עמרם תלמידך הוא, שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מקימו? ברוך
ואשבת, אמר רבי: יפנסו הכל. רבי למעמיה, דאמר רבי: אין פורענות בא לעולם אלא בשביל
עמי הארץ. כההוא דמי כלילא דשרו אפריא, אתו לקמיה דרבי ואמרו ליה: ליתבו רבנן
בהדן, אמר להו: לא. אמרו ליה: ערוקין, [אמר להו:] ערוקו. ערוקו פליגין, דליות פלא. אתו
הנהו פלאא קמי דרבי, אמרו ליה: ליתבו רבנן בהדן, אמר להו: לא. - ערוקין, - ערוקו. ערוקו
פולחו, פש ההוא כובם, שדיוה אכובם. ערק פובם, פקע כלילא. אמר רבי: ראיתם, שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי
הארץ. "וכמה יהא בעיר ויהא פאנשי העיר" וכו'. ורמינן: החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום, ולנה בתוכה והידיחה עמה
- הן בסקילה ומומון פלמ, ואם נשתחו שם שלשים יום - הן בסייף וממונן אבד אמר רבא, לא קשיא: הא לבני מתא, הא ליתובי
מתא, פרתניא: המודר הנאה מאנשי העיר, כל שנשתתהא שם שנים עשר חדש - אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן - מותר; מיושבי
העיר, כל שנשתתהא שם שלשים יום - אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן - מותר ליהנות ממנו. ולכל מילי מי פגינן שנים עשר
חדש? והתניא: שלשים יום - לתמחוי, שלשה חדשים - לקופה, ששה - לכסות, תשעה - לקבורה, שנים עשר - לפסי העיר אמר
רבי אסי אמר רבי יוחנן: פי תנן נמי מתניתין שנים עשר חדש - לפסי העיר תנן. ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: הכל לפסי העיר
ואפילו מיתמי, אבל רבנן לא, דרבנן לא צריכי נטירותא. אמר רב פפא: לשורא ולפרשאה ולמרוינא - אפילו מיתמי, אבל רבנן לא
צריכי נטירותא. כללא דמילתא: כל מילתא דאית להו הנאה מיניה - אפילו מיתמי. רבה רמא צדקה אייתימי דבי בר מריון, אמר ליה
אפי, והתני רב שמואל בר יהודה: אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבוים אמר ליה: אגא לאחשוביניהו קא עבדנא.
איפרא הורמיו, אימיה דשבור מלכא, שדרה ארנא דדיערי לקמיה דרב יוסף, אמרה: ליתוי למצוה רבה. יתיב רב יוסף וקא מעיין
בה: מאי מצוה רבה? אמר ליה אפי, מדתני רב שמואל בר יהודה: אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבוים, שמע מינה:

פריון שבוים מצוה רבה - והא דאמר ברק "בני העיר" (מגילה כ"א:) אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה, ולא קתני פדיון שבוים - שמוא מילתא דפשיטא היא, ולא איצטרך למיתני.

ומתחלקת בשלשה מפני שהיא כדני ממונות - ואם תאמר: מהאי טעמא נמי תהא נגבית בשלשה ופירש רבינו (תם) וחננאל: לפי שהיה ידוע שכוון של כל אחד ואחד כמה יתן.

ולשנותה לכל מה שירצו - נראה לרבינו תם דיכולים לשנותה אף לדבר הירשות. אף על גב דארמינן בערכין בפרק קמא (נ"ב:) האי מאן דגרב שרגא לבי כנשתא - אסור לשנותה לדבר הירשות. ואמר נמי ה"ת: האומר "פרושה זו לצדקה", עד שלא באה ליד הגבאי - מותר לשנותה, משבאה ליד הגבאי - אסור לשנותה לדבר הירשות. ה"א, שבני העיר משנים אותה - שאני. לפיכך מותר לשנותה אפילו לדבר הירשות, ואפילו באה ליד הגבאי. וכן היה רבינו תם נהג לתת מעות הקופה לשומרי העיר, לפי שעל דעת בני העיר נותנים אותם. כ"י הא דרבא אכפיה - אחר היה עמו. דאין עושין שררה על הצבור פחות משנים, ולא חשיב ליה מפני כבודו של רבא.

אכפיה לרב נתן - ואם תאמר: והא ברק "כל הבשר" (חולין ק"ב,) אמר: כל מצות עשה שמתן שכרה (כתובה) בצדא - אין בית דין של מטה מזהירים עליה. וגבי צדקה כתיב "כי פתוח תפתח את ירך לר' וכתבי" כ"י בגלל הדבר הזה יכרכך" (דברים טו) ואמר ר' תנא: דהאי כפיה - בדברים: כמו: כפיה ארבע, בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות נ"ג.) ועוד תירץ: והכא קבלו עליהם שיכופו אותן הגבאי. ולרבינו יצחק נראה: דבעדקה כופין משום דאית בה לאו, דכתיב בה "לא תאמץ את לבבך ולא תקפר" וגו'. ולרבינו יצחק בן אברהם נראה: דהא דאין בית דין מזהירין על מצות עשה שמתן שכר בצדא - היינו דאין נענשין. וכן משמע בירושלמי ד"המורב את הספינה". וההיא ד"כל הבשר" (שם) דלא הוה מוקרי אבה וכתובה, ואמר להו שבקדוה - הכי פירושו: אינכם מזהירין להכריזו עד עישעה כשאר מצות עשה, דאם אמר ליה עשה סוכה ולולב ואינו עשה - מכין אותו עד שתצא נפשו, כדאמר בירושלמי (כתובות פ"ב.) דין אמת לאמתו - "אמת" - לאפוקי דין מרומה, אף על גב שהערים מעדיין אותו ואין מחתכים אותו; כיון שידועים שמשקרים. כדדרשין (בסנהדרין ז"א.) וצריך לומר: בשבועות לב; "לאמתר" - שלא יטו את הדין.

ומצדיקי הרבים וגו' אלו מלמדי תינוקות - אמר רבינו יצחק: דצריך לומר דרקיע מזהיר טפי מכווכבים. דהא בסוף פרק "אלו עוברין" (פסחים מט.) משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקות. דאמר: לא מצא בת תלמיד חכם - ישא בת גבאי צדקה, לא מצא בת גבאי צדקה - ישא בת מלמדי תינוקות. ואמר רבינו יצחק בן אברהם כי מצא בפרקי דרבי אליעזר דרקיע דהאי קרא ד"המשכילים ויהיו כוהר הרקיע" - היינו רקיע שעל ראשי החיות, שמהירין מכווכבים, שאורו כאור החמה. והאי דקאמר: ורבנן מאי, אמר רבינא: "ואדוביו כצאת השמש" - היינו שמש של עתיד לבא, דהוא שבעתה כאור שבעת הימים, ואור שבעת ימי בראשית היה שבעתים מאור חמה של עכשיו, כדמפרש תרגום של "דני ושמח" (זכריה ב.) ואף

שבי כולוהו איתנהו ביה - שהוא ביד הגויים לעשות בו כל חפצו, אם למוט ואם לחרבו אם לרעב. מפני שהוא כדני ממונות - לעיין ולתת לכל אחד כפי טפלים התלויין בו. שנבזיה וחולקה שוה - בכל יום מדי יום ביום, כדקתני לקמיה. לפיכך אין גבוי בשנים, שלא יצטרכו לטרוח ולבקש את השלישי לחלק. לעשות קופה תמחוי - לחלק לעניי עולם, אם ירבו עליהן. להתנות על המדות - להגדיל סאת העיר או להקטין. ועל השערים - שער חטין והיין, שלא ימכרהו שנה זו יותר מן וכך דמים. להסיע על קצתם - לקטו את העובר על קצת דבריהם, לא להסיעם מדי דין תורה. הא הימוני מחימן - יחיד, להיות גזבר. שני אחים - לגבי המנות, כחד דמו. מאי שירותיה - דקופה, דקאמרת עלה: לפי שאין עושין שררה על הצבור כ? אפילו עקרב שבת - שיש פתחון פה לבעל הבית לומר טרוד אני. ופקדיו וגו' - אלאמא אסור למשכן, אמר - עשיר. נבאי צדקה - המשכילים אל דל מהו צריך. מלמדי תינוקות - מצדיקי רבים הן, שמלמדין ומחנכין אותן בדרך טובה. שבקתיה להמנותיך - שהיית רגיל ללמדם באמנה, וללמד ולשבע על גבם תמיד. דעתאי לחתם - לתינוקות, ורבנן מאי - לתלמידי חכמים העוסקים בתורה תמיד, מאי כתיב בזה? פירושו זה מזה - מפני החשד, שלא יאמרו: זה הגובה יחדי - דעתו לגנוב. אבל זה פורש לחנות וזה לשער - זה לגבות מיושבי השער, וזה לגבות מיושבי החנות, ובלבד שיראו שניון כאחד. לא יתנם לתוך כיסו - שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא גונב. פורשין - פירוטו שגבוי לוקחין ידני כסף, לפי שהפירות של נזשות מחלידות. ואין פורשין לעצמם - פן יחשודם שפורשין בוול. אין מונין אותם שנים שנים - פן יאמרו: שנים הוא נוטל ואינו מזה אלא אחד. אציפי דבי כנישתא - מחצולות של בית הכנסת, משום דמונני להו ממעות הקופה.

ואתני קרא: "יהם יקחו את ההרב" וגו'. שרירות הוא דלא עבדי, הא הימוני מהימן; מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: מעשה ומונה רבי שני אחין על הקופה. מאי שרירותא? דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: לפי שמומקנן על הצדקה ואפילו עקרב שבת. והא כתיב: "ופקדתי על כל לחציו", ואמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: ואפילו על גבאי צדקה - לא קשא: הא דאמר, הא דלא אמר. כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי, ושקיל מניה ארבע מאה וזו לצדקה. "והמשפלים ויהיו כוהר הרקיע" וגו'. "המשפלים ויהיו כוהר הרקיע" - זה דין שדן דין אמת לאמתו, "ומצדיקי הרבים פכוכבים לעולם ועד" - אלו גבאי צדקה. במתניתא תנא: "והמשפלים ויהיו כוהר הרקיע" - זה דין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה, "ומצדיקי הרבים פכוכבים לעולם ועד" - אלו מלמדי תינוקות. כגון? אמר רב: כגון רב שמואל בר שילת. דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהיה קאי בגינתא, אמר ליה: שבקתיה להימנותך? אמר ליה: הא תליסר שנין דלא הויה לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו. ורבנן מאי? אמר רבינא: "ואהביו כצאת השמש כגוברת". תנו רבנן: גבאי צדקה אינן רשאין לפרוש זה מזה, אכל פורש זה לשער זה לחנות; מצא מעות בשוק - לא יתנם בתוך כיסו, אלא נותנין לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו ויפולם; פיוצא בו, היה נושא בבכירו מנה ופרעו בשוק - לא יתנו לתוך כיסו, אלא נותנין לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו ויפולם. תנו רבנן: גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - פורטין לאחריהם, ואין פורטין לעצמן; גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחריהם, ואין מוכרין לעצמן; מעות של צדקה אין מונין אותן שנים, אלא אחת אחת. אמר אביי: מריש לא הוה יתיב מר אציפי דבי כנישתא, פיון דשמינה להא דתנאי: ולשנותה לכל מה שירצו, הוה יתיב. אמר אביי: מריש הוה עבד מר תרי פסי, חד לעני דעלמא וחד לעני דמתא, פיון דשמינה להא דאמר ליה שמואל לרב תחילפא בר אבדימי: עבד חד פיסא ואתני

וְעַל הַשְּׁעָרִים, שֶׁלֹא יִהְיֶה אָדָם רֹשָׁאִי לִמְכוֹר בְּיוֹתֵר מִדְּמַחֲזִיר
שֶׁקִּבְעוּ, וְעַל שֶׁכָּר פּוֹעֲלִים שֶׁלֹא יִשְׁלַם לָהֶם אָדָם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקִּבְעוּ.
יִכְוֹלִים אֶף לְהַסִּיעַ עַל קִיָּצָתָן – לִקְנוֹס אֶת הָעוֹבֵר עַל תִּקְנָתָם,
וּלְהַסִּיעוּ וּלְעַקְרוּ מִדִּין הַתּוֹרָה. כְּלוּמֹר, שֶׁרֹשָׁאִים אֶף לִתְקַן תִּקְנָה
שְׂאִינָה עַל פִּי דִינֵי הַמִּמּוֹנוֹת, וּלְקַנּוֹס אֶת הָעוֹבְרִים עַל קִיָּצַת
דְּבָרֵיהֶם.
הַגִּמְרָא מְבַרֵּר כִּמְהָ פֻּרְטִים בְּדִבְרֵי הַבְּרִייתָא: אָמַר מֶר, שֶׁנִּינוּ
בְּבִרְיָא לְעִיל, שֶׁ'אִין עוֹשִׂין שְׂרָרֹת עַל הַצְּבוֹר פְּחוֹת מִשְׁנֵי'. מִנָּא
הֲנִי מִיל' – מַהִיכֵן לְמַדְנָ דִּין זֶה. אָמַר רַב נְהֶקֶן, אָמַר קְרָא (שְׁמוֹת כח)
ה' לִגְבֵי הַמִּמּוֹנוֹת עַל נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, 'וְהָם יִקְחוּ אֶת הָהָרֶב וְגו' וְאֵת
הַתְּכֵלֶת וְאֵת הָאֲרָגָמֶן וְאֵת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֵת הַשֵּׁשׁ, וּמִתּוֹךְ
שֶׁנֶּאֱמַר 'הֵם', לְשׁוֹן רַבִּים, מִשְׁמַע שֶׁהֵיוּ שְׁנַיִם מִמּוֹנִים עַל כֵּךְ,
וּמִשּׁוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂים שְׂרָרָה עַל הַצְּבוֹר בְּפָחוֹת מִשְׁנֵים.
מִדּוּסִיפָה הַגִּמְרָא וּמִדִּיִּיקָתָּ: מִלְּשׁוֹן הַבְּרִייתָא מִשְׁמַע כִּי 'שְׂרָרֹת' הוּא
לֹא עֲבָד' – דּוּקָא מִשּׁוֹם שֶׁהִגְבִּיָּה נַחֲשֶׁבֶת 'שְׂרָרָה' לְפִיכָר אֵין
גּוֹבִים בְּפָחוֹת מִשְׁנֵים, הָא הֵימּוֹנִי מְהִירָן – וּמִשְׁמַע, שֶׁלֹּעֲנִין נֶאֱמָנוֹת
שֶׁלֹא יִשְׁלַח יָדוֹ בְּכַסְפֵּי הַצִּדְקָה, אֶף הָאֲחָד נֶאֱמָן, וּלְפִיכָר רֹשָׁאִים
לְמָנוֹת גּוֹזֵר אֶחָד עַל קוֹפָה שֶׁל צִדְקָה. וְהָרִי זֶה מְסִייעַ לִיָּה לְרַבִּי
חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מְעַשֶּׂה וּמִיָּתָּה רַבִּי שֶׁנִּי אֲהִין עַל הַקּוֹפָה, וְאֶף
שֶׁנִּי אֲחִים נַחֲשִׁבִים כְּאֶחָד לְעִנִּין נֶאֱמָנוֹת, מִכָּל מְקוֹם רֹשָׁאִים הֵם
לְשִׁמְשׁ גּוֹזֵר צִדְקָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּעֲנִין זֶה אֶף אָדָם אֶחָד נֶאֱמָן.
שׂוֹאֵל הַגִּמְרָא: מָאִי שְׂרָרֹתָא – מָה הִיא ה'שְׂרָרָה' עַל הַצְּבוֹר'
בְּגִבֵּית הַצִּדְקָה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּאָמַר רַב נְהֶקֶן אָמַר רַבִּי בַר
אֲבוּהִי, לְפִי שְׁמִשְׁמִיכֵנִי עַל הַצִּדְקָה – שִׁיכּוֹלִים גְּבִיא הַצִּדְקָה לִטּוֹל
מִשְׁכּוֹן מִכְסֵּי בַעַל הַבֵּית כְּדִי לְכוֹפֵה לַתֵּת לְקוֹפָה שֶׁל צִדְקָה, וְאֶפִּילוּ
בְּעֶרֶב שָׁבָת, וְאֵין בַּעַל הַבֵּית יִכּוֹל לְטַעֵן שֶׁטְרוּד הוּא בַּהֲכֹנֶת
לְשַׁבָּת, וּלְפִיכָר נַחֲשֶׁבֶת גְּבִיָּה זֶה כְּשִׁרְרָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֵינִי – הָאֵם כֵּךְ הוּא הָדִין, שֶׁמִּשְׁמַשְׁכֵּנִים עַל הַצִּדְקָה,
וְהָא כְּתִיב בְּנִבְיָא (יִרְמְיָהוּ כ) 'וְאֶפְקַדְתִּי עָלָיָה לֶכֶל הַלְּחָצִי' – הַקְּבִ"ה מְבַטִּיחַ
שֶׁיִּשְׁלַם גְּמוּלָה לְכָל מִי שֶׁדּוּחַק וְלוֹחוץ לֵעַם יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק
בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מִרְיָא מְשִׁמִּיָּה דְרַב, וְאֶפִּילוּ עַל גְּבִיא צִדְקָה לְלוֹחוֹץ
אֶת הָעַם לְקִיָּם מִצּוֹת צִדְקָה. וְאֵין אֲמָרוֹ כֵּאֵן שֶׁרֹשָׁאִים הַגְּבִאִים
לְמַשְׁכֵּן עַל הַצִּדְקָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא קָשִׁיָא, הָא שֶׁנִּינוּ
שֶׁמִּשְׁמַשְׁכֵּנִים, הֵינִי דְּאָמַר – בַּעֲשִׂיר, וְאֵילוֹ
הָא שֶׁאֲמַר רַב שֶׁאֲפִילוּ גְּבִיא צִדְקָה אֲסוּר לָהֶם לְלוֹחוץ, הֵינִי בְּאֵד
דְּלֹא אָמַר – שֶׁאֵינוֹ עוֹשִׂי, שֶׁאֵין רָאוּי לְלוֹחוֹץ. וְכִי הָא – וְכִי
מִעֲשֶׂה שְׁהִיָּה, דְּרַבָּא אֲבִיפָה ו- (כִּפְהָ) לְרַב נְהֶקֶן בַּר אֲמִי שְׁהִיָּה
עוֹשִׂי גְּדוֹל, וְשֶׁקִּיל מִיָּתָּה – וְנִטְלָה מִמֶּנּוּ בַּעַל כְּרָחוּ אֲרַבְּעָה מָאָה זֻזִּין
לְצִדְקָה.
הַגִּמְרָא עוֹבֵרֶת לְעִסּוֹק בְּשֹׁכֵר גְּבִיא הַצִּדְקָה לְעִתִּיד לְכוּא: נֶאֱמַר
(יִרְמְיָהוּ א) 'וְהִמְשִׁכְתִּים וְיָהֲרוּ בִּזְהֵר הַרְקִיעַ וְגו' וּמִצְדִּיקֵי הָרַבִּים
כְּפּוֹכְבִּים לְעוֹלָם וָעֶד'. דּוֹרֶשֶׁת הַגִּמְרָא, ('הִמְשִׁכְתִּים' וְיָהֲרוּ בִּזְהֵר
הַרְקִיעַ) זֶה הֵינִי שְׁדָן דִּין אֲמֵת לְאֲמָתוֹ שִׁיכּוֹה לְהַזְהִיר כּוֹזֵהר הַרְקִיעַ,
'וּמִצְדִּיקֵי' הָרַבִּים כְּפּוֹכְבִּים לְעוֹלָם וָעֶד, אֵילוֹ גְּבִיא צִדְקָה שִׁיאִירו
כְּכּוֹכְבִּים.
בְּמִתְנִיָּתָא תָּנָא – בְּבִרְיָא דְרִשּׁוֹ פִּסּוֹק זֶה בְּאוּפֵן אַחֵר, 'וְהִמְשִׁכְתִּים'
וְיָהֲרוּ בִּזְהֵר הַרְקִיעַ' זֶה הֵינִי שְׁדָן דִּין אֲמֵת לְאֲמָתוֹ וְנֶבִיא צִדְקָה שֶׁאֵין
הֵם יִזְכּוּ לְהַזְהִיר כּוֹזֵהר הַרְקִיעַ. 'וּמִצְדִּיקֵי' הָרַבִּים כְּפּוֹכְבִּים לְעוֹלָם
וָעֶד' אֵילוֹ מְלִמְדֵי תִּינוּקוֹת, שֶׁהֵם 'מִצְדִּיקֵי' הָרַבִּים' בְּכָךְ שֶׁמְלַמְּדִים
וּמַחֲנִיכִים אֶת הַתִּינוּקוֹת בְּדֶרֶךְ טוֹבָה, וּבִשְׁכַּר זֶה יִזְכּוּ לְהַזְהִיר
כְּכּוֹכְבִּים.
בְּגֻזֵּן מָאן – מָה הִיא הַדּוּגְמָא לְמַלְמֵד תִּינוּקוֹת בְּמִסִּירוֹת וְנֶאֱמָנוֹת,
שִׁיכּוֹה לְהַזְהִיר כְּכּוֹכְבִּים. אָמַר רַב, בְּגֻזֵּן רַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילָה שְׁהִיָּה
לְמַלְמֵד תִּינוּקוֹת כְּנֶאֱמָנוֹת. כִּי שֶׁלְמַדִּים אֲנִי מִן הַמַּעֲשֶׂה דְלִהֲלֵן
דְּרַב אֲשִׁכְחִיה – מִצָּא לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילָה דְּהָהוּ קָאִי בְּגִיָּתָא
שְׁהִיָּה עוֹמֵד בְּגִיָּתָא, אָמַר לִיָּה רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילָה, וְכִי
שֶׁבְּקִתָּהּ לְהִימְנִיחָהּ – וְכִי עֹזֶבֶת לְנֶאֱמָנוֹתָ, שְׁהִיָּת רִגִּיל לִישֵׁב
תְּמִיד עַל גְּבִי הַתְּלִמִּידִים וּלְלַמֵּד, וְאֵילוֹ עֲכִישֵׁי עֹזֶבֶת לְכַד. אָמַר

שְׁפָרְיוֹן שְׁבוּיִם מִצִּדְקָה רַבָּה הִיא, וּמִכָּל מְקוֹם אֶף עֹבֵר מִצִּדְקָה זֶה אֵין
גּוֹבִים מִן הַתּוֹמִים.
אָמַר לִיָּה רַבָּא לְרַבָּה בַּר מֶרִי, מִנָּא הָא מִלִּילָתָא דְּאָמַר רַבָּנִין מַהִיכֵן
הַמְקוֹר לְדַבֵּר זֶה שֶׁאֲמָרוֹ חֲכָמִים, דְּפָרְיוֹן שְׁבוּיִם מִצִּדְקָה רַבָּה הִיא.
אָמַר לִיָּה, דְּרַבִּיתָּ בַּעֲנִין נְבוֹאָת יִרְמְיָה הַנְּבִיא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל,
שְׁעִתִּידִים הֵם לְגַלּוֹת מֶאֱרָצָם (יִרְמְיָה טו ב) 'וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָּה
נִצָּא, וְאָמַרְתָּ לֵאלֹהִים כֹּה אָמַר ה', אֲשֶׁר לָמְנוֹת לָמְנוֹת, וְאֲשֶׁר לְחֶרֶב
לְחֶרֶב, וְאֲשֶׁר לְרָעָב לְרָעָב, וְאֲשֶׁר לְשָׂבִי לְשָׂבִי'. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּל
מִין מוֹת הַמְּזוֹכֵר מֵאִוִּיךָ בְּפִסּוֹק זֶה, קָשָׁה יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ – מִן הַמוֹת
הַקּוֹדֵם לוֹ בְּפִסּוֹק. חֶרֶב קָשָׁה מְנוֹת טַבְעֵי הַמְּזוֹכֵר תַּחֲלִילָה בְּפִסּוֹק,
אִי בְּעִית אֵימָא קְרָא ו- (נִלְמַד מִפִּסּוֹק), וְאִי בְּעִית אֵימָא כְּכָרָא.
מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, אִי בְּעִית אֵימָא כְּכָרָא, הָא – הַנְּהַרָה בְּחֶרֶב קָא
מִינוּל – מִתְלַכֵּךְ הוּא בְּדָמוֹ, וְאֵילוֹ הָאִי הַמֵּת בְּמוֹת טַבְעֵי, לֹא קָא
מִינוּל. וְאֵיבְעִית אֵימָא קְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קטו טו) 'קָרָא בְּעִנִּי ה'
הַמְּנוּחָה לְחִסְיָיו', כְּלוּמֹר הוּא לְחִסְיָדִים בַּעֲנִיָּה ה', שִׁימוּתוֹ
בְּמוֹת טַבְעֵי. הָרִי שְׁמִיתָה זֶה עוֹדִיפָה עַל שֶׁאֵין הַמִּיתוּת.
רַבִּי קָשָׁה מְהִירָה הַמְּזוֹכֵר לְפָנָיו בְּפִסּוֹק, אֵיבְעִית אֵימָא כְּכָרָא, הָא –
הַמֵּת בְּרַעַב קָא מְצַטַּר קוֹדֵם שְׁמָת, וְאֵילוֹ הָאִי – הַמֵּת בְּחֶרֶב לֹא
קָא מְצַטַּר, אֲלֵא מֵת מִיָּד. וְאֵיבְעִית אֵימָא קְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיכָה ד ט)
'שׁוֹכִים הָיוּ חֲלָלֵי חֶרֶב מִחֲלָלֵי רַעַב'.
שְׁבִי הַמְּזוֹכֵר אַחֲרוֹן בְּפִסּוֹק (קָשָׁה מְנוּלָם), לְפִי דְּכּוֹלְהוּ אִיתְּנָהוּ בִּיה
שְׁכַל הַמִּיתוּת אַחֲרוֹת כְּלוּלֹת בּוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁהוּא בִּיד הַגּוֹיִם,
וְיִכְוֹלִים לְהַמִּיתוֹ בְּכָל מִיתָה שִׁירָצוּ. וְאֵם כֵּן שֶׁהִשְׁבִּי הוּא הַקְּשָׁה
מִכָּל הַמִּיתוּת, מִמִּילָא מִצִּדְקָה רַבָּה הִיא לְפִדּוּתוֹ מִן הַשְׁבִּי.
הַגִּמְרָא עוֹבֵרֶת לְדוֹן בַּעֲנִיָּיָה צִדְקָה: הֲנִי רַבָּנִין, קוֹפָה שֶׁל צִדְקָה,
שְׁבִי הָעִיר תּוֹרְמִים לָהּ בְּקִבְיָעוֹת, וּמִמְעוּתִיהָ מִתְּפַרְנְסִים עֲנִי
הָעִיר. נִגְבִּיתָּ בְּשִׁנִּים, כְּלוּמֹר, עַל יָדִי שְׁנֵי גְבִיא צִדְקָה, וּמִתְחַלֶּקֶת
לְעִנִּים בְּשִׁלְשָׁה גְבִאִים. וְטַעַם הַדְּבַר שֶׁנִּגְבִּיתָּ בְּשִׁנִּים, לְפִי שֶׁ'אִין
עוֹשִׂים שְׂרָרֹת עַל הַצְּבוֹר פְּחוֹת מִשְׁנֵים', כְּלוּמֹר, כֹּל דְּבַר הַנַּחֲשֵׁב
'שְׂרָרָה' עַל הַצְּבוֹר, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בְּפָחוֹת מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים. וּמִתְחַלֶּקֶת
בְּשִׁלְשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲלוּקָה נַחֲשֶׁבֶת בְּרִינֵי מְנוּנוֹת, מֵאֲחַר שֶׁהֵם
מְכִרְיָעִים כִּמְהָ יִקְבַּל כָּל עֲנִי לְפִי צְרִכּוֹ וְלִפִּי בֵּיתוֹ הַתְּלוּיִים בּוֹ,
וְאֵין מְכִרְיָעִים דִּינֵי מִמּוֹנוֹת אֲלֵא בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּשָׁה.
מָה שֶׁאֵין כֵּן תְּמַחוּ – גְּבִייתָ מִזּוֹן מוֹכֵן לְעִנִּים, נִגְבִּיתָ בְּשִׁלְשָׁה – אֶף
גְּבִייתָ מִזּוֹן נַעֲשִׂית בְּשִׁלְשָׁה, וּמִתְחַלֶּקֶת בְּשִׁלְשָׁה. וְהַטַּעַם שֶׁבְּגִיִּית
הַתְּמַחוּ אֵין דִּי בְּשִׁנִּים, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְבִּיתָ וְחִלּוּקָה שְׁוִים – הַתְּמַחוּ
מִחֲלוֹק לְעִנִּים מִיָּד עִם גְּבִייתוֹ וְשֶׁאֵם יִשְׁהוּ אוֹתוֹ בִּיד הַגְּבִאִים
אֲפֻשֶׁר שִׁיתְקַלְקֵלוּ הַתְּבַשִּׁילִים, וּלְפִיכָר הוּא נִגְבָּה בְּשִׁלְשָׁה, כִּי
שְׁהִיָּה מְזוּמָנִים אוֹתָם הַשְׁלָשָׁה חֲלֹשָׁה מִיָּד אֶת הַתְּמַחוּ, וְלֹא
יִצְטָרְכוּ לְטִרְחָה לְחַפֵּשׁ שְׁלִישִׁי כְּדִי לְחַלֵּק.
הַבְּרִייתָא מוֹנֶה חִילּוּקִים נוֹסְפִים בֵּין תְּמַחוּ לְקוֹפָה: תְּמַחוּ נִגְבָּה
מִבְּנֵי הָעִיר בְּכָל יוֹם. מָה שֶׁאֵין כֵּן קוֹפָה – מַעוֹת שֶׁל צִדְקָה, נִגְבִּים
מְעַרְבֵּ שְׁבָת לְעֶרֶב שְׁבָת. שֶׁהַתְּמַחוּ אֵין אֲפֻשֶׁר לְגַבּוּתוֹ פַּעַם אַחַת
בְּשַׁבּוּעַ, לְפִי שֶׁבְּמִשְׁךְ הַשְּׁבוּעַ יִתְקַלְקֵלוּ הַתְּבַשִּׁילִים. תְּמַחוּ מִתְחַלֵּק
אֶף לְעִנִּי עוֹלָם שֶׁאֵינֶם דְּרִים בַּעִיר, אֲבָל קוֹפָה מִתְחַלֶּקֶת רַק לְעִנִּי
הָעִיר.
וְרֹשָׁאִים בְּנֵי הָעִיר לַעֲשׂוֹת קוֹפָה תְּמַחוּ, כְּלוּמֹר, לְחַלֵּק לְעִנִּי הָעוֹלָם
מִמְעוֹת הַקּוֹפָה, אִם נִתְרַבּוּ בַּעִיר עֲנִים מִמְקוֹמוֹת אַחֲרִים, וְאֵין דִּי
לָהֶם מִן הַתְּמַחוּ. וְכֵן רֹשָׁאִים לַעֲשׂוֹת תְּמַחוּ קוֹפָה וּלְחַלְקוֹ לְעִנִּי
הָעִיר בְּלִבָּד. וְכֵן רֹשָׁאִים לְשׁוֹתָהּ ו- (אֶת הַקּוֹפָה אוֹ הַתְּמַחוּ) לְכָל
מֶה שֶׁיִּצְרָצוּ מִצְרִכֵּי הָעִיר, וְאֶף לְצִרְכֵּי הַרְשׁוֹת, כְּגוֹן לְשִׁלְשׁוֹ לְשׁוּמְרֵי
הָעִיר. לְפִי, שְׁכַל הַנּוֹתֵן לְקוֹפָת הָעִיר, עַל דַּעַת בְּנֵי הָעִיר הוּא נּוֹתֵן,
שֶׁאֵם יִחֲלִטוּ בְּנֵי הָעִיר לְשׁוֹתָהּ אֶת הָעִיר עוֹלָם שֶׁלֹּשְׁמוֹ נִגְבּוֹ הַמַּעוֹת,
הֵיזִי רֹשָׁאִים לַעֲשׂוֹת כֵּן.
וְרֹשָׁאִין בְּנֵי הָעִיר לְהַתְנוֹת בִּינִיָּהם עַל הַמְּדוּת, לְהַגְדִּילָם אוֹ
לְהַקְטִינָם. וְכִגּוֹן שֶׁהַתְּנוּ בִּינִיָּהם, שְׁמֹדֶת 'סֵאֵה' בַּעִירָם תְּהִיָּה גְּדוֹלָה
אוֹ קִטְנָה יוֹתֵר, מִ'סֵּאֵה' הַנְּהוּגָה בְּשֶׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת, וּמִמִּילָא הַקּוֹנָה
'סֵאֵה' חֲטִים, יִקְבַּל יוֹתֵר אוֹ פָחוֹת מִמָּה שֶׁמְקוּבַּל בְּשֶׁאֵר מְקוֹמוֹת,

1 וְאֵתְנִי עֲלָהּ – ועשה תנאי עם הציבור, שיתנו לך את המעות על
2 מנת שתחלקן לכל מי שתרצה. כיון ששמע כן רבה, אִיהוּ נָמִי –
3 הוא עצמו גם עָבַד הָרַי בִּימָא וְאֵתְנִי עֲלָהּ – עשה כִּס אחד לצדקה,
4 והתנה עם הציבור, שיוכל לחלק המעות לכל מי שירצה.
5 רַב אֲשֵׁי אִמְרַה, אָנָּה אֲתֵּנְנִי נָמִי לֹא צִרְכָּנָא – אני איני צריך להחנות
6 עם הציבור, לפי דָּבָל דָּקָא אֲתִי – כל האב לתת מעות לקופה, מן
7 הסתם אֲדַעְתָּא דִּידִי אֲתִי – על דעתו הוא נותן, שאתן המעות למי
8 שארצה, וְלִמָּאן דְּעֵינָא וְהִיבָנָא לִיה – ולכן, למי שאני רוצה אני
9 נותן את המעות.
10 הגמרא חוזרת לדרך בדין ששנינו לעיל (ח), שרשאים בני העיר
11 'להסיע על קיצתן': מעשה שהיה בהנהו בִּי תֵרִי מִבְּחִי – באותם שני
12 שוחטים שבעיר, דְּעָבְדִּי עֵינֵינָא בְּהָרִי הָרִדִי – שעשו תנאי ביניהם,
13 שכל אחד מהם ישחוט וימכור ביום אחר, והוסיפו, דָּבָל מָאן דְּעָבִיד
14 בִּימָא דְּתַבְרִיהּ – שמי מהם שיעבור על התנאי וישחוט ביום של
15 חבירו, נִקְרְעִיהּ לְמִשְׁכִּיבִיהּ – יקרעו את עור הבהמה ששחט. אִיִּל הָרַי
16 מְנִייהו הִלְךְ אֶחָד מֵהֶם וְעָבַד – שחט בהמה בִּימָא דְּתַבְרִיהּ – ביום
17 של חבירו. קִרְעֻהּ לְמִשְׁכִּיבִיהּ – וקרע חבירו את עור הבהמה ששחט,
18 על פי התנאי שהסכימו ביניהם. אֲתִו לְמִשְׁכִּיבִיהּ דְּרָבָא, חִיבִינְהוּ רָבָא
19 לְשִׁלּוּפִי – באו לדין לפני רבא, וחייבו רבא לשלם תמורת עור
20 הבהמה שקרע, מפני שסבר רבא שאין התנאי שהתנו ביניהם
21 מועיל, מהטעם שיתבאר להלן.
22 אֲתִיבִיהּ – שאל רַב יִימָר בִּר שְׁלֵמָא לְרָבָא, הרי שנינו בבביתא (לעיל
23 ח) 'ולִהְסִיעַ עַל קִיצָתָם' – שרשאים בני העיר לקבוע דיני ממונות
24 ביניהם, ולקנות את העובר על תנאם, ומה טעם אין מועיל תנאי
25 זה שהתנו השוחטים ביניהם. לֹא אֲהָרִי לִיה רָבָא – ולא השיב לו
26 רבא. אִמְרַה רַב פִּפְא, שְׁפִיר עָבַד דְּלֹא אֲהָרִי לִיה מִידִי – טוב עשה
27 שלא השיב לו, מפני שאין כאן קושיא, כי מה ששנינו שרשאים בני
28 העיר 'להסיע על קיצתם' הֵנִי מִיָּלִי – בדברים אלו אמורים דווקא
29 חֲרִיבָא דְּלִיבָא – במקום שאין שם אָדָם חָשׁוּב, אֲבָל חֲרִיבָא דְּאִיבָא –
30 אבל בעיר שיש בה אָדָם חָשׁוּב, לֹאֻ כָּל מְיַנְיִיהוּ דְּמִתְנֻ – אין
31 בכחם להתנות אלא בהסכמתו.
32 ברייתא העוסקת בנאמנותם של גבאי הצדקה: תִּנּוּ רַבִּנָּה, אִין
33 מְחַשְׁבִּין בְּצִדְקָה עִם גִּבְאֵי צִדְקָה – אין דורשים חשבון מגבאי
34 הצדקה, איך ולמי חילקו את המעות שגבו, אלא נאמנים הם בלא
35 חשבון. וכן, וְלֹא בְּהִקְדָּשׁ עִם הַגִּזְבִּירִין – אין דורשים מגזבירי הקדש
36 חשבון למה הוציאו את מעות ההקדש. וְאָפַּה עַל פִּי שְׂאִין רִאִיהּ
37 גמורה לְרָבָא, אך יש וְרָב לְרָבָא, שְׁנַאֲמַר (מלכים ב' יט) לגבי עבודת
38 ברק הבית, 'וְלֹא יִחְשְׁבוּ אֶת הַחֲנֻכִּים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם
39 לְתֵת לְעִשֵׂי הַמִּלְאכָה, כִּי כִמְנַעַת הֵם עֲשִׂים', אולם, אין זו ראייה
40 גמורה, שכן פסוק זה עוסק בגזבירי בית המקדש, שהיתה שם
41 מלאכה מרובה בפועלים הרבה, ולא יכלו הגזברים לעמוד על
42 החשבון המדויק כמה נתנו לכל אחד, ואין מכאן ראייה גמורה
43 לגבאי צדקה שאפשר להם לעמוד על החשבון.
44 אִמְרַה רַבִּי אֶלְעָזָר, אָפַּה עַל פִּי שְׂנִישׁ לֹא לְאָדָם גִּזְבִּיר נִאֲמָן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,
45 מכל מקום יִצְוֹר בִּצְרוֹר קשור את המעות שנתון לו וְיִמְנָה את
46 המעות קודם שנתון לו, שְׁנַאֲמַר (מלכים ב' יב יא) 'וְיִצְרוּ וְיִמְנוּ אֶת
47 הַכֶּסֶף הַמִּנְעָצָא בֵּית ה', ואחר כך נאמר (שם שם יב) 'וְנָתְנוּ אֶת הַכֶּסֶף
48 וְגו' עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמִּלְאכָה', הרי שקודם שנתנו הכסף, צרו ומנו
49 אותו.
50 הגמרא עוברת לדרך בנאמנותם של העניים נוטלי הצדקה: אִמְרַה רַב
51 הֵנָּה, בּוֹדֵקִין לְמוֹנוֹת – עניי הבא לפנינו לבקש מזון, בודקים אותו
52 תחילה אם אינו רמאי, ורק אחר כך נותנים לו, וְאִין בּוֹדֵקִין לְכִסּוֹת
53 – אולם אם בא לפנינו ערום בטענה שאין לו מעות לקנות בגדים,
54 נותנים לו מיד ואין בודקים אותו תחילה אם אינו רמאי. אִי בְּעִיתִי
55 אִימָא – אם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִקְרָא – מפסוק. וְאִי
56 בְּעִיתִי אִימָא – ואם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִמְכָּרָא. ומפרשת
57 הגמרא: אִי בְּעִיתִי אִימָא סְבָרָא, הָאִי הָבָא לַפְּנִינוּ עֵרוֹם, קָא מִבְּזִי –
58 הוא מתבוז, ואין להעמידו בביון עד שיבדוק אם אינו רמאי.

59 וְאִילוּ הָאִי הָבָא לַפְּנִינוּ כַּשְׁוֹא רַעֲב, לֹא קָא מִבְּזִי – אינו עומד
60 בביון, ואפשר לבדוק תחילה אם אינו רמאי. וְאִי בְּעִיתִי אִימָא קְרָא,
61 שנאמר (ישעיהו נח ח) 'הֲלוֹא פְּרוֹשׁ לָרָעֵב לְחֶמֶד' וגו', ולא נאמר 'פרוס'
62 אלא 'פרוש' בְּשִׁינ' בְּתִיב, ללמדך 'פְּרוֹשׁ' – דרוש וחקור תחילה עד
63 שיתברר לך בפירוש שאכן צריך הוא, וְרַק אַחֵר כִּךְ הָרַד הֵב לִיה –
64 תשוב ותתן לו, וְאִילוּ הָתֵם באותו הפסוק, לגבי נתינת כסות לעני,
65 בְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסְתּוֹ' וגו', משמע 'כִּי תִרְאֶה' לֹאֲחֵלֶת תֵּת
66 לו, ואל לבדוק תחילה שזא רמאי הוא.
67 וְרַב יְהוּדָה חִלַּק וְאִמְרַה לְהִיפָךְ, בּוֹדֵקִין לְכִסּוֹת, וְאִין בּוֹדֵקִין לְמוֹנוֹת.
68 אִי בְּעִיתִי אִימָא – אם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִמְכָּרָא, וְאִי
69 בְּעִיתִי אִימָא – ואם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִקְרָא – מפסוק.
70 ומפרשת הגמרא: אִי בְּעִיתִי אִימָא סְבָרָא, הָאִי הָבָא לַפְּנִינוּ לְבִקֵּשׁ
71 מִזֶּן קִמְצָעִיָא לִיה – יש לו צער הגוף, וְאִילוּ הָאִי עֵנִי הָבָא לַפְּנִינוּ
72 עֵרוֹם, לֹא קִמְצָעִיָא לִיה – אין לו צער הגוף, וְאִילוּ הָאִי עֵנִי הָבָא לַפְּנִינוּ
73 מביון. וְאִי בְּעִיתִי אִימָא קְרָא, הָבָא לַגְבִי נְתִינָת מִזֶּן לַעֲנִי בְּתִיב (שם)
74 'הֲלוֹא פְּרוֹשׁ לָרָעֵב לְחֶמֶד' וגו', משמע פְּרוֹשׁ לֹאֲחֵלֶת, וְכִדְקָרִין – וכפי
75 שתיבה זו נקראת 'פרוס' שמשמע פרוס לאלתר. וְאִילוּ הָתֵם באותו
76 פסוק לגבי נתינת כסות לעני, בְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסְתּוֹ' וגו', ויש
77 לדרוש, 'כִּי תִרְאֶה' בְּשִׁירָאָה לִךְ שִׁאֲנוּ רִמָּאִי.
78 תִּנְיָא בְּקוֹתִיָּה – שנינו בברייתא כשיטתו דְּרַב יְהוּדָה, אִמְרַה כְּסוּנִי
79 בּוֹדֵקִין אַחֲרָיו אם אינו רמאי, אך אם אמר פְּרָנְסוּנִי שִׁאֲנוּ רַעֲב, אִין
80 בּוֹדֵקִין.
81 הגמרא מביאה משנה העוסקת בהלכות נתינת מזון 'ותמחיו'
82 לעניים: תִּנְנִי הָתֵם (פאה פ"ח מ"ז) אִין פְּוִתְחִין לְעֵנִי הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמִקוֹם
83 – עני העובר מעיר לעיר, אין נותנים לו פחות מִכֶּכֶר לַחֵם, הנקנית
84 בשוק בְּפִנְיָדִין – [שם מטבע]. שיעור זה נאמר כאשר מִאֲרַבְעֵי סָאִין
85 בְּסֻלֶּע – מחזיר ארבע סאין חטים בשוק הוא 'סלע'. שכאשר זהו
86 שער מחיר החטים, אזי ב'פונדיון' אפשר לקנות ככר העשוי מרבע
87 קב חטים, שהוא שיעור שתי סעודות, כדי שיהיה לו סעודה ליום
88 וסעודה ללילה.
89 ואם העני לֹן בלילה בעיר, נִתְּנִין לוֹ גַּם 'פְּרָנְסָת לִינָה'. מבררת
90 הגמרא: מִאי פְּרָנְסָת לִינָה. אִמְרַה רַב פִּפְא, פּוֹרְיָא – מיטה מוצעת
91 לישן עליה,
92 וְכִי סְרִיא כֹר לְשִׁים מִתַּחַת לְרֹאשׁוֹ. ואם העני שָׁבַת בעיר בשבת,
93 נִתְּנִין לוֹ מִזֶּן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, תוספת סעודה לצורך סעודה שלישית
94 של שבת.
95 הלכות נוספות בעניי צדקה: תִּנָּא, אִם הָיָה הֵעֵנִי מְחִיזֵר עַל
96 הַפְּתִיחִים, אִין נִזְקָקִין לוֹ לַתֵּת לוֹ מֵעוֹת מְקוּפָּה שֶׁל צִדְקָה, שמאחר
97 שלמד לחזר על הפתחים, יכול הוא לקבץ מזונו לבדו.
98 מעשה בההוא עֲנִיָא דְּהוֹה מְחִיזֵר עַל הַפְּתִיחִים, דְּאִתָּא לְקִמְיָה – [שבא
99 לפניו דְּרַב פִּפְא לבקש מעות מקופה של צדקה. לֹא מוֹדֵקִין לִיה –
100 ורב פפא לא נתן לו כלום, על פי מה ששנינו בברייתא, שעני
101 המחזר על הפתחים אין נזקקים לתת לו מקופה של צדקה. אִמְרַה
102 לִיה רַב פִּפְא בְּרִית דְּרַב יִיבָא לְרַב פִּפְא, אִי מֵר לֹא מוֹדֵקִין לִיה, אִינֵשׁ
103 אַחֲרֵינָא לֹא מוֹדֵקִין לִיה – אם אתה לא תיתן לו כלום, אף אנשים
104 אחרים לא יתנו לו, שיאמרו, אם רב פפא לא נתן לו מן הסתם
105 רמאי הוא. וְכִי לִימּוֹת לִיה – האם יש להניח לו למות. אלא היה
106 עליך לתת לו מקופה של צדקה. והקשה לו רב פפא, וְהָא תִּנְיָא
107 בברייתא 'אִם הָיָה עֲנִי מְחִיזֵר עַל הַפְּתִיחִים אִין נִזְקָקִין לוֹ'. אִמְרַה לִיה
108 רב סמא, מה ששנינו 'אִין נִזְקָקִין לוֹ' הכוונה שאין נזקקים לו לְמִתְנָה
109 מְרֻבָּה אֲבָל נִזְקָקִין לוֹ לְמִתְנָה מוֹעֲמָת.
110 אִמְרַה רַב אֲסִי, לְעוֹלָם אֵל יִמְנַע אָדָם עֲצָמוֹ [מִלְתָּת] שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל
111 בְּשִׁנָּה לַצִּדְקָה, שְׁנַאֲמַר (נחמיה י ג) על ההוצאות לעבודת ברק
112 הַבֵּית, 'וְהַעֲמִדְנִי עֲלֵינוּ מִצּוֹת, לְתֵת עֲלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בְּשָׁנָה
113 לְעִבְדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', ואם לבדק הבית כן, כל שכן לצדקה.
114 הגמרא מביאה כמה מאמרים במעלת הצדקה: וְאִמְרַה רַב אֲסִי,
115 שְׁקוּלָה צִדְקָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שְׁנַאֲמַר (שם) 'וְהַעֲמִדְנִי עֲלֵינוּ מִצּוֹת'
116 וגו', 'מִצְוָה' אִין בְּתִיב כָּאן אֵלָּא מִצְוֹת' לשון רבים, ומכאן ששקולה

בבא בתרא. השותפין - פרק ראשון דף ט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמה תוספות

1 ואיתי - מתנה עם הצבור לחלקם לכל הבא. דכל דאית - לתת מעות לקופה. עניינא -
2 תנאי. למשכית - עור בהמה. לאו כל כמיניהו דמתנו - אלא בפניו. אין מחשבין -
3 לומר: היכן נתתם מעות שגביתם. שאין ראיה לדבר - דלא בגבאי צדקה כתיב, אלא
4 בגיבוי הקדש הנותנים לבם לעשי המלאכה, שהפועלים מרובין מלאכות הרבה:
5 לגודרין, ולחוצבי האבן, לבקפים, ולחמורים,
6 ולקנות עצים, ואבני מחצב, ואי אפשר לעמוד
7 על החשבון, כדאמרין בעלמא (שבתות מהא),
8 בעל הבית טרוד בפועליו הוא. ואינשי. יצור
9 וימנה - הבסוף שהוא מוסר בידו. ואף על פי
10 שאינו בא עמו לחשבון לאחר מכאן - יצור
11 וימנה, שאומר "יצוריו וימנו" וגו' והדר "ונתנו
12 את הבסוף למנותיך" - המנה; "על ידי עשר
13 המלאכה" וגו'. בודקין למונות - אם בא עני
14 ואמר "פרנסוני" - בודקין שלא יהיה רמאי. ואין
15 בודקין לבסות - בא ערום ואמר "כסוני" -
16 לזקקין כסות מיד. פרוש - דרשו חזקו תחלה.
17 לכשיראה לך - שאינו רמאי. מכבר בפנותין -
18 כבר הלוקח בפנותין כשולקין ארבע סאין חטין
19 בסלע. ומניע לפנותיו חצי קב. וחסלע ארבעים
20 ושמנה פונדיון, וארבע סאין ארבעים ושמנה
21 חצאי קבין. והחזוני שהוא טוחן ואופה ומוכר
22 בשוק משתכר מחצה, הרי שנותן כבר של רובע
23 הקב בפנותין. לן - בלילה. פרנסת לינה - צרכי
24 לינה. כי סדיא - בר לתת מראשותיו. אין נזקקין
25 לו - לתת מעות מן הקופה, אחרי שלמד לחור
26 על הפתחים - דיו בכך. ולא אודקין ליה -
27 אפילו לפרנסה. מעשה הצדקה - טורח המעשים
28 את חביריהם, מולא כתיב "והיתה הצדקה
29 שלום". וזה - למול טוב. עניים מרודים - זו
30 ממשלת רומי, שצועקת תמיד: הבו הבו, שאנו
31 צריכין. מרודים - קונפלינטיס בלעז, כמו "ארידי
32 בשחור" (תהלים נה). עולא משנא אחרתא
33 דאיפיה - לרב ששת קרו ליה הכי, עולל
34 המשוגש דרכי אמו, שגרם להטותה מדרך שאר
35 נשים, כדלקמן.

משגשג

1 ואתני עלה, איהו נמי עבד חד פיסא ואתני עלה.
2 רב אשי אמר: אנא אתנוני נמי לא צריכנא, דכל
3 דקא אתי אדעתא ידי אתי, ולמאן דבעינא יהיבנא
4 ליה. הנהו בי תרי טבחי דעבדי עניינא בהדי הדרי,
5 דכל מאן דעבדי פיומא דחבריה נקצועה למשכיה.
6 אול חד מנייהו עבד פיומא דחבריה, קרעו למשכיה;
7 אתו לקפיה דרבא, וחיבניהו רבא לשלומי. איתביה
8 רב יימר בר שלמון לרבא: ולהפיע על קיצתם לא
9 אהדר ליה רבא. אמר רב פפא: שפיר עבד דלא
10 אהדר ליה מדין, הני מיילי היכא דליכא אדם חשוב,
11 אכל היכא דאיכא אדם חשוב - לאו כל כמיניהו
12 דמתנו. תנו רבנן: אין מחשבין בצדקה עם גבאי
13 צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין, ואף על פי שאין
14 ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: "ולא יחשבו
15 את האנשים אשר יתנו את הקסף על ידם לתת
16 לעשי המלאכה פי באמנה הם עשים". אמר רבי
17 אלעזר: אף על פי שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך
18 ביתו - יצור וימנה, שנאמר: "ויצרו וימנו". אמר
19 רב הונא: בודקין למונות ואין בודקין לבסות; אי
20 בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא; אי בעית
21 אימא סברא: האי קא מפזי והאי לא קא מפזי;
22 אי בעית אימא קרא: "הלא פרש לרעב לחמך"
23 בש"ן פתיב - פרש והדר הב ליה, והתם פתיב:
24 "פי תראה ערם וכסיתו", "פי תראה" - לאלתר. ורב
25 יהודה אמר: בודקין לבסות ואין בודקין למונות; אי
26 בעית אימא סברא, ואי בעית אימא קרא: האי קמצערא ליה
27 והאי לא קמצערא ליה; אי בעית אימא קרא: "הלא פרס לרעב לחמך"
28 - פרוס לאלתר, וכדקרינן, והתם פתיב: "פי תראה ערם וכסיתו" - כשיראה לך. תניא
29 פותיה דרב יהודה: אמר "כפוני" - בודקין אחריו, "פרנסוני" - אין בודקין. תנן התם:
30 אין פותחין לעני העובר ממקום למקום מכפר בפנותיו, מארבע סאין בסלע: לן - נותנין
31 לו פרנסת לינה. מאי פרנסת לינה? אמר רב פפא: פרויא ובי סדיא. שבת - נותנין לו
32 מוון שלש סעודות. תנא: אם היה מחזיר על הפתחים - אין נזקקין לו. ההוא עניא דהיה
33 מחזיר על הפתחים דאתא לקפיה דרב פפא, לא מודקין ליה. אמר ליה רב סמא בריה
34 דרב ייבא לרב פפא: אי מר לא מודקין ליה, אינש אחרנא לא מודקין ליה, לימות
35 ליה? - והא תניא: אם היה עני המחזיר על הפתחים - אין נזקקין לו - אמר ליה:
36 אין נזקקין לו למתנה מרובה, אבל נזקקין לו למתנה מועטת. אמר רב אסי: לעולם אל
37 ימנע אדם עצמו [מלתת] שלישית השקל בשנה, שנאמר: "והעמדנו עלינו מצות לתת
38 עלינו שלישית השקל בשנה לעבדת בית אלהינו". ואמר רב אסי: שקילה צדקה פגור
39 כל המצות, שנאמר: "והעמדנו עלינו מצות" וגו', "מצוה" אין פתיב פאן, אלא "מצות".
40 (סיומן: גדול מקדש משה) אמר רבי אלעזר: גדול המעשה יותר מן העושה, שנאמר: "והיה
41 מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט וקטח עד עולם", וזה - "הלא פרש לרעב
42 לחמך", לא וזה - "ועניים מרודים תביא בית". אמר להו רבא לבני מחווא: במוטותא
43 מנייכו, עושו בהדי הדרי, פי היכי דליהו לבו שלמא במלכותא. ואמר רבי אלעזר: בזמן
44 שביית המקדש קיים, אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין בית המקדש קיים, אם
45 עושין צדקה - מוטב, ואם לאו - באין אומות העולם ונוטלין בירוץ. ואף על פי כן
46 נחשב להן לצדקה, שנאמר: "ונגשיד צדקה". אמר רבא: האי מילתא אישתעי לי עולא

משגשג

1 ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר - ראיה גמורה אינה, דשאני התם, שהיו צדיקים
2 גמורים. אין פותחין לעני העובר ממקום למקום מכבר בפנותיו כו' - הכבר עולה
3 ששה ביצים, דצא מוון מחצה לחזונו, והוא מוון שתי סעודות, כדנטיא בפרק "ביצה
4 משתתפין" (עירובין פבב). וקשה לרבינו יצחק: דברק "כל כתבי" (שבת קיחא) משמע
5 שהוא גזילות דאיכא סעודה בהדיה, דקאמר
6 התם: רבי איל - מלוינא ליה סעודה בהדיה, רבי
7 איל לאו בריקן איל. ואם כן, למה נותנין לו שתי
8 סעודות? די לו בסעודה אחת, והיא סעודה
9 דאיכא בהדיה יאכל מיד, וסעודה שנותנין לו
10 עכשיו וילכוני עמו ונראה לרבינו יצחק: דאין
11 מחלקין תמחוי בלילה, לפי שאין יולקין להבחין
12 למי נתנו ולמי לא נתנו. וכן משמע מדרשם, לן,
13 נותנים לו פרנסת לינה, ומפרש דהיינו פוריא ובי
14 סדיא, אבל כבר אין נותנין לו. ולכן נותנין לו שתי
15 סעודות, שיאכל אחת בלילה ואחת למחר, רבי
16 איל - לאו בריקן איל. ותעמא דבעינן שלא ילך
17 ריקם - דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין
18 לו, ולא יהא רעב כל כך, אבל אין לפרש הדשעם
19 שמוא לא יגיע בין היהודים ויהא לו חמ לאכול,
20 דאי חיישין להבי - היה ליתן לו שלש סעודות,
21 כי גם בלילה לא יתנו אף כשיגיע בין היהודים,
22 שאין מחלקין תמחוי בלילה. ואין לומר דלעולם
23 מחלקין, ולכן נותנין שתיים, דחיישין שמוא לא
24 יגיע בין היהודים שתי פעמים. אי נמי לא חיישין
25 אלא לפעם אחת, והשניה נותנין לו כדי שיאה לו
26 פת בסלו - דאם כן היכי קאמר התם דמלוינא ליה
27 סעודה אחת בהדיה? ואם יש לחוש שמוא לא יגיע
28 בין היהודים - היה לו ליתן שתיים. לכך נראה
29 כדפרישית. שבת נותנין לו מוון שלש סעודות
30 - פירושו: בשבת בצדקים. אותן שתי סעודות שנתן
31 לו אתמול ערב שבת - אבל לא שבת ושבת
32 שחיות, ושלש סעודות שנותנין לו בשבת - יאכל
33 אחת בשבת בסעודה שלישית, ואחת למחצאי
34 שבת, ושלישית ישרא לו למחר בדרך, שלא ילך
35 ריקם, ואין להאריך. וקשה לרבינו שמשון בן
36 אברהם: הא דתנן במסכת פאה (פרק שמני משנה
37 ז) ומיית לה בפרק "כל כתבי" (שבת קיחא), מי
38 שיש לו מוון שתי סעודות בביתו לא יטול מן
39 התמחוי. ואמאי? הא אחד יאכל מיד ואחד
40 בלילה. ואם כן כי איל - ריקם איל וצריך לפרש:
41 דמוון שתי סעודות דקאמר - היינו בלא אותה
42 שיש לו לאכול מיד. ואם תאמר: שבת אמאי
43 נותנין לו שלש סעודות? והא דך מתניתין רבי
44 עקיבא היא, דקתני רישא: כל מי דרשש לו מוון
45 ארבע סעודה סעודות לא יטול מן הקופה. ופריך
46 בפרק "כל כתבי הקדש" (שם): מניא אי רבנן -
47 תמיסר הויין, אי רבי חדקא - שיתסר הויין ומשני:
48 הא מני - רבי עקיבא היא, דאמר: עשה שבתך
49 חול ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דבשביל
50 סעודת שבת אין לו להתחיל לאכול, אבל בשביל
51 צריך לישול - נוטל גם כדי לסעודת שבת. לא
52 אודקין ליה - רב פפא גבאי היה, ולא נתן לו מן
53 הקופה, כדנטיא: אין נותנין לו מן הקופה, כיון
54 שמחזיר על הפתחים. ואמר ליה רב סמא: אי מר
55 לא אודקין ליה לתת מן הקופה, היינו כדי סעודה
56 - כל שכן שגם אחרים לא יתנו לו. ומסיק: הא
57 דנטיא: אין נזקקין לו מן הקופה - ליהו כדי
58 סעודה, אבל כדי מעוט יתנו לו. שנאמר
59 והעמדנו עלינו מצות - ואף על גב דהאי קרא גבי
60 "בית אלהינו" כתיב, דהיינו בדיק הבית - כל שכן
61 צדקה.

מנין

מנצח למצורע בימי ספורו שמטמא אדם - פשיטא לן דמטמא, כדתנן בירש מסכת כלים (פרק ראשון משנה א): אבות הטומאות: השרץ, ושכבת זרע, ונבלה, וטמא מת, ומצורע בימי ספורו כו' - הרי אלו טמאין אדם וכלים במגע, וכלי חרס באויר. ולכך בעי מנצח דמטמא, דהא כתיב "ורחץ במים וטהר" - משמע בדאיתא טבילה נטוהר. דהא היט

נבלה מטמא בגדים ואינו מטמא אדם - לאו משום דטומאה בחבורין שאני? פירש הקונטרס: דאיתו מטמא אלא בגדים שהוא לבוש. וקשה לרבינו יצחק בן מרדכי: דבתורת כהנים פרשת "ויחי ביום השמיני" מרבה שמטמא אפילו כלים (בחבורים) אף על גב דלא שייך בהו לבישה, ואינו ממשט מ'בגדי' אלא אדם וכלי חרס שנוגע בהן. אלא דהאי מטמא בגדים בשעה שמיטט, אפילו אין לבוש בהן. וכן משמע, מדקמאר: אלא מעתה שרץ דמטמא אדם מנצח, לאו משום דמטמא בגדים מטמא אדם נמי כו' ואי קרי חבורים בגדים שהוא לבוש - מאי פריך משרץ דלא שייך ביה לבישה? הוה דהאי ילפינן אדם מבגדים ונראה לרבינו יצחק בן מרדכי: דלא גרס "בחבורים", אלא הכי גרס: דילמא טומאת בגדים שאני, תרע דהא מיטט נבלה דמטמא בגדים ואינו מטמא אדם. ולא גרסינן "מאי טעמא לאו משום דטומאה בחבורים שאני", דלא מהדר אלא שיש חילוק בין טומאת בגדים לטומאת אדם. וכן משמע, דאידו גופיה לא קא מיבעיא ליה אם מטמא בגדים וכלים במגע, אלא אאדם בעי.

אתיא אימיה וקא בכיא קמיה - פירש רבינו חננאל: דהיינו אימיה דרב אחאב. ולדידיה קרי "עולא משגש אורחא דאימיה", שגרם לאמנו להתבנות לפני רב ששת. והיא היתה מניקתו של רב ששת, לכך אמר "חזי הני חדיי דמצית מינייהו". מה כיבוס בגדים האמור בימי חלוטו כו' - בכמה דברים חמור ימי חלוטו מימ ספורו, ולא גמר מהקשא. והיינו טעמא, משום דלגמרי לא מצי למגמר - דהא כתב "וטהר", דמשמע דנטוהר מכמו שהיה מתחלה. אלא דוקא לזך מילתא גמרי, לפי שכן שוין דאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא טמא דטומאה.

גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשוה רבינו - פירשו: יותר משכר חמה ממשוה רבינו בתפלתו. ואף על גב דמשמע נמי עשה צדקה בסתר - שמא אותה שעה כבר פסק אותו וזות. **חמה** אינו כופה - תימה: דבפרק "ארבעה נדרים" (נדרים לבא) אמרינן דחמה משה דרגו.

והמפייס בדברים מתברך באחת עשרה - יש מניחין: הנותן פרוטה לעני והמפייס, משום דמשמע לזו דקראי איירי בנותן צדקה, דכתיב "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע". ולאו מילתא היא, דנפש נענה תשביע - היינו תשביע בדברים, שתפייסו בדברים. ועל כרחו לא גרסינן ליה, דלהדיא גירסא הוה ליה למימר מתברך בשבע עשרה. הך שש דלעיל והני אחת עשרה.

ואיצו

מוסרי דור ודור תקומם" וגו'. ואמר רבי יצחק: כל דין שגוטל שחר - מביא חמה עזה לעולם, [שנאמר: "ישחרר בך" וגו']. ואמר רבי יצחק: כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדרבים - מתברך באחת עשרה ברכות. הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב: "הלא פרש וגו' ועניים מרודים תביא בית (וגו') כי תראה ערם" וגו'; והמפייסו בדרבים מתברך באחת עשרה ברכות, שנאמר: "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בך שחר אוירך ואפלתך בצעירים. ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו', וכנו מנצח חרבות עולם

מוסרי דור ודור תקומם" וגו'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב: "ורדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכו'?" משום דרדף צדקה ימצא צדקה? אלא לומר לך: כל הרודף אחר צדקה - הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. רב נחמן בר יצחק אמר: הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות לזך צדקה, כדי לקבל עליהם שכר. לאפוקי מדרש רבה; ודרש רבה, מאי דכתיב: "ויהיו מכלשלים לפניך בעת אפך עשה בהם?" אמר רמיה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשלים בבני אדם שאינן מהוגנין, כדי שלא יקבלו עליהן שכר. רבי יהושע בן לוי אמר: כל הרגיל לעשות צדקה - זוכה, הוין לו בנים בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגרה. בעלי חכמה - דכתיב:

משגש - לשון מהומה ושגעון. קליפה - מיליא בלעז. וכבד עדים כל צדקותינו - כלומר, אף כל צדקותינו נמאסו מחמת רשעינו בכגד מאוס שהאדם מסירו מעליה. עדים - כדמתרגמין "ויסר" - ואעדי, וכן "מערדה בגד ביום קרה" (משלי כה). מכל מקום מקיש צדקה לבגד, צדקת הצדיקים לבגד הגון. כימי ספורו - בשבעת ימים שבין טהרת הצפרים להבאת קרבנותיו. בשלמא בימי חלוטו איתשק לטמא, לטמא אף באהל. הואיל וטמא בגדים - דהא ביום השביעי כתיב "וכבס בגדיו". מוטא בחבורין - כגון בגדי לבוש - הרי הן כמזוה. אבל שאר בגדים, הדנוע בהן, וכן אם יגע באדם - לא מטמא. תרע, שהרי המיטט נבילה כתיב ביה "והנחש את נבלתה יכבס בגדיו" (ויקרא יא), ולא אשכחן דלהוי קא טומאה לטמא אדם ושאר בגדים. שכבת זרע טמא בגדים - "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע" וגו'. כהדיא כתיב ביה כו' - הוא הדין נמי דהוה מצי למפריך דהא טומאת בגדים לא דמאי לבגדים דבימי ספורו, דהא בגדים דהא לאו בגדי לבוש שרץ הן, וטומאת מגע דהא. ולא דעדיפא מניה קא מויתבי ליה. או לרבות חנוע - דהכי תניא במסכת נדה (נגו, ב): מנין לרבות הדנוע בשכבת זרע - תלמוד לומר "או איש", הוה קמהדר ליה - רב אחאביו לרב ששת בבדיחותא. לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו. אשתתק רב אחאביו - נעשה אלם. אתיא אימיה - דרב ששת. צווחה קמיה - שיתפלל עליו. להני חדיי - הדרים הללו. חדיי - תרגום של "חזה". דפצית מינייהו - שניקת מהן. ודאחאן עלה - ואחרי שבא לדינו שאלה זו לקבועה בגמרא, מנצח דמטמא אדם? נאמר כיבוס בגדים כימי ספורו - "והיה ביום השביעי יגלה את כל שער" וגו', ונאמר כיבוס בגדים למעלה - ביום טהרת הצפרים כשיצא טומאת החלט "וכבס המטוהר את בגדיו". אף וחיפה - שני לגיונות קשים הם, לפירע מן החוטאים. אף על פי ששחר בחיך - שהוא עושה צדקה בסתר. חיפה עוה - עדיין היא בתוקפה. ורבי אלעזר סבר דהאי "שחרד בדיק" אירשא קאי, "ושרוד בחיך יכפה חימה עוה". ותפק לרעב נפשך - הוא פיוס דברי נחומים. יפצא צדקה - משמע, יבא ליד עניות, ומוצא בני אדם שיעשו לו צדקה. ויהיו מכלשלים לפניך - את אנשי ענותו היה מקלל, שהיו מבקשין נפשו.

ימצא

דאמר, אמר רבי יצחק: כל דין שגוטל שחר - מביא חמה עזה לעולם, [שנאמר: "ישחרר בך" וגו']. ואמר רבי יצחק: כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדרבים - מתברך באחת עשרה ברכות. הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב: "הלא פרש וגו' ועניים מרודים תביא בית (וגו') כי תראה ערם" וגו'; והמפייסו בדרבים מתברך באחת עשרה ברכות, שנאמר: "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בך שחר אוירך ואפלתך בצעירים. ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו', וכנו מנצח חרבות עולם מוסרי דור ודור תקומם" וגו'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב: "ורדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכו'?" משום דרדף צדקה ימצא צדקה? אלא לומר לך: כל הרודף אחר צדקה - הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. רב נחמן בר יצחק אמר: הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות לזך צדקה, כדי לקבל עליהם שכר. לאפוקי מדרש רבה; ודרש רבה, מאי דכתיב: "ויהיו מכלשלים לפניך בעת אפך עשה בהם?" אמר רמיה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשלים בבני אדם שאינן מהוגנין, כדי שלא יקבלו עליהן שכר. רבי יהושע בן לוי אמר: כל הרגיל לעשות צדקה - זוכה, הוין לו בנים בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגרה. בעלי חכמה - דכתיב:

"ימצא

בבא בתרא דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמז

חלוטו, מַטְמָא אָדָם שכן הוקש למת, אַף כָּאן בימי ספורו, מַטְמָא
אָדָם.
עוד במעלת הצדקה: אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, גְּדוֹל כַּח תְּפִילַת הַעוֹשֶׂה
צְדָקָה בְּסִתְרָה, יוֹתֵר מִכַּח תְּפִילַת מִשָּׁה רַבִּינוּ, דִּיאִילוּ בְּמִשָּׁה רַבִּינוּ
כְּתִיב (דברים ט ט) 'כִּי יִגְדִּיתִי מִפְּנֵי הָאֵף וְהַחֲמָה, וְאִילוּ בְּעוֹשֶׂה צְדָקָה
כְּתִיב (משלי כא ד) 'מִתָּן בְּסִתְרָה יִכְפֹּה אָף'. וּכְן נֹאמַר שֵׁם 'וְשֹׁחַד בְּחֶק
– צדקה בסתר, שנותן לחיך העני בצנעה, יש בכוחה לכפות חֲמָה
עוֹה'!
וּפְלִיגָא רַבִּי אֲלֵעָזָר עַל דְּרַבִּי יִצְחָק, דִּאֲמַר רַבִּי יִצְחָק, מִתָּן בְּסִתְרָה 'אָף'
בּוֹפָה, אֶךְ 'חֲמָה' אֵינוֹ בּוֹפָה. וְמָה שְׁנֵאמַר 'וְשֹׁחַד בְּחֶק חֲמָה עוֹה'
פִּירוּשׁוֹ, אָף עַל פִּי שְׂשׂוּחַד בְּחֶק, שְׂעוּשָׁה צדקה בסתר, עדיין חֲמָה
עוֹה.
אִיכָא דִּאֲמַרִּי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל דִּין שְׁמוּל שֹׁחַד, מִבֵּיא חֲמָה עוֹה
לְעוֹלָם (שְׁנֵאמַר וְשֹׁחַד בְּחֶק) וְגו' שֶׁאֵדָם נוֹתֵן לַדִּין בְּסִתְרָה, מִבֵּיא
'חֲמָה עוֹה'!
וְעוֹד אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעֵנִי מִתְּבַרְךְ בְּשֵׁשׁ בְּרִכּוֹת,
וְהַמְפִּיזֵם בְּדִבְרֵים שֶׁל נְחוּמִים, מִתְּבַרְךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת.
מִבֵּאֲרַת הַגִּמְרָא: הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעֵנִי מִתְּבַרְךְ בְּשֵׁשׁ בְּרִכּוֹת, דְּכֵתִיב
(שעיה נח ז) 'הֲלוֹא פְּרוּשׁ וְגו' לְרַעַב לֶחֱמָה, וְעֵנִים מִיּוֹדִים תִּבְיֵא בֵּית
וְגו', כִּי תִרְאֶה עֲרֹם וְכִסִּיתוֹ. וְעַל כֵּךְ נֹאמְרוּ (שם נח ח ט) הַבְּרֻכּוֹת
הַבָּאוֹת. א. 'אֲזִי יִקְרַע בִּשְׂחָר אֹרֶךְ'. ב. 'וְאַרְבַּתְךָ מִהֲרָה תִּצְמָח'. ג.
'וְהֵלֶךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָךְ'. ד. 'כְּבוֹד ה' יִאֲסֹפֶר'. ה. 'אֲזִי תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה'.
ו. 'תִּשְׁעוּ וְיִאֲמַר הַנֵּי. הֲרִי שֶׁשׁ בְּרֻכּוֹת.
וְהַמְפִּיזֵם בְּדִבְרֵים, מִתְּבַרְךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת, שְׁנֵאמַר (שם נח יב)
'וְתִפְקֹ לְרַעַב נֶפֶשׁ – אִם תִּדְבֹּר עִם הָעֵנִי הֲרַעַב דְּבָרֵי נְחוּמִים, וְנֶפֶשׁ
נֶעֱנֶה תִשְׁפִּיעַ דְּבָרִים, אֲזִי תִתְבַּרְךְ. א. 'וְנֶחֱדָ בְּחֶשֶׁד אֲרֶךְ'. ב. 'וְאַפְלִתֶךָ
בְּצִהְרִים'. ג. 'וְנֶחֱדָ ה' תְּמִיד'. ד. 'וְהַשְׂכִּיעַ בְּצִהְצִחוֹת נֶפֶשְׁךָ' וְגו'.
ה. 'וְעֲצֻמְתֶּיךָ יִחְלִיץ'. ו. 'וְהִיִּיתָ כֵּן רַחֵם'. ז. 'וְכִמּוּצָא מִים אֲשֶׁר לֹא
יִקְבּוּ מִימִי'. ח. 'יִכְנוּ מִן הַרְבּוֹת עוֹלָם'. ט. 'מוֹסְרֵי דֹר וְדֹר
תִּקְוָם' וְגו'. י. 'וְיִקְרָא לָךְ גִּדְר פְּרִין'. יא. 'מִשְׁכָּב תִּתִּיבוֹת לִשְׁכֵּת'. הֲרִי
אַחַת עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת.
וְעוֹד אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מֵאִי דְכֵתִיב (משלי כא כא) 'דֶּרֶךְ צְדָקָה וְחֶסֶד,
יִצְמָא חַיִּים צְדָקָה וְכְבוֹד'. יִצְמָא צדקה/ משמע, שִׁבּוּא לִידֵי עֵנִיתוֹ
וְיִצְמָא מִי שִׁיעֶשֶׂה עִמּוֹ צדקה, וְקִשָּׁה, וְכִי מִשּׁוֹם דְּרוֹדֶף צְדָקָה, סוֹפּוֹ
שִׁימְצָא צְדָקָה. אֵלָּא, לוֹמַר לָךְ, כָּל הַרְדּוֹף אַחֵר צְדָקָה, הַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא מְצִיא לוֹ מַעוֹת וְעוֹשֶׂה בָּהֶן צְדָקָה. וְהוּא יִצְמָא צדקה/ שִׁימְצָא
מַעוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶן עוֹד צדקה.
רַב נְחֻמִּין בַּר יִצְחָק אָמַר לְדֹרֶשׁ הַפֶּסוּק 'יִצְמָא צדקה' בְּאוֹפֵן אַחֵר,
שֶׁהַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִיא לוֹ כֵּן אֵדָם הַהוֹנֵגִים לַעֲשׂוֹת לָהֶן
צְדָקָה, כִּדִּי לְקַבֵּל גְּלוּתָם שְׂכָרָם, וְהוּא יִצְמָא צדקה/ שִׁימְצָא בְּנֵי
אֲדָם מְהוֹנֵגִים לַעֲשׂוֹת לָהֶם צדקה.
מִבְּרַת הַגִּמְרָא: לֵאמֹרִי מֵאִי – לְהוֹצִיא מִמֶּה, כְּלוּמַר, מִדֵּי הִיפּוּכָה
שֶׁל בְּרַכָּה זו. מִבֵּאֲרַת הַגִּמְרָא: לֵאמֹרִי מִדְּרֹשׁ רַבָּה, דְּרֹשׁ רַבָּה מֵאִי
דְּכֵתִיב (יִרְמִיָּה יח כג) אֲצֵל יִרְמִיָּהוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל אֲנָשִׁי עֲנֻתוֹת שֶׁהָיוּ
מִבְּקָשִׁים אֶת נַפְשׁוֹ, וְיִהְיוּ מְכַשְׁלִים לַפְּנִי, בָּעֵת אֲפָף עֲשֶׂה בָהֶם.
אָמַר רִמְיָה לַפְּנֵי הַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (אֲפִילוּ) בְּשִׁעָה
שְׂכָרָם אֵת יִצְרָן וּמְכַשְׁשִׁין לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לַפְּנִי, הַקְדּוּשׁ בְּנִתְנִית
הַצְדָקָה לְכֵּן אֵדָם שְׂאִינִי מְהוֹנֵגִין, כִּדִּי שְׁלָא יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר.
דְּרֵשָׁה נֹסֶפֶת בַּפֶּסוּק (שם) 'יִצְמָא חַיִּים צדקה וְכְבוֹד': רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לֹוי אָמַר, כָּל הַרְגִּיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, וְזֹכֵר הוֹיִן לוֹ בְּנִים בְּעָלֵי חֲכָמָה
– עוֹסְקִים בְּתוֹרָה, בְּעָלֵי עוֹשֶׂר, בְּעָלֵי אֲנָה – הַדּוֹרְשִׁים לַפְּנֵי
הַצִּיּוּר בְּדָבָרֵי אַגְדָּה. מִפְּרִשְׁתָּ הַגִּמְרָא: בְּעָלֵי חֲכָמָה, דְּכֵתִיב

מִשְׁנֵשׁ אֶרְתְּחִיהָ דִּאֲמִיָּה – מִשְׁבֵּשׁ דְּרָכֵי אֲמוֹ וְשִׁגְרָם לָהּ לַהֲטוֹת
דְּרָכָה, וְלַהֲנַחֲגָה בְּבִיזוּי, כְּדִלְהָלָן. וְרַב שֶׁשֶׁת סִיפֵר כֵּן מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי
אֱלֶעָזָר, וְכך אֲמַר, מֵאִי דְכֵתִיב (שעיה נח ט) 'וְיִלְכֹּשׁ צְדָקָה בְּשִׁרְיוֹ, לוֹמַר
לָךְ, מַה שִּׁרְיוֹן זֶה הָעִשׂוֹי מִקְלִיפּוֹת קְלִיפּוֹת שֶׁל בְּרוֹל לַהֲגֹן מִמַּכַּת
חֵץ בְּמִלְחָמָה, כָּל קְלִיפָה וְקְלִיפָה מִצְטַרֶּפֶת לְשִׁרְיוֹן גְּדוֹל, אֵף צְדָקָה,
כָּל פְּרוּטָה וְפְרוּטָה שֶׁאֵדָם נוֹתֵן, מִצְטַרֶּפֶת לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל.
רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, עֵנִין זֶה נִלְמַד מִקָּבֶא, נֹאמַר (שם ס ד) 'וְכִכְנֹד עֲדִים
כָּל צְדָקְתֵינוּ, נִמְשַׁלְהָ צדקה לְבַגְד, מַה בָּגֵד זֶה, כָּל נִימָא וְנִימָא –
חוֹט וְחוֹט מִצְטַרֶּפֶת לְכִנֹּד גְּדוֹל, אֵף צְדָקָה כָּל פְּרוּטָה וְפְרוּטָה
מִצְטַרֶּפֶת לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל.
מִבְּרַת הַגִּמְרָא: אֲמַרִּי קְרוּ לִיָּה לְרַב שֶׁשֶׁת 'עוֹלָא מִשְׁנֵשׁ אֶרְתְּחִיהָ
דִּאֲמִיָּה'. עַל שׁוֹם מַעֲשֶׂה שְׁהִיָּה, כְּדִלְהָלָן.
הַקָּבֵא מִיָּנִיָּה – שֶׁאֵל רַב אַחֲדָבּוֹי בַּר אֲמִי מְרַב שֶׁשֶׁת, מִנּוֹן לְמִצְוֶעַ
בִּימֵי סְפוּרָ – בִּימֵים שֶׁהוּא סוֹפֵר לְאַחַר שֶׁנִּרְפָּא מִנִּגְעוֹ שֶׁמִּטְמָא אֶת
הָאֲדָם הַנוֹגֵעַ בּוֹ. אָמַר לוֹ רַב שֶׁשֶׁת, הוֹאִיל וְבֵאוּתָם הַיָּמִים הוּא
מִטְמָא בְּגָדָם, כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה (וְקִרָא יד ט) שֶׁעָלִיו לְהַטְבִּיל אֶת
בְּגָדָיו, מִכֵּךְ יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁאֵף מִטְמָא אָדָם, שֶׁאֵין הַבְּגָדִים נִטְמָאִים
אֲלָא מִמֵּי שֶׁהוּא 'אֲב הַטּוּמָא', וְדִינוֹ שֶׁל 'אֲב הַטּוּמָא' שֶׁהוּא
מִטְמָא אָדָם.
אָמַר לִיָּה רַב אַחֲדָבּוֹי, אֵין לְהוֹכִיחַ מִכֵּךְ שֶׁמִּטְמָא בְּגָדִים, שֶׁכֵּן דִּילְקָא
מוֹמָאָה בְּהוֹרִים שְׂאֵנִי – אוֹלִי דוּקָא הַבְּגָדִים שְׁלֹבֵשׁ הַמִּצְוֶעַ
שֶׁמִּחֻבְּרִים הֵם בּוֹ וְהֵם כְּמוֹהוּ נִטְמָאִים, אֶךְ אִם יֵגַע בְּבַגְד אַחֵר אוֹ
בְּאֲדָם לִי יִטְמָא. וְרֵאשִׁי לְסַבְּרָא זו: דִּקָּא אָדָם שֶׁהָסֵט (יִחְזִיו)
נְכִילָה, דְּנִטְמָא וְמִטְמָא בְּגָדָם שֶׁעָלִיו, וְאֵינוֹ מִטְמָא אָדָם אַחֵר שִׁיגַע
בּוֹ, הֲרִי שֶׁאֵינוֹ נִחְשָׁב אֲב הַטּוּמָא, וּמִכָּל מָקוֹם בְּגָדִים שֶׁעָלִיו הוּא
מִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְבוּשׁ בְּהֵם שֶׁנִּעֲשִׂים כְּמוֹהוּ.
אָמַר לִיָּה רַב שֶׁשֶׁת, וְאֵלָּא לְדַבְּרִיךְ, שְׁרִין דְּמִטְמָא אֶת הָאָדָם הַנוֹגֵעַ
בּוֹ, מְנַלָּה, לֹא – הָאֵם אֵין הַמְקוֹר לֹחַ מִשּׁוֹם דְּמִטְמָא הַשֶּׁרֶץ בְּגָדִים
הַנוֹגֵעִים בּוֹ. וְכִמּוֹ כֵּן מִצְוֶעַ שֶׁמִּטְמָא בְּגָדִים, מִטְמָא אֵף אָדָם.
אָמַר לִיָּה רַב אַחֲדָבּוֹי, שְׁרִין שֶׁמִּטְמָא אָדָם, בְּהִרְיָא (בְּמִפּוֹרֵשׁ) בְּתִיב
בִּיה (שם כח ה), 'אֲזִי אִישׁ אֲשֶׁר יַעַבְדְּ בְּכָל שִׁרְיוֹ'.
שֶׁב רַב שֶׁשֶׁת וְהַקְדָּשָׁה: אֵלָּא שְׁכָבַת זָרַע דְּמִטְמָא אָדָם מְנַלָּה, לֹא
מִשּׁוֹם דְּהוֹאִיל וְמִטְמָא הַשְּׁכָבַת זָרַע לְבָנָיִם הַנוֹגֵעִים בָּהּ, כֵּךְ גַּם
מִטְמָא אָדָם.
אָמַר לִיָּה רַב אַחֲדָבּוֹי, שְׁכָבַת זָרַע נִמֵּי בְּהִרְיָא בְּתִיב בִּיה (שם כב ד), 'אֲזִי
אִישׁ אֲשֶׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שְׁכָבַת זָרַע'. וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים, 'אֲזִי אִישׁ' לְרִבּוֹת
אֵת הַנּוֹגֵעַ בַּשְּׁכָבַת זָרַע שֶׁהוּא נִטְמָא.
אֲחֵרֵי לִיָּה – רַב אַחֲדָבּוֹי הִשִּׁיב לְרַב שֶׁשֶׁת אֶת תְּשׁוּבוֹתָיו
בְּדִבְרֵיהֶם, לִפִּי שֶׁהָיוּ רַב שֶׁשֶׁת נִכְשַׁל בַּתְּשׁוּבוֹתָיו. חֲלַשׁ דְּעִתִּיהָ
דְּרַב שֶׁשֶׁת, וּמַחֲמַת קִפְדּוֹתוֹ אִישְׁתִּיק רַב אַחֲדָבּוֹי בַּר אֲמִי – נַעֲשֶׂה
אֲלֵם, וְאַתְיָקֵר תְּלֻמוּדִיהָ – וְשָׁכַח אֶת תְּלֻמוּדוֹ.
אֲחֵרֵי אֲמִיָּה – בָּאָה אֲמוֹ שֶׁל רַב שֶׁשֶׁת, וְקָא בְּבִיא קָמִיָּה – וּבִכְתָּהּ
לִפְנֵי בְנָה שִׁתְּפַלֵּל עַל רַב אַחֲדָבּוֹי שִׁיתְּרָפָא. צְוֹחָה צְוֹחָה וְלֹא
אֲשַׁנָּה בָּהּ – לֹא קִיבַל אֶת דְּבָרֶיהָ. אָמְרָה לִיָּה, הוֹי לְהֵנִי חֲדָי דְּמַצִּית
מִיָּנִיָּהוּ – רָאָה אֶת הַדִּדִּים הַלָּלוּ שִׁינָקַת מִהֶם, וְהִכָּר טוֹבָה וְקַבַּל אֶת
בְּקִשְׁתִּי. בְּעָא רַחֲמֵי עָלֵיהּ, וְאִתְפִּי – וְנִרְפָּא. וְכִיוֹן שִׁגְרָם רַב שֶׁשֶׁת
לְאֲמוֹ לְהַנְחִיגָה בְּשִׁגְעוֹן, בְּכֵךְ שִׁגְלָתָהּ אֶת דִּדֶּיהָ, לְפִיכֵךְ נִקְרָא 'עוֹלָא
מִשְׁנֵשׁ אֶרְתְּחִיהָ דִּאֲמִיָּה'.
מִבְּרַת הַגִּמְרָא: וְדִאֲתָאן עָלָה – וְאַחֲרֵי שֶׁבָּאָה לִידֵינוּ שֶׁאֲלָה זו
לְקוֹבֵעָה בַּגִּמְרָא, מָנָא לָן שְׁמִצְוֶעַ בִּימֵי סְפוּרָ מִטְמָא אָדָם. מִשִּׁיבָה
הַגִּמְרָא: בְּרִתְנִיָּה, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אָמַר, נִאֲמַר (שם יד ט) בָּבוֹם –
טְבִילַת בְּגָדִים בִּימֵי סְפוּרָ – בְּסוֹף יָמֵי סְפִירַת טוֹהַרְתּוֹ, וְנִאֲמַר גַּם (שם
יד ח) בָּבוֹם בְּגָדִים בִּימֵי חִלּוּטוֹ – לְאַחַר שֶׁנִּרְפָּא מִנִּגְעוֹ, מַה לְחֵלֶן בִּימֵי

כֵּשֶׁם שֶׁהִנַּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוֹרִיתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מְבַלִּי הַבְּדֵל אִם הוּא גְּדוֹל בְּתוֹרָה, אוֹ אִישׁ פְּשוֹט, כֵּךְ חוֹב גְּמוּר עַל
כָּל יְהוּדִי לְחֻשׁוֹב כָּל יוֹם חֲצִי שְׁעָה אוֹדוֹת חִינוּךְ הִילָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכּוֹל, מַה שֶׁבְּכוּחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיוֹתֵר מְכַפִּי כּוּחוֹ, לְדַאוֹג לַפְּעוּל עַל יִלְדֵיו
שִׁילְכוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁבָה מְדִרְכִּים אוֹתָם.

בבני אחותו דרין יוחנן בן זבאי. הוא להו בְּחִילָמָא – שראה רבי
 יוחנן בחלום עליהם, דְּבָעוּ – שעתידים הם לְמִיחָסָר – להפסיד
 בשנה זו שְׂבַע מֵאָה דִּינָרִי. כיון שחלם כן, עָשִׂיהוּ וְשָׁקֵל מִיְנֵיהוּ –
 כפה אותם בדברים ונטל מהם במשך כל השנה מעות לצדקה.
 מפני שרצה לזכותם שאותם מעות שגנור עליהם להפסיד, יתנו
 לעניים. עד דפוש גְּבִייהו – נשארו ברשותם שִׁבְסָר דִּינָרִי – שבעה
 עשר דינרים, מתוך אותם שבע מאות שגנור עליהם להפסיד. כי
 מֵאָה מְעָלִי יוֹמָא דְּכִיפּוּרִי – שכהגיע ערב יום כיפור, שְׁדוּר דְּבִי קִיפּוּר
 – נשלחו חיילים מבית הקיסר ונִקְמְטִינְהוּ – ונטלו מהם בכח שבעה
 עשר דינרים. אֲמַר לְהוּ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי לבני אחותו, לֹא תִדְחִלוּן
 – אל תפחדו שיטלו מכם עוד דינרים, שכן רק שִׁבְסָר דִּינָרִי נִבְיִיכו
 – שבעה עשר דינרים בלבד נדרשו מאצלכם, וכבר שִׁקְלִינְהוּ
 מִיְנֵיכוּ – נטלו אותם מכם חיילי המלך. אֲמַרִי לִיהּ בְּנֵי אַחֲוֹתוֹ, מִנָּא
 דְּעָפֹת – מהיכן אתה יודע שלא יטלו יוֹתֵר, אֲמַר לְהוּ, חֲלָמָא הוּאִי
 לָכוּ – חלום חלמתי עליכם שתפסידו שבע מאות דינרים, וכיון
 שנתתם לצדקה, שוב לא יטלו מכם, שלא נטלו אלא לאותם
 שבעה עשר דינרים שלא נתתם לצדקה. אֲמַרו לִיהּ, וְאִמָּא לֹא
 אֲמַרְתָּ לֵן [דְּנִיבְנִינְהוּ] – למה אם כן לא אמרת לנו מתחילה שכך
 חלמת והיינו נותנים את כל המעות לצדקה. אֲמַר לְהוּ, אִמָּאִנָּא, כִּי
 חִיבִי דְּתַעֲבִידוּ מִצְוָה לְשָׁמָּה – אמרתי לעצמי, שטוב הדבר שלא
 תדעו מכך, שכאשר תתנו את המעות, תעשו מצוה לשמה.
 גודל עון המעלים עיניו מהצדקה: רב פפא הוה סליק בדרגא – עלה
 במדרגת הסולם, אִישְׁתַּמֵּיט בְּרַעְיָה – נשמטה רגלו של הסולם, כְּעִי
 לְמִיפֹל – וכמעט שנפל רב פפא. אֲמַר, הֲשָׁתָא בֶּן – אילו נפלתו,
 אֲחִיבִי מֵאֵן דָּסְנִי לֵן – היה מתחייב שונאי עונש ולעצמו התכוין,
 וכאדם התולה קללתו בחבירו] בְּמַחְלֵלִי שְׁבָתוֹת וּבְעוֹבְדֵי עֲבוֹת
 בּוֹבְבִים שריגם בסקילה, וכפי שאמרו במסכת כתובות (ל) שמי
 שנתחייב סקילה בזמן הזה, נופל מהגג ומת.
 אֲמַר לִיהּ חֲתָא בֶּר רַב מְדַפְתִּי לְרַב פַּפָּא, שָׁמָּא עֲנִי כָּא לִידָד וְלֹא
 פְּרִיבְסִתּוּ וּלְפִיכָר כִּמְעַט נְתַחֲיִיבִית סְקִילָה, דְּתִנָּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 קְרָתָה אֹמֵר, כָּל הַמַּעֲלִים עֲנִי מִן הַצִּדְקָה, בְּאִילוּ עוֹבֵד עֲבוֹת
 בּוֹבְבִים. ומפרשת הגמרא, כְּתִיב הָבָא (דברים טו ט) לגבי המעלים
 עֲנִינִי מִהַצִּדְקָה, ה'שָׁמֵר לְךָ שֵׁן יִהְיֶה דָּכָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעֵל, וְכִתִּיב
 הָתֵם (שם יג יד) לגבי עבודת זרה, יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל, ומכך
 שבשני המקומות נאמר לשון
 'בליעל' יש ללמוד, מִה לְהֵלֶן הַפֶּסֶק יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל' עוסק
 בְּעֲבוֹת בּוֹבְבִים, אֵף כָּאֵן הַפֶּסֶק הַעוֹסֵק בְּמַעֲלִים עֲנִינִי מִהַצִּדְקָה,
 הרי זה חמור כְּעֲבוֹת בּוֹבְבִים. וכיון שהעלים עיניו מהעז, לפיכך
 כִּמְעַט שֶׁנֶּעֱשֶׂה רַב פַּפָּא בְּסִקְלָה.
 הגמרא מביאה שתי ברייתות העוסקות בגודל מעלת הצדקה:
 תַּנְיָא, אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, כָּל צִדְקָה וְחֶסֶד שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין
 בְּעוֹלָם הָיָה, אוֹתָם צִדְקָה וְחֶסֶד עוֹשִׂים שְׁלֹמֹם גְּדוֹל וּפְרָדְקָלִימִין –
 מלאכים מליצי יושר גדולים, כִּי יִשְׂרָאֵל לֹאֲבִיחֵן שִׁבְשָׁמִים, שְׁנֹאֲמַר
 (ירמיה טו ה) 'כֹּה אָמַר ה' אֵל תְּבוּא בֵּית מְרוֹת, וְאֵל תִּלְדָּ לְסַפּוֹד, וְאֵל
 תִּגְדֹּל לְהֵם, כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלֹמֹם מֵאֵת הָעָם הַזֶּה [וגו'] אֶת הַחֶסֶד וְאֶת
 הַרְחָמִים', ומפרשת הגמרא, 'חֶסֶד' זו נְמִילוֹת חֶסְדִּים, 'רְחָמִים' זו
 צִדְקָה, וכך מתפרש הפסוק, הקדוש ברוך הוא אסף את שלומם
 מעם ישראל, ומהו אותו שלום, הצדקה והחסד שהיו רגילים
 לעשות, ומכאן שהצדקה והחסד עושים שלום בין ישראל
 לאביהם שבשמים.
 תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, גְּדוֹלָה צִדְקָה שֶׁמִּקְרַבְתָּ אֶת הַנְּאוּלָה, שְׁנֹאֲמַר
 (ישעיה נא כ) 'כֹּה אָמַר ה', שְׁמְרוּ מִשְׁמַע וַעֲשׂוּ צִדְקָה, כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי
 לְבֹא וְצִדְקָתִי לְהַנְלוֹת', ומכאן שהצדקה מקרבת את הישועה
 והגאולה.
 הוּא הָיָה אֹמֵר, עֲשֶׂה דְּבָרִים קָשִׁים – חֻקִּים נִכְרָאוּ בְּעוֹלָם. הֵר
 קָשָׁה, בְּרָדָל מִחֲתָבּוֹ, בְּרָדָל קָשָׁה, אוֹר – אֵשׁ מִפְּעַפְעוֹ – מרכבו. אוֹר
 קָשָׁה, מִים מִכְבִּין אוֹתוֹ. מִים קָשִׁים, עֵבִים – עֲנָנִים סוֹבְבִים אוֹתָן
 במשאם. עֵבִים קָשִׁים, רוּחַ מְפֹרֶתֶן, רוּחַ קָשָׁה, גּוֹף סוֹבָל – שהגוף
 כולו מלא רוח. גּוֹף קָשָׁה, פֶּחַד שׁוֹבְרוֹ. פֶּחַד קָשָׁה, יוֹן מִפְּנֵי. יוֹן

יִמְצָא חַיִּים', ועל החכמה נאמר (משל ח לה) 'כִּי מִצְאִי מִצָּא חַיִּים',
 והמקור לכך שזיכה לבנים בְּעָלִי עוֹשֶׂה, דְּכִתִּיב שִׁימְצָא 'צִדְקָה',
 ומכאן שיהיו בניו בעלי עושר היכולים לתת צדקה. והמקור לכך
 שזיכה לבנים בְּעָלִי אֲנִיָּה, דְּכִתִּיב בַּפֶּסֶק 'וְכָבוֹד', ומפרשת הגמרא,
 כְּתִיב הָבָא 'וְכָבוֹד', וְכִתִּיב הָתֵם (משל ג לה) 'כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחֹלוּ' הרי
 ש'כבוד' הוא כבוד החכמים. ומבין החכמים גדול כבודם של בעלי
 אגדה שהם דרשנים ומושכים את הלב, והכל מכבדים אותם.
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בתשובה לרשעים המקניטים
 נותני צדקה: תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, יֵשׁ לוֹ לְכַעַל הָרִין – רשע
 או גוי לְהַשְׁכִּיף ולהטעותו ולוֹמַר לֵךְ, אִם אֲלֵחִיכָם אוֹהֵב עֲנִיִּים הוּא,
 מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְפָרְסֵן. אֲמַרו לוֹ, אֵלֵהֵנוּ אוֹהֵב עֲנִיִּים הוּא, אֵלָּא
 שאֵינוֹ מְפָרְסֵם כְּדִי שְׁנִיתֵן לָהֶם צִדְקָה, ועל ידי כן יִצְאוּ אֲנִי בְּהֵן –
 על ידם מְדִינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם, וכמו שדרשו בגמרא להלן, שהצדקה
 מצלת מדינה של גיהנם.
 וְזוֹ שְׂאֵלָה, שְׂאֵל טוֹרְנוֹסְרוּפּוֹס הֲרָשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אִם אֲלֵחִיכָם
 אוֹהֵב עֲנִיִּים הוּא, מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְפָרְסֵם. אֲמַר לִיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, אֵבֶן
 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ אוֹהֵב עֲנִיִּים הוּא, וְמָה שאֵינוֹ מְפָרְסֵם הוּא כְּדִי
 שְׁנִיצוֹל אֲנִי בְּהֵן מְדִינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם.
 אֲמַר לִיהּ טוֹרְנוֹסְרוּפּוֹס הֲרָשָׁע, [אֲדִירְבָּה], צִדְקָה זוֹ שְׁנוֹתָנִים לעֲנִיִּים,
 הִיא עֲצֻמָּה שֶׁמִּתְחַיִּבְתָּן לְנוֹתְנֵי הַצִּדְקָה לְגִיהֶנֶם. אֲמַשּׁוּל לְךָ מִשָּׁל,
 לְמָה תִּדְבָּר דּוֹמָה, לְמָלָךְ בִּשְׁרֹם וְדָם שֶׁכָּעַם עַל עֲבִידוֹ, וְחִבְשׁוּ בְּבֵית
 הָאֲסוּרִין, וְצוּרָה אֶת עַבְדֵּיו עָלָיו, שְׁלֹא לְהַאֲבִילוֹ וְשְׁלֹא לְהַשְׁקוֹתוֹ,
 וְהִלָּךְ אֲדָם אַחֵר וְהַאֲבִילוֹ וְהַשְׁקוֹתוֹ, בְּשִׁשְׁמֵת הַמֶּלֶךְ שְׁאוֹתוֹ אֲדָם
 הַאֲבִילוֹ וְהַשְׁקוֹתוֹ, הָאֵם לֹא כּוֹעֵס עָלָיו. וְאַתֶּם – עַם יִשְׂרָאֵל קְרוּן
 עֲבָדִים, שְׁנֹאֲמַר (ויקרא כה נה) 'כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים' וגו',
 ובנתינתכם צדקה לעניים אתם עוברים את רצון המלך שאינו חפץ
 להאבילו ולהשקות את העניים.
 אֲמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, אֲמַשּׁוּל לְךָ מִשָּׁל, לְמָה תִּדְבָּר דּוֹמָה, לְמָלָךְ בִּשְׁרֹם
 וְדָם שֶׁכָּעַם עַל בְּנֵו, וְחִבְשׁוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וְצוּרָה אֶת עַבְדֵּיו עָלָיו,
 שְׁלֹא לְהַאֲבִילוֹ וְשְׁלֹא לְהַשְׁקוֹתוֹ, וְהִלָּךְ אֲדָם אַחֵר וְהַאֲבִילוֹ וְהַשְׁקוֹתוֹ,
 בְּשִׁשְׁמֵת הַמֶּלֶךְ, הָאֵם לֹא דוֹרֵן מִשְׁנֵה לֹא לְאוֹתוֹ אֲדָם. מִפְּנֵי שֶׁלֵב
 הָאֵב חָפֵץ בְּטוֹבוֹת בְּנֵו. וְאַנֵּן עַם יִשְׂרָאֵל, קְרוּן גִּנִּים דְּכִתִּיב (דברים יד
 א) 'גִּנִּים אֲתֵם לַה' אֲלֵחִיכָם', ואף אם הקדוש ברוך הוא כוֹעֵס עַל
 בְּנֵיו, רוצה הוא שיִּפְרְנוּ אוֹתָם.
 אֲמַר לוֹ טוֹרְנוֹסְרוּפּוֹס הֲרָשָׁע, אֲמַנֵם אֲתֵם פְּעָמִים קְרוּן גִּנִּים, אֵךְ
 לֹא כָל הַזִּמְנִים שׁוֹיִם, וּפְעָמִים אֲתֵם קְרוּן עֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא
 כה נה) 'כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים'. בְּזִמְנִין שֶׁאֲתֵם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם,
 אֲתֵם קְרוּן גִּנִּים, וּבְזִמְנִין שֶׁאֲתֵם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֲתֵם קְרוּן
 עֲבָדִים. וְעֲבָדֵי אֵין אֲתֵם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שְׁאוֹתָם בְּגִלּוֹת
 וְאוֹיְכֵם יִכְבֹּלִים לְקִיִּים אֶת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְהִרִי אֲתֵם כַּעֲבַד
 שְׁצִיזָה רַבּוֹ שֶׁלֹּא לְהַאֲבִילוֹ וְלִהַשְׁקוֹתוֹ.
 אֲמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, הָרִי הוּא אֹמֵר (ישעיה נח ז) 'הֲלוֹא פִּרְם לָרַעַב
 לֶחֶמֶךָ, וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תִּבְיָא בֵּית' – עֲנִיִּים מְרוּדִים' זו מַלְכוּת רומי,
 הַצּוֹעֶקֶת תְּמִיד וְאוֹמֶרֶת, 'הִבּוּ לָנוּ אֶת מִמּוֹנֵכָם'. וּמִפְּסוֹק זֶה מוֹכֵחַ
 שֶׁאֵף שֶׁאֵנוּ בְּגִלּוֹת יֵשׁ לָנוּ לַתֵּת צִדְקָה, שֶׁכֵּן אִמָּתִי – מִתִּי מִתְקִיִּים
 בְּנוֹ סוֹף הַפֶּסֶק 'עֲנִיִּים מְרוּדִים תִּבְיָא בֵּית', הַאֲדִירָא – בזמן הזה
 שְׁהִיִּים שׁוֹלְטִים בְּנוֹ וְרוּדִים בְּנוֹ לִטּוֹל אֶת מִמּוֹנֵינוּ, וְאֵף עַל פִּי כֵן
 קֵאֲמַר 'הֲלֹא פִּרְם לָרַעַב לֶחֶמְךָ', הרי שאף בזמן הגלות יש לנו לתת
 צִדְקָה.
 הגמרא מרחיבה בענין הנדרש על הפסוק לעיל: דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה
 בְּרַבִּי שְׁלֹמֹם, בְּשֵׁם שְׁמוֹנוֹתַי שֶׁל אֲדָם קָצוּבִין לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּמָה
 יִשְׁתַּכֵּר בְּאוֹתָהּ שָׁנָה לְצוּרָה מְזוֹנוֹתָיו, כִּדְ הַסְּרוּנוֹתָיו – הַפֶּסֶדִיו שֶׁל
 אֲדָם שֶׁתֵּעִיד לַהֲפָסִיד בִּשְׁנָה זוֹ, קָצוּבִין לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה. אִם זָכָה
 הָאָדָם נוֹתֵן אֶת מָה שֶׁתֵּעִיד לַהֲפָסִיד לעֲנִיִּים, וּמִתְקִיִּים בּוֹ הַפֶּסֶק
 (שם) 'הֲלֹא פִּרְם לָרַעַב לֶחֶמְךָ'. וְאִם לֹא זָכָה לַתֵּת לעֲנִיִּים, נוֹטִלִים
 הַגִּיִּים אֶת אוֹתָם מֵעוֹת, וּמִתְקִיִּים בּוֹ סוֹף הַפֶּסֶק 'עֲנִיִּים מְרוּדִים
 תִּבְיָא בֵּית', זו מַלְכוּת רומי הַצּוֹעֶקֶת תְּמִיד וְאוֹמֶרֶת 'הִבּוּ לָנוּ אֶת
 מִמּוֹנֵכָם'.
 מַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ מוֹכֵחַ עֲנִין זֶה: כִּי הָא דְּבִנֵּי אֲחֵתָה – כִּמְעַשָּׂה שְׁהִיא

בבא בתרא. השותפין - פרק ראשון דף י עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רמט רש"י תוספות

1 ימצא חיים - וכתוב גבי חכמה "כי מוצאי מצא חיים". בעלי אגדה - מתוך שהן דרשנן ומושקין את הלב - הכל מכבדין אותם. לבעל הדין - רשע או גוי. להנצל אנו
2 בהן ב' - שהצדקה מצלת מגיהנם, כדאמרינן לקמן בשמעתין. שמונתיו של אדם - שכר שיתפרנס ממנו. חסרונותיו - הפסד שעתיד להפסיד. זכה - למזל טוב - יתן
3 אותו חסרון לעניים. הוא [לחן] בחלמא - במוצאי יום הכפורים. דבנו מחסר שבע מאה דינרין - באותה שנה. שקיל צדקה מינייהו - כל השנה היה כופן בדברים, וגובה
4 מהן צדקה. פש נבייתו - ערב ראש השנה שיבסר דינרי שלא נתנו לצדקה, משבע מאה דינרי. לא תרחלו - למיפסד יותר. אמאי לא אפרת לן - מתחלה, שכך חלמתי,
5 והדינו נותנין כולן. השתא כן - אם נפלתי.

6 איחייב מאן דפני לן - כאדם שתולה קללתו
7 בתבירו. מחללי שבת ועובדי עבודה זרה -
8 בתסקילה, ואמר מר (כתובות ל, ב:) מי
9 שנתחייב סקילה - או נופל מן הגג או היה
10 דורסתו, דמי לסקילה, דתנן (סנהדרין מה, א),
11 בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו'.
12 פרקליטין - מליצי ישר ושל מלאכי השרת.
13 כי אספתי את שלומי מאת העם הזה - ומזו
14 השלום - "את החסד ואת הרחמים" שהיו
15 רגילין לעשות. מפעפעי - מרכבו. הנוף סובלו
16 - וכל הנוף מלא רוח. ואני בצדק - בתחלה,
17 ואחר כך "אחזה פניך" בתפלה. אשבעה
18 בתקין תמונתך - בשכר היציקה אשבע
19 תמונתך. מלוח ה' חונן דל - החונן דלים
20 נעשה מלוח להקדוש ברוך הוא, וכתוב "ועבד
21 לזה לאיש מלוח" (משלי כב). ואיזו היא
22 צדקה המצלת מדינה של גיהנם - כלומר,
23 איזה מן המקראות הללו מדבר מדין של
24 גיהנם - אותו שכתוב "לא יועיל הן ביום
25 עברה".

נחתנה
1 אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם ששפסם על עבדו וחבשו בבית
2 האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלל להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקותו,
3 כששפסם המלך לא פועם עליו? ואתם קרוין עבדים, שנאמר: "כי לי בני ישראל עבדים"
4 אמר לו רבי עקיבא: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם ששפסם על בנו
5 וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלל להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו
6 והשקותו, כששפסם המלך לא דורזן משגר לו? ואנן קרוין בנים, דכתיב: "בנים אתם לה'
7 אלהיכם" אמר לו: אתם קרוין בנים וקרוין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום
8 אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושים רצונו של מקום אמר
9 לו, הרי הוא אומר: "הלא פרס לרעב לחםך". דרש רבי יהודה ברבי שלום: כשם שמונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, כך חסרונותיו של
10 אדם קצובין לו מראש השנה, זכה - "הלא פרס לרעב לחםך", לא זכה - "ועניים מרודים תביא בית". כי הא דבני אחתיה
11 דרבן יוחנן בן זבאי הוא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי, עשיניה, שקל מינייהו לצדקה, פוש גבייהו שיבסר דינרי.
12 כי ממו מעלי יומא דכיפורי, שדור דבי קיסר נקטניהו. אמר להו רבן יוחנן בן זבאי: לא תדחלון, שיבסר דינרי גבייכו שקליניהו
13 מינייכו. אמרי ליה: מנא ידעת? אמר להו: חלמא חזאי לכו. אמרו ליה: ואמאי לא אפרת לן [דינתיבניהו]? אמר להו: אמניא,
14 כי היכי דתעבדו מצוה לשמה. רב פפא הוה סליק בדרגא, אישתמיט פרעיה בעי למיפל, אמר: השתא כן איחייב מאן דפני לן
15 כמחללי שבתות וכעובדי עבודה זרה? אמר ליה חייא בר רב מדפתי לרב פפא: שמוא עני בא לידך ולא פרנסתו. דתניא, רבי
16 יהושע בן קרחה אומר: כל המעלים עניו מן הצדקה - פאילו עובד עבודה זרה; פתיב הקא: "השמר לך פן יהיה דבר עם
17 לךבך בלעל", וכתוב התם: "צאו אנשים בני בלעל", מה לחלן עבודה זרה, אף פאן עבודה זרה. תניא, אמר רבי אלעזר ברבי
18 יוסי: כל צדקה וחסד שישאל עושין בעולם הזה, שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים, שנאמר: "כה אמר
19 ה' אל תבא בית מרוח ואל תלך לספור ואל תגד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה וגו' [את] החסד ואת הרחמים",
20 "חסד" - זו גמילות חסדים, "רחמים" - זו צדקה. תניא, רבי יהודה אומר: גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר: "פה
21 אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות". הוא היה אומר, עשרה דברים קשים נבראו בעולם:
22 הר קשה - ברזל מחתכו, ברזל קשה - אור מפעפעי, אור קשה - מים מכבין אותו, מים קשים - עבים סובלים אותו, עבים
23 קשים - רוח מפורתו, רוח קשה - גוף סובלו, גוף קשה - פחד שוברו, פחד קשה - יין מפיגו, יין קשה - שינה מפחיתו, ומיתה
24 קשה מכולם, [וצדקה - מוצלת מן המיתה], דכתיב: "וצדקה תציל ממוות". דרש רבי דוסמאי ברבי ינאי: בוא וראה, שלא
25 נמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם; מדת בשר ודם, אדם מביא דורזן גדול למלך - ספק מקבלין אותו הימנו, ספק אין
26 מקבלין אותו הימנו; [ואם תמצא לומר מקבלין אותו ממונו] ספק רואה פני המלך, ספק אינו רואה פני המלך. והקדוש ברוך
27 הוא אינו כן, אדם נותן פרוטה לעני - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר: "אני בצדק אחזה פניך" מאי "אשבעה בתקין תמונתך"? אמר רב נחמן בר
28 אלעזר הויב פרוטה לעני והדר מצלי, אמר, דכתיב: "אני בצדק אחזה פניך". מאי "אשבעה בתקין תמונתך"? אמר רב נחמן בר
29 יצחק: אלו תלמידי חכמים שמנדרין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקדוש ברוך הוא משפיען מזיו השכינה לעולם הבא. אמר
30 רבי יוחנן, מאי דכתיב: "מלוח ה' חונן דל"? אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כפיכול "עבד לזה לאיש מלוח". אמר רבי
31 חייא בר אבא, רבי יוחנן רמי, פתיב: "לא יועיל הן ביום עברה וצדקה תציל ממוות", וכתוב: "לא יועילו אוצרות רשע וצדקה
32 תציל ממוות", שתי צדקות הללו למה? אחת שמצילתו ממוותה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם; ואי זו היא שמצילתו
33 מדינה של גיהנם - ההוא דכתיב ביה "עברה", דכתיב: "יום עברה היום ההוא"; ואי זו היא שמצילתו ממוותה משונה

60 עֲקִיבָא וְהִכְרִיז עשרת הרוגי מלכות. יקשה, האם רק משום שהם
61 הרוגי מלכות זכו למעלה נשגבה זו, ותו לא – וכי לא היתה להם
62 מעלה אחרת מלבד זאת, אשר מחמתה היו ראויים לזכות
63 למדרגה זו. הרי פשיטא בלאו הכי נמי – פשוט שאף אילו לא היו
64 נהרגים על ידי המלכות, היו זוכים למעלה זו מחמת גודל צדקתם.
65 אלא, הכוונה להרוגי לוד – האחים 'לוליינוס ופפוס', שהרגם
66 טוריינוס הרשע בלוד.
67 הגמרא חוזרת לענין מעלת הצדקה, וההבדל שבין הצדקה של
68 ישראל לבין הצדקה של אומות העולם: תנאי, אמר להן רבן יוחנן
69 בן זבאי לתלמידיו, בני, מהו שאמר הכותב (משלי יד לד) 'צדקה
70 תרומם גוי וחסד לאמים חטאת'. נענה רבי אליעזר ואמר, 'צדקה
71 תרומם גוי' אלו ישראל הנקראים 'גוי', דכתיב (שמואל ב' ז כג) 'ומי
72 כעמך ישראל גוי אחד בארץ'. שבשעה שישאל נותנים צדקה
73 קרנם מתרוממת. ואילו על הגויים נאמר 'והחסד לאמים חטאת',
74 ללמדך, שכל צדקה וחסד שאומות עובדי בוכבים עושין, חטא הוא
75 להן, לפי שאינם עושין לשם שמים, אלא להתגדל בו – להגדיל
76 ולהאריך את שנות חייהם בזכות הצדקה. כמו שנאמר (עזרא ו י)
77 שכורש נדב צאן ובקר לבית המקדש, כדי 'די להון מנהרין
78 ניהוין לאלה שמאי ומצלין לחיי מלכא וכוונתו' – כדי שיהיו
79 מקריבים קרבנות לנחת רוח לאלהי השמים, ויתפללו לחיי המלך
80 ובניו, הרי שאין הגויים נותנים לשם שמים, אלא כדי להאריך את
81 ימיהם בזכות הצדקה.
82 שאלת הגמרא: ודעך הכי – וכי אדם שעושה כך, שנותן צדקה
83 כדי שאריכו ימיו וימי בניו, לאו צדקה נמורה היא – האם אין זו
84 צדקה גמורה. והתנאי בברייתא, האומר סלע זה לצדקה, בשביל
85 שיהיו בני, ובשביל שאוהב לעולם הבא, הרי זה צדיק נמור'. מתרצת
86 הגמרא: לא קשיא, כאן – מה ששינוי בברייתא, הוא ב'ישראל'
87 שנותן צדקה בשביל שיחיה בנו. ואילו כאן – מה שאמר רבי
88 אליעזר שהצדקה נחשבת כחטא, הרי מדובר בעובדי בוכבים
89 שנותן צדקה כדי שיחיה בנו. וטעם החילוק בין ישראל לגוי,
90 שישאל לעולם אינו מתחשק שלא הצדקה שנתן, אף אם לבסוף
91 ימות בנו. אך הגוי, אם ימות בנו הרי הוא מתחרט על הצדקה
92 שעשה.
93 הגמרא ממשיכה להביא את דרשות שאר תלמידי רבן יוחנן בן
94 זכאי בפסוק זה: נענה רבי יהושע ואמר כך יש לדרוש את הפסוק,
95 'צדקה תרומם גוי' אלו ישראל, דכתיב (שמואל ב' ז כג) 'ומי כעמך
96 ישראל גוי אחד בארץ'. ואילו על הגויים נאמר 'והחסד לאמים
97 חטאת', ללמדך, שכל צדקה וחסד שאומות עובדי בוכבים עושין,
98 חטא הוא להן, לפי שאין עושין לשם שמים, אלא כדי שתתמשך
99 מלכותן – שתעמוד להם זכות הצדקה שלא תפסק מלכותם.
100 שנאמר (דניאל ד כד) לאחר שפתר דניאל את חלום נבוכדנצר,
101 שעתידי הוא להטיר ממלכותו, השיא דניאל עצה לנבוכדנצר, וכך
102 אמר לו, 'להן מלכא מלכי ישפר עלך' – אתה המלך, עצתי תיטב
103 בעיניך, וחסדך בצדקה פרך' – ואת חטאתך בצדקה תפדה',
104 וצוהך במתן ענין' – ואת עוונותיך תכפר בכך שתחן את העניים,
105 הן – את שמשע לדברי, אולי' תהא ארכא לשלוחיך' וגו' – וזהו
106 אריכות זמן לשלומך, שלא תמהר להרעה לבא, ומכאן שאין
107 הגויים עושים צדקה אלא כדי שתמשך מלכותם.
108 נענה רבן גמליאל ואמר, 'צדקה תרומם גוי' אלו ישראל, דכתיב
109 (שמואל ב' ז כג) 'ומי כעמך ישראל' וגו' גוי אחד בארץ' ואילו על
110 הגויים נאמר 'והחסד לאמים חטאת', ללמדך, שכל צדקה וחסד
111 שעובדי בוכבים עושין, חטא הוא להן לפי שאין עושין לשם שמים
112 אלא להתהדר בו – להתגאות בחסדם וצדקתם. וכל המתהדר
113 – המתגאה נופל בגיהנם, שנאמר (משלי כא כד) 'וד יהיו לין שמו,
114 עושה בעברת דון', כלומר, שהמתגאה ידון ב'עברה' ואין 'עברה'
115 אלא גיהנם, שנאמר (צפניה ט כ) על יום הדין הגדול והגורא שבו
116 נדונים רשעים לגיהנם, 'יום עברה היום ההוא', הרי ש'עברה' היא
117 גיהנם.
118 אמר רבן גמליאל על אף כל הדרשות שדרשו התנאים לעיל, עדיין

1 זו היא צדקה, שהנותן נותנה ואינו יודע למי נותנה. והעני נוסף
2 ואינו יודע ממי נוסף. ומפרשת הגמרא: 'נותנה ואינו יודע למי
3 נותנה', לאפוקי – להוציא ממנהגו דמר עקיבא, שידע למי נתן.
4 שהיה מנהגו להניח מעות בלילה על מפתן הפתח של העני. ואילו
5 'נוסף ואינו יודע ממי נוסף', לאפוקי – להוציא ממנהגו דרבי
6 אבא, שידעו העניים הנוטלים ממנו, שהיה מנהגו להניח המעות
7 בסודר הצרור מאחורי גבו, והעניים נוטלים משם.
8 ואלא חייב לעיבד – איך יעשה האדם באופן שלא ידע למי הוא
9 נותן, והעני לא ידע ממי הוא נוטל. ליתבי – יתן המעות לאפוקי
10 של צדקה שביד הגבאי.
11 מיתבי, קושיא על מה שאמרו שהצדקה המעולה היא נתינת
12 מעות לקופה של צדקה: שנינו בברייתא, מה יעשה אדם ויהיו לו
13 בנים ויכרים, רבי אליעזר אומר יפזר מעותיו לעניים, רבי יהושע אומר
14 ישמח אשתו לדבר מצוה – קודם שיפקדנה. ומוסיפה הברייתא, רבי
15 אליעזר בן יעקב אומר, לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה, אלא
16 אם בן ממונה עליה אדם נאמן כרבי חנניא בן תרדיון. ואם כן, איך
17 אמרו שההנהגה הנכונה שיתן אדם מעותיו לקופה של צדקה,
18 והרי לא על כל הקופות ממונה אדם נאמן כרבי חנניא.
19 מתרצת הגמרא: כי קא אמרינן – אכן מה שאמרנו שיתן אדם
20 מעותיו לקופה של צדקה, הדברים אמורים בקופה דממני עליה –
21 שממונה עליה אדם נאמן כרבי חנניא בן תרדיון.
22 הגמרא מוסיפה לבאר גודל מעלת מצות צדקה: אמר רבי אבהו,
23 כתוב בתורה (שמות ל יא-יב), 'ודבר ה' אל משה לאמר. כי תשא את
24 ראש בני ישראל לפקדיהם, ונתנו איש כפר נפשו לה'. ומפרש רבי
25 אבהו פסוק זה, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, 'דבוננו של עולם,
26 בפה תרום קרן ישראל'. אמר לו הקדוש ברוך הוא ב'כי תשא' –
27 אם תפץ אתה לרומם קרנם, קח מהם כופר לצדקה.
28 דרשה נוספת בענין זה: ואמר רבי אבהו, שאלו את שלמה בן דוד,
29 עד היכן בכה של צדקה. אמר להן, צאו וראו מה פירש דוד אבא
30 (תהלים קיב ט), 'פזר נתן לאביונים צדקתו עמדת לעד, קרנו תרום
31 בכתבו', הרי לכם גודל כח הצדקה, שיש בכוחה לרומם קרן
32 הנותנה.
33 רבי אבא אמר, כוחה של צדקה נלמד מהבא – מהפסוק הבא,
34 שנאמר (ישעיה ל טז) 'הוא מרומים ישכון' – כמי שגר במקום גבוה
35 שלא תשיג אותו ידי האויב, מצדות סלעים משגבו' – כאילו מבצרי
36 סלעים יהיו לו למשגב, להצילו מיד אויבו, להמו נקו, מימי
37 נאמנים'. וכך מתפרש הפסוק, מה שעם זוהר האדם לברכה זו
38 ש'מרומים ישכון, מצדות סלעים משגבו', משום 'להמו נתן לעניים,
39 מימי נאמנים'.
40 ואמר רבי אבהו, שאלו את שלמה, איזהו בן העולם הבא. אמר להם,
41 'כל שנגיד ונקניו בבוד' – אותם אנשים שחולקים להם כבוד בעולם
42 הזה מחמת חכמת זקנתם, ולא מחמת עושרם. כי הא – כמעשה
43 שהיה, דרר יוסף בריה דרבי יהושע הלש – חלה, ואיניד – גוע
44 ופרחה רוחו. וכשנעורר, אמר ליה אבהו – אביו רבי יהושע, מאי
45 חיות – מה ראית בעולם העליון. אמר ליה רב יוסף, עולם הפוך
46 ראיתי, עליונים – העשירים החשובים בעולם הזה, שם בעולם
47 העליון הם למטה, ואילו תחתונים – העניים שהם שפלים בעולם
48 הזה, שם בעולם העליון הם למעלה. אמר ליה רבי יהושע, לא
49 עולם הפוך ראיתי, אלא עולם פרוך ראיתי.
50 הוסיף רבי יהושע לשאול את בנו ואנן – אנו תלמידי החכמים
51 בעלי תורה, היכי חיותינן – איך ראית אותנו, מהי חשיבותנו שם.
52 ואמר ליה רב יוסף, כי היכי דחשיבין קא – כשם שמחשיבים
53 אותנו כאן כחשובים ונכבדים, כך חשיבין התם – מחשיבים אותנו
54 שם.
55 ועוד הוסיף רב יוסף: ושמעתי בישיבה של מעלה, שהיו אומרים
56 'אשר מי שבא לקא, ותלמודו בידו'.
57 ועוד שמעתי שהיו אומרים, הרוגי מלכות, אין כל בריה יכולה
58 לעמוד בקשיצתה לגודל מעלתה. מבררת הגמרא: מאן נינהו – מי
59 הם אותם הרוגי מלכות. אילימא – אם תאמר שהכוונה לרבי

דלא פרימיה קמיה – לא סימנו לספר לפניו שרבא חילק המעות
לעניי הגויים, וסבר רבי אמי שחילקם לעניי ישראל.
עוד במעלת הצדקה: תנאי, אמרו עליו על בנימין הצדיק, שהיה
ממונה על קופה של צדקה. פעם אחת באתה אשה לפניו בשני
בצורת, אמרה לו, רבי, פרנסני. אמר לה, העבודה – לשון שבועה
שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו, רבי, אם אין אתה מפרנסני,
הרי אשה ושבעה בניה מתים. מיד עמד בנימין ופרנסה ממעות שלו.
למים – לאחר זמן, חלה בנימין ונזקק למות. אמרו מלאכי השרת
לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, אתה אמרת – מתורתך
למדנו שכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא,
ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה, וכי ימות בשנים מועטות
חילו. מיד קרעו לו גדר דינו. תנא, הוסיפו לו עשרים ושנים שנה על
שנותיו.
מעשה נוסף העוסק במעלותיה של הצדקה: תנו רבנן, מעשה
במונה המלך שבונו אוצרותיו ואוצרות אבותיו – שחלקם לעניים
בשני בצורת. וחקרו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו, אבותיך נזנו
והוסיפו עוד ממון על של אבותם, ואתה מוכנס. אמר להם, אבותי
נזנו למטה ואני ננתי למעלה שנאמר (תהלים פה יב) 'אמת מארץ
תצמח וצדק משמים ינשק'. בשעה שאדם עושה בארץ 'אמת',
כלומר צדקה, באותה שעה מביטה בו מהשמים זכות הצדקה
שעשה, לשלם לו גמול.
ועוד הוסיף מונב: אבותי נזנו בארץ במקום שהיה שולט בו, ואני
ננתי את זכות הצדקה במקום שאין היה שולט בו, שנאמר (שם פט
טז) 'צדק ומשפט מכון כסאך' – הצדקה שאדם עושה גנוזה תחת
כסא הכבוד, שהוא מקום שאין כל יד שולטת בו.
ועוד הוסיף מונב: אבותי נזנו דבר שאין עושה פירות, ואני ננתי
דבר שעושה פירות, שהצדקה היא מהדברים שאדם אוכל
פרותיהם בעולם הזה, וחקר קיימת לו לעולם הבא. שנאמר (ישעיה
ג) 'אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו', הרי שהצדיקים
אוכלים פירות צדקתם בעולם הזה.
ועוד הוסיף מונב: אבותי נזנו [אוצרות] ממן, ואני ננתי אוצרות
נפשות שהחיתי כמה נפשות מישראל. שנאמר (משלי יא ז) 'פרי
צדיק עץ חיים, ולקח נפשות רבים'. פירות הצדקה הם כעץ חיים
בעולם הזה, ועושה הצדקה נחשב 'לקח נפשות', שכן בצדקתו
הוא מחיה נפשות, והעושה כן הוא 'חכם'.
ועוד הוסיף מונב: אבותי נזנו לאחרים, ואני ננתי לעצמי שנאמר
(דברים כד יג) 'ולך תהיה צדקה', כל צדקה שאדם עושה, לעצמו הוא
עושה, שיקבל עליה שכר.
ועוד הוסיף מונב: אבותי נזנו לעולם הזה, ואני ננתי לעולם הבא,
שנאמר (ישעיה נח ח) 'והלך לפניך צדקך כבוד ה' ואספד'. אם תלך
לפניך זכות הצדקה, אזי בשעת מיתתך כבוד ה' יאספך מדין
גינהם.
שנינו במשנה: ואם קנה בה – בעיר בית דירה, הרי הוא פאנשי
העיר מיד, וחיוב להשתתף עמם בהוצאות העיר.
מדייקת הגמרא: מתניתין ששנינו 'קנה בה בית דירה', משמע
שדווקא 'בית דירה', אך אם קנה פיסת קרקע כל שהוא אינו נחשב
כאנשי העיר, וזה דלא ברבן שמעון בן גמליאל. דתנאי, רבן שמעון
בן גמליאל אמר 'אם קנה בה – בעיר' קרקע כל שהוא, הרי הוא
כאנשי העיר.
שואלת הגמרא: והא תנאי בברייתא אחרת, דרבן שמעון בן גמליאל
אמר, אם קנה שם קרקע הראויה לבית דירה הרי הוא כאנשי העיר,
הרי שלדעתו אינו נחשב כאנשי העיר רק בקרקע הראויה לבית
דירה, ולא בקרקע כל שהוא. מתרצת הגמרא: תרי תנאי, ואליבא
דרבן שמעון בן גמליאל – שתי הברייתות נשנו על ידי שני תנאים,
שנחלקו בדעתו של רבן שמעון בן גמליאל בענין זה.

משנה

משנתנו דנה באיזה אופן יכול שותף לכפות על חברו לחלוק: אין
השותפים חולקין את ההוצאה, בעל כרחו של אחד מהם, עד שיהא
בה ארבע אמות על ארבע אמות מרובעות לזה וארבע אמות לזה,

כיון שבפחות מכך היא אינה ראויה לתשמישה. ולא – ואינם
חולקים את השדה, עד שיהא בה שטח הראוי לזריעת תשעה קבין
לזה ותשעה קבין לזה. רבי יהודה אומר, עד שיהא בה תשעת חצי
קבין לזה ותשעת חצי קבין לזה, אבל אם יש בה כשיעור הזה
חולקים. ולא – אין השותפים חולקים את הגינה – גינת ירק, עד
שיהא בה שטח לזריעת חצי קב לזה וחצי קב לזה. רבי עקיבא אומר,
אפילו אין בה אלא בית רובע – כדי וזיעת רבע קב לכל אחד,
חולקים. ולא חולקים את המרקלין ולא את המון – מני ארמונות,
ולא את השוקף של יונים, ולא את הפלית – בגד, ולא את בית
המרחץ, ולא את בית הכבד – מקום צבירת הזיתים וסחיטתם, ולא
את בית השלחין – קרקע יבשה שאינה מסתפקת במי גשמים, עד
שיהא בהן שיעור חשוב כדי לזה וכדי לזה. זה הכלל בענין חלוקת
דברים אלו, כל שלאחר שחלק ושמו עליו – עדין יקרא כפי
שנקרא בשלמותו, חולקין, ואם לאו, אין חולקין. אומי – באיזה
אופן אמרנו שאם אין בהם שיעור חשוב אינם חולקים, בזמן שאין
שניהם רוצים לחלוק, אלא רק אחד מהם. אבל בזמן ששניהם רוצים,
אפילו בפחות מכאן יחלוקו. ובתבי הקדש – תורה נביאים וכתובים,
אף על פי ששניהם רוצים לחלוק לא יחלוקו, לפי שגנאי לחותכם.

גמרא

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, ארבע אמות שאמר חולקים את
החצר עד שיהא בה כך לכל אחד, הן חוץ ממשל פתחים – מלבד
ארבע אמות שנוטל כל אחד בפתח ביתו לשם פריקת משאות.
ואם אין בה כדי ליתן לכל אחד כך, אין חולקים. תנאי נמי הכי –
שנינו בברייתא כמו שאמר רבי יוחנן, אין חולקים את החצר עד
שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה. ויש להקשות, והא
אנן תנן – הרי במשנתנו שנינו שאף אם יש בה רק ארבע אמות לזה
וארבע אמות לזה חולקים. אלא שמע מינה בדרבי אסי, שמלבד
ארבע אמות שבחצר נוטל עוד ארבע אמות לפתחים. מסיקה
הגמרא, שמע מינה – אכן יש להוכיח כך. ואיבא דרבי לזה מירמא
– יש שהקשו סתירה בין המשנה לברייתא, שהרי תנן במשנתנו,
אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות
לזה, והתנאי – ואילו בברייתא שנינו שאין חולקים את החצר עד
שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה. וכדי ליישב את
הסתירה אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, ארבע אמות שאמר במשנה
הן חוץ ממשל פתחים, אבל הברייתא מונה אף את ארבע אמות
שבפתחים.
הגמרא דנה כיצד נקבעים זכויותיו של כל שותף בחצר: אמר רב
הונא, חצר מתחלקת לשותפים לפי פתחיה – פתחי הבתים
הפתוחים לה, וכל אחד נוטל בה חלק לפי מספר הפתחים שיש לו
כלפיה. ורב חסדא אמר, נותנין לכל אחד ארבע אמות לכל פתח
ופתח שיש לו כלפיה, והשאר – יתר החצר חולקין בשוה. תנאי
בפניה – שנינו בברייתא כדבריו רב חסדא, פתחים שבחצר יש
להן ארבע אמות. הנה לבית זה פתח אחד
ולזה שני פתחים, זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות, וזה שיש
לו שני פתחים נוטל שמונה אמות, והשאר חולקין בשוה. הנה לזה
– לאחד מהם, פתח אחד שמונה אמות, נוטל שמונה אמות בלבד
רוחב הפתח, ועוד ארבע אמות בחצר. הגמרא תמחה על הדין
האחרון שבברייתא: ארבע אמות בחצר מאי עבידתיהו – למה
נצרכים. כלומר, מדוע זה שיש לו פתח אחד נוטל שמונה אמות נוטל
ארבע אמות נוספים בחצר. משיבה הגמרא: אמר אבאי, הני קאמר,
נוטל שמונה אמות באורך החצר על פני רוחב הפתח, וארבע אמות
ברוחב החצר, דהיינו שמונה אמות על ארבע אמות.
הגמרא עוברת לדון בשותפים שאחד מהם נוטל חפירה בקרקע,
היכן הוא נוטל את הארבע אמות לפתחו: אמר אבאי, האי פירא
דסופלי – חפירה בחצר ובה גרעיני תמרים למאכל בהמה, יש לו –
לבעליה ארבע אמות בחצר לכל דוח ודוח סביבות החפירה, כדי
שיוכל לזרוק דרכם את הגרעינים. ולא אמרין שהוא נוטל ארבע
אמות בכל רוח, אלא דלא מיהא ליה פתחא – כאשר אינו מייחד
פתח מביתו לאותה חפירה, אלא יוצא אל החצר וממנה פונה
לחפירה, לפיכך נותנים לו אפשרות להשתמש בה מכל רוח,

דלא סיימוה קמיה – דרבי אמי, דלעניי גויים חלקן רבא. והך דאמרו לליל (חא), דשרדה נמי איפרא הורמוז למצוה רבה – משום שלום מלכות נמי קבליהו, ולא אפשר ליה לחלקן לעניי גויים – דאסור לגנוב דעת הכריות, ואפילו דעתו של גוי. אבל במעות המוחלקות לעניים – אין גניבת דעת, דאניהו נמי ידיע שישאל רגיליס לפרנס עניי גויים, כדאמרינן במסכת גיטין (סא.א.): מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. אתה אמרת כו' – מתורתך למדנו, לסיכך נברא אדם יחיד – לומר לך: כל המקיים נפש אחרת (מישראל) כיום העולם מלא, וכתבי (בראשית ד') 'קול דמי אחיך' – דמו ודם ורעיותיו. אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך – מעלה עליך חייו ורעיותיו. שנהה מביה מכלול

דָּלָא סִימוּהָ קְמוּיָה. תִּנְנָא: אָמְרוּ עֲלוּ עַל בְּנִימִין
הַצִּדִּיק שֶׁהָיָה מְמוּיָה עַל קִיפָה שֶׁל צִדְקָה, פֻּעַם
אֶחָת בָּאתָה אִשָּׁה לִפְנֵי בִשְׁנֵי בָצוּרָה, אָמְרָה לוֹ:
רְבִי, פְּרִנְסֵנִי אָמַר לָהּ: הֶעֱבֹדָה, שְׂאִין בְּקִיפָה
שֶׁל צִדְקָה כְּלוּם אָמְרָה לוֹ: רְבִי, אִם אֵין אֵתָּה
מִפְּרִנְסֵנִי, הָרִי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בְּנֵיהָ מֵחַיִּים עָמִיד
וּפְרִנְסָהּ מִשָּׁלוֹ. לִימִים חָלָה וְנָטָה לְמוֹת, אָמְרוּ
מִלֵּאכֵי הַשָּׂרָה לִפְנֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ
שֶׁל עוֹלָם, אֵתָּה אָמְרָת: כָּל הַמְּקִיִּים נֶפֶשׁ אֶחָת
מִיִּשְׂרָאֵל בְּאִילוֹ קָיִים עוֹלָם מְלֵא, וּבְנִימִין הַצִּדִּיק
שֶׁהָחִיָּה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בְּנֵיהָ יָמוּת, בִּשְׁנֵים מוֹעֲטוֹת
חִלּוּ? מִיִּד קִרְעוּ לוֹ גֹּזַר דִּינוֹ. תִּנְנָא: הוֹסִיפוּ לוֹ

יחלוקו - משום דבעי למיתני: ובבכתי הקדש
אף על פי ששניהם רוצים לא יחלוקו, תני
ירשא. כתבי הקדש - עשרים וארבעה
ספרים. והיו רגילים לכותבן בגליון כספר
תורה, שלנו לפיכך גנאי הדבר לחתכן.
גמרא חזק משל בחרת, אף על פי ששניהם
שני בתים פתוחין לתוכה, ולצר הפתח ארבע
אמות צורך הבית הן, לפרק משאו מעל
חמורו. וחזן מאותן ארבע אמות צריך שיהא
ארבע אמות לשאר תשמישין. חצר מתחלקת
לפתחים - היתה לו חצר ובה שני בתים,
ואחד מתוך פתחים - חצר פתחים לחצר,
ולבית השני אין פתוח לחצר אלא פתח אחד,
וחלק בכסי על פיו, ונותן האחד לראובן בנו
והשני לשמעון, וחצר לא חילק. אם באו
לחלק את החצר, זה שיש לו שני פתחים
נטול שני חלקים בחצר, ואחיו נטול חלק אחד.
נותן לכל פתח ארבע אמות - ברוחב החצר
להלך מן הפתח, כנגד הרוחב, כפי רוחב
הפתח. נטול שמונה אמות - והיהו כנגד
רוחב הפתח. וארבע אמות ברוחב החצר להלך
מן הפתח האי פירא דכופלי - מי שיש לו
חפירה בחצר שנותנין בה רגעיני תמרים
למאכל בהמה - יש לו ארבע אמות בחצר
לכל סביבותיה. ולא מייחד ליה פיתחה -
שלא היה לו פתח אצל חפירה, אלא דרך
פתח ביתו שהוא יוצא ונכנס בו היה לו דרך
לצאת לחצר ולילך את החפירה שלפני סוף
ביתו, ומתשמש.

אבל

לֹהֶ֑: וְהָאֵ֖ן תֵּנִן: אֲרַבַּע אַמּוֹת לֹהֶ֑ וְאַרְבַּע אַמּוֹת לֹהֶ֑ אֲלֵא שְׁמַע מִיָּמֶה כְּדָרְבִּי אִסִּי, שְׁמַע מִיָּמֶה. וְאִיכָא דְרַבִּי לְהוּ מִיּוֹרְמָא:

תֵּנִן: אֵין חוֹלְקִין אֶת הַחֲצֵר - עַד שֶׁיֵּהֱיֶה בָּהּ אֲרַבַּע אַמּוֹת לֹהֶ֑ וְאַרְבַּע אַמּוֹת לֹהֶ֑; וְהִתְנַאי: שְׂמוּנָה אַמּוֹת לֹהֶ֑ וְשְׂמוּנָה אַמּוֹת לֹהֶ֑

אָמַר רַבִּי אִסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲרַבַּע אַמּוֹת שְׂאֵמְרוּ, חוּץ מִשָּׁל פִּתְחִים. אָמַר רַב הוּנָא: חֲצֵר מִתְחַלֶּקֶת לְפִי פִתְחֶיהָ; וְרַב חֲסִידָא

אָמַר: נוֹתֵנִין אֲרַבַּע אַמּוֹת לְכָל פֶּתַח וּפֶתַח, וְהַשָּׂאֵר חוֹלְקִין בְּשׂוֹתָהּ. תֵּנִיא כּוּוֹתֶיהָ דְּרַב חֲסִידָא: פִּתְחִים שֶׁבְּחֲצֵר יֵשׁ לָהֶן אֲרַבַּע

אַמּוֹת; הִיָּה לֹהֶ֑ פֶּתַח אֶחָד וְלֹהֶ֑ שְׁנֵי פִתְחִים - זֶה שֵׁשׁ לוֹ פֶּתַח אֶחָד נוֹטֵל אֲרַבַּע אַמּוֹת, וְזֶה שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי פִתְחִים נוֹטֵל

שְׂמוּנָה אַמּוֹת, וְהַשָּׂאֵר חוֹלְקִין בְּשׂוֹתָהּ; הִיָּה לֹהֶ֑ פֶּתַח רַחֵב שְׂמוּנָה אַמּוֹת - נוֹטֵל שְׂמוּנָה אַמּוֹת כְּגֹנֵד הַפֶּתַח וְאַרְבַּע אַמּוֹת

בְּחֲצֵר. אֲרַבַּע אַמּוֹת בְּחֲצֵר מָאֵי עֲבִידִיתֶיהוּ? אָמַר אַבְיִי, הֵכִי קָאֵמַר: נוֹטֵל שְׂמוּנָה אַמּוֹת בְּאוֹרֵךְ הַחֲצֵר וְאַרְבַּע אַמּוֹת בְּרוֹחֵב

הַחֲצֵר. אָמַר אֲמִימַר: הָאֵי פִירָא דְסוּפְלִי - יֵשׁ לוֹ אֲרַבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ וּרוּחַ. וְלֹא אֲמַרְן אֲלֵא דְלֹא מֵיחֵד לִיה פִּתְחָא,

הבא אפשר דמעיל לגויא ומפרק - פירש רש"י: דסתם אבסדרה אין לה דפנות כלל. וגרס נמי בסוף פרק "כל גנות" (עירובין צד,ב): כי לית ליה לשמואל פי תקרה - בארבע, אבל בשלש - אית ליה. פירוש: באבסדרה שאין לה דפנות כלל לית ליה לשמואל פי תקרה יווד וסותם בכל ארבע מחיצות. ולכן קאמר שמואל באבסדרה בבקעה דאין מטלטלין בה

אלא בארבע. אבל בשלש אית ליה, דהיינו אם יש בו דופן אחד אמרינן בשלש פי תקרה. ולריבוי יצחק נראה דסתם אבסדרה יש לה שלש מחיצות, כדאמר ב"לא יחפור" (בבא בתרא כה,ב) דעולם הזה ולאבסדרה הוא דומה, דרוח צפנית אינה מסובבת. ובסוף פרק "כל גנות" (עירובין צד,ב) גרסינן: כי לית ליה בשלש אבל בארבע אית ליה. פירוש: בשלש, כשאין כי אם שלש מחיצות - לא אמרינן פי תקרה רביעית. אבל בארבע, כשש קצת גם ממחיצה רביעית - אמר פי תקרה. ואבסדרה דבי רי יש לה נמי שלש מחיצות גמורות, והרביעית גבוהה ארבע אמות. ואבסדרה רומייתא - והרביעית אינה גבוהה רק עשרה טפחים. אי נמי, דבי רי גבוהה רביעית עשרה, ורומייתא פחות מעשרה טפחים. **בעא** רב הונא מרב אמר - והא דאמר בפרק "הניקדן" (גיטין נט, כו ושם) גבי רב הונא קרי בכתי: שאני רב הונא דאפילו רבי אמר ורבי אסי כהני חשיבי דארינא דישאל מיכא בימי ר' לרב הונא. והכא הדיכי בעא מיניה: ויש לומר: דרבי אמר לחוד ורב אמר לחוד. **אכסניא** לפי פתחים כו - פירש רבינו חננאל: דמביעא ליה שירא שנתנה במקום אחד, והוב איך חולקין. **אחד** מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו - פירש הקונטרס: להקיש מחיצות סביבות הארבע אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו. וקשה לרבינו יצחק: דלא מצינו שיהא לו ארבע אמות במבוי, אלא בחצר ונראה לרבינו יצחק כפירוש רבינו חננאל: כגון שיושב בסוף המבוי אצל צד הסתום, ורוצה לסתום כנגד פתחו כל רוחב המבוי, והשתא קאמר רב הונא שמעבבין עליו בני המבוי, אף על פי שהם חיצונים, לפי שמרבה עליהם את הדרך - פירוש: רגל בני אדם. שיכולין לומר בני המבוי: [אף] כשיש רבים במבוי יכולים ליכנס עד סוף המבוי, ועל ידי הסתימה תרבה עלינו את הדרך על ידי בני אדם הורכבים עלינו במבוי, ואף לחצרות יצטרכו ליכנס מרוב דוחק. ומצינו לשון "מרבה עליהם את הדרך" בענין זה, דתנן לקמן ב"חוקת הבתים" (ט,ב): לקח בית בחצר אחרת - לא יפתחו לחצר השותפים. ומפרש טעמא בגמרא (ס,א): מפני שמרבה עליהם את הדרך, דהיינו רגל בני אדם. ובתוספתא דפרק קמא דמכילתין תניא: יש לו חנות ברשות הרבים ומבקש לפתחו לחצר השותפים - יכולים לעכב על ידו, מפני שמרבה עליהם את הדרך.

והפנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה - פירוש "לעצמה" - שאין אחרונה משתמשת עמה. ו"החיצונה משתמשת לעצמה" דלעיל - אין פירושו כמו זה, אלא "לעצמה" - שאינה משתמשת עם אחרות.

פרץ

אָבֵל מִיִּיחָד לִיָּה פִּיתְחָא - אין לו אלא ארבע אמות לפני פתחו. **אָמַר רַב הוֹנָא: אֲבָסְדְּרָה אֵין לָהּ אַרְבַּע אֲמוֹת; מַעֲמָא מַאי? מִשּׁוּם פִּירוּק מִשְׁאֵו, הָכָא אֲפִשֵׁר דְּעִיִּיל לְגִוּיָּא וּמִפְּרָק. מְתוּב רַב שִׁשְׁת: אֶחָד שַׁעֲרֵי בְּתוּם וְאֶחָד שַׁעֲרֵי אֲבָסְדְּרָאוֹת - יֵשׁ לָהֶן אַרְבַּע אֲמוֹת - כִּי תִנְיָא הֵהִיא - בְּאַבְסְדְּרָה דְּבֵי רַב. - אֲבָסְדְּרָה דְּבֵי רַב, פְּשִׁיטָא, אִידְוֹנָא מַעֲלִיא הוּא אֵלָּא, בְּאַבְסְדְּרָה רוֹמִיִּיתָא. תִּנּוּ רַבְנֵי: בֵּית שַׁעֲר, אֲבָסְדְּרָה וּמִרְפֶּסֶת - יֵשׁ לָהֶן אַרְבַּע אֲמוֹת; הִוִּי חֲמִשָּׁה בְּתוּם פְּתוּחִין לְמִרְפֶּסֶת - אֵין לָהֶן אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת בְּלִבָּה. בְּעָא מִיְנִיה רַבִּי יוֹחָנָן מְרַבִּי יִצְחָאי: לֹול שֶׁל תִּרְגְּלוּלִין, יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת אוֹ אֵין לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת? אָמַר לִיָּה: מַעֲמָא מַאי? מִשּׁוּם פִּירוּק מִשְׁאֵו, הָכָא מְטַפֵּס וְעוֹלָה, מְטַפֵּס וְיוֹרֵד. בְּעָא מִיְנִיה רַבָּא מְרַב נַחֲמִין: בֵּית חֲצִיזוֹ מְקוּדָּה וְחֲצִיזוֹ אֵינוֹ מְקוּדָּה, יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת אוֹ אֵין לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת? אָמַר לִיָּה: אֵין לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת; לֹא מְבַעֲיָא קִירוֹיו מְלִינִי, דְּאֲפִשֵׁר דְּעִיִּיל לְגִוּיָּא וּמִפְּרָק, אֵלָּא אֲפִילוֹ קִירוֹיו בְּלָפִי חוּץ, אֲפִשֵׁר דְּעִיִּיל לְגִוּיָּא וּמִפְּרָק. בְּעָא מִיְנִיה רַב הוֹנָא מְרַבִּי אֲמִי: אֶחָד מְבִנֵּי מְבוי שֶׁבִקֵּשׁ לְהַחְזוֹר פְּתָחוֹ לְמְבוי אַחֵר, בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו אוֹ אֵין מַעֲבָבִין עָלָיו? אָמַר לִיָּה: בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו. אֲבָסְנִיא, לָפִי בְּנֵי אָדָם מִתְחַלְקֵת אוֹ לָפִי פְתָחִים מִתְחַלְקֵת? אָמַר לִיָּה: לָפִי בְּנֵי אָדָם מִתְחַלְקֵת. תִּנְיָא נְמִי הָכִי: וְכָל שֶׁבַחֲצֵר מִתְחַלְקֵת לָפִי פְתָחִים, אֲבָסְנִיא - לָפִי בְּנֵי אָדָם. אָמַר רַב הוֹנָא: אֶחָד מְבִנֵּי מְבוי שֶׁבִקֵּשׁ לְסַתֹּם כְּנָגֵד פְּתָחוֹ - בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו, שֶׁמֶרְבָּה עָלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ. מִיְתִיבִי: חֲמִשׁ חֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת לְמְבוי - כּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַחֲצִיזוֹנָה, וְהַחֲצִיזוֹנָה מִשְׁתַּמְשׁוֹת לְעַצְמָהּ. וְהַשְּׂאֵר מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַשְּׂנִיָּה, וְהַשְּׂנִיָּה מִשְׁתַּמְשׁוֹת לְעַצְמָהּ וּמִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַחֲצִיזוֹנָה. נִמְצְאוֹת פְּנִימִית מִשְׁתַּמְשׁוֹת לְעַצְמָהּ וּמִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם כָּל אַחַת וְאַחַת - תִּנְיָא הִיא; דִּתְנִיא: אֶחָד מְבִנֵּי מְבוי שֶׁבִקֵּשׁ לְהַחְזוֹר פְּתָחוֹ לְמְבוי אַחֵר - בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו. הִיָּה סְתוּם וּבִקֵּשׁ לְפִתְחוֹ - אֵין בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו, דְּבָרֵי רַבִּי; רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אָמַר: חֲמִשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמְבוי - כּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַחֲצִיזוֹנָה, וְהַחֲצִיזוֹנָה מִשְׁתַּמְשׁוֹת עִם הַחֲצִיזוֹנָה, וְהַחֲצִיזוֹנָה מִשְׁתַּמְשׁוֹת לְעַצְמָהּ וְכו', דְּבָרֵי רַבִּי; רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אָמַר:**

אָבֵל מִיִּיחָד לִיָּה פִּיתְחָא - שהיה לו פתח לסוף ביתו אצל החפירה, ודרך אותו פתח היה רגיל להשליך הגרעין ולטלטל - אין לו בחצר בשביל החפירה אלא ארבע אמות שלפני אותו פתח. **אבסדרה** - שיש לו מן הפתח לחצר. **אין** לו **ארבע אמות** - בחלוקת החצר. **מעמא מאי** - אמור רבנן שיש לפתח בית ארבע אמות בחצר. **משום פירוק משאו** - שפרק שם משאו מעל חמורו. לפי שסתם בית אינו פנוי מכלים, ואי אפשר להכניס חמור עם משאו בבית לפרק לשם. **הכא** - באבסדרה, כיון (ראית) [צריך להודות: דאין] לה דפנות - אפשר דמעיל לגאויא ומפרק. **אבסדרה דבי רב** - דפנות סביב לה, אלא שמקופות חלונות. **אבסדרה רומייתא** - מקופות דפנות נמוכות, שאין מגיעות לתקרה. **בית שער** - בית קטן שלפני פתח טרקלין, וקורין לו פורקא בלעז. **מרפסת** - אלווייר. והרבה פתחי עלייה פתוחין לו, וכולן עולין דרך סולם אחד, שקורין דגרייר. **אין** להן **אלא ארבע אמות** - בין כולן, אצל רגלי הסולם. **לול** של תרגולין - בית קטן שמגדלין בו תרגולין, ויש לו פתח לחצר. **יש לו ארבע אמות** - בחצר או לא. **מטפס ועולה** - התרגול מטפס וטורח ועולה דרך ראש הכותל לתוך הלול. **בית חציו מקורה כו'** - ופתחו לחצר, יש לו ארבע אמות בחצר או לא? **לא מבעיא קיריו מלניו** - והחצי שאינו מקורה לצד החצר, דאין לו ארבע אמות בחצר. דהא אפשר דמעיל חמור במשאו ומפרק שם, שאין דרך לתת כלים בחצר שאינו מקורה. **אלא אפילו קיריו לצד החוץ** - וגילוייו לצד פנים, נמי אין לו ארבע אמות דהא אפשר דמעיל חמור עד הגילוי ומפרק. **למבוי אחר** - כגון בית שבין שני מבואות. **בני מבוי מעבבין** - אנבי מבוי אחר, שאינו רגיל אצלם. **אבסניא** - חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להן אבסניא בבתיהם. **לפי בני אדם** - הדירים בבית. מתחלקת לפי פתחים - לזיב שדות. לפי שדרך הפתחים השליכו שם, עד שנעשית מדרגה. **שבקש לסתום כנגד פתחו** - להקיש מחיצה סביבות ארבע אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו. **שמרבה עליהם הדרך** - שההולך מראשו עד צד סופו צריך להקיש סביב המחיצה. **חמש הצרות הפתוחות למבוי** - זו אצל זו לארבע. וסתם מבואות סתומין הן בסופן, ואחד מקצותיו פתוח לרשות הרבים. **כולם משתמשות במבוי עם החיצונה** - כנגדה, שהרי יכולים יש דרך במבוי לצאת דרך ראשו לרשות הרבים, וכל שיש לו דרך - יש לו תשמיש שאינו מעכב דרך המבוי. והחיצונה משתמשת לעצמה - כנגדה ברוחב המבוי, אבל לא כנגד ברתותיה, שאין לה עליהן דרך. **משתמשת לעצמה** - לבדה. וקשיא לרב הונא, דאמר כולן מעבבין, ואפילו החיצונים מעבבין על הפנימיים. **היה סתום** - שהיה לו מקודם פתח פתוח לו, וסתמו, ולאחר זמן נמלך לפתחו. **כולם משתמשין במבוי** - בכל המבוי, ואפילו חיצון על הפנימי. **שלא פרץ פניו פצמיו** - כשנסתם פתחו לא סלק מוזהו ומשקח ומפתן, דגלי דעתיה לא סילק נפשיה, וסופו לפתחו לאחר זמן.

בית

חֲמִשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמְבוי - כּוֹלֵם מִשְׁתַּמְשׁוֹת בְּמְבוי. אָמַר מִר: הִיָּה סְתוּם וּבִקֵּשׁ לְפִתְחוֹ - אֵין בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו. אָמַר רַבָּא: לֹא שָׁנוּ אֵלָּא שְׁלֹא פָּרַץ אֶת פְּצִימּוֹ, אֲכָל פָּרַץ אֶת פְּצִימּוֹ - בְּנֵי מְבוי מַעֲבָבִין עָלָיו. אָמַר לִיָּה אֲבִי לְרַבָּא, תִּנְיָא דְּמִסְיַע לָךְ: **בית**

בבא בתרא דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רנה

49 היא מתחלקת, ואפילו דרים בו כמה בני אדם אינם חייבים אלא
50 כאיש אחד. אמר ליה, לפי בני אדם מתחלקת.
51 תניא נמי הכי – כך גם שנינו בברייתא, וכל שבחצר שהשליכוהו
52 דיירי החצר, מתחלקת ביניהם לזיבול השדות לפי מספר הפתחים
53 שיש לכל אחד. אולם האכסניא, מתחלקת לפי בני אדם.
54 דין נוסף בענין זכותו של אדם במבוי: אמר רב הונא, אחד מבני מבוי
55 שבבית – שרצהו לשתות בנגד פתחו – להקיף מחיצה סביבות
56 הארבע אמות שיש לו במבוי מול פתחו, בני מבוי מעבדין עליו, כיון
57 שפירקה עליהן את הדרך – מאריך את דרכם, שהרועה ללכת
58 מראש המבוי לסופו צריך להקיף מסביב למחיצה.
59 הגמרא מקשה על רב הונא: מיתבי, שנינו בברייתא, חמש חצרות
60 הפתוחות למבוי שאינו מפולש והסתום בצידו השני לאורכו זו
61 לצד זו, פולין – כל בעלי החצרות משתמשות במבוי עם – מול
62 החצר החיצונה הסמוכה לרשות הרבים, באופן שאינו מעכב את
63 הדרך. שכיון שיש להם שם זכות מעבר לרשות הרבים, יש להם
64 גם זכות שימוש. ואולם החצר החיצונה, משתמשת רק לעצמה –
65 מול חצירה, אך לא בשאר המבוי כיון שגם זכות מעבר אין לה
66 שם. והשאר – שאר החצרות, מלבד שימושן במבוי מול חצירן
67 משתמשות גם עם השניה. והחצר השניה, משתמשת לעצמה
68 ומשתמשת עם החיצונה, אך אינה משתמשת מול שאר החצרות
69 הפנימיות. נמצאת החצר הפנימית, משתמשת לעצמה ומשתמשת
70 עם כל אחת ואחת. כלומר, מלבד זכותה להשתמש מול חצרות
71 כולן, עוד היא מותרת לבריה להשתמש מול חצירה. וקשה על רב
72 הונא, שלדעתו יש לכולם זכות שימוש בכל המבוי, ואפילו
73 החיצוניים מעכבים את הפנימיים שלא לסתום במבוי כנגדם.
74 מתרצת הגמרא: תניא היא – תנאים נחלקו בדין זה, ורב הונא סובר
75 כתנא אחר. דתניא, אחד מבני מבוי שבבית להחזיר פתחו למבוי
76 אחר, בני מבוי מעבדין עליו, כדי שלא יגרום להם צפיפות. אך אם
77 היה לו פתח אלא שהוא סתום, ובקש לשוב לפתחו, אין בני מבוי
78 מעבדין עליו, דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר, חמש חצרות
79 הפתוחות למבוי פולין משתמשות בכל המבוי זו עם זו. מבררת
80 הגמרא, חצרות מאן דבר שמייהו – היכן החזר בדברי רבי דין חמש
81 חצרות, שנחלק רבי שמעון בן אלעזר עליו. משיבה הגמרא, חסורי
82 מחסר ונהכי קתני – חסרה היא הברייתא וכך יש להוסיף בה
83 בדברי רבי, וכן חמש חצרות הפתוחות למבוי, פולין משתמשות עם
84 ו– מול החיצונה, והחיצונה משתמשת רק לעצמה וכו', דברי רבי.
85 רבי שמעון בן אלעזר חולק ואומר, חמש חצרות הפתוחות למבוי,
86 פולין – אפילו החיצונה, משתמשות בכל המבוי. ומכיון שיש לכולן
87 זכות שימוש בכולן, יכולות הן אף למנוע את הפנימית מלסתום
88 כנגדה, וכדברי רב הונא.
89 אמר רב – הובא לעיל בברייתא, היה סתום ובקש לפתחו, אין בני
90 מבוי מעבדין עליו. אמר רבא, לא שנו אלא שבשנתם פתחו לא
91 פריץ את פצמיו – לא סתר את המזוזות המשקוף ומפתח הדלת,
92 ובכך גילה שאינו מוותר אלא כוונתו לפתחו לאחר זמן. אבל אם
93 כשנסתם הפתח הוא פריץ את פצמיו, נחשב כוויתור ובני מבוי
94 מעבדין עליו.
95 אמר ליה אביי לרבא, תניא דמסייע לך – שנינו בברייתא רביה
96 לדבריה,

1 אבל מיוחד ליה פיתחא מביתו, ומשם משליך ונוטל את הגרעינים,
2 אין לו אלא ארבע אמות שלפני פתחו – פתח ביתו.
3 דין אבסדרה לענין נטילת ארבע אמות: אמר רב הונא, אבסדרה –
4 רחבה מקורה ללא מחיצות, אין לה ארבע אמות בחצר לפתחה.
5 שהרי מנעם שכל פתח נוטל ארבע אמות מאי, משום פירוק משאו
6 שאינו יכול לפרקו בתוך הבית שמא ישברו הכלים שבו. אבל הכא
7 – באבסדרה, שאין בה כלים וכי אינם נשמרים שם. אפשר דעיל
8 לגוי ומפרק – יכול להיכנס לתוכה ולפרק, לפיכך אינו נוטל
9 בחצר.
10 מתיב רב ששת, שנינו בברייתא, אחד ששערי בתים ואחד שערי
11 אבסדראות, יש להן ארבע אמות. מתרצת הגמרא, כי תניא ההיא –
12 הברייתא היא עוסקת באבסדרה דבי רב – של התלמידים, שבה
13 ארבע דפנות והבנויות מחלונות לצורך אורו, ומכיון שכך מניחים
14 בה כלים ואי אפשר לפרוק בתוכה משא. אך הגמרא תמהה, וכי
15 צריך לומר שיש לאבסדרה דבי רב ארבע אמות. הן פשיטא הוא,
16 שהרי אידרינא מעליא הוא – חדר גמור הוא. אלא, מתרצת
17 הגמרא, מדובר בברייתא באבסדרה רומייתא, שאין דופןותיה
18 מגיעות לתקרה, והרי היא כבית שנוטל ארבע אמות.
19 אופנים נוספים שנוטל ארבע אמות בחצר: תנו רבנן בית שער –
20 בית קטן לפני פתח הבית, או אבסדרה, ומרפסת – פרודור לפני
21 הבתים שבעליה ועולים אליו בסולם. יש להן ארבע אמות. אך אם
22 היו חמשה בתים פתוחין למרפסת, אין להן – לכולם יחד, אלא
23 ארבע אמות בלבד למרגלות הסולם, ששם הוא פתחם בחצר.
24 הגמרא מבררת אופנים מסוימים אם נוטל ארבע אמות: בעא מיניה
25 רבי יוחנן מרבי נאי, לול של תרנגולין, האם יש לו ארבע אמות
26 לפתחו, או אין לו ארבע אמות. אמר ליה, מעמא מאי – הרי מה
27 הטעם שכל פתח נוטל ארבע אמות, משום פירוק משאו. אם כן,
28 הכא בלול של תרנגולים שאין פורקים בו משא, מנעם התרנגול
29 אעל כתליו ועולה לתוך הלול, ומנעם ויורה, ואינו נוטל ארבע
30 אמות.
31 בעא מיניה רבא מרב נחמן, בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה,
32 האם יש לו ארבע אמות כשאר בתים, או אין לו ארבע אמות כיון
33 שיכול לפרוק משאו בצד שאינו מקורה. אמר ליה, אין לו ארבע
34 אמות. ולא מבעיא קיריו מלגיו – אין צריך לומר שאם החצי
35 המקורה כלפי פנים, שבודאי אין לו ארבע אמות, כיון דאפשר
36 דעיל לגוי ומפרק – הוא יכול להכנס עם חמורו לפנים ולפרק
37 משא בחלק הגלוי. אלא אפילו קיריו כלפי חוץ – לצד החצר, גם
38 אינו נוטל ארבע אמות, כיון שאף בזה אפשר דעיל לגוי – עד
39 למקום שאינו מקורה ומפרק משאו שם.
40 הגמרא עוברת לדון בזכויותיו וחובותיו של אדם בחצר ובמבוי:
41 בעא מיניה רב הונא מרבי אמי, אחד מבני מבוי שביתו בנוי בין שני
42 מבואות, שבבית להחזיר פתחו – לסתמו מכאן ולפתחו למבוי אחר
43 הסמוך, האם בני מבוי (הסמוך) מעבדין עליו – יכולים למנוע, או
44 אין מעבדין עליו. אמר ליה, בני מבוי מעבדין עליו, מפני שהוא גורם
45 להם צפיפות במבוי.
46 עוד שאל רב הונא את רבי אמי: אכסניא – חיל המלך, שמוטל על
47 בני העיר לפרנסם כשהם עוברים בתוכה, האם לפי מספר בני אדם
48 הדרים בכל בית מתחלקת חובה זו, או לפי פתחים – פתחי הבתים

אגרות קודש

[י"א שבט תשכ"ב]

... לכתבו האם (בענין השיחות וההצאות בעניני חב"ד) יתרכזו ויתמיד במקום א', או שבכל פעם במק"א -

לדעתי, אף שהעיקר להדליק הנרות (נר ה' נשמת אדם) שבכא"מ מבניי, ובאופן דבהעלותך (עייין

לקו"ת ר"פ בהעלותך)

ולכן יש להרבות במספר המקומות שמבקר - ובפרט שלאחרי ההדלקה ראשונה בכמה פעמים

ומקרים "השלחבת עולה מאליי"

בכ"ז כדאי שבב"ג מקומות יבקר ג"כ באופן מסודר.

להתאוננות שרבות פעמים אינו ראה תוצאות (על אתר) - עיויין לקו"ת בהחילוק דזריעה ונטיעה.

מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת רב יוסף באמרו כי רדו יומא. אי
 יומא וירעא – אם לחרישת יום בשעת הזריעה, תרי יומא ברכא לא
 הוי – הרי בשעת הקציר אין בה עבודה לשני ימים שלמים, ונמצא
 השור בטל מקצת היום השני. ואי יומא ברכא – ואם כוונתו
 לחרישת יום בשעת הקציר, יומא וירעא לא הוי – הרי בשעת
 הזריעה אין בה עבודה ליום שלם.
 הגמרא מפרשת את דברי רב יוסף בשני אופנים: אי בעית אימא
 יומא ברכא – אם תרצה תאמר שכוונתו לחרישת יום בשעת
 הקציר, אלא שמדובר במקום שבשעת הזריעה נהגו דברכי ויתני –
 שחרשו פעמיים, לפניו כדי שתהא נוחה לזריעה, ולאחריה כדי
 לכסות את הזרעים. לפיכך, חרישת יום בשעת הזריעה ארכה
 כחרישת יום בשעת הקציר. ואי בעית אימא יומא ברכא – ואם
 תרצה תאמר שכוונתו לחרישת יום בשעת הזריעה, ומדובר
 בחדורי – קרקע קשה ובה עליות וירידות, ושוהה בחרישתה
 בשעת הקציר שני ימים, כך השור עובד מתבטל כלל.
 השיעור שחולקים שותפים בדברים נוספים: דיולא – בור, שממנו
 משקים שדה, מהו השיעור שחולקים בו. אמר רב נחמן, כדי שיגיע
 לכל אחד ב' דלאלי יומא – שיעור לדלית פועל במשך יום. כיון
 שאין פועל נשכר אלא ליום שלם, וכשיתבטל מקצת מהיום יפסידו
 בעל הבית.
 פירקא – כרם בארץ ישראל, מהו השיעור שחולקים בו. אמר
 רבא דשמואל – אביו של שמואל והאמורא, כדי שיגיע לכל אחד
 פ' שלשת קבין – שטח לזריעת שלש קבין, שהוא שיעור כרם בכל
 מקום. תניא נמי הכי – שנינו כך גם בברייתא, האומר לחבירו, מנת
 ו-חלקן בכם אני מוכר לך, ולא פירש כמה, סומכוס אומר, לא
 יפחות מלתת לו שליש קבין, שהוא שיעור כרם הקטן ביותר,
 ופחות מזה בודאי לא מכר לו. אמר רבי יוחנן, אין דברי סומכוס אלו
 אלא כדברי נביאות, לפי שאין בהם טעם.
 מבררת הגמרא: כרם בבל, שרקעותיה גרועות, מאי – מהו
 השיעור שחולקים בו. אמר רבא בר קבא, כדי שיגיע לכל אחד
 תלת אציאתא ב' תריסר גופי – שלש קבוצות שבכל אחת שנים
 עשר גפנים, כי תיכי דרפיך נבא ביומא – כשיעור שעודר אדם
 ביום, כך שהפועל שישכור לא יתבטל כלל.
 לאור דברי רבי יוסי, מביאה הגמרא מאמר נוסף המשווה דברי
 חכמה לנבואה: אמר רבי אבהו דמן [מזהיר] חיפה, מיום שהרב
 בית המקדש הראשון, נישלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים –
 חכמי התורה, להשיג על ידה דברים שאינם משיגים בדרך הטבע.
 תמדה הגמרא, אנו חכם לאו נביא הוא – וכי חכם אינו ראוי
 להיות נביא, ומדברי רבי אבהו משמע שבתחילה לא שרתה
 הנבואה על החכמים. משיבה הגמרא, הכי קאמר, אף על פי
 שנישלה הנבואה מן הנביאים שאינם חכמים, מן החכמים לא נישלה.
 אמר אמימר, וחכם עדיף מנביא, שנאמר (תהלים צ ז) ונביא ללב
 חכם – יש לנביא לב של חכמה. והרי כשמדמים שני דברים מי
 נתלה ב' הוי אומר קמן נתלה בגדול. ואם הנביא נתלה בחכם,
 הרי שהחכם עדיף ממנו.
 אמר אביי, תדע שאכן שורה נבואה על חכמי התורה, כרבי
 אבהו, דאמר נבא רבא מילתא – שהרי לפעמים אדם גדול
 בתורה אומר דבר, ומתאמרא משמיה דנבא רבא אחרינא כוונתה
 – וכיון לדברי אדם גדול שבדור הקודם, שאין זה יתכן אלא בכח
 הנבואה.
 אמר רבא לדחות את דברי אביי, ומאי קושיא שמחמתה הוכחת
 ששורה נבואה על חכמים, ודילמא תרתייהו ב' חד מילא ניהו –
 הן יתכן ולשני החכמים מול דומה, ולכן כיווני את דעתם. אלא
 אמר רבא, תדע – הראיה היא מזה דאמר נבא רבא מילתא
 ומתאמרא

בית קתום הפונה לחצר, יש לו ארבע אמות בחלוקת החצר כאילו
 הוא פתוח. אבל אם פריך את פצמיו, וגילה שאין בדעתו
 להשתמש בו, ויתר על זכותו ואין לו ארבע אמות. (קבר שפתחו
 קתום אינו מטמא כל כביקו, פריך את פצמיו וסתמו מטמא כל
 כביקו). בית קתום, ומת בתוכו, אינו מטמא את כל כביקו ככל
 קבר, אלא כנגד הפתח בלבד. אבל אם פריך את פצמיו, מטמא כל
 כביקו בקבר.
 דין נוסף בענין סתימת מעבר: אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן,
 מבוואת המפולשות והפתוחים משני צידיהם ודרכם עוברים לעיר
 אחרת, ובקשו בני העיר שהמבוואת בה לסותמן בסופן ולמנוע
 מעבר דרכם, בני אותה העיר האחרת מעבדין עליהן שלא לסתמן.
 לא מיבעי כי לרבא אחרנא – אין צריך לומר שבשאר דרך
 אחרת מלבד המבוואת, המעבדי – שמעבדים מלסתמן, אלא
 אפילו כי אפא דרבא אחרינא – כשיש דרך אחרת, נמי מעבדי.
 משום – הלכה זו יש ללמוד מדרב יהודה אמר רב, דאמר (ב"ב כח),
 מצר – רצועת קרקע שהחזיקו והשתמשו בו רבים ברשות, אף על
 פי שאינו שלהם אסור לנקלו. (בבבא גידל, דאמר רב גידל, רבים
 שפירו דרד לעצמן, מה שפירו בירו). אף מבוי, שהחזיקו הרבים
 לעבור דרכו, אסור לקלקלו ולסתמו.
 דין נוסף באותו ענין: אמר רב ענן אמר שמואל, מבוואת המפולשין
 לרשות הרבים, ובקשו בני המבוואת להעמיד להן דלתות בפתחן
 ולמנוע מהרבים להיכנס שם, בני רשות הרבים מעבדין עליהן.
 קצור מילה – בני הישיבה סברו לומר, תני מילא – דברי שמואל
 אינם אלא כשבקשו להעמיד הדלתות בתוך ארבע אמות שבראש
 המבוי, אבל בקשו להעמידם בתוך המבוי אין לעכבם. ובדברי רבא
 אמר רב נחמן, דאמר רבי יוחנן אמר רב נחמן בענין ספק טומאה
 ברשות הרבים, ארבע אמות במבוי הסמוכות לרשות הרבים,
 ברשות הרבים דמין – דינן כדן רשות הרבים, וספק טומאה
 הנמצא שם טהור. ומכיון שהם כרשות הרבים אין להעמיד שם
 דלתות, אבל בתוך המבוי שהוא רשות היחיד מותר להעמיד
 דלתות.
 הגמרא דוחה את דבריהם: ולא היא, אלא אפילו בקשו להעמידם
 בתוך המבוי סובר שמואל שמעבבים אותם. כי תתם – רב נחמן
 שחילק בין ארבע אמות שבראש המבוי לבין תוך המבוי, לענין
 טומאה בלבד הוא. שכיון שבראש המבוי מצויים רבים, דומה
 לרשות הרבים, ואילו תוכו שאין מצויים בו דומה לרשות היחיד.
 אכל תתם – לענין העמדת דלתות במבוי, ויננין דתתן בני רשות
 הרבים ועיילי טומא – לפעמים נדחקים הרבים במבוי ונכנסים
 בתוכו הרבה, ולפיכך חזקתם היא בכולו ואין לקלקלו.
 שנינו במשנה: ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה
 קבין לזה כו', רבי יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חצי קבין וכו'.
 מבארת הגמרא: ולא פליגי – תנא קמא ורבי יהודה אינם חולקים,
 אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה – כל אחד קבע את השיעור לפי
 מקומו. במקומו של תנא קמא היתה הקרקע כחושה ולא כדאי
 לטרוח בה בפחות מתשעה קבין, לפיכך אמר שאין חולקים בפחות
 מכן. ובמקומו של רבי יהודה היתה הקרקע משובחת, וכדאי היה
 לטרוח אפילו בתשעת חצי קבין, לפיכך אמר שחולקים אף
 בשיעור זה.
 תנא קמא ורבי יהודה דברו על קרקע שבארץ ישראל שם גרו,
 הגמרא מבררת מה דינה של קרקע שבבבל: בבל, שרקעותיה
 אינן טובות כל כך, מאי – מהו השיעור ששותפים חולקים. אמר רב
 יוסף, כדי שיגיע לכל אחד ב' רדו יומא – בית חרישת יום. כלומר,
 קרקע בשיעור שחורש השור משך יום שלם. כיון שאין משכירים
 שוורים לעבודה בשדה אלא ליום שלם, ובקרקע קטנה השור
 מתבטל חלק מהיום ובעל השדה מפסיד.

אצל חסידי חב"ד מקובלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חומש עם פרוש רש"י מפרשת השבוע, כך גם
 נהגו האדמו"רים נשיאי חב"ד.

בבא בתרא. הושתפין - פרק ראשון דף יב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רנז
רש"י

1 בית סתום - שהיה לו פתח לחצר, וסתום. יש לו ארבע אמות - בחלוקת החצר,
2 אם בא לחלוק, כאלו הוא פתוח. אינו משפא כביכו - אלא כנגד הפתח, אם מת
3 בתוכו. פרין את פצימיו - הרי הוא כקבר, וחכמים סימאו את סביבות הקבר ארבע
4 אמות, כדי שלא יקברו עושי טהרות עד הקבר ויאהילו, ולא אדעתיהו. לעיר אחרת

5 - לדרך עיר אחרת. ובקשו בני העיר -
6 שהמבואות בה, לסתומן מאחריהם. בני אותה
7 העיר - האחרת, מעכבין עליהן, שכבר הוחזקו
8 לקצר דרכן דרך אותן המבואות. בני רשות
9 הרבים מעכבין עליהן - משום דכי דחקו בני
10 רשות הרבים מסתלקי לתוך המבואות. הני
11 מילי - תוך ארבע אמות של ראש המבוי
12 הסמוכות לרשות הרבים מעכבין מלהעמיד
13 דלתות לשם. כרשות הרבים דמו - לענין ספק
14 טומאה ברשות הרבים. ולא היא - שאפילו
15 רצו להעמידם לפניו מארבע אמות - מעכבין
16 עליהן. בי רדו יומא - בית חרשת יום אחד,
17 לזה וכן לזה. "לא תחרשו" - מתרגמינן: לא
18 תרדו (דברים כב). הכי גרסינן: בי רדו יומא
19 מאי אי יומא זרעא תרי יומא כרבא לא הוי
20 ואי יומא כרבא יומא דזרעא לא הוי. אי בעית
21 אימא יומא דזרעא באתרא דכריב ותני ואי
22 בעית אימא בינמא דכרבא ובאהדורי. אי יומא
23 דזרעא - בשעת הזרע הוא נוח לחרוש, שכבר
24 נחרשה בשעת הניר. תרי יומי כרבא לא הוי
25 - כלומר בשעת הניר הזיק שיכור שזורי?
26 אין בו כדי מלאכת שני ימים, ויש בו יותר
27 מכדי מלאכת יום אחד. ואי בינמא כרבא -
28 של שעת הניר קאמרת - לא הוי יומא
29 דזרעא, ודזיק שיכור שזורים בשעת הזרע?
30 אי בעית אימא יומא דזרעא - ודקא קשיא
31 לך. תרי יומי כרבא לא הוי - באתרא דכריב
32 ותני בשעת הניר איבא בינמא דזרעא תרי יומי
33 כרבא. ואי בעית אימא יומא כרבא -
34 ודקאמרת: לא הוי יומא דזרעא - בהדורי
35 עסקין, שארץ קשה ויש בה מעלות ומורדות.
36 ויש טורח בשעת הזרע כשעת הניר. לישנא
37 אחרינא איפכא גרסינן: ואי בעית אימא יומא
38 דכרבא, ודקשיא לך: יומא דזרעא לא הוי -
39 באתרא דכריב ותני בשעת הזרע, אחת קודם
40 לזריעה ואחת לאחר הזריעה לכסות הזרעים.
41 ואי בעית אימא יומא דזרעא, ודקאמרת תרי
42 יומי כרבא לא הוי - בהדורי, עסקין, שיש
43 טורח גדול בשעת הניר, ויומא דזרעא הוי תרי
44 יומי כרבא. ולשון זה הגון. דוולא - אם יש
45 לחן בור שממנו משקין שדה. בי דלו יומא -
46 עד שיהא בו כדי להשקות שדה כדי פועלת
47 וכו' לזה וכדי פועלת שדה, משום שכבר
48 פועל. פרידמא - כרם. שלושה קבין - לכל
49 אחד, לפי חשבון סאתים בחצר המשכן. אין
50 אלו אלא דברי נביאות - בלא טעם. אוציאתא
51 - כל שנים עשר נפנים קרי אוציאתא. דריפין -
52 עדר. נישלה נבואה כו' - משום דאמר ליה
53 לעיל "אין אלו אלא דברי נביאות", שקרא
54 דברי חכמים נבואה, נקט לה להא מילתא.
55 אטו חכם לא נביא הוא - וכי אין חכם ראוי
56 להיות נביא? דקאמר מר נישלה מן הנביאים
57 וניתנה לחכמים, מכלל דמעיקרא לא היתה
58 נבואה לחכמים. הכי קאמר אף על פי
59 שנישלה מן הנביאים - שאינם חכמים, מן
60 חכמים לא נישלה. ונביאים יש לחן לכב
61 חכמה. חכמה נביא - שלא נישלה מן חכמים.
משמיה

1 בית סתום - יש לו ארבע אמות, פרין את פצימיו -
2 אין לו ארבע אמות; קבר שפתחו סתום - אינו מטמא
3 כל סביביו, פרין את פצימיו וסתמו - מטמא כל
4 סביביו; בית סתום - אינו מטמא כל סביביו, פרין את
5 פצימיו - מטמא כל סביביו. אמר רבה בר בר חנה
6 אמר רבי יוחנן: מבואות המפולשות לעיר אחרת
7 ובקשו בני העיר לסותמן - בני אותה העיר מעכבין
8 עליהן; לא מיבעי פי ליפא דרבא אחרינא דמעכבי,
9 אלא אפילו פי איפא דרבא אחרינא נמי מעכבי,
10 משום דרב יהודה אמר רב, דאמר: מצר שהחזיקו
11 בו רבים - אסור לקלקלו. פדרב גידל, דאמר רב
12 גידל: רבים שפדרו דרך לעצמן - מה שפדרו פדרו.
13 אמר רב ענן אמר שמואל: מבואות המפולשין
14 לרשות הרבים ובקשו בני מבואות להעמיד להן
15 דלתות - בני רשות הרבים מעכבין עליהן. סבור
16 מיתה: הני כילי בארבע אמות, פדרבי זירא אמר רב
17 נחמן, דאמר רבי זירא אמר רב נחמן: ארבע אמות
18 הפמוכות לרשות הרבים פרשות הרבים דמין, ולא
19 היא, התם - לענין טומאה, אבל הכא - זמנין דדחקי
20 בני רשות הרבים ועיילי טובא. "ולא את השדה -
21 עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין
22 לזה" כו'. ולא פליגי, מר פי אתריה ומר פי
23 אתריה. בבבלי מאי? אמר רב יוסף: בי רדו
24 יומא. מאי בי רדו יומא? אי יומא דזרעא - תרי יומא
25 פרבא לא הוי, אי יומא פרבא - יומא דזרעא לא
26 הוי - אי פשית אימא: יומא דכרבא - פדרבי ותני; ואי
27 פשית אימא: יומא דזרעא - פדהדורי. דוולא - אמר רב
28 נחמן: פי דאלו יומא. פדרבא - אמר אבוי דשמואל:
29 בת שלשת קבין. תניא נמי הכי: האומר לחבירו "מנת
30 בכרם אני מוכר לך" - סומכוס אמר: לא יפחות
31 משלשה קבין. אמר רבי יוסי: אין אלו אלא דברי
32 נביאות. בבבלי מאי? אמר רבא בר קסנא: תלת
33 אציאותה בני תריסר גופני, פי היכי דרפיק נבא
34 ביומא. אמר רבי אבדימי דמן חיפה: מיום שחרב בית
35 המקדש, נישלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים.
36 - אטו חכם לא נביא הוא? - הכי קאמר: אף על פי
37 שנישלה מן הנביאים, מן החכמים לא נישלה. אמר
38 אמימר: וחכם עדיף מנביא, שפאמר: "ונבא לבב
39 חכמה", מי נתלה במי? הוי אומר: קמן נתלה בגדול.
40 אמר אבין: תרע, דאמר נבא רבה מילתא, ומתאמרא
41 משמיה דנבא רבה אחרינא פותיה. אמר רבא: ומאי
42 קושיא? ודילמא תרווייהו בני חד מולא ניהו אלא
43 אמר רבא: תרע, דאמר נבא רבה מילתא, ומתאמרא
משמיה

1 פצימיו מטמא כל סביביו - פירש הקונטרס: כל סביביו - ארבע אמות, כקבר. ואין
2 נראה לרבינו שמשוך, כיון דמסיימי מחיצות, וליכא למיחש שמוא יעלה על הבית
3 ויאהיל עליו - לית לן למימר שיטמא ארבע אמות סביביו, כדמוכח בפרק "משוח מלחמה"
4 (סוטה מדא), גבי חצר הקבר, העומד בתוכה טהור - הני מילי חצר הקבר דמסיימי מחיצות,
5 אבל בעלמא חפסי. לכך נראה לו לפרש: כגון
6 שיש זיזין הרבה בולטין מן הבית מכל צד, ויש בהן
7 פותח טפח לכל אחד. ובשלא פרץ פצימיו, אף על
8 פי שסתמו - אינו מטמא תחת השאר זיזין, שסתמו
9 של מת עומד לצאת דרך פתח. אבל אם פרץ
10 פצימיו חזרו ובנאן כשאר כותל, ואין כאן פתח
11 כלל - מטמא כל סביביו, דכל זיז חזי איבא
12 לספוקי דשמן דרך תחת אותו זיז יצא מן הבית.
13 ויש לישב פירוש הקונטרס: דבית נמי לא מסיימי
14 מחיצות, דאף על גב דליכא למיחש שמוא יעלה
15 על הבית - מכל מקום איבא למיחש שמוא יגיע
16 בכתלי, דקבר מטמא במגע אפילו מן הצד,
17 כדמוכח בספרי בפרשת פרה אדומה: "בקר" - זה
18 קבר סתום, או אינו אלא פתח? אמרת קל וחומר:
19 ומה אהל שהוא מקבל טומאה - אינו מטמא מכל
20 הצדדין כשהוא פתוח, הקבר שאינו מקבל טומאה
21 - אינו דל שא לא יטמא מכל הצדדין כשהוא פתוח?
22 משמע דכשהוא סתום - מטמא אף בנוגע בו מן
23 הצד.
24 מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו - היינו
25 כשהחזיקו ברשות. אבל אם באין להחזיק
26 שלא ברשות - יש למחות בידם, ולנקוט פזרא
27 ולתיב, כדמוכח ב"המניח" (בבא קמא כהא).
28 ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה - פירש
29 רבינו יצחק בן רבינו מרדכי: דבאתריה דברי
30 יהודה היה קרקע חשוב וטוב, והיה חשוב לטרוח
31 בתשעה חצאי קבין, אבל באתריה דתנא קמא לא
32 היה קרקע טוב כל כך, שהיה חשוב לטרוח
33 בפחות מתשעה קבין. ואף על פי שלא היה בו כדי
34 חרישת יום - ראוי היה לטרוח. והשתא בעי: בבבלי
35 מאי, חזק הקרקע טוב כל כך, ואינו ראוי כשעור
36 השנו במשנתנו. הכי גרס רבינו חננאל: "ואי
37 בעית אימא בכרבא דזרעא ובהדורי - פירוש: בית
38 חרישת יום, ושפיר הוי יומא דזרעא, דכשנא
39 לזרעה - חורש, ובחזירתו עוד מושך ומחרישה
40 על הקרקע דזרע, וזה בהדורי. "ואי בעית אימא
41 יומא דזרעא - ודקאמרת לא הוי תרי יומי כרבא
42 - כריב יומא ופולגא, הדר תני ובריב עד שלשים
43 יומא.
44 דוולא פירש רבינו חננאל: ארץ שמשקין אותה
45 בדלי, לכל אחד ארץ שדולק לה יום
46 אחד. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן הוה ליה
47 למיתני "בבבלי מאי", כדבעי באינן על כן נראה
48 בפירוש הקונטרס. "אמר" רבי יוסי אין אלו אלא
49 דברי נביאות - לא לשבח קאמר, אלא כלומר
50 שאומר בלא טעם. דכי האי גונא בסוף ("אלו)
51 מומין" (בבבא מדא), גבי ירית שאין בה ציפור
52 מטמא במגע ובמשא אבל לא באהל. וקאמר: עשו
53 דבריהן כדברי נביאות מה נפשך? אי אבר הוא -
54 ליטמא באהל, ואי לא אבר הוא - לא ליטמא כולל
55 וכן יש לומר בסוף פרק "כיצד מעבירין" (עירובין
56 סב). אטו חכם לאו נביא הוא - ואם תאמר:
57 בפרק "בן סורר" (סנהדרין עהא) דקאמר: משחורב
58 בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה
59 - תקשי ליה נמי: אטו קודם שנחרב לא הוה להו
60 טעם ביאה לעוברי עבירה? הא מפיק ליה מדכתיב
61 "מים גוברים ימתקו" (משלי ט), בדפריין הבא ויש
62 לומר: דאיכא לשוני התם בדמשני הכא: ניטל טעם ביאה, ומעוברי עבירה לא ניטלה. ולא
63 חש להקשות בבלי מקום.

בל המוריעין לו לא במזדה מטביין לו – ובשילחי 'מרובה' (בבא קמא פ.ב) דקאמר רב אחא גופיה: לעולם אין מטביין לו, איכא למימר דמתחלה אמר: לא במזדה מטביין, שהיה מצפה שיחזירוהו לגורולתו, וכשראה שלא החזירוהו – שוב אמר: לעולם אין מטביין לו. **חלק** בבור חלק פשוט יחבין ליה אחד מצרא – כדנפקא לן ב"יש נוחליך' (בבא בתרא קכד,

א) מכתוב 'פי שנים' – מקיש חלק בבורה לחלק פשוט. **אמריצא** דבי נשי – אית דגרס בתר הכי 'אמרי אחותא', אם כן 'בי נשיה' – היינו חמוי, ולא היו לחמוי בנים כי אם בנות, ואית דגרסי: 'אמרי אחי', אם כן 'בי נשיה' היינו אביו.

בגון זה בופין על מדת סדום – תימה לרבינו יצחק: לרבה, אמאי איצטריך קרא בבכור דיהבין ליה אחד מצרא? ואומר רבינו יצחק: לפי שלא נתן לו כח הכתוב אלא כשני אחיו, ואילו היו שני אחיו רוצים להשתתף – לא כפיין לשלישי לתת להם חלק בידם. ועוד: ביהב מצותא שכתב רחמנא, כדאמר ב"יש נוחליך' (שם) דכתיב 'לתת לו פי שנים', ואין לכוף את הנותן, ולאבי נמי, אי לאו דקרייה רחמנא בכור – הוה אמנאי 'יקום על שם אחיו' – כאילו הוא ואחיו קיימין. ורבינו יצחק אמרם מפרש: דהא דאמר רבה בופין – לא מדין תורה קאמר, דבדין היה יכול למחות שכנגדו דאיכא קפידא ברוחות, כדאמר בכמה דוכתין. ועוד: הא דבופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר – היינו בשכבר דר בחצר חבירו, שאינו מעלה לו שכר, אבל הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו, אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא, וגברא דלא עבד למיגר, דהוה זה נהנה וזה לא חסר, אלא מתקנת חכמים קאמר הכא דבופין. והשתא אין להקשות כלל אמאי איצטריך קרא בבכור.

מעלינן

ליה כנסבי דבר מריון – פירש הקונטרס: בשדה הבעל, שיכולים לומר שפעמים מתברכת משאר שדות. ובתרתו ארעאת אחרי גנרי לא שייך למיגר מעלינן, כיון שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו. וכן נראה, דגם אותם שצריך להשקות מתברכת אחת מהם פעמים יותר, שאחת לוקה בשידופן ואחת אינה לוקה. ופירש רבינו יהוה: מעלינן כנסבי דבר מריון – לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים, כמו בני מריון שהיו עשירים ולא היו מוכריה קרקעותיהם אלא בדמים יקרים. ותרתו ארעאת אחרי גנרי לא קאי אעובדא דהווא גברא, אלא מילתא באנפי נפשה, כלומר, שתי שדות שיש לכל אחד נגר ורועה האחד שיהלוק כל אחת לשתיים, שיקח חצי שדה זו וחצי שדה זו, אמר רבה: בופין על מדת סדום ויטול כל שדה שלם, כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מצרא, וכן יש לפרש תרתי ארעאת אחד גנרא – שהגנר מפיס בין שתי השדות, ואם יחלק כל שדה לשתיים, לא יהיה חלק אחד מצרא. והשתא בהני לא שייך למיגר מעלינן כנסבי דבר בר מריון, דאטו אם האחד רצה לחלוק לעשרים נאמר שיהלוק משום מעלינן? ולשון 'מעלינן' נמי איתו מתיישב לפירוש הקונטרס.

חד

משמיה דרבי עקיבא פרו יוסף פנותיה. אמר רב אשי: ומאי קושיא? דלמא להא מילתא בר מוליה הוא אלא אמר רב אשי: תדע, דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמרא הלכה למשה מסיני. בריסתא – שוק רשות הרבים. דפליך – השתא במתא מחסיא, שתדיל להיות ראש הישיבה עכשיו. מביזוי חתים – כשחותם באיגרת חותם שמו טביומי. קיימא לי שעתא – מול. שדור זונא דרבנן לגביה – דמר בר רב אשי. לאמילוכי ביה – ליטול עצה ורשות להמליך את רב אחא. פתח ותנא – דרשה, ונעשה ראש הישיבה. כל המריעין לו בו' – כלומר, האויל ונדהה השעה לא למילוכי עד. איש נבוכ – כשהוא חלול, בלא כרס מלאה, ילבב – כמה לבבות, שאינו מסכים לדעת שלמה. ינובב בחולות – לב אטום בבתולות ערשה נבוכ וחלול. פשיטא חלק בכור וחלק פשוט – שני חלקין שהבכור נוטל, אחד משום בכורה ואחד משום פשיטות, יחבין ליה אחד מצרא זו אצל זו, שהרי שניחן חלקו חן, והרי חן כחלק אחד. יבם מאי – המייבם את אשת אחיו, דקם תחתיו לנחלה, ונטול שני חלקים, מאי מי מצו אמרי ליה: האויל ומכא אחרינא קאמי – לא יחבי להו ניהליה אחד מצרא זו אצל זו, אי לאו מעליתא גבן בדמי. הכבור אשר תלד – ביבם קמשתעי, דמצוה בגדול ליבבם, 'אשר תלד' – פרט לאיילנות. והכי מדרש קרא: 'יבמה יבא עליה וגו' וזהו 'הכבור', איהו מן היבמין יבא עליה – 'הכבור', 'אשר תלד' – וככזו שהיבמה בת וולדות היא, פרט לאיילנות. דובן ארעא אמצרא דבי נשא – קנה קרקע אצל שדה אביו. כי טמא למיפיל – עם אחיו בנסבי אביו. על מדת סדום – זה נהנה וזה לא חסר. אמרי אחי מעלינן ליה עילויא – לנו היא משבחת בקרקעותיו של רב מריון, שהיו מעולות ומסתברא דא דרב יוסף בשדה בעל, שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת משאר השדות. תרי ארעא אחרי גנרי – אם בית השלחין היא, ויש לשני אחין לחלוק שתי שדות, לכל אחת יש לה יאור להשקות ממנה, וזה קנה שדה אצל האחד מהן, ורועה שדות אחיו זו הסמוכה לשלו. בגון זו בופין – שיהא ליקרקע השניה גם היא יש לה יאור להשקות ממנה. האי מדויל והאי לא מדויל – דרך היאורים לייבש כשגור (שם) [והם] נמשכין ממנו מתמעט, לפעמים שזה יש זה אינו יבש. ואומר לו: טול חלקך בשתיים, דלאו מדת סדום היא, או תן לנו עילוי בדמי. תרתי – ארעאת יש להם לחלוק על חד גנרא, ואחד מהן קנה קרקעו אצל האחת. בופין על מדת סדום – דכיון דאחד גנרא נגורו – שתדיל שוות. ניהא לי לאפשי אריסי – טוב לי שיהא לך שתי שדות, אחת מכאן ואחת מכאן ואחת לי באמצע, כדי שתורבה לך אריסי, ותהא שדה שלי משתמרת יפה.

חד

41 בופין על מדת סדום. מתקיף לה אביי, מצי אמר: בעינא דאפיש אריסי והלכתא פרב יוסף, אפשי לאו מילתא היא.

חד

דווקא כאשר יש ליהודי ייסורים כו', ואף-על-פיכך, אינו מתפעל מכל המניעות והעיכובים, הנה באופן כזה דווקא יכול לדוקא אחד עם התורה לגמרי.

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

בבא בתרא דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רנט

לְחַת' וּמִתְרַנְּמִין 'חֲלִיל לוחִין' – לוחות עצים מכל צד ובאמצעו
חלול. אף כאן פירושו שכריסו חלולה ולא אבל, לפיכך יש לו שתי
לבבות.
מאמר נוסף בענין זה ש'נבוב' פירושו חלול: אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה
דְּרַב יְהוֹשֻעַ, הָרָגִיל כְּשֵׁתִית נָוֹן, אָפִילוּ אִם לְבֹו אָטוּם וְ–טתום מהבין
בְּתוֹלָה שְׁאִינָה בַעלוֹה, וְזֶן מְפָקָהוּ – פותח את ליבו, שְׁנָאֵמַר (וכריה
טו) 'וְתִירוּשׁ יִנְבֹב בְּתוֹלוֹת' – היין עושה את הלב, האטום כבתולות,
חלול.
הגמרא עוברת לדון באופן חלוקת ירושה: אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב
יְהוֹשֻעַ, דִּין זֶה פְּשִׁטָּא לִי, שְׁנֵי חֲחֻלִּים שְׁנוּטֵל בְּכוּר בִּירוּשָׁת
אֲבִיו, חֲחֻלַּךְ הַנוֹסֵף שְׁמוּגִיעַ לוֹ כְּבָכּוֹר, וְחֻלְקָ שְׁשׁוֹ – חלקו כשאר
אחיו, וְיִהְיֶינָה לֵיהּ אַחֵר מַצְרָא – נותנים לו אותם זה לצד זה. אלא
יָבֵם – הנושא את אשת אחיו ושמט בלא בניס, ונוטל את חלק
המת בירושת אביהם, אִנִּי מִסְתַּפֵּק מֵאִי – מה דינו, האם נותנים לו
את שני החלקים ביחד או לא.
מחלוקת אמוראים בענין: אָמַר אֲבִי, הִיא הִיא – כפי שהדין בבכור
כך כך הדין גם ביבם, שְׁנוּטֵל את חֲחֻלְיוֹ בִּיחֹד. מֵאִי מַצְמָא, לִפִּי
שְׁבָכּוֹר כְּרִיָּה דְּחֶמְנָא לִיבֵם (דברים כה ו), לִפִּיכָּר דִּינוֹ בְּכָכּוֹר. רַבָּא
חֻלַּק וְאָמַר, מִכִּין שְׁאָמַר קָרָא 'וְהָיָה הַבְּכֹוֹר', מִשְׁמַע שְׁהוֹיָתוֹ –
לגבי עיקר דינו (שנוטל שני חלקים) הרי הוא כבכור, וְאִין חֲחֻלְקָתוֹ
בְּכָכּוֹר – לענין חלוקתו (שנוטלן בצד אחד) אינו כבכור.
אופנים נוספים שיש לדון אם אחד היורשים נוטל חלק מסוים:
ההוא דִּבְנֵן אֶרְעָא – מעשה באדם שקנה קרקע אֶמְצָרָא – על הגבול
דְּבִי נְשִׂיָה – של שדה אביו. כִּי פָלְגוּ – כשחלקו את ירושת האב
לאחר מותו, אָמַר לָהּוּ בַעַל הַמִּצָּר לֵאחֹיו, פְּלִיגֵי לִי אֶמְצָרָא – תנו
את חלקי בגבול השדה שלי. אָמַר רַבָּה, כְּגֹוֹן זֶה, בּוֹפִין את אחיו על
מִדַּת סְדוּם – שלא ינהגו כמנהג אנשי סדום, שגם הם לא הניחו
לאדם ליהנות מממונם אף כשלא חסרו מחמת כן, אלא נותנים לו
חלק במצר. מִתְקִיף לָהּ וְ–מקשהו) רַב יוֹסֵף לִרְבָּה, מדוע שיכפו לתת
לו חלק במצר, הרי אָמַרִי לֵיהּ אַחִי – יכולים אחיו לטעון, מְעַלְיִין
לֵיהּ עֲלִיָּוָה – מחשיבים אנו חלק זה יותר משוויו, והרי הוא בעינינו
כִּי נִכְסֵי דְבִי בַר מְדִין שְׁהוּ מְשׁוּבָחִים. מְכַרְיַהּ הַגְמָרָא, וְחֻלְקָתָא
כְּרַב יוֹסֵף, שאין כופים על האחים באופן זה.
אופן נוסף: תְּרִי אֶרְעָתָא אַחֲרִי נְגָרִי – אם ירשו שתי שדות שבכל
אחת אמת מים נפרדת, ומבקש אחד מהם ליטול את זו הסמוכה
למצרו. אָמַר רַבָּה, כְּגֹוֹן זֶה, בּוֹפִין עַל מִדַּת סְדוּם. מִתְקִיף לָהּ רַב
יוֹסֵף, מדוע שיכפו עם כך, הרי וְנִינֵן דְּהָאִי מְדִיל וְהָאִי לֹא מְדִיל –
לפעמים באמת מים אחת זורמים מים ובשניה לא, לִפִּיכָּר עֵדִיף
לַהּ לַחֲלוֹק בְּגוּרֵל. מְכַרְיַהּ הַגְמָרָא וְחֻלְקָתָא כְּרַב יוֹסֵף, שאין
כופים לתת לו סמוך למצר.
אופן נוסף: תְּרִי אַחֲרִי נְגָרִי – אם ירשו שתי שדות ולהן אמת מים
אחת, ומבקש אחד מהם ליטול את זו הסמוכה למצרו, אָמַר רַב
יוֹסֵף, כְּגֹוֹן זֶה, שאין עדיפות לשום שדה, בּוֹפִין עַל מִדַּת סְדוּם
ונותנים לו. מִתְקִיף לָהּ אֲבִי, מִצִּי אָמַר – הרי הוא יכול לטעון,
כְּעִינָא דְּאֶפְשִׁי אֲרִיסִי – רצוני שירבו אריסים שישמרו על השדה
שלי. ולכן אני מעדיף ליטול בין שדותיך, כדי שתרחבה אריסים
וממילא ישתמר גם חלקי. מְכַרְיַהּ הַגְמָרָא וְחֻלְקָתָא כְּרַב יוֹסֵף,
כִּין שְׁאֶפְשִׁי לֹא מִלְתָּא הִיא – טענת ריבוי אריסים, אינה טענה.

מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי עֲקִיבָא בְּרִי יוֹסֵף בְּנוֹתִיָּה – וכיון לדברי רבי עקיבא בר
יוסף, שחכם ממנו בהרבה ואינו בן מזלו. דוחה הגמרא, אָמַר רַב
אֲשִׁי, וְמֵאִי קוֹשְׁיָא, דְּלָמָּא לָהּא מִלְתָּא בְּרִי מוֹלִיָּה הוּא – הרי יתכן
שלענין זה מזלו של החכם דומה לרבי עקיבא, ולכן כיון לדעתו.
אֵלָּא אָמַר רַב אֲשִׁי, תַּדַּע, דְּאָמַר נְכָרָא רַבָּה מִלְתָּא, וּמִתְאָמַרָא הִלְכָּה
לְמַשְׁה מְסִינִי בְּנוֹתִיָּה – ומכוון להלכה למשה מסיני, שאינה דבר
שבא מסברה השכל, אלא בודאי בנבואה נאמר לו. מקשה
הגמרא: וְדָלָמָּא כִּין הַחֶכֶם בְּמִקְרָה לַהֲלַכָּה לְמַשְׁה מְסִינִי, והרי הוא
בְּסוּמָא וְ–עוֹר) שנתקל במקרה בְּאִרְבָּה וירד דרכה מן הגג. דוחה
הגמרא: וְלֹא מַעֲסֵי יְהִי – וכי אין החכם נותן טעם לדבריו, ואם כן
לא נאמר דבריו במקרה.
מִמִּרָא נִוְסַת בִּאוּתוֹ עֵינִי: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִיּוֹם שֶׁהָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
נִשְׁלַח נְבֻאָה מִן הַנְּבִיאִים וְנִתְּנָה לְשׁוֹמֵי וְלִתְּנִינִקוֹת.
מבארת הגמרא: שניתנה נבואה לשומים וְלִתְּנִינִקוֹת. היכן
מִצְאָנוּ, כִּי הָאֵל – כמו המעשה דְּמַר בְּרַב אֲשִׁי. דְּהוּא קָאִי בְּרִשְׁתָּתָא
דְּמַחְזוּן – שהיה עומד בשוק של העיר מחזוא. שְׁמַעֲיָה – שמעו
לְהַוּא שְׁמַעֲיָה דְּקָאֵמַר, רִישׁ מִתְּבַרְתָּא דְּמִלְּדִי בְּתָתָא מְחִסָּא – ראש
הישיבה שעשוי להתמנות עתה בעיר מחסיא. מְכִיּוּמִי חֲתִים –
חותם את איגרותיו בשם טביומי. אָמַר מַר בְּרַב אֲשִׁי לַעֲצֻמוֹ, הֲלֹא
מֵאִין חֲתִים מְכִיּוּמִי בְּרַבְּנָן – מי הוא מהחכמים שחותם בשם טביומי,
אֵנָּה – אני הוא, וְשְׁמַעֲיָה מִיָּדִי קִינָא לִי שְׁעָתָא – אני מסיק מכך
שהגיע שעת לעלות לגדולה. קָם מַר בְּרַב אֲשִׁי, וְאָתָּא לְמַחֲסִיתָא
אֶדְחָתָא, טַרַם בּוּאָה, וְנִמְנָו) בְּרַבְּנָן לְאֻתְבִּיָּה וְ–(להושיב) לִב
אִתָּא מִדְּפִתִי בְּרִישָׁא – בראש הישיבה. אִךְ בִּין דְּשְׁמַעֲיָה דְּאָתָּא –
שבא מר בר רב אשי לעירם, שְׁדוּר וְזִנָּא דְּרַבְּנָן לְנִבְיָה לְאִימְלוּכִי בִּיה
– שלחו זוג תלמידי חכמים להיוועץ עמו, עֲבָקִיָּה – עיכבם מר בר
רב אשי אצלו. הָרַר שְׁדוּר וְזִנָּא דְּרַבְּנָן אֶחָרִינָא – חזרו ושלחו אליו
זוג נוסף, עֲבָקִיָּה גְבִיָּה – ועיכב אף אותם, עַד דְּמָלוּ בִּי עֲשָׂרָה – עד
שמלאו שם עשרה חכמים. בִּין דְּמָלוּ בִּי עֲשָׂרָה, פִּתַּח הוּא – מר בר
רב אשי וְתָנָא וְדָרָא, וְנַעֲשֶׂה רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה. וְהִסִּיבָה שְׁחֵמְתִין עַד
שְׁהוּ שֵׁם עֶרְשָׁה, לִפִּי שְׁאִין פּוֹתְחִין בְּכָלָה – אין החכם מתחיל
לדרוש בפני פְּחֻז מְעַשְׂרָה. בראותו שנדחה ולא מינוהו, קָרַי רַב
אָתָּא אֶנְפְּשִׁיָּה – על עצמו, כִּל הַמְרִיעִין לוֹ – שעושים לו רעה, לֹא
בְּמִתְרָה מְטִיבִין לוֹ – אין ממנהים להטיב עמו. וכגון כאן, שלא
מינוהו, בודאי לא ימנוהו עוד. וְכָל הַמְטִיבִין לוֹ, לֹא בְּמִתְרָה מְרִיעִין
לוֹ. וכגון מר בר רב אשי שמינוהו, לא במהרה יסלקוהו.
הגמרא ממשיכה לבאר את דברי רבי יוחנן: שניתנה נבואה
לַתְּנִינִקוֹת מֵאִי הִיא – היכן מצאנו. כִּי הָאֵל דְּבַת וְ–בתו של) רַב הִסְדָּא.
הוּא יְחִבָּה בְּכַנְפֵּיהּ דְּאִבָּהָ – שהיתה יושבת בחיק אביה, הוּוּ יְחִבִּי
קָמִיָּה – וישבו לפניו רַבָּא וְרַמִּי בְּרַב הָמָא תלמידיו. אָמַר לָהּ – שאל
רב חסדא את בתו, מֵאִין מִיִּנְיָהּוּ כְּעִית – למי מהם את רוצה
להינשא. אָמַרָה לֵיהּ, תְּרִיָּיָהוּ – לשניהם. כִּשְׁשֻׁמָּה את דבריה, אָמַר
רַבָּא, וְאֵנָּה בְּתָרָא – ואני אשא אותה האחרון, לאחר רמי בר חמא.
מאמר נוסף מרבי אבדימי: אָמַר רַבִּי אֲבָדִימִי דְּמֵן חִיפָא, קוֹדֵם
וְ–(טרם) שִׁיאֲכַל אֶדָם וְיִשְׁתָּה, הוּא כְּמִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁתִּי לְכָבוֹד, לִפִּי
שאין דעתו מיושבת. אבל לֹאֲחַר שְׁאֲוֹכֵל וְשׁוֹתָה, אִין לוֹ אֵלָּא לֵב
אֲחֵד – דעתו מיושבת. שְׁנָאֵמַר (איוב יא יב) 'אִישׁ יִנְבֹב וְלֵבָב', לַמְדֻנו
שהאדם הנבוב כמי שיש לו שתי לבבות, וְיָתִיב – ובמקום אחר
לַמְדֻנו פִּירוּשׁ חִיבַת 'נבוב', שְׁנָאֵמַר בַּעֲשִׂיתִי הַמִּזְבֵּחַ (שמות כח ז) 'נְבֹב'

המשך מעמוד רס

ולכן העצמאות צריכה להתבטא בהוספה בעיני יחדות וערכי יחדות ועד כדי להשפיע על הבעל והילדים
וכל עמדת הבית בכיון האמור.

מובן שהאותיות צריכות להשתוות בהתאם לרמת הבנתן והידיעות של חוגים שונים מנשים
הנייל, אבל כנראה שהתוכן מוכרח בכל החוגים, הן מהאדוקים ביותר והן וכו' ואשרי חלקו של כל אחד
שיפעול בהאמור, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

בברכה לבשו"ט בהאמור וגם בעניני הפרטים.

הפ"נ ליו"ד שבט נתקבל.

דין נוסף באופן חלוקת שותפות: חד גיסא נגרא וחד גיסא נהרא – שני שותפים שבאו לחלוק שדה, שלה אמת מים מצד אחד ונהר מצד אחר, וכגון שאמת המים עוברת בצידה הצפוני ונהר בצידה המזרחי, פלגין לה בפרקא וול – חולקים אותה באלכסון. כלומר, מותחים בה שני קוים אלכסוניים מהקרנות, ומחלקים כל חלק לשנים עד שיהיו בה שמונה חלקים, שנים לכל צד. ונוטל כל אחד מהם חלק בכל צד, כדי שיהא לכל אחד חלק קרוב לנהר וחלק קרוב לגור.

שנינו במשנה: ולא את המרקלין בו, שאין שותף יכול לכפות את חברו לחלוק בדבר שאין בו כדי חלוקה לשניהם.

מבררת הגמרא: אין ביהן כדי לזה ובהן לזה מהו – אם אין בטרקלין ושאר הדברים המנויים במשנה שיעור הראוי לכדי חלוקה בין השותפים, מה יעשו.

רב יהודה אמר, לית דינא דגוד או אגוד – יש דין 'קצוב אתה דמים או שאני אקצוב'. דהיינו, יכול אחד מן השותפים לומר לחבירו, או שתקצוב אתה דמים ותקנה את חלקי בשותפות, או שאני אקצוב דמים ואקנה את חלקך, שאין אני חפץ להמשיך בשותפות זו.

רב נחמן אמר, לית דינא דגוד או אגוד – אין אומרים דין זה, אלא יכול השותף השני לומר לחבירו, אין אני חפץ לקנות את חלקך, ואף לא למכור לך את חלקי, אלא רצוני להמשיך בשותפות עמך.

רבא מקשה על דברי רב נחמן: אמר ליה רבא לרב נחמן, לדידך – לשיטתך, דאמרת לית דינא דגוד או אגוד – שסובר אתה שאין אומרים 'גוד או אגוד', אם כן, מה יהא הדין בשני אחים, אחד גביר ואחד פשוט – אינו בכור, שהניח להן אביהן בירושה עבד ובהמה – או בהמה) ממהא, ביצד עושי – כיצד יוכלו לחלקם ביניהם, שני שליש לבכור הנוטל פי שנים בירושה ושליש לפשוט, הרי אי אפשר לחלק עבד או בהמה טמאה לכמה חלקים, ואם לא יקנה האחד את חלקו של חברו לא יוכלו להשתמש בהם כלל.

אמר ליה רב נחמן לרבא, מה שאני אומר בזה כך הוא, שיהא העבד עובד לזה – הפשוט) יום אחד, ולזה – הבכור) שני ימים, וכך יחלקו ביניהם את השימוש אף בלא שיקנה האחד את חלקו של חברו.

הגמרא מקשה על דברי רב יהודה הסובר שאומרים 'גוד או אגוד': מיתבי – הקשו בני הישיבה על דברי רב יהודה. שנינו במשנה (גיטין

מא), מי שחציו עבד וחציו בן חורין, כגון שהיה מתחילה עבד של שני שותפים ושחררו אחד מהם, עובד הוא את רבו יום אחד, ואת עצמו יום אחד, אלו דברי בית הלל. בית שמאי אומרים, תקנתם בכך את רבו, שאין הוא מפסיד עתה מאומה, אך את העבד עצמו לא תקנתם, שהרי לישא שפחה אינו יכול, משום שחציו בן חורין, ובן חורין אסור בשפחה, ולישא אשה בת חורין גם אינו יכול, שהרי חציו עבד, ועבד אסור בבית חורין, נמצא שאינו יכול לישא אשה כלל. ושמו תאמר שיפטר מפריה ורביה ולא ישא אשה, והלא לא נברא העולם אלא לצורך פריה ורביה, שנאמר (ישעיה מזה יח) 'לא תהו בראה לשבת וצרה'. אלא מפני תיקון העולם בופין את רבו לשחררו, ועושיין אותו – את העבד) בן חורין, וביתבין שומר על חצי דמיו – וכותב העבד לאדונו שטר חוב על חצי מדמיו, שזהו שיעור הפסדו. וחורו בית הלל להורות בדין זה בדרך בית שמאי. ויש להוכיח מכאן שאין אומרים 'גוד או אגוד', שאם לא כן מדוע הוצרכו בזה לתקנה מיוחדת משום פריה ורביה, הרי מאחר והעבד והאדון שותפים בעבד, ואין בו כדי חלוקה, יכול העבד לומר לאדון אקצוב לך דמים ואקנה ממך את חלקך.

מתרצת הגמרא: אין להוכיח מכאן לענין 'גוד או אגוד', משום דשאני הקא – שונה הדבר כאן, דאגוד איבא גוד ליבא – שאמנם יכול העבד לומר לאדונו אקצוב לך דמים ואקנה את חלקך, אך אינו יכול לומר לו או קצוב אתה דמים ותקנה את חלקי, מאחר שאי אפשר לקנות בן חורין ולעשותו לעבד, ובאופן כזה אף רב יהודה מודה שאין אומרים 'גוד או אגוד', ועל כן הוצרכו בזה לתקנה מיוחדת.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על דברי רב יהודה: תא שמע – בוא ושמע ראייה שלא כדברי רב יהודה. שנינו במשנה (להלן עכב), שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן בירושה מרחין ובית – או בית) חבד – מקום שכותשים בו את הזיתים, ואין בהם כדי חלוקה לשניהם, כיצד יעשו. אם עשאן האב לשכר, כלומר, אם מוצאים האחים למי להשכירם, משכירים הם אותם והשכר המתקבל הולך לאמצע – חולקים אותו בין שניהם. אבל אם עשאן האב לצורך שימוש עצמו, דהיינו, שאין הם מוצאים למי להשכירם, הרי האח העשיר אומר לאחיו העני,

אגרות קודש

בי"ה, כ"ח טבת, תשכ"ב

ברוקלין.

מרת רחל תחי'

ברכה ושלוש!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבה ממוצש"ק כ"ד טבת ראשי פרקים מהפעולות במשך הזמן מאז כתבה לאחרונה.

ומובן שביחוד נעם לי לקרות על הצלחת הגן ותקוה חזקה שעושים גייס בנוגע להוספה של ילדים-ות והרי בטח גם בשכונת הגן מתוספים דיירים מבין העולים החדשים וכיו"ב.

ומסיימים בטוב לסיום מכתבה ע"ד השיעור לפני נשים מעדות המזרח, אשר דבר גדול הוא ביותר וביותר שהרי בעיא מיוחדת בנוגע לנשים אלו, שקודם בואם לאה"ק ת"ו הי' סדר חייהם מיוסד על מילוי פקודת האב ולאחרי כן הבעל בלי כל היסוס וסברא ע"ד אפשרית לא לשמוע, ולפתע פתאום העתקה לאוירה וכו' שלא לשמוע וכו' וצריכים להיות עצמאיות, לא רק בנוגע לאב ובעל גשמי אלא גם וכו' ולכן ההקדם להעמידן על האמת, אשר גם במקומם עתה התורה והמצוה בתקפם עומדים ואדרבה נמצאות בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה ונמצאות בפלטרין של מלך,

המשך בעמוד רנט

בבא בתרא. השותפין - פרק ראשון דף יג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

אחד ניבא נגינא וחד ניבא נהרא – שרה של שני אחים, שיש נר על פני מזרח, ונר על פני צפונה. פלי ליה בקרנא זול – לפי שהנר טוב מן הנגר, והסמוך למים טוב מן הרחוק. ואם תחלקנה מן הצפון – נמצא (מן) כל הנדר לאחד, והשני אין לו אלא נגר בצפונה, ותפעמים שהוא יבש. ואם תחלקנה מן המזרח למערב – וידה לאחד הנדר על פני מזרחו

1 חֲדָה גִּיסָא נִגְרָא וְחַד גִּיסָא נִהְרָא - פִּלְגִין לָהּ בְּקִרְנָא זֹלָה.
 2 "וְלֹא אֶת הַתְּרַקְלִי" כו'. אִין בְּהֵן בְּרִי לֹזֶה וְכִדִּי לֹזֶה,
 3 מִהוּ? רַב וְהוּדָה אָמַר: אֵית דִּינָא ד"גֹּדֵר אוֹ אֲגוּד", רַב
 4 נִחְמָן אָמַר: לִית דִּינָא ד"גֹּדֵר אוֹ אֲגוּד". אָמַר לִיה רַבָּא
 5 לְרַב נִחְמָן, לִדְרִידָךְ דְּאֲמַרְתָּ: לִית דִּינָא ד"גֹּדֵר אוֹ אֲגוּד",
 6 בְּכּוֹר וּפְשׁוּט שְׁהֵינִי לָהֶן אֲבִיהֶן עֲבַד וּבְהֵמָה מִמָּאָה,
 7 בְּיַצֵּד עוֹשִׁין? אָמַר לִיה, שְׂאֵנִי אוֹמֵר: עוֹבֵד לֹזֶה יוֹם
 8 אֶחָד וְלֹזֶה שְׁנֵי יָמִים. מִיתִיבִי: מִי שִׁחְצִיו עֲבַד וְחִצְיוֹ בֶּן
 9 חוֹרִין, עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֵת עֲצָמוֹ יוֹם אֶחָד,
 10 דְּבִרִי בֵּית הַלֵּל, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תַּקְנֶתְם אֶת רַבּוֹ
 11 אֶת עֲצָמוֹ לֹא תַקְנֶתְם, לִישָׁא שְׂפָחָה אִינוּ יָכוֹל, לִישָׁא
 12 בֵּת חוֹרִין אִינוּ יָכוֹל, וּבִטְלָא? וְהֵלֵא לֹא נִבְרָא הַעוֹלָם
 13 אֱלֹא לִפְרָיָה וּרְבִיָּה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לִשְׁבֶּת
 14 יִצְרָה" אֱלֹא כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין,
 15 וְכוֹתְבִין שְׂמֵר עַל חֲצֵי דְמִיּוֹ. וְחוּרֵי בֵּית הַלֵּל הַחוּרוֹת
 16 בְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי -שְׂאֵנִי הֵכָא, ד"אֲגוּד" אִיכָא, "גֹּדֵר"
 17 לִיכָא. תָּא שְׁמַע: שְׁנֵי אַחֲרֵי, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עֲשִׁיר,
 18 וְהֵינִי לָהֶן אֲבִיהֶן מִרְחֵץ וּבֵית הַבַּד, עֲשָׂאן לִשְׁכַר -
 19 הַשְׁכַּר לְאַמְצַע, עֲשָׂאן לְעֲצָמוֹ - חֲרִי עֲשִׂיר אוֹמֵר לְעָנִי:

אִתּוֹ יִרְמֵי נְדוּר אִי אָנֹכִי – זה שרצה לחלוק
אומר לזה שאינו רוצה לחלוק: או קִיץ לי דמים
וְקָנָה לָךְ חֶלֶק, או אֲנִי אֶקֶץ דָּמִים וְאֶתֶן לָךְ
בְּחֶלֶק, שְׂאֵי אֲפֹשֶׁי בְּשׁוֹתְפֹתְךָ. לִית יִרְמֵי –
שֶׁזֶה יִכּוֹל לִמְדוֹר: לֹא שֶׁלֶךְ אֶקָּנָה וְלֹא שֶׁלִּי
אֶמְאֻמְכּוֹר, אֲלֵא שֶׁתִּפְסֵן נְדִידָה בָּהּ, עֲבָד אוֹ חֲבֵמָה
וְנָתַתָּ שְׂאֵי שׁוֹתְפֵן לְחֶלֶק, כִּינָה עֲשֵׂה לְדָבִי
עֲבָד כְּבוֹד וּפְשֻׁט, דְּטִרְחִיא מִיִּלְתָּא לְהוֹת
שׁוֹתְפֵן בָּהּ. וְחֹזְרוֹ בֵּית הַלֵּל לְחֹדְרוֹת ב' –
עֲטֵנָא דְּמַפְנֵי תִּיקוֹן הַעוֹלָם, הָא לֹא מִשּׁוּם
פְּרִיָּה וְרִבְיָה – לֹא כִּיפִינן לִיהּ, וְלֹא מִצִּי' עֲבָד
לְמִימֹר לִיהּ: אֶקֶץ בְּיָמִים וְאֶתֶן לָךְ בְּחֶלֶק.
הָכִי גִרְסִינן: שְׂאֵי הָבָא דְּאֶבְדָּא אִיכָא גַּד לִיכָא
– הָעֵבֶד יִכּוֹל לְקַנוֹת, אֲבֵל לֹא אִינוֹר: שְׂאֵי
הָעֵבֶד, שְׂאֵי אֶבְדָּא בְּכֹחַ חֲרוֹדִין, שְׂאֵי ע

קח

קת

אבל גבי בכור ופשוט דלא שייך האי ירושלמי – ואם על גר דאמר ר"ה הראשון על

ולא קיים פריה ורביה, והכא נמי אם ישא שפחה – לא קיים, כיון שהולד מתייחס אחריה. ואפילו שָׁכַת לא קיים, כדמשמע התם דש
לא כופין לרבו לעשותו בן חורין משום פריה ורביה, אם היה יכול לקיים אפילו שבת כל דהו,

שנאמר

רבה לשחררה אלא משום שנתנו לה מנות דחק, דא לא כפ ארתו משום שבת – דשמא אפילו כשתעשה בת חורין לא כביהא על יבמתו' (שם סהב) דאיתתא לא מפקדא אפריה ורביה. אבל עבד כשיהיה בן חורין – על כרחו קיים. ורבינו יצחק מפרש מאותה מצוה, כיון שהוא אנוס, וכדי שיתחייב בה – לא כפינן לרבו לעשותו בן חורין, דאם כן בכל העבדים נקוף רבם לשחררם כדי – משום שהיא מצוה רבה, ומשום הכי כפינן. ובפרק שני דמגילה (ב"א), נמי מייית לראי קרא משום הכי, גבי אין מוכרין ספר תורה א – גידול תלמוד תורה שמביא ליד מעשה, לישא אשה נמי – לא תהו בראה' אלא 'לשבת יציה'. **כופין** אלא רבו – ואם תאמר: אמאי ידעו קרש' ואומר רבינו יצחק – דארי – דבעידתא דמיפקר ללא לא מקיים עשה, דמשעת העראתא עקר ללא רבו, ועשה דפרו ורבו' לא ילגי בידיה לביא עשה, ועוד: אפילו מפקדא, דאפרה לא באר. ועוד: לוי דאפרה לקיים שניה על ידי כפייה – לא דחי. ואם תאמר: (לח"ה) דכל המשחרר עבדו עובר בעשה וכי תימא מצוה שאני – וכי אומרים לו לאדם: חטא כדי שיזכה בחייו? כדאמרין בריש שבת (שם) שנכנס לבית הבנסת ולא מצא שם עשרה – התיש משום דרבי אליעזר גופיה עשה מצוה בכך שהשלים המנין. והא דאמר נמי למעייבא איסורא וזטרא ולא לעיבד עם הארץ איסורא רבה – התיש משום דקא עביד עם הארץ איסורא על ידו של חבר, דקא מאכילי אף על גב דעובר בעשה, כדאמרין ריש 'תמיד נשחט' (פסחים נ"א): אין לך דבר שנתעבב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטרה. ונ – משום דאיתי עשה דפסח שיש בו כרת, ודחי עשה דהשלמה. אלאא קעבר כון אעשה אחר השלמה, כדי שיקיים מחוסר מצות פסח – למאן דאמר בפרק קדושין (יד"ב), 'מוכר את עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית, ולמאן דאמר רבוי אפילו אלא בן כנים רבו מוסר לו' (בבא מציעא ט"ז). וזמאן שהיה בן חורין, כדאמרין בפרק 'קדושין' (ט"ט), 'ואם הבית שני נהג יוכל, דאפרש רבוי חם ביהושע' (נשין ל"א). ואם דאסור למכור עצמו בעבד עברי, כדאמרין בפרק קדושין (כ"ב), 'און ששמעה על הר סיני' 'כי לא בני ישראל עבדים' וגו'. ואם יוכל לקדשה, דאיתי צד עבדות ומשתמש בצד אשת איש – ישאנה בלא קדושין, כדאמר: לישא שפחה כו', משמע דאי היה מותר בשא בשפחה, מכל מקום היה נושאא בלא קדושין ויש לומר: הדשהא נמי אתי צד עבדות ומשתמש בצד חיות, ולא דמי לפרה. דאמר בפ"ה ולא אמר דאיתי צד חמור ומשתמש בצד סוס. דהתי' 'כלאים' כתיב, דמשמע שני מינים דומיא דשור וחמור דרישה, ופרה וצד אחד. וישא ממזרת, דצד עבדות מותר בממזרת, כדתינן ב'דאמרין' ב'קדושין' (ט"א): 'יכולין ממזרין ליהטר, כיצד? ממזר נושא שפחה. ובצד חמור וישא ממזרת' ודחורין מותרין בלא כהו ואומר רבינו יצחק: דאז הוה תקנה להרבות ממזרות בשאלא. ואם תאמר: וישא נתניה, דחוריו וכו' (שם). ועד עבודת נמי מותר כנענית, ואומר רבינו יצחק: 'ש' מותרות' (יבמות פ"ה): ממזרות ונתניה ליהראל אינא בינייהו, למאן דאמר ר' הלכשיך דרעו על ידי בנו, שישא שפחה ויש לומר: לדעולם אסור נתין בשפחה, מכל מקום מרגלה ליה, כיון שיכול להכשיך אפילו על נסיב ממזרת או נתניה. ואם תאמר: ומאי שנא דאסור נתין בשפחה ממזר מותר? הא נתין נמי הוי מפסולי קהל כמו ממזר, דכתיב 'לא תלפי שנולד מאיסור' ומוזר ולא תפסי קדושין, ולכן לא מיתירט בלא דלא יהיה קרש'. ומיהו, בוכור ובתמה אין להתייר, אפילו למאן דיהיה קרש'. דאין להתייר בקדושות אלא באותן שהוא בא ממנו. ומקדושות דכורו ובהמה לא בא. ואם תאמר: ומאי שנא דיגרי דחוריו וחיבי לאין? ואומר רבינו יצחק: דתנייה דתפסי בהו קדושין גמרין משאר פסולי קהל, כגון עמוני ומואבי מצרי ואדומי דמותרין בקדושין – דאין ללפא מנייהו.

(לעיל) **שמע** מינה דלית דינא דגוד או אגוד - ואם תאמר: שאני הכא, שאין העבר נתן לו דמים מיד, אלא כתב לו שטר על דמיו ויש לומר: דמשמע משום דלא יבטל הוא דכופין, הא לאו הכי אין כופין בכל ענין, אפילו יתן דמים. **אם** עשאן לשכר בו' - לאו דוקא עשאן לשכר, דהוא הדין אפילו עשאן לעצמו, אלא שנוצא להשיכר.

ואי סלקא דעתך לית דינא דגוד או אגוד אפילו בשתי כריכות בו' - השתא סלקא דעתך דחולקין בין שאחד רוצה לחלק, ושתי כריכות דומיא דכרך אחד, שאין כתוב באחד מה שכתוב באחר, כגון דיושע ושמואל. ואמאי חולקין בעל כרחיה והא אינם שוין אלא ודאי אית דינא ד"גוד או אגוד". ואם תאמר: אפילו אית דינא ד"גוד או אגוד", אמאי חולקין? כיון שכתוב בזה מה שאין בזה, ותרוייהו צריכי ליהויא ויש לומר: דהוי מצוי למימר "ולטעמך". ולא גרס הכא מה שכתוב במיטעט ספרים: "ואי סלקא דעתך לית ליה דינא דגוד או אגוד כי היכי דתרוייהו צריכי להאי תרוייהו צריכי להאי". דהא כל שכן דאי לא צריכי תרוייהו להאי ולחאי - פריך טפי שפיר: אי לית ליה דינא דגוד או אגוד אמאי חולקין? **מרבין** אדם תורה נביאים וכתובים כאחד - אף על פי שאי אפשר שלא יתן נביאים וכתובים על גבי תורה, ובמגילה בפרק שני (כזא) משמע דאסור להניח - ונ"מ מלי בשתי כריכות, אבל כשהן מדובקין יחד - אינו גנאי.

רבי יהודה אומר תורה בפני עצמה - לא אפילו שאסור להניח זה על גב זה מצריך שפירא כל אחד בפני עצמו. דלא שכתוב שיהא אסור להניח אלא נביאים וכתובים על גבי תורה, אבל נביאים על גבי כתובים או איפכא - לא. אלא היינו טעמא: שלא יראה הכל כמו תורה או הכל נביאים. כי היכי דאמרי חכמים בתר הכי דבעי שיהא כל נביא ונביא בפני עצמו, ועל כרחך טעמא שלא יתא ראה הכל כמו נביא אחד. כן נראה לרבינו משמשן בן אברהם.

ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה - פירש בקונטרס: ואינו צריך להניח ארבע שטיין. ונראה לרבינו יצחק: דבין חומש לחומש של תורה צריך להניח. ואנביאם דוקא קאמר דאין צריך, דמפרש טעמא לקמן, שאם בא לחתוך - חתוך, אבל בין חומש לחומש של תורה - לא. מידי דהוי אפרשה פתוחה, שאם היה מסיים מלמטה היה צריך להניח שיטה אחת - הכא נמי, דין הוא להניח בסוף כל חומש פרשה של ארבעה שטיין. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה - ועלולם מניח ארבעה שטיין. ודוקא, כן נביא לנביא, אבל בין חומש לחומש - לא יסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, אפילו בהנחת ארבעה שטיין. כדאמר בירושלמי בפרק קמא דמגילה: וצריך שיהא גומר באמצע הדין ומתחיל באמצעיתו, ונביאים מסיים בסופו ומתחיל בראשו בו'. ונראה לי הטעם דאין לו לסיים בסוף הדין אפילו יצא ארבעה שטיין - משום שמא יבוא לחתוך. אבל בין נביא לנביא, שאם בא לחתוך חתך - מסיים מלמטה.

ועושה בראשו כדי לגולל עמוד ובסופו כדי היקף - כן כתוב בכל הספרים. וקשה לרבינו יצחק, דהניא במסכת סופרים: כל הספרים נגללין לתחלתן, ולקמן אמר נמי: ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל. ומה שפירש הקונטרס: מתחלתו לסופו - אין הלשון משמע כן, וגבי מוזהא אמרין נמי שכורבין אותה מ"אחד" כלפי "שמע", דהיינו מתחלתה. ובהדריא גרסינן בירושלמי בפרק קמא דמגילה: ועושה אדם עמוד לספר תורה בסופו. על כן נראה לרבינו יצחק דגרסינן: ועושה בראשו כדי היקף. ובסופו כדי לגולל עמוד. ולרבינו שמעון בן אברהם נראה לקיים גרסת הספרים. עכשא, דאיידי במרבין תורה נביאים וכתובים, ואז אין נכון לעשות עמוד בסופו כמו בעלמא. שגנאי הוא שתהא תורה נברכת סביב נביאים וכתובים, ולא אכילו נעשית להם שומר מלכוד. לכך עושה כגון עמוד בראשו, כדי שתהא תורה מבנינים ונביאים וכתובים מבחוץ. ולקמן דמשני: לצדדין קתני - לא גרס "תחלת הספר כדי לגולל עמוד וסופו כדי לגולל היקף", דהתם לא איירי במרבין תורה נביאים וכתובים, ואית לן למימר איפכא. וברוב ספרים לא גרס אלא: לצדדין קתני, ותו לא. ועוד אומר רבינו משמשן בן אברהם: דאפילו לספרים דגרסי לה, לא קשיא כולי האי, דנחיא ליה לשניי דומיא דרך ברייתא דקאי עלה.

"קח לך עבדים וירחצו במרחץ", "קח לך יתים ובא ועשה בבית הכר - היתם נמי "גוד" א"פא, "אגוד" ל"פא. תא שמע: כל שאילו יחלק וישמו עליו - חולקין, אם לאו - מעלין אותו בדמים - תנאי היא; דתנאי: "מול אתה שיעור ואני פחות" - כגון דצדק שאין בה שמנה אמות, ואמר זה: חלוק וטול לך ארבע אמות, ואני המותר. וגוד או אגוד נמי - שלא רצה למחול כלום, אלא: קנה חלקי או אקנה חלקך. חא דרב יהודה - דאמר: "גוד או אגוד" - משמיה דרביה קבלה. בברך אחד - כל ספריהן עשוין בגליון, ואם יביאנהו לבית דין לחלק - ביון הוא. אבל בשתי כריכות - כגון תורה בברך אחד, ונביאים בברך אחד. חולקין - קא סלקא דעתך דאפילו אין שניהם רוצים. ועל כרחך אין דמדיחן שוין. ואי לית דינא ד"גוד או אגוד" הדין הוא פתוחה וזה יאמר: אני לא אתן לך עודף הדמים, וגם לא אתן לך היפה שאקבל ממך דמים ולא גרסין "תרוייהו צריכי להאי". בששניהם רוצים - הא דשמואל - א"שניהם רוצים" דמתניתין קאי, דקתני: לא יחלקו, ואמר שמואל: בשתי כריכות, אם שניהם רוצים - יחלקו. פ"לכא ונוולא - לטוות ולארוג. לישנא אחרינא: ביסתרקי - תכשיטי ספסלים, שקורין טפ"ד. לית דינא דגוד או אגוד - לכופו לתת דמי העודפים ביפה, ולא למכור חלקו. לאו גוד או אגוד הוא - אי לא אמר ליה: או קח שתיהם או אקח שתיהם, דכל אחת אכן בה כדי לאחד. אבל בשתי כריכות, חולקין - וקא סלקא דעתך: בעל כרחי של אחד מהן. אלמא, כי אמר ליה: שקול חדא וגוד דמי היתורים, או אגוד - כיפנין ליה כל אחד ואחד בפני עצמו - כל ספר וספר של נביאים ושל כתובים צריך להיות כרך לעצמו. בביתם שמנה נביאים - כל ספרי נביאים שמנה הן, הכי גרסינן: וכן בין כל נביא ונביא ונביא של שנים עשר שלש שטיין ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה - אם נודמן לו סיום הספר מלמטה, בסוף הדין - מתחיל ספרו האחר בראש הדין, ואינו צריך להניח ריוח חלק ביניהם. כדי לגולל עמוד - מניח קלף חלק לגולל על גבי עמוד של עץ שחשפר נגלל עליו. וסופו כדי לגולל היקף - בסופו מניח חלק גדול כדי לגולל בו כל היקף. שאין עושה שני עמודים לגולל לאמצעו כמו שאנו עושין לספר תורה, אלא גולל ומתחלתו לסופו, וברך החלק על כל הדיקף.

ואם רבי מאיר: רבי יהודה אומר: תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן; וחכמים אומרים: כל אחד ואחד בפני עצמו. ואמר רבי יהודה: מעשה בביתם בן זונין שהיו לו שמנה נביאים מדובקין פאחד, על פי רבי אלעזר בן עזריה; ויש אומרים: לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו. אמר רבי: מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקים פאחד, והקשרנום. בין חומש לחומש של תורה - ארבעה שטיין, וכן בין כל נביא לנביא, ונביאים של שנים עשר - שלש שטיין. ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה. תנו רבנן: הרוצה לדיק תורה נביאים וכתובים פאחד - מדיק, ועושה בראשו כדי לגולל עמוד ובסופו כדי לגולל היקף. ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, ואם

רבי מאיר: רבי יהודה אומר: תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן; וחכמים אומרים: כל אחד ואחד בפני עצמו. ואמר רבי יהודה: מעשה בביתם בן זונין שהיו לו שמנה נביאים מדובקין פאחד, על פי רבי אלעזר בן עזריה; ויש אומרים: לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו. אמר רבי: מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקים פאחד, והקשרנום. בין חומש לחומש של תורה - ארבעה שטיין, וכן בין כל נביא לנביא, ונביאים של שנים עשר - שלש שטיין. ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה. תנו רבנן: הרוצה לדיק תורה נביאים וכתובים פאחד - מדיק, ועושה בראשו כדי לגולל עמוד ובסופו כדי לגולל היקף. ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, ואם

היקף - כן כתוב בכל הספרים. וקשה לרבינו יצחק, דהניא במסכת סופרים: כל הספרים נגללין לתחלתן, ולקמן אמר נמי: ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל. ומה שפירש הקונטרס: מתחלתו לסופו - אין הלשון משמע כן, וגבי מוזהא אמרין נמי שכורבין אותה מ"אחד" כלפי "שמע", דהיינו מתחלתה. ובהדריא גרסינן בירושלמי בפרק קמא דמגילה: ועושה אדם עמוד לספר תורה בסופו. על כן נראה לרבינו יצחק דגרסינן: ועושה בראשו כדי היקף. ובסופו כדי לגולל עמוד. ולרבינו שמעון בן אברהם נראה לקיים גרסת הספרים. עכשא, דאיידי במרבין תורה נביאים וכתובים, ואז אין נכון לעשות עמוד בסופו כמו בעלמא. שגנאי הוא שתהא תורה נברכת סביב נביאים וכתובים, ולא אכילו נעשית להם שומר מלכוד. לכך עושה כגון עמוד בראשו, כדי שתהא תורה מבנינים ונביאים וכתובים מבחוץ. ולקמן דמשני: לצדדין קתני - לא גרס "תחלת הספר כדי לגולל עמוד וסופו כדי לגולל היקף", דהתם לא איירי במרבין תורה נביאים וכתובים, ואית לן למימר איפכא. וברוב ספרים לא גרס אלא: לצדדין קתני, ותו לא. ועוד אומר רבינו משמשן בן אברהם: דאפילו לספרים דגרסי לה, לא קשיא כולי האי, דנחיא ליה לשניי דומיא דרך ברייתא דקאי עלה.

קח לך עֲבָדִים שִׁחְמָמוּ הַמֵּיִם וְיִרְחָצוּ ו-וְתִרְחֹץ בְּמַרְחֶיךָ, וְכֵן יִכּוֹל
הוא לומר לו קח לך יְהִי תֵימִים וְכֹא וְעֲשֵׂה מֵהֶם שֶׁמֶן בְּבֵית הַכֹּהֵן.
ויש להוכיח מכאן, שאין האח העני יכול לומר לאחיו העשיר 'גוד
או אגוד', אלא חייב הוא לעמוד עמו בשותפות בנכסים אלו,
ושלא כדברי רב יהודה.
מתרצת הגמרא: הֵתֵם נָמִי – גם שם אי אפשר לומר 'גוד או אגוד',
מאחר שגוד אִיכָא אַגּוּד לִיכָא – העני טוען לעשיר 'גוד', דהיינו
קצוץ דמים וקהל לך את חלקי, אך אינו טוען 'או אגוד', דהיינו,
שאם לאו הוא יקנה את חלקו של העשיר, שהרי אין בידו מעות
לצורך כך, ומאחר שהוא אינו יכול לקנות, אין הוא רשאי לדרוש
מאחיו לעשות זאת.
הגמרא מוכיחה מברייטא שאומרים 'גוד או אגוד': הָא שְׁמַע, שִׁנְיָו
בברייטא, העוסקת בשותפים החפצים לחלוק ביניהם, שְׁכָל דבר
שְׁאִילֵי יִחַלֵּק וְשָׂמוּ עָלָיו – שאף לאחר החלוקה ישאר שמו של
החפץ על כל אחד מן החלקים, כלומר, שיש בו כדי לחלוקה
לשניהם, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בִּינֵיהֶם. וְכֹא – שאין בו כדי לחלוקה, ואם
יחלקוהו יאבד את שמו, אזי אין חולקים, אלא מַעְלִין אוֹתוֹ בְּדָמִים
– קורצים את דמי אותו הדבר, ואחד מן השותפים יתן את מחצית
הדמים לחבירו, דהיינו, גוד או אגוד. ומבואר מדברי הברייטא,
שבכל דבר שאין בו דין חלוקה אומרים 'גוד או אגוד', ושלא
כדברי רב נחמן.
משיבה הגמרא: תִּנְיָא הִיא – דין זה במחלוקת תנאים הוא שנוי,
ואמנם ברייתא זו סוברת שאומרים 'גוד או אגוד' כדברי רב
יהודה, אך מאידך מצינו תנאים אחרים הסוברים שאין אומרים כן,
וכדברי רב נחמן. דִּתְנִינָא – שנינו בברייטא, שכאשר יש שני
שותפים החפצים לחלוק ביניהם דבר שאין בו דין חלוקה, כגון
חצר שאין בה שמונה אמות כדי חלוקת ארבע אמות לכל אחד,
ואמר אחד מן השותפים לחבירו, מִלֵּא אֶתָּה כְּשִׁיעוֹר חֲלוּקָה, וְאִנִּי
אֶטוּל פְּחוֹת מְכִשְׁיעוֹר, כלומר, טול אתה ארבע אמות ואני אטול
את הנותר, שוֹמְעִין לוֹ וְחוֹלְקִים בְּאוֹפֶן זֶה. אלו דברי חכמים. רִבֵּן
שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל אָמַר, אֵין שוֹמְעִין לוֹ – רשאי השותף השני לסרב
להצעת חלוקה זו.
מבררת הגמרא: הִיכִי דְמִי – באיזה אופן נחלקו התנאים, אִילִימָא
בְּרִיתֵי – אם כפי האופן שנתבאר, שאומר השותף האחד לחבירו
טול אתה כשיעור ואני את הנותר, מִאי מַעְמָא דְרִבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
נְמִלְיָאֵל הסובר שיכול השני לסרב לכך, הרי הוא נוטל דבר שיש
בו שיעור חלוקה. אִלָּא לֹא – בהכרח צריך לומר, דְּחִפּוּרִי מִחִפּוּרָא
וְהִיכִי קָאָמַר – שיש חסרון בדברי הברייטא, וכך צריך לומר, שאם
אמר אחד השותפים לחבירו מִלֵּא אֶתָּה חֵלֶק שִׁישׁ בּו כְּשִׁיעוֹר, וְאִנִּי
אֶטוּל חֵלֶק שִׁישׁ בּו פְּחוֹת מְכִשְׁיעוֹר, שוֹמְעִין לוֹ, וְכֵן הוא הדין אם
אין השותף האחד חפץ לוותר משלו לחבירו, אלא אומר הוא לו
גוד או אגוד – קנה אתה את חלקי או אני אקנה את חלקך, נָמִי
שוֹמְעִין לוֹ – גם בזה שומעים לו, וחייב השני לקנות את חלקו של
הראשון או למכור לו את חלקו. אלו דברי חכמים. וְעַל הדין השני
שיכול הוא לומר 'גוד או אגוד' אֶתָּא ו-בא רִבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל
לחלוק, וְלִמְיָר – ולומר שאין שוֹמְעִין לוֹ. ונמצא שנחלקו התנאים
בענין זה, האם יכול אחד השותפים לכופף את חבירו ולומר לו 'גוד
או אגוד' או לא.
דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לבאר את מחלוקת התנאים באופן
כזה, אלא לְעוֹלָם בְּרִיתֵי – יש לבאר את מחלוקתם כפי הכתוב
לפנינו, שנחלקו באופן שאומר האחד לשני טול אתה כשיעור ואני
פחות, וְדִקְדָּקְתָּ – ומה שהקשית מִאי מַעְמָא דְרִבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
נְמִלְיָאֵל הסובר שרשאי השני לומר שאינו חפץ בחלוקה זו, הטעם
בוה הוא מִשּׁוּם דְּאָמַר לִיה השני לראשון, כיצד חפץ אתה לחלוק
כן, שאטול אני חלק גדול ואתה חלק קטן, אִי דְמִי – אם חפץ אתה
שאשלם לך את הפרש הדמים שביניהם, לִית לִי דְמִי לְמִיתָן לָךְ –
אין בידי לשלם לך עבור כך. ואם חפץ אתה ליתן לי את ההפרש
שבין החלקים בְּמִתְנָה, לֹא נִיחָא לִי – איני חפץ בכך, דְּבִתְבִי (משלי
טו כו) וְשׁוֹמֵא מִתְנָתִי יִתְּנִי.

אביי מוכיח מדברי שמואל שאומרים 'גוד או אגוד': אָמַר לִיה אָבִי
לְרַב יוֹסֵף, הָא דְרַב יְהוּדָה – מימרא זו של רב יהודה (לעיל ע"א),
שבדבר שאין בו דין חלוקה יכול שותף לומר לחבירו 'גוד או
אגוד', דְּשְׁמוּאֵל הִיא – משמואל רבו קיבלה.
דְּתָנִן – שהרי שנינו במשנתנו (לעיל יא), וְכִתְבִי הַקּוֹדֵשׁ – אם היו
שנים שותפים באחד מכתבי הקודש, אָף עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם רוצים
לחלוק, לֹא יִחְלֹקוּ – אין הם רשאים לחלוק כרך זה לשני חלקים,
מפני בזיון כתבי הקודש. וְאָמַר עַל כֵּךְ שְׁמוּאֵל, לֹא שְׁנֵי חֲכָמִים דִּין
זו שאין הם רשאים לחלוק, אִלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָיוּ כִתְבֵי הַקּוֹדֵשׁ בְּכִרְךָ
אֶחָד, כִּגוֹן שֶׁהָיוּ שוֹתֵפִים בִּסְפֵר אֶחָד שֶׁנִּכְתְּבוּ בּו תוֹרָה וְנִבְיָאִים,
אִכָּל אִם נִכְתְּבוּ בְּשְׁנֵי בְּרִיכוֹת, כִּגוֹן שֶׁהָיוּ שוֹתֵפִים בִּסְפֵר תוֹרָה וְכֵן
בִּסְפֵר נְבִיאִים, חוֹלְקִין – רשאים הם לחלוק, ויטול האחד את ספר
התורה, והשני את ספר הנביאים. וסבר אביי שדין זה נאמר אף
באופן שרק אחד מן השותפים רוצה לחלוק, והשני אינו רוצה.
וְאִי סְלִיקָא דְעִתָּךְ – ואם תעלה על דעתך לומר, ששמואל סובר
לְדִית דִּינָא דְגוּד או אַגּוּד – שאין שותף רשאי לומר לחבירו 'גוד או
אגוד', אִם כֵּן, מִאי אִיכָּיָא בְּכִרְךָ אֶחָד – מדוע אמר שמואל שרק
בכרך אחד אין הם חולקים, הרי אִסְפִּילוּ בְּשְׁנֵי בְּרִיכֵין נָמִי – אף בשני
כרכים אין האחד יכול לתבוע מחבירו לחלוק, שמתאר והכריז
שונים זה מזה אין דמיהם שוים, ולפיכך לא ניתן לחלוק אלא על
ידי אמירת 'גוד או אגוד', שיאמר האחד לחבירו טול אתה את
הספר היקר מבין השנים ושלם את הפרש הדמים, או שאני אטלנו
ואשלם דמיו. ומאחר ששמואל סובר שבשני ברכיות חולקים,
בהכרח שרשאי שותף לומר לחבירו 'גוד או אגוד', ועל כן יש
לומר שרב יהודה שהוא תלמידו של שמואל קיבל ממנו דין זה.
דוחה הגמרא: תִּנְיָמָא רַב שְׁלָמִן – פירש רב שלמן למימרא זו של
שמואל, שאין הדברים אמורים אלא בְּשִׁשְׁנֵיהֶן רוצין לחלוק, שהרי
נתבאר במשנה שאף אם שניהם רוצים אין הם רשאים לחלוק כרך
אחד משום בזיון כתבי הקודש, ועל כך אמר שמואל שבשני
כרכיות רשאים הם לחלוק אם שניהם רוצים, אך באופן שאין
שניהם רוצים לחלוק, אין ראייה שיכול האחד לומר לחבירו 'גוד
או אגוד'.
אָמַר אִמְיָר, הִלְכָתָא – יש לפסוק להלכה, דִּאִית דִּינָא דְגוּד או אַגּוּד
– שיכול האחד לומר לחבירו 'גוד או אגוד' וכשיטת רב יהודה.
אָמַר לִיה רַב אִשִּׁי לְאִמְיָר, הָא דְרַב נַחֲמָן מִאי – מה תאמר על דברי
רב נחמן החולק על רב יהודה וסובר שאין אומרים 'גוד או אגוד'.
אָמַר לִיה אִמְיָר לרב אשי, לֹא שְׁמִיעָא לִי – לא שמעתי את דבריו,
הַלּוּמַר, לֹא סְבִירָא לִי – איני סובר כמותו.
הגמרא מקשה על דברי אמימר: וְלֹא – האם אין פוסקים להלכה
כרב נחמן, וְהָא מַעֲשֵׂה הִיךָ בְּרִבֵּן בְּרִי חִינָא וְרַב דְּמִי בְּרִי חִינָא,
דְּשִׁבְקָ לְהוּ אַבּוּה תְּרִיתִי אֶמְתָּתָא – שנפטר אביהם והותר להם
בירושה שתי שפחות, תָּדָא יִדְעָא אִפְּסִי וְכִשּׁוּלִי – האחת ידעה
לאפות ולבשל, וְתָדָא יִדְעָא פִּילכָא וְגוּלָא – והאחרת ידעה לטוות ולארוג. ורצה אחד האחים לחלוק
את השפחות ביניהם, והשני רצה שיהיו שותפים בשתיהן. וְאֶתּוּ
לְקַמְיָה דְרַבָּא – ובאו לפני רבא לשואל מה הדין בזה, וְאָמַר לְהוּ,
לִית דִּינָא דְגוּד או אַגּוּד – אין אומרים 'גוד או אגוד', ולפיכך אין
אחד האחים יכול לדרוש שיחלקו את השפחות ביניהם, אלא יהיו
שותפים בשתיהן. ומוכח מדברי רבא שסובר הוא כדעת רב נחמן,
ושלא כדברי רב יהודה ואמימר.
דוחה הגמרא: שאכן רבא מודה לדינו של רב יהודה שאומרים
'גוד או אגוד', אלא דְּשִׁאנִי הֵתֵם – שונה הדבר שם לגבי שתי
השפחות, שלדעת הכל אין אומרים שם 'גוד או אגוד', משום דְּלִמְיָ
מִיבְעִי לִיה תְּרוּיָהוּ – שלא האחד דרושות שתי השפחות, וְלִמְיָ
מִיבְעִי לִיה תְּרוּיָהוּ – ואף לאח השני דרושות שתי השפחות,
שמתאר ואין מלאכתן שווה, נמצא שכל אחד מן האחים זקוק
למלאכת שתיהן, ויש לדון את שתיהן כדבר אחד שאין בו דין
חלוקה, ועל כן כי קָאָמַר לִיה שְׁקוּל אֶת תָּדָא וְאֶתָּא תָּדָא – כאשר
אומר האחד לחבירו טול אתה שפחה אחת ואני אטול אחת, לֹא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

י. ואם נכרי הוציא אור במוצאי שבת מעצים ואבנים או מאור וגחלים שמערב שבת או מאור שהדליק
בשבת בהיתר¹² אין מברכים על אורות אלו בעצמן אבל אם הדליק הנכרי מהם נר אחר מברכים עליו
(ויש אומרים בהיפך שעל נר זה אין מברכים עליו שגזרו על כל נר שהדליק נכרי במוצאי שבת שלא
מישראל משום נר שהדליקו בשבת אבל על אותו אור עצמו שהוציא הנכרי במוצאי שבת מעצים ואבנים
או מגחלים לא גזרו עליו כלל ויש לחוש לדברי שניהם שידליק ישראל נר מאור זה או מנר זה ויכרך עליו
לדברי הכל):

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה סעיף י

ביאורי הלכה

לח] בהיתר - להכנת השיטות שלפנינו יש לבאר את
עיקר התקנה ושני הגזירות שנוספו⁶⁰: עיקר התקנה
היא האיסור לברך על עמוד ראשון - שהוא נר שדלק
בעבירה.
הגזירה הראשונה היא שלא לברך על עמוד שני אף
שיש בו תוספות היתר עד שידליקו ממנו נר אחר על
ידי ישראל, טעם הגזירה שמא יבואו לברך על נר שלא
שבת⁶¹.
גזירה נוספת היא שלא לברך על נר שהדליק נכרי
במוצאי שבת (גם) כשאין לאש מקור של מלאכת
עבירה כלל, טעם הגזירה שמא יבואו לברך על נר

צינונים והוספות

60) על פי המבואר בסעיף זה ובסעיף הקודם.
61) חוששים שלא נחלק בין עמוד ראשון לעמוד שני, אבל
כשהעמוד השני נוצר על ידי ישראל שנדיר מאוד שידליק
את העמוד הראשון בעצמו - מתבטל החשש.
62) והטעם לגזירה שאם נתיר לברך על הנר שלו, נטעה

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

כא וכל זה בבית יד של סכין שמשתמשין חמץ בגוף
הסכין ורוב הפעמים מגיע תשמיש החמץ גם בהבית
יד של סכין אבל שאר כל הכלים שיש בידותיהן גומות
וסדקים וחלודה אין צריך לנקות כלל ואפילו אם לא הגעיל
כלל את הידות ותחבן בפסח לתוך התבשיל הרי זה מותר
באכילה כיון שאין דרך להשתמש חמץ בידות הכלים,
ומכל-מקום לכתחלה צריך להגעיל גם את הידות ע"י עירוי
מכלי ראשון לכל הפחות לפי שלפעמים כשמידחין את
הכלים מלכלוך חמץ שבהן בתוך מים חמין נבלע קצת
מלכלוך החמץ לתוך הידות:
כב ואם לא הגעיל כלל אפילו את גוף הכלי ותחב את יד
הכלי לתוך התבשיל יש אוסרין את התבשיל אם הכלי
יידו הן של מתכות לפי שכשנשתמש חמץ בחמין בגוף

כ לפיכך אותם סכינים שידותיהן תחובין תוך בית יד והן
קבועין שם במסמרים קטנים אין הגעלה מועלת להם כי
יש גומות דקות הרבה במקום (סביב) המסמרים ואין צריך
לומר אם גוף הבית יד נעשה מב' חלקים מדובקין ויש ריוח
מעט ביניהם להכניס לשם את הסכין שעל פי הרוב אי
אפשר לנקר שם היטיב שלא יהיה שום טינופת דבוק שם
ואין הגעלה מועלת אלא לכלי זך ונקי כמו שנתבאר וכן אם
יד הסכין דבוקה בבית יד על ידי דבק אין הגעלה מועלת
לה דכיון שהדבק מתקלקל במים ורתחין יש לחוש שמא
יחוס על הדבק ולא ירתיח את המים יפה יפה וכן אם הבית
יד היא עשויה מקרן וכן שאר כל הכלים העשויין מקרן אין
הגעלה מועלת להן שהקרן מתקלקל במים ורתחין ויש
לחוש שמא יחוס עליו:

האור אם לא נבלעו בו בבת אחת אלא אחר זה מטעם
שנתבאר למעלה:

כו וכלים שנשתמשו בהם חמץ על ידי עירוי מכלי ראשון
כגון קערות אין צריך להגעילן בתוך כלי ראשון אלא
די להם שיערו עליהם ורתחין מכלי ראשון כדרך תשמיש
(ואף על פי שלפעמים כופין קערה על גבי אלפס שאצל
האש ועולה ההבל מהתבשיל שבאלפס ונבלע בהקערה
ונמצא שנבלע בה חמץ לפעמים על ידי חום כלי ראשון,
מכל-מקום כיון שרוב תשמיש הקערות הוא לערות לתוכן
מכלי ראשון הרי נכשרין גם כן על ידי עירוי מכלי ראשון
שאנו הולכים בכל כלי אחר רוב תשמישו).

ויש חולקין על זה ואומרים כיון שלפעמים משתמשים חמץ
בקערות על ידי חום כלי ראשון צריך להגעילן גם כן בתוך
כלי ראשון כי איך תועיל הגעלת עירוי מכלי ראשון להפליט
מן הקערה מה שבלוע בה לפעמים על ידי חום כלי ראשון
עצמו:

כז ולענין הלכה יש להחמיר לכתחילה כסברא האחרונה
וכן נוהגין ואין לשנות.

ואם הקערה היא גדולה שאי אפשר לו להגעילה בתוך כלי
ראשון יתן עליה אבן מלובן ויערה עליה מים ורתחין מן
כלי ראשון ויעביר עליה האבן על פני הקערה כדי שירתיח
את כל המים שעירה עליה ויהיה חומם כל כך גדול כחום
כלי ראשון וכן יעשה בכל הצריך הגעלה בכלי ראשון.

אבל כלי קטן שיכול להכניסו בתוך כלי ראשון וכן קערות
קטנות אין להגעילן על ידי עירוי ואבן מלובן לפי שיש
חולקין על זה ואומרים שהגעלה כזו אינה חשובה כהגעלה
בתוך כלי ראשון.

ואפילו קערה גדולה אם יש לה אוגנין ובליטות כעין
כפתורים ופרחים אין לה תקנה על ידי עירוי ואבן מלובן
שאי אפשר להעביר האבן על פני כולה:

כח וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד שכבר הגעיל את
הקערות וכיוצא בהן על ידי עירוי מכלי ראשון בלבד
בלי אבן מלובן והשתמש בהן בפסח בחמין יש לסמוך על
סברא הראשונה ומותר לאכול חמין הללו בתוך הפסח.

והוא שהגעילן על ידי עירוי מכלי ראשון עצמו או שהכניס
כלי ריקן לתוך כלי ראשון ורתח ואחר שנשאבו המים לתוך
הכלי ריקן השהה מעט את הכלי ריקן בתוך הכלי ראשון
עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בתוכו ואחר כך
הוציאו מתוך הכלי ראשון ועירה ממנו על הקערות שדין
עירוי זה כעירוי כלי ראשון עצמו (דכיון שכלי זה שהה
בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה
בודאי נתחממו דופני כלי זה חום גדול ואף לאחר שהוציאו
עם המים שבתוכו מתוך הכלי ראשון הרי דפנותיו מעמידין
את חום המים שבתוכו ולפיכך דין כלי זה כדין כלי ראשון
עצמו) אבל אם לא שהה בתוך הכלי ראשון כשיעור הזה

הכלי נבלע החמץ גם ביד הכלי שכל מתכת שחם מקצתו
חם כולו וכמו שנבלע החמץ בהיד על ידי גוף הכלי כך הוא
נפלט ממנו על ידי גוף הכלי אבל כשלא הגעיל אפילו את
גוף הכלי הרי נשארה בליעת החמץ בתוך היד ונפלט ממנו
לתוך התבשיל ויש חולקין על זה ואומרים שאף על פי שכל
מתכת שחם מקצתו חם כולו אף על פי כן הבלוע שבמקצתו
אינו מתפשט בכולו על ידי חום זה ויש לסמוך על דבריהם
במקום הפסד מרובה או במקום מניעת שמחת יו"ט:

כג הנדון של סכנים שמכניסין לתוכו סכין של חמץ כל
השנה אין הגעלה מועלת לו להכשירו להכניס לתוכו
סכין של פסח לפי שאי אפשר לנקרו ולנקותו היטב מן
החמץ בעין שנדבק בו כי עמוק עמוק הוא מי ימצאנו אלא
א"כ פותח את התפירות ומגרדו יפה יפה (שאו אפילו
הגעלה אין צריך):

כד חצובה (שקורין דרייפוס) והוא כלי שיש לו ג' רגלים
ומעמידין עליה קדירה או מחבת בתנור על האור כל
השנה אם רוצה להשתמש בה בפסח צריך ללבנה באור לפי
שלפעמים נשפך עליה עיסה ונבלע בה טעם חמץ על ידי
האור שלא על ידי משקה:

כה אחד כלי מתכת ואחד כלי עץ ואחד כלי גללים וכלי
אבנים וכלי אדמה (פירוש כלי חרס שלא נצרפו
בכבשן אלא נתייבשו בחמה) ואחד כלי עצם (חוץ מקרן
כמו שנתבאר למעלה) ומה שקורין פצרי"ל מוט"ר
שנשתמש בהן חמץ על ידי משקין חמין כדרך שנשתמש
בהן כך צריך להכשירן על ידי הגעלה.

כיצד כלים שנשתמש ונבלע בהן חמץ כל השנה על ידי חום
כלי ראשון כגון קדירות ואלפסין ויורות וכן כף שהוא
מיוחד להגיס בו הקדירה כשהיא אצל האש או אפילו לאחר
שהעבירה מן האש אלא שהתבשיל בתוכה חם בכדי שהיד
סולדת בו וכן כף שהוא מיוחד להוציא בו התבשיל
מהקדירה לתוך הקערה כל אלו וכיוצא בהן שדרך
להשתמש בהן חמץ כל השנה על ידי חום כלי ראשון צריך
להגעילן בתוך כלי ראשון ורתח ועל דרך שיתבאר בסימן
תנ"ב.

ונקרא כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מן האש כמו
שנתבאר למעלה.

ויש אומרים שכל כלי שנשתמש בו איסור על ידי חום כלי
ראשון כשהיה הכלי ראשון אצל האש צריך להגעילו גם כן
בתוך כלי ראשון העומד אצל האש דכבולעו כך פולטו
ולכתחלה יש להחמיר ולחוש לדבריהם בשאר איסורים אבל
בחמץ אפילו לכתחלה יש לסמוך על סברא הראשונה שהרי
יש אומרים שאפילו כלים שנשתמש בהן חמץ על ידי האור
בלבד מועלת להם הגעלה בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו
מן האש ואין צריך לומר כשמגעיל כלי הבלוע מבשר וחלב
שלדברי הכל יכול להגעילו בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו
מן האש אף על פי שטעם הבשר והחלב נבלעו בו על ידי

49 שיש לסמוך על סברא הראשונה שהולכין בכל כלי אחר רוב
50 תשמישו ועל דברי האומרים שכל הכלים שנבלע בהם
51 איסור על ידי חום כלי שני אין צריך הגעלה כלל לפי שחום
52 כלי שני אין בו כח להבליע כלל.

53 ומכל-מקום אין להקל אלא כשאין הכפות בני יומן שאז יש
54 לסמוך על האומרים שנותן טעם לפגם מותר אף בפסח כי
55 כן עיקר אבל אם הן בני יומן מבליעת חמץ אין להקל:

56 **לד'** במה דברים אמורים בחום כלי שני עצמו דהיינו
57 הכפות שבלעו חמץ על ידי חום כלי שני דהיינו בתוך
58 הקערה שהוא כלי שני אבל עירוי מכלי שני כגון רוטב חם
59 שהיד סולדת בו של חמץ שבתוך הקערה שנשפך על דבר
60 היתר בפסח אין להחמיר בו ודי לו בהדחה אף על פי שאין
61 כאן נותן טעם לפגם ואין צריך לומר שחום כלי שלישי
62 ורביעי אינו אוסר בפסח אף שהיד סולדת בו.

63 ומכל-מקום אין להקל בזה אלא אם כן יש הפסד מרובה או
64 מניעת שמחת יום טוב כיון שיש מחמירין אף בשאר
65 איסורים בכל חום שהיד סולדת בו אף שהוא כלי שלישי
66 ורביעי שאף שאין לו כח לבשל, מכל-מקום יש לו כח
67 להבליע ולהפליט, אם-כן על-כל-פנים בחמץ בפסח יש
68 לנהוג כמותם שהרי יש מחמירין בחמץ בפסח אפילו בצונן
69 כמו שיתבאר בס' תס"ז:

70 **לה'** סלים שמולחים בהם בשר כל השנה במלח שלא נבדק
71 מחמץ (בין סלים מנוקבים שמולחין בהן בשר לקדירה
72 להכשירו מדמו ובין סלים שאינם מנוקבין שמולחין בהם
73 הבשר לאחר שהכשירוהו מדמו) אם רוצה למלוח בהן בשר
74 לפסח טוב להחמיר ולהגעילן על ידי עירוי מכלי ראשון
75 להפליט מהם טעם פירור חמץ משהו שבין המלח שנבלע
76 בהן על ידי מליחת הבשר בתוכם כל השנה שטעם משהו
77 זה הבלוע בתוך גוף הסל אינו מתבטל בתוכם בשישים
78 מטעם שנתבאר ביורה דעה סימן צ"ט.

79 ומכל-מקום אם לא הגעילן כלל ומלח בהן בשר בפסח
80 מותר לאכול בשר זה בפסח אפילו אם ידוע לו שנבלע בהן
81 חמץ הרבה פעמים ע"י מליחה או על ידי חמי האור, אף
82 על פי כן מותר לאכול בשר זה בפסח שאין המלח מפליט
83 מה שבלוע בתוך כלים כמו שנתבאר בס' תמ"ז עיין שם
84 כל פרטי דין זה:

85 **לו'** מחבת שמטגנין בה עיסת חמץ כל השנה בשמן או
86 בשומן יש אומרים שצריכה ליבון גמור כדינו
87 להשתמש בה בפסח לפי שלפעמים נשרף ונכלה השמן או
88 השומן שתחת כל העיסה או שתחת מקצתה ונבלע בה טעם
89 העיסה במחבת על ידי האור בלבד שלא על ידי משקה
90 וטעם זה אינו נפלט ממנה על ידי הגעלה אלא על ידי ליבון
91 דכבולעו כך פולטו.

92 ויש חולקין על זה ואומרים שאם באנו לחוש לזה אם כן
93 כל קדירות של מתכות שמבשל בהן חמץ כל השנה לא
94 תועיל להן הגעלה כי לפעמים מקדיח הרוטב ונחסר הרבה
95 עד שהתבטל נשרף ונדבק לדופני הכלי והטעם שאין אנו

1 יש להסתפק בו אם דינו ככלי ראשון עצמו או לאו והולכין
2 בו להחמיר כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ז לפיכך אם
3 עירוי מהרותחין שבתוכו על קערות שנשתמש בהן על ידי
4 עירוי מכלי ראשון עצמו לא עלתה להם הגעלה ואוסרין את
5 החמין שנשתמשו בהן בפסח:

6 **כט'** ואפילו אם עירה על הקערה מכלי ראשון עצמו לא
7 עלתה להם הגעלה אלא אם כן נזהר שלא יפסוק
8 הקילוח מן הכלי ראשון קודם שנגע הקילוח בגוף הקערה
9 שכל קילוח שנפסק ואינו מחובר לכלי ראשון הרי נתקרה
10 ונתמעט חומו מחום קילוח שהוא מחובר לכלי ראשון
11 לפיכך אין קילוח זה מפליט מן הקערה מה שנבלע בה על
12 ידי קילוח המחובר להכלי ראשון שהוא מקלח ממנו:

13 **ל** אבל כשמגעיל על ידי אבן מלוכלך אין נוהגין לזהר בכל
14 זה שאף שנפסק הקילוח קודם שמגיע להקערה ונתקרה
15 מעט הרי הוא חוזר ומרתח על ידי אבן המלוכלך וכן אם
16 אפילו אינו מערה על הקערה מהכלי ראשון עצמו אלא
17 מערה מהכלי ראשון לכלי אחר ומאותו כלי מערה על
18 הקערה הרי זה מותר שאבן המלוכלך הוא מרתח את המים
19 ומחמם אותם חום גדול כחום כלי ראשון, ומכל-מקום
20 לכתחלה טוב להחמיר ולזהר בכל זה אף כשמגעיל על ידי
21 אבן מלוכלך שהרי יש אומרים שאבן המלוכלך אין לו כח
22 להרתח את המים ולחמם אותם חום גדול כחום כלי
23 ראשון:

24 **לא'** וכל זה כשהקערה אינה בת יומה מתשמיש כלי ראשון
25 דהיינו שלא כפזה על אלפס רותח בתוך מעת לעת
26 להגעלה זו שכל מה שנבלע בה על ידי כלי ראשון קודם
27 מעת לעת להגעלה זו הוא נותן טעם לפגם ואין צריך
28 להגעילה ולהפליטה כלל מן הקערה מן התורה אלא מדברי
29 סופרים וחכמים הקילו לילך אחר רוב תשמיש הכלי לפי
30 סברא הראשונה אבל אם היא בת יומה מתשמיש כלי ראשון
31 צריך להגעילה בתוך כלי ראשון ממש לדברי הכל ואפילו
32 בדיעבד אוסרת החמין שנשתמשו בה בתוך מעת לעת
33 לתשמיש כלי ראשון אם הגעילה על ידי עירוי בלא אבן
34 מלוכלך:

35 **לב'** וכלים שנשתמש ונבלע בהן חמץ כל השנה על ידי
36 חום כלי שני כגון כפות שאינם מיוחדין להגיס הקדירה
37 או להוציא בהן תבשיל מהקדירה אלא רוב תשמיש המיוחד
38 להם הוא לאכול בהם מהקערה שהיא נקראת כלי שני
39 (לאחר שנפסק הקילוח מהכלי ראשון) הרי הן נכשרין על
40 ידי הגעלה בכלי שני דהיינו שיערה רותחין מכלי ראשון
41 לתוך כלי שני וישים הכפות בתוך הרתחין שבכלי שני.

42 ולהאומרים שאין הולכים בכלים אחר רוב תשמישן צריך
43 להגעיל כל כף וכף בתוך כלי ראשון שלפעמים מגיסין בו
44 הקדירה או מוציין בו תבשיל מהקדירה וכן נוהגין ואין
45 לשנות:

46 **לג'** וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד אפילו לא הגעיל כלל
47 את הכפות ותחבן בפסח לתוך כלי ראשון יש להתירו
48 באכילה אם יש הפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב לפי

13 להחמיר לכתחילה כסברא הראשונה אבל מחבת הבלוע
14 מחמץ יש להקל כסברא האחרונה שהרי יש אומרים שכל
15 הכלים אפילו תשמישן על ידי האור בלבד די להם בהגעלה
16 לפסח.
17 ואם המחבת היא ארוכה ואי אפשר להכניסה כולה כאחת
18 בתוך כלי ראשון יכניס חציה והופכה ומכניס חציה האחרת
19 ואם היא ארוכה ביותר שאף אם יכניסנה חצאין ישאר
20 באמצעיתה מקום שלא נגעל ילבן אותו מקום באור או ישים
21 עליו גחלים עד שאם יגע אדם בצד החיצון כנגד אותו מקום
22 יהיה היד סולדת בו וכן יעשה בשאר כל הכלים שהן ארוכין
23 ביותר:

חלק ג סימן תנא דיני הגעלת כלים:

1 חוששים לזה לפי שאע"פ שהתבטל נשרף ונדבק לדופני
2 הכלי מכל-מקום לחלוחית משקה יש בתוכו ובפנימיותו ולא
3 נתייבש אלא צד החיצון שאצל דופן הקדירה וגם שם יש
4 קצת לחלוחית משקה אלא שהוא יבש ואין הקדירה נקראת
5 בשביל כך תשמישה על ידי האור להצריכה ליבון והוא
6 הדין והוא הטעם למחבת שמטגנין בה.

7 אבל מחבת שאפו בה עיסה אף על פי שמשח את המחבת
8 בשמן או בשומן תחת העיסה כדי שלא תשרף אין זה נקרא
9 טיגון אלא אפייה כיון שאין העיסה רוחשת בשמן או בשומן
10 והרי נבלע בה החמץ על ידי האור בלבד וצריכה ליבון גמור
11 כדינו וכן הדין באגנות שאופין בהן עוגות:

12 לז ולענין הלכה במחבת הבלוע משאר איסורין יש

תורה אור פרשת בא – הפרשה החסידית

למען תהיה תורת ה' בפיך

23 בְּנוּ, וּמִמִּילָא נִמְשֵׁךְ לְדַעַת אוֹתוֹ – "בְּמִים הַפְּנִים
24 כו"1 (משלי כו, יט). וְהוּא כְּמִים דִּי־קֵא, שְׁהוּלָךְ
25 בְּתַמִּידוֹת שְׁוֹה בְּלִי שׁוּם שִׁינוּי. שְׁפֵן אֶהְבַּת הָאֵב
26 שְׁעַל בְּנוֹ לֹא יִשְׁתַּנֶּה לְעוֹלָם.

27 וְיֵשׁ דְּעָה אַחֶרֶת – שְׁמִכִּיר בּוֹרָאוֹ שְׁהֵיחַ כָּל צָבָא
28 הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם הַעֲלִיּוֹנִים וְרָצָה לְהִיּוֹת לוֹ
29 דִּיכָּה בְּתַחַתּוֹנִים. דִּהֵינּוּ שִׁיחָה שְׁכָלוֹ הָאִין־סוֹף
30 לִיצְמָצָם בְּגוֹבֵלִים גְּשָׁמִיִּים. "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
31 שָׁם" (דברים ד, מד) הוּא מְדַבֵּר בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיִּים. וְהַכֹּל
32 בְּשִׁבִּיל אֶהְבָּתוֹ אוֹתָנוּ שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, כִּי "אֶהְבָּה
33 מִקְלָקֶלֶת אֶת הַשּׁוֹרָה". וְהַכֹּל מִרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,
34 שְׁכִרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ חֲכָמָתוֹ, שְׁבִשְׁבִּיל שְׁהוּא רֶם וְנִשָּׂא
35 וְגִבוּה מְאֹד, יָכוֹל לְהַתְלַבֵּשׁ בְּיוֹתֵר גְּבוּלֵי וּמִצּוֹמָצָם.
36 וְזֶהוּ "טַעֲמֵי מִצּוֹת" – שְׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ – "לֹא
37 נִתְגַּלֶּה", כִּי בְּלִתִּי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגֵם עַד בִּיאת
38 מְשִׁיחֵנוּ.

39 וְזֶהוּ "נוֹדַע בְּשַׁעֲרִים בַּעֲלָהּ וְגו'" (משלי לא, כג) –
40 מֵה שִׁיכּוֹלִים לְהַשִּׁיג אֶת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, הוּא
41 "בְּשִׁבְתּוֹ עִם זְקֵנֵי אֶרֶץ" (שם). פִּירוּשׁ: בְּשִׁבִּיל
42 "שְׁבָתוֹ", הוּא הוֹרְדָתוֹ וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹתוֹ עִם "זְקֵנֵי
43 אֶרֶץ". פִּירוּשׁ: הַחֲכָמָה שְׁבָאֲרֵץ, דִּי־זָקֵן הֵינּוּ "זֶה
44 שְׁקֵנָה חֲכָמָה".

45 וְזֹאת יֵשִׁים הָאָדָם אֶל לְבוֹ וְיִתְעוֹרֵר בּוֹ אֶהְבָּה
46 גְּדוֹלָה מְאֹד:

1 "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ, כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצֵאָךְ
2 ה' מִמִּצְרָיִם" (שמות יג, ט).
3 וְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּדָה: וְכִי מֵה עֲנִין הַתּוֹרָה
4 לִיצִיאַת־מִצְרַיִם לְהַזְכִּירָם?

5 וְלִהְיִין עֲנִין הַתּוֹרָה, דִּהְנֶה כְּתִיב (שמות יג, א-ב): "וַיְדַבֵּר
6 הוֹיָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קִדֵּשׁ לִי כָל בְּכוֹר". וּבְאַמִּירַת מֹשֶׁה
7 כְּתִיב (שמות יג, ג): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם
8 הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם כו". וְכַמוֹהוּ רַבִּים בְּמִקְרָא.

9 וְלִהְיִין זֹאת בִּיאור מִצּוֹת "וְהִגִּיתָ בוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה"
10 (יהושע א, ח), וְאַף שֵׁישׁ כְּמֵה דִינִים שְׁאִינָן נוֹהֲגִין בָּזֶה
11 הַיּוֹמָן, וְהַנְּהוּגִים אֵינָם שְׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ:

12 אֲמָנָם הֵנָּה יֵשׁ ב' מִינֵי אֶהְבוֹת:
13 יֵשׁ אֶהְבָּה שְׁנַמְשָׁלָה לְמִים בְּדְכָתִיב (שיר השירים ח,
14 ז): "מִים רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לִכְבוֹת אֶת הָאֶהְבָּה" –
15 שְׁהוּלָךְ תַּמִּיד בְּלִי שִׁינוּי וְתוֹסְפוֹת וּמִגְרַעַת כָּלָל –
16 כְּתַמוּל שְׁלִשׁוּם, כְּמֵאָז בֵּן עֶתָּה.

17 וְיֵשׁ אֶהְבָּה שְׁנַמְשָׁלָה לְאֵשׁ בְּדְכָתִיב (שיר השירים
18 ח, ו): "רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפִּי אֵשׁ כו". וְהוּא שְׁמַתְנַעֲנַע תַּמִּיד
19 בְּרִצּוֹא־נִשּׁוּב. וְב' אֶהְבוֹת הֵלְלוּ נִמְשְׁכוּ מִב' דְּעוֹת
20 שְׁבָאָדָם.

21 וְהֵנָּה כְּתִיב (דברים יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה'
22 אֱלֹהֵיכֶם" – שְׁהוּא יִתְבָּרֵךְ אוֹהֵב אוֹתָנוּ כְּאָב אֶת

1. ו' "בְּמִים הַפְּנִים לְפָנִים כֹּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם" (משלי כו, יט).

פירוש: ד"כל מקום שנאמר 'יד' אינו אלא ימין" (מנחות דף י), שהוא רחמים. ונאמר (שמות יב, יב): "ועברתי בארץ מצרים". פירוש שהעביר על מדותיו - שעשה דינים במצרים, אף-על-פי שמדותיו לרחם ולהטיב לברואיו. והכל מחמת אהבתו לישראל, כמשל האב בעבור אהבתו שרוצה לעשות חסד עם בנו, בובש חסדו וכו' על אחרים המצרים את בנו.

וזהו "ביד חזקה" שהוא הימין, היתה כבושה בכדי להוציאם ממצרים והיה שינוי שלא על-פי הטבע. לכן "תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג, ט) לעשות רצונך כרצונו.

וכיון שהכל הוא מרצונו הפשוט הוצרך לצמצם בכדי שיוכל העולם לקבלו. ולכן נאמר פעם "ויאמר ה' אל משה" ופעם לא נאמר אמירת ה' אל משה אלא אמירת משה אל העם - בפי כח ויכולת העם שיוכלו לקבל, כך צמצם את עצמו. והכל גלוי וידוע לפניו באיזה אופן יוכל לצמצם בכדי שיוכל העולם לסובלו:

שלא לחשוב שום רצון בעניניו, רק יבטל רצונו מפני רצון שמים, שלא יהיה לו רק רצון אחד לעבודת הבורא. וכרצונו יעשה השכל גם כן, שהשכל נמשך אחר הרצון.

וכמו שמצינו בגמרא גבי שוחר, דאמר: "אי בעי טעין הכי"², והיינו משום שרצונו נוטה לזה דגם השכל השלים אותו.

וכמו שהשם-יתברך רוצה להיות לו דירה בתחתונים שלא בדרך הטבע, להיות אין-סוף בלי גבול - מוגבל ומצומצם, כמו כן יעשה האדם רצונו להפריד מן הגוף והטבע - לדבקה בו יתברך ושללא בדרך הטבע. ולכן נאמר "והגית בו יומם ולילה" - לא ישבות יומם מלראות לרצונו יתברך. וזהו "כבודו של מקום" - באהבתו אותנו מתלבש ומגביל ומצמצם, וממנו יראה האדם וכן יעשה וחי³.

וזהו (שמות יג, ט): "למען תהיה תורת ה' בפיך, כי ביד חזקה הוצאך כ'".

נתן להוריד את כל הדרושים בתורהאור לפרשת השבוע תהסידית
מנקדים, מפסקים ועם פתיחות ראשי התיבות בפתוחת: docs.com/LikuteyTorah

ובא ה' לבו לזכותו של אותו ארס. ובאין לו פתחי זכיות ואומר בלבו הלוא יוטעו כד וכו' ויזכה בדין. אמר: אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי. אמר: תפח נפשם של מקבלי שוחד. ומה אני שלא נטלתי, ואם נטלתי שלי נטלתי - כד. מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה.

3. ["יעשה וחי" (תוספתא יח, כד).]

2. ובהובות קה, ב רבי ישמעאל ברבי יוסי היה גיל ארסיה דהוה מייתי ליה כל מעלי שבטא פנתא דפירי. יומא חד אייתי ליה בה בשבתא. אמר ליה: מאי שנא האי דנא? אמר ליה: דינא אית לי, ואמינא אגב אורחי אייתי ליה למר. לא קביל מיניה.

אמר ליה: פסיגא לך דדינא.

אותיב וזא דרבנן וקדייניו ליה. בבדי דקאזיל ואתי נבכל אשר חולץ

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

למטה אותה ההלכה עצמה יושב ה' ושונה כנגדו כמ"ש ה' צלך צל דמקיף דא"י כו' וענין או"ח הוא רק בחי' קבלת עול מלכות שמים כשמדבר דבר ה' שעושה עצמו רק בחי' כלי להכיל דבר ה' בפיו כנ"ל הרי מצמצם כל רצונו ומחשבתו ודיבורו רק לדבר ה' הזה וכמו שרבה יתיב באימתא ופתח בשמעתתא וכמו בשעת קבלת התורה שעל כל דיבור כו' והרי אמרו היום בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים כי דבריו חיים וקיימים ומתחדשים בכל יום כאילו היום שומע בהר סיני וז"ש אשר אנכי מצוך היום ממש ולכן אמרו השמע לאזניך מה שאתה מוציא בפיך פ"י מה שאתה

(כט) ומעתה יובן ענין מאמרם ז"ל בק"ש דוקא השמע לאזניך כו' להיות כי המצוה הזאת דפ' ק"ש כולל כל המצות כמ"ש וזאת המצוה כו' וסמך ליה פ' שמע כו' כי הנה מבואר למעלה בענין השמע לאזניך כו' שהוא כענין הקב"ה יושב ושונה כנגדו שזהו פ' האמרת היום כו' ובאמת כנגדו זה אין לו הבנה מהו כנגדו דוקא אך לפי הנ"ל היינו להיות שרש המשכה דתורה היא בבחי' או"י שהוא היפוך בחי' או"ח ע"כ נקרא כנגדו שהוא או"י הבא מלמעלה למטה לנגד בחי' או"ח שעולה מלמטה למעלה והוא ע"י דבר ה' זו הלכה שאדם יושב ושונה

36 כו' מה שמחמיר להשמיע לאזניו בק"ש דוקא לפי
37 דמ"ש מה שאתה מוציא בפ"ך היינו כמו אתה לנוכח
38 שאומרים אתה עשית השמים וכה"ג כשא' אתה בכל
39 מקום דקאי על בחי' עצמות אלקות דוקא וגם כאן מה
40 שאתה מוציא כו' היא א"ת כ"ב אתון דאורייתא שבהן
41 נבראו כל העולמות כמ"ש ואתה מחיה את כולם
42 וכידוע ד' מאמרות מקבלים מ' הדברות. וכמ"ש אם
43 לא בריתי כו' וכתוב ואשים דברי בפ"ך לנטוע שמים
44 וליסוד ארץ וכמזל"ל אין העולם מתקיים אלא בהבל
45 תינוקת שב"ר משום דבחכמ' שבתורה יסד ארץ וכמ"ש
46 בראשית בשביל התורה שנק' ראשית דרכו כמ"ש
47 ואהיה אצלו אמון וכידוע בזוהר דאסתכל באורייתא
48 וברא עלמא כו' ולזה צריך להשמיע לאזניו מה שאתה
49 מוציא דבר ה' זה בפ"ך כמו בשעת קבלת התורה ממש
50 דמה להלן באימה כו' כך מצות ק"ש צריך לקרות
51 באימה מאחר ששומע באזניו לדבר ה' שאתה מוציא
52 בפיו והוא אינו רק בחי' כלי להכיל דבר ה' כנ"ל וגם
53 שמצות כוונה רק בפסוק ראשון היינו לכוון לבו אבל
54 להשמיע לאזניו מה שקורא בלי כוונה בלב ד' במצות
55 קריאה שבק"ש והוא למעלה ממצות קריאה בתורה גם
56 שהוא דבר ה' ג"כ אך בק"ש ע"י קעומ"ש צריך
57 להשמיע לאזניו כמו שצריך לשמוע באזניו גזירת מלך
58 בעצמו כשקורא בפיו כידוע ואין זה עיקר רק בפ'
59 שמע שמקבל עליו עומ"ש שהוא ביטול רצון כנ"ל
60 משא"כ בפ' והיה אם שמוע שמקבל עול מצות שלכך
61 נאמ' בה וקשרתם ואח"כ ולמדתם להורות שהמעשה
62 גדול ובפ' שמע נא' ודברת בם ואח"כ וקשרתם
63 שתלמוד גדול וכידוע דהוקשו כל המצות לתפלין כו'
64 לפי שעיקר מצות ת"ת הכולל כל המצות בפ' שמע
65 שזהו שנמנו וגמרו דתלמוד גדול מפני שמביא לידי
66 מעשה רק בפ' והיה א"ש מדבר לעתיד שיקיימו כל
67 המצות ויבורר הכל ואז ושמתם את דברי כו' לע"ל
68 שתהיה א"ח עט"ב יהיה המעשה גדול דויל בתר
69 טעמא למה תלמוד גדול מפני שמביא לידי מעשה א"כ
70 המעשה עיקר וכמ"ש במ"א באריכות וד"ל:

שער התפילה אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

1 מוציא בפ"ך הוא מא' עד תי"ו בחי' כ"ב אותיות
2 דאורייתא שנקר' קול ה' שהיה במתן תורה ממש כמו
3 שכתוב וירד ה' כו' וידבר כו' ודבריו חיים כו' ובחי'
4 אתה זה הוא המוציא בפ"ך דבר ה' זה כנ"ל והשמע
5 לאזניך הוא ע"י קבלת עול מלכות שמים לשמוע
6 באזניו אל דבר ה' שאתה זה מוציא בפ"ך כמו און
7 ששמעה בהר סיני מפי הגבורה י' הדברות ממש (ופי'
8 השמע ולא אמר שמע הוא מה שמכין לאזניו שישמע
9 כו' וכמו שאמר עשה אזניך כאפרכסת כו' וכדי שיהיה
10 און שומעת הוא הנקרא השמע לאזניך ל' מפעיל שזהו
11 ממש ענין נעשה ונשמע שהיה בחי' הכנה לעשות
12 השמיעה אח"כ במ"ש נעשה וממילא נשמע כנ"ל והוא
13 בחי' קבלת עומ"ש הנ"ל שעושה את השמיעה וזהו
14 השמע לאזניך על ידי קבלת עול מלכות שמים שבפ'
15 שמע ואח"כ ישמע מה שאתה מוציא בפיו שהוא כמו
16 בשעת קבלת התורה כנ"ל) וזהו את ה' האמרת היום
17 וכמארז"ל מה להלן באימה ויראה כו' ולכאורה איך
18 יתכן לומר שיהיה אימה עכשיו כמו בשעת מ"ת דכל
19 העם רואים כו' אך לפי שהוא יושב ושונה כנגדו ממש
20 כמו במ"ת ע"כ מה להלן כו' וד"ל וזהו את ה' האמרת
21 היום כמו במתן תורה ממש וזהו עיקר מצות ק"ש
22 באומרו והיו הדברים האלה כו' מצוך היום להיות
23 בעיניך כחדש' וע"כ מצות ק"ש כוללת לכל המצות
24 כמ"ש וזאת המצוה כו' לפי שמצות ת"ת כנגד כולן
25 ועיקר מצות ק"ש הוא בשביל מצות ת"ת דהיינו להיות
26 הקב"ה יושב ושונה כנגדו בכל אשר ילמוד כמ"ש את
27 ה' האמרת היום כו' היינו ע"י מצות ק"ש דוקא (ולכך
28 יצא י"ח מצות ת"ת בק"ש דד"ת היא, והיא פנימית
29 ומקור למצות ת"ת וגם שנחלקו לב' מצות עשה, מצות
30 ק"ש מצות ת"ת, היינו מטעם מצות היחוד בפסוק
31 ראשון דק"ש שהוא מצות כוונה שבק"ש ומכאן ואילך
32 מצות קריאה שהוא מעל לבבך ואילך אחד מ"ד דהיינו
33 בפסוק ושננתם כו' או מטעם קבלת עול מלכות שמים
34 שהוא בפסוק ראשון בלבד כמ"ש בר"י הנשיא שהיה
35 מעביר ידיו כו' וד"ל). ובכ"ז יתורץ ענין השמע לאזניך

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

4 ישראל, וכידוע שהכתר הוא ע"ג הראש מאבנים
5 טובות. והענין הוא כי אותיו נקר' בשם אבנים בס"י
6 ה' אבנים בונות ק"ך בתים והן ק"ך צירופי אלקי' שהם

1 ויש בענין זה ב' בחי' מלמטה למעלה ומלמעלה
2 למטה, וצ"ל מתחילה ענין מלמטה למעלה, והוא
3 ענין מט"ט קושר כתרים לקונו מתפילותיהן של

הוא מהשמאל ולמעלה הוא בחי' מרכבה אבל למטה
 הוא ענין יניקת החיצוני', וזהו כתבו על קרן השור
 דווקא שאין לכם חלק באלקי ישראל להשכיחם
 תורתך וכו', שהם מקור הקליפות וע"י נר חנוכה
 משמאל הוא התיקון כללי, כי במקדש הי' שבעה נרות
 והי' המנורה בדרום בחי' חסד אבל בחנוכה הוסיפו
 עוד נר השמיני שהוא בחי' בינה בחי' הוא עלמא
 דחירו בחי' ביטול ועי"ז הוא מתקן לקו השמאל יניקת
 החיצוני'.
 וזהו נר מצוה ותורה אור, נר מצוה הוא מלמטה
 למעלה ע"י המצות והתפלה, ותורה אור הוא
 המשכה כי התורה הוא כלי לעצמו' ואו"ס כי אורייתא
 מחכ' נפקת בחי' ביטול כ"ח מ"ה וממשיכי' ע"י גילוי
 או"ס למטה, וזהו בחי' תורתו אומנתו וכמו רב יהודא
 כולי תנויי בנזקין להפריד הקליפות ע"י כי בי מלכים
 ימלוכו כמלך שגוזר ותיכף מקיימין כי דבר מלך
 שלטון. וזהו ענין מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל אך
 דווקא כשמזוזה מימין דווקא הוא נר חנוכה משמאל,
 וכידוע שהלויים הי' צריכי' מתחילה לתנופה ע"י
 הכהנים שהם בחי' חסד וכידוע שהקרבת הוא ג"כ
 דווקא ע"י כהנים כי מתחילה הוא ענין העלא' מלמטה
 למעלה ע"י כהנים ואח"כ המשכה מלמעלה למטה ע"י
 הלויים, וזהו ענין מתחילה מזוזה מימין תחילה בחי'
 העלא' ואח"כ נר חנוכה משמאל הוא המשכה.

מזוזה מימין

ה' אותיות ונקר' אותיו' בשם אבנים, וצ"ל ענין
 האותיות' כידוע שהאותיות' הם בחי' דומם כמו אבנים
 וזהו החומר של האותיות', והצורה והתמונה והתואר
 הוא כמו אלף הוא תמונה אחרת והב' הוא בתמונה
 אחרת וזהו הצורה, ויש עוד צורה הוא השכל
 שבאותיות, אבל צ"ל התמונה והתואר של האותיות' הם
 נעשים בהחומר שהוא הקול שנעשה מהבל הלב אבל
 מהיכן הוא נעשה הצורה של האותיות' הגם כידוע שיש
 ה"א מוצאות הפה אחת"ע מהגרון גיכ"ק מהחך וכו',
 אבל באמת בבהמה יש ג"כ ה' מוצאות וא"א לדבר,
 וכמו באילם יש ג"כ ה' מוצאות וא"א לדבר, אך באמת
 הך"ב אותיות' הם קבועים בנפש וזהו ק"ב תנועות הנפש
 וזהו שהנפש נקר' נפש המדברת וכמ"ש ויהי האדם
 לנפש חי' לרוח ממללא, ומשם הוא המניע ה' מוצאות
 הפה ונעשית התמונה ועיקר התמונה הוא בכח הנפש,
 וזהו שאין צריך להרהר איך לצרף האותיות' ואיך
 לעשות התמונה שלהם רק ממילא ומאליו נעשה מעצם
 הנפש המדברת, וממילא מובן ששרש הדיבור הוא
 בעצם הנפש שלמעלה מן השכל וזהו לנפש חי', כי יש
 נר"נ ח"י, ומשכן נר"נ הוא במוחא וליבא וכבדא וזהו
 כלים פנימי' לנר"ן אבל בחי' ח"י הוא בחי' מקיפי'
 שלמעלה מבחי' כלים וזהו שורש אותיות' שהם בחי'
 דומם למעלה מן החכ' במקור החכ', וזהו ענין נעוץ
 תחילתן בסופן וסופן בתחילתן, וזהו שע"י אותיות'
 התפילה שהם בחי' אבנים (חסר) ישראל כי פני השור

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובכדי להבין כ"ז צריך להבין תחלה תחלת הברכה
 אשר ברא האיך שייך לקרות לששון ושמחה
 חתן וכלה בשם בריאה הלא זה הוא כללות ע"ס כי
 ששון הוא דרך פרט יסוד המקבל כללות השפע מע"ס,
 ובד"כ נק' החכמה ששון, ושמחה הוא בינה, חתן וכלה
 הוא ז"א ומל', וא"כ האיך אפשר לקרוא אותם בשם
 בריאה, ואפי' לפי פי' המקובלים שבאצי' גופא יש ד'
 עולמות אבי"ע וא"כ מדות הם יצי' שבאצי' ג"כ לא
 יתכן לקרות אותם בשם בריאה.

מהרה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון
 וקול שמחה קול חתן וקול כלה, וצ"ל מהו
 המעלה שיהי' קול כלה והלא העיקר הוא החתן כמ"ש
 כל המשמח את החתן זוכה לתורה שניתנה בה' קולות,
 וגם צ"ל מפני מה צריך לשמח את החתן, וגם למה שייך
 לתורה ומהו הה' קולות. וגם צ"ל ההפרש בין ברכה הו'
 ובין ברכה הו' שבברכה הו' אומרים משמח חתן וכלה,
 ובברכת אשר ברא אומרים משמח חתן עם הכלה. אך
 דברכה הו' קאי על זמן הגלות שחתן עיקר, וברכת אשר
 ברא קאי על לע"ל שאז יהי' הכלה עיקר.

מהרה ישמע

בס"ד, על החתונה פ' בא. תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

39 בפרק זה אין אנו עוסקים ברצונות אלו, כיון שהמדובר
40 כאן הוא התהליך של גילוי רצונו של האדם. אלא
41 שבהתגלות עצמה יש שני שלבים, תחילת התגלות
42 הרצון, שהוא ההסכם בנפש שראוי לרצות אך אינו
43 עדיין רצון ממש (והוא המבואר בפרק זה), והתגלות
44 הרצון ממש, שהנפש נוטה ונמשכת בהתפעלות אל
45 הדבר (שהתבאר בפרק הקודם). ולכן הרצון הנעלם,
46 שהוא ההסכם של האדם בליבו שראוי לרצות איזה
47 דבר, הוא לא הרצון המוחלט ממש שיכול להישאר
48 בנפש בהעלם, שהרי כאן מדברים על רצון המתגלה.
49 ובלשונו של הרבי נ"ע:
50 וההסכם בנפש האדם שעליו מדובר כאן אין זה ענין
51 רצון המוחלט המבואר במקום אחר שהוא בלי
52 התעוררות כלל, וכמו הרצון לבית הקיים אצל כל אדם
53 (מצד עצם נפשו, גם כשאינו יודע מזה), שהוא רצון
54 המוחלט. והרצון המוחלט הוא מה שיש בעצם הנפש
55 רצונות מוחלטים מצד העצם שלא נתעורר בהם ויכול
56 להיות שלא יתעורר בהם לעולם, והן מוחלטים בהעצם
57 מצד העצם בו⁸¹ וכמו שנתבאר במקום אחר.
58 אבל הרצון המוחלט המבואר כאן הוא שבאחר
59 שכבר נתעורר בהדבר באופן גלוי והיה אצלו שקלא
60 ומריא אם ראוי לרצות אם לא והוחלט אצלו למסקנת
61 הדברים שראוי לרצות בו⁸², ובשלב זה, הרצון כבר
62 מתחיל להתגלות בתוך האדם, שהרי כבר התעורר
63 ברצון זה והוחלט אצלו שראוי לרצותו.
64 אך הוא בבחינת הסכם והחלט בלבד לא בבחינת רצון
65 ממש בו⁸³, ויכול לימשך כמה שנים עד שיתעורר ברצון
66 ותשוקה ממש בו⁸⁴. כלומר, יש פער גדול בין ההסכמה
67 שראוי לרצות לבין הרצון בפועל, שלכן יכול לעבור
68 משך זמן עד שיתעורר הרצון הגלוי ממש.
69 ומכל-מקום במשך הזמן יבוא הרצון וגם הפועל מפני
70 שכבר נתעורר בהדבר והוחלט אצלו שראוי לרצות על
71 כן יבוא הרצון בו⁸⁵, רק שיכול להיות נמשך משך זמן
72 בו⁸⁶. עד שהרצון יתגלה ויתממש בפועל.
73 והסכם זה נקרא מחשבה ולא רצון ממש, - למרות
74 שהוגדר כ'רצון נעלם' ו'כוח הרצון', תואר הרצון ממש
75 לא שייך אליו, דרצון אותיות צנור⁸⁷ וכמו הצנור שהוא
76 המשכה מדבר אחד לדבר אחר כך הוא ענין הרצון

1 סה.
2 תוכן הפרק: הדרגה הב' - ההסכמה שראוי לרצות
3 באופן של מחשבה קרה והבדלה, והיא הממוצע בין
4 עצמות הנפש לרצון ממש.
5 בפרק הקודם התבאר הדרגה הראשונה ברצון - רצון
6 ממש שהוא הטיית הנפש לאיזה דבר, בפרק זה מבאר
7 הרבי נ"ע מדרגה נעלית יותר ברצון הקודמת לרצון
8 ממש.
9 אך יש עוד בחינת רצון לפני רצון זה - לפני הרצון
10 הגלוי, יש בחינת רצון שאינה עדיין רצון ממש (ונקרא
11 רצון הנעלם או כח הרצון), והוא שאינו נמשך נפשו
12 עדיין לאותו הדבר בבחינת הטיה והמשכה ממש לדבר
13 שחוצץ ממנו להשתוקק ולהימשך אליה שזהו הרצון
14 ממש, כ'אם בחינה זו היא שהוחלט והוסכם אצל
15 עצמותו שראוי ונכון להיות רוצה בדבר ההוא שיבוא
16 לידי מעשה, אבל אין כאן עדיין רצון גלוי והמשכה
17 ממש שמשתוקק בזה רק הסכם בלבד שראוי לרצות בו⁸⁸.
18 והסכמה זו היא בתוך עצמותו, שזה הלשון "שהוחלט
19 והוסכם אצל עצמותו". כלומר, יש כאן אמנם חישובים
20 אך לא שכליים בלבד, אלא חישובים הנובעים ממקומות
21 פנימיים ועצמיים בנפש, שאדם דן בעצמו והגיע
22 למסקנה.
23 והסכם והחלט זה הוא לאחר שנתעורר בהדבר, -
24 כלומר, זה גופא שהוסכם אצלו שראוי לרצות איזה דבר
25 (למרות שלא רוצה אותו עדיין בבחינת המשכת הנפש)
26 מראה שהיתה בו התעוררות לדבר זה.
27 הרצון הנעלם אינו הרצון המוחלט
28 בשורות הבאות מבהיר הרבי נ"ע, כי צריך להבחין
29 ולהבדיל בין הרצון הנעלם שעליו מדובר כעת, לבין
30 הרצון המוחלט המבואר במקומות אחרים⁷⁹.
31 ביאור הענין: לכל אדם יש בנפשו רצונות מוחלטים
32 הקיימים בו מצד עצם נפשו שהוא לא בהכרח יודע
33 עליהם. הדוגמא שמוכאת בחסידות לרצון זה, היא מה
34 שאמרו חכמים⁸⁰ "כל אדם שאין לו בית, אינו אדם",
35 שלכל אדם יש מצד עצם נפשו רצון לבית (המשתלשל
36 מרצונו של 'אדם העליון' לבית - 'דירה בתחתונים').
37 רצון זה יכול להישאר בהעלם בנפשו של האדם ולא
38 להתגלות כלל.

81. ראה זהר הרקיע לזהר בראשית נא, א (כה, בב דפי הספר). מאמרי אדמו"ר הזקן בראשית ע' לו. ושי"נ.

79. ראה לדוגמא ד"היבחר לנו, יום ב' דר"ה התשכ"ג ובהנמקן שם.
80. יבמות סג, א. תוס' ד"ה שאין.

15 התפעלות ממשיית ומשיכת הנפש אל הדבר.
16 כדי שנוכל להבין ביתר עומק את ההבדל בין ההסכם
17 שנקרא מחשבה לבד (שבבחינת הבדלה מהדבר שחשוב
18 עליו) לבין הרצון הגלוי והממשי (שבקירוב אל הדבר),
19 מביא הרבי נ"ע דוגמא מענין מוחין ומידות. ועל־דרך
20 שבמוחין ומדות שעל־פי טעם ודעת למרות שהם כבר
21 הכוחות הפנימיים בנפש, נוכל ללמוד ולהקיש מההבדל
22 ביניהם להבדל בין שתי הדרגות - הסכם במחשבה,
23 ורצון ממש.
24 שכאשר רואה איזה דבר האהוב ומבין בשכלו שהדבר
25 טוב לו הרי הוא מתפעל באהבה אל הדבר, - כלומר,
26 בדרך כלל, מולידה הבנתו השכלית שיש מעלות בדבר
27 והוא טוב עבורו, התפעלות ממשיית בליבו לאהוב את
28 הדבר.

שבת פרשת נצבים

1 שנמשך נפשו לאיזה דבר, והיינו שזהו בהתפעלות
2 שנתפעל בנפשו בהדבר ההוא בו, אבל ההסכם שעליו
3 מדברים כאן, שהאדם הסכים שראוי לרצות, אינו רצון
4 בהתפעלות עדיין כִּי־אם מחשבה והוא שהוסכם והוחלט
5 במחשבתו להיות רוצה בו, והוא בעומק בנפש שמובדל
6 בערך מהדבר להיות מתפעל מזה בו. - כלומר, הסכמה
7 זו היא במקום פנימי בנפש, שלמעלה מעלה מיחס אל
8 הדבר, וכיון שעדיין מובדל מהדבר, אין בזה התפעלות
9 ממש ורק מחשבה עליו.
10 והיינו שהרצון הגלוי הוא במדרגה בנפש נמוכה יותר
11 שבבחינת קירוב אל הפועל ובבחינת שייכות אליו ועל
12 כן הרצון הגלוי הוא בבחינת התפעלות בו, אבל
13 ההסכם והרצון הנעלם הוא במדרגה כזו שהוא בבחינת
14 הבדלה עדיין בו מהדבר שרוצה בו. ולכן אין בזה עדיין

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

1 - ראת שמים - מפתחות חיצוניים, תורה - מפתחות פנימיים. ולמעלה מזה: התורה -
2 דלת הדירה, והיראה - הדירה עצמה.
3 וּבְאֹרֶן הָעֵנָן הוּא, דִּהְיָה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו'ל' (שְׁכַת
4 לֹא, א) "כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ תוֹרָה וְאֵין בּוֹ יִרְאַת
5 שָׁמַיִם, דּוֹמָה לְגִזְבֹּר שֶׁמָּסְרוּ לוֹ מִפְתָּחוֹת הַפְּנִימִיִּים
6 וּמִפְתָּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים לֹא מָסְרוּ לוֹ, בְּהִי עֵינִיל", וּפָרֵשׁ
7 רַש"י: "יִרְאַת שָׁמַיִם דּוֹמָה לְפִתְחֵים חִיצוֹנִיִּים שֶׁדִּרְךָ
8 לָהֶם נִכְנָסִים לְפְנִימִיִּים, כִּף אִם יֵרָא שָׁמַיִם הוּא נַעֲשֶׂה
9 תָּרֵד לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת, וְאִם לֹא אֵינּוּ חֹס לְתוֹרָתוֹ. בְּהִי
10 עֵינִיל, בְּאִיזָה פֶתַח נִכְנָס לְפִתַּח אֶת הַפְּנִימִיִּים", הֲרִי
11 יִרְאַת - מִפְתָּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים, וְתוֹרָה - מִפְתָּחוֹת
12 הַפְּנִימִיִּים, וְהֵינּוּ דִּירְאַת שָׁמַיִם הוּא רַק מִפְתַּח וּמִבּוֹא לְתוֹרָה, אֲבָל
13 שֶׁנַּעֲשֶׂה תָּרֵד לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת וְחֹס לְתוֹרָתוֹ. "מְכַרִּיז רַבִּי
14 יֵצְאִי, חָבַל עַל דְּלִית לִיה דִּירְתָא וְתַרְעָא לְדִירְתָא עֲבִיד"²,
15 דְּרַבִּי יֵצְאִי קָרִי לְתוֹרָה תַּרְעָאִי, שְׁהִיא דְלִית הִדִּירָה,
16 וְהִירְאַתָּה הִיא עֶצֶם הִדִּירָה, וְלִכְאוּרָה הוּא הַפּוֹךְ הַדִּרְשָׁה

שבתי קודש פרשת משפטים, פרשת שקלים (תרצ"ד)

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

ובסעודת שבת קודש חזר הוד כ"ק אאזמו"ר שנית
על המאמר ד"ה גל עיני, ואז ידעו אותו היטב.
איש אחד היה בבוריסוב ור' משה דוד שמו.
מלאכתו עושה תנורים - מוליער - פשוט ואיש לא
שם לב אליו. ולהיותו מעדת החסידים היה הולך -
כמובן רגלי - פעם בשנתים לליובאוויטש, והיה
מתעכב כשלשה שבועות וחוזר לביתו.
כל ימיו היה נהנה מיגיע כפיו. בהילוכו
לליובאוויטש, כשהיה עובר דרך איזו אחוזה היה
מתקן תנור או כירים והיה מתפרנס מזה. וכשבא
לליובאוויטש וכספו אזל, היה הולך לימים אחדים אל
איזו אחוזה של האדונים בסביבות העיר ועוסק
במלאכתו כדי להרוויח את פרנסתו בהיותו
בליובאוויטש, אבל בעיר עצמה לא היה חפץ בשום
אופן לעסוק במלאכתו, שלא לנגוע ח"ו בפרנסתם של
בעלי המלאכה בעיר.
נזדמן שבאותה שבת היה גם הוא - ר' משה דוד
- בליובאוויטש. וכשחזר הוד כ"ק אאזמו"ר שנית על
המאמר גל עיני, ציווה למשרת ר' פנחס ליב לקרוא
לר' משה דוד שהיה יושב בבית הכנסת - האולם
הקטן - ואומר תהלים.
כשמוע הרשד"מ את פקודת הוד כ"ק אאזמו"ר
לקרוא את ר' משה דוד עושה התנורים, אמר: משה
דוד הוא ממאזיני התמידים אבל "מקבל" קטן.
הואיל כ"ק אאזמו"ר לאמר:
אצל משה דוד שומעת הנשמה חסידות, ומשה
דוד שומע מה שהנשמה אומרת.
כשנכנס ר' משה דוד התחיל כ"ק אאזמו"ר לומר
את המאמר ור' משה דוד עמד כל הזמן ושפתותיו
מרחשן ופניו לבנות כסיד.
ביום השני בהשכמה, כשהיה הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק ב"יחידות" אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק,
אמר לו: משה דוד הוא יהודי שלא פסק פומי'. הוא
פשוט מאד. נשאר יתום בגיל חמש מאביו ומאמו.
בגיל י"ב שנה יצא לעבודה. אז ידע חמשה חומשי
תורה ותהלים, ומאז, סיפור של ששים שנה, הנה
ביום ובלילה, בחול ובשבת ויום טוב, הוא חוזר
בעל-פה על אותיות חמשה חומשי תורה ותהלים.
משה דוד הוא הגביר הגדול ביותר באותיות התורה.

י. בקיץ תרנ"ה בהיותנו בנאות דשא באליווקא,
פעם בסעודת הצהרים אמר הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק למורי הרשב"ץ שיספר מהני מילי מעליתא.
עמד מורי הרשב"ץ ממקום מושבו, וסיפר:
על חתונת הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש עם
כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה, בשנת
תר"ט, היה הוד כ"ק אאזמו"ר "צמח צדק" בחדוה
גדולה ואמר הרבה דא"ח. ב'שבע ברכות' בפעם
האחרונה אמר מאמר ד"ה משיח אתא לאתבא
צדיקא בתיובתא, מאמר עמוק במאד מאד. ואמר
בזה הלשון: תשובה של צדיק יש לה טעם ועונג
אחרים לגמרי.⁵
החסידים הגדולים: ר' אייזיק מהומיל, ר' נחמיה
מדוברבנה,⁶ ר' אייזיק מויטבסק, ר' הלל מפאריטש,
ר' פרץ מביעשנקוביץ,⁷ ר' פסח ממלסטובקה ועוד
מזקני החסידים התוועדו יחד בהתוועדות גדולה
בשמחה רבה, ומתוך התרגשות גדולה עמד החסיד ר'
אייזיק על רגליו ואמר בקול מחריד:
חסידי רבנו הזקן ידעו מה רוצים מהם, ובאיזו
דרגא הם. החסידים של היום יודעים מה שרוצים
מהם ואינם יודעים באיזו דרגא הם.
הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הקשיב בהקשבה גדולה
לסיפורי מורי הרשב"ץ ועיני קדשו זלגו דמעות,
ואמר:
זאת אמר מחונך של הרבי לפני ארבעים וחמש
שנה. ובכן מה נאמר היום.
זאת אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בשנת תרנ"ה
בליובאוויטש, ומה נאמר אנחנו בשנת ת"ש בניו יורק.
יא. ב"המשך" של המאמר⁸ חייב אדם לברך מאה
ברכות, בקיץ תרל"ח, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר
מוהר"ש מאמר ד"ה גל עיני ואביטה נפלאות
מתורתך. לאותה שבת בא החסיד הרשד"מ - ר'
שמואל דובער משפיע. המאמר אף כי לא היה גדול
בכמות, אך רק כשלשים וחמשה רגעים, אבל היה
רב האיכות. דודי הרמ"ל⁹ - ר' משה ליב - ידע את
המאמר טוב יותר מהוד כ"ק אאזמו"ר ואחיו דודי
הרז"א - ר' זלמן אהרן - ושמעו מאתו חזרה.
הוד כ"ק אאזמו"ר הזמין את הרשד"מ לקידוש,
ובשעת הקידוש שאל איזה עניני הסבר במאמר,

(5) ראה שיחת אחש"פ תרצ"ד.

(6) הר"נ - בן ר' אברהם בייך מסמיליאן - תלמיד מובהק לרבנו הזקן.
בוזוג שני חתנו של הרה"ק ר' חיים אברהם (בנו של רבנו הזקן).
תקנ"ב-תר"י. בעמח"ס דברי נחמיה.

(7) רב כבעשענקאוויטש, נעוועל, טשערניגאוו. מחסידי אדמו"ר

האמצעי ואח"כ אדמו"ר הצ"צ. ראה התמים ח"ג ע' כא.

(8) נדפס בשם לקוטי תורה תורת שמואל שער חמישי.

(9) ר' משה ארי' ליב גינזבורג מויטבסק חתנו של כ"ק אדמו"ר
מוהר"ש נ"ע.

18 איזו מדרגה כמו עבודה או הבנה והשגה הרי
19 הדביקות היא רק באותה המדרגה שהיא באה
20 ממנה, אבל הדביקות דפשטות באה מעצם הנפש, לכן
21 היא מגעת בעצם עצמותו יתברך ויתעלה.
22 יג. כמה דרכים יש לחסידים בדרכי ואופני
23 עבודתם. ישנם כאלה שהתנהגו רק בהצנע ובבדידות,
24 וישנם שאופן עבודתם היה בהתגלות בעבודה שבלב
25 בקול מעורר הכוונה.
26 מספרים שהחסידים הראשונים, מאלה שהיו
27 מתנהגים בהצנע ובמתנות, הוה מרגלא בפומייהו:
28 אם¹⁰ פגע בך מנוול זה - זה ענינו גילוי, ה"זה" עצמו
29 הוא מנוול - כוונתם לומר שכאשר העבודה היא
30 בהתגלות ובהתרחבות, אינה עבודה אמיתית. וזהו אם
31 פגע בך מנוול זה - דכאשר יש אצלך עדיין ענין
32 ההתגלות וההתרחבות, הרי זה עצמו הוא ענין של
33 ניוול שצריכים לבערו.

34 ש"ס שלח, בסעודה

1 משה דוד בפשטותו עלה על הרבה מגדולי המשכילים
2 וגם על הרבה בעלי עבודה. מה שמשכילים עושים
3 בהשכלתם ומה שעובדים עושים בעבודתם, עושה
4 משה דוד עושה התנורים בפשטותו.
5 ביום הרביעי - מספר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
6 - באתי בהשכמה לבית הכנסת, ומצאתי את הרשד"מ
7 מתפלל - כי ביום ההוא הלך אל אוהל כ"ק אדמו"ר
8 "צמח צדק", וביום שהיה הולך אל האוהל היה
9 מתפלל בהשכמה - ואת ר' משה דוד עומד ליד
10 התנור. היה זה בקיץ והתנור היה קר. ר' משה דוד
11 עמד ליד התנור, ידיו מפולשות לאחוריו, עיניו
12 עצומות ושפתותיו נעות וקולו לא ישמע.
13 יב. במאמר של ראש השנה תר"מ אמר הוד כ"ק
14 אאמו"ר מוהר"ש: הדביקות באלקות מצד האמונה
15 שהוא ענין הפשטות שבישראל היא הדביקות
16 בעצמותו ית', מה שאין גבוה במעלה ממעלת
17 הדביקות על ידי הפשטות. כי הדביקות הבאה על ידי

(10) ע"ד ל' הש"ס סוכה נב, ב.

אגרות קודש

ב"ה יום א' ת"ג מ"ח תרע"ג

כבוד מחות' הנכבד ומרומם מר שמשון
דוב שי

1 שלום.

2 הגיעני מכתבו הבטוח בצירוף המכ"ע שבו התפרסם
3 הקול קורא דבר בחירת רב בעיר לודז, ואשר חתמו שם
4 כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א.
5 והנני בזה להודיע בשם כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א

6 אשר הוא לא חתם על שום קול קורא, ולא התערב בזה
7 הענין כלל, כלומר לא על דבר בחירת זה הרב, או אחר,
8 ונעשה הדבר בלי ידיעתו כלל ועיקר. והנני בזה למלאות
9 את ידי כי לפרסם הדבר כפי שימצא לנכון.

10 ידרוש נא גיני בשלום מחות' ידידי הכי נעלה מר אביו
11 הרה"ג שליט"א באהבה.
12 והנני מחות' דו"ש ומכבדו

13 יוסף יצחק ש"ס.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק ב

1 כל-כך יקרה אצלו מצוה, כל-כך קדוש אצלם הרבי, וכאשר לא הציבו את בעליהן ברשימת
2 הערכה זו, נחמץ לבן ופרצו בבכי.

3 כמה יקרים - אומר הצדיק ר' נחמן - הם כאלו דמעות אצל ריבון העולמים, כמה מתוקים
4 ונעימים דמעות אלו אצל מלאך מיכאל, וכל ק"פ אלף מחנות מליצי היושר שלו.

1 כאלו דמעות לבביות אמיתיות יכולות לבטל את כל הגזירות, רחמנא-ליצלן, וכאן סיפר
2 הצדיק ר' נחמן מעשה נורא ואיום, על גזירה גדולה רחמנא-ליצלן שהיתה על ישוב יהודי שלם,
3 ועל-ידי מילים ספורות לבביות אמיתיות שאשה אחת אמרה מעומק לבבה בבכיות גדולות, הרי
4 היא ביטלה את כל הגזירה.

5 בדמעות כאלו שהנשים בכו, מותר להתברך שבכי כזה יהיה ביום הצום הקדוש.
6 בימים ספורים אלו שהצדיקים והגאונים ר' נחמן ור' דוד שהו בזוסלוב (= אומר ה'מגיד'
7 ר' מרדכי) ראיתי דברים שלא ראיתי בימי חיי, ושמעתי דברים שלא שמעתי בימי חיי.
8 מוסר ההשכל - הנלמד מהסיפור אודות השלוחים ששלח הבעל-שם-טוב לחסידיו בזוסלוב
9 לארגן הערכה כספית של ששים מטבעות זהב עבור פדיון שבויים - ארך ל'מגיד' (= ר' מרדכי)
10 די הרבה זמן.

11 בתחילה תיאר ה'מגיד' את גדולתם של שני השלוחים ר' נחמן ור' דוד, גאונותם הגדולה
12 כנגלה, ידיעתם הגדולה ובקיאותם בקבלה, צדקותם הגדולה, ואשר גאונים וצדיקים גדולים אלו
13 הם בעלי ענוה בצורה מבהילה, ולא די שאינם מחשיבים את עצמם במאומה, הרי שני גאונים
14 וצדיקים אלו מינו לעצמם רבי, הם קיימו את העצה של המשנה הקדושה "עשה לך רב",
15 ומקיימים את מאמר המשנה "ומורא רבך כמורא שמים". צדיקים וגאונים גדולים אלו, הם
16 תלמידיו של הבעל-שם-טוב, ואותם שולח הבעל-שם-טוב בשליחות מצוה לחסידיו בזוסלוב,
17 שחסידי זוסלוב ישתתפו ויקחו חלק במצוה הגדולה של פדיון שבויים.

18 צריכים להתבונן היטב (= ממשיך ה'מגיד' ר' מרדכי לומר) בגודל הדבר, שמעו היטב:
19 בישוב המרוחק למעלה ממאתיים מייל מאותו מקום, באיזשהו פונדק הנמצא מאחורי כפר, היה
20 חוכר שהחזיק את הפונדק בשכירות מהפריץ, היתה לו פרנסה בריוח, החזיק מלמד עבור ילדיו,
21 והצליח לעשות שידוכים טובים עבור ילדיו, ולפתע פתאום - קרה אסון, ואין לו במה לשלם את
22 חובו, בפעם הראשונה (= שלא שולם החוב) הניח לו הפריץ, אך בפעם השנייה לאי תשלום
23 החוב, לקח הפריץ את בעל-הבית עם אשתו וכמה ילדים קטנים כמשכון עבור החוב הכספי,
24 והושיבם בתפיסה (= במאסר).

25 עבור פדיון שבויים זה, שלח הבעל-שם-טוב את שני הגאונים והצדיקים הגדולים (= ר'
26 נחמן ור' דוד) לחסידיו בזוסלוב, שיתנו הערכה כספית של ששים מטבעות זהב.
27 ה'מגיד' ביאר בהרחבה את גודל ענין מצות הצדקה בכלל, ואת מצוות פדיון שבויים בפרט,
28 כמה חובת המצווה - אומר ה'מגיד' - מונחת בזה שהבעל-שם-טוב שלח שלוחים לתלמידיו
29 הנמצאים במרחק של כמה מאות מייל מאותו מקום ששם - לא עלינו - קרה האסון עם החוכר
30 המסכן שנכלא בתפיסה (= מאסר).

31 כמה אהבת ישראל מונחת בשליחות, כאשר לא-עלינו ולא על אף בית יהודי, קרה אסון עם
32 משפחה בישראל, אז מודיעים לעדה בישראל, שישתתפו בצערם ושיעזרו בהצלתם.

33 בהרחבה ובאופן ברור, ציין ה'מגיד' את הזריזות שבה בוצעה פעולה זו: שתיכף עם הגעתם
34 של השולחים ונשמעו דבריהם, הרי מיד הוכנה רשימה של אנשים, הוקם בית-דין והתמנו גובים.
35 חלק מיוחד בדבריו, הקדיש ה'מגיד' למעשה עם הנשים החסידיות אשר בדמעות מעומק
36 לבן התחננו שיקבלו מהן הערכה כספית עבור המצוה הגדולה של פדיון שבויים, שהרבי (=
37 הבעל-שם-טוב) זיכה אותם.

- 1 פניהם המבוהלות עד מוות של הנשים - אומר ה'מגיד' - ניכרו היטב כאשר נודע להם
- 2 שבעליהן אינם מופיעים ברשימת ההערכה. אצלם - אצל החסידים - הרי כל רשימת הערכה,
- 3 הנעשית עבור ענין של צדקה המתבקש מהרבי, הרי אחר-כך שולחים רשימה זו עם שמות
- 4 המשתתפים לרבי, כדי שהרבי יראה ויקרא את כל שמות החסידים ובני ביתם שקיימו את הציווי
- 5 של הרבי.
- 6 כמה אמונת חכמים - אומר ה'מגיד' - היתה בדמעות הנשים, אמונה תמימה זו מאד יקרה
- 7 אצל בורא העולם, ועושה קורת רוח גדולה.
- 8 סיפור מעשה זה שסיפר ה'מגיד' לאחר הדרשה, נפוץ תיכף ומיד בכל העיר, אפילו הנשים
- 9 שהיו בעזרת הנשים גם שמעו היטב את הסיפור, והיהודים הפשוטים ביותר שדרשה קשה להם
- 10 לקלוט, הרי את 'מוסר ההשכל' מהסיפור הבינו היטב.
- 11 לשבת השנייה, הגיעו לא רק הלומדים החשובים - שעד-עתה היו מגיעים לעתים נדירות
- 12 לשמוע דרשה - אלא הגיעו (= גם) כל תושבי העיר, אנשים ונשים, היה כזה דוחק, עד כדי
- 13 סכנת נפשות ממש.
- 14 בשבת השנייה, סיפר ה'מגיד' על קורות הליכתו לבעל-שם-טוב, ואשר בדרכו עבר דרך ערים
- 15 וישובים, ואשר התושבים בהם היו ברובם מתלמידי הבעל-שם-טוב, שם שמע וקלט הרבה
- 16 סיפורים נפלאים (= אודות הבעל-שם-טוב) שאותו עצמו דהימו מאד, עד שהגיע למעזיבו,
- 17 וחגג שם את הימים הנוראים ואת חג הסוכות. וראה שמה שהוא שמע קודם הרי זה רק חלק
- 18 קטן מאד ממה שהוא עצמו ראה את המופתים הגדולים של הבעל-שם-טוב, ודברי וחדושי
- 19 התורה העמוקים ששמע ממנו (= מהבעל-שם-טוב).
- 20 במשך שלש שבתות אלו, סיפר ה'מגיד' כל שבת לאחר הדרשה איך התגלה הבעל-שם-טוב,
- 21 כאשר קודם היה צדיק נסתר לבוש בבגדים פשוטים, ועם התגלותו של הבעל-שם-טוב, יצאו
- 22 נגדו הרבה גאונים בהתנגדות גדולה, אך תיכף הם בעצמם הכירו את גודל גדלותו בלימוד,
- 23 גאונו וצדקותו, והרבה מהגאונים נהיו תלמידיו.
- 24 עכשיו - אומר ה'מגיד' - הרי למעשה כבר למעלה מעשרים שנה שהבעל-שם-טוב ידוע
- 25 ומפורסם בכל הסביבה, יש לו כבר למעלה מעשרת אלפים תלמידים, אשר בתוכם נמצאים כמה
- 26 מאות גאונים וצדיקים הנוסעים ממקום למקום, מעיר לעיר, בשליחותו של הבעל-שם-טוב כדי
- 27 לחזק את היהודים בלימוד התורה וקיום המצוות בחיות.
- 28 אהבת ישראל היא אחת מהעבודות הראשונות אצל תלמידי הבעל-שם-טוב, לכל אחד
- 29 מהתלמידים חייב להיות חבר טוב, אפילו אצל היהודים הפשוטים ביותר השריש הבעל-שם-טוב
- 30 את אהבת ישראל, אשר על השני צריכים להביט בעין טובה.
- 31 ביום הראשון של סליחות אחרי מעריב, סיים (= המגיד) את סיפור המעשה אודות
- 32 הבעל-שם-טוב ותלמידיו, אותו החל לספר בשבת השנייה של חודש אלול.
- 33 בדרשתו היום על הפסוק "ונפש כי תחטא", ביאר ה'מגיד' את הפסוק "לא תשנא את אחיך
- 34 בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", כפי שמבארים הרב אברהם-בן-עזרא
- 35 והרמב"ן, שזה ששונא לחבירו בלבבו, אפילו בגלל ש(= חבירו) אינו מתנהג כשורה, הריהו עובר
- 36 ב'לאו', וזה שאוהב את חבירו (= למרות שאינו מתנהג כשורה) הריהו מקיים (= מצוות) 'עשה'.
- 37 אסור - מכריז ה'מגיד' בדרשתו מעל הבימה - שיהיה לך בלבך על יהודי. אפילו כאשר קשה
- 38 לך על השני, בגלל שאינו מתנהג כיאות, הרי "לא תשנא את אחיך בלבבך" ועוברים על 'לאו'.

1 אלא מה, "הוכח תוכיח את עמיתך", אמור לו באופן ברור ומדויק מה שהנך רוצה לומר לו,
2 "ולא תשא עליו חטא".

3 באחת העיירות, לא הרחק ממעזיבוז - מתחיל ה'מגיד' לספר - התגוררו שלשה אחים, כולם
4 היו תלמידי חכמים גדולים, ובעלי פרנסה בשפע, שני אחים היו תלמידי הבעל-שם-טוב - חסידיו,
5 ואילו האחד היה מתנגד לבעל-שם-טוב - "מתנגד" -

6 פעם אחת ישבו כל שלשת האחים בבית-המדרש ולמדו. אחד האחים, ניגש לשאול בלימוד
7 אצל האח השני. השואל היה ה"מתנגד", והמשיב היה אחד מהחסידים, המענה מצא מאד חזק
8 בעיניהם והם היו מאד שבעי רצון.

9 באותו יום הגיע הבעל-שם-טוב לאותה עיר. שני האחים החסידים הלכו יחד עם כל
10 החסידים לבעל-שם-טוב לאכסנייתו כדרכם הרגילה. הבעל-שם-טוב אמר דברי תורה וכולם
11 הקשיבו.

12 אצלם - אצל החסידים - הסדר הוא שלכל חסיד יש זמן מסוים בו הוא נכנס לבעל-שם-טוב
13 לשפוך את לבו על מה שחסר לו בעבודת הבורא, לשאול בלימוד ולבקש ברכה.

14 כאשר נכנס אחד האחים - אותו אחד שענה על קושיית אחיו ה"מתנגד" - לבעל-שם-טוב,
15 והחל לבקש סדר ודרך בעבודת הבורא, אמר לו הבעל-שם-טוב שהוא - החסיד - נושא עליו
16 את החטא של "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", הוא (= החסיד) אמר פשט לא נכון בגמרא
17 עם תוספות -

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנרענט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 186-1.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמוד ב

28 לְקַמְיָה דְּרַבִּי אֲמִי - שלחה לרבי אמי ארבע מאות דינרים כדי
29 שיחלקם לצדקה, וְלֹא קִבְּלִינָהּ - ולא קיבל ממנה את המעות
30 ומהטעם שיבואר להלן. ושוב שְׁדַרְיָנָהּ קַמְיָה דְּרַבִּי - שלחה מעות
31 אלו לרבא, וְקִבְּלִינָהּ - וקיבל הימנה המעות. ומפרשת הגמרא
32 שלפיקד קיבל הימנה המעות ואף שאסור לקבל צדקה מהגויים
33 כמבואר להלן, מִשּׁוּם 'שְׁלוֹם מַלְכוּת' - שאילו לא היה נוטל היתה
34 המלכות מקפידה על ישראל.
35 כאשר שָׁמַע רַבִּי אֲמִי שרבא קיבל הימנה את המעות, אִיקְפַּד -
36 הקפיד על רבא, וְאָמַר, לִית לִיה - וכי רבא אינו סובר את הדין
37 שאסור ליטול צדקה מהגויים, והרי דין זה נלמד ממה שנאמר
38 (ישעיה כו יא) 'כִּיבֹשׁ קִצְיָה תִשְׁכַּחֲנָה - כאשר הענפים מתיבשים, הם
39 נשברים מאליהם. ומשל הוא כלפי אומות העולם, שכשיכלו
40 הזכויות שבידם, ויבש לחלוזת זכות מעשה הצדקה שלהם, אז
41 ישברו. ובשעה שישברו, אפילו עם קל כְּנָשִׁים בָּאוֹת, מְאִירוֹת
42 אוֹתָהּ' - יוכלו להבעירם ולסלקם מן העולם. ומכאן, שאין להרבות
43 זכויות לגויים, כדי למחר את שבירתם, ולפיקד אין ליטול מהם
44 צדקה.
45 מבררת הגמרא: וְרַבָּא למה לא חשש לאיסור נטילת צדקה מגוי.
46 מבארת הגמרא: מִשּׁוּם 'שְׁלוֹם מַלְכוּת' - שאילו לא היה נוטל,
47 היתה המלכות מקפידה על ישראל. שואלת הגמרא: אם כן וְרַבִּי
48 אֲמִי נָמִי מדוע הקפיד על רבא, הרי היה צריך להבין שרבא נטל
49 מִשּׁוּם 'שְׁלוֹם מַלְכוּת'. מתרצת הגמרא: שרבי אמי סבר דְּאִיקְפִּי לִיה
50 לְמַפְלִגְיָנָהּ - שהיה לרבא לחלק את המעות לַעֲנִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים,
51 ובכך היה ממעיט את זכותה של איפרא הורמיו.
52 ומוסיפה הגמרא: וְרַבָּא שקיבל ממנה המעות לצדקה, נָמִי לַעֲנִי
53 עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים יִהְיֶינָהּ - אכן חילק המעות לעני עובדי כוכבים.
54 וְרַבִּי אֲמִי הטעם דְּאִיקְפַּד - שהקפיד עליו הוא מִשּׁוּם

1 אֲנִי צְרִיכִין לְמוֹדַעִי - לדרשת רבי אליעזר שהיה מהר המודעי,
2 וכך שנינו, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַמּוֹדַעִי אָמַר, 'צִדְקָה תְּרוּמָם גּוֹי' אִלּוּ
3 יִשְׂרָאֵל, דְּחֵיבִים (שמואל ב' ז כג)
4 'וְאִי קַמְיָה יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד'. ועל הגויים נאמר, 'וְחֶסֶד לְאֻמִּים
5 חֶסֶד', ללמד, שְׁכָל צִדְקָה וְחֶסֶד שְׁעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים עוֹשִׂין חֶסֶד הוּא
6 לָהֶן, שְׁאִין עוֹשִׂין לְשֵׁם שְׁמִי, אֲלֵא לְהִרְפָּה אוֹתָנִי בּוֹ. שְׁנֵאמַר (ירמיה מ
7 א) בשעה שהגלה נבוצראדן את ישראל לבבל, פתח נבוצראדן את
8 אוזניו של ירמיהו, ואמר לו, 'וְיָבֹא וְיַעֲשֶׂה ה' בְּאַשְׁרֵי דְבַר, כִּי חֶסֶדְכֶם
9 לָהּ' וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי, וְהִנֵּה לָכֶם תִּדְבַּר הַזֶּה'. הרי, שאף בשעה
10 שעשה חסד [שפתח את אוזני ירמיהו] עסק בחירוף וגידוף, ומכאן
11 שאין הגויים עושים צדקה אלא כדי לחרף אותנו.
12 נִעְנֶה רַבִּי נְחוֹנִיָּא בֶן הַקָּנָה וְאָמַר, כִּךְ מתפרש הפסוק, 'צִדְקָה תְּרוּמָם
13 גּוֹי וְחֶסֶד' לְיִשְׂרָאֵל - תיבת 'חסד' שבפסוק, אינה מוסבת על אומות
14 העולם, אלא על ישראל, שהצדקה והחסד שהם עושים מרוממים
15 אותם. וְלֹאֻמִּים - לאומות העולם נחשב להם הצדקה והחסד
16 לְחֶסֶד.
17 אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי לְתַלְמִידֵי, נִרְאִין דְּבַרֵּי רַבִּי נְחוֹנִיָּא בֶן
18 הַקָּנָה מְדַבְּרִי וּמְדַבְּרִיכֶם, לְפִי שְׁהוּא נֹתֵן 'צִדְקָה וְחֶסֶד' לְיִשְׂרָאֵל,
19 וְאִילוּ לְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים אֵינוּ נֹתֵן אֵלָּא 'חֶסֶד' שְׁאִין בָּהֶם חֶסֶד כָּלָל.
20 מדייקת הגמרא: מכך שהזכיר רבן יוחנן שנראים דברי רבי נחוניא
21 גם 'מְדַבְּרִי, מְכָלָל - מכך יש ללמוד דְּהוּא נָמִי אָמַר - שרבן יוחנן
22 עצמו גם דרש את הפסוק, מִאי הִיא - מה היא דרשתו. דְּתַנִּינָא, אָמַר
23 לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי, כִּל הַפְּסוּק נִדְרַשׁ רַק עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם,
24 בְּשֵׁם שֶׁחֲתָמָה מְכַפֶּרֶת עַל יִשְׂרָאֵל, כִּךְ צִדְקָה מְכַפֶּרֶת עַל אֻמּוֹת
25 הָעוֹלָם.
26 הגמרא מביאה מעשה מענין זה: אִיפְרָא הוֹרְמִיּוֹ -[שם אשה] אִמִּיהָ
27 דְּשִׁבּוֹר מַלְכָּא - אמו של המלך 'שבור', שְׁדִּרָה אֶרְבַּע מָאָה דִּינָרֵי

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שְׂתִי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^א וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי
בְּנֶךְ וּבִן־בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ^ב וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד־מַתִּי
מֵאַנְתְּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ^ג כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִי מֵבִיא מָחָר
אַרְבֶּה בְּגִבְלֶךָ: ^ד וְכִסְפָּה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יִתְרֵהּ הַפִּלְטָה
הַנִּשְׁאַרְתָּ לָכֶם מִן־הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצִּמָּח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ^ה וּמָלְאוּ בְּתִיד וּבְתִי
כָל־עַבְדֵיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל־הָאֲדָמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה: ^ו (שִׁמְרָא)
וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־מַתִּי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם תִּדַּע כִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם: ^ז וַיּוֹשֶׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לָכוּ עֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי תִהְיוּ לָכֶם:
^ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נִלְךְ בְּכִנְיֵנוּ
וּבְכִנּוּתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְכִנְיֵנוּ נִלְךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם וְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם: ^ט לֹא כֵן לָכוּ גֵא הַגְּבֵרִים וַעֲבָדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיַּגִּישׁ אֹתָם
מֵאֵת פְּנֵי פְרָעָה: ^י ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו נא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אף 'שיטת משה' (ואתפשטותיה בכל
דרא ודרא) היא, אשר בנערנו, בשנים או בחקמה, ובזקנינו

נלך, בכנינו ובכננו - ודוקא על־ידי־זה חג ה' לנו.
וכדאי־תא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה'
דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אתידע... לכל חד וחד לפום
שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שפלים
צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הָשְׂאִיר
הַבֶּרֶד: ^א וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיְהִי וְהָג רֹחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיזֵם הַיּוֹם הַהוּא
וְכָל־הַלִּילָה הַבֶּקֶר הָיָה רֹחַ־קָדִים גִּשָּׁא
אֶת־הָאֲרֶבֶה: ^ב וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיָּנַח כָּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבֶה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:
^ג וַיִּכֶּם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתִּחַשֶׁף הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר
הוֹתִיר הַבֶּרֶד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה כְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ד וַיִּמָּתֵר פְּרָעָה
לְקֹרֵא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטֵאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ה וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטֵאתִי אִנִּי
הַפַּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מַעֲלִי רַק
אֶת־חַמּוֹת הַזֶּה: ^ו וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֵר
אֶל־יְהוָה: ^ז וַיַּחֲפֹד יְהוָה רֹחַ־יָם חֲזָק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרֶבֶה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא
נִשְׂאֵר אֲרֶבֶה אֶחָד כָּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^ח וַיַּחֲזֹק
יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ט פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ
חֹשֶׁךְ: ^י וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה כְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
^{יא} לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלש ימי אפלה (רש"י י, כב) ואלו בגאולה העתידה, שהיא אחרי מלכות מלך המשיח, ואלו גם אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שחרי אף הקב"ה "אוחז בידיו ממש איש איש". תלפוטו לאחד אחד בני ישראל" (רש"י נצבים ל, ג). ובלשון ספר התנ"א: כל יהודי "בנדאי סופו לעשות תשובה". כי לא ידח ממנו נדח". והו "אלו היה שם לא היה נגאל" - מה שאין כן בגאולה העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא נגאל.

שלישי כו ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילד עמכם: כו ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: ט וגם מקננו ילד עמנו לא תשאר פרסה פי ממנו נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה: כו ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם: כז ויאמרו לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תספ ראות פני פי ביום ראיתך פני תמות: כח ויאמר משה בן דברת לא אסף עוד ראות פניך: פ יא ויאמר יהוה אל משה עוד נגע אחד אביא עלי פרעה ועל מצרים אחריו: כט ושלח אתכם מזה בשלחו פלה גרש וגרש אתכם מזה: ד דברנא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה בלי כסף וכלי זהב: ג ויתן יהוה את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דבר נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו. . כלי כסף וכלי זהב (יא, ב)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותריו על בנות מצרים, כמאמר רז"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולואי שצא בעצמנו. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך מהר. . ונותנין לך קמון הרבה, ואומר

להם. . הוציאנו היום ואיני מבקש כלום". מדוע, אם כן, לא ותר הקב"ה עליה. ויש לומר, דהנה התכלית של גלות מצרים היתה כדי להוציא ולהעלות את נצוצות הקדושה שהיו במצרים, כולל גם נצוצות הקדושה שהיו בכסף ובזהב של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר בענין עקרי שאין לו תר עליו.

רביעי ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ה ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה: ו והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים אשר כמחו לא נהיתה וכמחו לא תסף: ו לכל בני ישראל לא יחרץ פלל לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל: ה וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחריו אצא ויצא מעם פרעה בחריאף: ס ויאמר יהוה אל משה לא ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים: ו ומשה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: ס יב ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: ד החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: ג דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש ששה לבית אבית ששה לבית: ו ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכניו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו עליהם: ה ששה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו: ו והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים: ו ולקחו מן

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כד עמ' קה)

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף' ולבטל לגמרי. ראשו – השכל המגביל הופך לסמכות עליונה. כרעיו – תאונת השלטון והכח מביאה את האדם לרמס ברגליו את כל הסובב אותו. קרבו – מזונו של אדם ופרנסתו הופכים ל'אליל' וכל האמצעים פשוטים כדי להשיגם.

חמישי בא ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח: ^א ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר־בסוף והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזות מן־הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר: ^ב ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על־הפתח ולא יתן המושחית לבא אל־בתיכם לנגף: ^ג ושמרתם את־הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם: ^ד והי' פיתבאו אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את־העברה הזאת: ^ה והי' פייאמרו אליכם בניכם מה העברה הזאת לכם: ^ו ואמרתם זבח־פסח הוא ליהוה אשר פסח על־בתי בני־ישראל במצרים בנגפו את־מצרים ואת־בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: ^ז וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה ואהרן בן עשו: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 666)

משכו וקחו לכם צאן . . ושחטו הפסח (יב, כא)

משכו וידכם מעבודה זרה . . ושחטו לאלהיהם של מצרים (מכילתא)

עבודה זרה – היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנבדל אף ורק לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים – של כל הסביבה, שהיא מגבילת ומדונה במצרים וגבולים של החמר והגשם. ויש לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק בעליה מדונה לדרך; צריכים להפוך את החשף של הגוף והנפש בהקמית לאור ולקדשה.

הדם ונתנו על־שתי המזוזות ועל־המשקוף על הפתים אשר־יאכלו אתו בהם: ^א ויאכלו את־הבשר בלילה הזה צלי־אש ומצות על־מררים יאכלו: ^ב אל־תאכלו ממנו זא ובשל מבשל במים פי אם־צלי־אש ראשו על־כרעיו ועל־קרבו: ^ג ולא־תורו ממנו עד־בקר והנותר ממנו עד־בקר פאש תשרפו: ^ד וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליהוה: ^ה ועברתי בארץ־מצרים בלילה הזה והפיתי כל־בכור בארץ מצרים מאדם ועד־בהמה ובכל־אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה: ^ו והי' הדם לכם לאת על הפתים אשר אתם שם וראיתי את־הדם ופסחתי עליכם ולא־יהי' בכם נגף למשחית בהפתי בארץ מצרים: ^ז והי' היום הזה לכם לזכרון וחגתם אתו חג ליהוה לדורתיכם חקת עולם תחגגו: ^ח שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשפיתו שאר מבתיכם פי ^א כל־אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד־יום השבעי: ^ב וביום הראשון מקרא־קדש וביום השביעי מקרא־קדש יהי' לכם כל־מלאכה לא־יעשה בהם אף אשר יאכל לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם: ^ג ושמרתם את־המצות פי בעצם היום הזה הוצאתי את־צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה לדורתיכם חקת עולם: ^ד בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: ^ה שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם פי ^א כל־אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: ^ב כל־מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: ^ג

ששי כט ויהי | בחצי הלילה ויהיה הבה כל־בכור
בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על־כסאו עד
בכור השבוי אשר בבית הבור וכל בכור
בהמה: ויקם פרעה לילה הוא וכל־עבדיו
וכל־מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כִּי־אין
בית אשר אין־שם מת: לא ויקרא לְמוֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לֵילָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי
גִּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
כִּדְבָרְכֶם: ^א גַּם־צִאֲנֹכֶם גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כֹאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכַּתְּם גַּם־אֹתִי: ^ב וַתִּחַזַּק
מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחַם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ בְּלָנוּ מָתַיִם: ^ג וַיֵּשֶׁא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ
טָרִם יַחְמֹץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרָתָם בְּשִׁמְלָתָם עַל־
שִׁכְמָם: ^ד וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:
^ה וַיְהִי־נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיִּשְׁאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: ^ו וַיִּסְעוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס סָפְתָה כְּשֶׁש־מֵאוֹת אֵלֶּף
רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְכָד מִפֶּה: ^ז וְגַם־עָרַב רַב עָלָה
אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: ^ח וַיֹּאפּוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת
כִּי לֹא חֲמֹץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ
לְהַתְמַהֲמֶה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: ^ט וּמוֹשֶׁה
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: ^י וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ
כָּל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{יא} לַיִל שְׁמֵרִים
הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלֵּילָה
הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: ^{יב} פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־יָכָר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{יג} וְכָל־עֶבֶד
אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלֵּתָה אֹתוֹ אֹז יֹאכֹל בּוֹ:

מה תושב ושכיר לא־יאכל בו: ^י בבית אחד
יאכל לא־תוציא מן־הבית מן־הבשר חוצה
ועצם לא תשברו־בו: ^{יא} כל־עדת ישראל יעשו
אתו: ^{יב} וכי־יגור אתך גֵּר וַעֲשֵׂה כָסֶח לִיהוָה
הַמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאֹז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כַּאֲזֶרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֶל לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{יג} תֹּזְרָה אֶחָת
יְהִי לְאַזְרַח וְלִגֵּר חֵגֶר בְּתוֹכְכֶם: ^{יד} וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
כֵּן עָשׂוּ: ^{טו} וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאוֹתָם: ^{טז} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כו עמ' שסא)

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (יב, מח)

מילת בני הקטנים . . מעבדת אותו (רמב"ם הלכות קרבן

פסח ה, ה)

מכאן יש ללמד הוראה על גדל חשיבות החינוך: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לברית, פוגע
לא רק בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא
מנוע מלהקריב קרבן פסח והוא מפסיד אף את הברכה
הנובעת מקיום מצוה זו – פגעי העולם פוסחים עליו ולא
מזיקים לו.

שביעי יג א וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב קִדַּשְׁתָּ
לִּי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֵחַם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִּי הוּא: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֹאכֹל חֲמֹץ: ^ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:
^ה וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם
לְתַת לָךְ אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעַבַּדְתָּ אֶת־
הָעִבְרָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ^ו שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מִצָּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֵג לִיהוָה: ^ז מִצּוֹת
יֹאכֹל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֲמֹץ
וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר כָּל־גִּבְלוֹךְ: ^ח וְהַגִּדְתָּ לְבְנֶיךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִּי

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויז. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יג הדבֿר אשר דבֿר יהוה אל־רמיהו הנביא לבוא טרם בואו של נבוכדנאצר מלך בבל להכות את־ארץ מצרים: יד תחלה הגידו במצרים שֶׁנְּבֻכַדְנֶאצַּר בא עליו וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדָּל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֶף וּבְתַחֲפִנְתָּם שֶׁהֵם עֲרֵי מִכְצָר בְּמִצְרַיִם אָמְרוּ תַּחֲצִיב שְׂתִינְצֻבוּ בְּמִכְצָרֵיהֶם

וְלֹא יָצְאוּ לַקְרָאת הָאוֹיֵב וְהָכֵן לָךְ שֵׁם

כְּלִי נֶשֶׁק כִּי כָּרִי אֶכְלָה חֶרֶב

סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ נִסְתַּף נִשְׁטַפּוּ

וְהַחֲלִיקוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן אֲבִירֶיךָ

גְּבוּרֶיךָ לֹא עָמְדוּ לֹא מָצִיתָ לַעֲמֹד

בַּעֲצָמוֹ כִּי יְהוָה הִדְפֹּה וְה' נָלָחם בּוֹ:

טז תִּקְרָא שֶׁכָּרֵךְ הוּא הִרְבָּה בּוֹשֵׁל

וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גַּם־נִפְּלָה הַגּוֹיִם

הַבָּאִים לַעֲזֹרַת מִצְרַיִם, וְהֵם הִתְחַבְּרוּ

אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ יְהוָה לָהּ

קוּמָה | וְנִשְׁכַּח אֶל־עַמּוּנָהּ וְאֶל־

אֶרֶץ מוֹלֶדְתָּהּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה

הִיא חֶרֶב שֶׁל נְבֻכַדְנֶאצַּר, שְׂמֹלְכִי אֲשׁוּר

וּכְכֹל הִיא לָהֶם צוּרַת יוֹנָה עַל דָּגָלָם:

יז תַּחֲלֶה קִרְאוּ וּפְרַסְמוּ שֵׁם

בְּמִצְרַיִם, כִּי פִרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בא

בְּשֹׂאוֹן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גָּדוֹל וְעַם רַב

לְהַתְּחַלֵּל בְּחִילוֹתָיו, וְאַחֵר כִּד קִרְאוּ כִּי

פִּרְעֹה הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד קִבַּע מוֹעֵד

אַחֵר לְמֶלֶךְ כִּבֵּל לָצֵאת לַחֲלָם עַמּוֹ כִּי

בא מוֹרֵד בִּלְבָבוֹ: יח חִי־אֲנִי נָא־

הַמֶּלֶךְ יְהוָה צָבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי

כְּתוּב קִבַּע בַּהֲרִים וּכְכַרְמֵל

עוֹמֵד בָּיָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא

נְבֻכַדְנֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כְּלִי גֹלָה

שי למורא

יג לבוא, שיבוא. להכות את מצרים, זו מכה שניה שהחריב נבוכדנצר את מצרים, בשנת עשרים ושבע למלכותו. יד אמרו, אתם המשמיעים קול, אמרו למלך מצרים. התניצב, הודור. והכן לך, הכן לך כל צרכי המלחמה. טו נסתחף, נשטף ונגרף. אביריך, כל אחד מגבוריך. טז הרבה בושל,

ה' הדפו והרבה בהם בושלים. נפל

איש אל רעהו, התקבצו לשכן איש

אצל רעהו. חרב היונה, חרב

נבוכדנצר שהחונאה (במקרה) עושקת

האנשים עם רכושם. יז קראו שם,

במערכת צבא בשרים הכריזו לומר.

פרעה מלך מצרים שאון,

שפרעה מלך מצרים המרים קול שאון

בנאוה. העביר המועד, לא בא

להלחם נגדם ביום המועד הקבוע,

מפחד לבוא. יח כִּי כְּתוּב וְגו', כִּי

כִּי שְׂדֵכֵר אֵמֶת הוּא שְׂתִבּוּר קִבּוּעַ

בְּהָרִים, וְהֵר הַכְּרִמֶּל עַל הַיָּם, כִּן בְּאֵמַת

יבוא הדבר הנה על מצרים.

יט וְנִצָּתָהּ, לִשׁוֹן צִיָּה. כ עֲגִלָּה

יִפְה־פִּיָּה מִצְרַיִם, מִצְרַיִם שֶׁתִּתִּיחַ

מִלְכּוֹת יִפְה פִּעֲגִלָּה יִפְה קִרְעָה חֲתוּד

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בירמיה פרק טו

טו יג הַדְּבַר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־

יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא לְבֹא נְבֻכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ

בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יד הֲגִידוּ

בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדָּל וְהַשְׁמִיעוּ

בְּנֶף וּבְתַחֲפִנְתָּם אָמְרוּ תַּחֲצִיב וְהָכֵן

לָךְ כִּי־אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ

נִסְתַּף אֲבִירֶיךָ לֹא עָמְדוּ כִּי יְהוָה הִדְפֹּה:

טז הִרְבָּה בּוֹשֵׁל גַּם־נִפְּלָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ

וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁכַּח אֶל־עַמּוּנָהּ וְאֶל־

אֶרֶץ מוֹלֶדְתָּהּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קִרְאוּ שֵׁם פִּרְעֹה מֶלֶךְ־

מִצְרַיִם שֹׂאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד: יח חִי־אֲנִי נָא־הַמֶּלֶךְ יְהוָה

צָבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב בַּהֲרִים וּכְכַרְמֵל בָּיָם יָבֹא: יט כְּלִי

גֹּלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִמְצָרִים כִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה

עטרת מרים

שי למורא

וכריתה. מצפון, מבבל. בא בא, כפל הפולחן לחזק ולומר שבודאי יבוא. (כא) שכריה, שריה. פרוש אחר, "שכריה", גיסות ששכרו לעזרה. פגעלי מרבק, ויכלו לטבח פגעלים מספמים במרבק (=ברפת). גם המה, גם השרים, (וגם השכירים). הפגו, הפגו ערפם לנוס. אידם, לשון שבר ואסון.

עת פקדתם, זמן מיתתם. (כב) קולה פנחש ילד, כמו הנחש שנמצאו רגליו, פן מצרים יקצצו רגליהם, כלומר שלא יוכלו ללכת במקומם למשל חזק לארצם. פי בחיל ולכו, הפשדים ילכו עליהם בחיל רב. ובקדמות באו לה, יבואו עליה לביתה בקדמות. בחטבי עצים, שלא יוכלו למנוע מעצמם את חרב הפשדים, כמו העצים. (כג) פרתו יערה, פח וש בהם לבית כל יערה. כי לא יחקר, לא יחקר מספר צבא הפשדים. (כד) הבישה, התבישה. (כה) אמון מנא, כמו המון. פרוש אחר, "אמון", שם שר העיר "נא". "מנא", מהעיר "נא", ויהא "אלקסנדרה". (כו) ואחרי כן, משן ארבעים שנה. כימי קדם, כלומר שישבו בשקט בארצם. (כז) ואתה אל תירא, צדיקים שבתוך מצרים, שהגלו לשם בעל פרחם. (כח) ויסרתיך למשפט, איסר אותך במשפט ובאפן שתוכל לסבל מעט מעט. ונקח לא אנקח, ולא אנקח אותך מן העולם. כי ישראל יעמדו בארצם כימי השמים על הארץ.

כו ואתה אל-תירא עבדי יעקב ואל-תחת ישראל פי הנני מושעך מרחוק ואת-זרעך מארץ שבים ושב יעקב וישקט וישאנן ואין מחריד: כה אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתך אני פי אעשה כלל בכל-הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא-אעשה כלל ויסרתיך למשפט ונקח לא אנקח:

וביך נבוכדנאצר מלך-בבל וביך עבדיו ואחרי-כן תשכן כימי-קדם בלי גלות נאם-יהוה: כא גלות תגלים לבל יתאשו מן הנאולה בראותם שומרים גלו וחורו מתר והם גלו ועדו לא שבו כו ואתה אל-תירא עבדי יעקב כי לא תשאר בגלות ואל-תחת ישראל פן ישתקעו שמה בבבל פי הנני מושעך מרחוק מקום שאתה שם ואת-זרעך גדולים וקטנים מארץ שבים ומאו וחלוא ושב יעקב וישקט במנוחה וישאנן בשלום ואין מחריד ולא ימצא עוד מי יחריד: כח הנם שבעת שקבש נבוכדנאצר את מצרים נהרגו כל בני ישראל שהיו במצרים, בכל זאת, אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתך אני אף פי אעשה כלל בכל-הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא-אעשה כלל עם כי תהיה בארצם ויסרתיך איסר אותך למשפט במשפט כפי עונך אבל ונקח לא אנקח מן העולם, כלומר: לא אכריתך מן העולם:

עשי לך לשתות ולאכול וישבת לבטח בת-מצרים כי תגלו ממנה פייגל שותתה עיר ממלכה לשממה לשממה תהיה ונצתה ותהיה שממה מאין יושב: כ עגלה ופחפיה יפה ביותר היו בחרים לעבודת-הזרה של מצרים קרן רמיה היו להם על ידי מנחשים כי מצפון מבבל שהיו צפונית ממצרים

בא בא יבוא עליה נבוכדנאצר: כא גם-שכריה שריה אשר בקרבה יוכלו לטבח פגעלי מרבק מפוטמים כריגם-המה השרים הפגו עזר מן המלחמה ללכת לארצם גסו יחדיו לא עמדו על עמדם ולזה פאשר השנים האובי נפלו בגופלים כי וים אידם עת רעתם בא עליהם עת פקדתם פקדת כל מי למות: כב קולה של מצרים פנחש ילד (קשקטע הקדוש-ברוך-הוא את רגלי הנחש (בראשית ג יד) הלך קולו של נחש מסוף העולם ועד סופו) כי הפשדים בחיל רב ילכו עליהם ובקדמות לקצץ רגליהם באו לה בחטבי עצים ששקצצו בקדמות: כג אתם בני כשדים פרתו יערה הרגו כל אנשי מצרים נאם-יהוה כי לא יחקר מספר אנשי כשדים כי רבו מארפה ואין להם מספר: כד הבישה הפלמי בת עדת מצרים כי נתנה נמרה ביד עם צפון הם כשדים: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אשנית להביא פורענות אל-אמון מנא מעיר נא שהיא אלקסנדרה ועל-פרעה ועל-מצרים ועל-אלהיה ועל-מלכיה של ממלכות רבות שישבו בארץ מצרים, כמו שאפקוד ועל פרעה ועל הבטחים בו פן אפקוד על תוים הבטחים בו: הפורענות תבא למצרים הוא לעונש שתרע לישראל בנייהם שישק מלך מצרים וכן פרעה נכה שהמית יאשיהו כו ונתתים ביד מבקשי נפשם

וביך נבוכדנאצר מלך-בבל וביך עבדיו ואחרי-כן תשכן כימי-קדם בלי גלות נאם-יהוה: כא גלות תגלים לבל יתאשו מן הנאולה בראותם שומרים גלו וחורו מתר והם גלו ועדו לא שבו כו ואתה אל-תירא עבדי יעקב כי לא תשאר בגלות ואל-תחת ישראל פן ישתקעו שמה בבבל פי הנני מושעך מרחוק מקום שאתה שם ואת-זרעך גדולים וקטנים מארץ שבים ומאו וחלוא ושב יעקב וישקט במנוחה וישאנן בשלום ואין מחריד ולא ימצא עוד מי יחריד: כח הנם שבעת שקבש נבוכדנאצר את מצרים נהרגו כל בני ישראל שהיו במצרים, בכל זאת, אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתך אני אף פי אעשה כלל בכל-הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא-אעשה כלל עם כי תהיה בארצם ויסרתיך איסר אותך למשפט במשפט כפי עונך אבל ונקח לא אנקח מן העולם, כלומר: לא אכריתך מן העולם:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּל לָבֵנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

יד * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^א דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיִּחַנּוּ לִפְנֵי פִי תַחֲלוֹת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין חֵם לִפְנֵי כַּעַל צֹפֵן נִכְחוּ תַחֲנוּ עַל־הֵם: ^ב וְאָמַר פְּרַעֲהַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ^ג וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בַּפְּרָעָה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (וישאל) ^ד וַיִּגְדַּל לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיַּחֲפֹד לִבָּב פְּרַעֲהַ וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵינוּ: ^ה וַיֹּאסֶר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ^ו וַיִּקַּח שֵׁש־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רַכְבּ מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־כִּלּוֹ: ^ז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֵּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיַד רָמָה:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
יג * וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעֲהַ אֶת־הָעָם וְלֹא־נָתַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֲרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּתֶּם הָעָם בְּרֹאשָׁם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה: ^א וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם: ^ב וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּעַת הַשִּׁבְעִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: ^ג וַיִּסְעוּ מִסִּפְת וַיִּחַנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: ^ד וַיְהִי הַלַּיְלָה לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בַּעֲמוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וּלְלֵילָה: ^ה לֹא־יִמָּשׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וַעֲמוּד הָאֵשׁ לְלֵילָה לִפְנֵי הָעָם: פ (לח)

תחילת זמן קידוש לבנה:

מוצאי שבת, ח' שבת

לוח זמנים לשבת פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:31	06:35	08:37	08:36	09:13	09:11	10:08	10:07	17:13	17:19	17:41	17:46	16:58	17:56
חיפה (ח)	06:33	06:37	08:37	08:36	09:13	09:11	10:08	10:07	17:13	17:18	17:37	17:43	16:48	17:53
ירושלים (ח)	06:30	06:34	08:36	08:35	09:11	09:10	10:06	10:06	17:16	17:21	17:38	17:43	16:40	17:54
תל אביב (ח)	06:33	06:36	08:38	08:37	09:13	09:12	10:08	10:08	17:12	17:17	17:39	17:45	16:57	17:55
אוסטריה, וינה (ח)	07:19	07:27	08:59	08:56	09:45	09:42	10:34	10:32	16:49	16:59	17:25	17:34	16:39	17:48
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:30	06:30	09:17	09:22	10:00	10:03	11:12	11:15	20:37	20:32	21:07	21:01	20:14	21:13
אוקראינה, אודסה (ח)	07:17	07:24	09:01	08:58	09:45	09:42	10:35	10:33	16:57	17:06	17:31	17:40	16:46	17:53
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:00	07:00	08:33	08:30	09:19	09:16	10:08	10:06	16:24	16:34	17:00	17:09	16:14	17:22
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:13	07:13	08:45	08:42	09:31	09:27	10:20	10:18	16:34	16:43	17:10	17:19	16:24	17:33
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:35	07:44	09:11	09:08	09:59	09:55	10:47	10:45	16:54	17:04	17:31	17:41	16:44	17:55
אוקראינה, קייב (ח)	07:28	07:37	09:04	09:00	09:52	09:48	10:40	10:38	16:46	16:56	17:24	17:33	16:36	17:47
איטליה, מילאנו (ח)	07:40	07:48	09:27	09:24	10:10	10:07	11:00	10:58	17:28	17:37	18:00	18:08	17:17	18:21
אקוואדור, קיטו (ח)	06:24	06:23	08:53	08:54	09:23	09:24	10:26	10:27	18:31	18:32	18:54	18:55	18:14	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:17	06:11	08:57	09:01	09:37	09:40	10:48	10:51	20:03	19:58	20:31	20:26	19:41	20:38
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:56	06:48	09:35	09:40	10:21	10:25	11:35	11:38	21:08	21:02	21:41	21:34	20:45	21:47
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:10	07:16	09:07	09:05	09:46	09:43	10:38	10:37	17:24	17:31	17:54	18:01	17:12	18:12
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:02	07:08	08:57	08:55	09:37	09:34	10:29	10:27	17:10	17:18	17:41	17:48	16:58	18:00
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:03	07:09	08:57	08:55	09:37	09:35	10:29	10:28	17:11	17:18	17:42	17:49	16:59	18:00
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:42	07:48	09:34	09:32	10:15	10:12	11:07	11:05	17:43	17:51	18:15	18:22	17:31	18:34
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:09	07:13	09:17	09:16	09:52	09:50	10:47	10:47	17:58	18:03	18:23	18:28	17:44	18:38
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:46	06:51	08:50	08:48	09:26	09:24	10:20	10:19	17:20	17:26	17:48	17:54	17:07	18:05
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:03	07:06	09:15	09:14	09:48	09:47	10:45	10:44	18:03	18:07	18:28	18:32	17:48	18:42
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:00	07:06	08:53	08:51	09:33	09:31	10:25	10:24	17:05	17:12	17:36	17:43	16:53	17:55
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:26	07:32	09:21	09:19	10:01	09:58	10:53	10:51	17:35	17:42	18:06	18:13	17:23	18:24
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:59	07:06	08:52	08:50	09:33	09:30	10:24	10:23	17:02	17:10	17:34	17:41	16:51	17:53
בוליביה, לה-פס (ח)	06:23	06:20	08:59	09:01	09:31	09:33	10:37	10:39	19:11	19:10	19:35	19:34	18:52	19:43
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:15	08:24	09:48	09:45	10:38	10:34	11:25	11:23	17:28	17:38	18:06	18:16	17:19	18:31
בלגיה, בריסל (ח)	08:14	08:23	09:48	09:45	10:37	10:33	11:25	11:23	17:29	17:40	18:07	18:17	17:20	18:31
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:48	05:44	08:25	08:28	09:00	09:02	10:08	10:09	19:00	18:58	19:22	19:19	18:40	19:29
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:37	05:33	08:14	08:17	08:48	08:51	09:56	09:58	18:43	18:40	19:08	19:05	18:23	19:15
בריטניה, לונדון (ח)	07:34	07:43	09:07	09:03	09:56	09:52	10:44	10:41	16:46	16:57	17:24	17:34	16:40	17:48
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:49	07:59	09:16	09:12	10:09	10:04	10:54	10:52	16:46	16:58	17:27	17:38	16:41	17:53
גרמניה, ברלין (ח)	07:43	07:53	09:13	09:10	10:04	10:00	10:51	10:48	16:49	17:00	17:27	17:38	16:40	17:53
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:03	08:03	09:31	09:28	10:19	10:15	11:07	11:05	17:14	17:25	17:52	18:01	17:05	18:16
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:44	05:40	08:23	08:26	08:58	09:01	10:07	10:09	19:08	19:05	19:27	19:24	18:47	19:34
הודו, מומבאי (ח)	07:12	07:14	09:29	09:29	10:01	10:00	10:59	10:59	18:30	18:33	18:54	18:57	18:15	19:07
הודו, פונה (ח)	07:07	07:09	09:25	09:25	09:56	09:56	10:55	10:55	18:27	18:30	18:51	18:54	18:12	19:04
הונגריה, בודפשט (ח)	07:14	07:14	08:48	08:45	09:33	09:30	10:23	10:21	16:40	16:50	17:16	17:25	16:30	17:38
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:14	07:14	09:02	09:00	09:42	09:39	10:34	10:32	17:14	17:21	17:45	17:52	17:02	18:04
יוון, אתונה (ח)	07:32	07:32	09:25	09:23	10:03	10:01	10:56	10:55	17:45	17:52	18:15	18:21	17:33	18:32
מלדובה, קישניב (ח)	07:33	07:33	09:09	09:06	09:54	09:50	10:43	10:41	17:03	17:12	17:38	17:46	16:52	18:00

לוח זמנים לשבת פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:11	07:09	09:27	09:26	09:58	09:58	10:56	10:56	18:27	18:30	18:51	18:55	18:12	19:04
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:20	05:29	08:06	08:13	08:59	09:04	10:15	10:18	20:04	19:57	20:41	20:33	19:40	20:47
נפאל, קטמנדו (ח)	06:52	06:49	08:59	08:58	09:32	09:31	10:29	10:28	17:42	17:47	18:08	18:13	17:28	18:23
סינגפור, סינגפור (ח)	07:16	07:16	09:45	09:46	10:15	10:15	11:17	11:18	19:20	19:20	19:43	19:43	19:02	19:52
פולין, ורשא (ח)	07:21	07:12	08:43	08:39	09:33	09:29	10:20	10:17	16:18	16:29	16:57	17:08	16:09	17:22
פרו, לימה (ח)	06:02	06:04	08:39	08:41	09:10	09:11	10:15	10:16	18:41	18:40	19:04	19:03	18:22	19:13
צרפת, לאיון (ח)	08:06	07:59	09:44	09:41	10:28	10:25	11:18	11:16	17:42	17:51	18:16	18:25	17:32	18:38
צרפת, פריז (ח)	08:25	08:16	09:56	09:53	10:42	10:39	11:31	11:29	17:45	17:55	18:20	18:29	17:35	18:43
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:39	08:40	09:09	09:09	10:10	10:11	18:07	18:08	18:30	18:31	17:50	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	07:37	07:30	09:20	09:17	10:02	09:59	10:53	10:51	17:28	17:36	17:58	18:05	17:17	18:18
קנדה, מונטריאול (ח)	07:18	07:11	08:57	08:55	09:41	09:38	10:31	10:29	16:58	17:07	17:31	17:39	16:47	17:52
קפריסין, לרנקה (ח)	06:46	06:42	08:44	08:42	09:21	09:19	10:15	10:14	17:11	17:17	17:40	17:46	16:58	17:56
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:51	08:41	10:04	10:00	10:59	10:54	11:44	11:41	17:28	17:40	18:11	18:22	17:20	18:38
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:29	08:17	09:38	09:34	10:34	10:29	11:18	11:15	17:01	17:14	17:41	17:53	16:54	18:09
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:50	07:43	09:25	09:23	10:10	10:07	11:00	10:58	17:19	17:28	17:54	18:03	17:08	18:16
שוויץ, ציריך (ח)	07:55	07:48	09:30	09:27	10:15	10:12	11:05	11:03	17:28	17:37	17:58	18:07	17:17	18:20
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:45	09:06	09:06	09:37	09:36	10:36	10:36	18:17	18:20	18:41	18:43	18:01	18:52

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתַּלְּכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז הַפָּצְנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל־אֵיב וְאֵרֹב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רֹאשֵׁינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלִיתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00563
29/01/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

